

NAKLADATELSTVÍ
SVOBODA

PROLETÁŘI
VŠECH ZEMÍ,
SPOJTE SE!

LENIN
SEBRANÉ
SPISY

28

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ
USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA

V L A D I M Í R
I L J I Č
L E N I N

S E B R A N É
S P I S Y

S V A Z E K

28

Sešity o imperialismu

NAKLADATELSTVÍ SVOBODA

PRAHA 1987

Podle 5. ruského vydání
V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij,
tom 28, Tětradi po imperializmu,
Politizdat, Moskva 1977,
připraveného
Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS,
přeložil kolektiv překladatelů

Dvacátý osmý svazek Sebraných spisů V. I. Lenina obsahuje Sešity o imperialismu, jejichž hlavní část tvoří přípravné materiály k dílu Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu, které bylo napsáno v první polovině roku 1916 a je zařazeno do 27. svazku Sebraných spisů V. I. Lenina. V tomto díle Lenin shrnul výsledky vývoje světového kapitalismu za půlstoletí, které uplynulo od vydání Marxova Kapitálu. Na základě zákonů vzniku, vývoje a úpadku kapitalismu, objevených Marxem a Engelsem, Lenin poprvé hluboce vědecky analyzoval ekonomickou a politickou podstatu imperialismu — nejvyššího a posledního stadia kapitalismu. Lenin zobecnil nové jevy v ekonomice světového kapitalismu a poukázal na nevyhnutelné zostřování všech rozporů kapitalistické společnosti za imperialismu. Charakterizoval imperialismus jako parazitní, zahnívající a odumírající kapitalismus a odhalil podmínky jeho zániku, nevyhnutelnost a nutnost revolučního vystřídání kapitalismu novým, pokrokovým společenským zřízením — socialismem.

Leninova kniha Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu je výsledkem obrovské a usilovné práce. Přesvědčivě a názorně to ukazují Leninovy Sešity o imperialismu, publikované v tomto svazku. Lenin při zkoumání kapitalismu v novém historickém období prostudoval a zobecnil obrovské množství materiálu o nejrůznějších otázkách ekonomiky i politiky imperialismu, kriticky zpracoval údaje ze stovek knih, disertačních prací, brožur, časopiseckých i novinových článků a ze statistických sborníků vydaných v různých zemích a v mnoha jazycích. Leninovy Sešity o imperialismu obsahují

výpisky ze 148 knih (106 německých, 23 francouzských, 17 anglických a 2 v ruském překladu) a z 232 článků (206 německých, 13 francouzských a 13 anglických), uveřejněných ve 49 různých periodických publikacích (34 německých, 7 francouzských a 8 anglických).

I když nejsou Sešity o imperialismu ucelenou prací, mají velkou vědeckou hodnotu a jsou důležitým příspěvkem k rozvoji marxistické teorie. Obsáhle doplňují a objasňují hlavní teze Leninova díla *Imperialismus* jako nejvyšší stadium kapitalismu. Sešity o imperialismu obsahují nesmírně bohatý materiál k otázkám Leninovy teorie imperialismu a socialistické revoluce, ekonomické a politické podstaty imperialismu, nerovnoměrného vývoje kapitalistických zemí v období imperialismu, státně monopolistického kapitalismu, strategie a taktiky revolučního boje proletariátu v nových podmínkách.

Velký vědecký a badatelský význam Sešitů o imperialismu je v tom, že ozřejmují proces Leninova bádání, charakterizují jeho metody vědecké práce, jeho přístup k studovanému materiálu a ukazují metodologii jeho analýzy ekonomických i historických faktů a statistických údajů.

Velmi zajímavý je přípravný materiál, na němž je vidět, jak Lenin rozvrhoval osnovu své knihy *Imperialismus* jako nejvyšší stadium kapitalismu od prvního náčrtu (přístupu k tématu) s přibližným výčtem problémů až po rozsáhlý program studia a detailní strukturu knihy s podrobným obsahem každé kapitoly (viz tento svazek, s. 114, 198, 203—205, 239—254).

Základem Leninova rozboru monopolního kapitalismu jsou souhrnné údaje a fakty. Vytrhávání jednotlivých skutečností, pohrávání si s příklady považoval Lenin za neprůkaznou a nevědeckou metodu. Učil, že vědecké bádání se musí opírat o přesné a nesporné fakty, chápané v souhrnu a v souvislosti. „Aby to byl skutečně základ, je třeba brát nikoli jednotlivé fakty, nýbrž *celý souhrn* faktů o zkoumané otázce *bez jediné* výjimky...“ (Spisy 23, Praha 1959, s. 289—290).

Sešity o imperialismu dokazují, jak Lenin připravoval spo-

lehlivý základ ze souhrnu přesných údajů (faktů a čísel), jež byly nezbytné k všestrannému studiu imperialismu. Lenin využil všech nejdůležitějších pramenů světové literatury o ekonomice a technice, o nejnovějších dějinách a geografii, o politice a diplomacii, o dělnickém a národně osvobozeneckém hnutí v období monopolního kapitalismu.

Velký význam přikládal Lenin bibliografii. Soustavně studoval katalogy mnoha knihoven, prohlížel bibliografické indexy a pozorně sledoval knižní novinky. Při studiu jednotlivých knih si poznamenával použité prameny a pak je studoval. Mnoho stránek Sešitů o imperialismu zaplňují soupisy různých pramenů.

V Sešitech o imperialismu se odrážejí různá stadia práce s prameny (od předběžného pročtení a výběru až po podrobný rozbor s výpisky a poznámkami). Sešity ukazují, jak Lenin z rozsáhlého materiálu četných pramenů vybíral spolehlivé údaje, charakterizující hlavní a typické jevy monopolního kapitalismu. „Uvádí spoustu zbytečných a nudných detailů; pomímám je,“ píše Lenin o jedné knize (tento svazek, s. 96). O jiném prameni poznamenává, že je „přepečlivým souborem velmi bohatého materiálu ((obrovská spousta základních čísel))... Vybírám nejdůležitější“ (tento svazek, s. 498—499). V mnoha případech si Lenin z údajů rozptýlených v některé publikaci sám sestavoval přehledy a tabulky.

Při studiu různých pramenů, jejichž autory byli buržoazní a maloburžoazní ekonomové, historici, finančníci a politici, reformisté a revizionisté, se Lenin pevně a neochvějně řídil marxistickou zásadou — co nejdůkladněji prověřovat a kriticky zpracovávat údaje buržoazních vědců. „Zkrátka a dobře, profesori ekonomie nejsou nic jiného než učení přísluhovačů třídy kapitalistů“; jim „nelze věřit *ani jediné slovo*, jakmile jde o obecnou teorii politické ekonomie“; jestliže však píšou práce z oboru faktických, speciálních bádání, je úkolem marxistů, „aby si dovedli osvojit a přepracovat výsledky, k nimž dospěli tyto ‚lokajové‘ (nedokážete například učinit ani krok při studiu nových ekonomických jevů bez použití prací těchto lokajů),

a aby *uměli* oddělit jejich reakční tendenci, aby uměli pro-
sazovat *svou* linii a bojovat *proti celé linii* sil a tříd, které se
k nám chovají nepřátelsky“. (Sebrané spisy 18, Praha 1984,
s. 375, 376.)

Sešity o imperialismu poskytují příklady takového pří-
stupu k buržoazní a reformistické literatuře. Lenin ve svých
poznámkách při studiu pramenů odhaloval reakční tendenci
buržoazních ideologů a reformistických obhájců imperialismu
a zároveň pozorně analyzoval faktické údaje obsažené v těchto
pracích. Když Lenin probral objemnou „půltisícistránkovou“
knihu prof. Roberta Liefmanna Účastenské a financující spo-
lečnosti, charakterizoval ji takto: „Autor je vyložený hlupák,
ohání se definicemi, nesmírně hloupými, které se všechny
točí kolem slůvka ‚substituce‘. Cenné jsou faktické údaje,
většinou vůbec nezpracované“ (tento svazek, s. 394). Statis-
tické údaje z této knihy, prověřené a doplněné z jiných pra-
menů, použil Lenin ve svém díle Imperialismus jako nejvyšší
stadium kapitalismu k charakteristice rostoucí koncentrace
výroby a zvyšování zisků největších monopolů. Při vypracová-
vání konspektu knihy Britský imperialismus od horlivého
obhájce německého imperialismu Schulzeho-Gaevernitze na-
psal Lenin o autorovi: „Ničema, nestoudník, kantovec, pro
náboženství, šovinista — shromáždil některé velmi zajímavé
fakty o anglickém imperialismu a napsal živou, poutavou
knihu. Procestoval Anglii, nasbíral spoustu materiálu a dojmů.
Nakradli jste si, páni Angličané, nechte taky nás si něco na-
krást, loupež ‚posvětime‘ Kantem, pánbíčkem, patriotismem,
vědou — to je podstata stanoviska tohoto ‚vědce‘!! (Také
mnoho zbytečného žvanění)“ (tento svazek, s. 469). Fakto-
grafický materiál o britském imperialismu použil Lenin ve své
knize z tohoto pramene.

Lenin oceňoval zásluhy badatelů, kteří správně hodnotili
jednotlivé jevy charakterizující monopolní kapitalismus.
V Sešitech o imperialismu uvádí četné výroky buržoazních
vědců a představitelů různých zemí o těch či oněch jevech
hospodářského a politického života v období soudobého kapi-

talismu. Tito lidé však nebyli schopni podat vědeckou charakteristiku imperialismu jako určitého stadia vývoje kapitalismu. A bez takového zhodnocení a ujasnění podstaty imperialismu nebylo možné správně pochopit ani jednotlivé rysy a znaky monopolního kapitalismu.

Lenin, který studoval souhrn věrohodných údajů a faktů v jejich vzájemné souvislosti, odhaloval objektivní tendence a zákonitosti imperialismu. V Sešitech o imperialismu velmi pečlivě sledoval zrod a vývoj základních rysů a znaků monopolního kapitalismu: koncentraci výroby a kapitálu, jež dosáhla tak vysokého stupně, že vytvořila monopoly, které mají rozhodující úlohu v hospodářském životě; splývání bankovního kapitálu s průmyslovým a vytváření finanční oligarchie; vývoz kapitálu, který na rozdíl od vývozu zboží nabyt zvlášť velkého významu; vytváření mezinárodních monopolistických svazů kapitalistů; dokončení teritoriálního dělení světa mezi největší kapitalistické velmoci a jejich vzájemný boj za znovurozdělení světa; růst parazitismu a zahnívání kapitalismu.

Rozsáhlý faktografický materiál odhaluje hluboké rozpory imperialismu. Lenin ukázal, že pro imperialismus je charakteristická neomezená moc a zvláště finančního kapitálu a monopolů, že charakteristickým politickým rysem imperialismu je reakčnost ve všech směrech. V Sešitech o imperialismu je politická stránka imperialismu osvětlena mnohem širě než v knize Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu, která byla psána pro legální vydání s ohledem na cenzuru.

V Leninových Sešitech o imperialismu je mnoho místa věnováno koloniální otázce. Je zde zachycen urputný boj imperialistických velmocí o kolonie a odhalovány imperialistické metody olupování a zotročování národů Asie, Afriky a Latinské Ameriky. Lenin pranýřuje přísluhování oportunistů různých zemí vlastní imperialistické buržoazii; tito lidé ospravedlňovali dobytvačné koloniální války a zastírali nelidský režim kolonizátorů prolhaným řečením o „civilizačním“ poslání imperialismu v koloniích, o tom, že ovládnutí kolonií a málo

vyspělých zemí imperialisty přináší „světový hospodářský užitek“ (tento svazek, s. 100—101, 104, 251, 447, 550 aj.). Život plně potvrdil Leninovu předpověď, že se budou nevyhnutelně zostřovat rozpory mezi imperialistickými uchvatiteli a koloniálními národy, že bude stoupat intenzita osvobozeneckého boje národů proti koloniálnímu otroctví. Národně osvobozenecké revoluce boří koloniální systém a podkopávají pilíře imperialismu.

Lenin odhalil základní rysy nejvyššího stadia kapitalismu, které jsou vlastní všem imperialistickým zemím, a zároveň podal charakteristiku zvláštností imperialismu v jednotlivých zemích — v Anglii, ve Francii, v USA, Německu, Japonsku a jinde. Sešity o imperialismu obsahují důležitý materiál charakterizující monopolní kapitalismus v Rusku. V knize Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu, jež byla určena k legálnímu vydání, byl Lenin nucen formulovat své poznámky o ruském imperialismu a zejména o agresivní politice carského Ruska „nanejvýš obezřetně, v narážkách, v ezopském jazyce, v onom proklatém ezopském jazyce, k němuž se za carismu museli uchýlovat všichni revolucionáři, jakmile se chopili pera, aby napsali ‚legální‘ dílo“ (Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 323). V Sešitech o imperialismu Lenin uvádí značné množství faktů o rozličných stránkách ruského imperialismu a tyto fakty hodnotí.

Leninovy Sešity o imperialismu jsou názorným příkladem nerozlučného spojení přísné objektivity a stranickosti ve vědě; jejich základním rysem je bojovnost a účinnost proti buržoazním a maloburžoazním ideologům, reformistům a revizionistům, příkrašlujícím imperialismus. Zvláštní pozornost věnoval Lenin demaskování kautskismu a ostře kritizoval lokaje imperialismu halící se do marxistického hávu. Kautskisté předstírali kritiku imperialismu, ale snažili se kapitalismus „očistit“, byli „pro čistounký, uhlazený, umírněný a spořádaný kapitalismus“ (tento svazek, s. 115). Vědeckým rozbořením imperialismu, potvrzeným reálnou skutečností soudobého kapitalismu, Lenin dokázal, že kautskistická teorie ultra-

imperialismu je neudržitelná a reakční. Ze Sešitů o imperialismu jasně vysvítá, že oportunisté a revizionisté namísto revolučního boje za svržení imperialismu usilují o smíření s kapitálem, že překrucují podstatu imperialismu jako nejvyššího a posledního stadia ve vývoji kapitalismu, jako období zániku světového kapitalismu. „Boj proti imperialismu bez boje a rozchodu s oportunismem je podvod,“ píše Lenin v náčrtu osnovy díla *Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu* (tento svazek, s. 252).

Leninovy Sešity o imperialismu jsou i dnes účinnou zbraní revolučního marxismu. Pomáhají komunistickým a dělnickým stranám bojovat proti ideologii imperialistické reakce, proti soudobému reformismu a revizionismu.

K rozboru nejvyššího stadia kapitalismu použil Lenin ve svých Sešitech a v knize o imperialismu v podstatě faktografický materiál a statistické údaje z období před první světovou válkou. Nové údaje o kapitalistické ekonomice plně potvrzují Leninův rozbor imperialismu. V Programu KSSS schváleném na XXVII. sjezdu strany se zdůrazňuje, že Leninův rozbor a závěry o hlavních zákonitostech kapitalismu v jeho posledním stadiu potvrzuje reálná skutečnost soudobého kapitalismu. Novými jevy ve vývoji imperialismu jsou prohlubování jeho rozporů a rozvíjení jeho hlavních znaků, definovaných Leninem. Soudobý monopolní kapitalismus je charakterizován zvýšenou koncentrací výroby i oběhu v rukou finanční oligarchie, všestranně sílící politickou reakcí, kterou Lenin pokládal za velice důležitý znak imperialismu, nastolením diktatury monopolního kapitálu nad společností a sílícím parazitismem a zahníváním kapitalismu, jež se zvláště výrazně projevují v militarizaci ekonomiky.

Život plně potvrzuje Leninovu charakteristiku imperialismu jako posledního stadia kapitalismu. Hluboké a ostré rozpory podrývající a bořící základy imperialismu neodvratně vedou k jeho oslabování a zániku. Po svržení kapitalismu v Rusku, v Číně a v řadě dalších evropských a asijských zemí a po rozpadu koloniální soustavy vstoupil imperialismus do

údobí zániku; nenávratně již ztratil moc nad většinou lidstva. Hlavní směr historického vývoje lidstva určuje nyní světová socialistická soustava, dosahující stále nových úspěchů v sou-
těžení s kapitalismem.

Do tohoto svazku je zařazeno dvacet Leninových sešitů o imperialismu, které byly poprvé uveřejněny v letech 1933 až 1938 (Leninskij sbornik XXII, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI). Sešit δ (delta) byl poprvé uveřejněn v ruském překladu roku 1938 v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 9, s. 171—184, neboť byl nalezen později. V roce 1939 byly všechny tyto materiály vydány jako samostatná kniha pod názvem Sešity o imperialismu (k tisku připravila N. A. Podvojská).

V tomto svazku je prvních patnáct sešitů, označených písmeny řecké abecedy, seřazeno podle Leninova označení. Lenin je použil pro rozvržení knihy Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu i v knize samé. Posledních pět sešitů Lenin písmeny neoznačil. V tomto svazku jsou seřazeny chronologicky za označenými sešity. Svazek obsahuje kromě sešitů jednotlivé Leninovy poznámky z let 1912—1916, které svým obsahem bezprostředně souvisejí se Sešity a jsou pokračováním vědeckého zpracování teorie imperialismu a socialistické revoluce (viz Leninskij sbornik XXIX a zčásti XXX).

Všechny sešity mají původní Leninovy názvy. Výpisky z jednotlivých knih a článků, náčrty a seznamy literatury jsou opatřeny nadpisy, jež byly převzaty z obsahů, které Lenin k sešitům sestavil, anebo vybrány z textu výpisků.

Lenin si výpisky psal v jazyce originálu. V tomto svazku jsou všechny výpisky uváděny v českém překladu.

Ve svazku jsou zachovány zvláštnosti Leninova rukopisného záznamu z jeho sešitů: grafické členění materiálu, zatrhávání po straně textu i podtrhávání uvnitř. Podtrhávání textu je označeno různými druhy písma: slova podtržená jednou rovnou čarou jsou vytištěna *kurzívou*; slova podtržená dvěma

rovnými čarami — *kurzívou proloženě*; slova podtržená třemi rovnými čarami — **polotučným písmem**; slova podtržená čtyřmi rovnými čarami — **polotučným písmem proloženě**; slova podtržená jednou vlnovkou jsou vytištěna *polotučnou kurzívou*, slova podtržená dvěma vlnovkami jsou vytištěna *polotučnou kurzívou proloženě*.

Sešity o imperialismu vyšly znovu s menšími doplňky a změnami v roce 1960 jako 39. svazek 4. ruského vydání (V. I. Lenin, Sočiněnija). Celý text byl opětovně prověřen podle Leninových rukopisů a původních pramenů.

V poznámkách pod čarou jsou uváděny odkazy na knihu Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu a jiné Leninovy práce. Tím je doložena nerozlučná spojitost Sešitů s uvedenou knihou a dána možnost názorně se přesvědčit, jak Lenin používal přípravných materiálů při psaní své vědecké práce o imperialismu.

Pro 28. svazek 5. ruského vydání (V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij) byl převzat s některými úpravami Leninův text z 39. svazku 4. ruského vydání. Do tohoto svazku jsou zařazeny dva výtahy, které nejsou obsaženy v 39. svazku 4. ruského vydání. Je to Výživa národa. Společenská spotřeba potravin, vyvracející mýtus o „rovnosti“ spotřeby za kapitalismu, a výtah z listu Basler Vorwärts o švýcarském kapitálu v zahraničí.

Do tohoto svazku nejsou zařazeny přípravné materiály Poznámky o porážce vlastní země v imperialistické válce, materiály k referátu Imperialismus a právo národů na sebeurčení, k článku Imperialismus a rozkol socialismu, Imperialismus a postoj k němu, které jsou obsaženy v 26., 27. a 30. svazku Sebraných spisů V. I. Lenina.

Vědecký a poznámkový aparát tohoto svazku byl rozšířen a doplněn novým materiálem.

SEŠITY
O IMPERIALISMU¹

---

*Napsáno v letech 1915—1916 v ruštině,
němčtině, francouzštině, angličtině
a v dalších jazycích*
*Poprvé otištěno v letech 1933—1938
v publikaci Leninskij sbornik XXII, XXVII,
XXVIII, XXIX, XXX, XXXI.*
*Sešit 8 poprvé otištěn
v roce 1938 v časopisu Proletarskaja
revoljucija, č. 9*

*Podle rukopisu
Cizojazyčné výpisky a poznámky
se uvádějí v českém překladu*

SEŠIT

α

(ALFA)

Obsah

Sešit α. S. 1—48

Nejnovější ekonomická literatura

Obsah:

- 1—3* Dokončení *Schulzeho-Gaevernitze*^[397] (z *Grundriss der Sozialökonomik*^[147] [Základy sociální ekonomiky] + 31—35 (Vogelstein).
- 4 Koncept článku o boji proti „blátu“. ((Poznámky o kautskismu.))
- 5 Z literárních pramenů.
- 6 Ravesteijn^[366] o balkánském problému (Die Neue Zeit, 1913).
- 7—8 *Werner*^[467] o koncentraci v porúrském důlním průmyslu (Die Neue Zeit, 1913).
- 9 Meyer^[311] (investování kapitálu) a literární prameny.
- 10 —
- 11—12 *Liefmann*^[278] o frankfurtském obchodu s kovy.
- 13—14 Buržoazní vědci o boji proti imperialismu. (Podmaněné rasy^[323].)
- 15 Moride. Les maisons à succursales^[317] [Firmy s filiálkami].

* Stránky rukopisu Leninova sešitu. *Red.*

- 16 Literární prameny.
 17 Idem.
 18 *Schilder*^[389]. 5. svazek Weltwirtschaftliches Archiv (nikoli jeho spis).
 19 Poznámky z listu Naše slovo.
 20 —
 21 Literární prameny.
 22 Výše kapitálu akciových společností.
 23—28 *Kestner*. Der Organisationszwang^[227] [Donucení k organizaci].
 29 Vídeňský list Arbeiter-Zeitung^[29] o vídeňských bankách.
 30 The Annals of the American Academy. [Ročenky Americké akademie].
 31—35 Dokončení výpisků z *Grundriss der Sozialökonomik* [Základy sociální ekonomiky].
 36 —
 37 Literární prameny.
 38 *Stillich*. Geld- und Bankwesen^[424] [Peněžnictví a bankovníctví].
 + 41—42
 39—40 *Liefmann*. Kartelle und Trusts^[270] [Kartely a trusty].
 43—48 Z *Grundriss der Sozialökonomik* [Základy sociální ekonomiky] (*Schulze-Gaevernitz*).
- { + 1—3 }
 { a 31—35 }

Literární prameny:

s. 5	s. 21 + 32	s. 44
s. 9	s. 37 NB	s. 46
s. 17 + 16	s. 38	s. 48

KONCEPT ČLÁNKU O BOJI PROTI „BLÁTU“

(POZNÁMKY O KAUTSKISMU)²

Náš boj proti „blátu“

Bláto = K. Kautsky, Huysmans etc.

Význam rozdílu mezi Plechanovem, Hyndmanem, Heinem a K. Kautským, Vanderveldem etc. 2 „*odstíny*“.

Eklektika místo dialektiky. „Střední cesta“: „smiřování“ krajností, chybí jasný, vyhraněný, jednoznačný závěr, kolísání.

Smiřování a utopování třídních rozporů *slowy*, zatímco se ve *skutečnosti* zostřují.

Smiřování s oportunismem.

Zastírání propastné odlišnosti od oportunismu v teorii i v politické praxi.

Zřeknutí se (renegátství) stanoviska *Cesty k moci a revoluční podstaty* (a revoluční taktiky) basilejského manifestu...³

Rozdíl mezi pojmy „marxistické centrum“ (= *samostatná* politika, samostatné ideje, samostatná teorie) a „bláto“ (= kolísání, bezzásadovost, „větrná korouhvička“ („Dreh-scheibe“), kam vítr, tam plášť).

Ilegální organizace.

Práce v armádě.

Podpora a rozvíjení
masových akcí.

|| *Oficiální optimismus:*
|| objektivní průběh
|| událostí...
|| všechno *musí* jít k lepšímu.
NB || „Proletariát“ a „třídní boj“
|| „všeobecně“.
|| „Proces“.
NB || srov. Martov o „beznaděj-
|| nosti“ socialismu, *je-li...*
|| oportunismus bezna-
|| dějný!!!

Podstatou „boje proti blátu“ musí být nikoli **odmítání** legální činnosti a *boje* za **reformy**, nýbrž výše zmíněné uznávání **revoluční** činnosti.

Možnost spojení socialismu a syndikalismu při dělení podle nové a hlubší linie.

Parlamentarismus a jeho jiné pojetí. „Ilegální parlamentarismus.“

Z L I T E R Á R N Í C H P R A M E N Ů

Z filozofických knih curyšské kantonální knihovny:

Gideon Spicker. Über das Verhältnis der Naturwissenschaft zur Philosophie [O poměru přírodních věd k filozofii] (zvláště versus Kant a Langeho Geschichte des Materialismus [Dějiny materialismu]). 8°. Berlín 1874.

Hegel. Phänomenologie [Fenomenologie] (vyd. Bolland, 1907).

Erich Kaufmann. Auswärtige Gewalt und Kolonialgewalt in den Vereinigten Staaten von Amerika^[203] [Zahraníční a koloniální moc ve Spojených státech amerických], Lipsko 1908 (v Staats- und völkerrechtliche Abhandlungen, sešit I). *Právnícká studie.*
Imperialistická politika vyvolala otázku kolonií v Americe.

Kantonální knihovna (Curych).

Journal asiatique (Paříž 1857 — do roku 1913 a *tabulka 10. řady*. + 11. řada, sv. 1 a 2).

Giornale della società asiatica italiana. Sv. 1 (1887) — sv. 26 (1913—14).

Kouznetsov. La lutte des civilisations et des langues dans l'Asie Centrale^[232] [Boj civilizací a jazyků ve Střední Asii]. (Disertace.) 8°. Paříž 1912.

- Lehmann-Haupt.* Armenien [Arménie]. 8°. Berlín 1910.
- Büchler.* Der Kongostaat Leopolds II. [Kongo, stát Leopolda II.]. Curych 1912. 1914.
- Fraisse.* Situation internationale des pays tributaires de Congo, leur partage [Mezinárodní postavení závislých zemí v povodí Konga, jejich rozdělení]. 1907.
-

Kate Brousseauová. L'éducation des nègres aux États-Unis [Výchova černochoů ve Spojených státech]. Disertace. Paříž 1904. (Americká pojednání a zprávy o výchově.)

- Census of India [Sčítání lidu v Indii]. (1911. Bombaj 1911.)
- Moffet.* The americanisation of Canada [Amerikanizace Kanady]. Disertace. New York 1907.
- Patouillet.* L'impérialisme américain^[346] [Americký imperialismus]. (Disertace. Dijon 1904.)
- E. Dettmann.* Brasiliens Aufschwung in deutscher Beleuchtung [Rozmach Brazílie v německém pojetí]. 1908.
- Hishida.* The International Position of Japan as a Great Power^[173] [Mezinárodní postavení Japonska jako velmoci]. New York 1905.
- Lefèvre.* Les chemins de fer de pénétration dans la Chine méridionale [Železnice jako prostředek pronikání do jižní Číny]. Disertace. Paříž 1902.
- Russier.* Le partage de l'Océanie^[385] [Rozdělení Oceánie]. Disertace. Paříž 1905.

RAVESTEIJN O BALKÁNSKÉM PROBLÉMU

W. van Ravesteijn. Balkanproblem [Balkánský problém]. Die Neue Zeit, 1913 (31. ročník, sv. 1), 15. 11. 1912.

NB „Taková federace“ (federace balkánských zemí včetně Turecka) „by byla s to uspokojit kulturní potřeby této zeměpisně ucelené oblasti a postavit nepřekročitelnou hráz proti pronikání evropského imperialismu i ruské velmoci. Jakékoli jiné řešení balkánského problému může být pouze dočasné a nemůže na delší dobu uspokojit zájmy všech ras a národů, které zde žijí“ (s. 228).

NB „Evropský imperialismus i carismus se budou přirozeně ze všech sil stavět proti federaci všech balkánských zemí. Jejich společným zájmem bylo a je zostřování nenávisti a nepřátelství mezi těmito národy a Tureckem, aby mohly snáze vykořisťovat tato území jako koloniální oblasti. Pochopí státníci Turecka a balkánských států své společné zájmy, skončují s touto vyhlazovací válkou a naváží vzájemné bližší vztahy?

NB „Neučiní-li to, obětují zájmy svých národů evropskému kapitalismu a zájmům balkánských dynastií“ (s. 229).

WERNER O KONCENTRACI V PORÚRSKÉM BÁŇSKÉM PRŮMYSLU

G. Werner. Die Kapitalkonzentration im Ruhrbergbau [Konzentrace kapitálu v porúrském báňském průmyslu]. Die Neue Zeit, 1913, s. 138 (25. 10. 1912).

Porúrský revír:

1. Skupina Deutsche Bank

4 osoby zastávají místa ředitelů či členů dozorčích rad ve 4 bankách:

{	(α) Deutsche Bank	všichni 4
	(β) Essener Kreditanstalt	2 z nich
	(γ) Essener Bankverein	2 „ „
	(δ) Bergisch-Märkische Bank	2

Doly patřící do „sféry vlivu“ této banky:

20 dolů — 66 233 dělníků; 18,6 miliónu tun (1907) ||
 72 594 dělníků; 19,3 miliónu tun (1910) ||

2. Skupina Dresdner Bank a Schaaffhausenscher Bankverein
 9 osob zastává místa ředitelů či členů dozorčích rad
 v **obou bankách.**

Tato skupina kontroluje:

7 dolů:.. 23 269 dělníků — 5,98 miliónu tun (1907) ||
 27 963 dělníků — 7,2 miliónu tun (1910) ||

Doly?
 „Werke“ nebo
 „Zechen“

Kapitáloví magnáti	Hlavní banky	Firma, počet dolů aj.	1910	
			Dělníků (v tis.)	Tun (v mil.)
4 osoby — „personální unie“ 4 bank	Deutsche Bank + 3 jiné banky	(Deutscher Bankkonzern) (20 dolů) α	72,6	19,3
Haniel		Soukromé vlastnictví a důl Gute Hoffnungs- hütte (2 doly) γ	35,1	9,9
Kirdorf	Disconto- gesellschaft	Gelsenkirche- ner Bank Aktiengesell- schaft δ (1)	34,4	8,5
Stinnes	Disconto- gesellschaft Berliner Handels- gesellschaft	Soukromé vlastnictví a Deutsch- Luxem- burger δ (2) Harpener Bank Aktien- Gesellschaft ε (1)	34,6 25,9	9,1 7,1

Kapitáloví magnáti	Hlavní banky	Firma, počet dolů aj.	1910	
			Dělníků (v tis.)	Tun (v mil.)
9 osob „personální unie“	Dresdner Bank Schaaff-hausenscher Bankverein	Dresdner-Schaaff-hausener Banken β (7)	28,0	7,2
	Berliner Handelsgesellschaft	Hibernia Aktien-Gesellschaft ϵ (1) Thyssen γ (1) Krupp γ (1) Fiskus (1)	18,3 16,2 12,2 11,1	5,4 3,9 3,1 2,3
		$\Sigma =$	288,5	75,9
		Celkem v porúrském revíru % těchto firem	354,7 81,5	89,3 85

	Počet dolů	Dělníků (v tisících)	Tun (v mil.)	
α)	20	72,6	19,3	Deutsche Bank
β)	7	28,0	7,2	Dresdner Bank + Schaaff-hausenscher Bankverein
γ)	4	63,5	16,9	3 magnáti
δ)	3	69,0	17,6	Discontogesellschaft
ϵ)	2	44,2	12,5	Berliner Handelsgesellschaft
Fiskus	1	11,1	2,3	

„V porúrském báňském průmyslu se zájmy všeho lidu dostávají do konfliktu se zájmy zcela nepatrného počtu kapitalistů, jichž je sotva stovka“ (s. 144).

V tomto článku se mluví mimo jiné o tom, zda se obnoví syndikát, či ne. Podívat se do Conradovy ročenky z tohoto období (10.—12. 1912 atd.).

MEYER (INVESTOVÁNÍ KAPITÁLU)
A LITERÁRNÍ PRAMENY

Z literatury

Dr. A. Meyer. Redaktor obchodní rubriky Neue Zürcher Zeitung. *Die Kapitalanlage* [Investování kapitálu]. (Curych 1912).

Elaborát „praktika“: rady kapitalistům.

Statistika zisků akciových společností s. 130—132.

V Anglii bylo v letech 1893—1902 založeno 38 928 společností. Z nich 14 538 = 37 % muselo likvidovat!!
Ve Francii činí počet zkrachovaných společností zhruba 10 %. (Leroy-Beaulieu).

Podívat se na literaturu:

Wilhelm Gehrden. Das Geheimnis des Börsenerfolges^[131]
[Tajemství burzovního úspěchu]. Berlín. (soc. dem.?)

německý soukromý spekulant, který líčí „své zkušenosti“.

S. 139: „zcela nepatrný počet“ vyhrává na burze.

S. 149: 1 z 50 případů výnosná spekulace s kursovními rozdíly. ((Spousta příkladů podvádění etc. etc.))

Africanus. Goldminen-Aktien als Kapitalanlage [Akcie zlatých dolů jako investování kapitálu]. Lipsko. 2. vyd. 1911.

W. Ruppel. Das Geschäft in Minenwerten [Obchod s báňskými cennými papíry]. Jena 1909.

René Nouel. Les sociétés par actions [Akciové společnosti]. Paříž 1911.

? *J. Steiger.* Trusts und Kartelle im Auslande und in der Schweiz [Trusty a kartely v zahraničí a ve Švýcarsku]. Curych.

N. Albert. Die geschichtliche Entwicklung des Zinsfusses in Deutschland. 1895—1908 [Historický vývoj úrokové míry v Německu. 1895—1908].

Curle. The Gold Mines of the World [Světová naleziště zlata]. Londýn 1902.

Gumpel. Die Spekulation in Goldminenwerten [Spekulace s cennými papíry zlatých dolů] (Freiburg 1903).

Th. Huber. Wie liest man eine Bilanz? [Jak číst bilanci?] (Stuttgart 1910).

Robert Stern. Kaufmännische Bilanz [Obchodní bilance] (Lipsko 1907).

H. Brosius. Die Bilanz [Bilance] (Lipsko 1906).

LIEFMANN O FRANKFURTSKÉM OBCHODU S KOVY

Robert Liefmann. Die internationale Organisation des Frankfurter Metallhandels. [Mezinárodní organizace frankfurtského obchodu s kovy]. Weltwirtschaftliches Archiv, sv. I, Jena 1913, s. 108n.

Z *Mertonových* podniků (anglo-německá rodina) vyrostl Mertonův koncern.

„Celkem je v Mertonově koncernu vloženo pravděpodobně **přes 200 miliónů marek**, nepočítaje ovšem soukromý majetek kapitalistů, stojících za tímto koncernem“ (s. 121).

„Frankfurtský obchod s kovy, k němuž ostatně patří ještě některé další firmy nemalého významu, obepíná tak svými podniky, zejména podniky Mertonova koncernu, fakticky celý svět“ (s. 122).

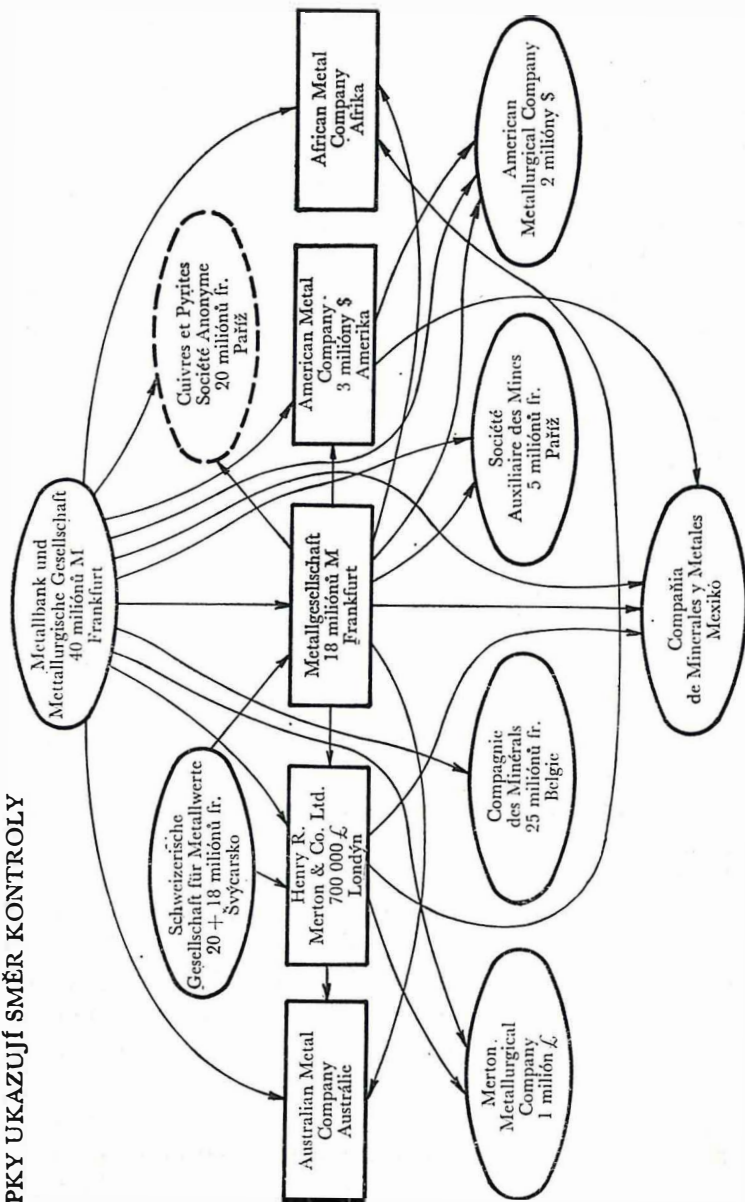
Schéma (s. 120): [viz s. 29 tohoto svazku. *Red.*]

Města jsem připsal já.

Obchodní kapitál (Mertonův) se zde přeměnil v produktivní.

„Charakteristickým rysem soudobého velkoobchodu v téměř všech jeho odvětvích je jeho *pronikání do výroby*“ (s. 111).

ŠÍPKY UKAZUJÍ SMĚR KONTROLY

Po *elektrotechnickém* průmyslu (Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft v Německu, General Electric Company v Americce etc.) je prý snad „nejmezinárodnějším podnikatelským odvětvím Německa“ (109) obchod s kovy (zejména s mědí, zinkem, olovem a vzácnými kovy — hlavní středisko Frankfurt).

Nynější šéf *dr. Wilhelm Merton* (člen správních rad většiny společností) je ve Frankfurtu. Jeho otec — *Henry R. Merton* — v Londýně.

Hlavní rozdíl mezi všemi těmito společnostmi a jinými podobnými společnostmi je v tom, že kapitalisté stojící v čele jejich podnikání jsou i nyní *přítmo* (s. 119) zúčastněni ve všech obchodních i výrobních podnicích. „Doplňují“ svůj kapitál kapitálem veřejnosti.

Počet „společností“ s jejich „účastí“ je ovšem nepoměrně větší, než ukazuje schéma.

BURŽOAZNÍ VĚDCI O BOJI PROTI IMPERIALISMU

NB Buržoazní vědci o boji proti *imperialismu*.

Nationalities and Subject Races [Národnosti a podmaněné rasy].

Zpráva o konferenci konané v Caxton Hallu, Westminster, 28.—30. června 1910. Londýn 1911 (XII + 178 s.).

Recenze ve *Weltwirtschaftliches Archiv*, sv. II, s. 193 podepsaná *H. J. Nieboer*^[331] (Haag). Autor recenze uvádí, že v této zprávě jsou zahrnuty stručné projevy představitelů „různých národů, které jsou pod cizí nadvládou: Egypťanů, Indů, Maročanů, Gruzínců, afrických černošských kmenů, jihoamerických Indiánů i evropských národů, jako jsou Irové a Poláci“ (s. 194).

||||| „Proti imperialismu prý musíme bojovat; vládnoucí státy prý mají přiznat podmaněným národům právo na samostatnost; mezinárodní soudní dvůr prý má bdít nad dodržováním smluv uzavřených mezi velmocemi a slabý-

mi národy. Dál než k těmto zbožným přáním konference ||| NB
 nejde. Nevidíme ani náznak pochopení skutečnosti, že
 imperialismus je nerozlučně spjat s kapitalismem v jeho || NB
 nynější podobě a že proto přímý boj proti imperialismu || !!
 je beznadějný, ledaže by se omezil na akce proti jednot- || NB
 livým, zvláště odsouzeníhodným výstřelkům“ (s. 195).* || !!

Je poučné si všimnout, že buržoazní „imperialisté“ ve
Weltwirtschaftliches Archiv sledují národně osvobozené hnutí
 v koloniích (zejména ovšem v koloniích neněmeckých).**

Např. sv. III, 2

nepokoje a protesty v Indii (s. 230)

idem v Natalu (Afrika) kvůli omezování přistěhovalců
 Indů (230—1).

Svazek IV, 1, s. 130^[178] — hnutí směřující k samosprávě
 v *holandské Indii****

MORIDE. FIRMY S FILIÁLKAMI

Pierre Moride. Les maisons à succursales multiples en France
 et à l'étranger [Firmy s početnými filiálkami ve Francii
 a v zahraničí]. Paříž 1913 (Alcan). (Recenze^[439] ve
Weltwirtschaftliches Archiv, IV, 1, s. 286.)

		Filiálky	
Anglie	497 firem s	20 644	
Německo	14 453 „ „	34 464	(z toho je 31 799 obchodů nebo prodejen)
↓	↓	↓	
Počet zaměstnanců 926 369 473 077			
Francie	?	12 000	
		50 000	zaměstnanců a dělníků
		125	miliónů franků mezd

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 426. *Red.*

** Tamtéž, s. 425. *Red.*

*** Tamtéž. *Red.*

„...příznaky procesu koncentrace, jež lze pozorovat v obchodu i v továrním průmyslu“ (s. 286).

L I T E R Á R N Í P R A M E N Y

v Muzejní společnosti

NB: The Edinburgh Review

1915, říjen:

The Workshops and the War^[472] [Podniky a válka].

[Velmi zajímavý článek o postoji dělnické třídy k válce a k jejím hospodářským důsledkům (zlepšení situace dělníků; pokles nezaměstnanosti etc.)]

The Atlantic monthly, 1915, pravděpodobně červen. *White*.

The different World after the War [Jiný svět po válce].

NB: *Schmoller's Jahrbuch*, 37. ročník. Marx o *emisní statistice* v Německu a v zahraničí.

? Albin Geyer. *Jahrbuch der Weltgeschichte*. 1913—14 ročník. Lipsko 1914. (Karl Prochaska's *Illustrierte Jahrbücher*.)

[Není to zřejmě ani soubor dokumentů, ani příručka, nýbrž stručné přehledy z průběhu roku.]

[*Ch. K.*] *Hobson*. The Export of Capital [Vývoz kapitálu]. Londýn 1914.

[J. A. Hobson.] Imperialism^[174] [Imperialismus].

The South-African War [Jihoafrická válka].

Ballod. Grundriss der Statistik^[22] [Základy statistiky]. Berlín 1913.

Ischchanian. Nationaler Bestand etc. der kaukasischen Völker [Národnostní složení etc. kavkazského obyvatelstva]. 1914 (81 s.).

Taylor (německé vydání 1914).

Dietrich. Betriebs-Wissenschaft [Organizace podniku].

Ely. Monopolies and Trusts [Monopoly a trasty].

Jenks. Byl uveřejněn ve *Schmoller's Jahrbuch* nebo v jiném

ekonomickém časopisu. Conradovy Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik. ((Třetí řada, sv. I.))

Harms.

Agahd. Grossbanken und Weltmarkt^[3] [Velké banky a světový trh]. 1914.

Riesser. Grossbanken [Velké banky]. 1906.

Macrosty. Das Trustwesen^[292] [Trasty]. 1910.

Shadwell. England, Deutschland und Amerika [Anglie, Německo a Amerika]. Berlín 1908.

Jeidels. Das Verhältnis der Grossbanken zur Industrie^[196] [Vztah velkých bank k průmyslu]. Schmoller's Forschungen. Sv. 24, Lipsko 1905.

Schilder.

Levy. Monopole und Trusts [Monopoly a trasty].

Tschierschky.

Liefmann. Kartelle und Trusts [Kartely a trasty].

Vogelstein. Kapitalistische Organisationsformen^[449] [Kapitalistické formy organizace].

SCHILDER. 5. SVAZEK ARCHÍVU SVĚTOVÉHO HOSPODÁŘSTVÍ

Sigmund *Schilder.* Weltwirtschaftliche Hintergründe des Weltkrieges [Světové hospodářství jako pozadí světové války]. Weltwirtschaftliches Archiv. Sv. 5 (I), (s. 1—22).

Velmi dobrá studie (přirozeně germanofilská).

Přechod jiných zemí k protekcionismu přiměl *Anglii* na přelomu 19. a 20. stol., aby přešla k válečným plánům.

Rakousko. Jeho aspirace týkající se Balkánu.

Zajímavé: v *Srbsku* (v době anexe Bosny a Hercegoviny) v r. 1908—1909 se ozývaly hlasy *pro* válku s Rakouskem-Uherskem z těchto důvodů: Vyhraje-li, vezmeme Rakousku-Uhersku Srby. Prohraje-li, *bude Srbsko začleněno do celních hranic Rakouska-Uherska. I to je lepší.* Nemáme co ztratit (s. 11).

!!

NB

V *Rusku* prý > „především“ „soukromohospodářský prospěch vojenskobyrokratické vládnoucí třídy“ (12). Výjimka: aspirace týkající se Dardanel.

Ve *Francii* nespokojenost s dohodou o Maroku a Kongu ze 4. 11. 1911.

Belgie si mohla udržet své Kongo jen za pomoci Anglie,
NB || Francie získala smlouvou z 5. 2. 1895 „předkupní právo“
na Kongo (s. 16).

Žaponsko usiluje o *ovládnutí* Číny.

Turecko bylo do roku 1913 „spíš objektem než subjektem světové politiky“ (19).

Portugalsko je závislé na Anglii.

Španělsko získalo (smlouva s Francií z 27. 11. 1912) severní část Maroka (Francie byla *proti*, Anglie *pro*). Španělsko za 16 let 1898—1914 velmi pokročilo.

POZNÁMKY Z LISTU NAŠE SLOVO

Naše slovo, č. 11 (10. 2. 1915).

NB // Článek Zalevského K národnostní otázce^[483]. *Pro* § 9.⁴
Cituje ze 44. čísla *Jiskry*:

„Avšak bezvýhradné uznávání boje za svobodné sebeurčení nás nijak nezavazuje, abychom podporovali každý požadavek národního sebeurčení. Sociální demokracie si jako strana proletariátu klade za svůj pozitivní a hlavní úkol napomáhat sebeurčení nikoli národů a národností, nýbrž proletariátu každého národa.“* Číslo 82 (6. 5. 1915). Úvodník: Imperialismus a nacionální idea^[484].

(proti Hervému. „Nacionální idea sama o sobě je reakční.“ 20. století = století imperialismu; 19. století nacionalismu.)

* Viz Sebrané spisy 7, Praha 1981, s. 252. *Red.*

- Č. 116 (17. 6. 1915) K. Kautsky o Plechanovovi
 a č. 117 (18. 6. 1915) (z bulharského časopisu)
 a č. 118 (19. 6.) č. 130 (3. 7. 1915) Národ a hos-
 podářství N. Trockého + č. 135 (9. 7.)
 č. 170 (21. 8. 1915) L. Martov proti listu *Social-demo-*
a 171 (22.) *krat* (o porážce).
 172 (24...)
 Č. 192 (16. 9. 1915) Martynov o „*Spojených státech*
evropských“
 č. 209 (8. 10. 1915) N. Trockij o Zimmerwaldu.

L I T E R Á R N Í P R A M E N Y

Z kantonální knihovny (Curych).

NB: *Atlanticus*. Produktion und Konsum im sozialen Staat [Výroba a spotřeba v sociálním státě]. 1898. **Kautského předmluva.**

Henry Demarest *Lloyd*. Wealth against Commonwealth [Bohatství proti veřejnému blahu]. New York 1901.

? *Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich* (1915).

Stillich. Nationalökonomische Forschungen auf dem Gebiete der grossindustriellen Unternehmung^[425] [Národohospodářské studie o velkém průmyslovém podniku]. Sv. I a II. 1904 a 1906.

Bulletin de l'Institut international de statistique (sv. 1—19).

Clark. The Labor Movement in Australasia [Dělnické hnutí v Australasii]. 1906.

André Liesse. La question sociale [Sociální otázka]. Paříž 1895.

Grunzel. Über Kartelle [O kartelech]. 1902.

Baumgarten a *Meszleny*. Kartelle^[34] [Kartely]. 1906.

Juraschek. Übersicht der Weltwirtschaft [Přehled světového hospodářství].

Neumann-Spallart. Übersichten [Přehledy]. Ročníky 1879/80... 1883/84.

Quaintance. The Influence of Farm Machinery on Production and Labour [Vliv zemědělských strojů na výrobu a práci]. 1904. (Disertace.)

J. Plenge. Von der Diskontopolitik zur Herrschaft über den Geldmarkt [Od diskontní politiky k ovládnutí peněžního trhu]. 1913.

Schulze-Gaevernitz. Britischer Imperialismus^[396] [Britský imperialismus]. 1906.

? *Emil Brezigar*. Vorboten einer Wirtschaftskrise Deutschlands [Příznaky hospodářské krize v Německu]. Berlín 1913 (1,80 marky).

předpověď krize v letech 1913—1914

Bernhard Mehrens. Die Entstehung und Entwicklung der grossen französischen Kreditinstitute^[306] [Vznik a vývoj velkých francouzských úvěrních ústavů]. 1911.

Lysis. Contre l'oligarchie financière en France^[290] [Proti finanční oligarchii ve Francii]. 1908.

André Liesse. Portraits des financiers [Portréty finančníků]. 1909.

Testis. La vérité sur les propos de Lysis [Pravda o Lysisových spisech]. 1908.

E. Théry. Le progrès économique de la France [Hospodářský pokrok ve Francii].

|| *Pierre Baudin*. La Poussée [Nápor].

|| *Maurice Schwob*. Avant la bataille (La guerre commerciale) [Před bitvou (Obchodní válka)]. Paříž 1904.

R. Claus. Das russische Bankwesen [Ruské banky]. 1908 (Schmoller's Forschungen. Sešit 131).

Dr. Mentor Bouniatian. Wirtschaftskrisen und Überkapitalisation [Hospodářské krize a přesycení kapitálem]. Mnichov 1908.

E. Théry. L'Europe et les États-Unis. Statistique d'Ensemble [Evropa a Spojené státy. Souhrnná statistika]. Paříž 1899.

NB: *O. Schwarz.* Die Finanzsysteme der Grossmächte^[399] [Finanční systémy velmocí]. (Edice v Göschenově nakladatelství.) 2 svazky. Lipsko 1909.

[Zajímavé tabulky o vývoji od 70. let do roku 1900. NB

Grundriss der Sozialökonomik [Základy sociální ekonomiky]. Tübingen 1914n.

VÝŠE KAPITÁLU AKCIOVÝCH SPOLEČNOSTÍ

Jakými částkami operují?

Bank-Archiv, XIII. ročník, 15. 6. 1914.

Výsledky činnosti německých akciových společností v letech 1907—1908 až 1911—1912^[314].

1911—1912 počet akciových společností	4 712		
jejich akciový kapitál	14 880	miliónů	marek
skutečné rezervy	3 515	„	„
výnos	1 470	„	„
Počet společností, které vyplatily dividendy	3 481	„	„
Úhrn dividend	1 220	miliónů	marek = 8,39 %

Přírůstek kapitálu:

od roku 1907 do roku 1912 (5 let)

= + 2 766 miliónů marek v nominálu

+ 3 346 „ „ podle emisního kursu

nad nominál + 579 „ „ (!!) ||| !!

KESTNER. DONUCENÍ K ORGANIZACI

Dr. Fritz *Kestner*. Der Organisationszwang [Donucení k organizaci].

Eine Untersuchung über die Kämpfe zwischen Kartellen und Aussenseitern [Studie o boji mezi kartely a outsidersy].
Berlín 1912.

Autor systematicky zkoumá konflikty mezi kartely a „outsidery“ i konflikty uvnitř kartelů — a metody „boje“:

1. Znemožňují opatřování surovin...
2. Zabraňují získávat pracovní síly pomocí aliancí...
3. Zabraňují dodávkám...
4. Znemožňují odbyt...
5. Smluvně zavazují odběratele výsadními klauzulemi.
6. Plánovitě snižují ceny
7. Znemožňují získat úvěr...
8. Vyhlašují bojkot*

[z Anket o kartelech (5 svazků 1903—1906) aj.]

Množství příkladů. Velmi podobné úvahy o státním a právním významu...

„Rheinisch-Westfälische Kohlensyndikat v době svého založení v roce 1893 soustředil 86,7 % rýnsko-vestfálské těžby kamenného uhlí... v roce 1910 95,4 % (s. 11)...** Americký Ocelářský trust v roce 1911 ... 45 % produkce surového železa...“ (Jiné příklady: 98 % — 85 % — apod.)

„Vstup do kartelu je pro jednotlivý podnik obchodním aktem, podmíněným úvahami o rentabilitě. Působení kartelů vůbec i význam tohoto aktu se projevuje hlavně v obdobích deprese. Konflikty mezi kartely a outsidersy vznikají především z toho, že omezování odbytu, které je nevyhnutelným důsledkem působení kartelů, má na jednotlivé podniky roz-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 342. *Red.*

** Tamtéž, s. 339. *Red.*

dílňý dopad. Toto omezování odbytu je zvláště tíživé pro podniky schopné rozvoje, a ty mu proto kladou nejsilnější odpor...“ (s. 25—26).

„Rozdíl mezi oběma pojmy“ (kartel a trast) „tkví přece ve vlastnických vztazích: v kartelu jsou různí vlastníci, kdežto v trastu je vlastník pouze jeden“ (s. 53 a odkaz na Liefmanna).

„Nejednou bylo možno pozorovat — a lze to považovat za všeobecný jev — že rentabilita dosahovaná kartelizací přivádí do daného průmyslového odvětví nové podnikatele a nový kapitál“ (57). Například Draselný syndikát zvýšil ceny. Výsledek:

v roce 1879 zde byly 4 podniky

v roce 1898 zde bylo 13 podniků

v roce 1909 zde bylo 52 (s. 57)

Klauzule o *zvýšení* cen pro outsidersy se někdy formulují jako *snížení* rabatu z ceny pro tyto outsidersy... (s. 73).

Buchhändler-Börsenverein vyhlásil zákaz prodeje knih „obchodníkům prodávajícím za dumpingové ceny“ (84).

„Znemožňování opatřování surovin spolu se zavazováním odběratelů zvláštními klauzulemi, k čemuž ještě dojdeme, dlužno považovat za jeden z nejdůležitějších způsobů donucování ke vstupu do kartelu...“ (91)

Vývozní prémie... (107)

vytvářejí se „závislé organizace obchodníků...“ (109) (uhlí — ropa...)

Snížování cen... V petrolejářském průmyslu docházelo ke snížování cen ze 40 na 20—22 marek (118), lihu v Horním Slezsku na 49,5 marky... (cena ve Vratislavi — 62,2 marky)...

Odepření úvěru: Phönix se nechtěl připojit ke Sdružení ocelářských závodů. Ředitel této firmy byl proti připojení. Banky skoupily akcie — odňaly vývozní subvence — a na schůzi akcionářů prosadily připojení!! (s. 124—5).

Smlouvy *uvnitř* kartelu s jeho členy... (pokuty; arbitrážní soudy namísto řádných).

Nejlepší prostředek kontroly „Společná prodejní kancelář“ (153).

„Jeidels (s. 87 jeho spisů) má nesporně pravdu, když tvrdí, že zřídit novou velkou nezávislou banku v Německu by bylo nemožné“ (s. 168).

„I v oblasti ryze hospodářské činnosti dochází k určitému přesunu od obchodní činnosti v dřívějším smyslu k činnosti organizačně spekulacní. Největších úspěchů nedosahuje obchodník, který dovede na základě svých technických a obchodních zkušeností nejlépe odhadnout potřeby zákazníků, který dovede najít a takřikajíc ‚objevit‘ latentní poptávku, nýbrž spekulacní génius, jenž dovede předem vypočítat nebo alespoň vytušit organizační vývoj, možnosti určitých spojení mezi jednotlivými podniky a bankami“ (s. 241).*

!! „Šéfové velkých podniků mají kdykoli možnost získat do služeb nejchytřejší a nejjobratnější právníky, a jestliže se sami málo vyznají v čistě obchodních záležitostech, mohou si vzít na pomoc vynikající komercialisty. Je všeobecně známo, že v ústředních kancelářích velkých podniků zaměstnávají celou řadu osob, které nemají s vlastním podnikáním nic společného, až po doktora politické ekonomie řídícího hospodářskou propagaci“ firmy (s. 242).

NB „Dosavadní tvoření kartelů, jak k němu obvykle dochází, vede k pohybu cen a zároveň i příjmů *ve prospěch* těžkého nebo *těžebního průmyslu* a na úkor zpracovatelského průmyslu. Dlouhodobé zvyšování cen jako důsledek vzniku kartelů bylo možné dosud pozorovat jen u nejdůležitějších výrobních prostředků, zejména u kamenného uhlí, železa a drasla; naproti tomu nikdy nebylo zaznamenáno u hotových výrobků. S tím související zvýšení rentability zůstávalo rovněž omezeno na průmysl vyrábějící výrobní prostředky. Toto zjištění je třeba ještě doplnit tím, že průmysl zpracovávající suroviny

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 343. *Red.*

(nikoli však polotovary) dosahuje díky vzniku kartelů výhod na úkor průmyslu zpracovávajícího polotovary nejen v podobě vysokých zisků, ale získal nad tímto průmyslem i určitou nadvládu, která za volné konkurence neexistovala“ (s. 254).*

Kartely nevedou prý vždy ke koncentraci (mohou „zachraňovat“ drobné závody, jež patří ke kartelu), ale vždy vedou k „intenzifikaci kapitálů“ (274)... k posílení úlohy bohatých, kapitálově silných podniků (272 a 274).

Při posuzování významu kartelů prý nelze zapomínat na rozdíl mezi organizací dejme tomu konzumentů (to je socialismus, s. 282) a organizací zpracovatelského průmyslu nebo surovinového průmyslu:

„Současný stav, závislost většiny průmyslu na surovinové výrobě jeví navenek jistou podobnost“ (se svazem spotřebitelů apod.), „vnitřně však znamená přímý opak“ (s. 282). ((Liefmann prý na tento rozdíl neustále zapomíná — pozn. s. 282.))

„Vedou se spory o to, zda měly kartely vliv na zlepšení postavení dělníků, jak to tvrdí jedni a popírají druzí a zda ztělesňují družstevně demokratický princip“ ((Tschierschky^[438]!! Autor je proti němu: pozn., s. 285)), „anebo zda nesvědčí právě v Německu o protidemokratickém přístupu vzhledem k přesunu těžiště na těžký průmysl, který je nepřátelský odborovým organizacím...“ (285).

VÍDEŇSKÝ LIST ARBEITER-ZEITUNG O VÍDEŇSKÝCH BANKÁCH

Vídeňský list *Arbeiter-Zeitung*. 1916 (11. 4. 1916), č. 101^[29].

Údaje o bankách (8 největších: Kreditanstalt; Unionbank; Verkehrsbank; Escomptegesellschaft; Bankverein; Bodenkreditanstalt; Merkur + Allgemeine Depositenbank).

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 343. Red.

Kapitál	657,4	miliónu korun		
Rezervy	383,2		„	„
	1 040,6			
Cizí peníze	4 833,8		„	„
Čistý zisk	81,4		„	„
Zvýšení vkladů oproti roku 1914	1 067,9			

ROČENKY AMERICKÉ AKADEMIE

The Annals of the American Academy of Political & Social Science.
Svazek LVII—LIX (1915)

Vrátit se

(jednotlivé sešity + bibliografie etc., svazek LIX (1915. *Květen*): *The American Industrial Opportunity* [Možnosti amerického průmyslu]. Sborník článků).

Bilance mezd ve Spojených státech⁵

1/10 — 1000 dolarů a > (s. 115)

2/10 — 750—1000 dolarů

7/10 — < 750 dolarů

Mimo jiné článek *William S. Kieseho*. Branch Banks and our Foreign Trade^[228] [Filiální banky a náš zahraniční obchod] (s. 301).

„40 anglických bank, které provádějí operace v cizích zemích, má 1325 filiálek; v Jižní Americe má 5 německých bank 40 filiálek a 5 anglických bank 70 filiálek... Anglie a Německo umístily za posledních 25 let v Argentině, Brazílii a Uruguayi přibližně 4 miliardy dolarů, a proto se podílejí 46 % na celkovém obchodu těchto tří zemí.“*
(a dále o snahách a pokusech New Yorku obsadit toto místo...)

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 383. *Red.*

Zvláštní analýza, jakou by měly Spojené státy „možnost“ rozšířit obchod etc. s *Jižní Amerikou* v případě války.

NB

S. 331 (v jiném článku) „Sir George Paish v posledním výročním přehledu časopisu *The Statist* odhadoval úhrn kapitálu vyvezeného do méně vyvinutých zemí pěti věřitelskými národy světa — Velkou Británií, Německem, Francií, Belgií a Holandskem — na více než 40 miliard dolarů...“*

200 miliard franků

40 miliard dolarů

{ = 160 miliard }
{ marek }

rov. s. 2
zde**

Z jiného článku o jihoamerických trzích^[348]: „Dalším základním faktorem — a ze všech nejdůležitějším pro rozvoj obchodu s Jižní Amerikou — je umístování kapitálu Spojených států ve formě půjček, do stavebnictví a do podobného podnikání. Země, která vyváží kapitál do kterékoli z jihoamerických zemí, získává největší množství zakázek na materiál používaný ve stavebnictví, při stavbě železnic apod., stejně jako dodavatelských smluv na stavby veřejných zařízení financovaných vládami. Tento fakt skvěle potvrzují anglické podíly umístěné v argentinských železnicích, bankách a ve formě půjček...“ (314).

NB

110 společností má 7,3 biliónu dolarů kapitálu a 626 984 akcionářů.

Totéž za rok 1910, mimo jiné: Cenné papíry a burza cenných papírů. Americké cenné papíry celkem = 34,5 biliónu dolarů, (při vyloučení duplicit asi) = 24,4 biliónu dolarů, veškeré bohatství = 107,1 biliónu dolarů.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 383. *Red.*

** Viz tento svazek, s. 61–62. *Red.*

- Z *lausannského* katalogu (lausannská kantonální knihovna). Pokračování r. 1902.
- Deschanel*. Le peuple et la bourgeoisie [Lid a buržoazie]. Paříž 1881.
- Godin*. La république du travail et la réforme parlementaire [Republika práce a parlamentní reforma]. Paříž 1889.
- L. Lallemand*. La révolution et les pauvres [Revoluce a chudina]. Paříž 1898.
- Ch. Renault*. Histoire des grèves [Dějiny stávek]. Paříž 1887.
- E. Schuyler*. American diplomacy [Americká diplomacie]. New York 1886.
- Jooris*. Aperçu sur les colonies néerlandaises [Přehled o nizozemských koloniích]. Lutych 1883.
- Th. Rogers*. History of prices [Dějiny cen]. 6 svazků.
- Mulhall*. History of prices since 1850 [Dějiny cen od roku 1850]. Londýn 1885. La guerre à la guerre [Válku válce]. (Sborník.)
- Inagaki*. Japan and the Pacific [Japonsko a Tichý oceán]. 1890.
- Swift*. Imperialism and liberty [Imperialismus a svoboda]. Los Angeles 1899.
- Viallate*. La vie politique dans les deux mondes [Politický život Starého a Nového světa]. Ročník VII. (1912—1913) a předcházející.
- Paul Feyel*. Histoire politique du 19e siècle [Politické dějiny 19. století]. Paříž 1914. 2 svazky.
- Camille Vallaux*. Le sol et l'État. (Géographie sociale) [Půda a stát. (Sociální zeměpis)]. Paříž 1911.
- Lecarpentier*. Le commerce international [Mezinárodní obchod]. Paříž 1908.
- Lecarpentier*. Commerce maritime et marine marchande [Námořní obchod a obchodní loďstvo]. Paříž 1910.
- Martin S.-Léon*. Cartells et trusts [Kartely a trasty]. Paříž 1909.
- Chisholm*. Handbook of commercial geography [Příručka obchodního zeměpisu]. Londýn 1911.

- Eckert*. Grundriss der Handelsgeographie [Nástin obchodního zeměpisu]. 2 svazky. Lipsko 1905.
- Reichlen. La rivalité franco-allemande en Suisse [Francouzsko-německé soupeření ve Švýcarsku]. 1908 [snad i v Bernu?].
- Raffalovich*. Le marché financier [Peněžní trh]. 1911/12 ((21. ročník)).
- van der Leeuw*. Weltfriedenswünsche [Touha po světovém míru]. 1916. Rotterdam 1915.
- Komise. *Indian Plague* (1899—1900) [Mor v Indii (1899 až 1900)]. Sv. 4 a 5. Závěr.
- Avenel*. Paysans et ouvriers depuis 700 ans [Rolníci a dělníci v posledních 700 letech]. Paříž 1907.
- Avenel*. Les riches depuis 700 ans [Boháči v posledních 700 letech]. Paříž 1909.
- Fabre*. La concurrence asiatique (et les ouvriers européens) [Asijská konkurence (a evropští dělníci)]. Paříž, Nîmes 1896.
- Langhard*. Die anarchistische Bewegung in der Schweiz [Anarchistické hnutí ve Švýcarsku]. Berlín 1903.

Z nejnovější literatury:

- Ergang*. Die Ausschaltung des Arbeiters durch die Maschine [Vytlačování dělníka strojem]. *Technik und Wirtschaft*. Ročník 4, sešit 10.
- Kammerer*. Entwicklungslinien der Technik [Směry technického rozvoje]. *Ibidem*. Ročník 3 + Schriften des Vereins für Sozialpolitik. Sv. 132.
- Grunzel*. Der Sieg des Industrialismus [Vítězství industrialismu]. 1911.
- Rathenau*: viz s. 32*.
- Ergang*. Untersuchungen zum Maschinenproblem in der Volkswirtschaftslehre [Studie o problému strojů v nauce o národním hospodářství]. 1911.

* Viz tento svazek, s. 65. *Red.*

- Mannstaedt.* Die kapitalistische Anwendung der Maschinerie [Kapitalistické používání strojů]. 1905.
- A. Riedler.* Über die geschichtliche und zukünftige Bedeutung der Technik [Historický i budoucí význam techniky]. Berlín 1910.
- Öchelhäuser.* Technische Arbeit einst und jetzt [Technická práce dříve a nyní]. Berlín 1906.
- E. Reyer.* Kraft. Ökonomische, technische etc. Studien über die Machtentfaltung der Staaten [Síla. Ekonomické, technické etc. studie o růstu moci států]. Lipsko 1908.
- Neuhaus.* Technische Erfordernisse für Massenfabrikation [Technické předpoklady hromadné výroby]. **Technik und Wirtschaft.** 1910 (3. ročník).
- M. Gras.* Du machinisme [O používání strojů]. Paříž 1911.
- van Miethe.* Technik im 20. Jahrhundert [Technika ve 20. století]. 1911—1912.
- F. Mataré.* Arbeitsmittel: Maschine etc. [Pracovní prostředky: stroje etc.]. 1913.
- Levasseur.* Comparaison du travail à la main et du travail à la machine [Srovnání ruční práce s prací strojovou]. 1900.

STILLICH.

PENĚŽNICTVÍ A BANKOVNICTVÍ

- Dr. **Oscar Stillich.** Geld- und Bankwesen. [Peněžnictví a bankovníctví]. Berlín 1907.
- Velice** populárně napsaná práce.

proudhonovec, ||| s. 95. Bankéř *Julius Hucke.* Das Geldhlupák, bankéř ||| problem und die soziale Frage [Peněžní problem proti penězům ||| blém a sociální otázka] (5. vydání). 1903.

S. 143 „Žádná bankovní operace nepřináší *tak velké zisky* jako emise akcií.* Průměrný roční zisk z emise je velký jako

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 372. *Red.*

nikde jinde... Průměrný roční zisk z emise průmyslových akcií, který se někteří snaží ospravedlnit jednak emisními výlohami, jednak očekávaným zvýšením procenta zisku, avšak v podstatě je ekonomicky nezaslouženým ziskem, podle údajů časopisu *Der deutsche Ökonomist* činil:

idem úplněji Sombart. Die deutsche Volkswirtschaft im 19. Jahrhundert [Německé národní hospodářství v 19. století] (2. vydání 1909), s. 526, příloha 8	NB	1895	38,6 %	NB
		1896	36,1	
		1897	66,7	
		1898	67,7	
		1899	66,9	
		1900	55,2 %	

V desetiletí 1891—1900 „se vydělalo“ jen na emisi německých průmyslových cenných papírů přes jednu miliardu.“* NB

S. 138 „*Sanace*“... „Akciové se slučují a jejich nominální hodnota se snižuje. Klasickým příkladem takového snižování akciového kapitálu je Dortmunder Union, založená společností *Discountgesellschaft*. Finanční historii nešťastného dítěte této banky jsem podrobně prozkoumal v prvním svazku svých Národohospodářských studií o velkém průmyslovém podniku (Lipsko 1904). Během 30 let zmizelo z knih této společnosti v důsledku řetězu operací snižujících hodnotu akcií přes 73 miliónů marek. Zakládající akcionáři této společnosti mají dnes už jen 5 % nominální hodnoty svých akcií!“ (138).** NB
dobrý příklad
!!!
!!!

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 372. *Red.*

** Tamtéž, s. 373. *Red.*

a čím je větší banka a čím úspěšněji pokračuje koncentrace v bankovníctví, tím pravdivější je tento výrok“ (169).*

NB

„Prostřednictvím dceřiných bank chtěli *Pereiresové*“ (zakladatelé *Crédit Mobilier*) „...finančně spoutat různé národy, a tak podpořit světový mír“ (180).

haha!!

(srov.

K. Kautsky)

„Oblasti operací“ „pro bankovní kapitál“

70. léta německé *železnice* (koncem 70. let zestátněny)

80. léta rýnsko-vestfálský *těžký* průmysl

90. léta *elektrotechnický* průmysl (a strojírenský)

„V roce 1906 uzavřely 4 berlínské D-banky (*Deutsche Bank, Discontogesellschaft, Dresdner und Darmstädter Bank*) smlouvu, jíž se zavázaly nepřijímat do svých služeb úředníky, kteří pracují v některém z těchto ústavů a nebyli ze svého místa uvolněni!“ (203). (Opozice úředníků je donutila „značně (??) změnit“ (??) tuto smlouvu ((v čem? jak????)).

vztah

k úředníkům

Konec

NB: *H. Withers. Geld und Kredit in England [Peníze a úvěr v Anglii]. 1911.*

Philippovich

Sombart

Grundriss der Sozialökonomik^[147] [Základy sociální ekonomiky] (Bücher, Schulze-Gaevernitz aj. aj.).

L I E F M A N N . K A R T E L Y A T R A S T Y

Prof. dr. R. Liefmann. Kartelle und Trusts und die Weiterbildung der volkswirtschaftlichen Organisation [Kartely a

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 355. *Red.*

trasty a další vývoj národohospodářské organizace]. 2. vydání. Stuttgart 1910. Knihovna právních a státních věd.

Populární knížečka podávající dobrý přehled o materiálu. Hledisko — tupého, spokojeného, samolibého buržoazního apologeta.

Fakty jsou sebrány celkem dobře, ovšem apologeticky.
NB: s. 161:

„V Německu došlo ke zvláště velkému počtu fúzí bez (???) monopolního charakteru... Typickým příkladem, namísto mnohých příkladů z dřívější doby, je průmyslová výroba střelného prachu. Již v 70. letech se 19 závodů na výrobu střelného prachu spojilo fúzí v jednu akciovou společnost. Tato společnost pak v roce 1890 splynula se svým největším konkurentem v akciovou společnost: Vereinigte Köln-Rottweiler Pulverfabriken. Tato velká akciová společnost vytvořila poté kartely nejen s jinými závody na výrobu střelného prachu, ale i s již zmíněným trastem dynamitových závodů. Tak se utvořil zcela moderní úzký svazek všech německých továren na výbušniny, které si pak společně s obdobně zorganizovanými francouzskými a americkými továrnami na výbušniny rozdělily prakticky celý svět“ (s. 161).*

rozdělení
světa

Počet průmyslových kartelů v Německu — (1905) 385 (ve skutečnosti více: s. 25).**

NB |||| **Riesser** (s. 137), uvádějící statistické údaje, dodává: „V těchto kartelech mělo ‚bezprostřední‘ účast kolem 12 000 podniků.“ *Riesser*. Die deutschen Grossbanken und

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 390—391. *Red.*

** Tamtéž, s. 338. *Red.*

ihre Konzentration^[376] [Německé velké banky a jejich koncentrace], 3. vydání. Jena 1910.

Počet mezinárodních kartelů (s účastí Německa) *kolem 100* (s. 30: v r. 1897 kolem 40).*

Draselný průmysl

První kartel	1879	4 podniky
Ceny rostou	1898	10 podniků
„Draselná horečka“	1901	21 podniků
	1909	52

(„Některé zkrachovaly.“)

Ocelářský trust v Americe (v roce 1908: 165 211 dělníků) 1907 — 210 180 dělníků (161 miliónů dolarů mezd), 170 miliónů dolarů čistého zisku, 1100 miliónů dolarů kapitálu (s. 124).

Největší podnik německého báňského průmyslu Gelsenkirchner Bergwerksgesellschaft — 1908 — 1705 úředníků + 44 343 dělníků (70,5 miliónu marek mezd).

(s. 135) *Schwab* v roce 1902 (17. 6. 1902) založil *Shipbuilding Company*, kapitál 70,9 miliónu dolarů — z nich 20 miliónů patřilo Schwabovi. Později tato společnost *zkrachovala*, veřejnost okradli!

(173 aj.) „Proplétání“, „účast“ (passim), „odstranění izolovanosti“ (s. 155) — těmito „*slůvky*“ Liefmann obchází (a zatemňuje) Marxův pojem „zespolečenštění“.⁶

((Konec výpisků z Liefmanna))

Z P R Á C E

Z Á K L A D Y S O C I Á L N Í E K O N O M I K Y

Grundriss der Sozialökonomik [Základy sociální ekonomiky] od *S. Altmanna*... *K. Büchera* a mnoha dalších.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 391. *Red.*

V. oddíl, II. část: *Bankwesen* [Bankovníctví] (Schulze-Gaevernitz a Jaffé). Tübingen 1915.

- I. Schulze-Gaevernitz. Die deutsche Kreditbank [Německá úvěrní banka] (1—190).
- II. Edgar Jaffé. Das englisch-amerikanische und das französische Bankwesen^[191] [Anglo-americké a francouzské bankovníctví] (191—231).
(Na způsob učebnice, po §§, zřejmě většinou tlachání a „systematika“.)

I zajímavé věci. Prostoupeno duchem „imperialismu“.

s. 53: v roce 1914 mělo 8 berlínských velkých bank

akciového kapitálu	1 245 miliónů marek						
<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 60%;">z toho Deutsche Bank</td> <td style="width: 40%; text-align: right;">250</td> </tr> <tr> <td>Discontogesellschaft</td> <td style="text-align: right;">300</td> </tr> <tr> <td>Dresdner Bank</td> <td style="text-align: right;">200</td> </tr> </table>	z toho Deutsche Bank	250	Discontogesellschaft	300	Dresdner Bank	200	
z toho Deutsche Bank	250						
Discontogesellschaft	300						
Dresdner Bank	200						
rezerv	432						
	1 677						
cizích peněz	5 328						
(„celkem kapitálu“)	7 005						

s. 140: zaměstnanost v oboru peněžní a úvěrový obchod

	1882	1907	
Ústavy	5 879	13 971	
zaměstnáno osob	21 633	66 275	
(z toho žen)	244	3 089	
v roce 1907 existovaly 3 ústavy s >		1 000	zaměstnanců
Deutsche Bank v roce 1912		6 137	„
Dresdner Bank „ „		4 638	„

srov. s. 11: v roce 1907 bylo v Německu 14 000 „bankovních ústavů“, z toho 4000 poboček...

S. 145: „Velké banky se staly nejdůležitějším prostředkem hospodářského sjednocení Německé říše...“

„Je-li koneckonců vedení německých bank v rukou tuctu osob, má již dnes jejich činnost větší důležitost pro blaho národa než činnost většiny státních ministrů“ (145—146).*

„tucet osob“

„Avšak je-li tomu tak, pak zájem našeho národního bytí vyžaduje vytvoření nového duchovního typu bankovního vládce, u něhož je abstraktní“ (haha!) „snaha po dosažení zisku prolnta nacionálně politickými, a tím i národohospodářskými pohnutkami.

haha!!

Domyslíme-li až do konce vývoj těchto tendencí, které jsme pozorovali, dospějeme k závěru, že: peněžní kapitál národa bude soustředěn v bankách; banky budou sdruženy v kartel; investiční kapitál národa bude mít formu cenných papírů. Tehdy se vyplní *Saint-Simonova* geniální předpověď: „Dnešní anarchie ve výrobě, která plyne z toho, že se hospodářské vztahy vyvíjejí bez jednotného řízení, musí ustoupit organizaci výroby. Výrobu nebudou řídit navzájem izolovaní a na sobě nezávislí podnikatelé, kteří neznají hospodářské potřeby lidí; tento úkol připadne určité společenské instituci. Ústřední správa, která bude moci mít větší přehled o široké oblasti společenské ekonomiky, ji bude řídit tak, aby to prospívalo celé společnosti, výrobní prostředky bude přidělovat schopným lidem a zejména se bude starat o trvalou harmonii mezi výrobou a spotřebou. Jsou instituce, které si vytkly za jeden z úkolů určitou

Saint-Simon

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 443. *Red.*

také
marxis-
mus!!!

organizaci hospodářské práce: *banky*. ' Bude ještě dlouho trvat, než se vyplní tato Saint-Simonova předpověď, avšak již k tomu spějeme: marxismus jinak, než si jej představoval Marx, ale jen pokud jde o formu!' (146).*

dobrý
příklad!
(závidí)
4 a 30

„Samozřejmě takové investice, jaké vložila Anglie například do Suezského průplavu na základě své politické moci — akcie byly koupeny v roce 1876 za 4 milióny liber šterlinků a dnes představují hodnotu 30 miliónů liber — jsou dosud Německu nedostupné...“ (159—160).

S. 164 cituje se *I. I. Levin*, *Německije kapitály v Rossii* [Německé kapitály v Rusku]. Petrohrad 1914.

NB

„Národohospodářskou funkcí bank, o které se již mnoho uvažovalo, je *správa národního bohatství*“ (odkaz na Lansburghův článek^[260] v časopisu *Die Bank* z roku 1908): „Čím víc se dnes prosazuje úvěrové hospodářství, tím větší je podíl z celkového kapitálu, který plyne k podnikateli zvolenému bankou. Banky nyní otevírají kanály, jimiž protékají nejen každoroční úspory, ale i dříve akumulované sumy kapitálu (které jsou v procesu neustálé obnovy). Připomeňme především obrovský růst ‚cizích prostředků‘. V Německu činily koncem roku 1891 v našich akciových bankách na 1280 miliónů marek; koncem roku 1906 — na 6305 miliónů marek; dnes se odhadují asi na 10 miliard.

NB
10 miliard
5 miliard

Koncem roku 1913 mělo pouhých 9 berlínských velkých bank na 5,1 miliardy marek.** Ale vedle toho banky představují kanály pro stále větší pohyb kapitálu fungujícího v obchodu

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 443—444. *Red.*

** Tamtéž, s. 348. *Red.*

s cennými papíry. — Banky se zde však mohou i při dobré vůli *mýlit*; mohou zaměřit miliardy nesprávným směrem a za jistých okolností utrpět ztrátu. Dnes je několik velkých bank s to více méně určovat směr našeho hospodářského vývoje. Jejich odpovědnost se tím mění ze soukromohospodářské odpovědnosti vůči akcionářům v národohospodářskou odpovědnost vůči celému státu. Fakticky vháněly kapitál do řečiště obchodu a průmyslu, především do mamutích podniků těžkého průmyslu, a současně do pozemkových nemovitostí — dříve do šlechtických panství, nyní do činžovních domů ve velkoměstech. Proto tak prudký rozmach německého železářského průmyslu, který předčí pouze Amerika, a německých velkoměst, dohánějících i americké vzory...“ (s. 12).

NB

NB

S. 27: „Koncem roku 1908 činily cizí prostředky (prostředky věřitelů a depozita): v úvěrních bankách $8 \frac{1}{4}$ miliardy marek, ve spořitelnách 15 miliard marek, v úvěrních družstvech 3 miliardy marek. $\Sigma = 26 \frac{1}{4}$ miliardy marek.“

NB

„Soukromé bankovní domy početně rostou (1892: 2180; 1902: 2564; 1912 je jich na 3500), ale jejich význam klesá“ (s. 16).

NB

Všude (*passim*), na kdejakém místě zaznívá u Schulzeho-Gaevernitze tón vítězného německého imperialismu, triumfující svině!!!!

S. 35:	1870	31 bank s	376 mil. marek kapitálu	charakteristika krize!!
	1872	139 „ „	1112 „ „ „	
	(1873)	73	432 likvidovány krizí	

Žirový a clearingový obrat Říšské banky (*miliardy* marek)

	1891	1901	1913
NB	98,7	196,6	452,8
	z toho obrat plateb v hotovosti		
	24,3 (= 24,7 %)	29,7 (= 15,1 %)	43,4 (= 9,6 %)

„V roce 1909 Francouzská banka diskontovala 7,5 miliónu směnek pod 100 franků, kdežto německá Říšská banka pouze 700 000 směnek pod 100 marek“ (s. 54).

„Demokratizace“ bankovníctví!!? Srov. jednolibrové akcie v Anglii a minimálně tisícimarkové v Německu (s. 111).* Průměrná částka diskontované směnky v Německu = 2066 marek (Říšská banka); ve Francii 683 franků (Banque de France).

NB „G. von Siemens prohlásil 7. června 1900 v Říšském sněmu, že jednolibrová akcie je základem britského imperialismu“ (s. 110).**

„Anglický průmyslový stát se oproti německému opírá méně o úvěr, ale více o vlastní kapitál“ (55).

„Anglie jako mezinárodní zprostředkovatel plateb má prý ještě dnes na 80 miliónů marek ročního příjmu z akceptačních provizí. Tvrdí se, že za zámořský obchod Evropy se platí prostřednictvím Anglie ročně 6 miliard marek“ (83).

S. 100: kapitola nadepsaná: Nadvláda bank nad burzou? To prý je přehnané, ale „jejich (bank) vliv je dalekosáhlý...“

„Jestliže dříve, v 70. letech, mladicky výstřední burza zahajovala období industrializace Německa, využívajíc spekulční možnosti akcie, mohou to dnes banky a průmysl, zařídit samy“.

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 365. Red.

** Srov. tamtéž. Red.

Nadvláda našich velkých bank nad burzou, která souvisí s reportními operacemi — ale nejenom s nimi, není nic jiného než výraz dokonale zorganizovaného německého průmyslového státu. Zužuje-li se tím oblast automaticky působících ekonomických zákonů a rozšiřuje-li se tím neobyčejně pole cílevědomé regulace prostřednictvím bank, vzrůstá nesmírně i národohospodářská odpovědnost několika málo vedoucích osob“ (101).*

„dokonale zorganizovaný“⁸

(Citován) *A. Löwenstein. Geschichte des württembergischen Kreditbankwesens und seiner Beziehungen zur Grossindustrie [Dějiny württemberského úvěrního bankovníctví a jeho vztahů k velkému průmyslu]... Archiv für Sozialwissenschaft. Dodatková část 5. Tübingen 1912.*

NB

Emise (s. 104):

	Tuzemské cenné papíry			Můj výpočet
	<u>1909</u>	<u>1910</u>	<u>1911</u>	
Německo s koloniemi	3,2	2,5	2,2	$\Sigma : 3 = 7,9 : 3 = 2,6$
Anglie s koloniemi	1,9	3,1	1,8	$6,8 : 3 = 2,3$
Francie	1,4	0,7	0,6	$2,7 : 3 = 0,9$

	Zahraniční cenné papíry			Můj výpočet	
	<u>1909</u>	<u>1910</u>	<u>1911</u>	$\Sigma : 3 =$	$\Sigma \Sigma$
Německo s koloniemi	0,3	0,5	0,5	$1,3 : 3 = 0,4$	3,0 mld marek
Anglie s koloniemi	1,8	2,3	2,0	$6,1 : 3 = 2,0$	4,3 „
Francie s koloniemi	2,0	3,8	3,1	$8,9 : 3 = 2,9$	3,8 „

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 355. Red.

Emise v Německu (podle kursovni hodnoty)

v miliardách marek

	Veřejný úvěr, státní (a komunální půjčky)	Pozemkový úvěr (hypoteční úpis)	Průmyslový a obchodní úvěr	Tuzemské cenné papíry celkem	Zahraniční cenné papíry celkem
[1886—1890]	1,8	1,2	1,3	4,3	2,3
[1891—1895]	1,8	2,2	0,8	4,8	1,5
[1896—1900]	1,7	1,9	4,3	8,2	2,4
[1901—1905]	3,3	2,3	2,6	8,3	2,1
[1906—1910]	6,0	2,6	4,8	12,6	1,5

Autor uzavírá:

„Statistika emisí nanejvýš jasně odhaluje státně socialistický a industrialistický náter německého národního hospodářství...“ (104).

Německé „pruské železnice“ jsou prý „největším hospodářským podnikem světa“ (104).

Akciové společnosti v Prusku v roce 1911:

(v miliónech marek)						
Vložený kapitál				Roční zisk		
Počet společností	Nominální hodnota	Kusovní hodnota	% (kurs)	v mil. marek	% nominální hodnoty	% kusovní hodnoty
177,9 %	890	8 821	15 696	177,9	952	10,8 %
					6,1 %	15,7
						—8,8
						6,9 miliardy

NB

„Zastánci drobné akcie poukazují především na to, že umožňuje dělníkům spoluúčasť na průmyslovém podnikání, což ze sociálně politického hlediska znamená žádoucí prolnutí zájmů dělníků se zájmy podnikatelů, účast dělníků na ziscích v moderní podobě“ (s. 110—111) — (k jednolibrovým akciím).

V kapitole o „spekulaci s cennými papíry“ (s. 111n.) se darebák Schulze-Gaevernitz, namísto aby odhaloval spekulaci bank ((srov.

časopis Die Bank, Eschwege aj.)), ohání fráze-
mi: „Kdyby se naše banky staly spekuláčními
společnostmi... znamenalo by to... krach ně-
meckého národního hospodářství...“ (112).
(„Kdyby“) ... zachraňuje „korektnost“ naše-
ho „podnikatelského světa“, ale našim bankov-
ním úředníkům se zakazuje spekulovat v *cizích*
bankách (to prý ovšem lze snadno obejít!! ve
velkých městech)... a *ředitelé bank*? Ti jsou
přece „zasvěcení“ („Wissenden“)!! Zde prý
zákon nepomůže, je třeba „posílit“ smysl pro
obchodnickou čest a stavovské vědomí...“
(s. 113).

fráze
a
lži!!

!!

„Koncem roku 1909 devět berlínských vel-
kých bank spolu s bankami k nim přidruženými
spravovalo 11,3 miliardy marek, tedy zhruba
83 % veškerého německého bankovního kapi-
tálu. Deutsche Bank, která spravuje spolu s při-
druženými bankami na 3 miliardy marek,
představuje vedle pruské správy státních želez-
nic největší — a přitom vysoce decentralizované
— soustředění kapitálu ve starém světě...“ (137).*

9 bank
83 %
v úhrnu!!

Dohody mezi bankami: Darmstädter Bank
chtěla uzavřít smlouvu s městem Berlínem
o „výnosném využití“ Tempelhofské pláně a
nabízela 10 % zisku. Později, když tento obchod
uzavřela Deutsche Bank, objevila se Darm-
städter Bank v jejím konsorciu!! (s. 139). „Po-
dobná bankovní konsorcia mají tendenci uzaví-
rat cenové dohody...“

k bankov-
nímu
kartelu

„Nicméně ‚společné dohody‘, uzavřené v létě
roku 1913, jdou tak daleko, že po jejich realizaci
lze sotva ještě mluvit o volné konkurenci v ban-
kovnictví...“ (139).

(1913)

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 348. Red.

25 lidí
kontrola ...

„V Discontogesellschaft např. trvale pracuje štáb 25 lidí na kontrole účetní a formální stránky operací“ (143).

banky a
armáda!!

„Podstatnou přípravnou práci koná pro velké podniky, zejména právě pro banky, pruskoněmecká vojenská služba se svým hromadným výcvikem k disciplíně. Kdyby nebyla nutná již z politických důvodů, bylo by ji třeba zavést jako přípravnou školu pro kapitalistické velké podniky a pro zintenzívnění hospodářské činnosti...“ (144—145).

NB

NB

NB

„Před třiceti lety vykonávali volně konkurenční podnikatelé $\frac{9}{10}$ hospodářské činnosti, která nepatří do oblasti fyzické práce ‚dělníků‘. Dnes vykonávají $\frac{9}{10}$ této hospodářské duševní činnosti *úředníci*. V čele tohoto vývoje stojí bankovníctví (151).* V jeho mamutích podnicích je úředník vším, dokonce i ředitel je ‚služebníkem‘ ústavu...“

Frankfurter Zeitung (2. 5. 1914) komentoval fúzi Discontogesellschaft se Schaaffhausenscher Bankverein těmito slovy:

„S pokračující koncentrací bank se zužuje okruh ústavů, od kterých lze vůbec žádat velký úvěr, takže vzrůstá závislost velkého průmyslu na několika málo bankovních koncernech. Jelikož průmysl je těsně spjat se světem finančníků, je tím omezována volnost jednání průmyslových společností, odkázaných na bankovní kapitál.

NB

Velký průmysl proto sleduje stupňující se trastiřfikaci bank (sdružování nebo přeměňování v trusty) se smíšenými pocity; vždyť se již nejednou projevíly náznaky určitých dohod mezi

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 356. *Red.*

jednotlivými koncerny velkých bank, dohod směřujících k omezení konkurence“ (s. 155).*

154—5: otázka, kdo na kom více závisí, zda banky na průmyslu, nebo naopak.

Wiewiorowski. Der Einfluss der deutschen Bankenkonzentration auf Krisenerscheinungen [Vliv koncentrace německých bank na krizové jevy] (Freiburská disertace). Berlín 1911.

Voelcker. Vereinigungsformen und Interessenbeteiligungen in der deutschen Grossindustrie [Formy sdružování a účasti na zisku v německém velkém průmyslu]. Lipsko 1909. ((*Schmoller's Jahrbuch*, sv. 33, sešit 4)). NB

X. kapitola. Zahraniční investice.

„Aby naše banky mohly usměrňovat plynoucí k nim kapitál do řečiště zahraničních kapitálových investic, jsou nutné patřičné předpoklady soukromohospodářského charakteru u jejich klientů. Hlavním stimulem je snaha o vyšší zúročení, než jaké poskytují kapitálové investice uvnitř země, při zvětšujícím se kapitálovém bohatství a klesající úrokové míře v zemi.

Přitom banky usilují především o emisní zisk, který je v cizích zemích, chudých na kapitál a bohatých na suroviny, obvykle vyšší než uvnitř země...“ (158). NB

NB [srov. výše, s. 44, citát: ze s. 159—160]** NB

„Podle číselného odhadu činí zahraniční kapitálové investice Anglie 70 miliard, Francie 35 miliard (1910), ale Německa v roce 1913 stěží 20 miliard marek“ (160). 70 35 20

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 357. *Red.*

** Viz tento svazek, s. 54. *Red.*

Schulze-Gaevernitz uvádí fakta o existenci „vývozních klauzulí“ a výhodách průmyslu ze zahraničních kapitálových investic a mezi jiným říká, že i Francie používá těchto prostředků:

charakteristické!!! ||| „Francouzský rentiéřský stát tak prožívá opětovný průmyslový rozkvět“ — půjčku, kterou Francie poskytla v roce 1910 Turecku, vážala podmínkou, že Turecko nezadá *žádnému* státu *více* zakázek než Francii... (163).

NB ||| „Dnes je Německo typickým ‚podnikatelem v zahraničí‘, kdežto Francie a poznenáhlu i Anglie kostnatěji jako rentiéři... Má-li dnes svět anglosaský vzhled, pak se naše banky snaží, aby pomocí železnic, dolů, plantáží, průplavů, zavlažovacích zařízení atd. dodaly tomuto vzhledu rysy německého ducha...“ (164).

(NB: s. 1, poznámka: „Napsáno před válkou.“)

V X. kapitole.

NB ||| C. Politické hodnocení zahraničních investic. „Vývoz kapitálu je prostředkem k dosažení cílů zahraniční politiky a zároveň jeho úspěchy jsou závislé na zahraniční politice.

a) *Věřitelské státy: Francie, Anglie, Německo.* Anglie a Francie, obě největší světové věřitelské velmoci, jsou *politickými* bankéři. Stát a bankovní svět zde vystupují *jako jedna* osoba. Tak například francouzská vláda a Crédit Lyonnais. Taktéž přátelství Eduarda VII. se sirem E. Casselem. V naději na hlavní výhru v politické loterii vsadila Francie miliardy na *jednu jedinou*, ruskou kartu. Rusko, dostávající peníze od Francie, bylo dokonce s to vystupovat na Dálném východě — v Číně, v Persii — jako politický věřitel. Francie jako věřitel si k sobě připoutala

Španělsko a Itálii, které jí jako klienti poskytly služby v Algecirasu. Francie byla ochotna poskytnout Kossuthově vládě půjčky, které odmítla hraběti Kuehnovi: „Nádavkem k tomu by byl Trojspolek.“ Anglie jako politický věřitel znovu stmelila britské světové impérium a nebála se tlaku na kurs vlastních konsolidačních půjček. Plná ochranná zabezpečení, která poskytla metropole koloniálním státním půjčkám, přispěla k tomu, že například taková napůl ovládnutá nová země, jako je Natal, má levnější úvěr než dávno konsolidované, velmi solidní Prusko se svým obrovským železničním a státním pozemkovým majetkem. Tyto úvěrové vztahy představují „zájmová pouta“, jejichž síla je pravděpodobně větší, než jakou by kdy mohla mít Chamberlainova preferenční cla. Vyjeme-li za hranice vztahů uvnitř impéria, drží britský věřitel Japonsko v politickém područí, Argentinu v koloniální závislosti, Portugalsko v nezastřeném dlužnickém otroctví. Guvernéři portugalské Afriky, vyšňoření zlatými prýmký, jsou britskými loutkami...“ (165).

„Celkové množství“ (německého kapitálu v Rusku) „se odhaduje na 3 miliardy. Přednost, kterou dávají naše banky tomuto největšímu dlužníku světových dějin, je pochopitelná, bere-me-li v úvahu vysoké bankovní zisky, které přinášejí právě ruské cenné papíry“ (166).

„Není pochyby, že polocivilizované země, do-posud nerozdělené jako kolonie, nemohou ve své snaze o politickou a hospodářskou nezávislost získat od žádné evropské mocnosti takovou nezištnou podporu jako od Německa. Čína, Persie i Turecko vědí, že Německo si nečiní žádné územní nároky“ (167).

NB

perla!!!

perla!!

{ imperia-
lismus
a demo-
kracie⁹ }
perla!
(a NB)

„Vnitřní poměry země, jež jsou nepříznivé ideám svobody, jsou překážkou rovněž pro to, aby světové politické myšlení proniklo hluboko do duše národa. Jak jsme vzdáleni heslu ‚imperium et libertas‘,* jemuž Anglosasové, počínaje Cromwellem a konče Rhodesem, vděčí za své veliké úspěchy!“ (168).

Podplácení širokých vrstev maloburžoazie a špiček proletariátu je rafinovanější a mazanější.

„Německé banky všude za hranicemi narážely na konkurenci dávno usazených anglických ‚zahraničních bank‘, které dokonce i dnes daleko předčí německé banky rozsahem svých operací a svým akciovým kapitálem...“ (173).

„Tím střízlivěji chceme konstatovat fakt, že jsme začali pozdě. Činnost německých zahraničních bank lze srovnat s mnohoslibnými kroky jinocha dychtícího po čínech, jemuž přístup do větší části světa zmařil její šťastný držitel. V britském světovém impériu — vůbec již nemluvě o Francii a Rusku — se sotva najde jediný německý bankovní ústav, zatímco se tvrdí, že Brit prý spravuje svět v zájmu *všech*. Budoucnost německého bankovníctví v zahraničí závisí ve značné míře na vyřešení *politického úkolu*: udržet otevřené dveře do těch zemí světa, které ještě nikdo neopanoval, obrodit muslimský svět, vytvořit německou koloniální říši v Africe...“ (174).

perla!!!

NB

2. část knihy, práce *Jaffého*[¹⁹¹], je suchopárným popisem anglo-amerického a francouzského bankovníctví. Nil.

* — impérium a svoboda. *Red.*

VI. oddíl Základů sociální ekonomiky. *Průmysl, hornictví, stavebnictví*. Tübingen 1914^[404].

Mnoho literárních pramenů (srov. s. 37).*

Některé statistické údaje o velkém průmyslu viz v linkovaném sešitě.**

vypsát z knihy: s. 34 a 143, průmysl 1882 a 1907

Z článku M. R. Weyermanna *Moderne gewerbliche Technik*^[469] [Moderní průmyslová technika].

citát z knihy K. Rathenaua *Der Einfluss der Kapitals- und Produktionsvermehrung auf die Produktionskosten der deutschen Maschinenindustrie* [Vliv zvětšování kapitálu a výroby na výrobní náklady v německém strojírenském průmyslu]. 1906.

NB

Takovéto příklady:

	(čerpadla)		
	Typy čerpadel		
	A	B	C
Zvýšení výroby zhruba o 50 %	197	880	1593 marek
	162	738	1345

Psací stroje (s. 157)

Při výrobě	100 kusů.	Cena =	200 marek
„ „	500 „	„	160
„ „	1000 „	„	140
„ „	2000 „	„	125

Emise německých průmyslových akcií {podle *Frankfurter Zeitung* a *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*} ((Emisní činnost))

* Viz tento svazek, s. 44—45. *Red.*

** Je míněn sešit μ . Viz tento svazek, s. 488—489. *Red.*

konjunktura versus krize	1903	195,3	miliónu	začátek konjunktury
	1904	267,6	„	„
	1905	492,5	„	konjunktura
	1906	624,3	„	vyvrcholení konjunktury
	1907	240,2	„	krize
	1908	326,7	„	(začátek oživení)

Podle *Behrových* údajů byla spotřeba obuvi ve Spojených státech (s. 175):

NB	1880	2,5	páru na obyvatele
	1905	3,12	„ „ „

Z článku *Th. Vogelsteina* Die finanzielle Organisation der kapitalistischen Industrie und die Monopolbildungen [448] [Finanční organizace kapitalistického průmyslu a monopoly].

NB „Deset let po 9. květnu 1873, po dni, kdy podle *Schönlankova* nadsazeného vyjádření nadešla hodina zrození kartelů a odbila poslední hodina hospodářské konjunktury, přišel Fr. Kleinwächter se svou knihou o kartelech“ (216).

Z dějin kartelů

NB „Lze uvést jednotlivé příklady kapitalistických monopolů z doby před rokem 1860; v nich je možno objevit zárodky forem, které jsou dnes tak běžné; to však je nepochybně předhistorie kartelů. Skutečný počátek moderních monopolů sahá nejdále do šedesátých let. První významné období rozvoje monopolů počíná celosvětovou depresí průmyslu v sedmdesátých letech a trvá až do počátku let devadesátých“ (222).

NB „Zkoumáme-li tento problém v evropském měřítku, vrcholí volná konkurence v letech šedesátých a sedmdesátých. Tehdy Anglie dobudovala svou kapitalistickou organizaci starého stylu. V Německu vstoupila tato organizace do rozhodného boje proti řemeslné výrobě a do-

máckému průmyslu a začala si vytvářet vlastní existenční formy“ (ibidem).

„Velký zvrat začíná krachem v roce 1873, nebo spíše depresí, která po něm následovala a která vyplňuje — až na sotva znatelnou přestávku na počátku osmdesátých let a na neobyčejně vysokou, avšak krátkou konjunkturu kolem roku 1889 — 22 let hospodářských dějin Evropy...“ (222).

„V krátkém období vzestupu v letech 1889—1890 kartely do značné míry sloužily k využití konjunktury. Neuvážená politika vyhnala ceny do výše ještě rychleji a ještě více, než by tomu bylo bez kartelů, a téměř všechny tyto kartely neslavně skončily ‚pohřbeny krachem‘. Pak ještě následovalo pět let slabých obchodů a nízkých cen, avšak v průmyslu už vládla jiná nálada. Deprese už nebyla pokládána za něco samozřejmého, nýbrž jen za přestávku před novou příznivou konjunkturou.

Tak vstoupila kartelizace do druhé etapy. Kartely přestávají být přechodným jevem a stávají se jedním z pilířů celého hospodářského života. Zmocňují se jedné oblasti průmyslu za druhou a především surovinového průmyslu. Již na počátku devadesátých let zavedly kartely v organizaci koksárenského syndikátu, podle jehož vzoru byl potom utvořen syndikát uhelný, takovou techniku kartelizace, která v podstatě nebyla překonána. Vysoká konjunktura ke konci 19. století a krize v letech 1900—1903 probíhaly — alespoň v báňském a kovodělném průmyslu — poprvé zcela ve znamení kartelů. A byla-li to tehdy ještě novinka, dnes je pro širokou veřejnost samozřejmostí, že významné složky hospodářského života jsou zpravidla vyňaty z volné konkurence...“ (224).*

II. etapa
kartelů

NB

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 337—338. *Red.*

Formy kartelů:

- a) kartely určující podmínky odbytu zboží (prodejní podmínky, platby, atd.)
- b) kartely určující oblasti odbytu
- c) kartely určující výrobní kvóty
- d) kartely určující ceny
- e) kartely určující rozdělení zisku

Syndikáty — společná prodejní ústředna (Verkaufsstelle)

Trast — *vlastnictví* všech podniků

<i>jednotná a absolutní moc</i>
----

nahlédnout *Kondt*

Lindenberg

Sayous

Steller

Stillich

Warschauer

Weber

ObsahSešit β . S. 1—106 (108)

- 1 Dietzel^[81], Schumpeter^[398], Vogelstein^[449] (pár slov).
- 2 — — —
- 3—16 Výpisky z časopisu **Die Bank**, 3—16; 92—103.
- 17 Statistik der Wertpapiere...^[330] [Statistika cenných papírů...]
- 18—30 **Schilder**. 1. svazek Entwicklungstendenzen der Weltwirtschaft^[388] [Vývojové tendence světového hospodářství].
- 31—33 **Pienge**. Marx und Hegel [Marx a Hegel].*
- 34—36 *Gerhard Hildebrand*. Die Erschütterung etc.^[167] [Otřes etc.].
- 37—39 *P. Tafel*. Die Nordamerikanischen Trusts etc.^[427] [Severoamerické trusty etc.].
- ×

40 Poznámka o K. Kautském versus imperialismus
--
- 41—62 **E. Agahd**. Grossbanken und Weltmarkt^[3] [Velké banky a světový trh].
- 62 *Ballod*^[22]. Statistika.
- 63 *Otto*^[338]. Německé banky v zámoří.
- 63—65 *Diouritch*. L'expansion des banques allemandes à l'étranger^[82] [Expanze německých bank v zahraničí].

* Viz V. I. Lenin, Spisy 38, Praha 1960, s. 396—399. *Red.*

- 66 *Kaufmann*. Das französische Bankwesen^[204] [Francouzské bankovníctví].
- 66 *Hegemann*^[156]. Francouzské banky.
- 67 *Hulstegger*. Die Bank von England^[183] [Anglická banka].
Jaffé. Das englische Bankwesen^[192] [Anglické bankovníctví].
Mehrens^[306]. Francouzské banky.
Wallich. Die Konzentration im deutschen Bankwesen^[460] [Koncentrace v německém bankovníctví].
- 68—69 *Zollinger*^[476] (mezinárodní bilance) a *Neymarck*^[330].
- 70—74 *Taylor* (Shop Management)^[430] [Řízení podniku].
- 74—75 *Seubert*. Aus der Praxis des Taylor-Systems^[408] [Z praxe Taylorova systému].
- 76—77 *Gilbreth*. Motion Study^[138] [Studie pohybu].
- 78—90 *Feidels*. Das Verhältnis der Grossbanken zur Industrie^[196] [Vztah velkých bank k průmyslu].
- 91 *Stillich*^[425] a *Weltwirtschaft* (Halle). Poznámka.
- 92—103 Časopis Die Bank prohlédnout celý, *kromě* ročníků 1908 a 1915.

× NB 103 poznámky
 NB ((o finančním kapitálu vůbec))

- 104 *Tschierschky*^[438]
- 105—106 + 0 **zadní strana** + 108. (NB) *Heymann*

× 0 *zadní strana*
 NB k otázce imperialismu

Literární prameny: 1. 10. 16. 17. 40. 91. 98 (francouzské).

Curyšská kantonální knihovna.

Dr. **Heinrich Dietzel**. *Weltwirtschaft und Volkswirtschaft* [Světové hospodářství a národní hospodářství]. Drážďany 1900. (= Jahrbuch der Gehe-Stiftung. Sv. V.)

{ { Nic zajímavého. Ze zběžného prozkoumání je vidět, }
 { že je to jen polemika proti autarkii *pro* světové }
 { hospodářství. Nil. („Nacionalizace“) } }

Dr. **Joseph Schumpeter**. *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung* [Teorie hospodářského vývoje]. Lipsko 1912.

((Rovněž *nil*. Titul klame. Ze zběžného prozkoumání je vidět, že to jsou jen jakési „sociologické“ žvásty. Snad bude třeba se k tomu ještě vrátit, ale k tématu o vývoji *nil*.)

Theodor Vogelstein. *Organisationsformen der Eisenindustrie und Textilindustrie in England und Amerika* [Organizační formy železářského a textilního průmyslu v Anglii a Americe.] Lipsko 1910.

Je to *první* svazek, v němž převažuje málo zajímavá historická část a výčet faktů.

Viz stručné výpisky z Vogelsteina v jiném sešitě.*

Franck. *Die Veränderungen in der württembergerischen Landwirtschaft* [Změny ve württemberském zemědělství]. Disertace. 1902.

L I T E R Á R N Í P R A M E N Y

Literatura:

? **Johann Huber**. *Kapital- und Verwaltungsbeteiligung der Arbeiter in den britischen Produktivgenossenschaften* [Podíl dělníků na kapitálu a na správě britských výrobních

* Viz tento svazek, s. 66—68. *Red.*

- družstev]. Stuttgart 1912. (Basler volkswirtschaftliche Arbeiten, 4. sešit.)
- Goetz Briefs*. Das Spirituskartell^[53] [Lihovarnický kartel]. Karlsruhe 1912. (Volkswirtschaftliche Abhandlungen der badischen Hochschulen, 7. sešit.)
- Curt Goldschmidt*. Über die Konzentration im deutschen Kohlenbergbau^[143] [O koncentraci v německém uhelném průmyslu]. Karlsruhe 1912.
- Julius Wolf*. Die Volkswirtschaft der Gegenwart und Zukunft [Národní hospodářství přítomnosti a budoucnosti]. Lipsko 1912. Nil.
- J. Levin*. Der heutige Zustand der Aktienhandelsbanken in Russland (1900 bis 1910) [Současný stav akciových obchodních bank v Rusku (1900—1910)]. Freiburg v Breisgau 1912. (Disertace.)
- K. Dove*. Wirtschaftliche Erdkunde [Hospodářský zeměpis]. Lipsko 1911. (Aus Natur- und Geisteswelt) [(Z říše přírody a duchovního světa)].
- K. Dove*. Wirtschaftliche Landeskunde der deutschen Schutzgebiete [Hospodářský zeměpis německých kolonií]. 1902.
- Kurt Schwabe*. Im deutschen Diamantenlande [V německé zemi diamantů]. Berlín 1910. (Jižní Afrika a německé hospodářství v koloniích.)
- R. Lenz*. Der Kupfermarkt unter dem Einflusse der Syndikate und Trusts [Trh mědi pod vlivem syndikátů a trustů]. Berlín 1910.
- León Barety*. La concentration des banques de province en France [Koncentrace francouzských provinčních bank]. NB Paříž 1910. (Články byly uveřejněny v *Annales des sciences politiques*.)
- Gustav Ruhland*. Ausgewählte Aufsätze [Vybrané stati]. 1910 (vyd. Svaz zemědělců. Proti plutokracii v Německu!!).
- A. G. Raunig*. Gleichgewicht zwischen Landwirtschaft und Industrie [Rovnováha mezi zemědělstvím a průmyslem]. Vídeň 1910.

Dr. Walther *Kundt*. Die Zukunft unseres Überseehandels^[235]
 [Budoucnost našeho zámořského obchodu]. Berlín 1904.
 Nil. Žvásty.

V Ý P I S K Y Z Č A S O P I S U D I E B A N K

Die Bank. Měsíčník pro finance a bankovníctví. (Vydavatel:
 Alfred *Lansburgh*) 1914, 2. (pololetí), s. 1042.

Dovoz a vývoz v miliónech liber šterlinků podle údajů mi-
 nisterstva obchodu (londýnského):

(* 7 měsíců 1. 1.—1. 8.)	Pololetí (první)					
	Dovoz			Vývoz		
	1912	1913	1914	1912	1913	1914
Anglie	296,1	319,7	375,9	225,3	257,1	255,4
Německo	260,6	267,0	269,3	205,4	243,1	249,2
Spojené státy*	215,3	212,2	237,7	255,6	271,8	245,7
Francie*	192,2	196,4	198,6	149,0	156,4	153,8

(Ibidem, s. 713). Poznámka *Banken und Reichspost*^[26] [Banky a říšská pošta]. Hra-
 nice mezi bankami a např. spořitelny
 se prý „stále více stírají“. Proto *stížnosti*
 bank. *Erfurtská* obchodní komora se staví
 za banky *proti* „nejnovějšímu vpádu pošty
 do peněžního oběhu“ (ve formě „vydává-
 ní poštovních akreditivů“). Redakce po-
 dotýká, že poštovní akreditivy platí pouze
 uvnitř Německé říše, kdežto bankovní
 akreditivy slouží zejména osobám cestu-
 jícím do zahraničí, a že veřejnost tu ostat-
 ně je nejen kvůli bankám“ (714).

banky
 a pošta

toto „nejen“
 je velko-
 lepé!!!

V článku *Gedanken über die Milliardenanleihe*^[251] [Úvahy
 o miliardové půjčce], 932 stran: „Ten, kdo upisuje půjčku,

* Údaje o zemích označených hvězdičkou se týkají období od ledna
 do července, u ostatních od ledna do června. *Red.*

disponuje likvidními prostředky, ale většinou nikoli ve formě peněžní hotovosti, nýbrž ve formě běžného účtu v bance nebo vkladu ve spořitelně, družstvu apod. Tyto ústavy disponují v Německu zhruba 35 miliardami marek takovýchto likvidních prostředků, z nichž asi polovina může být okamžitě k volné dispozici majitelům a druhá polovina po předběžném ohlášení většinou za měsíc“ (933).

Jde tedy o *převod* jmění z účtu soukromých osob na účet státu (a opačně při platech dodavatelům etc.).

Úvěrní ústavy dohromady disponují „nanejvýš půl miliardou marek“, počítáme-li „jejich celkovou částku na hotovosti a vkladech u Říšské banky“ (933).

Francie zaplatila v roce 1871 5 miliard tak, že z nich bylo vyplaceno pouze 742,3 miliónu ve zlatě, stříbře a bankovkách, ostatní (4248,3 miliónu) pak ve *směnkách*. (Francie se v letech 1870—1871 proto tak rychle vzpamatovala, že nesáhla na svou měnu a nevydávala ve větším množství „nekryté bankovky“).

S. 903n.: *Die Ausschaltung Londons als Clearinghaus der Welt*^[240] [Vytláčování Londýna jako clearingové komory světa] od *Alfreda Lansburgha*.

Velmi dobrý článek, objasňující *příčiny* moci Anglie. Hlavní příčina: „absolutní převaha anglického obchodního a peněžního obratu nad obchodem všech ostatních zemí“ (909). Převyšuje německý obchod „zhruba o 50 %“ (ibidem). A k tomu přistupuje ještě obchod s koloniemi!!

NB || „*Tři čtvrtiny světového obchodu patří Anglii*“ (910).

„To znamená, že tři čtvrtiny všech mezinárodních plateb jdou přímo nebo nepřímo přes Anglii“ (910).

„Zúčtování v librách šterlinků“ „převládá“ také v *Japonsku*, pak v Číně, Chile, Peru, v jižní Persii, ve „větší části Turecka“ (910) „v obchodních kruzích je velmi rozšířena znalost angličtiny“ (910).

A pak Anglie *financuje* tento obchod celého světa (nejnižší úrok; nejpevnější zlatá měna; 1 libra šterlinků = $7\frac{1}{3}$ gramu *zlata* etc. etc.).

„Obrovské“ peněžní prostředky Anglie, jejich 60 koloniálních bank (911) etc. etc.

Výrok bankovního ředitele (Brazílské banky) *Kämmerera* (Němce):

(913) „První, co je nutné pro otevření zámořského bankovního ústavu, je úvěr, bankéř-akceptant v Londýně.“ NB!

S. 912, pozn.: „O potížích, s nimiž se setkávají německé zámořské banky při směnečných operacích v markách v Jižní Americe srov. Jaffého *Das englische Bankwesen* [Anglické bankovníctví], 2. vydání, 98—101, *Frankfurter Zeitung* z 29. 8. 1914; *Hamburger Nachrichten* z 15. 9. 1914“ (další odkazy vynechávám).

„Vždyť každá země, která přechází na zlatou měnu a má, jak tomu téměř vždycky bývá, velkou zásobu anglických směnek namísto zlata, nejenom podřizuje většinu svého mezinárodního platebního obratu londýnské clearingové komoře, ale přímo tím i napomáhá konsolidaci anglické světové peněžní moci; stálé držení velké zásoby anglických směnek znamená prakticky nic jiného, než že příslušná země dává Londýnu k dispozici značné prostředky, kterých Londýn může používat a skutečně používá k dalšímu financování zahraničního obchodu cizích zemí, a tím k upevňování šterlinkové měny a své vlastní clearingové funkce. Tudíž v důsledku zlaté hodnoty libry šterlinků má Anglie neustále možnost poskytovat svému úvěrnímu systému kromě vlastních velkých kapitálů ještě několik miliard marek cizích peněz“ (913—914).

Zbavit Anglii této její úlohy by vyžadovalo „obrovské peněžní prostředky a nízkou úrokovou míru“ (916). „A je třeba nejen být s to vyplácet obrovské peněžní částky, ale také mít možnost zaručit naprostou stabilitu měny, která má nahradit anglickou, tzn. je třeba být vždy připraven platit zlatem.“

Proto je prý „utopii“ plán *National City Bank* (*Morganova banka*)¹⁰ nebo švýcarských bank, „které jsou toho názoru, že úplně postačí trocha dobré vůle, aby byl Londýnu odňat

mezinárodní clearing nebo jeho podstatná část. Tohoto cíle, který je — vskutku — nanejvýš žádoucí, nelze však dosáhnout dříve, než se nějaké jiné zemi podaří uspokojit zájmy světového obchodu stejným rozsahem úvěru, stejným komplexem obchodních, bankovních a úrokových výhod a stejně spolehlivým měnovým základem, jaký poskytovala Anglie — alespoň do začátku války — světovému oběhu...“ (920).

(1914, *listopad a prosinec*). Die Kriegskosten-Deckung und ihre Quellen^[253] [Krytí válečných výdajů a jeho zdroje], článek *Alfreda Lansburgha*.

Autor cituje Lloyda George (v 9. 1914): „O výsledku války rozhodne podle mého názoru posledních pár set miliónů liber šterlinků. Prvních 100 miliónů si mohou naši nepřítelé opatřit stejně dobře jako my, ale posledních 100 miliónů si chvála-bohu nebudou moci opatřit“ (s. 998).

A autor odpovídá, že Lloyd George se zmýlil. Čtyři zdroje krytí: 1. rezervy „prvního stupně“ = peníze na hotovosti (ve Francii a v Rusku je jich více než v Německu, v Anglii méně. Zde je Německo slabší). 2. rezervy „druhého stupně“: krátkodobé pohledávky ve světovém obchodu. (Anglie je mnohem silnější: „Zatímco Anglie je světovým *bankéřem* udržujícím své peníze v likvidním stavu, je Francie světovým *finančníkem* investujícím své prostředky“) (1001). 3. Čistý zisk z produkce země + 4. část hrubého důchodu, určeného na amortizaci (nebo na akumulaci). A zde podle autorova názoru Německo není slabší.

Přitom však autor počítá s *vývozem*, který bude uskutečňován potají („skrytým cestami“), ale nezastaví se.

Náš (německý) nízký směněčný kurs prý dokazuje (12. 1914!!!), že vývoz je nedostatečný, že neodpovídá „naším výdajům v zahraničí“ (1103).

|| Srov. s. 1112. „Jen tehdy, stačí-li vývoz plně kryt
NB || dovoz a válečné výdaje v zahraničí, stává se národní
|| hospodářství skutečně válečným.“

1914, 1. (květen). **Die Bank mit den 300 Millionen**^[242]
[Banka s 300 milióny], článek A. Lansburgha.

Discontogesellschaft pohltila *Schaaffhausenscher Bankverein* a zvýšila svůj *akciový kapitál* na 300 miliónů marek (s. 415).*

„Tak se poprvé stává obětí koncentrace skutečně velká německá banka“ (415).

Deutsche Bank zvýšila svůj kapitál na 250 miliónů marek. Na to odpověděla *Discontogesellschaft* „fúzí“ se *Schaaffhausenscher Bankverein* a zvýšila svůj kapitál na 300.**

„S 300 milióny marek akciového kapitálu se stává zatím největší bankou nejen v Německu, ale i na celém světě“ (422).

„Boj o hegemonii“, který se zdál být rozhodnut ve prospěch *Deutsche Bank*, teď vzplanul nanovo:

„Ostatní banky půjdou stejnou cestou... a ze 300 osob, které dnes hospodářsky vládou Německu, jich zbude časem 50, 25 nebo ještě méně. Nelze též očekávat, že se nyníšší proces koncentrace omezí jen na bankovníctví. NB

Úzké spojení mezi jednotlivými bankami povede pochopitelně také k sblížení mezi průmyslovými syndikáty, jež jsou pod jejich patronací. Syndikáty, a také výkyvy konjunktury vedou k dalšímu sdružování, a až se jednoho krásného dne probudíme, zpozorujeme s úžasem, že kolem nás jsou jenom trusty a budeme nuceni nahradit soukromé monopoly monopoly státními. A přesto si v podstatě nemůžeme vyčítat nic jiného, než že jsme ponechali vývoji událostí volný průběh, který proces poněkud urychlil“ (426).*** (Konec článku). NB

TOCHTERGESELLSCHAFTEN^[117] [Dceřiné společnosti], článek *Ludwiga Eschwegeho*, s. 544n. (květen 1914).

Začátkem roku 1912 zavedly *velké banky* (na nátlak Říšské

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 351–352. Red.

** Srov. tamtéž. Red.

*** Srov. tamtéž, s. 352. Red.

banky) nové schéma bilancí. Ale tisíce akciových společností publikují stejně jako dříve stručné („knappe“) bilance a neuvádějí nic víc, než co zákon bezpodmínečně vyžaduje, jako by stručnost bilancí byla zárukou před spekulací!!! Ve skutečnosti však:

„Ve skutečnosti však se tím“ („stručností výkazů“) „dosahuje pouze toho, že několik lépe informovaných osob se může obohacovat na účet masy akcionářů, zejména přistupuje-li ke stručným zprávám ještě rafinovaný systém členění do položek, jehož zásluhou se důležité údaje stávají očima obyčejného akcionáře nepostižitelnými. Správní rady a jejich dobří přátelé mají v takovém případě dvojí výhodu: při dobrých obchodech jsou jako jediní v každém okamžiku plně informováni o tom, jak stoupá kurs, a při nastupujícím zhoršení se vyhnou hrozícím ztrátám včasným prodejem akcií.

dobrý
příklad!

Tak například *Aktiengesellschaft für Federstahl-industrie v Kasselu*, která byla před několika lety jedním z nejvýnosnějších podniků v Německu, dospěla vinou špatné správy do situace, že její dividendy v několika letech klesly z 15 % na 0 %. Vyšlo najevo, že vedení zapůjčilo bez vědomí akcionářů 6 miliónů marek jedné ze svých ‚dceřiných společností‘ *Hassia*, společnosti s ručením omezeným, jejíž nominální kapitál činil jen několik set tisíc marek. O této zápůjčce, která byla téměř třikrát vyšší než akciový kapitál ‚mateřské společnosti‘, nebylo v jejích bilancích ani zmínky; toto utajení bylo právně zcela zákonné a mohlo trvat celé dva roky, neboť tím nebyl přestoupen ani jediný paragraf obchodního zákoníku. Předseda dozorčí rady, který jako odpovědný činitel podpisoval falešné bilance, byl a nadále zůstává předsedou obchodní komory v Kasselu. Akcionáři se dověděli o této zápůjčce společnosti *Hassia* teprve dlouho poté,

!!!

(srov. 1908. Sešit 8: Rathenauův systém^[268]. *Die Bank*)
o metodách *AEG*.

((Daně jsou vyšší, neboť (dceřiné společnosti) platí
zvláštní daně, ale zato jsou větší zisky a *tajemství* je za-
chováno...!!

Podtrženo autorem: „Dceřiné společnosti jsou ideálním
prostředkem, který umožňuje sestavovat objektivně falešné
bilance a nedostat se do rozporu s ustanoveními obchod-
ního zákoníku“ (549).

„Rozhodující je, že moderní systém členění do položek
umožňuje maskování“ (ibidem)...

Další příklad:

Oberschlesische Eisenindustrie Aktiengesellschaft (s. 550 až
551) má ve své bilanci „účasti“ = 5,2 miliónu marek.

Jaké? autor soukromě zjistil: 60 % akcií — Gleiwitzer
Steinkohlengruben

(a tato společnost má 20 miliónů marek dluhů!!)

((Konec))

Ibidem, s. 340 (duben) (Berlínské velké banky^[243] k 28. 2.
1914).

Bilance *berlínských* velkých bank.

Bilance: 8 bank (Deutsche Bank, Discontogesellschaft,
28. 2. Dresdner Bank, Darmstädter Bank, Schaaffhaus-
1914 senscher Bankverein, Nationalbank für Deutsch-
land, Commerz- und Disconto-Bank + Mittel-
deutsche Creditbank)

Milióny marek

<i>Akciový kapitál</i>	1 140,0 miliónu	Rezervy	350,82
Směnky apod.	1 956,16	Konsorciální účasti	278,29
Dlužníci	3 036,63	Dlouhodobé účasti	286,81
Bilanční Σ	8 103,71		

co se projevila jako chybný krok a kurs akcií ‚Federstahl‘, jakmile se jich zasvěcenci začali zbavovat, poklesl asi o 100 %. Teprve tehdy byla změnou bilanční metody příslušná položka odhalena. Tento typický příklad bilanční ekvilibristiky, zcela obvyklé u akciových společností, nám vysvětluje, proč se správní rady akciových společností pouštějí do riskantních podniků s mnohem lehčím srdcem než soukromí podnikatelé. Novodobá bilanční technika jim nejenom umožňuje utajovat před průměrnými akcionáři riskantní podniky, ale také dovoluje hlavním zainteresovaným osobám zbavit se odpovědnosti za nezdařený experiment včasným prodejem vlastních akcií, kdežto soukromý podnikatel při všem, co dělá, riskuje vlastní kůží“ (545).

NB

„Bilance četných akciových společností se podobají známým středověkým palimpsestům“ (pergamenům), „z nichž bylo nutno nejdříve odstranit viditelné písmo, aby se odkryl # text původní, vyjadřující skutečný obsah rukopisu ...“ (545).

Pergamen, na němž byl původní rukopis smazán a přes něj napsán jiný. #

„Nejjednodušším, a proto nejčastěji používaným prostředkem, jak učinit bilanci nerozluštitelnou, je rozdělení jednotného podniku na několik částí vytvořením nebo připojením dceřiných společností. Tento systém má z hlediska nejrůznějších cílů, zákonných i nezákonných, tak zřejmé přednosti, že velké společnosti, které jej neuplatnily, jsou dnes již výjimkou“ (545–546).*

Tak se docíluje „jisté nepřehlednosti jejich obchodů“ (ibidem)...

Zvlášť názorný příklad — *Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft* (miliardy — v dceřiných společnostech).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 367. Red.

~~B)~~
~~См. обзор~~

XI ^{memorandum} ~~B~~
Codepage:

107

Ср. 1-108
108

1. Bittel, Schumpeter, Veitstein (язык др.)
2. — — —

Указ. лог. п.о.
1. 10. 31.
16
17
40. 98 (доп.)

3-16 Норм. упр. "Die Hawk", 3-16; 92-103
17. Ср.к. упр. п.о.

- 31-33. Plenge: Ma. - Kgl.
34-36. Gerh. Kildebrand: D. Erh. l. ch.
37-39. P. Tafel: D. nordam. Fr. ch.
40. Зам. о К.К. и упр. п.о.

el
103: Janer
15 (1° Janer)
104: Tsch. umbr.
105-106: Kaymann
+ 0 obp.
108 (m)

0 obp.
m Kr
bop.
al упр. п.о.

18-30: Schilder 1. an Janer Erh. l. ch. d. W. Vgl.

- 41-62. E. Agard. Josephin a: W. u. w. ch.
62. Ballod. Pub. v. h.
63. otto D. v. k. in Ueberse.
63-65. Dionisiol. Erpau d. Erpau all. a l'etr.
66. Kaufmann. Erpau Er.
" Kegemann. Erpau Er.
67. Kulffegger: Ant. Dr.
Taffe: Ant. Dr. u.
Mehrens: Erpau Er.
Wallach. Konst. etc. Dr. u. l.
68-69. Zollinger (ind. K. l. ang.) " Kegemann.
70-74. Taylor (shop management).
74-77. Sembert. A. Dr. Pr. a. Taylor. S.
76-77. Gilbert " Motion Study.
1178-90. Seidels: Erpau Er. u. Er.
91. Winkel " Wel. v. v. g. (alle). Janer Er.
92-103 Die Hawk " Erpau Er. u. Er. 1908

107. strana sešitu 6 (beta)

Spořitelny (1910) (včetně poštovních spořitelén)¹¹ (s. 446)[⁴⁰⁶]

	Milióny marek		Milióny marek
Německo	16 780	Dánsko	603
Rakousko	5 333	Lucembursko	49
Uhry	1 876	Švédsko	961
Itálie	3 378	Norsko	570
Francie	4 488	Španělsko	340
Velká Británie	4 518	Rumunsko	50
Rusko	3 019	Bulharsko	36
Finsko	190	Spojené státy americké	17 087
Švýcarsko	1 272	Austrálie	1 213
Nizozemsko	464	Nový Zéland	319
Belgie	830	Japonsko	662

S. 496 Kritika „emisní statistiky“^[234]: většinou je (tato statistika (statistika listu Frankfurter Zeitung a časopisu Der deutsche Ökonomist obsahuje mnoho odhadů) velmi nepřesná, uvádí maximum, a ne skutečnost. Emise akcií = možné převedení dluhu v jinou formu. NB

Srov. dr. Hermann Kleiner. Emissionsstatistik in Deutschland [Emisní statistika v Německu]. Berlín 1914

a M. Marx (disertace). Die Emissionsstatistik in Deutschland und einigen ausländischen Staaten [Emisní statistika v Německu a v některých cizích státech]. Altenburg 1913.

1914, 1 s. 316 (Lansburghův článek^[249]). *Burza versus banky*:

„Burza už dávno přestala být tím nepostradatelným zprostředkovatelem oběhu, jímž byla dříve, kdy banky ještě nemohly umístit většinu vydávaných cenných papírů mezi své klienty.“* NB

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 355. Red.

(Březen 1914) s. 298—9^[474] „*nová éra koncentrace*“

||| (v bankovníctví) — v souvislosti se zhoršováním kon-
junktury etc.

(Bergisch-Märkische Bank, tento osmdesátimiliónový rýn-
ský ústav se svými 35 pobočkami brzy vplyne do Deutsche
Bank: 298.)

„Neboť i když sloučení neznamená vždycky posílení, přece
jen navenek zakrývá mnoho slabostí a neduhů“ (299) —
k významu fúzí...

S. 94 *Die Konkursstatistik*^[478] [Konkursní statistika]¹² — její
význam pro hodnocení konjunktury.

(Z Vierteljahreshefte zur Statistik des Deutschen
Reiches [Čtvrtletní statistické přehledy Německé říše])
NB ||| zejména „nejtěžší hospodářské úpadky, tj. případy, kdy
pro nedostatečnou konkursní podstatu nemohlo být
konkursní řízení buď vůbec zahájeno, anebo muselo být
zastaveno“ (s. 94).

[Viz tabulku na s. 83. *Red.*]

Počet velkoměst vzrostl za tu dobu z 28 na 48 (a jejich oby-
vatelstvo ještě více), ale % největších úpadků (ukončených
pro nedostatek konkursní podstaty) bylo dříve *nižší* než prům-
ěr, kdežto nyní je *vyšší*.

S. 1 (1. 1914), v *Lansburghově článku (Krisen-Erreger*^[254] [Pů-
vodci krizí]): (NB: Konjunktura).

ergo od ||| „Už asi rok se konjunktura v Německu zna-
roku 1913 ||| telně *zhoršuje*.“

krize ||| „Doba, ve které žijeme, nese mnohé, byť i ne
1914 ||| všechny charakteristické rysy krize.“

„Nejosudovějším původcem krizí je... po-
krok...“ (11).

Prostředek *proti?* „Účinnější (než kartely) je
trast, který buď záměrně potlačuje veškeré vy-
||| nálezy a zlepšení, anebo je skupuje, jako to
||| udělaly například s Owensovým patentem na

Moje doplňky	Celkem v Německé říši ohlášené konkursové				Ve velkoměstech ohlášené konkursové				ukončené				
	celkem	z nich zamítнуто	%	celkem pro nedostatečnou podstatu konkursní	%	celkem	z nich zamítнуто	%	celkem	pro nedostatečnou podstatu konkursní	%		
podle Riessera	1895	7 111	680	9,6	6 362	395	6,2	1 823	243	13,3	1 724	104	6,0
	1897	6 997	639	9,1	6 077	381	6,3	1 777	251	14,1	1 466	92	6,3
Začátek vzestupu	1899	7 742		8,8									
Vysoká konjunktura	1901	10 569		10,9									
Krise	1903	9 627		15,1									
	1905	9 357		17,6									
Oživení	1907	9 855		17,8									
Krise v Americe	1908	11 571		19,0									
	1909	11 005		21,6									
	1910	10 783		22,2									
	1911	11 031	2 351	21,3	8 092	682	8,4	3 603	1 238	34,3	2 325	220	9,5
„Rozkvět“**	1912	12 094	2 885	23,9	8 356	784	9,4	4 060	1 563	38,5	2 395	241	10,1

* Die Bank, 1914, s. 5 (1. 1914).

NB
dobrý
příklad!!

výrobu lahví velké německé sklárny, když se spojily v jakýsi účelový trust k zakoupení patentu, který považovaly za příliš nebezpečný“ (15).*

dobrý
příklad!

Poznámka *Verkehrstrust*[⁴⁴⁷] [Dopravní trust] v časopisu *Die Bank*, 1914, 1, s. 89.

Bude vytvořen (možná brzo) berlínský „dopravní trust, tj. zájmové společenství tří berlínských dopravních podniků — nadzemní dráhy, městské tramvajové dopravy a omnibusové společnosti. O tomto záměru jsme věděli už ode dne, kdy se prosllechlo, že většina akcií omnibusové společnosti přešla do rukou ostatních dvou dopravních společností... Je možné docela věřit, že lidé prosazující tyto plány chtějí jednotným řízením dopravy dosáhnout takových úspor, z nichž by mohla mít koneckonců částečný užitek i veřejnost. Celá záležitost je však složitější, neboť za tímto vznikajícím dopravním trustem stojí banky, které mohou, kdykoli budou chtít, podřídit jimi monopolizované dopravní spoje zájmům svého obchodu s pozemky. Stačí si připomenout, jak už při založení společnosti městské elektrické dráhy hrály jistou úlohu zájmy velké banky, která tuto věc podporovala, a uvidíme, že tento předpoklad je oprávněný.

!!

NB

Zájmy tohoto dopravního podniku se totiž prolínaly se zájmy obchodu s pozemky, a ty byly dokonce podstatným předpokladem založení tohoto dopravního podniku. Východní trať této dráhy měla totiž zpřístupnit pozemky, které tato banka hned poté, kdy bylo již jisté, že ke stavbě dráhy dojde, prodala s velkým ziskem

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 415. *Red.*

pro sebe a pro několik členů společnosti pro obchod s pozemky u stanice Schönhauser Allee...* Je přece všeobecně známo, že zprístupnění nových pozemků, a tím zvýšení jejich ceny, lze nejlépe dosáhnout novými dopravními spoji.“ (Ještě další příklad: nejméně **11 tratí** už vede k Tempelhofské pláni. Není to mnoho? Důvod: bydlí tam mnoho ředitelů a členů dozorčích rad!!! S. 90.) „Monopol dopravních spojů znamená i monopol osídlování...“

!!
NB

Die Petroleum-Komödie^[350] [Petrolejářská komedie]. Die Bank, 1913, č. 4 (s. 388).

Výtečná poznámka, která odhaluje *podstatu* boje o petrolejový monopol v Německu.

Před r. 1907. „Do r. 1907 byl petrolejářský koncern Deutsche Bank v ostrém konfliktu se Standard Oil Company“ (389). Výsledek byl jasný: porážka Deutsche Bank. V r. 1907 jí zbývalo buď likvidovat své „petrolejářské zájmy“ s miliónovými ztrátami, anebo se podřídít. Zvolila druhou alternativu a uzavřela *smlouvu* se Standard Oil Company („ne příliš výhodnou“ pro Deutsche Bank). Touto smlouvou se Deutsche Bank zavázala, že „nebude podnikat nic, co by bylo v neprospěch amerických zájmů“, avšak... smlouva pozbývala platnosti v případě přijetí zákona o německém petrolejovém monopolu.

NB:
Boj
Deutsche
Bank a
Standard
Oil
Company¹³

A tu *pan von Gwinner*^[352] (jeden z ředitelů Deutsche Bank) zahájil prostřednictvím *svého* (osobního) *tajemníka* (Stausse) (Die Bank, 1912, 2, s. 1034) kampaň *pro* monopol!! Celý aparát velké banky byl uveden do pohybu...,

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 374. Red.

ale dostali se do slepé uličky. Vláda dostala strach (když už připravila a předložila návrh parlamentu), *zda si Německo bude moci opatřit petrolej bez Standard Oil Company.*

Viz 1913, s. 736n.^[353]

Na pomoc přišel návrh branného zákona (3. 7. 1913), který tuto otázku odsunul. Standard Oil Company *vyhrála*, neboť monopol (zatím) nebyl schválen.*

NB *Boj Deutsche Bank a Německa se Standard Oil Company.*

Die Bank, 1913, č. 8 (srpen).

Alfred Lansburgh. **Fünf Jahre deutsches Bankwesen**^[250]
[Pět let německého bankovníctví].

Růst koncentrace:

Vkladů (všech bank s akciovým kapitálem
> 1 milión marek) bylo

1907—1908 6 988 miliónů marek
1912—1913 9 806

+ 2,8 miliardy + 40 %
{ 9 berlínských velkých bank
{ 48 bank s > 10 milióny marek kapitálu
57

+ 115 bank s > 1 miliónem kapitálu

57 velkých bank zvýšilo své vklady o 2,75 miliardy.

Zvýšení za 5 let (v mil. marek)

	vklady	akciový kapi- tál	re- zervy
{ všechny banky s > 1 miliónem kapitálu	+ 2 818	+ 390	+ 148
{ 57 bank s > 10 milióny „	+ 2 750	+ 435	+ 153

{ u malých bank absolutní snížení: fúze etc. }

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 387—388. *Red.*

Rozdělení všech vkladů v procentech (s. 728)

	berlínské velké banky (9)	ostatní banky s kapitálem > 10 miliónů marek (48)	banky s 1–10 milióny marek (115)	banky s kapitá- lem < než 1 milión marek	NB
1907—1908	47	32,5	16,5	4	100
1910—1911	49	33,5	14	3 1/2	100
1912—1913	49	36	12	3	100*

1913, č. 7, s. 628n.

Der Staat und die Auslandsanleihen^[257] [Stát a zahraniční půjčky] (od Alfreda Lansburgha).

Německá vláda zakázala zahraniční půjčky? Co k tomu banky vede? To, že již „uvázly“ (Mexiko, Čína, Turecko etc. vyhrožují bankrotem).

Co vedlo banky k první půjčce *takovým* státům? Zisk!

„V domácím podnikání neexistuje žádný obchod, který by přinášel alespoň přibližně tak velký zisk, jako zprostředkování při emisi zahraničních půjček...“ (630).**

NB
důležité

Rozdíl až 7–8 % mezi upisovacím a bankovním kursem; různé podmínky, např. záloha — půlroční úrok jako „záruka“ atd. apod.

k otázce
imperia-
lismu!!

Potom „vysoká politika“ (zejména Francie a Německo poskytují úvěr, aby získaly spojence apod.).

Závislost Francie na Rusku („každé procento, o které poklesne kurs ruských cenných papírů, stojí Francii 100 miliónů. Pouhá hrozba Ruska, že zastaví placení úroků, znamená pro jeho hlavního věřitele víc než ztráta celého armádního sboru“ — s. 633).

Při takových půjčkách „není jasné, kdo tančuje a kdo píská“, ibidem.

dobře
řečeno!

dobře
řečeno!

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 347. Red.

** Tamtéž, s. 372. Red.

Mexiko (s. 628) nejednou porušilo své závazky (bez úplného bankrotu); ale půjčky dostává, neboť jinak hrozí ještě něco horšího!!

Der Wettbewerb um die Auslandsanleihen^[468] [Soupeření o zahraniční půjčky] (1913, č. 10, s. 1024n. Redakční poznámka).

„Na mezinárodním kapitálovém trhu se začala nedávno odehrávat komedie hodná Aristofanova pera. Četné cizí státy, od Španělska až po Balkán, od Ruska až po Argentinu, Brazílii a Čínu, se snaží otevřeně nebo potají, někdy velmi důrazně, opatřit si na velkých peněžních trzích půjčky. Situace na peněžních trzích nyní není zvláště skvělá a ani politické perspektivy nejsou nijak růžové. Přesto se žádný z peněžních trhů neodvažuje odmítnout půjčku z obavy, že by jej soused předešel, půjčku poskytl a zajistil si tak jisté protislužby. Věřitel při takových mezinárodních transakcích téměř vždy něco získá: buď ústupek v obchodní smlouvě, nebo uhelnu stanicí, stavbu přístavu, tučnou koncesi nebo objednávku zbraní“ (1025).*

„prospěch“

NB

důležité k otázce monopolů a finančního kapitálu; „prospěch“ imperialismu

1913, srpen, s. 811, poznámka Sparkassen und Banken^[413] [Spořitelny a banky].

„Naše obchodní komory sledují s trvalým zájmem ostrý konkurenční boj, který se již před několika lety rozpoutal mezi spořitelny a bankami v důsledku toho, že každý z obou těchto tak odlišných typů ústav se snaží překročit rámec své vlastní činnosti a proniknout do sféry působnosti toho dru-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 381. Red.

hého.“ Obchodní komora v *Bochumu* např. žádá opatření proti spořitelnám včetně zákazu eskontu směnek, vedení běžných účtů apod. (a dovolit jim „sejř“, šeky a žiro).*

Totéž téma: Die bankgewerbliche Tätigkeit der Sparkassen^[28]

[Bankovní činnost spořitelen] (s. 1022n.).

Spořitelny se mění v instituce pro bohaté: v Prusku v r. 1909 z 10,3 miliardy marek vkladů tvořily 4,78 miliardy = $46\frac{1}{3}$ % vkladů vklady > 3000 marek (15 % vkladů > 10 000 marek). Bohatí mají často > 1 vkladní knížku. Spořitelny provádějí riskantní operace (směnečné, hypoteční aj.), podněcované konkurencí (nutno platit 4 a $4\frac{1}{4}$ % !!). Doporučuje se to „zakázat...“

!!
chtějí „zpět“
k drobnému
kapitalismu
(a ne k so-
cialismu)

Článek *Der Sumpf*^[116] [Bahno] (L. Eschwege) (1913, s. 952n.) o šejdířských kouscích spekulantů s pozemky (prodej pozemků za horentní ceny, úpadky stavebních firem, zbídačování dělníků, kterým nejsou vyplaceny mzdy etc. etc.). Úsilí Haberlanda, pohlavára bandy, zmonopolizovat „stavební informační kanceláře“, tj. zmonopolizovat veškeré stavební podnikání. Charakteristická jsou závěrečná slova:

„Bohužel nevyhnutelný vývoj moderní kultury vede zřejmě k tomu, že se výrobní síly dostávají ve stále větším rozsahu do rukou silných jednotlivců, kteří je využívají monopolně. Hospodářská svoboda, zaručená německou ústavou, se dnes již stala v mnoha oblastech hospodářského života bezobsažnou frází. Za těchto podmínek je neúplatné a své odpovědnosti si vědomé úřednictvo žulovou skálou, která může uchránit veřejné blaho před náporom hrabivosti. Kdyby však tato skála byla po-

haha!

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 354. *Red.*

jenom „by měla“???

demleta, nemůže nás ani nejširší politická svoboda uchránit, abychom se nestali národem nesvobodných lidí,* dokonce i monarchie by pak měla význam jen čistě dekorativní“ (s. 962).

NB

autor napsal knihu *Boden- und Hypothekenprobleme* [Pozemkové a hypoteční problémy]. 1913 (2 svazky).

NB

L I T E R Á R N Í P R A M E N Y

?? *Eugen Schwiedland*: *Die Volkswirtschaft unter dem Einfluss der Umwelt* [Národní hospodářství pod vlivem vnějšího světa] (1913) (1 koruna). Z témat a kapitol: Kolonie a spolek států.

Von der *Heydt*. *Kolonial-Handbuch*^[165] [Příručka o koloniích] (Vyd. F. Mensch a J. Hellmann.) 1913 (7. ročník) (16 marek). Údaje (finanční) o všech bankách a akciových společnostech v koloniích.

? *Leopold Joseph*. *The evolution of German banking* [Vývoj německého bankovníctví]. Londýn 1913. Možná jde o opakování *Riessera*? nebo ne?

E. *Hübener*. *Die deutsche Eisenindustrie* [Německý železářský průmysl]. 1913 (5,60 marky) (14. svazek *Handelshochschul-Bibliothek*).

Paul *Hausmeister*. *Grossbetrieb und Monopol im deutschen Bankwesen* [Velký podnik a monopol v německém bankovníctví] (1912). (2 marky).

---

* Viz *Sebrané spisy* 27, Praha 1986, s. 375. *Red.*

Arthur Raffalovich. Le marché financier [Peněžní trh]. 1911 až 1912, Paříž, sv. 22, 1912/13.

Compass. 46. ročník. 1913 (finanční ročenka Rakouska; ve II. svazku je mezinárodní statistika). Vyd. R. Hanel.

STATISTIKA CENNÝCH PAPIRŮ

Die internationale Statistik der Wertpapiere und der Wertpapier-Ausgabe^[475] [Mezinárodní statistika cenných papírů a emisí cenných papírů]. Dr. Zimmermann, *Bank-Archiv*, 1912, 1. 7.

Podle publikace Bulletin de L'Institut international de Statistique (Alfred Neymarck), statistika „přenosných cenných papírů“.

Ve *francích* (mld. = miliarda franků).

1. 1. 1897 — 446,3 miliardy.

	1. 1. 1897	1. 1. 1901	1. 1. 1907	(s. 302)
	182,6	215	125—130	(cenné papíry k dispozici)
	13,6	15		
	6,1	8		
	92,0	80	60—75	
1897 —	24,5	30	20—22	
<i>nepřesné</i>	17,5	17	10—12	
(s. 301)	1,2	1,5		
1901 —	0,7	1,0		
	2,7	2,2		
opra-	80,0	135	95—100	
vené	25,4	35	20—25	
	—	10		
	—	8		
	—	5		
	<u>Σ = 446,3</u>	<u>Σ = 562,7</u>		
			110—115	
			5	
			30—35	

Miliardy:

1897	446,3
1899	460
1901	562,7 (342,4)
1907	732 (475—514)
1911	815 (570—600) ¹⁴

Čísla v závorkách = pokus odečíst duplicity a triplicity (asi $\frac{2}{3}$ předchozího) (s. 301) („cenné papíry, které jsou skutečně v obchodě a v držení jednotlivých států“).

Viz s. 68 tohoto sešitu.*

	<i>Součty</i> za celá pětiletí	(s. 317) Emise v miliardách franků	
	1871—1875	45,0	} Neymarck, sv. XIX. část II, s. 206
	1876—1880	31,1	
	1881—1885	24,1	
	1886—1890	40,4	
	1891—1895	40,4	
	1896—1900	60,0	
	1901—1905	83,7	
	1906—1910	114,1***	

viz s. 68—69
zde**

GRUNTZEL. OBCHODNÍ, PLATEBNÍ A HOSPODÁŘSKÁ BILANCE

Prof. dr. Joseph Gruntzel. *Handels-, Zahlungs- und Wirtschaftsbilanz*^[149] [Obchodní, platební a hospodářská bilance]. Vídeň 1914.

NB s. 26—29: Stručné shrnutí údajů o vývozu *kapitálu* etc. (většinou všeobecně známé údaje).

* Viz tento svazek, s. 146. *Red.*

** Viz tento svazek, s. 146—147. *Red.*

*** Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 376. *Red.*

Zahraniční kapitál

v Rakousku-Uhersku	9 809	miliónů korun	(z toho 4 653 německý a 3 270 francouzský)
v Argentině	9	miliard marek	
v Číně	3 737	miliónů marek	(státní dluh: v železnicích > 50 miliónů <i>liber šterlinků</i> , v bankách 34)
v Japonsku	1 765	„ jenů	(to je státní dluh; a v podnicích 33 miliónů jenů)
v Kanadě	1 750	miliónů dolarů	(z toho anglický 1050; americký 500)
v Mexiku	1 000	„ „	americký + 700 anglický

SCHILDER. VÝVOJOVÉ TENDENCE SVĚTOVÉHO HOSPODÁŘSTVÍ, I. svazek

Dr. Sigmund Schilder. *Entwicklungstendenzen der Weltwirtschaft* [Vývojové tendence světového hospodářství]. I. svazek. Berlín 1912. (I. svazek: Plánovitě?! vlivy na světové hospodářství).

Již název je příliš široký, a podtitul je přímo šarlatánský, neboť autor se specializoval na celní politiku = to je ten celý plánovitý vliv!!

Autor je tajemníkem obchodního muzea.

S. 4 Nesouhlasí se Sombartem (s jeho teorií poklesu „vývozní kvóty“). Prý se tato „kvóta“ *zvyšuje*.

S. 6 Údajné zmírňování protekcionismu („jeho příznaky“) v letech 1910—1911.

S. 6 „Nepokoje vyvolané drahotou“ ve Francii v srpnu a v září 1911. *Data (NB)*: ve Vídni 17. září 1911.

27—28 I zemědělství se prý **rovněž rozvíjí** (nejenom prů-

mysl), „dokonce“ („sogar“) (s. 28, 8. řádka zdola): „v evropských průmyslových státech“. (Toto „dokonce“ je skvělé!)

(NB: přístup k otázce proporcionality — zda je „koupě-
schopnost světového zemědělství dostatečná“, s. 27.)

28—29 Rozvoj zemědělských družstev (dokonce v Indii: 3 498 s 231 000 členů podle The Times z 27. 7. 1911).

Zvlášt rychlý rozvoj zemědělství ve *Spojených státech*.

Ve 20. století lze prý něco podobného čekat v *Rhodesii*,

30 V Kanadě, v Súdánu (egyptském), v Mezopotámii

31 Vlády rozvíjejí zemědělství v koloniích, „aby získaly
zákazníky pro průmyslové výrobky“. (A v Indii (donedávna)
i v Egyptě Anglie s tímž cílem *uměle* „brání“ průmyslovému
rozvoji).

35—36 Strach z nedostatku zemědělských výrobků je ne-
opodstatněný. Tropy a subtropy NB. *Filipíny*. Ze 74 miliónů
akrů půdy se obdělává pouze 3—5. (27 obyvatel na čtvereční
kilometr.)

NB ||| 38 „Je dokonce možné tvrdit, i když se to
bude snad zdát mnohým paradoxní, že růst
městského a průmyslového obyvatelstva může
být v poměrně blízké době zbrzděn mnohem
spíše nedostatkem průmyslových surovin než ne-
dostatkem potravin.“

Nedostatek *dříví*: je stále dražší; idem *kůže*;
idem suroviny pro textilní průmysl (39).

NB ||| datum! „Svazy průmyslníků se snaží dosáhnout rov-
nováhy mezi zemědělstvím a průmyslem v rámci
celého *světového hospodářství*; jako příklad lze
uvést mezinárodní organizaci sdružení majitelů
přádelen bavlny v několika nejdůležitějších
průmyslových státech, existující od roku 1904,

NB ||| a evropskou organizaci sdružení majitelů *přá-
delen lnu*, založenou v roce 1910 podle téhož vzo-
ru“ (42).*

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 399. *Red.*

Uvnitř států — dohoda pěstitelů *cukrové řepy* s cukrovarníky.

Zemědělská krize, pokles cen od 70. do 90. let 19. století. Příčina — konkurence Ameriky? + tísnivé postavení zemědělců ve „*východní Evropě*“ a Indie (srov. Engels).

„Východní Evropa“ (pojem hospodářský i politický...)

(43—44) „Jen zásluhou zemědělského družstevnictví a zlepšení lidového školství na vesnici se litera zákona o osvobození rolníků stala živou skutečností.“

dobře řečeno!

47 Povstání rolníků v Rumunsku v r. 1907 (na jaře) mělo pro zlepšení jejich postavení podobný význam jako revoluce 1905—1907 v Rusku.

51 Pouze na *Novém Zélandu* bylo „*prakticky*“ aplikováno (od začátku 90. let 19. století) „učení Henryho George o britské nacionalizaci půdy“ (většinu obyvatelstva tvoří rodiny drobných pozemkových vlastníků)... V Austrálii od r. 1910 „podobné cesty...“

NB

63 Úloha *kartelů* (dumping a boj se zeměmi volného obchodu) „přibližně po tři desetiletí...“

kartely 1882—1912

Argument anglických protekcionistů NB

[NB: tím bylo vyvoláno protekcionistické hnutí v *Anglii, Belgii a Holandsku*: 67.]

66 *Bruselská* cukerní konvence (5. 3. 1902; obnovena 28. 8. 1907) skoncovala se spojováním státních vývozních premií (na cukr) s vývozními premiemi *kartelů*.

72 Krajní protekcionismus se podobá volnému obchodu *v tom*, že ztěžuje odbyt uvnitř země (drahota) a dává tak impuls *zahraničnímu* obchodu (dovoz (α) levných surovin apod.) (prodej (β) v zahraničí, neboť domácí obyvatelstvo chudne).

NB

87 Není prý pravda, že „obchodní smlouvy“ „zkrachovaly“...

autor píše o otázkách *celní* politiky a uvádí spoustu zbytečných a nudných detailů; pomijím je

98 Příklady obchodních smluv: agrární země potřebuje levné stroje (a její kontrahent levné obilí): bulharský tarif 6./19. 3. 1911 — smlouva Rakouska s Německem (1905) (chemikálie; syntetické indigo apod.).

(99) Vzájemné ústupky (obchodní smlouva Německa s Portugalskem z 30. 11. 1908) etc.

Podtitulek IV. kapitoly, Celní války:

118 „příklady velmi blahodárného vlivu jednotlivých celních válek na rozvoj mezinárodního obratu zboží...“ rusko-německá válka 1893—1894, — francouzsko-švýcarská 1893 až 1895.

Mezi Švýcarskem a Španělskem v r. 1906 (od června do 1. 9. 1906) (vedly ke *snižování* tarifů)

Rakouska s Rumunskem (1886—1894)

Rakouska se Srbskem (1906—1910)

skončily smlouvami 1909 1910
----

127 { Celní války nejsou již tak časté, ale jejich úlohu plní
{ hrozby, jednání etc.

145 Volný obchod v Anglii se opíral *i* o její *vojenskou* sílu (loďstvo) a kolonie.

Pravda, do 60. let 19. století převládal v Anglii lhostejný poměr k zachování a zvětšení koloniálních držav (v r. 1864 Anglie dokonce *zadarmo*, bez politické či *hospodářské* kompenzace odstoupila Řecku *Jónské ostrovy*).

146—148 od *osmdesátých let* 19. století zintenzívnila Anglie zabírání kolonií. ((Srovnej *Hobson*.) Vývoz Anglie do jejích kolonií činil kolem $\frac{1}{3}$ celkového jejího vývozu; to není málo a *NB*: *tento* vývoz byl „zvláště výnosný“

- v důsledku: (1) umístování *kapitálu* v koloniích
- (2) „*dodávek*“ do kolonií („veřejné do-
dávky“) (*velmi důležité!!*)
- (3) „preferenčních cel pro britské výrob-
ky v koloniích“: (ve **většině** kolonií)
- } NB
(149)

151 Pro umístování kapitálu je důležitá i státní moc (koncese, městské a státní instituce etc.) stejně jako *důvěra*: v tomto ohledu.

(Z faktorů „imperialismu“)

151 „Angličanům slouží“ (usnadňuje investiční činnost) „legenda, pečlivě udržovaná vedoucími kruhy Britského impéria i anglickým tiskem, nehledě na Irsko a na některá opatření v Indii, v Egyptě atd. — legenda o obzvláštním *liberalismu* a *humánosti*, jež jsou údajně britskému režimu vždy a všude vlastní.“ (Napsáno 1912.)

} NB

154 Stejně tak jsou v anglických koloniích rozšířena „interkoloniální preferenční cla“.

(((NB: krok k celní unii celého impéria. *Můj dodatek.*)))

Faktický protektorát Anglie nad *Portugalskem*, částečný nad Španělskem (1901—1910), ... *Norskem* (od roku 1905)... *Siam* (od 60. let 19. století do r. 1904; v r. 1904 smlouva s Francií; jejich *společný* protektorát).

„Zajímavější a možná ještě významnější než dosud uvedené příklady“ (Egypt, Zanzibar...), „kdy subtropické nebo tropické polocivilizované země se po poměrně krátkých, přibližně několik desetiletí trvajících přechodných stadiích staly nebo se zřejmě stávají skutečnými anglickými koloniemi, je řada jiných případů. Jsou to případy, kdy *stát s evropskou kulturou* může být dlouhou dobu, po desetiletí a dokonce staletí, fakticky pod britským protektorátem, aniž je, alespoň ne formálně, zbaven jakéhokoli vnějšího znaku naprosté svrchovanosti.

Nejnámějším a nejvýznačnějším příkladem toho je *Portugalsko*. Od války o španělské dědictví (1700—1714) Velká Británie téměř neustále nasazovala své námořní síly a někdy i svou pozemní armádu na obranu evropských či zámořských

držav Portugalska před útoky a nároky Španělska, Francie atd. Náhodné konflikty mezi Británií jakožto ochráncem a portugalským chráněncem měly do jisté míry charakter rodinných sporů... jako například britské ultimátum z 11. 1. 1890 proti tehdejšímu pokusu Portugalska zřídit vlastní územní spojení mezi svými západoafrickými a východoafrickými koloniálními državami.

V každém případě může Portugalsko jen díky podpoře Velké Británie udržovat své sice nevelké, ale pro takový malý stát, jako je Portugalsko, přece jen významné državy na západním pobřeží Indie, v jižní Číně (Macao) a na Timoru, přestože právě v jižní a východní Asii došlo k tak značnému oživení celosvětového politického soupeření. V Portugalské východní Africe se k politickému protektorátu Anglie nad Portugalskem připojil dokonce jakýsi druh celní unie s Britskou jižní Afrikou...“ (smlouva z 18. 12. 1901). „Tato celní unie byla ostatně dosud pro Portugalskou východní Afriku hospodářsky velmi výhodná, i když je zároveň cenným přínosem i pro Britskou jižní Afriku a tím i pro Velkou Británii, a to jak v současnosti, tak i pro budoucnost.

Tento faktický protektorát Velké Británie nad Portugalskem byl po své více než dvěstěleté trvání nanejvýš prospěšný anglickému obchodu a mořeplavbě...“ (smlouva s Portugalskem v roce 1703).

„Ale od té doby, co přešla Velké Británie k mírovému volnému obchodu, může diplomatickým působením vykonávat takový vliv na portugalský celní tarif, jakého sotva mohou dosáhnout jiné země dokonce i takovými opatřeními, jako je poskytování obchodních výhod nebo vyhrožování celní válkou. Kromě toho je Velká Británie zásluhou svého velmocenského postavení schopna ve velkém rozsahu využívat všech těch vývozních a investičních možností, pro které jsou nutné koncese portugalské vlády...“ (železnice v portugalské Africe atd.).

„Nepřímo, zase díky svému protektorátu nad Portugalskem, si udržuje Velká Británie nejen své postavení v jižní Africe

a svůj vliv ve státě Kongo, ale i svou námořní nadvládu, tuto pevnou oporu své koloniální a světové politické i hospodářské moci. Portugalsko totiž dává k dispozici britskému loďstvu své přístavy a ostrovy v době války i míru jako cvičné základny, mezistanice pro mořeplavbu, pro kabely atd.“ (159 až 161).*

169 Anglie ve válce používala evropské státy jako „výbornou pěchotu“ („podle Bismarckovy charakteristiky jako ‚zdatného hlupáka‘ světové politiky“). Bismarckův výrok

170 Anglie podporovala odtržení Belgie od Holandska („rozpůlení“ Holandska jako svého soupeře), neboť nechtěla trpět silný stát v blízkosti Londýna.

175—6 Boj (*Anglie*) s Ruskem o Persii (dlouhotrvající) do *dohody* z 9. 6. 1908.

Boj (*Anglie*) s Francií o Siam (dlouhotrvající) do *uzavřené dohody* z 8. 4. 1904.

178n. „Čtyři období britské světové politiky“ (jejich označení, s. 184):

1. první asijské (proti Rusku), přibližně 1870—1885
  - { 1870 proti právům Ruska na Černém moři
  - { 1885 dohoda o hranicích Afghánistánu;
2. africké (proti Francii, částečně proti Portugalsku a Německu) přibližně 1885—1902 (1898 „Fašoda“)
  - { 1885 dohoda o Kongu: „nezávislost“ (Anglie je chtěla pohltit)
  - { 1902 konec búrské války;
3. druhé asijské (proti Rusku): přibližně 1902—1905
  - { Smlouva s Japonskem 1902. Japonsko-ruská válka
  - { 1904—1905;
4. „evropské“ (proti Německu) přibližně
  - 1903 („protiněmecké“)**
  - 1903 třenice kolem Bagdádské dráhy.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 402. *Red.*

** Tamtéž, s. 436. *Red.*

194 Britské impérium (se svými koloniemi) se podílí „ $> 1/4$ na mezinárodním obchodním obratu“ (odkaz na II. svazek, příloha IX).

málo: srov. Lansburgh: $3/4$ *

214 Bucharinova tabulka + Japonsko? + Portugalsko (216) — 2,18 čtverečních kilometrů — 13 miliónů obyvatel.

220 Okrajová území mají často zvláštní (celní) postavení (vzdálenosti jsou příliš velké i pro moderní techniku).

— Východní Sibiř v Rusku

— Filipíny v Americe apod.

226 Šest „zvláštních hospodářských oblastí“ v Rusku:

1. Polsko (Poláci mluví o „vývozu do Ruska“); 2. jih; 3. Archangelsk; 4. Ural; 5. Moskva; 6. Pobaltí (+ Finsko).

237 ...v roce 1911 se „vynořily“ snahy o vytvoření NB||| „Velké Kolumbie“ v severní části Jižní Ameriky proti Spojeným státům.

237 aj. Semknutí soudobých světových velmocí v jediný hospodářský celek je prý „přiblížením“ k „*univerzálnímu volnému obchodu*“.

„Již v 18. století si po odtržení severoamerických kolonií od Velké Británie prozíravější koloniální národy ujasnily, že takovou násilnou koloniální politiku“ (*potlačování* jakéhokoli průmyslu v kolonii), „která má na zřeteli výlučně jen skutečné nebo domnělé zájmy výrobců metropole na vývozu výrobků, nelze provádět delší dobu. Platí to přinejmenším pro oblasti mírného pásma s aktivním uvědoměným obyvatelstvem, jehož životní podmínky se příliš neliší od životních podmínek evropských národů. Ale v tropických a subtropických oblastech s obyvatelstvem na nižším stupni kulturního vývoje, energeticky i vojenskopoliticky slabším, se tato stará koloniální politika ještě udržela, byť i v menší míře. Nyní se ovšem tato politika i v tropech a subtro-

* Viz tento svazek, s. 74. Red.

pech vcelku vyhýbá hrubému potlačování rodící se průmyslové činnosti, ale místní koloniální vlády věnují častěji vážnější pozornost rozvoji zemědělské výroby a produkce nerostných surovin než jakýmkoli průmyslovým a politickým otázkám. Avšak okolnost, že to větší mohou dělat bez větší újmy pro hospodářský vývoj příslušných tropických a subtropických oblastí, má význam tím větší, že na tom závisí možnost dlouhodobého uplatňování této koloniální politiky. Neboť při nynějším ostrém politickém soupeření v celosvětovém měřítku a vzniku zámořských velmocí (Spojené státy, Japonsko) by mělo obyvatelstvo tropů a subtropů, silně rozjitřené násilným, *zhoubným* brzděním svého hospodářského rozvoje, přece jen po ruce nějaké prostředky, aby způsobilo svým utlačovatelům nesnáze a zarazilo jim chuť na brutální metody uplatňování své nadvlády“ (240—241). NB NB

Např. Anglie stále > přeměňuje Egypt v zemi, která produkuje *pouze* bavlnu (v roce 1904 bylo z 2,3 miliónu ha obdělávané půdy v Egyptě věnováno pěstování bavlny již 0,6 miliónu ha), a *ztěžuje* jí průmyslový rozvoj (např. dvěma přádelnám a tkalcovnám zpracovávajícím bavlnu, založeným v Egyptě v r. 1901, bylo uloženo platit *daň* z bavlny, tj. vláda uvalila na bavlnu „spotřební daň“!!!) (244—245). NB

„Dnešní koloniální politika.“

„Dnešní“ koloniální politika je vůbec taková: podporovat produkci surovin, a k rozvoji průmyslu se stavět „lhostejně, ne-li nepřátelsky“ (247).

„Avšak vůči fyzicky a intelektuálně silnějším národům mírného klimatického pásma se podobná koloniální politika již patrně uplatňovat nedá; je to možné jen vůči slabším národům tropů a zčásti subtropů, ale i zde ji mohou uplatňovat jen silnější evropské metropole, jako je Velká Británie, Francie a Německo. Naproti tomu Holandsko, Španělsko a Portugalsko zčásti pozbyly NB

NB svých někdejších koloniálních držav, zčásti pak za to, že si je udržely, vděčí jen dobré vůli a vzájemnému soupeření mocnějších koloniálních států. To platí zejména o panství Belgie nad její kolonií Kongem.

NB ...Ale i nejsilnější koloniální velmoc, Velká Británie, byla nucena ve své největší a nejdůležitější kolonii, v Indii, značně ustoupit od striktního dodržování výše uvedené zásady své obchodní a průmyslové koloniální politiky, aby tváří v tvář populární nepřátelské agitaci neučinila své postavení ještě těžším, než ve skutečnosti je“ (247—248).

247, poznámka.

NB NB „Okolnost, že Spojené státy přes mnohaletý Američané úporný a krvavý boj proti bouřícímu se domorodému obyvatelstvu nakonec poskytly Filipínám na parlamentní zastoupení (kongres) s rozsáhlou Filipínách pravomocí, je dobrým důkazem o schopnostech severoamerických státníků v koloniální politice. Méně lichotivým svědectvím o těchto schopnostech však je agrární politika Severoameričanů na Filipínách, která vede k vytváření latifundií.“

NB

Způsoby koloniálního vykořisťování: jmenování úředníků z řad vládnoucího národa; — zabírání půdy jeho magnáty; vysoké daně („výchova k práci“).

!!! „Pro koloniální národy subtropů... jako jsou Indové v severní Indii a Egypťané, jejichž vzdělané vrstvy již dosáhly evropsko-americké civilizace, je sama skutečnost cizího panství urážkou, kterou těžce nesou a ke které pocitují nesmírnou nenávisť“ (249).

V Egyptě je obyvatelstvo mnohem stejnorodější (jazykově, národnostně etc.) než v Indii, „a země (Egypt) je evropsštější než například některé oblasti evropského Ruska“ (252).

(stejně „polocivilizované“ je obyvatelstvo na

Cejlonu, v osadách kolem průlivů („Straits Settlements“), v Alžírsku, v Tunisku aj.) (258).

Holandsko, stejně jako Anglie... sleduje ve svých koloniích „politiku volného obchodu, která je zároveň zaměřena převážně na rozvoj produkce zemědělských a nerostných surovin“ (259). NB

Německo vedlo celní válku proti Kanadě (od 31. 7. 1898 do 1. 3. 1910) kvůli preferenčním clům ve prospěch Anglie. Válka skončila zachováním těchto preferenčních cel a celní dohodou Kanady s Německem.

Ve většině anglických, holandských a německých kolonií zůstane, „nakolik lze předvídat“, zachován režim otevřených dveří pro *všechny* země (271). Proti tomu polemizoval Trescher (Preferenční cla, 1908), a Schilder říká, že svůj závěr *zmírnil*.

Pokud jde o státní *dodávky* (269—270), je všeobecným zvykem preferovat „*vlastní*“ zemi.

„**Oblasti ,otevřených dveří‘**“ [starého typu: Turecko (do r. 1908), Rumunsko, Bulharsko, Egypt, Maroko, Persie; nového typu: Kongo, Afghánistán] „jsou téměř vždy nezávislé, nebo alespoň formálně nezávislé státy, ale většinou jsou to jen polocivilizované země...“ (274).

(1) Obvykle nemají *svrchovanost*. Obvykle přecházejí do rukou velmocí: jednotlivé části těchto oblastí *se odtrhují*.

(2) „Jednotlivé územní části země ,otevřených dveří‘ se odtrhují od státu, který nad nimi dříve vládl, a získávají po delším či kratším přechodném období úplnou politickou i hospodářskou svrchovanost; patří k nim drobné a střední balkánské státy. Celkem vzato to není tak častý jev, jako je případ uvedený v bodě 1“ (274). NB

(3) *Jen velmi vzácně* se stávají zcela nezávislými (Japonsko).

Ad 2. Růst nezávislosti:

Japonsko devadesátá léta.

Bulharsko 1897—1909 (zcela svrchované!).

Siam *právě nyní*.

Název § VI: „Pohlcování oblastí ‚otevřených dveří‘ velmoceni: prospěšnost tohoto historického procesu pro světovou ekonomiku je patrná z příkladu Bosny, Alžírsko..., Formosy, Belgického Konga atd...“

apologet!!!

{ Tyto klady (jakož i výhody nezávislosti bývalých oblastí) „otevřených dveří“: § VII — vidí autor v růstu obchodu!!
{ A je to!! Kniha je věnována *hlavně celní politice.*) }

Siam se vyvíjí k samostatnosti zvláště po rusko-japonské válce 1904—1905 (s. 318n.).

Růst národního hnutí v Číně — v Persii — v Arábii — v Egyptě (s. 329) atd. atd.

§ IX: „Zanikání oblastí ‚otevřených dveří‘ je nezadržitelný, ale pro světové hospodářství příznivý proces“. (337)... tyto oblasti jsou „polobarbarské“, většinou polocivilizované... „Jablko sváru velmocí...“ (337—8).

Kapitola IX. *Umístování kapitálu v zahraničí.*

|| už ne volná || (Podtitulek části I. Umístování kapitálu || NB
|| konkurence || v zahraničí jako *prostředek k podpoře vývozu.*) ||

Obvyklá podmínka: část půjčky vynaložit na *výrobky* věřitelské země („neobyčejně často“, 342).

Příklady: v Paříži odepřeli půjčku Bulharsku v 12. 1909; Uhrám v 9. 1910.

„...právě tyto úvěrové podmínky *zabraňují krajnímu zostření konkurence na světovém trhu.* Mezinárodní konkurence je vystřídána omezenější konkurencí; k té dochází jen mezi příslušnými výrobními podniky věřitelského státu a k tomu dokonce metodami, *hraničícími s korupcí**, jen mezi některými z nich, které mají z jakýchkoli důvodů zvláště dobré pozice... například Krupp v Německu, Schneider a spol. v Creusotu ve Francii atd...“ (346). „Ačkoli by bylo

NB

„mírně“ řečeno

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 382. *Red.*

možno soudit, že nelze přespříliš zneužívat takového *monopolu*...“, neboť se lze obrátit na jiný stát, není ve skutečnosti výběr lehký... (346). „monopol“

Francie se v posledních dvou desetiletích *obzvláště často* uchýlovala k tomuto prostředku.

348, poznámka, „akumulovaný kapitál“... ročně ve Francii > 3—4 miliardy franků
v Německu 5 miliard franků
(Delbrück v Říšském sněmu 12. 2. 1911).

„Celní válka“ mezi Rakouskem a Srbskem (od 7. 7. 1906 do 24. 1. 1911 se *sedmiměsíční* přestávkou v r. 1908—1909) byla *zčásti* vyvolána konkurencí mezi Rakouskem a Francií (obě zaostávající země) při dodávkách *válečné* výzbroje Srbsku: Paul Deschanel prohlásil v lednu 1912 ve sněmovně, že francouzské firmy dodaly Srbsku v letech 1908—1911 vojenský materiál za 45 miliónů franků (350).*

Jiný způsob: při poskytování půjčky (nebo při záměru poskytnout půjčku) si vymínit „výhody“ v *obchodní smlouvě*: Např. Anglie (moje výrazy „obrala“, „přitiskla“ apod.)

Rakousko v obchodní **smlouvě** z 16. 12. 1865;

Francie Rusko v obchodní **smlouvě** z 16. 9. 1905
(do 1917)

Francie Japonsko v obchodní **smlouvě** z 19. 8. 1911.

Země, které si vypůjčují kapitál, jej někdy samy půjčují *jiným*; „obchodují s kapitálem“: například Spojené státy si vypůjčují kapitál od Anglie, půjčují jej Jižní Americe atd. atd. (s. 365n.).

Švýcarsko ochotně půjčuje cizím zemím (vyšší úrok), zřizuje továrny v *protekcionalistických* zemích atd. (s. 367).

„Ve výroční zprávě rakousko-uherského konzulátu v *São Paulu* (Brazílie) za rok 1909 se uvádí: „*Brazílské železnice* se budují většinou za pomoci francouzského, belgického, brit-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 382. *Red.*

ského a německého kapitálu; tyto země si při finančních operacích spojených se stavbou železnic vyhrávají i dodávky železničního stavebního materiálu'...“ (371).*

Výroční zpráva rakousko-uherského konzulátu v Buenos Aires za rok 1909 vyčísľuje kapitál investovaný v *Argentíně* (s. 371).

britský	8 750	miliónů franků (= 350	miliónů
		liber šterlinků)**	
francouzský	800	„	„
německý	1 000	„	„

Zahraniční kapitál v *Kanadě* (1910) — 12 687 miliónů franků (s. 373)

z toho	9 765	britský
	2 190	Spojených států
	372	francouzský

Zahraniční kapitál v *Mexiku* (1886—1907) — 3 343

z toho	1 771	Spojených států
	1 334	britský

(ostatní) německý, francouzský, španělský etc. (Viz tabulku na s. 107).

Autor uvádí pouze tabulku s. 381—2 (bez + a —), ostatní údaje (o umístěném kapitálu) z *The Statist* jsou jen v textu, přičemž (podivné!) uvedené roční údaje o dovozu za léta 1870—1911 nepřepočítává za sedmileté období!

Autor dochází k závěru, že i když statistika kapitálových investic není zcela přesná (chybějí údaje o *soukromých* kapitálových investicích), je vykázána korelace (mezi *snížováním* převahy dovozu a *zvyšováním* množství umístěného kapitálu) dostatečná (s. 392).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 382. *Red.*

** Tamtéž, s. 401—402. *Red.*

Britský dovoz a vývoz (381—382)
(v mil. liber šterlinků)

Průměry	dovoz <i>brutto</i>	dovoz <i>netto</i> bez reexportu	vývoz bez reexportu	převaha dovozu v zahr. obchodu <i>netto</i>	Britské kapitálové investice v zahraničí a v koloniích v mil. liber šterlinků (sedmiletá období) (s. 386—387)
1855—1859	169	146	116	33*	
1860—1864	235	193	138	55	235 (1856—1862)
1865—1869	286	237	181	56	196 (1863—1869)
1870—1874	346	291	235	56	288 (1870—1876)
1875—1879	375	320	202	118	94 (1877—1883)
1880—1884	408	344	234	110	
1885—1889	379	318	226	92	430 (1884—1890)
1890—1894	419	357	234	123	
1895—1899	453	393	239	154	223 (1891—1897)
1900—1904	533	466	290	176	107 (1898—1904)
1905—1909	607	522	377	143	792 (1905—1911)
1910	678	575	431	144	Můj výsledek:
1911		578	454	124	$\Sigma = (1856—1911)$ 2365 miliónů liber šterlinků

S. 392—3: *pět* průmyslových zemí jsou „*země vysloveně věřitelské*“: Anglie, Francie, Německo, Belgie, Švýcarsko, *Holandsko* je „*málo průmyslové*“ („*industriell wenig entwickelt*“ (393)); *Spojené státy* jsou věritel-

* Podle Schildera. *Red.*

{ skou zemí jen pro americké země*; a Itálie a Rakousko
prý „se teprve postupně stávají věřitelskými zeměmi“
(393).

|| Konec I. svazku ||

NB S. 384, poznámka. Koncem r. 1910 představovaly
britské zahraniční kapitálové investice částku = 1 638
miliónům liber šterlinků (= 40 950 miliónů franků),
z toho ve Spojených státech 709 miliónů liber št.
(= 17 725 miliónů franků) = 43,3 % + 1 554 miliónů
liber št. (= 38 850 miliónů franků) v britských kolo-
niích; zahraničí + soukromé kapitálové investice
+ 1 800 miliónů liber št. (= 45 000 miliónů franků).

HILDEBRAND. OTŘES etc.

Gerhard Hildebrand. Die Erschütterung der Industriebherr-
schaft und des Industriesozialismus^[167] [Otřes nadvlády
průmyslu a průmyslového socialismu]. 1910 (Jena).

Souhrn (převážně *snůška*) údajů o „růstu průmyslové sobě-
stačnosti rolnických zemí“ (s. 88) — „vlastní průmyslový
rozvoj doposud rolnických zemí...“ (138).

§ 11. „Čínské nebezpečí...“ V letech 1920—1925 prý Čína
dojde hodně daleko etc. etc.

„Průmyslový monopol západoevropské kulturní oblasti je
odsouzen k zániku...“ (203).

S. 207. Otázka tkví v tom, zda bude proletariát v prů-
myslových zemích s to „nahradit nebo udržet zanikající
rolnickou základnu výroby potravin a ošacení“.

„Na tuto jasně položenou otázku musí být odpovědi
razné, jasné, neúprosné *Ne!*“ (207).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 417. *Red.*

209: nelze dosáhnout (v Evropě) 200 miliónů ovcí
15—20 miliónů balíků bavlny etc.

„Už nemá (proletariát) proč chtít vyvlastnit kapitalisty, neboť průmyslové výrobní prostředky se nedají už víc využít,“ (210) a přejít k zemědělství *není s to*... (211).

„To vylučuje možnost demokratického socialismu ve smyslu jednotné a uzavřené regulace veškeré výroby nic nevlastníci a nade vším vládnoucí masou... Mnohem pravděpodobnější než vláda průmyslové demokracie nad rolnickou výrobou je vláda rolnické demokracie nad průmyslovou výrobou“ (213). !

„Naprosto však není možné očekávat, že průmyslová demokracie uskuteční demokratický socialismus, jestliže uznáme, že: !

1. v nejdůležitějších odvětvích organické výroby si rolnické hospodářství uchovává prvenství; ?

2. masa rolníků pevně lpí na základech soukromého hospodářství;

3. rolnické země mají přirozenou snahu zapojovat do své sféry co největší část průmyslové výroby;

4. v podmínkách, kdy vládne mezinárodní konkurence, zejména po vstupu Číny, ve které žije čtvrtina všeho obyvatelstva světa, do světové hospodářské soustavy a po přeměně jiných dříve agrárních zemí v průmyslové státy, mohou tyto státy zcela volně disponovat svými příjmy z průmyslu, které už byly — nikoli jimi samými — zmonopolizovány (215); ?

5. naopak průmyslové státy jsou ve svém zásobování surovinami pro výrobu potravin a ošacení stále více závislé na zahraniční rolnické základně...“ (216).

„Neštěstí je v tom, že industrializace Východu může po proniknutí západní technické kultury probíhat mnohem rychleji než agrarizace Západu s jeho přeexponovaným zprůmyslněním, a klidně lze říci s jeho průmyslovou degenerací...“ (219). !?!

„Agrární výchovné kolonie“ (224) — „vnitřní rol-

nická kolonizace“ (225) — to jsou autorovy „prostředky“.

!!! || *Závěr* (tj. poslední kapitola): *Spojené státy západní Evropy* (229)...*

Africké národy potřebují „vedení a výchovu“ na „nedohlednou dobu“ (232)... „oponovat čínsko-japonské koalici“ bude za 20—30 let dokonce i pro Rusko + Anglii + Francii těžké... (231).

!! || Může dojít k „velkému islámskému hnutí“ v Africe, které bude „zároveň revoluční i reakční“ (233).

!!!! || „Zabránit“ (s. 233 in fine) takovému hnutí je „nejnaléhavějším zájmem“ západní Evropy.

sic!! || 234 „proto“ je „společná akce“ „všech západoevropských států v Africe“ *nezbytná*.

sic!!! || 234 očekávat, že by se Rusko (+ Japonsko, Čína, NB || Spojené státy) připojilo k dohodám (o odzbrojení aj.), je *beznadějné*, — je třeba, aby se semkly *západoevropské* národy.

! || 235: Je třeba „zpomalit“ (verlangsamen) „tempo vytváření kapitálů v západní Evropě...“ „mírnit“ „průmyslové tempo...“ „posílit rolnickou základnu...“ celní unie... progresivní daně z příjmů etc.

|| 236 clo na obilí je zapotřebí, ale „mírné“.

|| 238 demokratický svazek *dělníků* (pryč s „komunistickými utopiemi“) a *rolníků* (238).

|| 239 „Samozřejmě“, „Spojené státy západní Evropy“ *potřebují silné pozemní vojsko i námořnictvo*.

|| 240 Anglie se prý raději připojí, než aby zůstávala v „imperialistické izolaci...“

{ { Užitečné pro pochopení tendencí oportunistu a imperialismu *uvnitř* sociální demokracie! } }

---

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 420. *Red.*

P. T A F E L.

S E V E R O A M E R I C K É T R A S T Y etc.

Dr. Paul Tafel, diplomovaný inženýr. Die Nordamerikanischen Trusts und ihre Wirkungen auf den Fortschritt der Technik [Severoamerické trasty a jejich vliv na technický pokrok]. Stuttgart 1913. (Autor pracoval 7 let ve Spojených státech — z předmluvy.)

Podle Liefmanna Kartely a trasty ^[279]	S. 1	Počátky trastů (přibližně) osmdesátá léta 19. století	doba vzniku trastů
	1900	185 trastů	
	1907	250 se 7 miliardami dolarů	

S. 2 Počet akcionářů (ocelářských akcií) > 100 000!!

S. 8—9 Amerika přešla přímo k železnicím. „Silnice, které by byly sjízdné v létě i v zimě, neexistují ve Spojených státech dodnes...“ (71, pozn. 9) !

Rozvláčně o hospodářských podmínkách a formách trastů.

S. 48: „O hlavním soupeři ocelářského trastu, o společnosti Jones and Laughlin Co. v Pittsburgu, se říká, že její podniky jsou zařízeny ještě moderněji než podniky ocelářského trastu. Akcionáři kožedělného trastu vytýkali správní radě, že podnikání trastu je neúspěšné proto, že správní rada zanedbala technické vybavení podniků. Americký trast žacích strojů sklízí pochvalu za to, že nelituje žádných výdajů na vybavení svých továren nejnovějšími technickými vymoženostmi, aby tak snížil výrobní náklady a potlačil konkurenci.“ (Citováno z Kartellrundschau, 1910, s. 53 a 902.)

Nejdále se v tomto směru patrně dostal tabákový trast. Oficiální zpráva o tom praví: „Převaha trastu nad konkurenty pramení z velkého rozsahu jeho podniků a jejich výborného technického vybavení. Už od svého založení se tabákový trast všemožně snažil nahradit všude co nejvíce ruční práci stroji. Skupoval proto

||| všechny patenty, které se jakkoli týkaly zpracování tabáku, a vynaložil na to velké částky. Mnohé patenty byly zpočátku nepoužitelné a inženýři trastu je museli nejprve přizpůsobit. Koncem roku 1906 byly založeny dvě filiální společnosti výhradně proto, aby skupovaly patenty. Pro stejné účely vybudoval trast vlastní slévárny, strojírny a opravny. Jeden z těchto závodů, jenž je v Brooklynu, zaměstnává průměrně 300 dělníků; zde se provádějí zkoušky vynálezů týkajících se výroby cigaret, doutníků, šňupavého tabáku, staniolových obalů, cigaretových dutinek, krabiček apod.; v případě potřeby se zde vynálezy také zdokonalují.“* (Zpráva vládního zmocněnce pro sdružení v tabákovém průmyslu. Washington 1909, s. 266.)

NB |||

„Je zcela zřejmé, že takováto politika významně napomáhá technickému pokroku. Také další trasty, kromě výše uvedených, zaměstnávají tzv. developing engineers (vývojové inženýry), jejichž úkolem je vynalézat nové výrobní metody a provádět zkoušky technických zdokonalení. Za vynálezy, které zdokonalují technické vybavení podniku, nebo snižují výrobní náklady, platí ocelářský trast svým inženýrům a dělníkům vysoké prémie.“**

Kromě konkurence jsou podnětem k technickému pokroku špatné finanční podmínky většiny trustů (v důsledku *překapitalizování* (NB)).

Kapitál ocelářského trustu = asi 1 miliarda dolarů ||| („1/7 veškerého národního majetku“). Akcionáři dostali NB ||| po 3 nových akciích za 1 starou. (Srov. též **Glier** v „**Conrad's Jahrbücher**“, 1908, s. 594.)

! ||| Je třeba „vydělat“ úroky na tento *trojnásobný* kapitál!!! Kapitál železnic = 13,8 miliardy dolarů. Z toho je asi 8 *miliard* fiktivního kapitálu!! (s. 52).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 340. *Red.*

** Tamtéž, s. 340. *Red.*

Dále. A je-li *úplný* monopol? (Nyní *většinou*

(α) outsideri }
(β) světový trh }

Ve Spojených státech spravuje stát *jen* poštu. *Všechno ostatní* (také železnice a telegraf etc.) jsou soukromé společnosti.

1880 177 telegrafních společností a společností pro přepravu zásilek s kapitálem 66¹/₂ miliónu dolarů;

1907 25 společností s kapitálem 155 miliónů dolarů z toho 6 $\longleftrightarrow$ 97,7 % celkových příjmů

sazby jsou jednotné a za telegramy ve srovnání s Evropou „neúměrně vysoké“ (s. 60). NB

Na železnicích vládne nepořádek: *Michelsen* (velká autorita!) je označuje za „anarchické, nehospodárné, nepružné, nevědecké, nedůstojné génia amerického lidu“ (s. 63)

velmi často chybějí vagóny; při každé konjunktúře (1902; 1906), v mnoha *územních lokalitách* etc. etc. NB

{ srov. Conrad's Jahrbücher (Blum), 1908, s. 183. } NB

V *poslední době* se technický stav železnic v Americe *zhoršil*: zůstaly pozadu za Evropou (s. 63).

V roce 1899 skončil proces koncentrace železnic: do roku 1904 byl *zvýšen* tarif za tunomíli z 0,724 centu na 0,780 centu ((!! s. 62)).

Význam techniky. *Kafr*:

	Milióny liber	Cena za 1 libru	
v roce 1868 vývoz	0,6	16,4 dolaru	(!!)
1907 vývoz	8,4	168,5 dolaru	

(v roce 1905 se podařilo *synteticky* vyrobit kafr;)
↓
(cena klesla; ale surovina (terpentýn) je drahá)

Postavení trastů je vratké: „kolosy na hliněných nohou...“ s. 67 (slova jednoho amerického autora)... budoucnost je temná.

NB. Často se cituje k otázkám trastů *The North American Review* 1904; 1908; 1902, s. 779; 1906; 1910, s. 486; aj.

E. A. Heber. Japanische Industriearbeit [Průmyslová práce v Japonsku]. *Curych* 1912. NB. **Velmi** důkladná práce. Cituje se *Ā. Gruntzel*. Der Irrtum über die Produktivkräfte [Omyl v otázce výrobních sil].

Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung. 20. svazek. 3. a 4. sešit.

Cituje jej Tafel

?? *Ā. Gruntzel*. Der Sieg des Industrialismus [Vítězství industrialismu], 1911.

POZNÁMKA O K. KAUTSKÉM VERSUS IMPERIALISMUS

NB **Kautsky o imperialismu:**

Hobsonova kniha^[174] o imperialismu je všeobecně užitečná, ale zvláště užitečná je proto, že pomáhá odhalit, jak je kautskismus v této otázce od základu falešný.

Imperialismus stále *znovu* plodí *kapitalismus* (z naturálního hospodářství kolonií a zaostalých zemí), vždy *znovu* vede k přechodu od drobného kapitalismu k velkokapitalismu, od slabě rozvinuté směny zboží k rozvinuté směně atd. apod.

Kautskisté (K. Kautsky, *Spectator*^[415] a spol.) uvádějí tato fakta o „zdravém“, „pokojném“, na „mírových vztazích“ založeném kapitalismu a *stavějí je proti* finančnímu drancování, bankovním monopolům, společným machinacím bank a státní moci, koloniálnímu útlaku etc., *stavějí je proti sobě* jako něco normálního proti nenormálnímu, žádoucího proti nežádoucímu, pokrokového proti reakčnímu, podstatného proti nahodilému, etc.

Je to nový proudhonismus.¹⁵ Starý proudhonismus na novém podkladě a v nové formě.

Maloburžoazní reformismus: *pro* čistounký, uhlažený, umírněný a spořádaný kapitalismus.

K pojetí imperialismu + umělé brzdění pokroku (skupování patentů trusty: v tomto sešitě je uveden příklad německých výrobců lahví.*

NB
NB

Asi takto: NB

Imperialismus =

- (1) bankovní kapitál
- (2) monopoly (trusty etc.)
- { (3) rozdělení světa. (Kolonie)
- { (4) svazek (spojení, *splývání*) bankovního (finančního) kapitálu se státní mašinérií
- (5) nejvyšší stupeň koncentrace

E. A G A H D.

VELKÉ BANKY A SVĚTOVÝ TRH

E. Agahd — Petrohrad. *Grossbanken und Weltmarkt* [Velké banky a světový trh].

„Hospodářský a politický význam velkých bank na světovém trhu se zřetelem k jejich vlivu na národní hospodářství v Rusku a na německo-ruské vztahy“. Berlín 1914. Předmluva je datována: **květen 1914.**

Recenze *Spectatora*^[414] (často naivní a „zveličuje význam velkých bank“ etc.) v *Die Neue Zeit*, 1915, 1 (33. ročník), s. 61n.

* Viz tento svazek, s. 84. *Red.*

Autor pracoval 15 let v Rusku jako inspektor Rusko-čínské banky. Mnoho uražené samolibosti zneuznaného finančníka, mnoho žvanění (spousta frází proti „diletantům“ a „amatérům“ etc.)

Od Agahda je možné a nutné převzít číselné údaje a fakta, nikoli však úvahy o přednostech anglického bankovníctví (oddělení depozitních bank postupujících krátkodobý obchodně průmyslový úvěr od bank spekulativních), nikoli úvahy proti protekcionismu etc. etc. Autor by si přál „čestný“, umírněný a spořádaný kapitalismus bez monopolů, bez spekulace, bez gründerství, bez „spojení“ bank s vládou etc. etc.

{ α) Société Générale etc.

{ β) Banque de Paris et des Pays-Bas (hovorově Paribas)

{ γ) Banque de l'Union Parisienne...

„Pařížské bankovní trio, které disponuje miliardami franků a jehož hlavním trhem je Rusko, kontroluje tyto ruské banky: 1. Rusko-asijskou banku, 2. Petrohradskou soukromou banku, 3. banku Union a uvedlo na pařížskou burzu akcie některých průmyslových koncernů, blízkých těmto bankám...“ (55).*

NB || Kvantita přechází v kvalitu i zde: ryze bankovní transakce a úzce bankovní specializace *se mění* v pokus kontrolovat široké, masové, celonárodní a *celosvětové* vztahy a souvislosti (Zusammenhänge) — prostě proto, že **miliardy** rublů (na rozdíl od *tisíců*) k tomu vedou a vyžadují to.

NB || „V letech 1905—1906 se velké ruské kapitály přestěhovaly do evropských, zejména do berlínských bank; avšak tak jako panicky zapůsobila na vlastnictví tehdejší krátká vláda mas prodravších se k volnosti, stejně rychle se vlastnictví upokojilo, když se reakce s novou silou chopila vedení.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 367—368. *Red.*

V letech 1907—1908 již vidíme, jak se ruský kapitál vrací zpět a přináší s sebou nové mezinárodní kapitály“ (59).

S. 59

Depozita

(v miliónech rublů).

×	1906	1908
v 10 ruských bankách	614	875

× Sibiřská obchodní; Ruská; Mezinárodní; Diskontní; Azovsko-donská; Soukromá; „Petro-paris“?? (= Petrohradsko-Pařížská?); Volžsko-Kamská; *Severní a Státní.*

„Nicméně výše uvedené částky ilustrují pouze rozdíl 261 miliónů rublů jen na depozitních účtech petrohradských bank *během dvou let, kdy podnikání zcela stagnovalo.*“ (Podtrženo Agahdem.)

„Kdybychom však připočetli moskevské banky a provinční banky, dále Crédit Lyonnais a soukromé bankéře a peníze uložené doma, tato částka by se zdvojnásobila, a nebude nijak přehnaný odhad, že na *půl miliardy rublů „zpanikařených kapitálů“* (podtrženo Agahdem) „v peněžní hotovosti se přelilo do zahraničních bank a zase zpět do ruských bank“ (59).

„Ale celková suma *„zpanikařených kapitálů“* musela být mnohem větší.

Kurs ruské čtyřprocentní zlaté renty byl kótován:

	1905	65 %
leden	1907	73,5
říjen	1907	67
	1908—1909	88
	1910—1911	95
	1912—1913	92,5

a podle údajů Úvěrní kanceláře se výplata dividend změnila takto:

	Milióny rublů	
	do zahraničí	v Rusku
1908	202	195
1910	175	233

Z těchto čísel ovšem nelze vyvodit spolehlivý závěr, neboť

kurs valut v té době značně kolísal a inkaso v rubelech v Rusku mohlo být někdy výhodné.

NB |||| Nicméně lze konstatovat, že z částek, poslaných v hotovosti za hranice, se jich většina vrátila ve formě ruské renty do Ruska. Kdybychom na to počítali jen 500 miliónů rublů, zvýší se suma „*zpanikařených kapitálů*“ okrouhle na miliardu rublů“ (60).

NB | „Nebezpečí poklesu kursu rublu bylo zažehnáno a finanční situace, která se koncem roku 1905 blížila krizi, zachráněna, když ruský syndikát v Paříži za účasti anglického peněžního trhu převzal na jaře 1906 pětiprocentní půjčku.

Státní pokladna tak dostala opět kolem 1 *miliardy* rublů v hotovosti. V následujících klidných letech 1907—1908 bylo bankovníctví i státní pokladna ve velmi příznivé situaci, tj. existovala volná hotovost, faktický stav silně vzpružil mysl, a nyní mohlo být na reálném základě vytvořeno něco rozumného — stačilo jen chtít.

NB „rovněž“ |||| Na obchod a průmysl zapůsobily oba tyto roky rovněž příznivě a přinesly zlepšení a ozdravení. Soukromý průmysl, tj. průmysl existující nezávisle na státních zakázkách (ropa, cukr, textil, papír, dřevo), zůstal zcela bez úhony, a jenom dělnická otázka nabyla nyní úplně jiného, tj. politického charakteru...“ (61).

NB | „Přechodná léta 1905—1908 přiměla mnohé ruské kapitalisty k tomu, aby deponovali své likvidní peníze v německých bankách...“ (viz výše).

sic!! |||| „Tehdy to došlo tak daleko, že jedna z nej-konzervativnějších (a nejnezávislejších) ruských bank kupovala jako rezervu pro nepředvídané případy pruské konsoly.

Ruské banky tehdy (1906) příliš neoplývaly hotovými penězi. — Silné rolnické hnutí způsobilo na vesnicích mnoho škod; dělníci ve městech však ponechali obchod a průmysl poměrně nepoškozený. Je dobře známo, že přes početné stávky došlo jen k malému počtu sabotážních akcí proti soukromému majetku a skladům zboží patřícím obchodu a průmyslu (sabotážní akce v Baku je třeba přičíst na vrub Arménům a Tatarům) (kromě hrubých nepořádků na železnicích, jež však nelze připisovat svobodným dělníkům).“

NB

NB. Autor je ovšem svými politickými sympatiemi zarytý buržoa a nacionalista!

„Ve skutečnosti tehdy vzrostl počet protestovaných směnek jen málo, což svého času tím více překvapilo finanční kruhy kontinentu, čím méně rozuměly tehdejšímu (rolnickému) hnutí“ (66).

Protestované směnky ruských bank podle bilancí k 1. 11. 1905n. (s. 66):

		Milióny rublů							
		1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	
NB	Státní banka	eskontované směnky	188,8	171,4	215,7	194,8	211,8	243,8	
		z nich protestováno	3,9	1,5	1,6	2,1	2,6	1,1	
	8 petrohradských obchodních bank	eskontované směnky		352,0	376,0	445,0	523,0	677,0	788,0
		z nich protestováno		4,9	2,2	2,6	5,2	2,9	4,1

„Berlínské finanční kruhy zvláště omezily své styky s ruskými soukromopodnikatelskými průmyslovými kruhy v le-

tech 1905—1906, tj. právě v době, kdy k nim proudily velké částky hotových peněz ze všech končin Ruska. Lodžské tkalcovny a přádelny (většinou německé podniky) byly do té doby závislé hlavně na berlínském finančním trhu a byly vždy dobrými klienty; nicméně berlínské banky vypověděly právě těmto firmám značné úvěry a dohnaly četné podniky k tomu, že nejen podstatně snížily výrobu, ale že se dokonce konsorcium velmi bohatých lodžských textilních průmyslníků vypravilo na Kavkaz, aby získalo účast v tamních důlních podnicích a hledalo spojení s londýnským a dokonce i s newyorským trhem. Tomuto spojení zabránily hlavně pogromy, k nimž v té době docházelo...“ (67).

!!
NB || „Je třeba mít na zřeteli, že ztráty Ruska v japonské válce, počítaje v to Port Arthur, Dalnij a jižní část Východočínské dráhy, činí asi 4500 miliónů rublů, tj. polovinu státního dluhu, z níž tedy ruští rolníci musí platit úrok a úmor, aniž dostali do rukou kapitál“ (72).

NB || Z kapitoly V: Účast německých velkých bank v petrohradských bankách atd.

Jak umístuje Deutsche Bank v Berlíně akcie Sibiřské obchodní banky?

NB || „Deutsche Bank nechává nové akcie zahraničního podniku celý rok ležet v pokladně a udává je s 50% zprostředkovatelským ziskem na berlínské burze. Veřejnost platí 193 za 100...“ (74)*

!!! || takže „na tom ‚německá‘ velká banka pohodlně a rychle vydělává (na kursu)...“ (74).

NB || „Protože však Deutsche Bank poskytla akcie berlínské veřejnosti po 195 % a později ještě dráže (nyní se kurs rovná 230 při 15 % dividendy, u zúročení kapitálu činí tudíž 6¹/₂ %), musí správní rada banky v Petrohradě především udržovat dividendy trvale na stejné úrovni. *Zahraníční banka to kategoricky vyžaduje. Je to vůbec její*

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 369. Red.

jediný požadavek. Jak se to dělá, to je jí naprosto lhostejné, a výsledkem je divoká burzovní spekulace a prohnílé gründerství, k čemuž petrohradské banky přímo nutí „systém účasti“ (77).

„Účetně vypadá tato operace z německého hlediska takto:
Přírůstek kapitálu od roku 1906—1907:

16 000 000 rublů	nominální akciový kapitál v průměrném kursu kolem 200 (kótováno na berlínské burze)	
<u>10 000 000</u>	z emisí na účet rezerv	
26 000 000	celkem	
<u>32 000 000</u>	skutečný kapitál po 200	
6 000 000 rublů	rozdíl — zprostředkovatelský zisk ve prospěch Deutsche Bank a jejich kontrahentů...“	6 miliónů rublů
	(78).*	

„Deutsche Bank tak v daném případě nabídla německé veřejnosti v podobě akcií zhruba 32 000 000 rublů s tím jediným cílem, aby jí, Deutsche Bank, spadla do kapsy jidášská odměna ve výši několika miliónů kursovního rozdílu“ (78).

Na valné hromadě akcionářů Sibiřské obchodní banky dne 23. 3. 1913 protestovala malá skupina akcionářů v čele s právním zástupcem *Bibikovem* proti usnesení této valné hromady. (Birževyje vědomosti, č. 14 017, 21. 2. 1914; Sankt Petěrburgskaja gazeta, č. 51, 22. 2. 1914; Sankt Petěrburgskaja gazeta, č. 54, 23. 2. 1914.) Protestující prokázali... „že generální ředitel banky (jakýsi Solovejčik, spojený příbuzenskými vztahy s jedním z ředitelů Deutsche Bank) zapsal na svůj vlastní běžný účet 7 miliónů rublů vládní subvence a této částky použil k zakoupení akcií své vlastní banky, aby tak získal většinu hlasů potřebných pro své opětné zvolení...“

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 370. *Red.*

(79). „Máme-li na zřeteli, že je zde činný právě německý kapitál a že tento způsob podnikání protežuje proslulá Deutsche Bank, nabývá pak většího významu závěr, který se snažím dokázat v této knize, že totiž „systém účastí“ brání dokonce i seriózní ruské straně vnést solidnost a pořádek do správy úvěrních ústavů, které jsou pro Rusko tak důležité. Deutsche Bank si ovšem může opatřit většinu hlasů, ale ruští akcionáři, rovněž zúčastnění v této bance, nikdy nezískají dostačující většinu hlasů, aby mohli prakticky prosadit zcela oprávněná přání a rozumné názory“ (80).

„Od roku 1906 dochází k další intenzivnější a rozsáhlejší německé finanční účasti v Ruské bance pro zahraniční obchod, nazývané *Ruská banka*, a v Petrohradské mezinárodní bance, nazývané *Mezinárodní banka*; první banka patří ke koncernu Deutsche Bank, druhá k Discontogesellschaft v Berlíně. Obě ruské banky operují ze $\frac{3}{4}$ s německým kapitálem (akciový kapitál).* Ruská banka a Mezinárodní banka jsou nejvýznamnější ruské banky vůbec. Obě jsou velmi spekulativní...“ (82).

Přírůstek kapitálu v miliónech rublů (s. 84)

	Kapitál		Rezervy	
	<u>1906</u>	<u>1912</u>	<u>1906</u>	<u>1912</u>
Ruská banka	20	50 (+ 30)	3	15 (+ 12)
Mezinárodní	24	38 (+ 24)	12	24 (+ 12)
	44	98 + 54	15	39 + 24**

$\Sigma\Sigma = 78 + 32$ (Sibiřská banka) = 110.

Tyto banky získaly „od r. 1906 celkem 110 miliónů rublů akciového kapitálu, přičemž zprostředkovatelský zisk ve výši několika miliónů rublů přešel do pokladny kontrahentů...“ (84).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 368. Red.

** Tamtéž. Red.

**s. 116. Žkracuji tabulku:
(říjen/listopad 1913)***

	Zahraniční pohledávky (aktiva bilance)	Tužkou orámovány može sloupec a moje součty	Milióny rublů		Milióny rublů Závazky (pasiva bilance)	
	Produktivní (obchod a průmysl)	Spekulační (burza a finance)	Kapitál a rezervy	Depozita	Dluhy v jiných bankách a reeskont	Akcepty
Petrohradské depozitní banky						
a) V „systému účasti“						
1) <i>Německá účast</i> (4 banky: Sibirská obchodní; Ruská banka; Mezinárodní; Diskontní banka)	413,7	859,1	207,1	658,8	429,0	48,6
2) <i>Anglická účast</i> (2 banky: Ruská obchodní a průmyslová; Rusko-anglická)	239,3	169,1	55,2	204,8	111,5	16,2
3) <i>Francoúzká účast</i> (5 bank: Rusko-asijská; Petrohradská soukromá; Azovsko-donská; Union (centrála v Moskvě); Rusko-francoúzká obchodní)	711,8	661,2	234,9	736,4	308,0	29,5
b) <i>Nezávislé ruské banky (Petrohrad a Moskva)</i>	1364,8	1689,4	497,2	1600,0	848,5	94,3
(8 bank: Moskevských obchodníků; Volžsko-Kamská; Junker a spol.; Petrohradská obchodní (dříve Wawelberg); Moskevská (dříve Rjabušinského); Moskevská diskontní; Moskevská obchodní; Moskevská soukromá)	504,2	391,1	169,0	599,6	127,0	—
Celkem	1869,0	2080,5	666,2	2199,6	975,5	94,3
		3949,5			3935,6	

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 369. Red.

NB S. 97 „...což (The Times Russian Supplement) je v každém případě hrazeno subvencemi ruského ministerstva financí...“

8. kapitola: Celková suma kapitálu petrohradských bank operujících s účastí zahraničních bank a některé poznámky k číslům.

Miliardy rublů

a 1) $0,4 + 0,8 = 1,2$	1,3 + 1,7 = 3,0
a 2) $0,2 + 0,2 = 0,4$	b) $0,5 + 0,4 = 0,9$
a 3) $0,7 + 0,7 = 1,4$	$\frac{1,8}{2,1} = \frac{3,9}{3,9}$

„Tehdy (1911) poskytla ruská úvěrní kancelář“ [NB: na jiných místech: její ředitel *Davydov*] „ruským bankám na burzovní operace v Paříži a v Petrohradě nejprve 120 miliónů franků a později ještě zápůjčku, celkem zhruba 100 miliónů rublů, jako subvenci na volnou bankovní spekulaci, jež skončila ve slepé uličce (oficiálně se to nazývalo: pro stabilizaci kursu ruských státních papírů)...“ (86).

S. 121 v roce 1912 měly všechny ruské obchodní banky dohromady 548 filiálek...

Růst „vzájemných úvěrních společností“ (s. 122)

(podle číselných údajů Úvěrní kanceláře): milióny rublů

	Počet	Členové	Kapitál	Celková bilance	Vklady	Diskont
1907	261	158 000	39	319	203	246
1912	716	502 000	99	899	487	689

NB (136 a další) Ruští ministři financí jmenují
NB ředitele bank (často ze státních úředníků), prostřednictvím úvěrní kanceláře vydávají milióny na subvence bankám atd.

dobře
řečeno!

„To vysvětluje činnost těch petrohradských bank, které jsou na pohled ‚ruské‘, finančními zdroji ‚zahraniční‘, svým počínáním ‚diletantské‘ a podstupováním rizika ‚ministerské‘ a též se staly parazity ruského hospodářského života.“

A tento precedens“ (šlo o Sibiřskou banku etc.)
„*se stal nyní organizačním principem petrohradských bank*. Berlínští a pařížští ředitelé velkých bank považují své zájmy za zabezpečené, neboť vidí záruku

1. v přímých subvencích úvěrní kanceláře petrohradským bankám,

2. v pohledávkách ruského ministerstva financí (z nich zhruba 60 % je v Paříži a 40 % v Berlíně)...“ (137).

!!
NB

„Ministerstvo financí přenechalo Rusko-čínské bance“ [autor v ní pracoval!!] „řadu státem zaručených emisí, aby tak banka získala potřebnou hotovost; jak jich bylo použito, o to se nestaralo. Tak například předalo bance emise železničních obligací pro evropské Rusko zaručených vládou, a příjem plynul nejprve do bankovní pokladny. Vždyť železnice potřebovaly peníze v průběhu 4—5 let (během své výstavby) jen postupně, a banka měla zatím peníze volně k dispozici, a kromě toho vydělávala na emisích. Tento postup se ujal, neboť se opakoval každý rok několikrát“ (149).

NB

!!

(obligace 4 železnic v částce 12,8 miliónu liber šterlinků = kolem 120 miliónů rublů)

„Ředitel (zároveň prezident) banky se stal kromě toho členem správních rad řady velkých železničních a průmyslových společností (nyní asi 20), které rovněž musely mít svou volnou hotovost na běžném účtu v bance, neboť jim bylo známo, že ministerstvo financí má na bance velký zájem a podporuje ji“ (149).

ve 20
společ-
nostech!

NB!!

Tak se dělají „obchody“...

Toto je v 11. kapitole: Fúze Rusko-čínské banky a Severní

banky (Rusko-asijská banka) a protest proti tomu na valné hromadě 1910 (s. 147):

(tento protest vznesl sám autor)

NB!! || „Většinu přítomných na valné hromadě Rusko-čínské banky, která měla schválit fúzi, tvořili úředníci Státní banky a úvěrní kanceláře, na jejichž jména bylo převedeno hlasovací právo...“ (153).

Autor přednesl „**odlišný názor**“, který byl zaznamenán do protokolu valné hromady 30. 3. 1910 (s. 154).

„Systém účastí je nesmysl“ — toto prohlásil a dokazoval autor ve svém protestu... (s. 154)

„fúzi“ provedly francouzské banky (Banque de Paris et des Pays-Bas + Sociétés Générale), které byly „zainteresovány“ v Rusko-čínské bance, viděly její špatnou situaci, chtěly se z ní „vyprostit“ a *doufaly*, že

NB || „sloučením“ (obou bank v jednu — Rusko-asijskou)
!! || „vytvoří tak velký ‚ruský‘ ústav, že by byla ruská vláda nucena ‚držet‘ banku, vzniklou fúzí, za všech okolností“ (s. 151).

!! || „Při fúzi byl akciový kapitál snížen o 33 % a tyto částky byly zapsány na účet rezerv; to dodalo bance zdání, jako by vytvořila rezervní kapitál dobrým hospodařením, a nové správní radě bylo zároveň umožněno napříště rozdělovat plně veškerý zisk (!) ze zmenšeného kapitálu podle vyšší úrokové sazby, neboť rezervní kapitál rázem dosáhl výše stanovené zákonnem jako maximum a nebylo třeba z něho počítat úroky. I proti této manipulaci byli sami akcionáři bezmocní, neboť seděli ve Francii, zatímco valné hromady se konaly v Petrohradě...“ (152).

NB || „Při četbě oznámení Rusko-asijské banky, v němž se například uvádí, že akciový kapitál činí 45 miliónů rublů a rezervní kapitál — 23,3 miliónu rublů, bude dnes mít každý nezaujatý čtenář dojem, že rezerva vznikla z vydělaných peněz, tj. že je výsledkem dobrého hospodaření. Ve skutečnosti však vznikla na

úkor akciového kapitálu, v důsledku špatného hospodaření. Obě banky byly při slučování bez rezerv...“ (153).

A tato banka, která má 120 filiálek (!!), má ve skutečnosti příliš *málo* kapitálu (bilance 785 miliónů rublů při kapitálu 73¹/₂ miliónu + rezervy — 1. 10. 1913) — „riziko tohoto přetížení nese úvěrní kancelář“ (153).

...„Dále je přece zcela jasné, že v důsledku ‚systému účastí‘, který akcionářům brání v jakémkoli posuzování podnikatelské činnosti jejich správní rady, neboť mezi nimi a podnikem stojí všemocné (zahraniční) velké banky, okrádající obě strany víceméně ‚maskovanými kombinacemi‘, obsazují se ředitelství podniků svévolně podle soukromých zájmů a nakonec se ředitelem banky stává kdejaký diletant“ (156 až 157).

Vedení Rusko-asijské banky tvoří „jeden bývalý ruský byrokrat (generální ředitel a prezident banky), jeden bývalý ruský gubernátor, jeden bývalý francouzský diplomat a jeden bývalý francouzský právník“ (158).

Celá tato prý kritika byla napsána na podzim 1913 a „zastarala“ v souvislosti s nejvyšším reskriptem z 30. 1. 1914.

diplomacie?

Sdružování depozitních a spekuláčních bank je škodlivé, protože

- (1) „váže“ výrobní prostředky země
- (2) vede k zvyšování cen, k syndikátům atd.

„Kdyby se do bankovních vztahů vneslo jasno a zavedl v nich pořádek, pak bych chtěl vidět, jak by mohly existovat trusty, monopoly a syndikáty...“ (179).

„Ať je stanoveno zákonem, že firmy, které

haha!!
jak jedno-
duché!!

vzájemně uzavírají dohody a poškozují spotřebitele tím, že odstraňují konkurenci (nekalou soutěží), nedostanou žádný oficiální bankovní úvěr, tj. nebudou mít také právo na nové emise, a monopoly i syndikáty se budou muset velmi brzy rozpadnout“ (180).

!! Subvence úvěrní kanceláře (s. 202 a 204)
|| petrohradským bankám dosahují 800—1000
|| miliónů rublů.*

Úvěrní kancelář... „je klaviaturou veškerých úvěrních operací ve státě“. „Je to byrokratický aparát nemající statut a nepodléhající kontrole“ (200).

„V roce 1910 byla... reformována a od té doby je jejím úkolem ‚sjednocovat‘ činnost všech úvěrních ústavů státu**
a ‚sama je spojovacím článkem mezi úvěrními ústavami a burzami‘...“
petrohradské banky jí podávají zprávy každých 8—14 dní a podrobné zprávy každé 3 měsíce (201).

Čtyři „druhy“ těchto subvencí***:

Milióny rublů

(1) Přímé platby v hotovosti (bankám) z pomocného fondu až	150
(2) Vklady v zahraničních bankách (jako skryté zajištění)	450
(3) „Poskytování státem zaručených emisí“	150
(4) „Eskont finančních směnek (oboustranných i fiktivních směnek) s žirem zahraniční banky nebo bez něho“	asi 50
	<hr/> <hr/> <hr/> $\Sigma = 800$

NB |||| „Depozita — 1648 miliónů rublů plus 800 subvence
||| — činí 2448 miliónů proti 5000 miliónům celkové
||| sumy volného oběživa země, podle údajů pana Davy-
||| dova^{††} (úvěrní kancelář), čili... polovina volného

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 376. Red.

** Tamtéž. Red.

*** — subvencí úvěrní kanceláře. Red.

oběživa Ruské říše je systémem účasti pevně vázána |||
v mezinárodních spekuláčních bankách. Než budou
tyto peníze znovu shromážděny (a vráceny do oběhu),
mohou uplynout léta...“ (204).

Kapitola 15 (s. 210): „*Poměr sil mezinárodních* ||| NB
bankovních trustů na ruském trhu...“

„Bilance ukazující sílu petrohradských bank (systém účasti)“
(s. 211).

V miliónech rublů

Aktiva		Pasíva	
<i>Kontrola obchodu a dopravy</i>		<i>Oběžný kapitál bank</i>	
a) Průmyslové úvěry	1 350	a) Vlastní fondy	497
b) Lodní doprava		b) Depozita (Rusko)	1 600
a soukromé železnice	1 509	c) Úvěry	942
c) Kontrola účasti ruské			<hr/>
soukromé klientely	1 689		3 039
	<hr/>		
	4 548		
Kontrola výroby		Emise 1908—1912	
a průmyslu		(bez státních rent)	
a) Syndikáty pro uhlí (Produgol)			
b) „ „ železo (Prodameta)			
c) „ „ ropu (General		a) v Rusku	3 687
Oil etc.)		b) v zahraničí	1 509
d) „ „ hutnictví			<hr/>
(různé)			5 196
e) „ „ cement,			<hr/>
stavebnictví			8 235
(různé)	3 687		
	<hr/>		
	8 235		

{ Celá tabulka na s. 211—212. }

„Poměr sil mezi třemi zahraničními bankovními skupinami
vypadá přibližně takto:

	(1) Francouzské bankovní trio plus 5 petrohradských bank	55 %	}
--	---	------	---

NB (s. 212)		(2) Německé berlínské „D“ banky plus 4 petrohradské	35 %	}
		(3) Anglické londýnské syndikáty plus 2 petrohradské	10 % ^{“*}	

„Rozdělení materiálních závazků (všechny v nominálních hodnotách cenných papírů) vypadá naproti tomu takto:

	a) <i>Zahraničí</i>	(v miliónech rublů)
Emise		1 509
Bankovní pohledávky (bez protipohledávek úvěrní kanceláře) asi		300
Účast na akciovém kapitálu bank		295
„ na jiných akciích (systém účastí)		500
		<hr/> 2 604
	b) <i>Rusko</i>	
Emise, depozita a různé		4 831
Úvěrní kancelář (bez poslední železniční půjčky)		800
		<hr/> 5 631
		$\Sigma = 8\ 235$ “

„Jasný smysl této statistiky proporcí je ten, že třetinová menšina zemí vyvážejících kapitál ovládá dvoutřetinovou většinu Ruska jako zemí dovážející kapitál (— s. 213 —), a to takovou formou (subvence, syndikáty, kartely etc.), že Rusko není s to hájit ani své vlastní, ani cizí zájmy. Důsledkem toho je, že převládají last but not least** soukromé zájmy několika ředitelství velkých bank nikoli oficiálně, nýbrž tajně a takovým způsobem, že tím trpí všichni účastníci.“

{ Autor v tom vidí příčinu růstu cen a uvádí dokonce (s. 213) přibližné % růstu cen v letech 1908—1913, ale zřejmě od oka, nelze to brát vážně, je to ilustrace k ničemu, žádný důkaz... }

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 370. *Red.*

** — poslední v pořadí, ne však významem. *Red.*

Na s. 214 uvádí tuto *polooficiální statistiku listu Torgovo-promyšlennaja gazeta*:

	Milióny rublů	
Celkový úhrn akciového kapitálu (začátek roku 1914)	3 600	NB
plus průmyslové (obligace)	400	
„ železniční akcie	140	
	4 140	
Plus v Rusku umístěné státní půjčky a zaručené železniční obligace	6 072	
„ soukromé hypoteční cenné papíry (zástavní listy)	2 956	
	13 168	

Petrohradské banky jsou prý „uměle (?) vytvořené mezinárodní peněžní trasty“ (215).

„...program moderního ředitele velké banky je zcela jasný a zřejmý; zní:

Jestliže se nám, velkým bankám, podaří ovládnout výrobce a spotřebitele (pomocí emisí, úvěru a cel), poteče zisk do našich kapes a jsme pány situace“ (podtrženo Agahdem) (218).

„jestliže“
je komické
(„narodnik“!)

Agahd „zapomněl“ na maličkost: na kapitalismus a třídu kapitalistů!!

Důsledkem toho prý může být „přehnané zvyšování cel“ a z toho plynoucí „otevřené nepřátelství na světovém trhu, které by mohlo vést dokonce k válce, což by se rovněž mohlo hodit monopolistům velkých bank, neboť díky force majeure války by mohli vyčistit své bilance, aniž by museli nést osobní odpovědnost za ztráty...“ (220).

„dokonce“
k válce
jedna z pohybů
k válce

Na s. 234 cituje autor **S. Prokopovič**
 (o podmínkách průmyslového rozvoje Ruska)
 kapitál ruského původu
 447,2 miliónu rublů = 21,1 %,
 kapitál zahraničního původu
 762,4 miliónu rublů = 35,9 %,
 kapitál „z prodeje cenných papírů“
 915,6 miliónu rublů = 43,1 %

Σ činí 100,1 %

Zde — říká Agahd — hraje největší úlohu
 „bankovní otázka, v níž se autor (Prokopovič)
 nevyzná“.

V otázce *obchodní bilance* Ruska autor píše, že převaha
 aktiv nad pasívy činila

1909	570 miliónů rublů (s. 238)
1910	511
1911	430

1 371*

— 600 minus proplácení kupónů v zahraničí
 200 miliónů rublů ročně

771 „celkový přebytek za 3 roky“.

„O této částce lze tedy říci, že zčásti (předpokládám pěti sty milióny rublů) více než normálně obohatila zemi hotovými penězi díky výjimečně dobré úrodě. Toto číslo však v každém případě zcela jasně ukazuje, že příčinou tak zjevně velkého rozmachu Ruska naprosto nebyly jen velmi dobré sklizně.“

Přistupuje k tomu ještě dovoz kapitálu ze zahraničí na zaručené i soukromé emise ve výši asi 1509 miliónů rublů, který však byl jen v nepatrné míře dán k dispozici celému trhu ve formě peněžní hotovosti (hlavně se rozběhl do zvláštních podniků).

* Podle Agahda. *Red.*

Ředitel úvěrní kanceláře (Davydov) odhaduje přírůstek volného oběžného kapitálu země (tím ředitel rozumí soukromá depozita ve všech bankách, přírůstek vkladů na hotovosti ve spořitelnách (přírůstek 576 miliónů na hotovosti a v cenných papírech), pohledávky státních peněžních ústavů ve státní bance, nepočítaje v to ale pohledávky státních peněžních ústavů (úvěrní kancelář) u zahraničních bankéřů a dluhy ruských bank v zahraničí) takto:

1906 2 592 miliónů rublů
1912 5 000 miliónů rublů“ (s. 238).

NB

Přírůstek = kolem 2 500 miliónů rublů, a dovoz kapitálu ze zahraničí kolem 1 600 + 771 (příliv díky bohatým úrodám) 2 371 miliónů rublů (s. 239) „jsou prý přibližně v rovnováze...“

„Ruské ministerstvo financí zde používá“ (jde o nadměrně vysokou zlatou rezervu ruského státu) „své hotovosti stejně nevědecky, z politickoeconomického hlediska stejně nezdravě, stejně protinárodně, jako většina kontinentálních velkých bank v Berlíně a v Paříži používá svých depozit. Ruské státní peníze zde slouží k zajištění vlivu některých berlínských a pařížských bank na petrohradské banky (a jejich ruská depozita), zatímco je zároveň výrobní hospodářská činnost země oslabována právě tam, kde by měla být posílena“ (247).

není to naopak?
„vliv“ pařížských a berlínských bank
nutí??

Národní důchod („národní rozpočet = zemědělská výroba, tj. sklizeň obilí, i všechny ostatní produkty“) v Rusku (1913) činí pouze 9 miliard rublů (249).

NB

„Nejvýhodnějším obchodem je stále ještě zvyšování produktivity a spotřeby mas“ (265) (podtrženo autorem).

„narodnik“

Jak autor kritizuje Vitteho finanční politiku:

„A tehdy“ (Vitte) „spekuloval a kombinoval, přičemž riziko svaloval na státní pokladnu, namísto aby organizoval...“ (275).

Spekulace versus organizace: !!Narodnik!! idem 281—2 i mnohé jiné.

kdo koho! ||| Autorova výtka ruské finanční správě: „Ani nebyli mezinárodní spekulanti odkázáni do patričních mezí, ani se produktivně spolupracujícím loajálním cizincům jako uznání za jejich výsledky nedostalo náležitého postavení...“ (276).

„pocitivý“
kramář |||
...
„dobré“
banky |||
...
„Zároveň poukazují ještě jednou na rozdíl mezi spekulujícími petrohradskými bankami (fiskální operace) a produktivně činnými ruskými bankami (národní hospodářství). Nelze než doporučit Volžsko-kamskou banku, Banku moskevských obchodníků, Knoopovu a Vogauovu banku jako vhodné příklady a zaměřit bankovníctví tímto směrem, tak aby byla úplně odstraněna spekulace v depozitních bankách...“ (280).

haha! ||| „Již jsem vyjádřil své *politování*, že i Rusko je vtahováno do „peněžního obratu civilizovaného světa““ (283).

!! ||| „Každá země, přecházející k peněžnímu hospodářství, bude muset počítat s mocí, kterou má mezinárodní židovská organizace,“ ale Židé jsou prý užiteční, jsou-li podřízeni zájmům celku, jako v Německu, kde se jejich talenty uplatňují v rámci „rozumu a etiky“ (284).

dobře
řečeno! ||| „Lze říci: Za nynějších okolností se vyplácejí dividendy některých velkých bank tak, jako by byly nezákonnou úplatou za mlčení...“ (286).

Že by „můj“ (Agahdův) „program“ byl „nenárodní“?? chraňbůh!! nejsem kosmopolita, jsem nacionalista (s. 287 a 288), jsem pro sebeurčení každého národa, pro dobré bankovní obchody, pro úspěšný „kšeft“.

„Není-li takový program ‚národní‘, pak ať mi někdo vysvětlí, co se má vlastně rozumět ‚národním‘ programem? Či snad chce někdo tvrdit, že založení a zdárné vedení podniků, které jsou po dlouhou dobu rentabilní, pod tento pojem nespadá?“ (288).

perla
(naciona-
lista)

Podtrženo autorem:

„Reforma kontinentálního velkého bankovníctví je tedy vůbec první podmínkou hospodářskopolitické dohody v Evropě, a to plně odpovídá zájmům národů“ (290).

pro „mír“ a
pro (Spojené
státy
evropské)

A poslední věta knihy:

„A mé závěrečné úvahy *znějí* takto: Budou-li evropské (kontinentální) velmoci pokračovat přímočaře ve svém ‚osvědčeném systému‘, světová válka je donutí jej změnit. Svoboda peněžního trhu a svoboda světového trhu — cestou války nebo rozumu — ať si vyberou a mají na paměti, že evropské vládnoucí třídy nesou veškerou odpovědnost.“

vyhrožování
„světovou
válkou“

Konec

BALLOD. STATISTIKA

Prof. dr. *Carl Ballod*. Grundriss der Statistik^[22] || Ballod
[Základy statistiky]. Berlín 1913.

Zdá se, že je to velmi dobrý souhrn číselných údajů, přičemž více než o cokoli jiného se autor zajímá o *výrobní* statistiku (*množství* výrobků) — srov. *Atlanticus*!!

Ballod počítá, že v Německu připadají 2 *železní otroci* (stroje) na jednoho pracovníka.

§ Technická výrobní síla

Neúplný

		pára	voda	elektrina
(parní) stroje	Německo (1907) v průmyslu			
	8,8 miliónu koňských sil	(	7,3 + 0,9 + 1,5)	)
	Amerika (Spoj. státy) v průmyslu			
	16,0 miliónů koňských sil	(	14,2 + 1,8 + ?)	)
	Anglie (*) (1907) v průmyslu			
	10,7 miliónu koňských sil			
	Celkem + lokomotivy 13 miliónů koňských sil (1895)			

Anglie (*) Číslo o *Anglii* z časopisu *Die Bank*, 1913, s. 190 — podle údajů „ministerstva obchodu“. Výsledky „censu výroby“ pro (celý) *průmysl*. Celková prodejní cena = 1765 miliónů liber št., hodnota surovin = 1028 miliónů liber št.; přenesená práce = 25 miliónů liber št. Čistá hodnota $[1 - (2 + 3)] = 712$ miliónů liber št. *Počet dělníků* = 6985 tisíc. *Stroje* = 10 755 tisíc *koňských sil*. [+ V zemědělství hodnota = 196 miliónů liber št.; dělníků 2,8 miliónu.] *Veškerý kapitál* (v průmyslu) = 1500 miliónů liber šterlinků.

Množství vodní síly:

	v mil. koňských sil	
Švýcarsko	1,5–3	
Švédsko + Norsko	8	(asi 28 miliónů)
Finsko	4 –6	(s. 255)
Niagara	4 –5	(pouze $\frac{1}{10}$ využita)
Konžské vodopády (Afrika)	28	
Jižní Amerika (??)	1 –2	

OTTO. NĚMECKÉ BANKY V ZÁMOŘÍ

Dr. Walter Otto. *Anleiheübernahme-, Gründungs- und Beteiligungs-geschäfte der deutschen Grossbanken in Übersee* [Akceptace půjček, zakládací a účastnické operace německých velkých bank v zámoří]. Berlín 1911.

(Obsahuje soupis všech podniků a tabulky s vyznačením „účástí“ velkých bank; část I. podle světadílů a zemí; část II. podle bank. **Nezpracovaný materiál.**)

U **jednotlivých** podniků je někdy uvedena v % účast *anglických, francouzských a severoamerických* skupin, ale *shrnutí* chybí.

Na s. 245 je tabulka Celkový činný kapitál německých zámořských bank (10 bank) (zkracuji z ročních údajů)

1889	45,6	miliónu	marek
1890	41,3	„	„
1900	206,5	„	„
1905	329,3	„	„
1908	607,1	„	„

D I O U R I T C H . E X P A N Z E N Ě M E C K Ý C H B A N K V Z A H R A N I Č Í

Georges Diouritch. L'expansion des banques allemandes à l'étranger, ses rapports avec le développement économique de l'Allemagne [Expanze německých bank v zahraničí a její souvislost s hospodářským rozvojem Německa]. Paříž (a Berlín) 1909 (s. 798).

Objemný svazek se spoustou údajů; část jich uvádí již Riesser^[376]; vybírám ještě něco:

S. 37 Podle statistických údajů z časopisu *Der Deutsche Ökonomist* (1906, s. 452) disponují německé banky kapitálem 11 394 miliónů (vlastní i cizí peníze).

Z toho	3 335	skupina Deutsche Bank	17	bank
	2 145	„ Dresdner Bank + Schaaffhausenscher Bankverein	13	„
	1 843	„ Discontogesellschaft	8	„
	908	„ Darmstädter Bank	6	„
<hr/>				
Σ	8 231	4 skupiny	44	„
		+ 4 slabší skupiny		

$\Sigma\Sigma = 9\,566 = \text{celkem kolem } 80\%$ { Commerz- und Disconto-Bank
Mitteldeutsche Creditbank
Nationalbank für Deutschland
Berliner Handelsgesellschaft

S. 84 Francouzský kapitál umístěný v zahraničí:

Podle Journal officiel z 25. 9. 1902	Evropa	21 012	miliónů marek (sic! není to tisková chyba?) Nyní prý až 40 miliard
	Asie	1 121	
	Afrika	3 693	
	Amerika	3 972	
	Austrálie a Oceánie	57	
			<u>29 855</u>

S. 126—7 „Spojení německých velkých bank s průmyslovými společnostmi prostřednictvím zastoupení v dozorčích radách těchto společností“ (tabulku sestavili Hans Arends a Kurt Wossner podle údajů Adresáře ředitelů a členů dozorčích rad akciových společností, Berlín 1903): autor uvádí údaje za jednotlivá průmyslová odvětví, já vyjímám jen úhrnná čísla:

Formy účasti	Deutsche Bank	Disconto- gesellschaft	Darmstädter Bank	Dresdner Bank	Schaaffhausen- scher Bankverein	Berliner Handelsgesell- schaft
Prostřednictvím členů správy	101	31	51	53	68	40
Prostřednictvím členů vlastní dozorčí rady	120	61	50	80	62	34
Jedním nebo druhým z těchto dvou způsobů	221	92	101	133	130	74
Předsednictvím v radě nebo pro- střednictvím více než 2 členů	98	43	36	41	46	33

S. 213 Účast nejdůležitějších zemí na světových zámořských kabelových linkách:

	1898	1903
Anglie	68,33 %	60,2
Spojené státy	11,10	18,2
Francie	10,10	9,0
Německo	1,88	4,5
Rusko	4,32	3,8
Japonsko	0,90	0,8

S. 239 Podniky elektrotechnického průmyslu v cizině (podle *Fasolta*. Die sieben grössten Elektrizitäts-Gesellschaften, ihre Entwicklung... [Sedm velkých elektrotechnických společností, jejich vývoj...], Drážďany 1904); vyjímám pouze údaje o *Rusku* a součty (v miliónech marek):

Skupina		
Siemens und Halske	33,10	104,39
A. E. G.	2,88	52,04
Schuckert	1,60	25,66
Union Elektrizitäts-Gesellschaft	2,88	17,53
Helios	21,60	27,70
Lahmeyer	—	5,12
Kummer	—	0,69
	$\Sigma = 62,06$	233,13

S. 245 a 246 Těžba ropy v Rumunsku
 v roce 1886 53 000 tun
 1907 900 000 „

Zahraniční kapitál v tomto průmyslu*:

{ Docela dobrý příklad }	Německý	74	miliónů franků	(54)
	Francouzský	31		
	Holandský	22		
	Rumunský	16		
	Italský	15		
	Americký	12,5		
	Belgický	5		
	Anglický	3		
Jiných zemí	6,5			
		$\Sigma = 185$		

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 387. *Red.*

S. 283n.

Anglické koloniální banky

32 bank	2 136 filiálek	50,3 miliónu liber šterlinků (akciového kapitálu) × 25 = 1 257,5 miliónu franků
---------	----------------	---

Francouzské koloniální banky:

20 bank	136 filiálek*	326,8 miliónu franků
---------	---------------	----------------------

Nizozemské koloniální banky:

16 bank	67 filiálek	98,0 miliónu florinů × 2 (??) = 196 miliónů franků
---------	-------------	---

((spousta čistě monografických údajů o každé *velké* bance a o některých německých zámořských bankách))

Pár příkladů:

(s. 631) Deutsch-Asiatische Bank
(v Šanghaji) (založena 12. 2. 1889)
Rozdělení 5000 akcií (po 1000 tolarech)

s. 743 Deutsch-Ostafrikanische Bank, založena 5. 1. 1905
4000 akcií (= 2 mil. marek)

1. Ředitelství Discontogesellschaft	805 akcií	250
„ banky Seehandlung	175	
Deutsche Bank	555	250
Bleichröder	555	100
5. Berliner Handelsgesellschaft	470	
Bank für Handel und Industrie	310	
Robert Warschauer & Co	310	100
Mendelssohn & Co	310	100
10. Jacob Stern (Frankfurt nad Mohanem)	470	
M. A. v. Rothschild (Frankfurt nad Mohanem)	310	
11. Norddeutsche Bank (Hamburk)	380	
12. Sal. Oppenheim & Co. (Kolín)	175	100
13. Bayrische Hypotheken- und Wechselbank (Mnichov)	175	
	<u>5 000</u>	

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 383. *Red.*

Deutsch-Ostafrikanische Gesellschaft	2 800
Delbrück, Lev	100
Hansing & Co	100
Van der Heydt	100
	<u>4 000</u>

Discontogesellschaft	800	Bleichröder	555
Deutsche Bank	555	Mendelssohn	310
Berliner Handelsgesellschaft	470	J. Stern	470
Darmstädter Bank	310	Rothschild	310
	<u>2 135</u>		<u>1 645</u>

KAUFMANN. FRANCOUZSKÉ BANKY

Dr. Eugen Kaufmann. Das französische Bankwesen [Francouzské bankovníctví]. Tübingen 1911 (I. příloha k Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik).*

S. 362 (zkracuji)				s. 356	s. 37	
Vývoj francouzské sítě filiálék od roku 1870 (3 velké banky: Crédit Lyonnais, Comptoir National a Société Générale)				Tytěž 3 banky	Francouzské spořitelny	
Filiálky na venkově	Depozitní pokladny v Paříži	Σ	Vlastní provozní prostředky uvedené v bilanci	Cizí peníze	Úhrn vkladů v miliónech franků	Počet vkladatelů v miliónech
1870	47+	17=	64 (1872)	200 mil. franků	+ 427	
1880	127+	68=	195	253	953	
1890	192+	66=	258	265	1245	7,3
1900	505+	120=	625	615	2300	10,7
1909	1033+	196=	1229	887	4363	12,5 (1906)

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 350. *Red.*

!! | Národní bohatství Francie odhadoval její ministr
financí (podle dědických daní) na **200 miliard** franků
(1903/05) — což je méně, než odpovídá skutečnosti.

z toho 55 (27 %) patří 18 000 osobám (s. 37)
75 (37 %) patří 45 000 „

NB ||| S. 85 Exkurs: **Francouzský kapitál v cenných papírech** |||

	Miliardy franků	za rok
Théryho propoččet (1907)	61,4 francouzských	1 $\frac{1}{2}$ miliardy (s. 87)
	NB 38,5 zahraničních	1 správněji prý
	99,9	1 $\frac{1}{2}$ miliardy franků
	zhruba 100 miliard franků	

Théry odhaduje (1907) vlastnictví cenných papírů
na celém světě na 730 miliard franků

(*) ({ To jsou } z toho 115—130 (Velká Británie)
{ Neymarckova } 110—115 (Spojené státy)
čísla } 100—100 (Francie)
60— 75 (Německo)

385—420

NB ||| (*) S. 287, poznámka (E. Kaufmann): „Takto
ovládá Deutsche Bank při bilanční účasti ve výši
72 miliónů marek skupinu akciových bank, které cel-
kem disponují kapitálem přibližně ve výši 1 $\frac{1}{2}$ miliardy
a cizími penězi ve výši 1 $\frac{1}{3}$ miliardy“ (srovnej *Lans-
burgh. Das Beteiligungssystem im Deutschen Bank-
wesen*^[244] [Systém účasti v německém bankovníctví].
Die Bank, 1910, červen, s. 504).

Théryho propoččet

{	ruské (cenné papíry)	10,9 miliardy franků
	rakousko-uherské	3,65
	egyptské	3,05
	turecké	2,5
	nizozemské	1,45
	švýcarské	1,45

italské	1,4	}
portugalské	1,35	
anglické (včetně kolonií)	1,30	
belgické („ „)	1,25	
brazilské	1,20	
argentinské	1,10	
balkánské státy (kromě Turecka)	1,050	

HEGEMANN. FRANCOUZSKÉ BANKY

C. *Hegemann*. Die Entwicklung des französischen Grossbankbetriebes^[156] [Vývoj francouzských velkých bank]. Münster ve Vestfálsku 1908.

Z jeho *tabulky II* (počet poboček — filiálek a deponitních pokladen — týchž *tří* francouzských velkých bank) (s. 47).

	Zahraniční filiálky	Venkov	Paříž	Σ
1870	62			62
1880	12	119	67	198
1890	24	194	66	284
1900	35	467	120	622
1906	44	660	179	883

!!	2 banky s 2 001—5 000 úředníky;	14	101—200;	1 635	1—4
	2 — 1 001—2 000	25	51—100	110	?
	1 — 501—1 000	148	21— 50		
	3 — 201— 500	261	11— 20	Σ = 2 945	
		744	5— 10		

HULFTEGGER. ANGLICKÁ BANKA

Otto *Hulftegger*. Die Bank von England^[192] [Anglická banka]. Curych 1915 (Disertace.)

S. 400: Růst deponit Anglické banky (bez vládních vkladů) a některých soukromých velkých bank:

Depozita (v miliónech liber št.)

	1890	1900	1912	Zvýšení od roku 1890 do roku 191
Anglická banka	32,99	36,96	52,95	60 %
Lloyds Bank Limited	19,28	51,02	89,39	364 %
London City and Midland Bank	—	37,84	83,66	—
London Joint Stock Bank	11,62	17,16	33,83	191 %
National Provincial Bank of England	39,59	51,08	65,66	66 %
Parr's Bank	6,21	24,22	41,68	571 %
London County and Westminster Bank	—	—	81,69	—

J A F F Ě . A N G L I C K Ě B A N K Y

E. Jaffé. Das englische Bankwesen [Anglické bankovníctví].
1904 (Schmoller's Forschungen, sešit 109).

Úhrn depozit ve všech bankách

(S. 234/5)

(v miliónech liber šterlinků)	Počet všech bankovních poboček	Počet obyvatel na 1 bankovní pobočku
1858	2 008	
1872	2 924	10 767
1880 500—510	3 554 (1878)	
1881		9 461
1890 660—670		
1891		7 249
1900 840—850	6 512	
1901		6 238
1903 840—850	7 046	
1909: 915	7 861 (1908)	5 280

podle *Statistického slovníku*

Webb. A complement to *Mulhall*^[462] [Dodatek k Mulhallovi], 1911, August Webb.

ve Spojených státech bylo v r. 1907 — 23 900 bank, 1 na 3 600 obyvatel.

MEHRENS. FRANCOUZSKÉ BANKY

Bernhard *Mehrens*. Die Entstehung und Entwicklung der grossen französischen Kreditinstitute [Vznik a vývoj velkých francouzských úvěrních ústavů]. Berlín a Stuttgart 1911. (Münchener Volkswirtschaftliche Studien, Brentano a Lotz; č. 107.)

S. 311: francouzský kapitál v cenných papírech (táž čísla u Neymarcka, jakož i u Kaufmanna, viz předcházející stranu tohoto sešitu).*

Francouzský kapitál v cenných papírech:

*Miliardy
franků*

1850	9	Roční akumulace kapitálu ve Francii činí podle Neymarcka (s. 311—312) kolem 1½—2 miliardy franků, ale podle Leroye-Beaulieua (s. 312, pozn.) do konce 2½—3 miliardy franků.	NB
1869	33		
1880	56		
1890	74		
1902	90		
1906	100		

Suma směnek ve Francii

{ v Banque de France r. 1908 bylo 21,5 miliónu směnek na úhrnnou částku 12,3 mi- liardy franků, s. 263 }	1881 — 27,2 miliardy franků
	1890 — 25,2 (s. 211)
	1900 — 28,9
	1907 — 35,9

Kapitál Rezervy
milióny franků

1892	250 + 69,5
1900	500 + 144,7
1908	575 + 216,2

ve 4 bankách

Jsou to kapitál a rezervy čtyř bank: Crédit Lyonnais, Comptoir National, Société Générale + Crédit Industriel (s. 240).

* Viz tento svazek, s. 141—143. *Red.*

WALLICH.
KONCENTRACE NĚMECKÝCH BANK

Paul Wallich. Die Konzentration im deutschen Bankwesen [Koncentrace v německém bankovníctví]. Berlín a Stuttgart 1905. (*Münchener Volkswirtschaftlichen Studien*, č. 74 (Brentano a Lotz)) (s. 173).

{ soudě podle zběžného přehlednutí, *nil* po Riesserovi, drobná }
{ práce, zdá se být jasná, ale mnohem chudší než Riesserova. }

ZOLLINGER
(MEZINÁRODNÍ BILANCE)
A NEYMARCK

Dr. Walter Zollinger. Die Bilanz der internationalen Wertübertragungen [Bilance mezinárodních převodů cenných papírů]. Jena 1914 (Probleme der Weltwirtschaft, č. 18, Lipsko, Harmsovo vydání).

{ Srov. s. 17 } S. 106 *Neymarck* (Bulletin de l'Institut
v tomto } international de Statistique. Sv. XIX, část II,
sešitě* } 1912) uvádí tyto číselné údaje o emisích
(ΣΣ za pětiletá období)**:

miliardy franků

NB	{	1871-1875 45	}	76,1	}	1891-1895 40,4	}	100,4	}	4-5% z 570 mi- liard = 22,8-28 až 25 mld fr.
		1876-1880 31,1				1896-1900 60				
NB	{	1881-1885 24,1	}	64,5	}	1901-1905 83,7	}	197,8	}	
		1886-1890 40,4				1906-1910 114,1				

s. 206

* Viz tento svazek, s. 91-92. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 376. *Red.*

Vlastníci cenných papírů

(s. 223): { A. Neymarck } *

Miliardy franků

Koncem roku 1908

Koncem roku 1910

	130—135	140—142	} Můj											
Velká Británie														
Spojené státy	115—120	130—132	} výpočet:											
Francie	103—105	106—110	} 479 =	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 60%;">Velká Británie</td> <td style="text-align: right;">142</td> </tr> <tr> <td>Spoj. státy</td> <td style="text-align: right;">132</td> </tr> <tr> <td>Německo</td> <td style="text-align: right;">95</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="text-align: right; border-top: 1px solid black;">369</td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;">= 61 %</td> </tr> </table>	Velká Británie	142	Spoj. státy	132	Německo	95		369		= 61 %
Velká Británie	142													
Spoj. státy	132													
Německo	95													
	369													
	= 61 %													
Německo	80— 85	90— 95	} 80 %											
Rusko	25— 27 NB	29— 31	} NB											
Rakousko-Uhersko	21— 22	23— 24												
Itálie	10— 12	13— 14												
Japonsko	6— 7	9— 12												
„Ostatní země“	33— 38	35— 40												
Celkem	523—551	575—600												

Ověřeno podle Neymarcka, s. 223.

(*) Zde jsou uvedeny ty „ostatní země“ jen za rok 1902 (32 miliardy)**:

	10		Můj výpočet 1910
Nizozemsko			Přibližně
Belgie	6		12,5
Španělsko	6		7,5
Švýcarsko	5	nyní 6, soudí autor	7,5
Dánsko	3		6,25
Švédsko, Norsko, Rumunsko			3,75
a ostatní	2		2,5
	32	miliardy franků	40

Podle Zollingera

W. Zollinger. Internationale Wertübertragung und Kapitalanlage im Auslande, ihr Einfluss auf Produzenten und Konsumenten [Mezinárodní převody cenných papírů a kapitálové investice v zahraničí, jejich] (*) NB

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 377. Red.

** Tamtéž. Red.

vliv na výrobce a spotřebitele], Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft. Ročník 69, sešit 3.

Srov. *Ferdinand Moos*. Die französischen Kreditinstitute und die französischen und englischen Kapitalanlagen im Ausland^[316] [Francouzské úvěrní ústavy a francouzské a anglické kapitálové investice v zahraničí]. Jahrbuch für Nationalökonomie und Statistik. 3. řada, sv. 39, 1910.

Švýcarsko má na 2,6 miliardy franků „zahraničních cených papírů“ (s. 147)

a Francie má ve Švýcarsku — (1903) na 900 miliónů franků (148).

Švýcarské železnice: jejich papíry patří

	milióny franků
(s. 150 Zollinger)	Francii 420
	Německu 67
	Belgii 8
	Anglii 3
	Holandsku 2

$\Sigma = 500$ miliónů franků

Zahraniční dělníci ve Švýcarsku v průmyslu = 24,4 %
z celkového počtu dělníků ($\Sigma = 625\,299$), z toho 85 866 =
13,7 % Italů

(s. 108 Zollinger) Emise v Německu (podle Der Deutsche Ökonomist)

Cenné papíry

	tuzemské	zahraniční	Σ
1886—1890	4,4	2,3	= 6,7 miliardy marek
1891—1895	4,8	1,5	= 6,3
1896—1900	8,2	2,4	= 10,6
1901—1905	8,3	2,1	= 10,5
1906—1910	12,6	1,5	= 14,1

{ táž čísla
Neymarck, s. 232 }

Emise ve Francii (Zollinger, s. III)

		Francouzské	Zahraniční		Miliardy franků
	1902	64	+	66	= 130
	1906	65	+	68	= 133
	1910	69	+	73	= 142

„Koncem roku 1910 bylo na světě za 815 miliard cenných papírů, které byly kótovány a prodávány na různých peněžních trzích. Z těchto 815 miliard prodávaných cenných papírů je jich za 570—600 miliard ve vlastnictví občanů různých zemí“ (s. 223: *Neymarck*).

„Vskutku nelze směšovat — a na to vždy klademe důraz — sumu hodnot cenných papírů prodávaných, kótovaných na jednom či několika trzích, se sumou cenných papírů, které jsou ve vlastnictví kapitalistů těchto zemí. Tytéž cenné papíry mohou být kótovány a prodávány na několika trzích současně (s. 203).

Autor po přibližném odpočtu duplicitních položek || NB | dochází k 575—600 miliardám namísto k 815.*

S. 201n. *Bulletinu*. Alfred *Neymarck*, *La statistique internationale des valeurs mobilières* [Mezinárodní statistika cenných papírů].

Bulletin de l'Institut international de Statistique, s. 201n.**

Tento *Neymarckův* článek je jeho 9. studií na toto téma (ostatních 8 je uveřejněno ve *svazcích* IX; XI, 2; XII, 1; XIII, 3; XIV, 2; XV, 2; XVI, 1; XVII a XVIII, 2.) || NB

|| Tamtéž je celá řada jeho dalších článků na stejné téma || NB
viz *rejstřík* v XIX, 3, ke všem 19 svazkům

19 svazků (většinou o 2—3 sešitech)

sv. 1 1885

sv. 19 1911

* Viz *Sebrané spisy* 27, Praha 1986, s. 377. *Red.*

** Tamtéž, s. 376. *Red.*

V daném článku *Neymarck*^[330] uvádí i roční údaje o emisích od roku 1871 do roku 1910; jsou to tyto:

$$39,1; 76,1 - 39,1 = 37,0 : 7 = 5,3$$

1871	15,6	12,6	10,9	4,2	1,7	3,7	7,9	4,6	9,4	5,5	(1880)
[1881]	7,2	4,5	4,2	4,9	3,3	6,7	5,0	7,9	12,7	8,1	
(1891)	7,6	2,5	6,0	17,8	6,5	16,7	9,6	10,5	11,3	11,9	
(1901)	9,9	21,9	18,3	14,4	19,1	26,5	15,3	21,2	24,6	26,5	

Zahraníční kapitál

NB	Velké Británie	85 miliard franků (1910) (s. 216)
	Francie	40
	Německo	20—25

Zahraníční obchod (dovoz + vývoz) všech zemí v miliardách franků

1867—1868	55 miliard franků	} Údaje Neumanna- Spallarta (s. 219)
1876	70 „ „	
1889	93 „ „	
1910	132 _____	} Údaj Neymarckův (s. 218)

miliardy franků			
Německo	20	Spojené státy	25
Velká Británie	25	Indie (britská)	6
Francie	13	Japonsko	2,3
Belgie	6,7	Kanada	3,5
Rakousko-Uhersko	5,4	Jižní Afrika	
Itálie	5,2	(britská)	3
Švýcarsko	2,8	Egypt	2,2
Španělsko	2,0		<u>42,0</u>
	<u>80,1</u>		

80,1 + 42,0 = 122, autor však napočítal 132!?!? a pouze za tyto země!!!

Železnice na celém světě (983 868 km v roce 1909) mají hodnotu asi **270 miliard** franků (s. 223).

	1885	1905	1909
Evropa	195,2	305,4	325,2 tisíc km
Asie	22,4	77,2	94,6
Amerika	246,1	450,6	504,2
Afrika	7,9	26,1	30,9
Oceánie	12,9	27,0	28,9
	484,5	886,3	983,8

Komická jsou závěrečná slova: § IX je nade-psán: Mezinárodní veřejné a soukromé bohatství a světový mír (s. 225). „Cožpak lze předpokládat, že by mír mohl být porušen...? že by při těchto ohromných cifrách... někdo riskoval vyvolání války...? Kdo by se opovážil vzít na sebe takovou odpovědnost...?“*

srov.
Kautsky
o „ultra-
imperia-
lismu“¹⁶

„Podle našich dřívějších statistických údajů celková hodnota francouzských i zahraničních státních dluhopisů a cených papírů, patřících francouzským kapitalistům, mohla dosáhnout těchto čísel“:

	Miliardy franků	Z toho zahraničních	
Roky: koncem 1850	9	—	
1860	31	—	
NB { { { stra- na } } } 289	1869	33	10
	1880	56	15
	1890	74	20
	1902	87—90	25—27
	1910	106—110	38—40
			{ srov. s. 67 tohoto sešitu** }

Rozložení francouzského kapitálu v zahraničí podle zemí (s. 290):

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 427. Red.

** Viz tento svazek, s. 145. Red.

miliardy franků

Rusko	10—11*	NB Španělsko a Portugalsko	3—4
Anglie	1/2	Spojené státy a Kanada	2—3
Belgie a Nizozemsko	1/2	Egypt a Suez	3—4
Německo	1/2	Argentina, Brazílie	
Turecko a Srbsko	2—2 1/2	a Mexiko	4—5
Bulharsko, Rumunsko		Čína a Japonsko	1—2
a Řecko	2—3	Tunisko a francouzské	
Rakousko-Uhersko	2—2 1/2	kolonie	2—3
Itálie	1—1 1/2		
Švýcarsko	1/2		
			Σ (můj) = 34—43 1/2

TAYLOR. ŘÍZENÍ PODNIKU

Frederick W. Taylor. Die Betriebsleitung (Shop Management [Řízení podniku]) (překlad a **dotatky Wallichse**).
2. vydání, Berlín 1912.

Wallich navštívil Ameriku v roce 1911. Příklad „z bethlehenské ocelárny“ (s. 17):

	<i>nyní</i>	<i>dříve</i>
Celkové výdaje za přepravu		
924 000 tun	130 000	280 000 marek
za 1 tunu	0,139	0,304 „
Výdělek 1 dělníka	7,80	4,80 „
Počet tun přepravených		
jedním dělníkem	57	16 tun!!!

Jiný příklad (v markách) (s. 32):

	<i>dříve</i>	<i>nyní</i>
Denní mzda	10,0	14,50
Náklady na stroje	14,0	14,00
Celkové denní náklady	24,00	28,50
Náklady na kus	: 5	: 10
	= 4,80	= 2,85
	{ kusů denně }	

„Nesmí se pouštět ze zřetele, že zpočátku bude
|| třeba počítat s určitým odporem zejména kvalifiko-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 381. *Red.*

vaných dělníků, kteří se vždy budou pokoušet přemlouváním zabránit jiným lidem pracujícím v úkolovém systému, aby dosáhli nejvyšší produktivity“ (28). || sic!!

„...těžké období přechodu od pomalého tempa spojeného s obvyklými pracovními metodami k rychlé výrobě, jež je charakteristická pro dobré řízení provozu...“ (29).

S. 9 „Hlavním motivem soustavného liknavého pracovního tempa je snaha, aby vedoucí provozu nepoznali dosažitelný výkon strojů i dělníků.

Tento způsob umělého zpomalování je tak běžný, že lze sotva najít ve velkých továrnách s běžnými mzdovými systémy dovedného pracovníka, který by nevěnoval značnou část svého času vymýšlení metod, jak pracovat co nejpomaleji a přitom přesvědčit svého zaměstnavatele o své snaživosti...“ (9).

„Ačkoli autor zavedl od roku 1883 svou metodu v nej- || !!
různějších průmyslových odvětvích Spojených států, ještě nikdy nemusil čelit stávce; soudí, že při zavedení jeho systému je stávka nevyhnutelná jedině tehdy, jestliže ||
většina dělníků patří ke svazu, jehož stanovy jsou tak ||
přísné, že nedovolují žádnému z členů pracovat za jiných ||
podmínek, než stanoví svaz...“ (25).

Další příklad (s. 33n.). Dívky přebíraly *ručně* kuličky (leštěné, ocelové), hledaly deformace etc.

Byl zaveden dozor, kontrola, „časová studie“, vybrány nejlepší pracovnice etc. etc. „Ukázalo se, že až do té doby se velmi mnoho času promarnilo povídáním a prozahálením; nejméně dbalé dívky byly především posazeny zvlášť, a ty nepolepšitelné byly propuštěny...“ (35).

(s. 35)	<i>dříve</i>	<i> nyní</i>
Výsledky: počet dívek	120	35
{ jejich týdenní		
{ výdělek	15—19 marek	27—35 marek
{ pracovní den	10 ¹ / ₂ hodiny	8 ¹ / ₂ hodiny
{ kvalita práce	100 %	158 %

„Systém funkcí“ mistrů:

I) v dílně

1. Mistři seřizovači (vlastní práce)
2. Mistři řídící pracovní tempo
3. Kontroloři
4. Mistři odpovídající za celkový pořádek a údržbu (pořádek)

II) v kanceláři

1. Rozdělovací práci (rozdělování)
2. Instruktoři (pracovní instrukce)
3. Normovači
4. Dohližitelé odpovídající za celkový pořádek (celkový dohled)

NB || Mylný je názor, že továrna pracuje tím lépe, čím méně má „neproduktivních“ pracovníků (produktivní = fyzická práce; „neproduktivní“ = dozorcí etc., mistři etc.). *Naopak.*

S. 50 (§ 133 (281—3)). V nejlepších továrnách připadá 1 „neproduktivní“ na 6—7 produktivních. V nejhorších — 1 „neproduktivní“ na 11 produktivních.

S. 63 **Wallichs** ve **skvělé** Tabor Manufacturing Company (asi 100 dělníků; vyrábějí nástroje a slévárenské stroje) našel 1 úředníka na 3 dělníky!!!

S. 67 Podmínky „reformy“ ((potřebná doba pro ni 2—4 roky!!)) „...aby byl získán kádr dělníků s mimořádně vysokou výkonností, kteří chtějí za vysoký výdělek intenzivně pracovat...“

„...aby se počet dohlížejících mistrů a úředníků přinejmenším zdvojnásobil...“ (67).

(((písemné výkazy alespoň ve formě *předtištěných* kontrolních lístků od *každého* dělníka!! nemluvě o mistrech!!))

„...nicméně si vyžádá ještě delší dobu, než se (lidé) naučí houževnatě pracovat a využívat každé minuty; mnozí musí odpadnout — ti, kteří při nejlepší vůli tomu vůbec nemohou přivyknout“ (69).

NB

„Příležitost stát se mistrem nebo předákem se naskýtá mnohem častěji, neboť za nových podmínek je zapotřebí větší počet těchto pracovníků“ (75).

NB

(*Získávání a korumpování dělníků povyšováním na mistra.*)

Časové studie jsou velmi obtížné. Například jeden inženýr (Sandford E. Thompson) (s. 81) strávil šest let vypracováváním časových studií stavebních prací!!! Měření stopkami prováděl sám a zpracovával je s 2 asistenty!! ((Stavební práce, zedníci, tesaři, „betonování“, výkop zeminy aj. aj.))

„Jen pro jediný uvedený obor dávají knihu o 250 stránkách (tabulky a text)...“

!

Potom byly na *desetiny* sekundy (s. 84) (zvláštní hodiny) studovány jednotlivé nejdetailejší operace (odložení lopaty; zvednutí kolečka; vezení kolečka; položení kolečka; zvednutí lopaty etc. etc. etc.), měření obsahu kolečka (v m³), *idem* lopaty etc. etc.

Pro měření jsou vybíráni *nejlepší* dělníci (91) a platí se jim *vyšší* mzda (**slíbit** zvýšení mzdy)...

Další příklad: prohlídka a čištění kotlů. Autor pověřil asistenta, aby věc prozkoumal. Asistent byl začátečník a neudělal *nic*. Autor provedl práci sám a udělal pečlivou časovou studii. Ukázalo se, že mnoho času se ztrácí tím, že práce je vykonávána v „nepřirozené poloze“ (99). Byly pořízeny „ochranné podložky“, které se upevnily na lokty, kolena a boky, a připraveny speciální nástroje pro jednotlivé práce“ atd. atd. (100).

„Když byl celý tento předpis“ (mnoho stránek: jak postupovat, tj. při práci) „poprvé předán k použití, bylo kolem mnoho smíchu...“
Výsledek: mzda za prohlídku a vyčištění sku- ||

250 a 44 || piny kotlů s výkonem 300 *koňských sil* klesla z 250 marek na 44 marek!!!

Po dobu deseti let, kdy autor pracoval v midvalských oce-
lárnách, zde nedošlo ke stávce. Nejlepší dělníci nevstupovali
do odborových svazů, neboť dostávali lepší (vyšší) mzdu.

„Firma sledovala takovou politiku, že zvyšovala při vhod-
né příležitosti mzdu každého dělníka a umožňovala postup
všem, kteří si to zasloužili. Vedly se přesné záznamy o před-
nostech i nedostacích každého dělníka, což bylo speciální
povinností předáků, takže bylo možno jednat s každým
spravedlivě. Jsou-li dělníci v kterémkoli podniku placeni
podle svých osobních kvalit, nemohou mít lépe placení děl-
níci zájem sdružovat se s hůře placenými...“ (101).

Mnoho řečí o jednotě zájmů dělnické třídy a podnikatelů
etc. Autor je *stoupencem* peněžních trestů jakožto nejlepšího
disciplinárního opatření... Pokuty ve prospěch úrazové po-
kladny ((výše pokut od 5 feniků do 250 marek — *i proti*
úředníkům, *i proti* sobě samému!!)).

NB

za kapitalismu }
„štvance anebo } *Wallichsova* dodatečná kapitola (Erfolge
fortel“ } der jüngsten Zeit [Úspěchy poslední doby])
pouze ||||| celkem prý v Americe pracuje asi 60 000
60 000 ||||| dělníků podle zásad reorganizovaných zá-
dělňíků ||||| vodů (racionálního řízení) (109).

Gilbreth tyto zásady uplatnil v práci zedníků a zvýšil hodi-
nový výkon 1 dělníka při kladení cihel ze 120 na 350 cihel
(109) (snížení počtu operací z 18 na 5).

Kongres jmenoval komisi pro studium
Taylorova systému (109).

aby ne! ||||| Velmi vlivné dělnické odborové svazy jsou
proti Taylorovu systému (110).

správně!!! ||||| (Wallichs): „Výraz ‚racionální řízení‘ je
jen fráze, jejíž obsah lépe vyjadřuje ‚intenzi-
fikace výrobní činnosti‘“ (111—112).

Příloha. Diskuse. Mnozí poukazují na to, že Taylor dělá „účet bez hostinského“: dělnické organizace to nepřipustí (119, 116 aj.).

S. 129 Oberlin Smith navrhuje zavést vyučování Taylorovu systému na školách.

Konec

SEUBERT.

Z PRAXE TAYLOROVA SYSTÉMU

Diplomovaný inženýr *Rudolf Seubert*: *Aus der Praxis des Taylor-Systems* [Z praxe Taylorova systému]. Berlín 1914.

Autor strávil 8 měsíců studiem zejména v Tabor Manufacturing Company (Filadelfie) a slibuje podrobný *praktický* popis.

S. 6 „Znalci německých a amerických poměrů bez okolků přiznávají, že německý průmysl daleko předstihl americký v hospodárném využívání materiálu, ale naproti tomu v hospodárném využívání lidské pracovní síly se Německo musí ještě mnoho učit od Spojených států...“ (7).

||| charakteristické!

„Časové studie“ je prý lépe označovat jako „výkonové studie“: sleduje se nejen čas, ale zkoumají a vyvozují se i *nejlepší metody* práce... (9—10).

„Věda o práci“ (10)

||| NB

pomocí filmu se studuje pohyb — šikmá poloha usnadňuje automatické uchopení materiálu (bez dívání) etc. etc. „Žádné zbytečné nebo neúčelné pohyby“ (15).

||| NB

Tuto metodu je nutno zavádět obezřetně, v souladu s *demokratickými* zvyklostmi Ameriky (s. 22), aby v tom někdo neviděl „šikanování“... (22).

||| sic!!!!
NB

NB
zbur-
žozazit!!

Výdělek se obvykle zvyšuje o $\frac{1}{3}$, čímž dělník získává to, že „se přece už sám o sobě dostává (jestliže + $\frac{1}{3}$) na hospodářskou úroveň dosti dobře placeného středního obchodníka nebo technika...“ (22).

S. 30 „5 let“ si „v průměru“ vyžádá Taylorova reforma: Tabor Manufacturing Company „hrozilo **zhroucení**“ pod tíhou nákladů na zavedení Taylorova systému.

Tabor Manufacturing Company byla založena v 90. letech 19. století. V r. 1904 došlo ke stávce (napolo vyhrané). Podnik špatně prosperoval. Taylor nabídl, že zajistí peníze, bude-li mu svěřena organizace (32). Dohodli se.

Po 5 letech výroba se zvýšila o 80 %
náklady se snížily o 30 %
mzdy se zvýšily o 25 %

{ v roce 1912 45 dělníků (33)
48 (!!sic!!!) *úředníků a mistrů* ((obvykle 1:3)) (clerks) (účetních a jiných kancelářských zaměstnanců a mistrů)

Následují kopie „klíčů“ (zkratky), formulářů, předpisů, instrukcí — spousta nesmírně složitých písemností... zaměstnanci tomu říkají „talmud...“ (s. 35).

Jeden zaměstnanec se zabývá *pouze* výkonovými studii (měření času), což mu umožňuje důkladně *zkoumat* každý pohyb rukou etc., každou operaci a *zlepšovat* je.

„A tak v Tabor Manufacturing Company téměř nemine dne, aby některá práce nebyla výkonovými studii prověřena z hlediska účelnosti a nemohla být zlepšena“ (107).

S. 153 „Měření času a studium *pohybů*“ = to „nejzajímavější“, „nejsenzačnější“ na Taylorově systému.

NB

[Hodiny — hodiny a setiny hodiny (s. 124). To je výhodnější.]

Obtíže s uplatňováním systému v Německu: „... v Německu je sociální rozvrstvení pracujících tříd překážkou, kterou nelze podceňovat. V Německu jedná akademicky vzdělaný člověk s někým, kdo nenabyl téhož vzdělání, inženýr s mistrem, mistr s dělníkem převážně ‚velitelským tónem‘. Za Taylorova systému, kdy se musí cítit jako spolupracovníci, bude již tento tón nepřipustný...“ (152). „Na povyšování dělníků na místa mistrů a úředníků“ bude nutno si zvykat *po léta*.

Konec

GILBRETH. STUDIE POHYBU

Frank B. Gilbreth. Motion Study as an Increase of National Wealth. [Studie pohybu jako zdroje růstu národního bohatství]. (Annals of the American Academy, 1915, květen, s. 96n.)

„Pohyby každého jednotlivce, nehledě na to, jakou práci koná, byly prostudovány a standardizovány...“

Při zdění byly pohyby vykonávané při kladení jedné cihly zredukovány z 18 na 5, čímž se celkový výkon zvýšil ze 120 na 350 cihel za hodinu. Při skládání bavlněných šátků bylo 20 až 30 pohybů zredukováno na 10 nebo 12 s tím výsledkem, že namísto 150 tuctů šátků jich bylo bez zvýšené únavy složeno 400 tuctů. Byly studovány pohyby dívky nalepující etikety na krabičky s krémem na obuv. Její pohyby rukou byly jen o málo pozměněny, a zatímco dříve odbavila 24 krabiček za 40 sekund, začala odbavovat s menší námahou 24 krabiček za 20 sekund. Podobné studie pomohly omezit nejen pohyby mužů a žen v dalších pracovních oborech, ale i pohyby chirurgů, ošetřovatelek, kancelářských pracovníků, zkrátka pohyby pracovníků konajících jakýkoli druh zkoumané práce...“ (96—97).

Montáž (assembly) stuhařských strojů... „zatímco jeden člověk smontoval za den 18 stuhařských strojů, nyní se ukázalo, že je možné, aby jeden člověk smontoval za den 66 stuhařských strojů bez zvýšení únavy...“ (97).

Nejnovější způsob = 1. studium mikropohybů... 2. použití „grafu časového cyklu“... (97).

I. Před dělníka se umístí „hodiny pro sledování mikropohybů“, které registrují „různé časové okamžiky během dne na každém políčku filmu zachycujícího pohyb...“ (98).

II. „Metoda pohybové studie užívající grafu časového cyklu spočívá v tom, že se připevňují maličké elektrické žárovky na prsty pracovníka nebo na kteroukoli část jeho těla nebo na materiál, jehož pohyb má být prozkoumán...“ (fotografuje se pohyb světla, jeho dráha) (98).

Tyto studie jsou v zájmu celé společnosti... „Charakteristickým důsledkem je postupné vyplňování mezery !! NB ||| mezi školou a továrnou. Intenzivní studium pohybů dokazuje, že v různých řemeslech a povoláních je mnohem více mechanicky shodných stránek, než jsme kdy považovali za možné. Průmyslový svět bude stále více a více požadovat mladé dělníky s vypěstovanou obratností prstů...“ (101).

V lidových školách je třeba učit:

||| „...obratnosti prstů“, tj. trénovat svaly tak, aby byly snadno a rychle způsobilé vyhovět požadavkům kvalifikované práce...“

Dnes se „ohromně plýtvá“ (102), pokud jde o roztráštěný, opakovaný etc. „výzkum“... „Je věcí vlády Spojených států, aby zřídila úřad pro standardizaci mechanických činností. Soubory norem stanovené tímto úřadem by byly veřejným majetkem a samostatní výzkumníci by mohli na jejich podkladě vypracovávat dokonalejší normy...“ (103).

krásný příklad technického pokroku za kapitalismu směrem k socialismu.

J E I D E L S .

V Z T A H N Ě M E C K Ý C H V E L K Ý C H B A N K K P R Ů M Y S L U

Dr. Otto *Jeidels*. Das Verhältnis der deutschen Grossbanken zur Industrie mit besonderer Berücksichtigung der Eisenindustrie [Vztah německých velkých bank k průmyslu se zvláštním zřetelem k hutnímu průmyslu]. Lipsko 1905 ((24. sv., 2. sešit Schmoller's Forschungen)).

Předmluva datována: červen 1905

Po Riesserovi se nedá číst: opakování, nezpracovaný materiál, nevýznamná fakta, nil nového.

To se týká jen začátku knihy. Riesser ji zřejmě vykradl. Pokud jde o poměr k **průmyslu**, Jeidels je bohatší, živější, chytřejší a vědecktější.

S. 18 Příklad: skoupení akcií (v roce 1904) firmy Gelsenkirchener Bergwerksgesellschaft, aby byl zvolen *Thyssen* do „dozorčí rady“ (!) || obvyklý jev

S. 57 Počet bank (akciových) a soukromých bankéřů, zúčastněných na emisích průmyslových společností

	bankéřů	na 1 bankéře připadá emisí	bank	na 1 banku připadá emisí
1871—1872	90	4,4	31	6,1
1899	34	2,7	16	12,4

S. 103 Bratři Mannesmannové prodali své patenty „na bezešvé trouby“ za 16 miliónů marek (!)... (1890)...

Každá krize (1857, 1873, 1900) vede ke koncentraci, ale krize r. 1900 obzvlášť:

„Krise roku 1900 propukla v době, kdy v hlavních průmyslových odvětvích ještě existovaly vedle mamutích podniků také četné podniky s organizací podle současného pojetí zastaralou, podniky „čisté““

(tj. nekombinované), „které vynesla nahoru vlna průmyslového vzestupu. Pokles cen a snížení poptávky přivedly tyto ‚čisté‘ podniky do tak svízelné situace, do jaké se kombinované mamutí podniky buď vůbec nedostaly, nebo jen na zcela krátkou dobu. Proto krize roku 1900 vedla k mnohem silnější koncentraci průmyslu než krize roku 1873, která sice také způsobila určitý výběr nejlepších podniků, avšak za tehdejšího stavu techniky tento výběr nemohl vést k monopolu podniků, které vyšly z krize vítězně. Právě takový trvalý monopol, a to na vysokém stupni, mají dnes mamutí podniky kovodělného a elektrotechnického průmyslu díky své velmi složité technice, své velkorysé organizaci a síle svého kapitálu, v menší míře také podniky strojírenského průmyslu a některých odvětví hutního průmyslu, dopravy aj...“ (108).*

NB

monopol

S. 111 i když bylo třeba prosadit připojení firmy *Phönix* k *Stahlwerksverband*, skoupil *Schaaffhausenscher Bankverein* většinu jejích akcií, a tím to rozhodl.

Stejným způsobem si *Dresdner Bank* „vydobyła“ 2 místa v „dozorčí radě“ hutního závodu *Königs- und Laurahütte* (před čtyřmi roky) a prosadila, co potřebovala...

Dozorčí rady mají velmi širokou pravomoc (mohou se prakticky = *vedení*)...

sic!
(jednoduché!)

obvyklý
případ!!

„Místa v dozorčích radách jsou dobrovolně postupována osobám se zvučnými jmény a také bývalým státním úředníkům, kteří mohou ve styku s úřady mnohé usnadnit...“ (149).**

„V ‚dozorčí radě‘ velké banky najdeme obvykle člena parlamentu nebo člena berlínské městské rady...“ (152).***

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 346. *Red.*

** Tamtéž, s. 358. *Red.*

*** Tamtéž. *Red.*

155 (in fine) „Avšak uvedené případy“ (uvedena řada „jmen“: Dernburg, ředitel Darmstädter Bank, Gwinner, ředitel Deutsche Bank) „jasně ukazují, že průmysloví činitelé jsou převážně členy dozorčích rad společností téhož odvětví nebo téže oblasti, kdežto ředitelé velkých bank jsou naopak zastoupeni ve správě nejrůznějších podniků...“

1. Ředitel *Schaaffhausenscher Bankverein* je členem „dozorčích rad“ 33 společností!! (s. 155).

S. 150 příklad 35 míst v dozorčích radách v jedné ruce... (35).

S. 156 „Spolu s tímto rozšířením pole působnosti jednotlivých velkopřůmyslníků a vymezením působnosti provinciálních bankovních ředitelů výhradně na určitou průmyslovou oblast se neustále zvyšuje specializace ředitelů velkých bank na jednotlivá hospodářská odvětví. Tato specializace je možná jen při velkém rozsahu veškerého bankovního podnikání a zejména jeho vazeb s průmyslem. Dělbá práce probíhá dvěma směry: jednak se styky s veškerým průmyslem svěřují jednomu z ředitelů jako jeho speciální funkce, jednak každý ředitel přejímá dozor nad jednotlivými podniky nebo nad skupinami podniků, které jsou příbuzné po výrobní stránce anebo mají příbuzné zájmy. Jeden z nich se specializuje na německý průmysl, někdy třeba jen na průmysl západoněmecký, jiní se specializují na styky se státy a se zahraničním průmyslem, personální informace o průmyslnících apod., burzovní obchod atd. Kromě toho každý ředitel banky často spravuje ještě zvláštní oblast nebo zvláštní průmyslové odvětví; jeden ředitel pracuje především v dozorčích radách elektrárenských společností, druhý v dozorčích radách chemických továren, pivovarů nebo cukrovarů, třetí ve správních radách

„dozor“
nad
veřejným
hospo-
dářstvím

NB

několika málo izolovaných podniků a současně v neprůmyslových společnostech, například v dozorčí radě pojišťoven. Důkazy tohoto druhu na příkladech jednotlivých berlínských bankovních ředitelů by nás zavedly příliš daleko do sféry jejich osobního života. Jisté je, že úměrně tomu, jak vzrůstá rozsah a rozmanitost bankovních operací, se vytváří ve velkých bankách stále větší dělba práce mezi řediteli, jejímž účelem (a výsledkem) je povznést je, abych tak řekl, nad čistě bankovní záležitosti a učinit z nich větší znalce a experty na všeobecné otázky průmyslu i odborné otázky jednotlivých průmyslových odvětví, připravit je na působení v průmyslové sféře vlivu banky. S tímto bankovním systémem souvisí i snaha volit do vlastních dozorčích rad i do dozorčích rad podřízených bank lidí, kteří dobře znají průmysl, podnikatele, bývalé úředníky, zejména bývalé úředníky železniční a důlní správy*, od kterých se nepožadují ani tak styky s průmyslovými podniky, jako spíše odborné rady — rady založené ani ne tak na akademickém vzdělání, jako spíše na dlouholetých technických, podnikatelských i lidských zkušenostech...“ (157).

NB

„systém“

NB

„Ale ředitel banky má jako člen dozorčí rady nejenom tu přednost, že je zainteresován na svědomitém plnění své funkce vzhledem k svým povinnostem vůči bance: je rovněž nejlépe informován o situaci na trhu, může pověřit svůj rozsáhlý úřednický aparát plněním komerčních a technických úkolů dozorčí rady; právě informovanost o mnoha společnostech mu usnadňuje hodnocení jednotlivých společností, chrání ho

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 358—359. *Red.*

před nadhodnocením jednotlivého podniku, s nímž se lze často setkat, sedí-li soukromá osoba v dozorčí radě pouze jedné společnosti“ (157 až 158).

„celkový“
přehled

Velké banky byly koncem roku 1903 zastoupeny v **DOZORČÍCH RADÁCH** průmyslových společností takto: (s. 161—162).*

	Deutsche Bank	Disconto-Gesellschaft	Darmstädter Bank	Dresdner Bank	Schaaffhausenscher Bankverein	Berliner Handelsgesellschaft	Souhrn (můj) 6 velkých bank
Řediteli Svými vlastními členy dozorčí rady	101	31	51	53	68	40	344
Celkem	120	61	50	80	62	34	407
Předsedou nebo více než dvěma osobami	221	92	101	133	130	74	751
	98	43	36	41	38	33	289

není to už výpis z Riessera? Srov. s. 170—171 členové dozorčích rad podle *průmyslových odvětví*... s. 137 a 139 průmyslové emise

„Univerzální povaha bankovních operací v průmyslu, tak jak byla dosud popsána, možnost a nutnost pro velkou banku soustavně využívat pravidelné obchodní transakce, poskytování průmyslového úvěru, emise, obzazování míst v dozorčí radě jako nástroj těsných a dlouhodobých styků s průmyslovými podniky — to všechno splétá kolem banky a průmyslového podniku tak hustou sítí, že

„univerzální povaha“

„hustá síť“

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 357—358. Red.

||| konkurenční boj kvůli jednotlivé operaci s těmito podniky je často, a u některých společnostech trvale — vyloučen...“ (163).

„univerzální charakter“

„na rozdíl od“
(starých časů)

„Prozkoumáme-li poměry v průmyslu v jejich souhrnu, dojdeme k závěru, že finanční ústavy pracující pro průmysl mají univerzální charakter. Velké banky na rozdíl od jiných forem bank a navzdory požadavkům objevujícím se občas v literatuře, aby se banky specializovaly na určitou oblast činnosti nebo na určitá průmyslová odvětví, aby neztrácely pevnou půdu pod nohama, snaží se navázat s průmyslovými podniky co nejvšestrannější styky podle místa a odvětví výroby, snaží se odstraňovat nerovnoměrnosti v rozdělení kapitálu mezi jednotlivé oblasti nebo průmyslová odvětví, které vyplývají z vývoje jednotlivých podniků.*

„tendence“

Ruku v ruce s tím se rozvíjí též snaha budovat průmyslová spojení na pravidelných trvalých obchodních vztazích a dát jim výraz i možnost rozšiřovat se a prohlubovat prostřednictvím rozvětveného systému obsazování míst v dozorčí radě; ve srovnání s těmito dvěma sférami vlivu emisní činnost svým významem pro průmyslová spojení velkých bank relativně ustupuje do pozadí. Jedna tendence spočívá ve snaze, aby se spojení s průmyslem stalo všeobecným jevem; druhá v tom, aby se toto spojení stalo trvalým a intenzivním; obě tendence jsou uskutečněny v šesti velkých bankách, sice ne úplně, ale už ve značném rozsahu a ve stejné míře...“ (180).**

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 360. *Red.*

** Tamtéž. *Red.*

„Spojení průmyslových podniků s jejich novou náplní, novými formami a novými orgány právě s velkými bankami, zorganizovanými zároveň centralisticky i decentralisticky, se utváří jako charakteristický národohospodářský jev až v devadesátých letech; v jistém smyslu lze tento počátek posunout dokonce až do roku 1897, kdy došlo k velkým ‚fúzím‘ podniků, jež zavedly poprvé novou formu decentralizované organizace, odpovídající průmyslové politice bank. Snad můžeme tento počátek posunout do ještě pozdější doby, neboť teprve krize z roku 1900 nesmírně urychlila a zintenzívnila proces koncentrace v průmyslu i v bankovníctví, poprvé přeměnila spojení s průmyslem ve skutečný monopol velkých bank a učinila tato spojení mnohem užší a „pevnější“... (181).*

„Náhlá koncentrace v rýnsko-vestfálském báňském průmyslu, vytvoření ocelářského svazu, fúze velkých elektrotechnických společností atd. bezesporu značně uspišily praktické řešení otázky spojení mezi bankami a průmyslem...“ (182).

„...moderní průmyslové podnikání přeneslo banky do úplně nových oblastí hospodářského života... banka přechází do jisté míry z oblasti výlučně zprostředkovatelské činnosti do oblasti průmyslové výroby...“

Velké banky se tak dostávají“ (prostřednictvím spojení s průmyslem) „do styku nejen s vývojovými tendencemi jednotlivých podniků, ale i se vzájemnými vztahy mezi různými

„nové“ vztahy
průmyslu
k bankám

„až v devadesátých
letech“
1897

krize (1900)

po krizi 1900
(deprese)

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 362–363. Red.

NB |||| nými podniky jednoho průmyslového odvětví i mezi celými průmyslovými odvětvími...“ (183).

NB |||| „Kdo si v posledních letech všímal personálních změn ve funkcích ředitelů a členů dozorčích rad velkých bank, musil postřehnout, jak moc postupně přechází do rukou lidí, kteří pokládají aktivní zasahování do celkového vývoje průmyslu za nezbytný, stále aktuálnější úkol velkých bank, a jak proto mezi těmito lidmi a starými bankovními řediteli vznikají věcné a často i osobní spory. Jde v podstatě o to, zda zasahování bank do průmyslového výrobního procesu není na újmu jejich postavení jako úvěrních ústavů, zda solidní zásady a jistý zisk nejsou obětovány činnosti, která nemá nic společného se zprostředkováním úvěru a zavádí banku do sféry, kde je více než dříve podřízena živelné vládě průmyslové konjunktury. To je názor mnoha starých bankovních ředitelů, ale většina mladých považuje aktivní zasahování do průmyslu za stejnou nezbytnost, jako bylo vytvoření velkých bank a moderního průmyslového bankovníctví vedle soudobého velkého průmyslu. Obě strany jsou zajedno jedině v tom, že pro novou činnost velkých bank neexistují ještě ani pevné zásady, ani konkrétní cíl...“ (184).*

přechod...
k čemu?

- 1 |||| určitěmu stupni vývoje: mezinárodní platby,
- 2 |||| přejímání zahraničních půjček a účast v zahraničních průmyslových podnicích... kaž-
- 3 ||||

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 361–362. *Red.*

dá... vtiskla pečeť určitému období v zahraniční politice německých velkých bank.

O významu půjček pro domácí průmysl prohlásil před deseti lety jeden z manažerů Discontogesellschaft, která věnuje zvláštní pozornost zahraničním operacím, před burzovní znaleckou komisí toto (Protokoly burzovní znalecké komise, s. 371, Russelův výrok): „Považoval bych za mimořádnou újmu, kdyby... rozmístování zahraničních půjček v Německu nebylo svěřeno německému kapitálu a německým bankám, nýbrž zahraničním rukám. Právě proto, aby se tomu zabránilo, projevil ministerstvo zahraničních věcí — a podle mého názoru zcela správně — tak silný zájem o to, abychom měli obchodní filiálky, bankovní filiálky a spojení v zahraničí. Neboť jedině díky tomuto spojení lze nalézt v zahraničí žádoucí práci pro německý průmysl.

NB

NB

Náš vývozní průmysl si všeobecně stěžuje na to, že právě Německo ve srovnání s Londýnem příliš zaostává na trhu velkých zakázek. Téměř všechny zakázky se soustřeďují v Londýně, na tomto velkém světovém trhu, a jen díky tomu, že máme k jednotlivým zahraničním podnikům blíž, vznikají obchodní styky a máme stálou práci pro průmysl...“ (186—187).

NB

„zakázky“

„Pokud se německé velké banky přímo zabývají zahraničními průmyslovými podniky, je třeba zase rozlišovat dva zásadně různé a vcelku i časově odlišné vývojové stupně. První z historického hlediska spadá přibližně do období rozkvětu zahraničního úvěru, a proto se v jednotlivých zemích vztahuje k různým

2 stupně

železnice

letům: sedmdesátá a osmdesátá léta možno považovat za dobu rozkvětu *výstavby zahraničních železnic...*“ (187).

Dva podtypy („protipóly“): *rumunské železnice* a účast na *amerických železnicích*.

„Tento první stupeň je charakterizován úzkým spojením činnosti v zahraničním průmyslu s půjčkami, i když domácí průmysl přitom může jako dodavatel získat určité výhody. Iniciativa bank je silná a rozhodující, ale průmyslu se dotýká jen nepřímou, zatímco hlavní pozornost věnují banky výhodným kapitálovým investicím do zahraničních cenných papírů. Tato iniciativa předpokládá takový stav, kdy domácí průmysl ještě není natolik koncentrován a nenabyl ještě takové schopnosti k expanzi, jakou projevuje od devadesátých let.

od devadesátých let
19. století

druhý stupeň

Naproti tomu v druhém stupni ustupují zahraniční půjčky svým významem pro bankovní činnost do pozadí, zatímco vzrůstá zájem velkých bank o zahraniční průmysl, neboť je méně závislý na jiných finančních stycích s příslušnou zemí. Stále častěji jsou zakládány průmyslové společnosti v jiných zemích buď přímo velkými bankami, anebo s jejich pomocí, a zároveň se v zahraničních operacích projevuje úzká spolupráce velkých bank s domácím průmyslem...“ (188).

„Jestliže jsou (domácí podniky) při pronikání za hranice mnohem závislejší na bankách než na svých domácích továrnách... banka naopak“ (na rozdíl od své země) „již má za hranicemi stejně jako doma vlastní filiálky, ovládá mezinárodní platební styk a může být svou pomocí při vypisování půjček

v určitém spojení s vládou příslušné země...“ (189).

„Lze rozlišovat čtyři formy účasti bank v zahraničních průmyslových podnicích: 1. Zakládání filiálek nebo dceřiných podniků pro domácí průmysl...

4 formy

2. Zakládání... samostatných zahraničních podniků, které jsou s domácím průmyslem spjaty jen volně nebo vůbec ne... Ale skutečně charakteristickým případem je nejnovější *exotické* železniční podnikání a východoasijské podniky velkých bank, společně zúčastněných v Deutsch-Asiatische Bank...“ To je již „*článek v dobývání hospodářské oblasti*“ (190).

podtrženo
mnou

(Bagdád — Čína etc. kolonie.)

„3. Třetí skupinu tvoří pokusy velkých bank zajistit si místo v některém průmyslovém odvětví v zahraničí zakládáním vlastních podniků a často též pouze účastí v existujících podnicích...“ (191) účast v jihoafrických *důlních společnostech* (Deutsche Bank od roku 1894 etc.).

4. „...německý bankovní svět se rovněž pokusil zajistit pro sebe nebo pro německý kapitál, stojící za ním, vlastní výhradní využívání některého průmyslového odvětví v zahraničí...“ (192) například snahy „organizovat pod svou kontrolou část *ropného* průmyslu, hlavně rumunského...“

založit
„vlastní“
průmysl

„Světový ropný trh je v podstatě dodnes stále rozdělen mezi dvě velké finanční skupiny: mezi americkou Rockefellerovu Standard Oil Company a majitele ruské bakuské ropy, Rothschilda a Nobela. Obě skupiny

rozdělení
světa

jsou spolu těsně spjaty, ale jejich monopolní postavení ohrožuje už několik let pět nepřátel“ (193):

- (1) vyčerpání amerických nalezišť ropy
- (2) firma Mantašev a spol. v Baku
- × (3) naleziště ropy v Rakousku
- × (4) idem v Rumunsku
- × (5) zámořská naleziště ropy, zejména v *holandských* koloniích (boháč *Samuel* a *Shell Transport and Trading Company*).*

× = účast *Deutsche Bank* aj. německých bank.

elementární
pravda

„Banky nepobízí k činnosti v zahraničí vlastenecké nadšení, nýbrž na jistém stupni současného kapitalistického vývoje stále kategoričtější nutnost vytvořit v zahraničí výhodnou oblast pro uplatnění volného německého kapitálu...“ (197).

technická
úloha velkých
bank (finanč-
ního kapitálu)

„Podobnou úlohu“ (pomoc průmyslovým podnikům) „hrají banky při zakládání společností pro technický výzkum, jejichž výsledky mají prospět spřáteleným podnikům. Patří k nim například Společnost pro výzkum elektrických rychlodrah, stejně jako Ústřední kancelář pro vědeckotechnický výzkum, zřízená koncernem Loewe, a Ústřední báňská kancelář, společnost s ručením omezeným ve Frankfurtu nad Mohanem, kterou spolu s velkopřemyslníky financují i přední banky“ (210—211).**

Někdy banky *sblížují* různé průmyslové

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 386—387. *Red.*

** Tamtéž, s. 361. *Red.*

podniky (což vede někdy ke kartelu, jindy slouží specializaci apod.)...

„Banka zde do jisté míry představuje vnitřní spojení, které se s růstem velkého průmyslu vytváří mezi velkým počtem podniků, a reprezentuje jejich společné zájmy...“ (215).

„Jak bohaté možnosti dát práci spřátelným závodům poskytuje *Deutsche Bank* takový podnik, jakým je Bagdátská dráha!...“ (217)

„Jakkoli ‚náhodné‘ bylo doposud sblížení různých podniků a průmyslových odvětví prostřednictvím příležitostných bankovních zakázek, přece jen to je význačný symptom toho, jak se s růstem průmyslové velkovýroby stávají spojení stále četnějšími, ale i stále složitějšími a nepřehlednějšími. Spojení a vzájemná závislost různých průmyslových odvětví a podniků nacházející ve velkých bankách orgán, který je jejich výrazem, a latentní spojení se stále více mění ve skutečnou spolupráci...“ (219).

Ozývají se stížnosti na „*terrorismus*“ bank — (219—220) — *vnucují* (za zakázky apod.) obchodní spojení s určitou firmou (220).

V elektrotechnickém průmyslu sehrála zvláštní úlohu krize (zřejmě roku 1900), přičemž banky podpořily a urychlily zánik relativně drobných podniků, jejich pohlcení velkými (s. 230—232). „Banky odmítaly poskytnout pomocnou ruku právě těm podnikům, které ji nejvíce potřebovaly; vyvolaly tak nejdříve závrtný vzestup a potom neodvratný krach společností, které s nimi nebyly dostatečně úzce spjaty“ (232).*

banka =
„vnitřní
spojení“
mezi podniky

NB
růst spojení

(((!!

banky
a úpadky
podniků

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 384. Red.

NB

Podrobnosti o elektrotechnickém průmyslu nejsou zajímavé. Srov. *novější* v Die Neue Zeit^[158]

Skupina Loewe

K Loeweho továrně na šicí stroje, která byla založena roku 1869, se připojila výroba zbraní, potom (70. a 80. léta) nástrojů, kotlů atd. apod., potom elektrotechnický průmysl, dceřině společnosti etc. [ne příliš výstižně popsal Jeidels].

V § o vztahu velkých bank ke kartelům (253—258) se autor stal poněkud „rozvláčným“ a utopil se v materiálu. Rozlišuje 4 formy: 1. lhostejnost (k nedůležitým kartelům); 2. „skutečný zájem“ (254) o kartely, jako je *kamenouhelný* (o kartely, které jsou pro daný průmysl „otázkou života“);

v čem je rozdíl od č. 2?

není to „skutečný zájem“?

3. „podpora“ kartelu, např. ocelářského; (4) čistě „bankovně obchodní vztah“ — například zřízení „syndikátní úřadovny“ při *Schaaffhausenscher Bankverein* (1899)... 258—265 popis koncentrace v *kamenouhelném* průmyslu (Thyssen a jiní). Viz lepší a novější údaje u Wernera^[467] v Die Neue Zeit, 1913, v jiném sešitě.*

265n., *elektrotechnický* průmysl (viz Die Neue Zeit).**

„Nejvyšší zásadou bank je přitom především *vědomá* podpora koncentrace, které banky již dříve nepřímou napomáhaly finanční podporou prosperujících podniků...“ (268).

„přeměna“

„Přeměna průmyslové politiky velkých bank z politiky úvěrních ústavů v politiku průmyslové koncentrace jasně odhaluje trojí rozpor ve vývoji moderního bankovníctví...“ (268).

1. „Postupující konkurence mezi velkými bankami...“ (269).

2. „Decentralizace“ bank (místní filiálky a spojení s provinciálními bankami) vede

* Viz sešit α , s. 24—26 tohoto svazku. Red.

** Viz tento svazek, s. 356. Red.

k „rostoucímu splývání kapitálů, které spo-
juje banku a průmysl v jediný celek...“

3. „...rostoucí koncentrace znamená cílevědomější organi-
zaci...“ (270).

„Rozšiřováním výrobní kombinace, jejíž různé směry lze
pozorovat v elektrotechnickém průmyslu a v hutním velkém
průmyslu, se může značně rozšířit oblast této cílevědomě ří-
zené výroby, a v tomto zjevném hnutí jsou velké banky
významným činitelem...“ (270).

Přitom tendence je podporovat zejména *těžký* průmysl
(uhlí a železo) na úkor ostatních...

„Úsilí velkých bank o koncentraci a cílevědomé řízení
průmyslu je rozporné, jestliže se omezuje na určitá od-
větví průmyslu, a tím vyvolává v ostatních průmyslo-
vých odvětvích ještě větší bezplánovitost“ (271).*

Konec

STILLICH A WELTWIRTSCHAFT

POZNÁMKA

Dr. Oscar *Stillich*. Nationalökonomische Forschungen auf
dem Gebiete der grossindustriellen Unternehmung [Ná-
rodohospodářské studie o velkém průmyslovém podniku].
Sv. I. Eisen- und Stahlindustrie [Železářský a ocelářský
průmysl]. Berlín 1904.

II. Steinkohlenindustrie [Kamenouhelný průmysl]. Lip-
sko 1906.

Z prolistování je patrné, že jde o *popisy jednotlivých* velkých
podniků (*technické, komerční*, zčásti o postavení dělníků).

{ Pouze o jednotlivých podnicích. Žádná shrnutí ani }
{ závěry... }

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 345. *Red.*

NB | Z uvedené literatury zaznamenat odkaz na J. Ger-
mana. *Die Qualifikation der Fabrikarbeit* [Kvalifikace to-
várních dělníků] v *Die Neue Zeit*, 21. roč., II. sv., č. 30
(k otázce vytlačování nevyučených dělníků stroji a
k růstu úlohy vyučených dělníků u strojů)

Die Weltwirtschaft. Ein Jahr- und Lesebuch. Vydal Ernst von Halle.

Ročníky I. 1906

II. 1907

III. 1908

Každý svazek má 3 části: 1. Mezinárodní přehledy; 2. Německo; 3. Ostatní země.

Přehledy jsou horší než u Neumanna-Spallarta, neboť tu většinou nejsou souhrnné údaje, nýbrž jen údaje o jednotlivých zemích.

Útržkovité, neúplné, neshrnuto. Chybějí údaje z různých let (většinou). Vhodné leda jen pro dílčí informace.

Naprosto chybí vědecký zájem o analýzu vztahů ve světovém hospodářství jako celku, jaký je zčásti patrný v Calwerově Úvodu^[59]; jen nezpracovaný statistický materiál.

V Ý P I S K Y Z Č A S O P I S U D I E B A N K

Die Bank, 1912, 2.

Herrn v. Gwinners Petroleummonopol [Petrolejový monopol pana von Gwinnera] (1032—) (dr. Felix Pinner).

rov. || Říšský sněm přijal 15. 3. 1911 téměř jednomyslně
s. 13 || požadavek petrolejového monopolu. Vláda se chy-
zde* || tila tohoto „populárního“ (1032) nápadu. Ukázalo

* Viz tento svazek, s. 85—86. Red.

se, že banky... „se nemohly dohodnout o kořisti“ (1033). *Pro* byla pouze **Deutsche Bank** sama!! Ostatní (v čele s *Discontogessellschaft*) byly proti, zčásti proto, že považovaly kořist *Deutsche Bank* za příliš velkou.*

Boj mezi bankami věci prospěl: „Teprve když se zainteresované strany vzájemně odhalily — a udělaly to důkladně, mistrovsky a s hlubokou znalostí vzájemných slabin — bylo možné si tuto otázku vyjasnit...“ (1034).

sic!

Spotřebitelé se bojí šílených („kolosálních“, 1034) cen. Spotřebiteli *výborně* sloužila *Standard Oil Company*.

Proti petrolejářskému trastu lze bojovat jen *monopolem elektrické energie*, přeměnou vodní energie v lacinou elektrickou energii. Ale *monopol elektrické energie* budeme mít teprve tehdy, až bude výhodný pro výrobcu.

„Ale monopol na elektrickou energii bude zaveden tehdy, až ho budou potřebovat *výrobci*; to jest tehdy, až bude elektrotechnický průmysl stát před dalším velkým krachem, až obrovské nákladné elektrárny, které nyní všude budují soukromé ‚koncerny‘ elektrotechnického průmyslu a na něž těmto ‚koncernům‘ poskytují města, státy aj. již dnes jisté dílčí koncese, nebudou s to vyrábět se ziskem. Pak bude nutno využívat vodní energie; stát ji však nebude moci přeměňovat ve své režii na lacinou elektrickou energii, nýbrž bude muset být přece jen svěřena ‚soukromému monopolu kontrolovanému státem‘, neboť soukromý průmysl již uzavřel celou řadu smluv a vyhradil si obrovské odstupné a odškodné za nákladné parní elektrárny, což by příliš silně zatížilo pozemko-

NB

sic!

!!

„daň“
finančnímu
kapitálu

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 388. *Red.*

!! || vou rentu z vodních zdrojů, na niž má stát monopol. Tak tomu bylo s draselným monopo- lem, tak je tomu s petrolejářským monopo- lem, tak tomu bude i s monopo-lem na elek- trickou energii. Je už na čase, aby naši státní socialisté, kteří se dávají oslňovat líbivou zá- sadou, konečně pochopili, že cílem a výsled- kem činnosti monopolů v Německu nikdy nebyl prospěch *spotřebitelů* nebo aspoň odvod části podnikatelského zisku *státu*, nýbrž jedině ||

NB || snaha *sanovat na státní útraty soukromý průmysl,*

NB || *stojící na pokraji krachu*“ (1036. Podtrženo autorem).*

existuje Deutsche Bank byla poražena Standard
tabulka Oil Company a v roce 1907 s ní uzavřela
„prolínání“ (vynucenou) velmi nevýhodnou smlouvu,
v petrolejář- podle níž mohla Standard Oil Company
ských v r. 1912 levně skoupit ropné prameny
„koncernech“ Deutsche Bank.

A tak Deutsche Bank „zapracovala“, aby
byl vytvořen monopol!!

Proti Deutsche Bank stála *Discontogesellschaft* (se svou
Deutsche Erdöl-Aktiengesellschaft) a opatrně pracovala pro
dohodu se *Standard Oil Company*.

Die Bank, 1912, 2., s. 695:

{ Koloniální } Statistik der englischen Aktienbanken^[420]
banky } [Statistika anglických akciových bank] (An-
glie a Wales)

			miliony liber šterlinků
NB	1890	104 banky (akciové) s 2 203 filiálkami.	368
	1911	44 „ „ „ 5 417 „ „	749

Ve Skotsku

1890	10 „ „	„ 975 „
1911	9 „ „	„ 1 227 „

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 388—389. *Red.*

V Irsku

1890	9 bank (akciových) s	456	filiálkami
1911	9 „ „ „	739	„ „

Koloniální banky

1890	30 „ „	1 742	„ „	NB
1911	38 „ „	3 645	„ „	

Die Bank, 1912, 2 (629n.). **Petroleum-Strategie**^[354]

[Petrolejářská strategie] od Felixe *Pinnera* :

na jedné straně Němci (Discontogesellschaft a *Erdöl-Aktiengesellschaft*) chtějí sjednotit Rumunsko (a Rusko) proti Standard Oil Company;

na druhé straně *Standard Oil Company* založila společnost (Nederlandsche Koloniale Petroleum Maatschappij) *přímo* v Holandsku a skupuje prameny (a koncese) v Holandské Indii — úder svému hlavnímu nepříteli: *holandsko-anglickému trustu* Shell (Koninklijke Shell) atd.

NB
petrolejářské
trasty
dělí svět

Boj za dělení světa. *Teilung der Welth* [Rozdělení světa], s. 630.

Holandsko-anglickému trustu — Asie.

Standard Oil Company — ostatní svět.

Standard Oil Company chce uchvátit *všechno*.

Němci (+ Rumunsko + Holandsko + Rusko??) se chtějí udržet.

Die Bank, 1912, 1.

Trust-Patriotismus^[118] [Patriotismus trustů] od L. Eschwegeho: V Německu byl utvořen trust pro skupování půjčoven filmů! (Firma Pathé [Paříž] produkuje denně 80 000 m filmu po 1 marce za metr. Všechna kina na světě poskytují příjem

Kino-
trust!!

kolem 1 **miliardy** marek ročně!!) (s. 216—17). Tento průmysl je v Německu zaostalý, zvláště rozvinutý je ve Francii. V Německu skupuje filmy asi 40 půjčoven a „půjčují“ je majitelům kin. (Byl založen trust Deutsche Filmindustrie A. G. = Fiag, v čele s národně liberálním poslancem Paaschem. Kapitál = 5 miliónů marek, z nichž „nemalý podíl“ měl být zřejmě použit jako „zakladatelský zisk“) ... Zavádí se monopol. Podaří se??

Die Bank, 1912, 1 (s. 223n.), článek A. Lansburgha. *Die Finanzgeschäfte des Fürstentrust*^[248] [Finanční obchody knížecího trustu] (tak se říká na burze „podniku“ knížat Fürstenberga a Hohenloheho, bohatých finančních magnátů). Vložili milióny, svoje i *Deutsche Bank*, do firmy (stavební firma) Boswau & Knauer. Tato firma sehnala na 100 miliónů marek (!! s. 229), pustila se do spousty velice riskantních podniků a *zkrachovala*. *Deutsche Bank* ztratila kolem 12 miliónů, Fürstenberg asi 8 miliónů (s. 226), ale *zastřel a utajil* (s. 226) celý rozsah krachu. Autor je nanejvýš rozhořčen a píše: „Celý náš hospodářský vývoj má v sobě cosi z knauerovského jedu“ (230) ... „Zásada, podle níž (Boswau & Knauer) pracovali, se například sotva liší od zásady, jíž vděčí za své úspěchy oba největší německé elektrotechnické koncerny...“ (228).*

skutečná
tvář *Deutsche
Bank!!!*

a
sic!!
„elektro-
technické
koncerny“

Kdyby se Boswau & Knauer z toho vyvlékli a přenesli riziko na někoho jiného, všichni by je vychvalovali, ale stovky a stovky lidí by přišly na mizinu!

Die Bank, 1912, 1.

L. Eschwege. *Die Ethisierung des Kapitalismus*^[111] [Etati-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 373. Red.

zace kapitalismu] (s. 12—). Volby do Říšského sněmu. Boj konzervativců a demokratů. „Zatímco probíhají spory, zda má vládnout lid nebo byrokracie, bylo už dávno rozhodnuto ve prospěch třetí síly, totiž plutokracie...“ (12) „politická svoboda se stává bezobsažnou frází ve státě, kde se hospodářské zdroje bohatství staly monopolem několika nadlidí“ (12). Etatizují kapitalismus: do dozorčí rady jmenují členy místních zastupitelstev!! (obce, okresy apod.). Například v akciové společnosti Tempelhofer Feld — aféra!! „malé pokrytectví“ (15) — tito delegáti dostávají rovněž tantiémy etc. etc. Výsledkem je „vnitřně nečestná situace...“ (16) úředníci jdou „společně s plutokracií...“ (19).

Zahraniční kapitálové investice v **Kanadě**^[140], s. 32n.

Anglické	> 2 000	miliónů dolarů
Americké	420	
Francouzské	80	$\left\{ \begin{array}{l} 80 \\ 32 \\ 11 \\ \hline 123 \end{array} \right\}$
Německé	32	
Belgické	$\left\{ \begin{array}{l} 11,5 \end{array} \right\}$	
Holandské		

L. Eschwege. Die Geschichte einer Gründung [Jedna gründerská historie], (s. 420n.) — letištní společnost.

Flugplatz Johannisthal u Berlína. Ředitel Arthur Müller získal knížata a prince, vylákal od nich milióny (akciový kapitál = 4¹/₂ miliónu marek), pro sebe získal „gratisakcie“, prodával je dále (posudek prodejného odhadce, že tyto pozemky prý přinesou horentní zisky... za 10—20 let!!), zkrátka ohromný podvod a všechno v *mezích zákona*!!

2 banky —	<i>A. Lansburgh.</i> Der „Money	$\left\ \begin{array}{l} \text{američtí} \\ \text{bankovní} \\ \text{magnáti...} \end{array} \right.$
2 ³ / ₄ miliardy	Trust“ ^[255] [Peněžní trast]	
dolarů (= 11	(s. 432n.)	
miliard marek).*	National City Bank (Rocke-	

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 356. *Red.*

feller a *Standard Oil Company*)
vládne kapitálem ve výši asi
1 *miliardy* dolarů. Bankers
Trust Co. (Morgan) vládne
kapitálem ve výši asi 1,5—1,75
miliardy dolarů.

Autor poznamenává, že nikde nepodléhají banky tak přísné reglementaci jako v Americe (co nejpřísněji jsou odděleny „depozitní“ banky a banky „cenných papírů“; bankovní filiálky jsou zakázány; je zakázáno půjčovat > než 10 % kapitálu jedné osobě apod.). V Americe je 26 000 „trpasličích“ bank (438) a to všechno není k ničemu!! Fakticky panují a vládou *miliardáři*. Změna zákonů vede jen ke změně *formy* jejich vlády.

Die Bank, 1912, 1, s. 523n.

L. Eschwege. *Kulturdünger*^[113] [Kulturní hnojivo] = němečtí vystěhovalci v Brazílii. Nesvědomitá reklama brazilské vlády (stejně jako kanadské). Platí agentům 10 marek za jednoho vystěhovalce. Lež o blahobytu vystěhovalců, jejich bída etc. etc. *Spekulační* prodej půdy vystěhovalcům etc. etc.

Die Bank, 1911, 1, s. 1n.

NB nadpis! || A. Lansburgh. *Der deutsche Rentnerstaat*^[246] [Německý rentiérský stát].

Vklady v německých *spořitelnách* = kolem 16,5 *miliardy* marek. Je to převod kapitálu z latentního stavu ve zjevný, *pomoc velkokapitálu*, přeměna v *rentu* (většinou v hypotéky). Vkladatelé, kteří se zřikají disponování svými penězi, „posilují moc velkokapitálu a oslabují sílu odporu drobného průmyslu“ (8).

NB || „V Německu se rádi vysmívají touze stát se rentiérem, kterou lze pozorovat ve Francii. Zapomínají však přitom, že pokud jde o buržoazii, ||

|| podobají se poměry v Německu stále více poměrům ve Francii“ (10—11).*

Asi 45 částek (patrně 45 %) ve spořitelnách tvoří vklady ve výši 3000 a více *marek*!!

Ibidem, s. 218: německé banky

	banky	vlastní kapitál	cizí kapitál		
1883	160	890	+ 850 (miliónů marek)		
1907	440	4450	+ 7750	„	„
	+ 175 %	+ 400 %	+ 812 %	„	„

rakouské^[263]

	banky	Milióny korun vlastní kapitál	cizí kapitál
1883	38	500	620
1907	53	1130	3130
	+ 40 %	+ 126 %	+ 405 %

Die Bank, 1911, 2, s. 605n. Zwanzig Jahre englisches Bankwesen^[264] [Dvacet let anglického bankovníctví] od Alfreda Lansburgha.

	Banky	Depozita a běžné účty	Skotsko	Irsko	Kapitál (Anglie + Skotsko + Irsko)	Rezervy	Vývoj anglických bank	
1891**	110	408,5 +	91,6 +	38,5	miliónu	69,8		36,4
1911	46	776,6	106,6	62,5	liber št.	78,7		49,0
Filiálky anglických ostrova Man	2			9				
skotských	9			1 242				
irských	9			693				
Filiálky anglických 46 bank — 5 218 filiálek (1910)								

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 417—418. *Red.*

**V prvním sloupci jsou čísla za uvedené roky, ale v dalších za léta 1890 a 1910. *Red.*

Vývoj bankovníctví v Německu	Počet bank	Vlastní kapitál v miliardách marek	Cizí peníze	Celková suma kapitálu, kterou banky disponují
1872	174	1	1	3 mld marek
1910	422	5	11	30 „ „

1872 23 banky ze 174 měly 10 miliónů kapitálu a >.

Spravovaly 60 % cizích peněz.

1910—1911 53 banky ze 422 měly 10 miliónů kapitálu a >.

Spravovaly 82,5 % cizích peněz (s. 818).

Německo, výroba železa 1870: 1 346 000, 1910: 14 793 000 tun.¹⁷

L. Eschwege. „Plutokratie und Beamten-schaft“ [¹¹⁴] [Plutokracie a úřednictvo] (s. 825n.), typické pro maloburžoazního reformistu. Dva příklady:

dobry
příklad!!
(finanční
kapitál a
vláda)¹⁸

„Když se před několika lety v důsledku neústupného postoje rýnsko-vestfálského uhelného syndikátu rozšířilo v Německu silné hnutí proti kartelům, ustavila říšská vláda znaleckou komisi, aby prozkoumala problémy kartelů. V diskusi zejména vynikl vládní rada Völker výtečnou znalostí předmětu a ostrým věcným vystupováním proti představitelům kartelů. Záhy nato přijal vládní rada Völker skvěle placené místo vedoucího sdružení německých oceláren, nejmocnější a nejuzavřenější kartelové organizace Německa. Jakmile tak vláda ztratila svého nejlepšího experta v této oblasti, celá věc utichla“ (827—8). Není přece třeba poukazovat na Ameriku!

Existuje Císařský dozorčí úřad pro soukromé pojištění — vykonal mnoho pro kontrolu soukromých pojišťovacích společností. A tu pojišťovací společnosti nabízejí „kontrolorům“ výhodná místa (dokonce i ředitelů) a získávají je na svou stranu. „Nejméně tři referenti“ (úředníci této kontroly) „udělali v posledních letech skok z císařského dozorčího úřadu do ředitelského křesla pojišťovací společnosti“ (831).

!!

Die Bank 1911, 1, s. 94—5.^[195] Nejnovější statistika železářského průmyslu:

v 1000 tun

	Německo	Anglie	Spojené státy	Francie	Rusko	Světová produkce	
1810	15	158	54	—	—	—	
1820	—	—	20	198	—	1 650	
1850	—	2 228	564	405	204	4 187	výroba
1870	1 346	6 059	1 665	1 178	360	12 021	surového
1890	4 625	8 033	9 203	1 962	727	27 427	železa
1910	14 793	9 664	27 250	3 500	2 870	60 000	

Die Bank, 1910, 1 (s. 401n.), Alfred **Lansburgh**. Die Bank im Dienste der nationalen Wirtschaft^[241] [Banka ve službách národního hospodářství] — k Riesserově knize, jemuž autor vytýká optimismus a ignorování nedostatků německých bank.

Idem: Alfred Lansburgh. *Das Beteiligungssystem* in deutschen Bankwesen^[244] [Systém účastí v německém bankovníctví] (497n.) a *Die Gefahren des Beteiligungssystems*^[252] [Nebezpečí systému účastí]. Obě stati jsou jen malým přínosem; všeobecné; už dávno známé. Dobrá je jen tabulka „účasti“ (s. 500) [viz tabulku na s. 186. *Čes. red.*].

„účasti“
moderní
banky!!

Die Bank, 1910, 1, s. 288. Poznámka: Deutsche Konzessionen im Auslande^[76] [Německé koncese v zahraničí].

Obchodní komora v *Barmenu* píše ve zprávě ministrovi obchodu:

„V transvaalských zlatých dolech má značnou účast německý kapitál; nicméně dodávky německých strojírenských závodů pro transvaalské doly jsou bohužel jen nepatrné, protože technické vedení dolů je převážně v rukou Angličanů. Z tohoto hlediska by bylo nanejvýš politováníhodné, kdyby se *mannesmannovské* koncese“ (v Maroku) „rozptýlily ve francouzském důlním syndikátu. Lze s jistotou předvídat, že se pak technické vedení marockých dolů dostane zcela do rukou Francouzů a tím se naděje na dodávky německých strojů a zařízení zcela rozplyne. Bylo by nenapravitelnou chybou, kdyby německý kapitál, podílející se na důlních podnikcích v Maroku, přenechal technické vedení Francouzům, tak jako je v Transvaalu přenechal Angličanům. Německé strojírenství by nemělo z takové otvírky mannesmannovských dolů pražádné výhody a účast německého kapitálu by prospívala výlučně francouzskému strojírenství. Naproti tomu by pro německý průmysl mělo nesmírný význam, kdyby třeba jen relativně malá část marockých dolů byla otevřena pod německým technickým vedením.“ (Citát ze s. 288—289.)

dobrý příklad úlohy, významu a politiky *finančního kapitálu*

Der Feldzug gegen die französischen Grossbanken [Tažení proti francouzským velkým bankám], s. 236n.

Lysisovy články (nejprve v *La Grande Revue*, || 1906).

Kniha jeho stoupence *Julese Domerguea* *La question des sociétés de crédit* [Otázka úvěrních společností].

Námítky proti Lysisovi — *Testis*. *Le rôle des établissements de crédit en France* [Úloha úvěrních ústavů ve Francii], 1907, *kniha* (články v *Revue politique et parlementaire*).

Povrchní hodnocení: Lysis prý přehání, ale v základních věcech má pravdu. Rentiérský stát = Francie. Kapitál ze země s nízkou úrokovou mírou plyne do zemí s vysokou úrokovou mírou... Lysis prý není odborník etc. Podle Lysisu berou banky až 7 % provize za zprostředkování prodeje zahraničních cenných papírů!!!

7 %!!!

(1910, 2) s. 1200: z údajů americké National Monetary Commission.

Statistika depozit a úspor^[419]

	<i>Anglie</i> (mil. liber šterlinků)				<i>Francie</i> (mil. franků)			
	Bankovní depozita		Vklady ve spořitelnách		Bankovní depozita		Vklady ve spořitelnách	
1880	425	8,4	78	1,6	?	?	1 280	0,9
1888	624	12,4	105	2,0	1 923	1,5	2 762	2,1
1908	1 160	23,2	212	4,2	4 703	3,7	5 226	4,2

NB

	<i>Německo</i>		
	Bankovní depozita	Depozita v úvěrních družstvech	Vklady ve spořitelnách
1880	529	364	2 614
1888	1 142	425	4 550
1908	7 067	2 207	13 889

Součet (můj) *miliardy marek*

Anglie	Francie	Německo
10,0	?	3,5
14,4	3,7	6,0
27,4	7,9	23,1

A redakce poznamenává, že se toto „viditelné“ národní bohatství nesmí ztotožňovat s národním bohatstvím vůbec.

Z noticky o finančníku Eduardu Engelovi, který zemřel v listopadu 1910:

„Celá řada berlínských ředitelů dosáhla svého postavení jen proto, že jejich věřitelé neviděli jiné východisko, jak zachránit své peníze, než zajistit svému dlužníkovi kariéru. V nitru rozhořčení jeho lehkomyšlností, veřejně, v zájmu vlastních dobře pochopených obchodních zájmů, vychvalovali jeho solidnost“ (1202—3).^[126]

kariéra
bankovních
ředitelů

Die Bank, 1909, 1, s. 79. Poznámka: Der Zug zur Bank^[477] [Tíhnutí k bance] — úředníci přecházejí na místa ředitelů bank (Waldemar Müller, von Klitzing, Helfferich, Schönfeld) a do průmyslu (Völker, Budde) ...

„Jak to vypadá s nepodplatitelností státního úředníka, jehož tajným přáním je teplé místočko v Behrenstrasse (Deutsche Bank)?“ (79).*

S. 301n. Alfred Lansburgh. Die wirtschaftliche Bedeutung des Byzantinismus^[262] [Ekonomický význam byzantinismu] — zanícený článek (maloměšťácká sentimentalita) proti stykům plutokracie s císařem etc.

„Vzpomeňme na cestu do Palestiny a na její bezprostřední výsledek, na stavbu Bagdádské dráhy, toto osudné ‚vedlo německé podnikavosti‘, které má větší vinu na ‚obklíčení‘, než všechny naše politické chyby dohromady“ (307).**

dobře
řečeno!

Ludwig Eschwege. *Revolutionierende Tendenzen im deutschen Eisengewerbe*^[115] [Revolucionizující tendence v německém železářském průmyslu].

Hlavní centrum těžby rud a výroby železa se v Německu přesunuje z rýnsko-vestfálské oblasti

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 375. Red.

** Tamtéž. Red.

technická
revoluce
v železář-
ském prů-
myslu

do Lotrinska a Lucemburska (na jihozápad). Ruda bohatá na fosfor (Minetteerz Lucemburska a Lotrinska) byla dříve bezcenná. Výtečnou rudu z ní udělala (1) Thomasova metoda; (2) **elektroocel** (z ní vyrobené kolejnice: 15 let záruky proti 9 letům u starých). V Lucembursku a Lotrinsku jsou 2 *miliardy* tun rudy (na 200 let při nynější míře spotřeby Německa) (s. 316—317).

A. Lansburgh. Wie gross ist *das deutsche Volksvermögen?*[²⁶¹] [Jak velké je německé národní bohatství?, s. 319n.]

německé
národní
bohatství
(350 ?? mi-
liard)

Kritika známé knihy Steinmanna-Buchera a jeho výpočtu: 350 miliard marek (190—200 — Lexis a Schmoller; Anglie 250—300, Francie — 200—225). Hlavní vyčíslená složka u Steinmanna-Buchera (a) = 180 miliard „soukromého majetku v nemovitostech i movitostech“ převyšuje *dvakrát nebo třikrát* skutečnost (s. 324) neboť Steinmann-Bucher (i *Ballod* (s. 322) to přehlédli!!) spočetl *pojistky* (162,6 miliardy, ty zaokrouhlil na 180!!), zatímco se vždy *pojišťuje* na cenu *obnovy*, nikoli na skutečnou cenu. „Dopustili se stejné chyby, jakou by udělal vetešník, kdyby chtěl inventarizovat svůj sklad starého nábytku a oděvů podle cen za nové věci“ (325). A řada dalších chyb u Steinmanna-Buchera!!!

Ludwig *Eschwege*. Zement[¹¹⁹] [Cement]. 115n. (1909, 1).

Silně zkartelizovaný průmysl. Monopolní ceny (180 marek *vlastní náklady* na vagón, prodej za 280 marek!! 230 marek!!). Prodejní cena s dopravou 400 marek za vagón!! Zisky

činí 12—16 % na dividendách. Všechny snahy odstranit konkurenci: lživé zprávy o špatné situaci v oboru, anonymní oznámení v novinách (kapitalisté! střežte se investovat kapitál do cementáren!!); skupování „outsiderů“ (příklady: 60 000—80 000—150 000 marek „odstupného“: s. 125). Oblastní kartely: jihoněmecký, hornoslezský, středoněmecký, hannoverský, rýnsko-vestfálský, severoněmecký a dolnolabský syndikát.*

jak
hospodaří
syndikáty?

Die Bank, 1909, 2. Článek Eugena Kaufmanna^[205] o *francouzských bankách*. Tři velké banky — *Crédit Lyonnais, Comptoir National, Société Générale*.

Všechny tři: 1908 749,1 miliónu franků (kapitál + rezervy) a 4058 miliónů depozit (cizích peněz vůbec).

Počet členů vedení (správních rad) 13—15—17. Jejich příjem 500 000—750 000 (!! franků (Crédit Lyonnais) (s. 851).

Při *Crédit Lyonnais* je „*Service des Études financières*“ [oddělení ke shromažďování finančních informací] — > 50 osob (inženýři, ekonomové, právníci, statistici etc.) — stojí 0,6—0,7 miliónu franků ročně (zkoumá průmyslové podniky, železnice aj. různých zemí, shromažďuje o nich informace aj.). Toto oddělení má 8 sekcí: 1. průmysl, 2. železnice a paroplavební společnosti; 3. všeobecná statistika; 4. informace o cenných papírech; 5. finanční zprávy atd. Výstřižky z finančních listů a časopisů celého světa aj. aj.**

NB

příjmy ředitelů a členů
správních rad

„oddělení
pro
opatřování
informací“

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 344. Red.

** Tamtéž, s. 359—360. Red.

Počet filiálek (ve Francii) (1908) (s. 857):

		Paříž a okolí	venkov	celkem	v zahraničí
francouzské velké banky	Crédit Lyonnais	53	192	245	22
	Comptoir National	51	140	191	23
	Société Générale	89	636	725	2
		<u>193</u>	<u>968</u>	<u>1161</u>	<u>2</u>
					(většinou v koloniích) (s. 954)
					47 Σ múj

Société Générale má z toho **222** nestálých jednatelství na venkově (jsou otevřena 1—2krát týdně o tržních dnech).

Zaměstnanci: chlapci (poslíčkové) 13 až 16 let, 30 až 40 franků měsíčně, od 16 let má nižší úředník plat 60 franků měsíčně. Později na 2000 až 2400 franků ročně. Vedoucí oddělení v Crédit Lyonnais až 40 000 franků ročně.

Počet zaměstnanců

Crédit Lyonnais	na 5000
Comptoir National	4000
(z toho v Paříži)	2500)
Société Générale	7000
(z toho v Paříži)	1000)
z toho 300—400 žen	

Bagdádská dráha		S. 1101 (1909, 2). Poznámka o <i>Bagdádské dráze</i> ^[21] v tom smyslu, že prý „spory“ s Anglií etc., 1/2 miliardy německých peněz do neznámé země, spory s Anglií a Francií, nestojí za kosti jediného granátника, „osudné dobrodružství“ etc. etc.
postoj ke koloniální politice		

S. 799. Poznámka. Das Bankgewerbe in der Berufsstatistik^[27] [Bankovníctví ve statistice povolání].

(Rubriky)	(v závorce počet žen)											
	1882		1895		1907							
(1 a 2) bankéři, ředitelé bank etc.	6896	(148)	7719	(195)	11070	(185)						
(3) bankovní úředníci a úředníci spořitelén	12779	(95)	23644	(444)	50332	(2 728)						
(4 a 5) učňové, vrátní, vypomáhající rodinní příslušníci apod.	6207	(56)	5268	(170)	9275	(382)						
	$\Sigma = 25882$		(299)		36631		(809)		70677		(3295)	
na 100 (1 a 2) případá												
(3) [na 100 vedoucích případá zaměstnanců:]	182,6		304,8		471,4							

Banky,
jejich
hospo-
dářská
struk-
tura

Alfred Lansburgh. Deutsches Kapital im Auslande^[246]
[Německý kapitál v zahraničí], s. 819n. Die Bank, 1909, 2.

Autor dokazuje Kautského oblíbené téma: s nezávislými zeměmi se obchod rozvíjí lépe.*

		1889	1908	přírůstek v %		
	Rumunsko	48,2	70,8	+ 47	NB Kautsky NB	
„Dluž-	Portugalsko	19,0	32,8	+ 73		
nické	Argentina	60,7	147,0	+ 143		
země“	Brazílie	48,7	84,5	+ 73		
(vůči Ně-	Chile	28,3	52,4	+ 85		
mecku)	Turecko	29,9	64,0	+ 114		
	$\Sigma = 234,8$		451,5	+ 92 %		
tyto souhrny autor neuvádí	Velká				tyto souhrny autor neuvádí	
	Británie	651,8	997,4	53		
	Finančně nezávislé země	Francie	210,2	437,9		108
	Belgie	137,2	322,8	135		
	Švýcarsko	177,4	401,1	127		
	Austrálie	21,2	64,5	205		
	Holandská Indie	8,8	40,7	363		
	$\Sigma = 1\ 206,6$		2 264,4	+ 87 %		

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 430—431. Red.

A autor dospívá k závěru:

rov.
Kautsky
(a Spectator)

„Je přesně zjištěno, že nejhrubší chybou je připisovat kapitálu investovanému v zahraňičí, ať už v jakékoli formě, zvláštní moc působící ve prospěch německých výrobků a považovat jej za průkopníka německého obchodu“ (828).

to zvláště
NB!!

(Autor nesumarizoval výsledky, které *vyvracejí* jeho tvrzení!!)

Můj
dodatek

Ale ještě více vyvracejí autorovo tvrzení konkrétní údaje o poměru mezi půjčkami a vývozem, které *sám* uvádí (s. 826 a 827):

Roky půjček
1890—1891

„V letech 1890—1891 poskytly *Rumunsku půjčku* německé banky, které již v předchozích letech na ni vyplácely zálohy. Půjčka sloužila především k nákupu železničního zařízení z Německa. Roku 1901* představoval německý vývoz do Rumunska 55 miliónů marek. V následujícím roce klesl na 39,4 miliónu marek a pak klesal s přestávkami až na 25,4 miliónu v roce 1900. Teprve v posledních letech bylo díky dvěma novým půjčkám dosaženo opět úrovně z roku 1891.

?
?

1888—1889

Německý vývoz do *Portugalska* vzrostl po půjčkách poskytnutých v letech 1888—1889 na 21,1 miliónu marek (roku 1890); potom ve dvou následujících letech klesl na 16,2 a 7,4 miliónu marek a předcházející úroveň dosáhl teprve roku 1903.

1888
1890

Ještě výmluvnější jsou údaje o obchodu mezi Německem a *Argentinou*. Díky půjčkám poskytnutým roku 1888 a 1890 dosáhl německý vývoz do Argentiny roku 1889 výše 60,7 miliónu marek. O dva roky později činil

* Lansburghova chyba. Správně má být: Roku 1891. *Red.*

už jen 18,6 miliónu marek, tedy necelou třetinu. Teprve roku 1901 byla zase dosažena a překročena úroveň z roku 1889, což souviselo s novými státními a městskými půjčkami, s uvolněním peněz na stavbu elektráren a s jinými úvěrovými operacemi.

Vývoz do *Chile* stoupl v důsledku půjčky poskytnuté roku 1889 na 45,2 miliónu marek (roku 1892) a po roce klesl na 22,5 miliónu marek. Po nové půjčce poskytnuté prostřednictvím německých bank roku 1906 vzrostl vývoz na 84,7 miliónu marek (roku 1907), ale roku 1908 opět klesl na 52,4 miliónu marek.“*

?

1889

1906

podivné, že autor nepozoruje, jak tato fakta naprosto *vyvracejí jeho tvrzení*: růst vývozu *právě po* půjčkách a v *důsledku* (infolge) půjček

Lansburghovo **maloburžoazní** hledisko:

„Pro německý průmysl by bylo výhodnější“ (kdyby vyvážený kapitál zůstával doma) „nejen co do rozsahu, ale i co do rozdělení. Kapitál by volně plynul do spousty průmyslových odvětví, vléval by se do četných kanálů, kdežto ze zahraničí plyne — jak známo ze zkušenosti — do knihy objednávek několika privilegovaných, kteří nadto ještě musí svá privilegia draze platit. Krupp by mohl leccos vyprávět o miliónových nákladech, kterým se někdy říká bakšiš a jindy zas nějak jinak, jež se musí platit na podporu německé úvěrové aktivity v zahraničí. A zatím přirozené rozdělování kapitálu, které musí prospívat co největšímu počtu odvětví průmyslu,

!!

perlička!!
„umluvili“
Kruppa!!!

„přirozeně“!!
haha

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 430—432. *Red.*

má prvořadou důležitost pro celý průmyslový rozvoj Německa“ (824—5). „Výroba, která se tak neustále obnovuje vlastními silami“ (při použití kapitálu uvnitř země) „je zárukou dalšího *harmonického* rozvoje“ (825).^{*} „harmonie“

Vývoz kapitálu *stabilní* obchodní spojení *nezajišťuje*: to chce autor dokázat příklady na s. 826—7, které jsem vypsal výše: s. 101—102 tohoto sešitu.**

Levy
versus
Liefmann

A. Lansburgh: Die Tendenzen in der modernen Unternehmung^[259] [Tendence v moderním podnikání], (Dvě knihy), s. 1043n. Článek je věnován knihám *Levyho* (Monopole und Trusts [Monopoly a trusty]) a *Liefmanna* (Finanz- und Industriegesellschaften [Finanční a průmyslové společnosti]). *A. Lansburgh* velmi správně říká, že obě jsou jednostranné: *Levy* se zabývá *technickou* stránkou koncentrace, *Liefmann* — stránkou finančního (oligarchického) útlaku.

„Vzrůstající, úloha cenných papírů“ („Effektivierung“) „v průmyslovém životě násilně žene výrobní proces do stále kolosálnějších sdružení, snižuje počet samostatných výrobců a usnadňuje několika málo lidem, pokud nechtějí prodat své dispoziční právo nějakému jedinému obrovskému trustu, spojit se k potlačení každé nové konkurence. O tom se v knihách *Liefmanna* a *Levyho* nepíše, a přece to z nich jasně vysvítá. Možná že nám na tomto podkladě někdo brzy napíše knihu, jíž je tak naléhavě zapotřebí: knihu popisující překonání

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 432—433. *Red.*

** Viz tento svazek, s. 194—195. *Red.*

republikánského hospodářského života oligarchií manipulující cennými papíry“ (1051—1052).

Někdy vede vývoj přes koncentraci ke kartelům (to *zvláště* jasně ukázal Levy). Ale *ne* vždycky. Někdy vede přes „substituci cenných papírů“ *ihned* k trastu, například „při budování železnic v koloniích...“ Technická koncentrace je progresivní v technice; finanční může upevňovat a také *upevňuje* všemožnost monopolního kapitálu *při zaostalé* technice...

POZNÁMKY (O FINANČNÍM KAPITÁLU VŠEOBECNĚ))

Vývoz do kolonií (a finančně závislých zemí)
versus vývoz do nezávislých zemí:

Připusťme, že ten druhý je *jak* větší, *tak* se *i* rychleji rozvíjí než ten první. Dokazuje to, „že nejsou nezbytné“ kolonie a síť *finanční* závislosti? (K. Kautsky.) Ne, protože (1) na vývozu (v rámci vývozu) do nezávislých zemí se stále více podílejí kartely, trusty, dumpingový vývoz...

(2) Finanční kapitalismus neodstraňuje nižší (méně vyvinuté, zaostalé) formy kapitalismu, nýbrž vyrůstá z nich, nad nimi...

(3) Existuje jistý vztah mezi „normálním“ a monopolním prodejem, ergo mezi „normálním“ a monopolním vývozem. Kapitalisté nemohou jinak, než prodávat zboží hromadné spotřeby (staple) miliónům dělníků. Znamená to snad, že pro ně „není nutné“ dosahovat mimořádných zisků při „dodávkách“ státu, železnicím etc.?

(4) Mimořádný zisk z privilegovaných a

NB:
o finanč-
ním
kapitálu
a jeho
významu

monopolních prodejů kompenzuje nízký zisk z „normálních“ prodejů.

(5) Srovnej s bankami: nízký zisk (někdy žádný zisk) z „normálních“ úvěrových operací se kompenzuje mimořádným ziskem ze zprostředkování půjček, z gründerství apod.

(6) Vysoká technika koncentrovaných podniků a „vysoká technika“ finančního šejdířství, „vysoká technika“ (ve skutečnosti nízká technika) útlaku finančního kapitálu, to je za kapitalismu nerozlučně spjata. K. Kautsky chce přetrhnout tuto spojitost, „očistit“ kapitalismus, převzít dobré, odvrhnout špatné: „moderní proudhonismus“, maloburžoazní reformismus, „maskovaný jako marxismus“.

Σ = finanční kapitál (monopoly, banky, oligarchie, korupce etc.) není nahodilým nádozem na kapitalismu, nýbrž neodvratným pokračováním a produktem kapitalismu... Nejen kolonie, ale také (a) vývoz kapitálu; (b) monopoly; (c) síť finančních vztahů a závislostí; (d) všemohoucnost bank; (e) koncese a korupce etc. etc.

T S C H I E R S C H K Y. K A R T E L A T R A S T

Dr. S. *Tschierschky*. Kartell und Trust [Kartel a trast] (Srovnávací studie o jejich podstatě a významu). Göttingen 1903 (s. 129).

(Málo cenného, buržoazní žvanění *ve prospěch* kartelů — německých, vlastních, co nejjemněji, co nejméně nápadně! — proti trastům).

Tento autor je nejobyčejnější měšťák. „Praktik“ = pracoval v syndikátech a kartelech.

S. 12, příklad 1. Americký lihovarnický trust uzavřel 68 z 80 podniků, které skoupil.

S. 13 United States Steel Corporation má $\frac{1}{3}$ miliónu dělníků, „téměř $\frac{1}{3}$ miliónu dělníků“.

Jeho kapitál (1902) akcie	= 800 mil. dolarů	vzorový příklad!!
obligace	553 „ „	
Produkcce: železné rudy	13,3 miliónu tun	
koku	9,1 „ „	
surového železa etc.	7,1 „ „	
oceli	9,0 „ „*	
kolejnic	1,7 „ „	
atd.		

S. 19 kartely a trusty se rozšířily „v poslední třetině nebo čtvrtině 19. století“ ||| poslední třetina nebo čtvrtina 19. století

S. 31 jeden tkadlec ve *Spojených státech* obsluhuje 16 stavů (Northropovy stavby, zkonalené 1895).

S. 56 „Myšlenka kartelu není v podstatě ničím jiným než aplikací a přizpůsobením myšlenky kooperace moderní průmyslové výrobě...“ |||

haha!

„Závěry.“

„Na základě svých předchozích studií považuji za nepochybné, že trust ztělesňuje jak přednosti, tak — v ještě větší míře — nedostatky kapitalistického velkopodniku ve smyslu bezohledného a nezadržitelného pronikání kupředu, kdežto politika kartelu se mnohem více snaží krotit a rozdělovat. Kdyby na světovém trhu vládly velké národní trusty, probíhal by zde do krajnosti vyhocený rozsáhlý boj o ceny a odbyt... Přitom kartely se mohou a budou

příznačné (velmi zbabělé!)

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 340. Red.

!!!
neurych-
lovat!!!

muset starat o technický a hospodářský pokrok ve stejné míře jako volná konkurence; nebudou ho možná tak překotně urychlovat jako trasty“ (128).*

HEYMANN. KOMBINOVANÉ PODNIKY

Hans Gideon *Heymann*. Die gemischten Werke im deutschen Grosseisengewerbe^[166] [Kombinované podniky v německém železářském velkopřůmyslu], Stuttgart 1904 (65. publikace v edici Münchener Volkswirtschaftliche Studien).

Souhrn údajů (většinou dost útržkovitých) o přednostech velkovýroby, zejména „kombinované“, tj. spojující různé na sebe navazující stupně výroby...

„Zástupce firmy Krupp prohlásil znalecké komisi pro železo (Protokoly (1878), s. 82):

„Nemyslím, že by závod vyrábějící 20 000 až 30 000 tun (ročně) mohl obstát v konkurenci se závodem vyrábějícím 100 000—150 000 tun.“

dobry
příklad!!

Po 25 letech *Carnegie* soudil, že je nutné vyrábět dvacetkrát více než 150 000 tun (The empire of business [Říše obchodu]. New York, Doubleday, Page & Co., 1902, s. 233): „Koncerny vyrábějící tisíc tun oceli denně mají málo vyhlídek proti koncernu vyrábějícímu deset tisíc tun“ (s. 232, poznámka).

podmínka
kartelů...

Růst kapitálu a jeho „imobilizace“ (NB) je jednou z nejdůležitějších podmínek monopolů a kartelů.

„Kombinované závody patří často k více než tuctu kartelů, jak ukazuje zajímavá Völkerova tabulka...“ (249).

? Völker? Železářské kartely?
Prosinec 1903 (kde?) (s. 256)...

— ?

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 353. *Red.*

„Vidíme... všude ve výrobě finálních výrobků stejný obraz. Čisté podniky zanikají, ruinovány vysokými cenami surovin při nízkých cenách finálních výrobků, zatímco kombinované závody dostatečně vydělávají na vysokých cenách surovin a nacházejí odbyt díky nízkým cenám výrobků; velké závody se totiž vyhýbají neúměrným cenám z obavy před jejich nevyhnutelným následným poklesem, zatímco malé závody se v dobrých časech jako šílené snaží vyšroubovat ceny nahoru. Přesně takovou politiku sleduje v Americe velká Steel Corporation“ (256). NB

Nyní je konkurence odstraněna. Zůstaly 2—3 tucty velkých závodů. V čele — Thyssen, Lueg a Kirdorf (261): „2 mamutí svazy“: Kohlsyndikat a Stahlsyndikat ((87,5 % výroby oceli)) „musí ovládat všechno“.

Monopol výrobních prostředků. Pozemky jsou skoupeny (uhlí a ruda).

„Vedení koncernu kontroluje základní společnost“ (doslovně ‚mateřskou společnost‘), „ta opět společnosti na ní závislé“ (‚dceřiné společnosti‘), „ty zas ‚vnukovské společnosti‘ atd. To umožňuje i s nepřilíživým velkým kapitálem ovládat obrovské oblasti výroby. Vždyť postačují-li vždycky ke kontrole akciové společnosti vlastnictví 50 % kapitálu, stačí vedení koncernu pouhý 1 milión, aby mohlo kontrolovat 8 miliónů kapitálu ‚vnukovských společností‘. A pokračuje-li toto ‚propletení‘ ještě dále, může 1 miliónem kontrolovat 16 miliónů, 32 miliónů atd.“ (S. 268—9).*

lepší než
u Liefman-
na a *dříve*

Závěr:

„Zůstaly tu jednak velké společnosti, které těží několik miliónů tun kamenného uhlí a jsou pevně zorganizované ve svém kamenouhelném

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 364—365. *Red.*

NB

syndikátu, jednak s nimi úzce spjaté velké ocelárny se svým ocelářským syndikátem. Takové mamutí podniky s roční produkcí 400 000 tun oceli“ (1 tuna = 60 pudů), „se značnou těžbou rudy i kamenného uhlí a výrobou hotových ocelářských výrobků zaměstnávají 10 000 dělníků, žijících v závodních kasárenských koloniích, a v některých případech vlastní železnice a přístavy. Takové podniky jsou pro německý železářský průmysl typické. A koncentrace stále pokračuje. Jednotlivé podniky se ustavičně zvětšují; stále více podniků téhož nebo různých průmyslových odvětví se spojuje v mamutí podniky, které podporuje a řídí půl tuctu berlínských velkých bank. Pokud jde o německý báňský průmysl, je správnost učení Karla Marxe o koncentraci bezesbytku dokázána; to se ovšem týká země, ve které je průmysl chráněn ochrannými cly a dopravními tarify. Německý báňský průmysl je zralý k vyvlastnění“ (278—9).*

(Závěrečná slova 5. kapitoly knihy.)

Viz s. 108.

Heymannova statistika:

24 kombinovaných podniků (mezi těmito 24 — Krupp, Stumm, Deutscher Kaiser (Thyssen), Aumetz-Friede atd. atd., všichni „vůdcové“)

	v tisících tun	(1902) celkem v Německu
jejich výroba: Železná ruda	6 934	17 963
	(+ ?)	
Kamenné uhlí	13 258 = 12,6 %	107 436
Surové železo	5 849	8 523
	(+ ?)	
Ocel	8 215	7 664 (?)

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 334—335. *Red.*

(v provozu)	Vysoké pece	147 = 58,8 %	250
	Martinské pece	130 = 38,8	335
	Počet dělníků	206 920 ?	?
	Kapitál	581,4 miliónu marek	
	+ rezervy	121,9 „ „	

Růst velkovýroby v německém železářském průmyslu

	Podniky v provozu		Výroba (v miliónech tun)		Počet dělníků v tisících		Výroba na jednoho dělníka (tun)	Počet dělníků na 1 podnik
		%		%		%		
Surové železo	1869 — 203	100	1,4	100	21,5	100	65,6	105,8
	1880 — 140	69	2,7	194	21,1	98	129,2	150,8
	1900 — 108	53	8,5	605	34,7	162	245,2	321,7

Konec výpisků z **Heymanna**.

Konec

K O T Á Z K E I M P E R I A L I S M U

K otázce imperialismu:

Témata: (přibližně)

- 5.1. Finanční kapitál.
- 4.2. Banky.
- 2.3. Kartely a trasty.
3. Monopol.
- 1.4. Koncentrace a velkovýroba.
- 6.5. Vývoz kapitálu.
- 7.6. Kolonie. Jejich význam.
- 8.7. Dějiny kolonií.
- 9.8. Rozdělení světa.

Mezinárodní trasty
kolonie
Calwer

- 10.9. Volná konkurence versus imperialismus.
 11.10. Zpět k volné konkurenci nebo vpřed k překonání imperialismu a kapitalismu?
 12.11. Ultraimperialismus nebo interimperialismus?
 12. bis: Nerovnoměrnost růstu.
 13.12. Hobson, Kautsky, imperialismus.
 14.13. Apologeti a maloburžoazní kritikové imperialismu.
 15.14. Parazitismus v imperialistických zemích... („zahnívání“) („rentiérský stát“).
 16.15. Definitivní rozkol v dělnickém hnutí... [„imperialismus a oportunistus“].
 { 17.16. Diplomacie a zahraniční politika 1871—1914.
 { 18.17. Národnostní otázka v období imperialismu.
 19.18. *Proplétání* versus „zespolečnění“ (srov. Riesser). Součástí pojmu „imperialismus“.

Přibližně:

{	1. I. monopol jako výsledek koncentrace
	2. II. vývoz kapitálu (jako hlavní věc)
	4. III. { rozdělení světa { (α) dohody mezinárodního kapitálu
	5. IV. { (β) kolonie
	3. V. bankovní kapitál a jeho „nitky“
	6. VI. nahrazení volného obchodu a mírového obratu politikou síly (cla; výboje etc. etc.).

Hilferdingovy nedostatky:

- 1) Teoretický omyl v otázce peněz.
- 2) Ignoruje (téměř) rozdělení světa.
- 3) Ignoruje spojitost finančního kapitálu a parazitismu.
- 4) „ „ imperialismu a oportunistu.

„Imperialismus jako nejvyšší (současné) stadium kapitalismu.“

Přibližně:

I tři hlavní (zcela samostatné) země

těchto 6	}	{ Anglie Německo Spojené státy	
		II <u>druhořadé</u> (přední, ne však zcela samostatné	{ Francie Rusko Japonsko
		III Itálie Rakousko-Uhersko	

S E Š I T

γ

(GAMA)

Obsah

γ

Hoeniger	s. 2	Bérard	[23—24]
Théry	[3]	Lair	[25]
Lescure	[5—6]	Russier	[27]
Patouillet	[9—12]	Tonnelat	[35]
Moos	[14—15]	Colson	[37]
Bruneau	[17—18]	Redslob	[39—41]
Lysis	[19—21]	<i>P. Louis</i>	[43—45]
Hubert	[22]	<i>Morris</i>	[47—50]

Literární prameny:

2; 7 a 8; 13; 15, 16 a 18; 34

HOENIGER. HOSPODÁŘSKÝ VÝZNAM NĚMECKÉHO VOJENSTVÍ

Prof. Dr. Robert *Hoeniger*. Die wirtschaftliche Bedeutung des deutschen Militärwesens^[176] [Hospodářský význam německého vojenství]. Lipsko 1913. (Přednášky Gehe-Stiftung. Sv. V, sešit 2.)

{ Žvanění omezeného militaristy, který se snaží dokázat, že výdaje na armádu prý vůbec nejsou ztrátou, neboť peníze zůstávají v zemi a přinášejí ohromný zisk, vojenská služba vychovává a zoceluje etc. etc.¹⁹

Charakteristický citát:

„Poslanec *Erzberger* řekl v Říšském sněmu (24. dubna 1912): „Kdyby pan ministr války chtěl vyhovět všem žádostem o zřízení posádek, docházejícím vojenské správě, musel by pro armádu požadovat šestkrát vyšší dotace““ (s. 18).

Maloburžoazie má z posádek všestranný prospěch. Jedna z příčin popularity militarismu!

Z literatury:

Wilhelm *Ahr*. Kriegswesen und Volkswirtschaft der Grossmächte während der letzten 30 Jahre [Vojenství a národní hospodářství velmocí za posledních 30 let]. Berlín 1909.

Hartwig *Schubart*. Beziehungen zwischen der wirtschaftlichen Lage und der Wehrkraft eines Staates [Vztahy mezi hospodářskou situací a brannou mocí státu]. Berlín 1910.

Militärwochenblatt. Přílohy: 90 (1902) a 10 (1904).

Fr. *Braumann*. Der wirtschaftliche Nutzen einer Garnison [Hospodářský prospěch z posádky]. Magdeburg 1913.

Kultur der Gegenwart [Kultura současnosti], IV. část, sv. 12 (Technik des Kriegswesens [Vojenská technika]).

THÉRY. EVROPSKÉ HOSPODÁŘSTVÍ

Edmond *Théry*. L'Europe économique^[432] [Evropské hospodářství]. Paříž 1911.

(Autor je redaktorem časopisu *L'Économiste européen* a autorem **spousty** ekonomických prací.)

V knize je *velmi mnoho* srovnávacích tabulek: {text zřejmě jen k tabulkám}

Obyvatelstvo (v miliónech)

	1858	1883	1908	1858—1883	1883—1908
Německo	36,8	46,2	63,3	+ 26 %	+ 37 %
Anglie	28,6	35,7	45,1	25	26
Francie	34,6	37,9	39,3	9	4
Rusko (evropské)	66,8	86,1	129,8	29	51
Celá Evropa	278,1	335,1	436,1	20	30

Státní výdaje (v miliónech franků)

	1858	1883	1908	1858—1883	1883—1908
Německo	801	2 695	9 263	+ 236	+ 244
Anglie	1 651	2 192	5 169	33	136
Francie	1 717	3 573	3 910	108	6*
atd.					

Výdaje na *pozemní armádu a loďstvo*

	1883	1908
Německo	458	1 068
	+ 46	436
Anglie	431	676
	270	811
Francie	584	780
	205	320
Rusko	772	1 280
	122	231
atd.		

Těžba kamenného uhlí

	1898—1899	1908—1909	
Německo	130,9 miliónu tun	205,7	+ 57 %
Francie	32,4	37,9	+ 17 %
Anglie	202,0	272,1	+ 35 %

Výroba surového železa

Německo	7,4	12,7	+ 72 %
Francie	2,5	3,6	+ 43 %
Anglie	8,8	9,7	+ 10 %
atd.			

* Podle Théryho. *Red.*

30
"Dob. us: *Convolvulus ovobrunneus* *collinatus* *karuzalyni*
Muniprotuberans, *Kak* *Baccharis* *spadis* *karuzalyni*"

1. Bladen
2. 18. (Kopij...)
3. 16-17: 94. ud.
4. 19-22: *ovobrunneus*
5. 23-24: *Kak*, *notul*, *con*
6. 25. 22.

1. *Bobak* *spadis* *Kafua* *h* *karuzalyni*
Muniprotuberans *ca*, *amul*, *babada*.

2. *Kopij* *Kafu* *Konuzi's* *Kafu*
Konuzi's *Kafu* *Konuzi's* *Kafu*

Konuzi's *Kafu* *Konuzi's* *Kafu*
Konuzi's *Kafu* *Konuzi's* *Kafu*
Konuzi's *Kafu* *Konuzi's* *Kafu*

Konuzi's *Kafu* *Konuzi's* *Kafu*
Konuzi's *Kafu* *Konuzi's* *Kafu*
Konuzi's *Kafu* *Konuzi's* *Kafu*

3. *Kapitalu* *u* *inpekt*
Kapitalu *u* *inpekt*
Kapitalu *u* *inpekt*

Kapitalu *u* *inpekt*
Kapitalu *u* *inpekt*
Kapitalu *u* *inpekt*

4. *Mononolis*
Mononolis
Mononolis

Mononolis
Mononolis
Mononolis

5. *Banaku*
Banaku
Banaku

Banaku
Banaku
Banaku

6. *Spodna* *od* *sp* *Kafu* *u* *parj*
Spodna *od* *sp* *Kafu* *u* *parj*

Spodna *od* *sp* *Kafu* *u* *parj*
Spodna *od* *sp* *Kafu* *u* *parj*

30. a 31. strana sešitu γ (garna)

POZNÁMKY
O KNIHÁCH MONTESQUIOUA
A ESTÈVA A O REVEROVĚ ČLÁNKU

Montesquiou. Les obligations américaines et le portefeuille français^[315] [Americké obligace a francouzská zásoba]. Paříž 1912. (Rady kapitalistům: dejte si pozor).

L. *Estève*. Une nouvelle psychologie de l'impérialisme! Ernest Seillière^[120] [Nová psychologie imperialismu: Ernest Seillière]. Paříž 1913.

((**Psychologické** pojetí imperialismu à la Nietzsche,²⁰))
(pouze o psychologii.)

C. T. Revere. Latin-American Trade Possibilities^[372] [Obchodní možnosti Latinské Ameriky], článek v The North American Review. 1915 (č. 201), s. 78:

„*The South American Journal*, který vychází v Londýně, uvádí, že britské kapitálové investice v Latinské Americe dosáhly koncem roku 1913 celkové výše 5 008 673 000 dolarů.“

Porovnat s Paishem^[339] 1909*

5 miliard dolarů $\times$ 5 = 25 miliard franků || NB

LESCURE. ÚSPORY VE FRANCII

Jean Lescure. L'Épargne en France^[273] [Úspory ve Francii]. Paříž 1914.

Autor v předmluvě píše, že jeho práce byla již uveřejněna ve *Schriften des Vereins für Sozialpolitik*, ||| NB
sv. 137, III — v anketě o úsporách v různých zemích.

* O Paishovi viz tento svazek, s. 410. *Red.*

Všimnout si s. 110, tabulky VI. Statistika francouzského majetku^[330] (podle p. Neymarcka).

	V miliardách franků	
	Francouzské cenné papíry	Zahraníční cenné papíry
1850	9	—
1860	31	—
1869	33	10
1880	56	15
1890	74	20
1902	od 87 do 90	od 25 do 27
1909	„ 105 do 116	od 35 do 40

Deponované cenné papíry (v miliónech franků) (s. 51)

	Crédit Lyonnais	Société Générale	Comptoir d'Escompte
1863	9,8	57,4	—
1869	54,6	88,3	—
1875	139,7	205,7	—
1880	244,6	253,7	—
1890	300,8	251,9	122,9
1900	546,3	347,6	365,4
1910	839,0	562,2	633,3
1912	859,6	446,5	674,3

Počet účtů v Crédit Lyonnais (s. 52)*:

1863	2 568	1890	144 000
1869	14 490	1900	263 768
1875	28 535	1912	633 539
1880	63 674		

S. 60 „Rezervy 9 francouzských hutních společností“
v průměru za léta 1904—1908 (roční průměr) = 23,8
miliónů franků
(po prohlédnutí tohoto pramenu se zatím omezím na
toto).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 351. *Red.*

HISHIDA.
MEZINÁRODNÍ POSTAVENÍ
JAPONSKA JAKO VELMOCI

Hishida. The international position of Japan as a great power^[173] [Mezinárodní postavení Japonska jako velmoci]. New York 1905. (Disertace.)

Zřejmě školácká práce. Převyprávěné dějiny Japonska versus jiné země od roku 660 př. n. l. do r. 1905.

„Od té doby“ (od čínské války 1894—1895) „se Dálný východ stal hlavním objektem aspirací zejména Francie, Velké Británie, Německa, Japonska, Ruska a Spojených států, jejich úsilí uspokojit svou potřebu obchodní i politické, imperialistické expanze“ (s. 256).

„Ekonomická aktivita velmocí nabyla formy ‚imperialismu‘, která vyjadřuje aspirace velmocí na kontrolu — v zájmu hospodářských či politických cílů — ‚nad takovou částí zemského povrchu, která odpovídá jejich energii a možnostem“ (s. 269).

Cituje:

Reinsch. World Politics [Světová politika]. New York 1902.

Hobson. Imperialism [Imperialismus].

Colquhoun. The Mastery of the Pacific [Vláda nad Tichým oceánem]. New York 1902.

Debidour. Histoire diplomatique de l'Europe [Dějiny evropské diplomacie]. Paříž 1891 (2 svazky).

LITERÁRNÍ PRAMENY
Z ANGLICKÝCH KNIH
A Z CONRADOVÝCH ROČENEK

Z anglických knih:

Ch. K. Hobson. The Export of Capital [Vývoz kapitálu]. 8° (290 s.). 7 šilinků 6 pencí. (Constable.) Květen 1914.

- J. A. Hobson.* Traffic in Treason: a Study of Political Parties [Obchod se zradou: studie o politických stranách]. 8° (1 šilink) (Unwin). Červen 1914.
- J. A. Hobson.* Work and Wealth: a Human Valuation [Práce a bohatství: lidské hodnocení]. (8°) (386 s.). 8 šilinků 6 pencí (Macmillan). Červen 1914.
- J. A. Hobson.* Towards International Government [Na cestě k mezinárodní vládě]. 8° (216 s.) 2 šilinky 6 pencí (Allen and Unwin). Červenec 1915.
- J. H. Jones.* The Economics of War and Conquest [Ekonomika války a výbojů] (o Normanu Angellovi). Červen 1915 (King). 178 s. (2 šilinky 6 pencí).
- H. G. Wells.* The War and Socialism [Válka a socialismus]. 1 penny (vyd. Horn). Únor 1915.
- Hartley Withers.* War and Lombard Street [Válka a Lombard Street]. 8° (180 s.), 3 šilinky 6 pencí (Smith). Leden 1915.
- Cl. W. Barron.* The Audacious War^[30] [Odvážná válka] (4 šilinky 6 pencí). Květen 1915.
- A. L. Bowley.* The Effect of the War on the External Trade of the United Kingdom 1906—1914 [Vliv války na zahraniční obchod Spojeného království v letech 1906 až 1914]. 8° (64 s.) 2 šilinky. Březen 1915.
- A. W. Humphrey.* International Socialism and the War [Mezinárodní socialismus a válka]. 8° (176 s.) 3 šilinky 6 pencí. Únor 1915.
- F. W. Hirst.* The political Economy of War [Politická ekonomie války]. Červenec 1915. 8° (342 s.), 5 šilinků.
- Vigilant.* Revolution and War [Revoluce a válka]. 1 šilink (září 1915).
- J. Connolly.* The Reconquest of Ireland [Znovudobytí Irska]. 6 pencí. Duben 1915.
- Conradovy ročenky *Fahrbücher für Nationalökonomie etc.* (NB 3. série. 49. sv. = 1915, 1)
(3. série. Sv. 21 = 1901.
Sv. 40 = 1910.)
- Glier.* Zur gegenwärtigen Lage der amerikanischen Eisen-

industrie [K současné situaci amerického železářského průmyslu]. 3. série, 35. sv., 587.

Jeremiah Jenks. Die Trusts in den Vereinigten Staaten [Trusty ve Spojených státech]. 3. série. I. sv., 1.

Goldstein. Der gegenwärtige Stand der Kartellbewegung: Russland [Současný stav kartelového hnutí: Rusko] (3. série, Sv. 40, 162).

Saenger. Die wirtschaftlichen Aussichten des britischen Imperialismus [Hospodářské perspektivy britského imperialismu]. Berlín 1906 (zmínka v 3. sérii. Sv. 36, 397).

PATOUILLET.

AMERICKÝ IMPERIALISMUS

Joseph Patouillet. L'impérialisme américain^[346] [Americký imperialismus]. Dijon 1904. (Disertace.) (388 s.)

Disertace. Zcela školácká práce. Nemá vědeckou hodnotu, kromě početných citátů a shrnutí některých faktů. Převládá právnické žvanění, ekonomická stránka je slabá.

Autor cituje (na začátku) Hobsona (Imperialismus) a vybírá z něho nejznámější pasáže.

Autor mluví o *anglickém* (s. 33n.) a *německém* (s. 36n.) imperialismu jako o faktu (část. I a II v kapitole II).

Pár slov o japonském a ruském imperialismu (s. 39 in fine).

S. 43: „Imperialismus v praxi znamená usilovat o klíče od světa — ne však vojenské, jako za dob římského impéria, ale o hlavní hospodářské a obchodní klíče. Neznamená to snahu zaokrouhlit území, nýbrž uchvátit a okupovat významné křižovatky světového obchodu; neznamená to usilovat o velké kolonie, nýbrž o kolonie výhodně položené, aby obetkaly zeměkouli hustou pevnou sítí operních bodů, uhelných skladů a kabelů“ (citát z *de Lapradella: L'impérialisme et l'Américanisme aux États-Unis* || ?

[Imperialismus a amerikanismus ve Spojených státech],
 Revue du droit publique, 1900, sv. XIII, s. 65—6.
 Patouillet cituje na s. 43).

Driault (Les problèmes politiques^[86] [Politické problémy],
 s. 221—222): „Porážka Španělska byla překvapením... Zdálo
 se samozřejmostí, že o světové rovnováze rozhoduje 5—6
 hlavních evropských mocností, a nyní do tohoto problému
 vnikla neznámá veličina“ (s. 49).

„Válka o Kubu byla tedy válkou hospodářskou, neboť
 jejím cílem bylo zmocnit se cukerního trhu tohoto ostrova;
 podobně příčinou anexe Havajských ostrovů a Filipín byla
 snaha zmocnit se kávy a cukru, které produkují tyto tro-
 picke země“ (s. 51). (Idem, s. 62—63.)...

„Dobývání odbytišť a honba za tropickými produkty jsou
 tedy hlavní příčinou této politiky koloniální expanze, které se
 říká imperialismus. Všechny tyto kolonie budou zároveň vý-
 tečnými strategickými body, jejichž význam ukážeme: ... aby
 si zajistili asijské trhy, potřebovali opěrné body...“ (s. 64).

Vývoz ze Spojených států v %

Celkový
 vývoz:
 v miliónech
 dolarů

	Evropa	Severní Amerika	Jižní Amerika	Asie	Oceánie	Afrika
1870	79,35	13,03	4,09	2,07	0,82	0,64
1880	86,10	8,31	2,77	1,39	0,82	0,61
857,8 1890	79,74	10,98	4,52	2,30	1,92	0,54
1 394,5 1900	74,60	13,45	2,79	4,66	3,11	1,79
1902	72,96	14,76	2,75	4,63	2,48	2,42

velmi často, mnohokrát poukazuje na nadcházející boj
 o Tichý oceán

Havajské ostrovy — na půl cestě z Panamy do Hongkongu.
 Filipíny — krok k Asii a Číně (s. 118). Idem 119—120—122.

Válka proti Španělsku o Kubu byla ospravedlňována zájmy
svobody, osvobození Kuby etc. (s. 158n.).

Ústava požaduje rovnost všech daní etc. v celých Spo-
 sic! jeních státech. Ve vztahu ke koloniím to bylo „inter-

pretováno“ tak, že jich se to *netýká*, neboť *nejsou* součástí Spojených států, ale *náleží* jim (s. 175). „*Postupně*“ se (prý) budou práva kolonií rozšiřovat. (s. 190) (rovnoprávnost jim *nedají*)...

Kanada. Její hospodářská závislost je přípravou k její politické „integraci“ (s. 198).

Spojeným státům americkým chce „Německo“ (sic) „postavit jako protiváhu Spojené státy evropské...“ (s. 205).

„Od roku 1897 se Vilém II. často zabýval myšlenkou politiky sjednocení k boji proti zaoceánské konkurenci — politiky založené na evropské celní unii, jakési kontinentální blokádě, namířené proti Spojeným státům...“ (205). „Ve Francii propagoval vytvoření evropské celní unie Paul Leroy-Beaulieu...“ (206).

Spojené státy evropské²¹ (a Vilém II.)

„Dohoda mezi evropskými státy bude možná jedním z potěšitelných výsledků amerického imperialismu“ (206).

„potěšitelný výsledek“

V Americe vyvolaly události boj „*anti-imperialistů*“ proti imperialistům (s. 268, kniha II, kapitola I: Imperialisté a anti-imperialisté)... Imperialismus prý odporuje svobodě etc., vede k zotročení kolonií etc. (*všechny demokratické argumenty: řada citátů*). Jeden americký antiimperialista citoval *Lincolnova* slova:

„Vládne-li běloch sám sobě, je to samospráva; vládne-li však sám sobě a zároveň ještě jiným, není to již samospráva, nýbrž despotie“ (272).*

— *Phelps*. L'intervention des États-Unis à Cuba [Intervence Spojených států na Kubě] (New York 1898) aj. prohlašovali kubánskou válku za „*zločinnou*“ atd.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 427. *Red.*

Kapitola III, s. 293, má nadpis: Současná politika Spojených států; spojení imperialismu a Monroeovy doktríny²²: pěkné spojení, pěkná interpretace!!!

Jihoameričané se stavějí proti (s. 311n.) takovému výkladu Monroeovy doktríny, že Amerika patří *Severoameričanům*. Bojí se Spojených států a žádají samostatnost. Spojené státy mají „zálsk“ na Jižní Ameriku a bojují zde *proti vzrůstajícímu vlivu Německa...*

(Srov. z literárních pramenů zejména Novicow, viz*).

Při anexi Filipín Spojené státy oklamaly vůdce *Aguinalda* slibem, že země dostane svobodu (s. 373): „anexe byla kvalifikována jako „podvod šovinistů““.**

NB *Atkinson. Criminal Agression, by Whom Committed?* [Zločinné napadení, kdo se ho dopustil?] Boston 1899.
The North American Review. 1899, září. *Filipino*.
Aguinaldo's case against the United States [Aguinaldo proti Spojeným státům].

NB V Jižní Americe se šíří snaha *sblížit se se Španělskem*, španělsko-amerického kongresu v *Madridu* v r. 1900 se zúčastnili delegáti z 15 států Jižní Ameriky (s. 326).(*)
Rozvoj styků se Španělskem, jeho vliv, „latinské“ sympatie etc. (**)

sic! S. 379: „Období národních válek nyní již zřejmě minulo...“
(vátky o odbytíště apod.).

NB (*). *Revue des deux mondes*. 1901. (15. 11.).
(**) Heslo: Španělsko-americká unie.

* Viz tento svazek, s. 218. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 427. *Red.*

LITERÁRNÍ PRAMENY
Z PATOUILLETOVY KNIHY
O AMERICKÉM IMPERIALISMU

(Prameny z **Patouilletovy** knihy o **americkém imperialismu** etc.)

- Carpenter*. The American Advance (Territorial Expansion) [Americký nástup (územní expanze)]. New York 1902.
- É. Driault*. Les problèmes politiques et sociaux à la fin du XIXe siècle [Politické a sociální problémy koncem 19. století]. Paříž 1900.
- W. E. Griffis*. America in the East [Amerika na Východě]. New York 1899.
- D. St. Jordan*. Imperial Democracy [Demokracie impéria]. New York 1899.
- De Molinari*. Les problèmes du XXe siècle [Problémy 20. století]. Paříž 1901.
- Roosevelt*. American Ideals [Americké ideály]. New York 1901.
- The Strenuous Life [Vypjatý život]. Londýn 1903.
- Paul *Sée*. Le péril américain [Americké nebezpečí]. Paříž 1903.
- Seillière*. La philosophie de l'impérialisme [Filozofie imperialismu]. Paříž 1903.
- Stead*. L'américanisation du monde [Amerikanizace světa]. Paříž 1903.
- Annales des sciences politiques: 1902 (sv. XVII). *E. Boutmy*. Les États-Unis et l'impérialisme [Spojené státy a imperialismus] (s. 1n.).
- Le Correspondant. 1890 (25. I.). *Cl. Jannet*. Les faits économiques et le mouvement social en Amérique [Ekonomická fakta a sociální hnutí v Americe] (s. 348n.).
- L'Économiste français. 1899. 1. VII. *Leroy-Beaulieu*. L'expansion américaine etc. [Americká expanze etc.]
- Le Monde économique, 1896 (4. a 18. 4.) *Machat*. La rivalité commerciale des États-Unis et de l'Europe en Amérique

- [Obchodní soupeření mezi Spojenými státy a Evropou v Americe].
- La Grande Revue. 1899. (1. 10.). *Weulersse*. L'expansion américaine [Americká expanze].
- Revue politique et littéraire (Revue bleue). 1896 (9. 5.). *Moireau*. Jingoismes et jingoïsme aux États-Unis [Jingo a jingoismus ve Spojených státech] (s. 593—97). 1900 (21. 4.) *Driault*. L'impérialisme aux États-Unis [Imperialismus ve Spojených státech] (s. 502n.).
- Revue de Paris. 1899. (15. 3.). *De Rousiers*. L'impérialisme américain [Americký imperialismus].
- The North American Review. 1898, září. *Conant*. The Economic Basis of Imperialism [Ekonomická základna imperialismu].
- 1897, č. 2. *Chapman*. The Menace of Pseudo-Patriotism [Nebezpečí pseudovlastenectví].
- 1899, č. 1. *Carnegie*. Americanism versus Imperialism [Amerikanismus versus imperialismus].
- 1902, č. 12. *Winstow*. The Anti-Imperialist Faith [Anti-imperialistická víra].
- 1903, č. 1. *Bonsal*. Greater Germany in South America [Velké Německo v Jižní Americe].
- The Fortnightly Review. 1901, srpen. *Brooks*. American Imperialism [Americký imperialismus].
- Deutsche Rundschau. 1902, listopad. *Schierbrand*. Der imperialistische Gedanke in Amerika [Imperialistická idea v Americe].
- Revue Socialiste. 1904, únor. *Colajanni*. L'impérialisme anglo-saxon [Anglosaský imperialismus].
- Le Mercure de France, 1904, duben. *P. Louis*. Essai sur l'impérialisme^[286] [Studie o imperialismu].
- Revue des deux mondes. 1903 (15. 7.). *Leroy-Beaulieu*. L'Empire britannique et la crise de l'impérialisme [Britské impérium a krize imperialismu].
- ?*Novicow*. La fédération de l'Europe [Evropská federace]. 2. vyd., Paříž 1901.

- E. Théry.* Histoire économique de l'Angleterre, des États-Unis et de l'Allemagne [Hospodářské dějiny Anglie, Spojených států a Německa]. Paříž 1902.
- V. Bérard.* L'Angleterre et l'impérialisme [Anglie a imperialismus]. Paříž 1900.
- Lair.* L'impérialisme allemand [Německý imperialismus]. Paříž 1902.

MOOS.

FRANCOUZSKÉ ÚVĚRNÍ ÚSTAVY A FRANCOUZSKÉ A ANGLICKÉ KAPITÁLOVÉ INVESTICE V ZAHRANIČÍ

Jahrbücher für Nationalökonomie. 3 série. Sv. XXXIX (39) 1910.

Ferdinand *Moos*. Die französischen Kreditinstitute und die französischen und englischen Kapitalanlagen im Ausland^[316] [Francouzské úvěrní ústavy a francouzské a anglické kapitálové investice v zahraničí] (s. 237—256).

O Anglii jen půl stráněčky, celkové údaje G. Paishe. O Francii jsou však uvedeny některé literární prameny a číselné údaje:

málo

Polemika: *Lysis*, L'oligarchie financière^[290] [Finanční oligarchie], Paříž 1907, a *Testis*, Les établissements de crédit [Úvěrní ústavy], Paříž 1907.

Henri Michel. Řeč ve sněmovně 30. 11. 1909.

Le Monde économique, články z ročníků 1906 a 1907 (P. Beauregard).

Jules Domergue. (Réforme économique [Hospodářská reforma]).

M. Manchez (Le Temps, 2. 1. 1910) odhaduje francouzský kapitál v zahraničí na 35 miliard franků (s. 240).

Neymarck (Le Rentier) odhaduje francouzský kapitál v zahraničí na 25—30 miliard franků (s. 243).

Suma všech cenných papírů na pařížské burze = 130 miliard franků (s. 243).

z toho $\left\{ \begin{array}{l} 64 \left\{ \begin{array}{l} \text{francouzských} \\ \text{zahraničních} \end{array} \right\} \\ 66 \end{array} \right\}$

Portugalsko získalo od (z) *Brazílie* v letech 1696—1754 2400 miliónů franků (s. 238).

Holandský kapitál v Anglii v roce 1747 činil 1600 miliónů guldenů (ibidem).

Peníze plynou tam, kde je vyšší úroková míra.

Podle Lysise: Depozita (čtyř bank) — (*Crédit Lyonnais* + *Comptoir National d'Escompte* + *Société Générale* + *Crédit Industriel et Commercial*) (s. 252):

1885	912 miliónů franků		
1890	1 302	„	„
1900	2 171	„	„
1905	2 897	„	„ (podle Lysise)

50 osob $\left\| \begin{array}{l} \text{„K členství ve správní radě stačí mít 50—200—300} \\ \text{akcií... Tudíž asi 50 osob, které nemusí mít dohro-} \\ \text{mady víc než 8 miliónů franků, disponuje rok co rok} \\ \text{více než } 2\frac{1}{2} \text{ miliardami depozit a více než } 1\frac{1}{2} \\ \text{miliardou franků každoročních nových vkladů, aniž} \\ \text{z toho skládají komukoli účty“ (252).} \end{array} \right.$

Stát, kterému je poskytována půjčka, neobdrží nikdy > 90 % (s. 253), zbytek si ponechávají banky. Čínsko-ruská půjčka z r. 1895 činila 400 miliónů franků na 4% úrok. „Upisovací kurs 450. První kurs 495. Nejvyšší kurs 520. Rozdíl během jednoho měsíce činil 45 franků neboli 10 %... Jen *Banque de Paris et des Pays-Bas* vydělala na tomto obchodě 20 miliónů franků“ (253) atp.

NB $\left(\left(\begin{array}{l} \text{Leden 1907 — prudké útoky socialistů ve sněmovně} \\ \text{proti investování do } \textit{ruských} \textit{ půjček...} \end{array} \right) \right.$

KOUZNIETSOW.
BOJ CIVILIZACÍ A JAZYKŮ
VE STŘEDNÍ ASII

P. Kouznietsow. „La lutte des civilisations et des langues dans l'Asie Centrale“^[232] [Boj civilizací a jazyků ve Střední Asii]. Paříž 1912. (Disertace — Paříž.) (353 s.)

Kniha se zabývá **pouze Turkestánem** — jeho dějinami, kolonizací (mimo jiné též andižánským povstáním 1898; autor varuje i do budoucna) ((S. 295 aj.))

Rozvoj kultury, bavlny, železnic etc. etc. Mnoho literárních pramenů... Jak se zdá, jde o oficiální stanovisko.

NOVÉ LITERÁRNÍ PRAMENY
PODLE CONRADOVÝCH ROČENEK

Z nové literatury:

Léopold *Lacour.* La France moderne. Problèmes politiques et sociaux [Soudobá Francie. Politické a sociální problémy]. Paříž 1909.

De Leener. L'organisation *syndicale* des chefs d'industrie. *Belgique* [Organizování syndikátů průmyslových magnátů. *Belgie*]. Paříž 1909 (2 svazky).

J. S. Nicholson. A project of Empire. (Economics of Imperialism) [Projekt impéria. (Ekonomika imperialismu)]. Londýn 1909 (310 s.).

Henri Andrillon. L'expansion de l'Allemagne [Expanze Německa]. Angoulême 1909.

The Development of Germany as a World Power [Vývoj Německa jako světové velmoci]. (Příloha k *Annals of the American Academy*, leden 1910). !! Nil. *Bezvýznamné.* Řeč vyslanec!!!

Marcel Dubois. La France et ses colonies [Francie a její kolonie]. Paříž 1910.

Jean Cruppi. Pour l'expansion économique de la France [Za hospodářskou expanzi Francie]. Paříž 1910.

Jean G. Raffard. Le mouvement de concentration des banques en Angleterre [Proces koncentrace bank v Anglii]. Paříž 1910.

L. Gautier. L'État financier [Stát jako finančník]. Paříž 1910.

NB || *Édouard Driault*. Le monde actuel. Tableau politique et économique [Dnešní svět. Politický a hospodářský přehled]. Paříž 1909 (372 s.).

[Recenze⁴⁰²] v Jahrbücher, sv. 41, s. 269 — vyjadřuje se pochvalně o této „čítance světových dějin“, zejména o významu „hospodářských procesů pro současnou politiku“.]

Fr. E. Junge. Amerikanische Wirtschaftspolitik [Americká hospodářská politika]. Berlín 1910.

Godfernaux. Les chemins de fer coloniaux français. [Francouzské železnice v koloniích]. Paříž 1911 (439 s.).

Aug. Terrier a Ch. Mourey. L'expansion française [Francouzská expanze]. Paříž 1910.

? | *Charles Du Hemme*. L'impérialisme financier [Finanční imperialismus]. Generální společnost pro rozvoj obchodu a průmyslu ve Francii (Société Générale). Předmluva knihy obsahuje dopis ministru financí. Paříž 1910 (95 s.). ? (Paříž, Revue commerciale et financière).

J. Bourdeau. Entre deux servitudes [Mezi dvojm otroctvím] (... Socialismus... (!!!!) *imperialismus*...). Paříž 1910.

Geoffrey Drage. The imperial organisation of trade [Organizace obchodu v impériu]. ? Londýn 1911 (374 s.).

R. G. Lévy. Banques d'émission [Emisní banky]. Paříž 1911 (628 s.).

Marcel Gras. Du machinisme et de ses conséquences... [O používání strojů a jeho důsledcích...]. Paříž 1911. (Disertace.)

|| *Edmond Théry*. L'Europe économique [Evropské hospodářství]. 2. vydání. Paříž 1911 (332 s.).

- Týž.* La fortune publique de la France [Národní bohatství || Francie]. Paříž 1911. ||
- Lucien Hubert.* L'effort allemand [Německá aktivita]. Paříž 1911.
- Ed. *Pfeiffer.* La société fabienne et le mouvement socialiste anglais [Fabiánská společnost a anglické socialistické hnutí]. Paříž 1911. (Disertace.)
- Arthur Boucher* (plukovník). La France victorieuse dans la guerre de demain [Francie jako vítěz v budoucí válce]. Paříž 1911 (93 s.).
- Jahrbücher, sv. 42 (1911). NB Goldschmidtův článek^[142] o agrárních zákonech a agrární struktuře || NB *Nového Zélandu.* ||
- Schneider.* Jahrbuch der deutschen Kolonien. 4. ročník. 1911.
- Mammoth.* Gewerblicher Konstitutionalismus [Průmyslový konstitucionalismus]. Jena 1911 (recenze^[110] ve sv. 43, 1912).
- Schachner.* Die soziale Frage in Australien und Neuseeland [Sociální otázka v Austrálii a na Novém Zélandu]. Jena 1911 (podrobný výklad ve sv. 43, 1912).
- Overzier.* Der amerikanisch-englische Schiffahrtstrust [Americko-anglický loďařský trust]. Berlín 1912 (4 marky).
- Goldschmidt.* Über die Konzentration im deutschen Kohlenbergbau [O koncentraci v německém uhelném průmyslu]. 1912. (Volkswirtschaftliche Abhandlungen der *badischen* Hochschulen).
- Ibidem: *Briefs.* Das Spirituskartell^[53] [Lihovarnický kartel]. 1912.
- Hillringhaus.* Die deutschen Eisensyndikate in ihrer Entwicklung zu einem Syndikat [Německé železářské syndikáty a jejich vývoj k jedinému syndikátu]. Lipsko 1912. (3 marky.)
- Enrico Leone.* Espansionismo e colonie [Expanzionismus a kolonie]. Řím 1911. (235 s.) 2 líry.
- Jahrbücher, sv. 44 (= 1912, 2):
- P. Passama.* Formes nouvelles de la concentration industriel-

le^[403] [Nové formy průmyslové koncentrace]. Paříž 1910 (341 s.). 8,50 franku.

Bosenick. Neudeutsche gemischte Bankwirtschaft [Nové německé kombinované bankovníctví]. (Analýza.) Mnichov 1912 (366 s.).

Argentarius. Briefe eines Bankdirektors [Dopisy bankovního ředitele]. Berlín (Bankovní nakladatelství) 1912 (1 marka) (??).

P. *Hausmeister*. Grossbetrieb und Monopol im deutschen Bankwesen [Velký podnik a monopol v německém bankovníctví]. (Populární studie.) Stuttgart 1912.

Hennebicque Léon. L'imperialisme occidental. Genèse de l'imperialisme anglais [Západní imperialismus. Vznik anglického imperialismu]. Brusel 1913 (295 s., 6 franků) [sv. 45]^[194].

René Pinon. France et Allemagne. 1870—1913 [Francie a Německo. 1870—1913]. Paříž 1913.

Émile *Becqué*. L'internationalisation des capitaux [Internacionalizace kapitálů]. Montpellier 1912 (432 s.). 6 franků.

B. *Ischchanian*. Die ausländischen Elemente in der russischen Volkswirtschaft^[187] [Zahraniční prvky v ruském národním hospodářství]. Berlín 1913 (300 s.). 7 marek.
Recenze ve sv. 47: mnoho o dovozu kapitálu.

||| Autor odhaduje zadluženost Ruska vůči západní Evropě na **6 miliard rublů**.

Paul *Eckhardt*. Abriss der Weltwirtschaftskunde. [Pojednání o světovém hospodářství]. Bielefeld 1913 (140 s.) (2,30 marky).

François *Maury*. Les valeurs françaises depuis 10 ans [Francouzské cenné papíry v posledních deseti letech]. Paříž 1912. (Statistika za 10 let určená kapitalistům. Spousta údajů v % atd., % záruk apod.)

LOUIS BRUNEAU.
NĚMECKO VE FRANCII

Louis *Bruneau*. L'Allemagne en France ^[55] [Německo ve Francii]. 2. vydání. Paříž 1914 (z článků v La Grande Revue).

cituje:

L. *Nicot*. L'Allemagne à Paris [Německo v Paříži] (1887).

G. *Montbard*. L'ennemi [Nepřítel] (1899). Končí: „Německo musí být zničeno, má-li žít Galie.“

M. *Schwob*. Le danger allemand [Německé nebezpečí]. 1896.

M. *Schwob*. Avant la bataille [Před bitvou]. 1904.

Em. *Jennissen*. Le spectre allemand [Německý přízrak]. 1906.

André *Barre*. La menace allemande [Německá hrozba.] 1908.

Jean *d'Epée*. La plus grande Allemagne. [Velké Německo]. 1910.

Henri *Gaston*. L'Allemagne aux abois [Německo v úzkých]. 19. . ?*

Německo má nedostatek železa (do 40 let vyčerpá své zásoby (s. 3)) — dovoz vzrůstá:

8 miliónů tun v roce 1908
11 miliónů tun v roce 1911 (s. 2)

a ve Francii byla objevena ložiska v Meurthe-et-Moselle — ve francouzském Lotrinsku

výroba železa	2,6 miliónu tun v roce 1890
	4,4 „ „ v roce 1900
	14,8 „ „ v roce 1911

Nancy 0,2 miliardy tun rudy

Briey 2,0

Longwy 0,3

Crusnes 0,5

3,0 miliardy tun rudy (s. 5)

* Kniha vyšla roku 1912. *Red.*

ložiska objevená v Normandii: 100—700 *miliónů* tun rudy
Vývoz železné rudy z Francie do Německa:

1,7 miliónu tun v roce 1909
2,8 „ „ v roce 1912 (s. 21)

kamenného uhlí z Německa do Francie:

1909 3 milióny tun
1912 5,7 miliónu tun

Holandský obchodník (Poorter) skupuje pozemky s ložisky železné rudy v Normandii (už 3496 ha), těží rudu a dováží ji do Německa (s. 24—25). (Následují podrobnosti.)

Stinnes a Krupp skupují vytěženou železnou rudu (30—31) — částečně Poorterovým prostřednictvím.

Příklady „účasti“ a složení správních rad (35)...
(většinou Francouzi + Němci)...

Thyssen, jeho růst etc.

Příklady, složení správních rad, finanční účasti etc. etc.

Premísťování firem do Francie etc.

Chybí zobecnění.

(Pročíst si to v La Grande Revue.)

BIBLIOGRAFICKÉ PRAMENY Z JAHRBÜCHER (CONRADOVÝCH)

Bibliografické prameny z Jahrbücher (Conradových):

Sv. 45	Paul Pilant. Le péril allemand [Německé nebezpečí]. Paříž 1913.
	R. G. Usher. Pan-Germanism [Pangermanismus]. Londýn (7/6). (1913?)
	The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Sv. 42 (1912): Industrial Competition and Combination [Průmyslová konkurence a kombinace] (trasty (30 zpráv)).

- Hans Henger. Die Kapitalsanlage der Franzosen...^[160] ||
 [Investování francouzského kapitálu]. 1913. Stuttgart. (Münchener Volkswirtschaftliche Studien, || ? ||
 125. sešit).
- Léon Wenger. *Le pétrole* [Ropa]. (Disertace). Paříž 1913
 (sv. 47, 1914).
- G. Michon. Les grandes compagnies de navigation anglaises
 [Velké anglické paroplavební společnosti]. 1913. (Disertace.)
- Schiemann. Deutschland und die grosse Politik 1913 [Německo
 a vysoká politika 1913]. (13 sv.) 1914.
- O. W. Knauth. The policy of the United States towards
 industrial monopoly [Politika Spojených států ||
 vůči průmyslovému monopolu]. New York 1913 || NB (?)
 (233 s.). (Columbia University's Studies).
- E. Friedegg. Millionen und Millionäre [Milióny a mi- ??
 lionáři]. Berlín 1914 (383 s.).
- P. Baudin. L'argent de la France [Francouzské peníze]. Paříž
 1914.
- 46 svazek (1913, I). Článek o Marxově teorii renty (Albrecht).
- E. Rothschild. Kartelle^[230] [Kartely] etc. 1913.
 Prohlédnuty svazky 45—47.
- Svazek 48 (1914, 2): Julius Hirsch. Die Filialbetriebe^[293]
 [Filiální podniky] etc. Bonn 1913. (Kölner Studien,
 sešit I.)
- Pochvalná recenze* (Conrad's Jahrbücher, sv. 48).
- NB [*V tomto svazku je na s. 649 statistika^[108] chovu do-
 bytka v 19. století (velmi podrobná) v mnoha evrop-
 ských zemích.*]
- Walter Straus. Die deutschen Überlandszentralen und ihre
 wirtschaftliche Bedeutung^[443] [Německé meziměstské ||
 telefonní ústředny a jejich hospodářský význam]. Berlín || NB
 1913 (zvláště o zemědělství a pro zemědělství).
-
- Conradovy *Jahrbücher* für Nationalökonomie. 1915, I (3. série,
 NB 49. sv.): Die Schwankungen der Einwanderung in die

Vereinigten Staaten^[395] [Kolísání imigrace do Spojených států]. (Statistické přehledy 1870—1910.)

LYSIS.
PROTI FINANČNÍ OLIGARCHII
VE FRANCII*

Lysis. Contre l'oligarchie financière en France [Proti finanční oligarchii ve Francii]. 5. vyd. Paříž 1908 (260 s.). Kapitoly jsou datované 1. 11. 1906, 15. 12. 1906, 1. 2. 1907, 1. 5. 1907 a 15. 11. 1907.

V předmluvě píše Jean Finot, že anglické listy potvrdily údaj, který uvedl *Lysis* (nejprve v *La Revue*), že určitá osoba dostala 12 miliónů franků (s. VII) z ruské půjčky z r. 1906 kromě „stamiliónů“ (ibidem) *komisionářské provize*!!

Datum?? |||| Konalo se zasedání sněmovny (2 dny) (kdy?),
věnované této záležitosti.

„absolutní monopol“ (s. 11) (nikoli relativní) — čtyř bank, které provádějí všechny emise

„trast velkých bank“ (s. 12)	}	Crédit Lyonnais
		Société Générale
		Comptoir d'Escompte + Banque de Paris
		Crédit Industriel et Commercial et des Pays-Bas

Země, která si půjčuje, dostává 90 % částky (10 % bankám, syndikátům „zprostředkovatelů“, „ručitelů“ apod.) — s. 26.

Půjčka čínsko-ruská	400 miliónů franků.	Zisk asi	8 %
ruská (1904)	800 „ „ „ „	„ „	10 %
marocká (1904)	62,5 „ „ „ „	„ „	18,75 %.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 371; Spisy 24, Praha 1956, s. 408; Spisy 23, Praha 1957, s. 207. *Red.*

„Francouzi jsou lichváři Evropy...“ (29).

„Finanční tisk je téměř vždy subvencován“ (35).

Aféra Raffineries d'Égypte: veřejnost přišla o 90—100 miliónů franků (39). Société Générale vydala 64 000 obligací této společnosti; jejích akcií; emisní kurs činil až 150 % (!!)... Tato společnost vyplácela „fiktivní dividendy“ (39).

„Jeden z ředitelů *Société Générale* byl členem správní rady ‚Rafinérií‘“ (39). ||| !!!

50 osob s 8 milióny franků disponuje 2 miliardami franků v těchto čtyřech bankách... (40).

Co dělat? „Návrat ke konkurenci...“ (42).

„Francouzská republika je finanční monarchie...“ (48).

Ruská půjčka 1906: pan X, „zprostředkovatel bank“, dostal 12 miliónů (49).

Ze zpráv a bilancí se nedá nic vyrozumět...

„1,75 miliardy ve 3 řádcích...“ (57).

Odkud plynou zisky bank? *¿ emisí.* To se tají.

„Příklad: bez prospektů, bez publicity, v tichosti, prostřednictvím nenápadné a v tajnosti vykonané práce svých ‚úředníků u přepážky‘ a ‚agentů‘ prodala *Crédit Lyonnais* za 874 miliónů franků (nominální hodnota) obligací ruské Šlechtické pozemkové banky. Průměrný emisní kurs: 96,80. Nynější kurs: 66. *Veřejnost ztratila: 269 miliónů!...*“ (s. 75—76).

„Šokující vývoz francouzského kapitálu“ (s. 93n.).

Francie je „světový lichvář“ (119).

Pokles kursu ruských půjček (proti emisnímu kursu) je takový, že ze 14 miliard franků ztratila veřejnost 3—4 miliardy: toto platí veřejnost bankám!!!

a nekonečné nářky, že banky *nepodporují francouzský průmysl*... Německo roste, my stagnujeme... (187 a na jiných místech)... „protinárodní politika“ atd.

Kapitola V. je nadepsána:

„Úplná nadvláda finanční oligarchie; ovládá tisk i vládu...“
prostředky nátlaku bank na stát: snižování renty... (!!)
tajné úplatky:

1 milión ministrov
1/4 miliónu vyslancí (s. 212) } !
tisk je kúpen...

(prohlédnutý jen: novinové články, fejetony, víc nic)
Autorovy závěry: reglementace bankovníctví
oddělení bank depozitních od emisních
(d'affaires)
kontrola...

((obyčejný měšťáček))

POZNÁMKY O KNIHÁCH
MACROSTYHO, BAUMGARTENA,
MESZLÉNYHO A BERGLUNDA

Henry W. *Macrosty*. Das Trustwesen in der britischen Industrie^[292] [Trusty v britském průmyslu]. Berlín 1910.

Spousta faktů a podrobností. Nezbytná věc pro informaci etc.

Baumgarten a *Meszlény*. Kartelle und Trusts^[34] [Kartely a trusty]. Berlín 1906 (jak ekonomický, tak *právní* přehled. Zřejmě nil novi).

Abraham *Berglund*. The United States Steel Corporation^[41] [Ocelářský trust Spojených států]. 1907. (Disertace.) (Popis a literární prameny. Školácká práce; užitečná pro informaci.)

HUBERT. NĚMECKÁ AKTIVITA

Lucien Hubert. *L'effort allemand*^[179] [Německá aktivita]. Paříž 1911

(srovnání vývoje (hospodářského) Francie a Německa).
Čistý příjem železnic (na 1 kilometr)

	<u>1883</u>	<u>1906</u>
Francie	19 165 franků	19 560
Německo	15 476	21 684
Anglie	26 755	26 542

Obchodní loďstvo (v tisících tun):

	<u>1890—1891</u>	<u>1906—1907</u>	<u>+ %</u>
Anglie	5 107	9 782	+ 91
Německo	656	2 110	+ 222
Spojené státy	376	1 194	+ 217
Francie	485	721	+ 49
Norsko	176	717	+ 308
Japonsko	76	611	+ 704
Itálie	186	493	+ 165

Převládají samá čísla, většinou zvlášť pro *obě* země, bez přesných, srovnatelných tabulek, jako jsou předchozí.

(Vědecká hodnota = 0)

B É R A R D.

ANGLIE A IMPERIALISMUS

Victor Bérard. *L'Angleterre et l'impérialisme*^[39] [Anglie a imperialismus]. Paříž 1900 (381 s.).

Z prolistování je patrné, že tato knížka je jakousi snůškou novinových článků: obratná, velmi obratná publicistika, ale naprosto povrchní. Popis, žvanění, nic víc. Joseph Chamberlain — první kapitola. Citáty z jeho projevů, jeho kariéra, jeho věhlas etc. etc. Imperialismus — druhá kapitola (nebo část: kapitoly tu nejsou ani označeny, ani číslovány), rovněž „žurnalistické“ povídání: „Trhy, trhy“, spousta příkladů a čísel (o poklesu anglického obchodu etc.) z „modrých knih“, ale všechno

{ je útržkovité, ve stylu fejetonu, a po Hobsonovi a Schulzem-Gaevernitzovi působí jako slohové cvičení...
Totéž o konkurenci Německa atd. apod. Nil. Nil.
Nanejvýš pár příkladů, které se možná budou hodit: }

Z argumentů proti imperialismu:

„Tytéž statistické údaje dále ukazují, že obsazení nějakého území vojsky Jeho Veličenstva často prospívá jen cizincům, a velmi málo britským poddaným: v Egyptě po roce 1881 ve skutečnosti vzrostl jen německý a belgický obchod: dovoz anglických výrobků do Egypta v roce 1870 činil 8726 tisíc liber šterlinků; v roce 1880 3060; v roce 1892 3192; v roce 1897 4435, zatímco německý dovoz vzrostl z 21 000 liber (egyptských = 25,60 franku) v roce 1886 na 281 000 v roce 1896 a belgický dovoz stoupl za stejné období z 86 000 na 458 000 liber“ (s. 249).

„Když Francie vynalezla výrobu cukru z cukrové řepy, stala se přední světovou velmocí v cukrovarnictví: v roce 1870 měla ještě monopol. Tehdy se do toho pustilo Německo. Prozkoumáním a porovnáním francouzských kultur zjistilo, že má, podobně jako severní Francie, vhodnou půdu a vhodné podnebí v blízkosti svých kamenouhelných dolů. Jeho půda je však méně úrodná; jeho podnebí je daleko drsnější. S Francouzi bude tedy velmi nerovný boj. Ale od roku 1882 začali francouzští cukrovarníci naříkat: německý cukr proniká i na francouzský trh..., německá cukrovka má dvanáctiprocentní cukernatost; francouzští pěstitelé cukrovky prohlašují, že víc než sedmiprocentní cukernatosti nedosáhnou.“ Němci změnilo agrikulturu, hnojiva, šlechtitelský výběr etc. etc.

„Neuplynulo ani dvanáct let německé konkurence a Francie, která cukrovku objevila, přišla o zisky ze svého objevu. Její cukerní zákon z roku 1884 jí nadiktovaly vědecké zkušenosti Německa, které je od té doby cukerním králem, a kromě toho i alkoholovým králem“ (s. 311—312).

Knih je na konci datována : listopad 1898—duben 1900.

L A I R.
N Ě M E C K Ý I M P E R I A L I S M U S

Maurice *Lair*. L'impérialisme allemand^[239] [Německý imperialismus]. Paříž 1902 (341 s.).

Začíná stručným, rutinním popisem imperialismu anglického, pak amerického, ruského, japonského, německého. (Imperialismus a imperialisté. Úvod.)

Kap. I. Původ německého imperialismu. (1870. — Vývoj a růst. Všeobecně známé údaje a čísla. Také „žurnalistické“ podání, jako u V. Bérarda.)

Kap. II. „Duch imperialistického Německa...“ i „pan doktor“ — i Mommsen a Treitschke... salónní žvanění! — i citátek z Marxe (podle Bourdeaua)... Ubohá práce.

Kap. III. Imperialistická politika.

haha!! || „20. století nastoluje vládu baronů velkých bank“ (165) — a citát z Toussenela: „Židé, králové epochy“ (!!).

Kap. IV. *Včera*. Samá čísla o hospodářském růstu Německa. Bagdádská dráha etc.

Kap. V. Dnes. Žvanění o krizi r. 1900...

Kap. VI. Zítřa.

Rezoluce pařížského mezinárodního socialistického kongresu v září 1900 — „proti imperialismu“ (s. 324) a válkám...
Ode všeho trochu!

Nic

Cituje:

Forum, červen 1899: The Struggle for the Commercial Empire [Boj za obchodní panství].

The North American Review, září 1898: The Economic Basis of Imperialism [Ekonomická základna imperialismu].

Paul *Arndt*. Die Handelsbeziehungen Deutschlands zu England und den englischen Kolonien [Obchodní styky Německa s Anglií a anglickými koloniemi]. 1899.

Julius Wolf. Das deutsche Reich und der Weltmarkt [Německá říše a světový trh].

BRIEFS. LIHOVARNICKÝ KARTEL

Goetz Briefs. Das Spirituskartell^[53] [Lihovarnický kartel]. Karlsruhe 1912. (Abhandlungen der badischen Hochschulen. Nová řada, sešit 7.)

Vypadá to na nezajímavou věc.

Monopol

S. 240—241: „Ve skutečnosti se tak sdružení liho-
varů přeměnilo v monopol“ (zbyli 3 „outsideri“:
zcela slabí), „jehož jádrem jsou téměř zcela syndika-
lizované zemědělské lihovary zpracovávající bram-
bory; tím je dovršena vnější mocenská struktura
kartelů.“

GOLDSCHMIDT. O KONCENTRACI V NĚMECKÉM UHELNÉM PRŮMYSLU

Kurt *Goldschmidt*. Über die Konzentration im deutschen Kohlenbergbau^[143] [O koncentraci v německém uhelném průmyslu]. Karlsruhe 1912 (122 s.)... (Ibidem.* Nová řada. Sešit 5.)

[málo hodnotného, chybí přesné shrnutí údajů]

* Abhandlungen der badischen Hochschulen. *Red.*

		Uhlí v miliónech tun	Ocel v miliónech tun
1	1 Krupp	2,4	0,98
2	Rodina Hanielů	8,7	0,59
3	„ { Stinnesů	2,5	
	{	5,5	0,79
	{	1,5	
4	{ Thysseů	3,6	0,97
			0,27
6	Gelsenkirchen	8,2	0,51
7	Harpen	6,7	—
8	Hibernia	5,1	—
9	Phönix	5,4	1,13
		<u>49,6</u>	<u>5,24</u>
5	{ Karl Funke	3,1	
		2,8	
		<u>55,5</u>	<u>5,24</u>

Σ (múj)

55,5 5,24

„9 koncernů kontroluje 66,9 % produkce uhlí v revíru“
 (((rýnsko-vestfálský))) „a 48 % produkce Svazu oceláren“
 (s. 69).

Stinnesův koncern (s. 69—70) zahrnuje tyto podniky:

(1)	uhelné doly	19
(2)	železářny	7
(3)	železnorudné doly	spousta
	{ v Německu, v Lucembursku, ve Francii }	
(4)	obchodní společnosti (uhlí)	6
(5)	paroplavební společnosti	
	v Německu	12
	v Anglii	5
	v Itálii	3
	ve Francii	2
	v Belgii	1
	ve Švýcarsku	1
	v Rusku	2

atd.

RUSSIER. ROZDĚLENÍ OCEÁNIE

Henri *Russier*. Le partage de l'Océanie^[385] [Rozdělení Oceánie]. Paříž 1905. (Disertace.)

Velmi důkladné *shrnutí* bohatého materiálu. Škoda, že chybějí přesné, statistické údaje (à la Supan). Dobrá kompilace. Mnoho odkazů na literaturu, map a fotografií.

Historii „politického dělení“ člení autor do těchto period.

1. objevení (16.—18. století)
2. období *misí* (1797—1840)
3. „první konflikty“ (1840—1870)

NB ||| 4. „Mezinárodní soupeření“, 1870—1904.

{ Autor cituje mimo jiné souhrnnou tabulku (rozdělení) ze *Sieverse a Kükenthala* Australien, Ozeanien und Polarländer [Austrálie, Oceánie a polární země], Lipsko 1902, s. 67—68. *Podívat se na ni.* }

Pak následují podrobné *hospodářské*, obchodní a zeměpisné informace o jednotlivých koloniích.

Hospodářské příčiny koloniální politiky autor doplňuje (NB) příčinami sociálními:

„K těmto“ (výše uvedeným, všeobecně známým) „hospodářským příčinám je nutno připojit příčiny sociální. — S přibývajícím složitostí života a s obtížemi, které doléhají nejen na dělnické masy, nýbrž i na střední třídy, se hromadí ve všech zemích staré civilizace „netrpělivost, roztrpčení a nenávisť, ohrožující veřejný klid; je nutné, aby energie, která vybočuje z určité třídní koleje, našla uplatnění, je třeba pro ni najít pole působnosti za hranicemi země, aby nedošlo k výbuchu uvnitř“.* (Wahl. La France aux colonies [Francie v koloniích]. Paříž, s. 92) — (s. 165—166).

perla!!

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 401. *Red.*

Odkazy na **anglický „imperialismus“** (s. 171); — *americký* (s. 175) — po španělsko-americké válce v roce 1898; — *německý* (s. 180). NB

Cituje mimo jiné *Driaulta*: Les problèmes politiques et sociaux à la fin du XIXe siècle^[86] [Politické a sociální problémy koncem 19. století] etc. (Paříž 1900), kap. XIV, Velmoci a rozdělení světa. NB

VOGELSTEIN.
KAPITALISTICKÉ FORMY
ORGANIZACE
V MODERNÍM VELKÉM PRŮMYSLU

Theodor **Vogelstein**. Kapitalistische Organisationsformen in der modernen Grossindustrie^[449] [Kapitalistické formy organizace v moderním velkém průmyslu]. Sv. I.: Formy organizace železářského a textilního průmyslu v Anglii a Americe. Lipsko 1910.

S. 54—56

Anglické firmy: Vickers, Son and Maxim Ltd., Browns, Cammels mají nyní doly (železnorudné); uhelné šachty; železárny a ocelárny, loděnice, několik závodů na výrobu střelného prachu atd. atd.

Kolejnicový kartel:

„Za nejtěžší deprese v roce 1884 se anglické, belgické a německé závody na výrobu kolejnic dohodly o rozdělení vývozu, přičemž vlastní země zároveň uznaly za svá nesporná odbytiště. Zpočátku připadalo na Anglii 66 %, na Belgii 7 % a na Německo 27 % vývozu, později byla čísla poněkud změněna ve prospěch kontinentu. Indie byla zcela pře-

Rozdělení
světa:
1884

1886

nechána Anglii... Anglické firmy si mezi sebou rozdělily své podíly a stanovily takovou cenu, aby se mohly udržet i závody pracující za nepříznivých podmínek... Na náklad syndikátu byl sveden boj s jedinou anglickou firmou stojící mimo kartel financovaný odváděním příspěvků ve výši 2 šilinků ze všech prodejů. Ale kartel se rozpadl, když z něho 2 anglické firmy vystoupily...“* (cituje podle vydání z roku 1886)...“ Uplynulo dvacet let, než se utvořilo nové mezinárodní sdružení. Přes všechno úsilí nebylo možné v těchto desetiletích bouřlivého rozvoje kontinentálního i amerického průmyslu dosáhnout dohody o rozdělení území a kvót...

1904

V roce 1904 byla konečně obnovena dohoda s Německem, Belgií a Francií na základě klíče 53,50 %, 28,83 % a 17,67 % pro první tři země“ (sic?? Anglie, Belgie, Německo??). „Francie se podílí 4,8 jednotek v prvním, 5,8 a 6,4 v druhém a třetím roce na celkovém objemu zvýšeném o toto procento, tudíž na 104,8 jednotek, 105,8 jednotek a 106,4 jednotek.

„rozdělení světa“

dobry příklad!!

V roce 1905 bylo dosaženo dohody i se Spojenými státy a v následujícím roce... bylo do aliance začleněno Rakousko a závody Altos Hornos ve Španělsku. V této chvíli je rozdělení světa ukončeno a velkoodběratelé, především státní dráhy, si dnes — protože svět je už rozdělen, aniž se dbalo jejich zájmů — mohou žít jako básník v nebi Jupiterově“ (s. 99—100).**

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 390. Red.

** Tamtéž. Red.

Pokud jde o United States Steel Corporation, zůstává zde ještě otevřená otázka, zda má pravdu Ch. Schwab, že železno-rudné doly Hořejšího jezera (skoupené většinou Steel Corporation) brzy zůstanou *jedinými*, nebo má pravdu Carnegie, který soudí, že se v Americe nalezne ještě mnoho rudných ložisek.

Podíl Steel Corporation na *americké* produkci (s. 275):

	<u>1901</u>	<u>1908</u>
Veškerá produkce (těžba) rudy	43,9 %	46,3 %
„ „ surového železa (Roheisen)	42,9	43,5
„ „ oceli	66,3	56,1
„ „ válcovaného materiálu	50,1	47,1*

OSNOVA KNIHY IMPERIALISMUS JAKO NEJVYŠŠÍ STADIUM KAPITALISMU

Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu
(Populární pojednání)

Pro cenzuru asi takto: Hlavní rysy soudobého (nejnovějšího) kapitalismu (jeho nejnovějšího stadia).

1. *Zvláštní* stadium kapitalismu v naší době.
Téma: jeho studium, analýza, závěry.
2. *Růst velkovýroby. Koncentrace výroby.*

{	Soupisy 1882—1895—1907 v Německu
{	„ 1900—1910 ve Spojených státech

 Idem o Rusku („Vývoj kapitalismu“?).
Heymannova statistika... β 108 [202—203].**

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 340. *Red.*

** V hranatých závorkách jsou uvedeny stránky tohoto svazku. *Red.*

Filiálky (bank) a jejich růst: α 15 [31].

Kapitál německých akciových společností: α 22 [37].

„Kombinace“: Hilferding ϑ 4 a 5 [352—355] (s. 285, 358).

Koncentrace v německém uhelném průmyslu: γ 26 [234—235].

Zejména α 7—8 [24—26].

Nové období koncentrace: β 11 [82].

Koncentrace techniky a financí: NB β 102—103 [195—198].

3. Kartely a trusty.

(2)* Celková čísla: Liefmann^[279] α 40 [49—51]. Riesser ϑ 8 [379—382]. Tafel β 37 [111].

(1) Vývojová období: Liefmann, Vogelstein: α 33—34—35 [66—67—68].

(4) Technika: Tafel: β 38 [111—112].

(5) „Donucování k organizaci“: Kestner. α 23 [38]n., 27 [39—40], zvláště 28 [41].

Nemobilnost (obtíže při odčerpávání) fixního kapitálu. Hilferding ϑ 4 [352—353] (s. 274).

|| Obchodníci = agenti: Hilferding ϑ 5 [353—355] ||
|| (s. 322). ||

Příklad: cement: β 99 [190—191].

(3) Podíl United States Steel Corporation: γ 28—29 [237—239]. β 104 [199]. α 40 [51]. ι 8 [399].

3 bis. Krize? *Disproporcionalita mezi vývojem zemědělství a průmyslu.*

(6) Krize a *monopoly*: β 78 [161—162] (Jeidels). β 90 [174—175] (zejména in fine). Hazard, riziko, úpadky: ι 11. 12—13 [401—402].

* Číslování v kulatých závorkách Lenin doplnil později tužkou. Red.

4. *Monopol*

(2 bis) Pohlcená výroba v %: Vogelstein. Kestner: α 23—24 [38—39].

5. *Mezinárodní kartely. „Rozdělení světa“ mezi ně.*

Srov. Hilferding ϑ 5 [353—355] (s. 491).

6.* Celkové číslo: Liefmann.

5. 5. Trast výrobců střelného prachu: α 39 [50].

2. 4. Ropa: β 13 [85—86]. β 64 [138—139]. β 87 [171—172]. β 92 + 93 [176—178 + 178—179].

3. 3. Paroplavba: ϑ Riesser 10 [383—384].

4. 2. Kolejnicový kartel: ϑ Riesser 11 [386—387].

Vogelstein: γ 28 [237].— Berglund, strana 169.

1. NB: Elektrotechnický trast. Die Neue Zeit, 1912: ϑ 7—8 [356—359] (srov. ϑ Riesser 1 [362—364]). + β 64 [138—139]. β 89 [173—174].

Obchod kovy: α 11—12 [28—30].

Zinkhüttenverband: ϑ Riesser 13 [385].

7. Závěry a význam.

6. *Banky*

0. Jejich všeobecná úloha. Srov. Hilferding: ϑ 3 [351—352] (s. 105) a ϑ 4 [352—353] (s. 108, s. 116).

6. „*Forma společenské výroby a rozdělování*“ (Marx). Hilferding ϑ 4 [352—353] (s. 262). NB: β 41 [115—117] **in fine**.

Růst anglických bank: β 95 [182—184]

1. Jejich koncentrace: ϑ Riesser 1. 5 [362—364. 369—370]. γ 5 [209—210] Francie; β 99—100 [189—193]; β 7 [77—78] (300 miliónů: **300** osob); β 13 [85—86]. (β 78—79 [161—163] — Jeidels). α 45 a 48 + 1 [54—55 a 58—61 + 61].

4. Dopisy: ϑ Riesser 2 bis [368].

5. Účty: γ 5 [210].

2. Filiálky: ϑ Riesser 13 [372]. (β 50 [124—125] —

* Dva sloupce čísel připsal Lenin tužkou později. *Red.*

Rusko). β 66 [141—143] (Francie). β 67 [143—145] (Anglie). *Banky v Rusku (1905 a později)*: β 42 a 43 [117 a 118]. Banky a burza: Hilferding. ϑ Riesser 3 [365—366] + β 10 [80—81]. (NB: α 42 [47—49]) ((α 42 [47—49])). α 46 [55—57]. 3. Banky a zaměstnanci: ϑ Riesser 3 [365—366]. β 66 [141—143]. β 100 [192—193]. α 43 [52—54].

5 bis. Banky a pošta: β 3 [73—74].

„ „ spořitelny: β 15 [88—89].

7. *Banky*

7. Splývání s průmyslem. Hilferding: Marx, II, 79 (ϑ 3 [351—352]). β 80—81 [162—166] (Jeidels).

8. Členové dozorčích rad etc. Hilferding: ϑ 4 [352—353] (s. 159. 162). — ϑ Riesser 7 [376—378]. — β 79 [162—163] (Jeidels). β 81 [164—165] (α 41 [47—48]) příklad — dopis banky průmyslové společnosti).

9. „Univerzální charakter“ (Jeidels): β 81/2. 83. 84—7 [164—167, 167—168; 168—172]. — β 88 [172—173]. (Technická úloha). β 90 [174—175]. — β 99 [189—191]. NB.

Tendence bank k monopolu. Hilferding: ϑ 4 [352—353] (s. 278). α 48 [58—60].

8. „*Finanční kapitál*“.

1. „Účasti“. β 96—7 [184—187] (β 53 [126—127]). β 46 a 47 [120—121] (Německo. *Deutsche Bank*). β 56 [129—130]. β 94 [180—182]. ι 11 [400—401].

|| NB příklad rozdělení akcií: β 65 [139—141] ||

ad § III. „Účasti“ v ruských bankách: β 49 (a 48) [122—124 (a 121—122)].

2. „Proplétání“.

3. „Dceřiné společnosti“. β 9 [79—80]. β 105—6 [200—203] ι 7. 9 [397—398, 399].

Podvody.

Koncese.

Podplácení.

7. Verkehrstrust a městské pozemky: β 12 [82—85] + β 94 [180—182].
 (Spekulace s pozemky): β 15—16 [88—90].
8. Bankovní ředitelé a úředníci (vláda): Rusko β 50—51 a 53. 55 [124—125 a 126—127. 128]. β 95—96 [182—186]. β 99 [189—191].
4. **Gründerství**: „Zakladatelský zisk“: Hilferding: ϑ 5 [353—355] (s. 336) Lysis: γ 19. 20 [228—229. 229—230]. + β 65 [139—140]. Příklad Německa: β 8 [77—79].
- Zahranční půjčky: Lysis γ 19—20 [228—229]. α 2 [61—62]. (německé) β 14 [87—88].
9. **Statistika emisí** (1910—12): ϑ 9 [359—360]. ι 23 [407—408]. (*Idem* od r. 1871): β 17 a 68 [91—93 a 146—148]. β 68 [146—148] (Neymarck a Zollinger). α 47 [57—59] (ad § 18).
6. Zisk z emisí: α 38 [47]. ι 3. 5 [394—395. 396—397]. β 14 [87—88].
5. NB: „Sanace“. Hilferding: ϑ [353] (s. 172). Stillich: α 38 a 41 [46—47]. Liefmann: ι 3 [394—395]. Dějiny francouzského finančnictví λ 2—3 [460—461].
9. **Vývoz kapitálu** (§ IV.).
 Úvod? Růst kapitálu a jeho rozpory.
- Růst $\left\{ \begin{array}{l} \text{Hobson} - \kappa 9 [431—432]. \\ \text{Lescure: } \gamma 5 [209—210]. \beta 67 [143—145] \\ \text{(Mehrens). } \beta 69 [148—152] \text{ (Neymarck).} \end{array} \right.$
- Rozsah: Neymarck (β 68 a 69 [146—148 a 148—152]) + ϑ Riesser 14 [391—392]
 Harms: ζ 3—5 [306—310]. ζ 30 [340].
 Arndt: ϵ 1 [286—287].
 Diouritch: β 63 [137—139].
 Kaufmann: β 66 [141—143].

Schulze-Gaevernitz: α 2 [61—62].

Význam.

Spojitosť s vývozem zboží. Vývoz a kapitálové

investice: β 30 [106—108]. (*Hilferding* ϑ). β 100—101 [192—195] (půjčky a vývoz). NB. Viz 20.* (Objednávky etc.) β 14—15 [87—88].

Dodávky: β 27 [103—104]. β 28 [104—105]. β 29 [105—106].

Banky v koloniích: β 65 [139—140]. α 30 [41—43]. (+ ϑ **Riesser** 7 [376—378]).

Zahraníční půjčky (? § III ?) (α 2 [61—62])

NB. Zahraníční kapitál v Číně, Japonsku aj. β 17 [91—93]. Německý kapitál v Rusku: γ 42 [260—261] (srov. β 58 [131—132]). α 31 [63—64]. η 13 [347—348]. Zahraníční kapitál v Argentině aj. β 29 [105—106] a β 30 [106—108].

Kanada: β 94 [180—182].

„*Dumping*“: kam? kde? k § VII? viz 16**

10. *Kolonie.*

Jejich všeobecný význam: zemědělství: β 18 [93—94].

Koloniální půjčky: ι 21 [407].

Koloniální banky: ϑ **Riesser** 7 [376—378].

Sociální význam kolonií: Wahl: γ 27 [235—236].

Suroviny: β 18 [93—94].

Odbyt: vývoz do kolonií. β 20 [96—97].

Potlačování průmyslu a rozvoj zemědělství etc. β 24—5 [100—102]. (Indie aj.) β 26 [102—103].

Amerika na Filipínách: β 26 [102—103].

Anglie: Suez: α 44 [53—54].

(1) Monopoly — (zdroje surovin).

(2) Vývoz kapitálu (koncese).

Finanční kapitál = nadvláda.

* Viz tento svazek, s. 247. *Red.*

** Viz tento svazek, s. 246. *Red.*

11. *Růst kolonií.*

Morris: γ 47 [263] n.

1860 }
1880 } κ 2—3 [428—430]
1900 }

12. „*Rozdělení světa*“: 1876 a 1914 (kolonie). ζ 5—7 [310—315]. Faktický protektorát Anglie nad Portugalskem, Norskem, Španělskem (NB): β 21—22—23 [97—98—100]. Siam (ibidem). Argentina — *Sartorius*, s. 46 (Argentina): ξ 28 (597—598). λ 25 [475—476] (idem).

NB: ($\alpha\alpha$ Kolonie...)

($\beta\beta$ Polokolonie...)

($\gamma\gamma$ Finančně závislé země...) — srov. α 31 [63—64].

3 | 13. *Nerovnoměrnost růstu a „znovurozdělení“ světa.*

Anglie versus Německo. Crammond: ι 35—36 [420—422]. Všeobecně (nové objevy) ι 12—13 [400—402]. Patenty: λ 28 [478—479].

Francie versus Německo. Théry: γ 3 [207—208].

Hubert: γ 22 [230—231]. Bérard: γ 24 [231—232].

Spojené státy, Anglie a Německo. *Vorwärts* 1916. μ 1 [485—487].

Londýn jako světový trh a peněžní mocnost. β 4—5 [74—76] („ $3/4$ obchodu“ etc.) (srov. α 46 [55—57]).

(Ne k ξ 7 nebo 8??)

β 96 [184—186] (železo (světová výroba): 1850 až 1910). β 98 [187—189] (depozita).

Vodní energie: β 62 [135—136].

Kabely: β 64 [138—139] ζ 3 [306—309].

[[Železo, ocel, elektroocel: β 99 [189—191]]].

[α 31—32 [63—65]: výbojnost německého imperialismu!]

Hobson: 103; 205; 144; 335; 386; [439; 443; 441; 452—453; 458—459].

- 2 14. *Obraz vzájemných vztahů ve světovém hospodářství.*
 R. Calwer (Opravy.) μ [488—490].
 Železnice. 1890 a 1913. μ [508—515].
 Srovnání jejich růstu s růstem hutní výroby. μ [515].
 Kapitola VII. 127—146—162.*

- 1 15. *Shrnutí. Základní ekonomické (výrobní) rysy imperialismu...*

α : Koncentrace a monopoly	1
β : Vývoz kapitálu (hlavní)	2
γ : Bankovní kapitál a jeho „nitky“	3
δ : Rozdělení světa průmyslovými monopoly	4
ϵ : Idem — kolonie	5

Definice K. Kautského. δ [282] versus:

Neúplnost Hilferdingovy definice: ϑ 5 [353—355] (s. 338) srov. ϑ 6 [355—356] (s. 495).

P. Louis v r. 1904: γ 43—5 [261—262].

Odlišnost od staré koloniální politiky. κ 1. 36. 40 [427—428. 450—451. 453—454].

Hobsonova definice či pojetí. κ 11 [434—435].

κ 13—14. 17 [436—437. 438—439]. κ 32 [448].

Kapitola IX. 162.

16. „*Ekonomická politika finančního kapitálu*“ a *kritika imperialismu?*

„Dumping“.

„Protekcionismus“ — jeho růst v Anglii, Belgii, Holandsku. β 19 [94—96].

Nový význam ochranných cel. *Engels* u Hilferdinga. ϑ 5 [353—355] (s. 300).

Násilí. κ 11 [434—435] (anexe). 42 [455—456]. β 97 [186—187]: vývoz a finanční kapitál.

* V VII. kapitole spojil Lenin §§ 13, 14 a 15 v obráceném pořadí; čísla označují stránky rukopisu Leninovy knihy Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu. *Red.*

17. *Žpět k volné konkurenci nebo vpřed k překonání kapitalismu?* Hilferding: ϑ 6 [355—356] (s. 567 NB).
18. *Parazitismus a „zahnívání“ kapitalismu:*
 „*Rentiérský stát...*“ (α 2 [61—62]). α 3 [62—64]. β 30 [105—108] (pět věřitelských států). (!!) β 95 [182—184] (Německo). λ 19 [469—470] (věřitelský stát). λ 21 (22—3) [471 (472—474)]. λ 25 [475—476]. λ 26. 27. 28. 29 [476—479]. κ 46—48 [457—459]. κ 18. 21. 25. 34 [439. 440—441. 443. 449]. κ 9 [431—433] (15 %) a 10. 39 [433—434. 453]. Holandsko. γ 14 [219—220] (Moos).
Hildebrand = obavy o monopol: β 34 [108—109] n.
 Zahraniční dělníci v *Německu* (statistika, 1907).
 Zahraniční dělníci ve *Francii* δ 8 [276—277].
 Emigrace a imigrace. κ 5 [431—432].

Statistika emisí z § 8

NB: Sartorius ξ 29 [599—600].

- 1) 19. „*Ultraimperialismus*“ nebo „*interimperialismus*“? κ 7 [454—455] (srov. λ 20 [470—471]).
20. *Kautsky* a *Hobson* versus marxismus.
 NB. *Kautsky* versus *Agahd*. β .
 Vývoz do Kanady: λ 20 [470—471].
 Obchod s nezávislými a závislými zeměmi.
 β 100—102 [192—196].
Portoriko. λ 21 [471—472].
21. *Apologeti* a *maloburžoazní kritici* imperialismu. *Apologet* Schilder: β 27 (103—104). *Hildebrand*: β 35 [109—110].
Nieboer α 13 [30—31]. — κ 25. 27. 30 [443. 444—445. 446—447] (fabiáni). 31 [447—448]. *Liefmann*.
 { *Hobson*. κ 1 [427—428]. κ 15.
 } $\frac{2}{3}$ 16 [437—439]. Srov. β 40 [114—115] o K. Kautském.

Američtí antiimperialisté. Patouillet. γ 11 [214—215]. V. Bérard o Egyptě: γ 23 [232].

Agahd: β 41 [116—117]n. β 54 [127—128]. β 59 [132—133]. β 60. 61 [134. 134—135].

(*Eschwege.* „Etatizace“; je proti: β 94 [180—181]).
 β 100 [192—193]: proti Bagdádu.

Neymarck pro „mír“: β 69 [148—151] (125).

Pereiresové pro světový mír. α 42 [48—49].

|| *Apologeti:* Riesser (ϑ) a Schulze-Gaevernitz ||
|| (α 47 [57—59]). ||

22. *Imperialismus a oportunismus.*

Anglická liberální dělnická politika.

Definitivní rozkol v dělnickém hnutí.

Horní vrstva dělníků. λ 18 [469]. 22. 22—3. 23. 30 [472—473. 472—474. 473—474. 480—481]. κ 24 [443] (205) (podplácení). [*ad 18?*].

2) 23. *Diplomacie a zahraniční politika 1871—1914* {pár slov}. α 3.

...Hilferding ϑ 6 [355—356] (s. 505)... ϑ Riesser 11 [385—386].

Anglická zahraniční politika (1870—1914)... β 23 [98—100].

Německá: β 97 [186—187].

Hishida: γ 6 [211].

V Oceánii: γ 27 [236—237].

Patouillet: γ 9 a 10 [213—214].

Hill: γ 46 [263].

3) 23 bis: *Imperialismus a demokracie. Finanční kapitál a reakce* (α 31 [63—64]). Nieboer: α 13 [30—31].

4) 24. *Národnostní otázka v období imperialismu* {pár slov}.

„Národní války“. Patouillet: γ 12 [215—216].

Amerika a kolonie. Patouillet: γ 10 [214].

Růst národního hnutí. β 28—29 [104—106].

Hildebrandovy argumenty contra. β 35 [109—110].
Nieboer: α 13 [30—31].
Hilferding: ϑ . κ 17—19—20 [438—439—440]. ι 3
[394—395].

Závěr. *Historické místo imperialismu* (?).

25. „*Proplétání*“ versus „*zespolečenštění*“.

{ Tempo růstu a přezrávání... (spojitost obou). }
{ „Zahnívání“ a zrod nového... }

Výrobci lahví: Die Neue Zeit, 1912 (30, 2), s. 567.
Vynálezce se jmenuje Owens, ne Owen!

Liefmann: α 40 [49—51].

Riesser: ϑ 3 a 10 [364—365 a 383—384].

Saint-Simon a Marx (Schulze-Gaevernitz):

α 43—44 [64—65].

Tempo růstu: ϑ Riesser 9 [382].

Pokrok techniky a týrání (Quälerei).
Taylor a Studie pohybu. β 70—77 [152—160].

Shrnutí a závěry. Imperialismus a socialismus. NB:
Optimismus [vzhledem k oportunismu?]

Monopoly a volná konkurence — banky a zespolečenštění.

Proplétání a zespolečenštění — rozdělení světa a znovurozdělování.

„Přechod“ k... čemu? β 84 [168—170].

Tschierschky pro kartely (proti trastům): má obavy:
 β 104 [198—200].

Neúplnost Hilferdingovy definice. § 15. (Sem?)

DODATKY K OSNOVĚ KNIHY*

- (b) Tři rozpory kapitalismu: 1. společenská výroba a soukromé přivlastňování, 2. bohatství a bída, 3. město a vesnice, inde — vývoz kapitálu.
- (a) Jeho odlišnost od vývozu *zboží*.

Odlišnost **soudobé** koloniální politiky:

- (1) monopol (suroviny)
- (2) (o rezervě půdy)
- (3) (delimitace — „autarkie“) — monokultura: β 25 [101—102].
- (4) (vývoz kapitálu)
- (5) koncese atd.

-
- NB || 1. Sociální význam (nadvláda (Hilferding, 511)). Hilferding NB srov. *Wahl*.
- || 2. Závislost „nezávislých“ zemí.
-

S. 14, uprostřed, „zpracovávání surovin“? Surovinový průmysl? + (NB) (z *Die Neue Zeit*). Doplnit o trastu v **chemickém** průmyslu. Doplnit o „naivitě“ časopisu *Die Bank* v § o finanční oligarchii.

OSNOVY JEDNOTLIVÝCH KAPITOL KNIHY

III. Zakladatelský zisk a zisk z emisí

Sanace

Městské pozemky

Banky a vláda

Statistika emisí

VI. 1. Supan. % 1876. Idem 1900.

2. Morris

* Celý další text dodatků k osnově knihy Lenin tužkou přeškrtl. *Red.*

3. Tabulka
3. *bis*: „závislé země“
4. Kolonie dříve a nyní

{	vývoz — odbyt
{	suroviny
{	potlačování průmyslu

- VIII.
1. Rentiérský stát.
  2. Hobson 9 a 10 [431—432 a 433—434]
(příjmy z *kapitálových investic*): λ 21 [471—472].
  3. Hobson 30 a 46—48 [446—447 a 457—459].
Perspektivy.
  4. λ 28. 29 [478—479. 479—480]. λ 24—25 [475—477].
  4. *bis*. Zahraniční kapitál.
  5. Pokles % produktivních dělníků.
  6. Engels a *Marx* o anglických dělnících.
Ve Francii 300 000 španělských dělníků.
List *La Bataille* (6. 1916).

IX. *Kritika imperialismu.*

1. Kritika = ideje vůbec.
2. Apologeti. („Fabiáni“.)
3. Maloburžoazní demokraté.
4. Kautsky versus Hobson (*K. Kautsky a Spectator. NB*).
5. Kupředu nebo zpátky?
6. Volná konkurence versus cla, dumping etc.
7. Vývoz do závislých zemí.
8. Ultra- nebo interimperialismus?
9. Politické rysy imperialismu (diplomacie)

{	reakce
{	národnostní útlak

X. I. Imperialismus je monopolní kapitalismus.

(a) Trasty	(1) Trasty
(b) banky	(2) uchvácení surovin
(c) rozdělení světa	(3) banky
	(4) rozdělení světa

- II. Imperialismus je parazitní neboli zahnívající kapitalismus.
- (1) buržoazie republikánská a monarchistická?
Amerika a Japonsko?
- (2) oportunismus
 { boj proti imperialismu bez boje a rozchodu
 { s oportunismem je podvod
- III. Imperialismus je přechodný neboli odumírající kapitalismus.
-

I. a 1—4.

II. — a (1) + (2). „Optimismus“ vzhledem k oportunismu.

III. Proplétání versus zespolečnění.

Saint-Simon a Marx. *Riesser* o tempu růstu. Přechod k čemu? (β 84 [167—170] už jednou bylo.) Taylor sem?

CELKOVÁ OSNOVA A VARIANTY NÁZVŮ KAPITOL KNIHY

- A. 1. Úvod.
- B. 2—15. Ekonomická analýza (základní výrobní vztahy).
- C. 18. (Parazitismus).
- D. 16—17. Hospodářská politika (celní politika).
- E. 19—22. Hodnocení (stanovisko k..., kritika) imperialismu.
- F. 23—24. Některé politické vztahy a souvislosti.
 + 18 parazitismus.
 25. ΣΣ.
-

Asi takto:

- I. Koncentrace výroby, monopoly, kartely.
- II. Banky a finanční kapitál.

- III. Vývoz kapitálu.
- IV. Hospodářské rozdělení světa: mezinárodní kartely.
- V. Politické rozdělení světa: kolonie.
- VI. Celkové shrnutí = pojem imperialismu a jeho politika.
- VII. Kritika imperialismu.
- VIII. Proplétání nebo zespolečenštění?
Do 10 kapitol, jestliže II = 2 kapitolám + možné doplňky,
úvod a závěr.

Asi takto:

I. Koncentrace výroby a monopoly.	30 stran
II. Banky.	20 „
III. „Finanční“ kapitál (a finanční oligarchie).	30 „
IV. Vývoz kapitálu.	10 „
V. Hospodářské rozdělení světa.	10 „
VI. Idem politické.	20—120 „
VII. Celkové shrnutí = imperialismus (K. Kautsky).	10 „
VIII. Parazitismus.	20 „
IX. Kritika imperialismu.	20 „
X. Zespolečenštění. Obecný význam imperialismu (?) Historické místo imperialismu.	10 „

$\Sigma = 180$

- I. Koncentrace výroby a monopol.
- II. Banky a jejich nová úloha.
- III. Finanční kapitál a finanční oligarchie.
- IV. Vývoz kapitálu.
- V. Rozdělení světa svazy kapitalistů.
- VI. Idem velmocemi.
- VII. *Imperialismus jako zvláštní stadium.*
- VIII. Parazitismus a zahrívání kapitalismu.
- IX.
- X.

	s.
I. Koncentrace výroby a monopoly.	3
II. Banky a jejich nová úloha.	30
III. Finanční kapitál a finanční oligarchie.	58
IV. Vývoz kapitálu.	82
V. Rozdělení světa mezi svazy kapitalistů.	91
VI. Rozdělení světa mezi velmocemi.	106
VII. Imperialismus jako zvláštní stadium.	127
VIII. Parazitismus a zahrňování kapitalismu.	146
IX. Kritika imperialismu.	162
X. Historické místo imperialismu.	186

Lenivcyn. Název: Hlavní zvláštnosti soudobého kapitalismu.

(α) Poznámka č. 101 (NB)

(β) Zveřejnění v časopisu téhož vydavatele?*

TONNELAT. NĚMECKÁ EXPANZE MIMO EVROPU

E. *Tonnelat*. L'expansion allemande hors d'Europe^[435] [Německá expanze mimo Evropu]. Paříž 1908 (z článků 1906—1908 v *La Revue de Paris*).

Obsazení Tiao-čou považuje autor (s. X—XI) za „počátek nové etapy“ německé kolonizace, totiž „*imperialistické*“ (s. X a s. XI), a „světové politiky“ (ibidem).

	s.
Kapitoly: Němci ve Spojených státech	(1—91)
„ v Brazílii	(91—155)
„ v Šan-tungu	(155—197)
„ v Jižní Africe	(197—277)

* Viz Spisy 35, Praha 1962, s. 198—199. *Red.*

V Brazílii prý „negermanizují, nýbrž amerikanizují jih Brazílie“ (s. 154).

(zřejmě *nic*)

(povšechné *vyprávění*, nic víc, o Němcích v zahraničí).

DRIAULT.

POLITICKÉ A SOCIÁLNÍ PROBLÉMY

J. E. Driault. Les problèmes politiques et sociaux^[97] [Politické a sociální problémy]. Paříž 1907.

((Všeobecný historický nástin „problémů“: Alsasko-Lotrinsko, Řím a papež, Rakousko-Uhersko, Turecko, Středozemní moře, Egypt, „Rozdělení Afriky“, Čína, Spojené státy (kapitola XI a v ní podkapitola: Imperialismus ve Spojených státech), Trojspolek; francouzsko-ruské spojení, kapitola XIV, viz můj citát,* kapitola XVI Sociální a morální problém. Většinou poznámky historika a „diplomata“..))

Ze *Závěru*.

„Naši dobu skutečně charakterizuje všeobecný neklid, v němž je nynější mír jen příměří; příměří se zdá mnohým příliš dlouhé a mnozí je nedodržují: celý svět je zachvácen nevidanou horečkou imperialismu, všude se probouzejí a prosazují nestoudné, lačné choutky; společnost je otřesena třídním bojem, který zuří všude a teprve v poslední době se trochu zmínil; i lidské vědomí, otřesené pochybami, cítí potřebu něčeho pevného.

Lidstvo je ve víru revoluce, revoluce teritoriální, nového vytyčování hranic, útoku na velké světové trhy, masového zbrojení, jako by se již zítra lidé měli na sebe vrhnout, aby se vzájemně zničili a vyhubili; revoluce sociální,

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 402–403. *Red.*

srov.
K. Kaut-
ského
1909

založené na nejnižších pudech, na nenávisti chudých k bohatým a na pohrdání bohatých chudými, jako by se společnost stále ještě dělila na svobodné a otroky, jako by se od starověku vůbec nezměnila; revoluce mravní, nesnadného přechodu od víry k vědě, mučivé trýzně pro lidi s citlivým svědomím, tvrdé nutnosti pro církev vzdát se vlády nad dušemi a věnovat se jejich výchově. Hluboké revoluce, zrozené revolucí minulého století, ale mnohem hroznější svými dalekosáhlými následky: neboť nejde již jen o politickou organizaci států, ale o materiální i morální podmínky existence lidstva“ (393—394).

((A dále banality: 19. století prý mnohé učinilo, osvobodilo národy etc. etc., ale mnohé také zanechalo k řešení. „Nebot toto (19.) století bylo stoletím vědy, ale dalo ji do služeb síly.“ Příští století musí být „školou spravedlnosti“ etc. etc. Liberál, nic víc. Tím charakterističtější jsou jeho doznání: cítí bouři.))

C. COLSON.

HOSPODÁŘSKÝ ORGANISMUS
A SOCIÁLNÍ DEZORGANIZACE

C. Colson. Organisme économique et désordre social^[62] [Hospodářský organismus a sociální dezorganizace]. Paříž 1912.

(reakční žvanění. Nil. Nil.)

Tento autor napsal šestisvazkový Cours d'économie politique [Kurs politické ekonomie]. Knihy 4.—6. obsahují informace o bankách, obchodu, financích atd.

Každý rok (1 frank) vycházejí k těmto (4.—6.) knihám dodatky s novými údaji.

(Prohlédnout si.)

R E D S L O B. Z Á V I S L É Z E M Ě

Dr. Robert **Redslob**. Abhängige Länder^[369] [Závislé země].
(Rozbor pojmu prvotní nejvyšší moci.) Lipsko 1914
(352 s.). Čistě právnícká práce. Státoprávní postavení

Alsaska-Lotrinska	}	{	pouze	}
Finska				
Bosny				
(×) Kanady				
(×) Austrálie				
(×) Jižní Afriky			právnícký	
			rozbór	

Z prohlédnutí některých kapitol (×) je vidět, že autor uvádí zajímavé citáty ze zákonů svědčících o *růstu svobody* v těchto anglických koloniích, které *téměř* dosáhly postavení svobodných zemí. Přesto jsou však *závislé*, uvádí autor, nemají *úplnou* svobodu (třebaže vývoj k ní očividně spěje...).

Svobodně *mluví* o oddělení.
Dohody s Anglií o zákonech...

Použit pro srovnání imperialismus (hospodářský) a politikou samostatnost.

Vývoj *spěje* k svobodné federaci. Anglie zavedla parlamentarismus, uzavírá autor, nyní předvádí jeho spojení s „organizací svazového státu“ (s. 347). Jihoafrický parlament může měnit hranice jednotlivých kolonií, spojit jich několik *v jednu*. „To však jen na žádost zainteresovaných kolonií...“ (339).

V Austrálii může parlament dělit kolonie na části, může „slučovat“ kolonie, „ovšem tato opatření mohou být provedena jen se souhlasem zainteresovaného obyvatelstva nebo jeho parlamentu“ (s. 335). || NB
(konaly se plebiscity; byla vypracována ústava se souhlasem všech kolonií; — po **dohodě** s Anglií...)

S. 330, poznámka, pan *Dibbs* (Australan) otevřeně mluvil o *oddělení* od Anglie a o vytvoření nezávislé australské republiky...

Rok 1900: Akt o vytvoření australské federace (9. 7. 63 a 64. Victoria)

jednoduchý, stručný přehled vývoje federalismu a politické svobody v Kanadě, Jižní Africe a Austrálii. Autor jej podává velmi zajímavě a je třeba ho využít proti idiotismu „imperialistických ekonomistů“...²³

K ČLÁNKŮM O HESLE ODZBROJENÍ A VOJENSKÝ PROGRAM PROLETÁŘSKÉ REVOLUCE *

„Odmítání zbraní znamená vykleštění. Odmítání zbraní je reakční křesťanská jeremiáda (nářek). Odmítání zbraní neznamená boj *proti* imperialistické skutečnosti, nýbrž *útek* před ní do krásné budoucnosti *po* vítězné socialistické revoluci!“ (Srov. Victor Fischer).

„Militarizace lidu“, „ozbrojený lid“, ó běda! — to je teď slyšet stále častěji. Ale my říkáme: militarizace lidu, ozbrojený lid, zapojení dětí, možná i žen do vojenského výcviku — *tím lépe*, tím rychleji se změní válka ve válku občanskou, v povstání. Pomáhat? Nikoli, my nepomáháme trastům.

Odmítání zbraní namísto ozbrojení lidu.

1. Hlasy malých zemí
2. Proti každé válce?
3. Národní

* Viz Spisy 23, Praha 1959, s. 79—90 a 97—108. *Red.*

4. „Teze“
5. Občanská
6. Socialistická válka
7. Utlačovaná třída?
8. Ústupek oportunistu?
9. Zde nejde o oportunismus a kautskismus
10. Militarizace lidu
11. Komuna
12. Za prvé, boj proti oportunismu a kautskismu
13. Za druhé, konkrétní program
14. Za třetí, praktické „požadavky“
15. Dvě linie ve Švýcarsku

K otázce „Milice nebo odzbrojení?“

I. Odzbrojení *nebo* odmítání zbraní *nebo* něco podobného? (namísto milice).

II. Utlačovaná třída se nesnažila naučit se vojenskému umění a využívat je? (Engels v Anti-Dühringu o cestě k zániku militarismu).²⁴

III. Ústupek oportunismu anebo snadné sklouznutí k oportunismu?

Ne zde, ne v tom.

Veškeré demokratické přeměny tomu napomáhají (Republika. Odluka církve od státu etc.)... Výjimka (Amerika)...

Všeobecný boj na celé frontě proti oportunismu zjevnému i zastřenému (kautskismus).

Pronásledování nepřítele (oportunistu) všude a na každém kroku. Změny programů. Ne *pro* švýcarskou milici (zvláště po 1907).

+ obcházení
práve
revoluce

+ imperia-
lismus
ve Švýcarsku
(Nachimson)

IV. Praxe. Formulky nebo revoluční praxe? Nyní, dnes — propagovat odzbrojení nebo odmítání zbraní? Nesmysl! Pod-

porovat revoluční boj v sousedních zemích a přeměnu imperialistické války ve válku občanskou. 20 000 × 2 feniky = = 20 000 franků ročně. Troje noviny, jejich rozšiřování.

O ZAKOVĚ KNIZE
NĚMCI A NĚMECKÝ KAPITÁL
V RUSKÉM PRŮMYSLU

Jahrbücher für Nationalökonomie etc. (Conradovy) III. řada. Sv. 49 (1915, I), s. 351.

Zak Waldeckerův článek^[459] (v Různém) o ruské knize **A. N. Zaka** Němcy i německij kapital v ruskoj promyšlenosti [Němci a německý kapitál v ruském průmyslu] (Petrohrad 1914) — (Zak = ředitel ústřední banky vzájemných úvěrních společností).

Suma akciového kapitálu v Rusku:

	Ruský	Zahraniční	Σ	
1903	41,7 miliónu rublů	+ 16,8	= 58,5	
1904	92,5	26,7	119,2	
1905	64,3	8,0	72,3	(zkra- cuji)
1910	190,5	33,7	224,2	
1912	371,2	30,3	401,5	

počet ruských společností	1237	kapitál = 410,3
zahraničních	196	(„činný“ v Rusku)

Hlavní správy těchto společností jsou v

Německu	24 společností	Švýcarsku	6
Švédsku	3 „	Itálii	1
Anglii	33	Rakousku	3
Holandsku	2	Turecku	1
Belgii	70	Spojených státech	6
Francii	48		

Průmyslová odvětví:

	Německý kapitál	Jeho zisk
	v miliónech rublů	
1. hutnictví	20 (1912)	5,5
2. strojírenství	11,5	
3. mechanika	33,5	
4. výroba sody	$\frac{1}{2}$ všeho kapitálu	
5. výroba elektřiny	50	
6. elektrotechnika	57	
7. výroba svítiplynu	12,5 = 71,8 % všeho kapitálu + 12,6 % francouzský + 7,4 % belgický + 8,2 % ruský	
8. ropa (Deutsche Bank)	20	
9. textilní	(30–50 % v Moskevské gubernii a v pobaltských guberniích)	

Σ autor neuvádí

PAUL LOUIS. STUDIE O IMPERIALISMU

Le Mercure de France, sv. 50. Duben. Paříž 1904.

Paul Louis. Essai sur l'impérialisme [Studie o imperialismu], s. 100n.

„Imperialismus je všeobecným jevem naší doby; je dokonce jedním z nejcharakterističtějších rysů počátku 20. století a jen málo národů bylo s to uniknout jeho vlivu.

Svět dnes prožívá období imperialismu, podobně jako prožil krizi liberalismu, krizi protekcionismu, krizi kolonialismu, podobně jako zakusil kolektivní vypětí sil národů, a nyní je už deset let svědkem všeobecného rozšíření a vzrůstající síly socialismu. Ostatně všechny tyto prvky, všechny tyto stránky života lidstva jsou těsně spjaty; imperialismus a socialismus do značné míry tvoří základní rozpor naší doby. Vymežit tento rozpor téměř znamená definovat základní principy jednoho i druhého“ (100).

„Imperialismus nabývá vrchu stejně tak v Anglii jako ve Spojených státech, v Japonsku i v Ruské říši, v Německu, ve Francii i v Itálii...“ (100—101).

„Všude se (imperialismus) projevuje jako poslední úsilí kapitalismu o zachování svého bohatství, svého politického panství, své společenské moci. Toto úsilí předpokládá teritoriální výboje, násilné nebo pokojné rozšiřování držav, uzavírání trhů, vytváření uzavřené říše“ (101).

Války 1820—1848 byly spjaty „s vytvářením velkých národů, německého a italského...“ (102).

„Imperialismus spojuje kolonialismus a protekcionismus...“ (105).

„Studovat jej (imperialismus) je třeba hlavně v Anglii; tam našel svou zaslíbenou zemi...“ (106).

Jenže vedle Anglie vyrostly

(1) konkurence Francie, Německa, Ameriky, Japonska

(2) boj o koloniální trhy (Evropy i koloniálních zemí samých)

(3) obchodní loďstvo jiných zemí

|| „Z těchto tří zjištěných skutečností vznikl imperialismus“ (107).

(Chamberlainova kampaň. Imperiální federace etc.)

Totéž platí o Spojených státech, Rusku, Německu, Japonsku (109).

(Inde — vyhrocení nacionalismu etc.)

„Nacionalismus, splývající s imperialismem...“ hrozí válkami etc. (112).

Avšak tyto války „zasadí neodčinitelný úder společenskému zřízení těch zemí, které se jich zúčastní“ (113).

Povede k vytvoření obrovských říší — k růstu nespokojenosti dělníků (113), „davů“... (113) (drahota etc. etc.).

„Imperialismus, tato poslední karta kapitalistického světa, která se mu jeví jako útočiště před bankrotem a živelným rozpadem, blížícím se s fatální nevyhnutelností, je zároveň skvělým, nedostižným mistrem revoluce“ (114).

(Konec článku)

HILL. DĚJINY DIPLOMACIE V MEZINÁRODNÍM VÝVOJI EVROPY

David Jayne *Hill* ve svém díle *A History of Diplomacy in the International Development of Europe*^[171] [Dějiny diplomacie v mezinárodním vývoji Evropy] (svazky I—III. Sv. I, předmluva datována 1. 2. 1905) slibuje, že v příštích svazcích pojedná o

„diplomacii věku absolutismu, období revoluce, konstitučního hnutí a obchodního imperialismu, a dovede tak dějiny mezinárodního vývoje do současnosti“ (s. X).* NB

MORRIS. DĚJINY KOLONIZACE

Henry C. *Morris*. *The History of Colonization* ^[329] [Dějiny kolonizace]. New York 1900. 2 svazky.

Historický přehled od nejstarších dob do roku 1899.

Zajímavé jsou statistické přehledy:

Soudobý vývoj francouzské koloniální moci (s. 419. I)

	<u>1815—1830</u>	<u>1860</u>	<u>1880</u>	<u>1890</u>	<u>1899</u>
Asie	197	197	69 147	201 000	363 027
Afrika	1 034	185 650	624 624	2 128 814	3 320 488
Amerika	16 000	48 011	48 011	48 043	48 011
Oceánie	—	8 000	8 565	9 135	9 220

	<u>1815—1830</u>	<u>1860</u>	<u>1880</u>	<u>1890</u>	<u>1899</u>
(Rozloha ve čtverečních mílech)	17 231	241 858	750 347	2 386 992	3 740 746

	<u>1815—1830</u>	<u>1860</u>	<u>1880</u>	<u>1890</u>	<u>1899</u>
Asie	179 000	221 507	3 333 500	18 000 000	22 679 100
Afrika	95 000	2 800 000	3 702 482	16 800 000	33 257 010
Amerika	225 000	300 000	391 084	372 805	383 750
Oceánie	—	50 000	93 831	72 300	82 000
(Obyvatelstvo)	499 000	3 371 507	7 520 897	35 245 105	56 401 860

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 436. *Red.*

Idem anglické (II, 88)

	<u>1815</u>	<u>1860</u>	<u>1880</u>	<u>1890—1891</u>	<u>1899</u>
Evropa		1 163	127	119	119
Asie		875 797	963 384	1 827 228	1 827 579
Afrika		129 976	278 446	341 858	367 928
Amerika		954 170	3 359 243	3 768 818	3 952 572
Australasie		580 134	3 083 770	3 175 153	3 175 840

(Rozloha ve čtverečních mlířch)

	2 541 240	7 684 970	9 113 176	9 324 038
--	-----------	-----------	-----------	-----------

	<u>1815</u>	<u>1860</u>	<u>1880</u>	<u>1890—1891</u>	<u>1899</u>
Evropa	340 000	386 557	175 186	191 417	204 421
Asie	124 200 000	137 279 105	256 148 625	288 436 340	291 586 688
Afrika	243 500	835 650	2 717 816	4 963 062	4 931 780
Amerika	1 599 850	4 226 744	6 016 077	6 708 042	7 260 169
Australasie	25 050	2 401 024	2 877 440	4 416 843	5 009 281

(Obyvatelstvo)

	126 408 400	145 129 080	267 935 144	304 715 704	308 992 339
--	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Autor uvádí následující tabulku, II, 318, podle údajů ze
The Statesman's Year-Book pro rok 1900:

	Rozloha (ve čtverečních mlířch)			Obyvatelstvo	
	Počet kolonií	Metropole	Kolonie etc.	Metropole	Kolonie etc.
Spojené království	50	120 979	11 605 238	40 559 954	345 222 339
Francie	33	204 092	3 740 756	38 517 975	56 401 860
Německo	13	208 830	1 027 120	52 279 901	14 687 000
Nizozemsko	3	12 648	782 862	5 074 632	35 115 711
Portugalsko	9	36 038	801 100	5 049 729	9 148 707
Španělsko	3	197 670	243 877	17 565 632	136 000
Itálie	2	110 646	188 500	31 856 675	850 000
Rakousko-Uhersko	2	241 032	23 570	41 244 811	1 568 092
Dánsko	3	15 289	86 634	2 185 335	114 229
(×) Rusko	3	8 660 395	255 550	128 932 173	15 684 000
Turecko	4	1 111 741	465 000	23 834 500	14 956 236
Čína	5	1 336 841	2 881 560	386 000 000	16 680 000
Spojené státy	6	3 557 000	172 091	77 000 000	10 544 617
Celkem	136	15 813 201	22 273 858	850 103 317*	521 108791

* Podle Morrise. *Red.*

(×) V *Rakousku — Bosna a Hercegovina*. V *Turecku — Egypt, Bulharsko* (a *Rumelie*) a *Samos*. V *Číně — Mandžusko, Mongolsko, Tibet*, „*Džungarie*“ a *Východní Turkestán*. V *Rusku* *Buchara* 92 000 čtverečních mil, *Chiva* 22 300 čtverečních mil: ? + ? *Port Arthur* etc.??

|| Z textu (s. 291—2) není patrné, odkazy většinou na The Statesman's Year-Book. ||

Moje výpočty*:

Anglie		Francie		Německo		Všechny tři Σ Ε	
	milióny čtverečních mil	milióny obyvatel					
1815—1830	?	126	0,01	0,5			
1860	2,5	145,1	0,2	3,4	—	—	2,7 148,5
1880	7,7	267,9	0,7	7,5	—	—	8,4 275,4
1890	9,1	304,7	2,4	35,2	1,0	14,5	12,5 354,4
1899	9,3	309,0	3,7	56,4	1,0	14,7	14,0 380,1
Maximum	1860—1880		1880—1890		1880—1890		1860—1880

(1890 vyškrtnout)

Růst *francouzských* kolonií

(podle The Statesman's Year-Book pro rok 1900), I, 420

	Rok připojení	Rozloha	Obyvatelstvo
Asie			
Indie	1679	197	279 100
Annam	1884	88 780	5 000 000
Kambodža	1862	40 530	1 500 000
Kočinčína	1861	23 160	2 400 000
Tonkin (+ Laos)	1884—1893	210 370	13 500 000
	Celkem	363 027**	22 679 100

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 393. *Red.*

** Podle Morrise. *Red.*

	<u>Rok připojení</u>	<u>Rozloha</u>	<u>Obyvatelstvo</u>
Afrika			
Alžírsko	1830	184 474	4 430 000
Alžírská Sahara		123 500	50 000
Tunisko	1881	50 840	1 500 000
Oblast Sahary		1 684 000	2 500 000
Senegal	1637	120 000	2 000 000
Súdán	1880	300 000	2 500 000
Pobřeží slonoviny etc.	1843	100 000	2 500 000
Dahome	1893	50 000	1 000 000
Kongo a Gabun	1884	425 000	12 000 000
Francouzská Guinea	1843	48 000	1 000 000
Obok a Somálské pobřeží	1864	5 000	22 000
ostrov Réunion	1649	970	173 200
Komory, ostrovy	1886	620	53 000
Mayotte	1843	140	11 640
Nossi Bé	1841	130	9 500
Sainte Marie	1643	64	7 670
Madagaskar	1896	227 750	3 500 000
		<u>3 320 488*</u>	<u>33 257 010</u>

	<u>Rok připojení</u>	<u>Rozloha</u>	<u>Obyvatelstvo</u>
Amerika			
Guayana	1626	46 850	22 710
Guadeloupe			
a sousední ostrovy	1634	688	167 100
Martinique	1635	380	187 690
Ostrovy sv. Petra			
a Miquelon	1635	93	6 250
		<u>48 011</u>	<u>383 750</u>

Oceánie			
Nová Kaledonie			
a sousední ostrovy	1854	7 700	53 000
Jiné francouzské državy	1841—1881	1 520	29 000
		<u>9 220</u>	<u>82 000</u>
		$\Sigma\Sigma = 3\,740\,756^{**}$	<u>56\,401\,860</u>

* Podle Morrise. *Red.*

** Podle Morrise. *Red.*

Německé kolonie, II, 304

		<u>Rozloha</u>	<u>Obyvatelstvo</u>
Oceánie			
Země císaře Viléma	1885—1886	70 000	110 000
Bismarckovo souostroví	1885	20 000	188 000
Šalamounovy ostrovy	1886	4 200	45 000
Marshallovy ostrovy	1886	150	13 000
Karolíny	1899	560	40 000
Mariány	1899	250	2 000
Samoa		660	12 500
Savaii	1899	660	12 500
Upolu	1899	340	16 600
		96 160	427 100
 Čína			
Ťiao-čou	1897	200	60 000
 Afrika			
Togo	1884	33 000	2 500 000
Kamerun	1884	191 130	3 500 000
Německá jihozápadní Afrika	1884—1890	322 450	200 000
Německá východní Afrika	1885—1890	384 180	8 000 000
		930 760	14 200 000
		ΣΣ = 1 027 120	14 687 100

Moje výpočty:		<u>Ergo:</u>			
(1880—1890)	94 350	356 000	1860	0	— 0
	930 760	14 200 000	1880	0	— 0
	1 025 110	14 556 000	1890	1 025 110	14 556 000
(1890—1899)	1 810	71 100			
	200	60 000			
	2 010	131 100			
	1 027 120	14 687 100	1899	1 027 120	14 687 100

Anglické kolonie, II, 88

		<u>Rozloha</u>	<u>Obyvatelstvo</u>
Indie			
Britská Indie	1601—1856	1 068 314	221 172 952
Vazalská knížectví		731 944	66 050 479
		1 800 258	287 223 431
Evropa			
Gibraltar	1704	2	24 093
Malta a Gozo	1800	117	180 328
Asie			
Aden a Perim	1839	80	41 910
Cejlon	1795	25 333	3 448 752
Hongkong	1842	406	354 400
Labuan	1846	30	5 853
Straits Settlements	1819	1 471	512 342
Afrika			
Ascension	1815	35	430
Basutsko	1868—1883	10 293	250 000
Kapská kolonie	1806	276 775	1 787 960
Mauritius	1810	705	337 856
Natal a Zulu	1824	35 019	902 365
Ostrov sv. Heleny	1651	47	4 545
Západní Afrika			
Gambie	1631	69	14 300
Zlaté pobřeží	1661	40 000	1 473 882
Lagos	1787	985	85 607
Sierra Leone	1789	4 000	74 835
Amerika			
Bermudské ostrovy	1609	20	16 291
Kanada	1763	3 653 946	5 185 990
Falklandské ostrovy			
a Svatý Jiří	1833	7 500	2 050
Britská Guayana	1803	109 000	286 222
Britský Honduras	1670	7 562	34 747
Nový Foundland			
a Labrador	1497	162 200	202 040

		<u>Rozloha</u>	<u>Obyvatelstvo</u>
Západní Indie			
Bahamské ostrovy	1629	4 466	53 256
Jamajka a Turks	1655	4 359	733 118
Barbados	1605	166	190 000
Závětrné ostrovy	v 17. století	701	127 800
Návětrné ostrovy	v 17. století	784	155 000
Trinidad a Tobago	1763—1797	1 868	273 655
Australasie			
Ostrovy Fidži	1874	7 740	121 738
Nová Guinea	1884	90 540	350 000
Nový Jižní Wales	1788	310 700	1 357 050
Nový Zéland	1840	104 470	796 387
Queensland	1859	668 500	498 523
Jižní Austrálie	1836	903 690	362 897
Tasmánie	1803	29 390	171 340
Západní Austrálie	1829	975 920	168 490
		<hr/>	<hr/>
Veškeré kolonie		7 523 780*	21 768 908*
Indie a kolonie			
Celkový součet		9 324 038	308 992 339

{ Samá „historie“, zřejmě suchý výčet faktů. }

* Podle Morrise. Kromě toho Lenin v rubrice Australasie vynechal údaje o Victorii: 87 890 čtverečních mil a 1 176 854 obyvatel. *Red.*

SEŠIT

δ

(DELTA)

Obsah

	S.
<i>Steffen.</i> Weltkrieg und Imperialismus ^[422] [Světová válka a imperialismus]	3—7
Literární prameny.	
<i>Henger.</i> Die Kapitalsanlage der Franzosen etc. [Investování francouzského kapitálu etc.]	7
<i>Kautsky</i> 1914 a 1915 (o imperialismu, válce a sociální demokracii):	9
12. Die Neue Zeit, 1897—1898. NB	
<i>B. Ischchanian.</i> Die ausländischen Elemente in der russischen Volkswirtschaft ^[187] [Zahraniční prvky v ruském národním hospodářství]	14
<i>Pannekoek.</i> Deckungsfrage und Imperialis- mus ^[340] [Otázka krytí státních výdajů a imperialismus].	15
<i>NB.</i> Die Neue Zeit XXVI, — I — o imigraci	

STEFFEN. SVĚTOVÁ VÁLKA A IMPERIALISMUS

Gustav F. Steffen. Weltkrieg und Imperialismus. Sozialpsychologische Dokumente und Beobachtungen vom Weltkrieg 1914—1915 [Světová válka a imperialismus. Sociálně psychologické dokumenty a pozorování ze světové války 1914—1915]. Jena 1915. (Překlad ze švédštiny).

(S. 3): „Imperialismus je tak starý jako světové dějiny...“

„V nejobecnějším vyjádření je *imperialismus* úsilí vytvořit velký stát světového významu výboji nebo kolonizací nebo pokojným politickým sjednocením již existujících států nebo současným použitím těchto metod; takový světový stát, který zahrnuje všechno lidstvo, anebo se dělí o lidstvo s některými jinými světovými státy...“ (4) Pojem „celý svět“ závisí „na znalostech daného národa o zemi“ etc. „Imperialismus je čistě psychický faktor“ (4).

!!!
haha!!

„Sociální fantazie je matkou imperialismu“ (5).

Imperialismus má své dějiny. „Je primitivní imperialismus a imperialismus vyšší, vyspělejší“ (6).

Caesar — Napoleon etc. etc.

Dnešní „*rozdělující imperialismus*“ (rozdělení světa) na rozdíl od antického „*monoimperialismu*“ (jedna monarchie) — (s. 15)...

Na s. 14 autor slibuje, že probere „*specifické*“ rysy „dnešního“ „evropského imperialismu“...

Svět je rozdělen mezi 10 impérií... (s. 15) a 50 jiných nezávislých států...

1. Rusko } s monoimperialistickými } „poloevropské“
2. Anglie } „sny o budoucnosti...“ } státy
(charakteristické jsou pro ně obrovské državy *mimo* Evropu).
3. Francie — totéž „na poněkud nižším imperialistickém stupni...“ (16).
(„impéria s mimoevropskou orientací“).
4. Japonsko.
5. Turecko — slabé impérium.
6. Čína — „spící impérium“ (17)... V budoucnu bude ještě třeba vzít v úvahu „čínský imperialismus“ (17)...
7. Německo.
Válka se točí kolem jeho „imperialistického postavení a moci...“
8. Rakousko-Uhersko.

9. Itálie („imperialistický začátečník“) (18).

10. Spojené státy.

Jaká část světa je „imperializována“?

Σ těchto 10 impérií = 96,66 miliónu km² = 66 % světa

Jižní Amerika = 18,6 miliónu km² = 13 % světa (s. 18).

Autor uvádí (podle Hübnera) přehled (čtvereční kilometry a obyvatelstvo) o všech těchto státech. Σ = 96,662 miliónu km² a 1 399 689 tisíc obyvatel.

Celý svět (145,918 miliónu km²) (1 657,097 miliónu obyvatel)

Dohoda (68,031 miliónu km²) (777,060 miliónu obyvatel)

Německo

+ Rakousko

+ Turecko 5,921 „ „ 150,199 „ „

Všechno prý zjevně spočívá v „psychických“ (25) faktorech!

dobře
řečeno!

„Dnes je svět téměř úplně ‚rozdělen‘. Ale světové dějiny nás učí, že impéria mají tendenci rozdělit *jedno druhé* poté, co si mezi sebe víceméně rozdělila země ‚bez pána‘ ve všech částech světa“ (37).

(podrobná parafráze *Seeleyho*...)

Dnešní anglický a francouzský imperialismus, stejně jako imperialismus španělský, holandský, portugalský, francouzský a anglický v 16., 17. a 18. století, je „západoevropský imperialismus založený na zámořské kolonizaci“ (43).

germanofil!!

Jinak v Rusku. Rusko > asijská země. Je v zájmu *celé* Evropy, aby se oddělila hradbou od *Asie*. Velkorusové = směsice s Asijci; hranice Evropy = hranice Velkorusů (s. 50). Spojenectví Francie a Anglie s Ruskem je spojenectví *proti* „společným životním zájmům celé Evropy“ (51).

„švédský“
imperialismus

Mimo jiné: na s. 46 se připomíná, že Švédsko je „bývalá velmoc připravená o moc samotným Ruskem“.

Nic není > oprávněného, než vytvoření

(1871) německého impéria. Anglie, Francie a Rusko pokládaly za své „právo“ rozdrobit Německo a zbavit ho moci!! (56).

pro německý imperialismus

„Imperialismus je univerzální (sic!) politické vývojové stadium, jímž musí projít každý (!!)

imperialismus = zákon dějin!

silami a s velkými všelidskými úkoly“ (56—7).
% výdajů na armádu a loďstvo a Σ v přepočtu na 1 obyvatele je v Německu nižší než ve Francii a v Anglii (58). „Legenda“ (59) o zvláštním „militarismu“ Německa!

„Tato příčina (světové katastrofy 1914—1915) spočívá podle mne v relativní slabosti Německa, a nikoli v jeho relativní síle...“ (60). Z hlediska Ruska + Anglie + Francie byla nutná „preventivní válka“...

„Pravda, soudobý hospodářský imperialismus a imperialistická expanze jsou do jisté míry možné i bez přímého anektování území v cizích částech světa, které nazýváme ‚kolonizací‘. Vyváží se kapitál, obchodníci a podnikatelé, budují se železnice a průplavy, obrovské oblasti ve všech částech světa se zpřístupňují modernímu kapitalistickému vývoji, a tak jsou získávány sféry vlivu hospodářských zájmů nebo oblasti nadvlády v cizích částech světa bez přímého obsazení území nebo dobytí politické moci.

Není pochyb, že právě německý imperialismus se dosud projevil převážně takovýmito mírovějšími metodami expanze, které mohly, ale také nemusely být jen přípravou ke koloniálním záborům v předchozím smyslu“ (62).

tak vida!

Hlavně byl zaměřen na Malou Asii a Mezopotámii — na země, které nenáleží anglickému impériu.

Anglie chce zabránit Německu v takovém rozvoji, jemuž se v tak rozsáhlé míře těší sama + Francie + Rusko (62—63).

„Světová válka 1914—1915 je tedy skutečně světovou válkou, válkou za účast nového německého impéria na světovládě, válkou, v níž vládkyně světa Británie hraje vedoucí úlohu a dvě světové velmoci svou mocenskou silou se řadíci

hned za ní, Rusko a Francie, vystupují jako zainteresovaní účastníci“ (63).

Anglie + Francie + Rusko = 46 % světa a 43 % lidstva; + Spojené státy + Německo = 55 % a 53 % (s. 68)... „Jinak řečeno, svět je skutečně rozdělen mezi několik málo států...“ (69).

Seeley 1883 (The Expansion... [Expanze...]).

Ch. Dilke 1890 (Problems of Greater Britain [Problémy Velké Británie]).

Musí existovat tři impéria: Anglie + Spojené státy + Rusko. Francie a Německo = „trpaslíci“ (!! (s. 71).

James Anthony Froude — 1885 (Oceania or England and her colonies [Oceánie nebo Anglie a její kolonie]).

The Empire and the Century [Impérium a století], 1905 (sborník 50 autorů).

Z úvodního článku tohoto sborníku — W. F. Monypenny: The Imperial Ideal [Ideál impéria] — autor cituje:

„Dnes zaujala slova ‚impérium‘ a ‚imperialismus‘ v běžném politickém jazyce stejné místo, jaké měla dříve slova ‚národ‘ a ‚národnost‘... národní ideál postoupil místo imperialistickému...“ (72).

Imperialismus (Řím!) je starší než „nacionalismus“ (72 až 73). Ale *novodobý* (moderner) imperialismus je založen „ve značné míře“ na *nacionalismu*... (73).

J. A. Cramb. Germany and England [Německo a Anglie] 1913... („Německo je náš úhlavní nepřítel...“). Pro stálou armádu... „500 let bojovala Anglie za *impérium*...“ (79). Spojenectví s Ruskem je „nepřirozené“ (80)...

správně! | „Věc tkví prostě v tom, že Německo dnes svým celkovým rozvojem daleko předstihlo Francii, Rusko a Japonsko, a *jedině* ono může v budoucnu znamenat reálné ohrožení světovlády anglického impéria, zejména jeho nadvlády na moři. Proto dohoda Anglie s třemi uvedenými velmocemi byla nesrovnatelně snazší než právě s Německem“ (85).

Spousta žvanění, citátů z Trubeckého, německý

kancléř je morálnější než Lloyd George etc. etc. *Šovinistická velkohubost!* Šťavnaté citáty z George Bernarda *Shawa* o anglickém pokrytectví (120—123) etc. Ale *Shaw* přece napsal i *spoustu* článků [mimo jiné i v *The New Statesman*] o nutnosti „rozdrtit“ Německo (s. 128). ||| !!!

Jednou z příčin je vzájemná „*neznalost*“ (136); — *výchova* v duchu „nacionálních předsudků“ (137). — — — Pro mír je třeba obětovat státní „samostatnost“ (138) (= právo na válku) etc. etc.

Citáty z Bernhardiho... obviňuje prý svůj národ z nedostatku bojovnosti... (!!) a z Rohrbacha (že prý je *též* „umírněný“! (s. 150) u Rohrbacha „jsou rozhodující humánní (!!!) pohnutky“). — — Nechutné individuum, tenhle *Steffen*...!

Německý imperialismus je „spíš defenzivní než agresivní“ (157). !

Německo vede „*obrannou*“ (158) válku — „je směšné“ si představovat, že by Německo zvolilo pro útok „tak vyloženě nepříznivou situaci, jako je nyní“ etc. etc. Německý imperialismus je „hluboce kulturní, sociálně konstruktivní“ etc. (163). haha!!

Kniha, která na začátku něco slibovala, vyústila v nejvulgárnější germanofilský šovinismus! *NB*

Diplomatické dokumenty jsou nanejvýš zmatené — ve *všech* zemích byli (někteří) diplomaté *pro* válku, zasahovali (a silně) i vojenští činitelé... „Příčiny světové války 1914—1915 můžeme zjistit jen studiem světových dějin...“ (180).

A dál až do konce (s. 254) citáty ze známých „knih“ v germanofilském duchu... Nil! Nil! Nestojí za námahu číst tenhle „drek“!

O P P E N H E I M E R .
A N G L I C K Ý I M P E R I A L I S M U S

Dr. Felix baron von **Oppenheimer**. Englischer Imperialismus^[337] [Anglický imperialismus]. Vídeň 1905.

(brožura o 64 s. Nil kromě obecně známého povídání o Chamberlainovi a „jeho“ hnutí. Nil!)

H E N G E R .
I N V E S T O V Á N Í F R A N C O U Z S K É H O
K A P I T Á L U

Hans *Henger*. Die Kapitalsanlage der Franzosen in Wertpapieren^[160] [Investování francouzského kapitálu do cenných papírů]. Stuttgart 1913 (Münchener Volkswirtschaftliche Studien. 125. sešit)

Velmi málo přínosná práce. Opakuje *Neymarckovy* údaje o Σ cenných papírů.

815 miliard, bez duplicit 600 miliard franků, z toho ve Francii 106—110.

Σ 4 % daně z kupónů (daň z úroků a dividend) vzrostla ze 70,4 miliónu franků v roce 1891 na 102,5 miliónu franků v roce 1910 (s. 1).

Σ cenných papírů (v držbě Francouzů):

(podle Edm. Théryho)	1891	77,1	miliardy franků
	1907	98,6	„ „
(podle autora)	1891—1895	79,0	„ „
	1906—1910	110,4	„ „

Roční investice kapitálu do akciových společností

ve Francii	566,2 miliónu franků
v Německu	1 080,5 „ „

Hospodářský vzestup Francie:

	1890		1909
sklizeň pšenice	117	miliónů hektolitrů	126
„ ovsá	94	„ „	117
výroba železa	3,5	miliónu tun	16,6 (1911)
obchodní loďstvo	0,9	„ „	1,4 (1909)
počet parních strojů			
v průmyslu	55 967	(1891)	81 335
jejich výkon			
v koňských silách	916 000		2 759 350
bohatství Francie			
(podle daně z dědictví)	243	miliardy franků (1892)	287 (1908)
spotřeba kamenného uhlí	28,96	miliónu tun (1885)	56,4 (1911)
(v Německu)	67,1		205,7 (1908)

Speciální (zahraniční) obchod Francie

	1891—1893	1908—1910
	7 692	miliónů franků 12 020 + 56,2 %
na 1 obyvatele	200,4	franku 304,7 + 52 %
Německa	7 117	miliónů marek 15 197 + 113,5 %
na 1 obyvatele	141,5	marky 238,6 + 68,6 %

{ 238,6 marky = 294,5 franku. Méně než ve Francii! }

NB. Ve francouzském důlním průmyslu jsou jako dělníci zaměstnání „převážně“ cizinci: Poláci, Italové, Španělé.*

„Jestliže Francouzi vyrábějí méně, jestliže se průmysl a obchod ve Francii nerozvíjí tak rychle jako v Německu, není to přirozeně ještě důkazem toho, že Francii hrozí nebezpečí stát se rentiéřským státem...“ (78) rozvoj (průmyslu a obchodu) prý postupuje kupředu, i když pomaleji než v Německu.

NB. Cituje: *Annuaire statistique de la France, 1910* (hospodářské a sociální indexy).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 422. *Red.*

KAUTSKY 1914 a 1915
(O IMPERIALISMU, VÁLCE
A SOCIÁLNÍ DEMOKRACII)

K. Kautsky. *Der Imperialismus*^[210] [Imperialismus], Die Neue Zeit, 1914, 2 (32. ročník), s. 908n., č. 21 (11. 9. 1914).

((K článku je připojena poznámka, že byl napsán před válkou, pro kongres a pak trochu upraven.))

|| Nyní se prý mnohdy pod pojem imperialismus
|| „zahrnují všechny jevy soudobého kapitalismu,
|| kartely, protekcionismus, vláda finančníků a kolo-
|| niální politika“ (908). Pak je to prý „nejvulgár-
|| nější tautologie“, pak „je imperialismus pocho-
? || pitelně životní nezbytností pro kapitalismus“
|| (908).*

? || Toto slovo je prý třeba brát „nikoli v této obec-
|| nosti, nýbrž v jeho historické determinovanosti“
? || (909), jako v *Anglii*, tj. „jako zvláštní druh poli-
Hobson! || tických snah“. „Angličané rozumějí“ (909) impe-
|| rialismem jednak snahu spojit všechny části impé-
|| ria s metropolí a rozšířit impérium...

k ničemu || „Imperialismus je produkt vysoce vyspělého
|| průmyslového kapitalismu. Tkví ve snaze každého
|| průmyslového kapitalistického národa připojit
|| nebo podmanit si stále větší *agrární* (podtrženo
|| Kautským) oblasti bez ohledu na to, které národy
|| je obývají...“ (909).**

¶ A dále úvaha o Proporcionalnosti výroby (nadpis 1. § článku) mezi zemědělstvím a průmyslem, výrobními prostředky a spotřebními předměty.

§ 2. Prostá zbožní výroba (žvanění, veteš).

§ 3. Kapitalistická výroba: kapitalistický průmysl potřebu-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 406. Red.

** Tamtéž. Red.

je, aby se „zemědělská oblast, která mu slouží jako dodavatel i odběratel“, „neustále rozšiřovala“ ((příliš rozvláčné!))

§ 4. Akumulace a imperialismus.

Rozpor mezi průmyslem a zemědělstvím se projevuje dvojitým způsobem (917):

(1) nadvýroba (v průmyslu)...

(2) drahota (surovin i životních potřeb)...

Imperialismu předcházela „forma“ (snahy o rozšíření) volného obchodu: „ten byl před půlstoletím rovněž považován za poslední slovo kapitalismu, jako dnes imperialismus...“ (917).

Volný obchod přispěl k rozvoji ostatních zemí (Spojené státy + Evropa); jejich protekcionismus: namísto dělby práce mezi anglickým průmyslem a zemědělstvím všech ostatních zemí „tyto“ (ostatní země) „rozdělily doposud volné agrární oblasti světa mezi velké průmyslové státy, protože tyto oblasti nebyly s to klást odpor. Na to reagovala Anglie. To byl počátek imperialismu.

|||| NB

Zvlášť mu napomáhal systém vývozu kapitálu do agrárních oblastí, který vznikl současně s ním...“ (918).

|| ?

Železnice v nových zemích — rozvoj směny — jejich ochrana státní mocí — snaha o anexe (+ zabránit rozvoji průmyslu v těchto zemích)...

„To jsou nejdůležitější kořeny imperialismu, který vystřídal volný obchod...“

„Představuje poslední možnou formu projevu kapitalistické světové politiky, nebo je možná ještě nějaká jiná?“

Jedna „stránka imperialismu“ je „životní nutností pro kapitalismus“ a může být překonána „pouze socialismem“ (920), totiž: stavba železnic, ovládnutí zemědělských oblastí, jejich podmanění...

Existuje však ještě *druhá* stránka imperialismu: boj států, zbrojení, válka, odpor Indie, islámu, východní Asie, odpor

proletariátu — to vše vyvolává úsilí „kapitalistů všech zemí o spojení...“ (920).

ultra-
imperia-
lismus* || „Z ryze ekonomického hlediska není vylou-
čeno, že kapitalismus projde ještě další novou
fází, *kdy se politika kartelů přenese do za-
hraniční politiky, fázi ultraimperialismu,*
haha || proti němuž bychom přirozeně museli bojovat
stejně energicky jako proti imperialismu, třebaže
je nebezpečný jinak, nikoli závody ve zbrojení
a ohrožováním světového míru“ (921)...

!! || To prý bylo napsáno před válkou. Jeho (Ra-
kouska) konflikt se Srbskem „nevznikl výlučně
z imperialistických tendencí“ (922), má „právě
tak (ebenso) nacionalistický“ „jako imperialis-
tický kořen“ (922). Pravda, existují prý „roz-
pory“, které vyvolal imperialismus „mezi jinými
haha! || velmocemi“. Je možné, že zbrojení zesílí a mír
(po této válce) bude jen příměřím.

|| „Z ryze ekonomického hlediska nebrání už nic tomu,
aby toto obrovské uvolnění napětí vedlo nakonec k od-
stranění imperialismu svatou aliancí imperialistů...“ (922).
|| Čím delší bude válka a čím větší vyčerpání..., tím *blíže*
budeme tomuto řešení...

Ibidem, s. 981 V článku Wirkungen des Krieges^[223]
[Vlivy války], že internacionalismus „nevylučuje“ „národní
cítění“ a obranu vlasti, ale vyžaduje, aby to bylo přiznáno
„každému národu“; „v tomto smyslu“ (sic!) *Němci*
i Francouzi hlasovali pro úvěry.

S. 975 ibidem, pro úvěry hlasovali „naši soudruzi“ jak
v zájmu obrany vlasti, tak i v zájmu „osvobození Ruska od
carismu...“ (!!).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 409. *Red.*

S. 974 „Je nutné apelovat na státníky vítěz-
ných států, aby byli umírnění“ (třikrát). || haha!!

S. 846 (21. 8. 1914) V článku Der Krieg^[213] [Válka] (datován 8. 8. 1914), končí výzvou k „důvěře“, a ne ke „kritice“, „kázeň ve straně“...

V článku Zwei Schriften zum Umlernen^[224] [Dvě stati k přeškolení] (1915, 2) § d: Pojem imperialismu.

Proti Cunowovi, že prý „závěry“ (Hilferdingovy) o *finančním kapitálu* „byly jednomyslně (podtrženo K. Kautským) přijaty socialistickými teoretiky“* (s. 107) (23. 4. 1915.)

Cunow *ztotožňuje* imperialismus s „novodobým kapitalismem“ (109).

On (Kautsky) odmítá toto ztotožňování. V Anglii prý v 90. letech 19. století (110) rozuměli imperialismem úsilí vytvořit velkou Británii (110), impérium, „zvláštní druh *imperiální politiky*“ (110. Podtrženo K. Kautským), kolonie, protekcionismus.

„Všichni ji“ („tuto novou politiku“) || ?
„označovali jako imperialismus“ (NB) (ibidem).

On (Kautsky) prý „první“ zkoumal nový imperialismus“ (Die Neue Zeit, 1897—1898 (16,1), *Ältere und neuere Kolonialpolitik*^[207] [Stará a nová koloniální politika]), poukazoval na vývoz kapitálu, na úlohu špičkových kruhů finančníků. Hilferding v r. 1910 **nenazval** tuto novou fázi kapitalismu „imperialismem“ (110—111).

„Také on“ (= Hilferding) „označuje slovem ‚imperialismus‘ zvláštní *druh politiky*, a ne ‚hospodářskou fázi‘. Imperialismus je pro něho“ (= Hilferdinga) „politikou, jíž dává přednost finanční kapitál...“ (111).

NB
Die Neue
Zeit 1897/8,
roč. XVI, sv.1

vytáčky
a spor
o slova

Musíme rozlišovat: imperialismus není „hospodářská fáze“,

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 428. Red.

nýbrž zvláštní politika, jako manchesterství²⁵. *Je třeba odlišovat finanční kapitál a imperialismus — „jeho politiku“* (111).

no
tohle! || „Imperialismus je zvláštní druh kapitalistické politiky, stejně jako manchesterství, po němž nastoupil. Manchesterství rovněž neznamenal určitou ‚hospodářskou fázi‘, *třebaže bylo s takovou fází nutně spjato*“ (111).*

Imperialismus je politika „hospodářské fáze“ finančního kapitálu!! To jste chtěl říci? Pletichář a sofista²⁶, rabulista²⁷ a malicherný formalista — to jste zač! Podstatu věci obchází vytáčkami.

§ e) „Nutnost imperialismu“ (112n.).

|| „Že byl imperialismus neodvratný, a proto nutný, to nikdo nemůže popřít... Sporné je, zda je nutný v budoucnosti...“ (113).

A dále místa, která jsem citoval v časopise *Kommunist*²⁸... (s. 144—145 aj.).**

(ultraimperialismus je rovněž možný... atd. Viz *Kommunist*...)

Mimo jiné:

Kautsky: Tiao-čou^[211] *Die Neue Zeit* XVI, 2 (1898) — (č. 27, 3. 1898), mimo jiné, že „politika výbojů“ v Číně etc. existuje

sic!! || „není pokroková, nýbrž reakční politika, není novodobá buržoazní politika, nýbrž část znovu oživené feudálně absolutistické politiky... reakce proti manchesterství... Ten, kdo zastává alespoň trochu vyspělejší buržoazní hledisko, musí proti ní bojovat stejně jako proti spotřebním daním, prémím, cechaření a omezování svobody pohybu“ etc. (s. 25).

NB ||

* Viz *Sebrané spisy* 27, Praha 1986, s. 406. *Red.*

** Viz *Sebrané spisy* 26, Praha 1986, s. 249—251. *Red.*

Die Neue Zeit XV, 1 (1897). *Lafargue*. Die ökonomi- NB
schen Funktionen der Börse [Hospodářské funkce burzy].

1915, 2 (33. ročník), článek o knize G. Güttlera, Die NB
englische Arbeiterpartei [Anglická dělnická strana]
(Jena 1914).

ISCHCHANIAN.

ZAHRANIČNÍ PRVKY V RUSKÉM NÁRODNÍM HOSPODÁŘSTVÍ

PhDr. *B. Ischchanian*. *Die ausländischen Elemente in der russischen Volkswirtschaft*. Geschichte, Ausbreitung, Berufsgruppierung, Interessen und ökonomisch-kulturelle Bedeutung der Ausländer in Russland^[187] [Zahraníční prvky v ruském národním hospodářství. Dějiny, rozvoj, členění podle povolání, zájmy a hospodářsko-kulturní význam cizinců v Rusku]. Berlín 1913 (Siemenroth) 7 marek.

Převyprávění Alexinského^[4] v *Die Neue Zeit*, 1913—14, 32, 1, s. 435n.

NB: Mimo jiné tato tabulka z Ischchaniana (s. 438):

	v miliardách franků	Celkem v zahraničí	V Rusku	% z posledního sloupce
NB: Francie má Kapi- tál v Belgie „ zahra- Německo „ ničí	40	40	14	27,5
Anglie „	—	2,715	0,634	23,4
Ostatní země mají	32,5	26,0	4,00	15,38
	78,7	63,0	0,775	1,20
	—	—	0,500	—
	151,2			
	můj součet			

Spojené státy?? 10?? minimum
160 miliard franků

> 14,5 miliardy marek
(×) 14 582 miliónů marek,
z toho 83,76 % ve státních
půjčkách...

(×) Můj výpočet:
14 634 franků × 8 = 11 707 marek
+ 5 275 = 16 982 marky, a ne 14 582??

PANNEKOEK.
OTÁZKA KRYTÍ STÁTNÍCH VÝDAJŮ
A IMPERIALISMUS

Ant. Pannekoek. Deckungsfrage und Imperialismus [Otázka krytí státních výdajů a imperialismus]. (Die Neue Zeit, 1913—1914, 32, 1, č. 4, 24. 10. 1913, s. 110n.)

(×) „Rozpor mezi zásadovou a reformistickou taktikou tkví podle našeho názoru v tom, že reformistická taktika je *příliš* určována *nejbližšími zájmy*, snadno dosažitelnými a zdánlivými úspěchy a *jim obětuje vnitřní sílu proletariátu*, zatímco zásadová marxistická taktika, protože má na zřeteli především růst síly proletariátu, zajišťuje tím největší možné kladné výsledky; vždyť tyto výsledky, jež jsou ústupky vládnoucích tříd, závisí především na síle proletariátu“ (s. 111).

A před touto větou:

(**) to není pravé slovo, tak ne
správně! „Podstata socialistického třídního boje tkví v nerozlučné jednotě boje *za socialismus* (**) a zastupování všech bezprostředních zájmů proletariátu. Jedině proto, že strana bojuje za všechny každodenní zájmy dělnické třídy, je stranou proletariátu, stranou mas, a může zvítězit“ (×).

NB: Pannekoek formuluje otázku reformismu *nesprávně*.

Pannekoek zde *nastolil* otázku prvořadě důležitosti, ale špatně, nebo přinejmenším nepřesně, na ni odpověděl. „Jednota boje za socialismus a za reformy“ nebo „a za bezprostřední zájmy dělníků“? A co je to boj za socialismus? V Pannekoekově formulaci je *smazán*, setřen, zmizel rozdíl mezi levicí a „centrem“. Pannekoekovu formulaci (danou, tuto) podepíše i K. Kautsky (který ostatně proti tomuto Pannekoekovu článku ani neměl námitky). Tato formulace je nesprávná. *Boj za socialismus* tkví v *jednotě* boje za bezprostřední zájmy dělníků (a v tom smyslu za reformy) a **revolučního** boje o moc, za vyvlastnění buržoazie, za svržení buržoazní vlády a buržoazie.

NB

Je zapotřebí spojovat *nikoli* boj za reformy + fráze o socialismu, boj „za socialismus“, *nýbrž dva druhy* boje.

Asi takto:

1. Hlasování pro reformy + revoluční akce mas...

2. Parlamentarismus + demonstrace...

3. Požadavek reforem + požadavek (konkrétní) revoluce...

Hospodářský boj *společně* s neorganizovanými, s masami, a ne jenom *pro* organizované...

4. Literatura pro vyspělé + bezplatná masová literatura pro zaostalejší vrstvy, pro neorganizované, pro „nejširší masy“...

5. Legální literatura + ilegální...

{srov. v tomtéž svazku Die Neue Zeit, s. 591, o „nekvalifikovaných“ dělnících v Americe}

SEŠIT

ε

(EPSILON)

Obsah

Weltwirtschaftliches Archiv (1916)

(zahraniční kapitál: Arndt)[¹³] [1].The Economist²⁹ o válce a The Daily Telegraph [3 a 11,
14—15, 18—19].

Uhlí a železo (Teze N. I. Bucharina) [33—34].

KAPITÁL V ZAHRANIČÍ*

Kapitál v zahraničí	Anglie	Francie	Německo
1862	3,6	—	—
1872	15	10 (1869)	—
1882	22	15 (1880)	?
1893	42	20 (1890)	?
1902	(62)	37[^{8*}] Diouritch	27 Hilferding s. 492
1914	75—100	60	12,5 44

((Arndt))   Riesser   viz ε I   (Neymarck)

ZAHRANIČNÍ KAPITÁL: ARNDT

Weltwirtschaftliches Archiv (vydal Bernhard Harms). Sv. 7.
1916, I.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 379—380. Red.

Die Kapitalkraft Frankreichs [Síla francouzského kapitálu] od prof. dr. **Paula Arndta**.

Autor se odvolává na svůj článek *Neue Beiträge zur Frage der Kapitalanlage im Auslande*^[14] [Nové údaje k otázce kapitálových investic v zahraničí] (v *Zeitschrift für Sozialwissenschaft*. 1915, s. 311 a 456) a cituje odtud číselné údaje o kapitálu investovaném v zahraničí: (s. 35)

		(Riesser, s. 395 a s. 404)
		v miliardách franků
anglický	3 miliardy liber šterlinků = 75 miliard franků	62 (1900 Speyer)
francouzský	60 miliard franků = 60 miliard franků	30 (1902 Dehn)
německý	35 miliard marek = 44 miliard franků	31 (25 miliard marek)
	<u> </u> <u> </u> <u> </u>	
	((Σ = 179))	

Francie, která zaujímá 4. místo po Anglii, Německu a „Severní Americe“, prý patří k „hospodářským velmocem“ (s. 37).

Z L I T E R A T U R Y

Z literatury:

William English Walling. *The Socialists and the War* [Socialisté a válka]. New York 1915 (XII + 512 stran). 1,50 dolaru.

„Pokud jde o důležité oficiální stranické dokumenty, zdá se, že je sborník úplný“ (s. 188).

Curyšská městská knihovna sociální literatury:

Parvus. *Die Verstaatlichung der Banken und der Sozialismus* [Zestátnění bank a socialismus].

Schumann. *Die Reichsbank* (Říšská banka).

„Die vier letzten Privatnotenbanken [Poslední čtyři soukromé emisní banky].“

- Schär*. Die Bank im Dienste des Kaufmanns [Banka ve službách obchodníka].
- Schulze*. Die Bankkatastrophen in Sachsen [Bankovní úpadky v Sasku]. 1903.
- Schär*. Technik des Bankgeschäfts [Technika bankovních operací]. Berlín 1908.
- Levy*. Monopole, Kartelle und Trusts [Monopoly, kartely a trusty]. Jena 1909.
- Kantorowicz*. Kartell-Probleme [Problémy kartelů]. Berlín 1911.
- Abel*. Das kranke England [Nemocná Anglie]. 1909.
- Veritas*. Österreichs Zukunft [Budoucnost Rakouska]. Curych 1892.
- Jakob Lorenz*. Zur Italienerfrage in der Schweiz^[285] [K otázce Italů ve Švýcarsku]. Curych.
- Schär*. Die Verstaatlichung der schweizerischen Wasserkräfte [Zestátnění vodní energie ve Švýcarsku]. Basilej 1905.
- Schücking*. Die Organisation der Welt [Organizace světa]. Lipsko 1909 (41).
- Lassalle*. Der italienische Krieg [Italská válka]. Berlín 1859.
- Staudinger*. Kulturgrundlagen der Politik [Kulturní základy politiky]. Jena 1914.
- Lloyd George*. Bessere Zeiten [Lepší časy]. Jena 1911.

THE ECONOMIST O VÁLCE

The Economist, 17. dubna 1915.

Článek The end of the war^[100] [Konec války].

„Avšak čím déle potrvá válka, tím více budou národy, na rozdíl od vlád, ochotny pozvednout hlas proti krveprolévání, které den co den, týden co týden ničí tisíce a tisíce rodin.

Tak se znovu dostáváme k problému: ‚Stát a jednotlivci‘ a k otázce, jak dlouho budou vedoucí činitelé vysoce

organizovaného byrokratického státu s to čelit vnitřním revoluč-
ním silám...“.

||| NB

ARGUMENTY SOCIÁLPATRIOTŮ

Argumenty sociálpatriotů

Brožurka Uptona *Sinclaira s Blatchfordovou* odpovědí předkládá zvláště jasně, přímo, přesně a rozhodně nový (nikoli Plechanovův, nikoli Kautského etc.) argument sociálpatriotů:

Ano, válka slouží zájmům kapitalistů etc., ale jsme *zřejmě slabí*, zřejmě není v našich silách jí zabránit. Řeči o boji proti válce, o „povstání“ etc. etc. jsou „tíše vyjádřené mínění“, beznadějně „přeceňování“ našich sil.

Varianta argumentu o „utopismu“, který byl obsažen i v Plechanovově referátu.

Z tohoto hlediska je basilejská rezoluce dobře míněným pokusem postrašit vlády, ne však příslibem a odhodláním k revolučním akcím, respektive k revoluční propagandě.

[Taková formulace otázky, která všechno redukuje na „preventivní válku“, je velmi úzká a Blatchfordem záměrně zúžená. Využití krize k revoluční propagandě a přípravě revolučních akcí — o to jde.]

THE DAILY TELEGRAPH,

17. LISTOPADU 1914

The Daily Telegraph, 17. 11. 1914.

Parlament^[457].

„Pan E. Jones (poslanec za obvod Merthyr Tydfil) položil otázku, zda by se nemohly cenzurovat články pana Keira Hardieho v jeho listě...“

A potom týž na konci zasedání: vyrozuměl jsem K. Hardieho, že o něm budu mluvit, a není to má vina, jestliže není přítomen.

Čte výňatky z článků K. Hardieho z 31. 10. a 7. 11., v nichž K. Hardie obviňuje Angličany a Francouze z ukrutností a vysmívá se loajalitě indických vojsk. K. Hardie prý tvrdil, že německý císař je udatný voják, ale vlastnímu panovníkovi se vysmíval: „náš král je milovníkem domácího krbu“.

Může vláda trpět takové řeči členovi parlamentu? My jsme se „v důsledku toho v posledních několika týdnech setkali v Merthyr Tydfilu se značnými obtížemi při nábore nováčků do armády, třebaže probíhal dobře do té doby, než pan Keir Hardie začal se svou taktikou“.

Pak mluvil *J. A. Pease*: „Dovolte mi ve stručnosti říci, že pokud jde o vládu, ta je toho názoru, že všechny výroky pana K. Hardieho, na něž poukazuje pan Jones, postrádají jakýkoliv reálný podklad a není třeba si jich všímat.“

(Konec zasedání.)

POČET OBYVATELSTVA A ROZLOHA VÁLČÍCÍCH A NEVÁLČÍCÍCH ZEMÍ

(S. 29. Deutsche Rundschau č. 10)[²⁷⁰]

obyvatelstvo v miliónech 1910			
Velká Británie	421	Německo	78
Rusko	167	Rakousko	51
Francie	86	Turecko	25 (asi)
	674	(3 velmoci)	154
Japonsko	70		
(4 velmoci)	744		
+ Srbsko			
+ Belgie			

			Neválčící	
I. válčící skupina	744	[750 versus 150]	Čína	431
II. „ „	154		Spojené státy	103
Válčící	898		Itálie	36
	+		(3 velmoci)	570
Neválčící	570			
	1 468			

Obyvatelstvo světa celkem = 1 600

		1912			
		Čtvereční míle (v miliónech)			
Velká Británie	10,8	Německo	1,2	Neválčící	
Rusko	10,2	Rakousko	0,2 (241 000)	Čína	2,9
Francie	4,8	Turecko	0,7	Spojené státy	3,7
	25,8		2,1	Itálie	0,7
Japonsko	0,3 (260 000)				7,3
	26,1				
I. skupina	26,1				
II. skupina	2,1				
Válčící	28,2				
Neválčící	7,3				
	35,5				

Celý svět — 52,0 milióny čtverečních mil.

THE ECONOMIST O VÁLCE A THE DAILY TELEGRAPH

The Economist, 9. 1. 1915. *NB*

Článek *The European deadlock*^[122] [Evropa ve slepé uličce]
 „Není divu, že za takových podmínek“ („hrozné podmínky moderní války“) „vojáci na místech, kde bláto téměř znemožnilo jakýkoli postup, uzavírají spontánně příměří, jak to líčí jeden dopisovatel ve včerejším čísle listu The Times. Taková příměří ovšem vznikají pouze

NB v těch úsecích bojiště, kde leží zákopy v bezprostřední blízkosti, ale (tato příměří) nutí k zamyšlení nad nesmyslnou krutostí války a vzbuzují u některých lidí naději, že by vojáci na bojišti mohli začít protestovat proti nekonečnému prodlužování válečných hrůz...“ (s. 46).

Idem, s. 54: Industrial Profits^[185] [Průmyslové zisky]:

Čistý zisk (po zaplacení úroků etc. z úvěru)

Zprávy uveřejněné koncem čtvrtletí. Stav ke dni:	Počet společ- ností	v miliónech liber šterlinků		+ - %	Celkový kapitál 1914	Zisk v % z kapi- tálu
		1913	1914			
31. března	301	20,5	22,1	+ 8,4	230,1	9,6
31. července	263	22,6	23,6	+ 4,2	181,9	13,0
30. září	131	10,6	9,5	- 9,5	107,6	8,8
31. prosince	214	15,3	14,5	- 5,6	116,4	12,4
Σ	909	69,0	69,7	+ 0,9	636,0	10,9

„útrapy“ kapitalistů!!!

The Economist, 19. 12. 1914^[383]. Vojenská příloha, s. 10: výdaje Ruska na pozemní armádu a loďstvo

1903	466 miliónů rublů		%
1904	491	+ 25	+ 5,3
1905	496	+ 5	+ 1,0
1906	504	+ 8	+ 1,6
1907	493	- 11	- 2,0
1908	612	+ 119	+ 24,1
1909	631	+ 19	+ 3,0
1910	648	+ 17	+ 2,7
1911	669	+ 21	+ 3,3
1912	809	+ 140	+ 20,9
1913	944	+ 135	+ 16,6

The Economist, 19. 12. 1914, s. 1059, článek *The war and modern business*^[461] [Válka a novodobé podnikání]:

„Dokud koncem července nepropukla nejkrvavější bouře v historii, dalo se těžko rozeznat, kde začínal Krupp a končil

Creusot. Válečné půjčky se těsně prolínaly s mírovými, neproduktivní zadlužení s produktivními investicemi kapitálu. K ničení nebo k budování, ke stavbě průplavů nebo pevností, zaoceánských parníků nebo válečných lodí celý podnikatelský a finanční svět jakoby se soustřeďoval v Londýně, v Paříži a v Berlíně. Finanční firmy byly téměř výlučně anglo-německé, anglo-francouzské a anglo-americké; jejich správní rady se prolínaly a měly téměř ve všech velkých městech Starého i Nového světa filiálky nebo zástupce. Mamutí společnosti a korporace ochotně přijímaly akcionáře všech národností a pramálo dbaly na diplomatická spojení... Před šesti měsíci bylo otřepanou pravdou tvrzení, že národnost není na překážku uzavírání obchodních dohod... Náhle to všechno skončilo... Jenže na tom nemají vinu ani podnikatelé, ani dělnická třída. Za původce války je všude považován úzký okruh lidí — panovníci, diplomaté, státníci, vojenští činitelé nebo „filozofové“... Doufejme v brzké vystřízlivění, v návrat zdravého rozumu, v obrodu náboženství a nové vzkříšení lidského svědomí...“

	Země Trojspolku	Země Dohody	Obě strany
Přímé (válečné) výdaje za šest měsíců	725	990	1 715 (v miliónech liber št.)
Ztráty ze zastavení výroby (Yves Guyot (α))	1 330	810	2 140
Celkové výdaje za šest měsíců	2 055	1 800	3 855
Normální národní důchod za šest měsíců („předpoklad“)	1 500	2 500	4 000
Poměr přímých výdajů k národnímu důchodu	48 %	40 %	43 %
Poměr celkových výdajů k národnímu důchodu	137 %	72 %	96 %
Národní bohatství	25 000	40 000	65 000

(α) Pramen Yvesa Guyota je zřejmě neobjektivní!

The Economist, 1915, č. 3724 (9. 1. 1915) [122] (s. 51):*
 NB Cost of the War to Europe [65] [Válečné výdaje Evropy]
 za šest měsíců

	Početnost armád v miliónech	v miliónech liber šterlinků			v miliónech liber šterlinků			Národní bohatství 1913			
		Válečné výdaje	Ztráty z omezení výroby	Hodnota ztracených životů	Obyvatelstvo 1913 (v miliónech)	Zahraníční obchod	(na 1 obyvatele)		Národní důchod 1913		
Německo	4,35	395	830	294	68	1 063	(15,6)	2 100	(31)	16 000	(235)
Rakousko- Uhersko	3,50	320	500	141	50	264	(5,3)	..	..	..	..
Σ	7,85	715	1 330	435	118	1 327	(11,2)	3 000	(25)	325 000	(212)
Rusko	5,4	490	110	218	170	269	(1,6)	..	..	..	..
Francie	4,0	365	600	232	40	583	(14,6)	1 250	(31)	13 000	(325)
Spojené království	1,0	90	100	83	46	1 344	(29,3)	2 250	(49)	18 000	(390)
Σ	10,4	945	810	533	256	2 196	(8,6)	35 000	(20)	340 000	(156)
ΣΣ	18,25	1 660	2 140	968	374	3 523	(9,4)	38 000	(21)	365 000	(174)

(α)

* Ibidem, s. 46 -- možnost protestu vojáků, když navážou kontakt v zákopech.

Ibidem (2. 1. 1915), s. 12

„Všichni, kdo viděli neslýchané barbarství a krutost moderní války, mluví o tom s odporem. Všude si lidé kladou otázku, jak dlouho lidská přirozenost dokáže snášet hrozná utrpení této nepopsatelné války, jak brzy vyčerpání a hrozba smrti hladem doženou národy k povstání. Některé německé listy doufají v revoluci v Rusku. Možná, že s ní budou mít co dělat, protože je velmi pravděpodobné, že německá dělnická třída se tvrdě oboří na agresivní militarismus, který ji hnal do záhuby.“

To je z článku The Realms of the Habsburgs^[367] [Říše Habsburků], v němž se uvádí, že v Rusku je postavení obyvatelstva a národů horší než v Rakousku. NB

9. 1. 1915, s. 57^[380]: Rumuni v Rusku žijí **hůř** než v Rakousku...

Ibidem, s. 66^[384] Válečné výdaje Ruska (1/2 roku) = 6 234 milióny rublů (13 miliónů rublů denně).

S. 72, nová kniha: P. Vinogradov, The Russian Problem [Ruský problém]. (1 šilink)?

The Daily Telegraph (č. 18 631), 29. 12. 1914.

Nezávislá labouristická strana a válka^[184].

„Jedna z rezolucí k poslednímu bodu programu výroční konference skotské sekce Nezávislé labouristické strany, která se bude konat v sobotu v Glasgowě a na níž promluví k delegátům pan Keir Hardie, člen parlamentu, požaduje, aby všichni členové Nezávislé labouristické strany, kteří pomáhají vládě při nynějších náborech nováčků do armády, byli vyloučeni (ze strany). Jiná rezoluce žádá, aby bylo vyjádřeno politování nad tím, že Národní labouristická strana po vypuknutí války nesvolala konferenci, aby stanovila svoji politiku.“

BIBLIOGRAFICKÉ POZNÁMKY A LITERÁRNÍ PRAMENY

The British Review, 1915, červenec, How We Ought to Feel about the War^[128] [Jaký postoj máme zaujmout k válce] od *Johna Freemana*. s. 87—88... „protivlastenecký pamflet“ pana *Barretta* (nadpis?)

(z Worker's Freedom Group [Dělnická skupina Svoboda].

NB || „Nezbude nám, než vést ještě jednu válku,“ pro-
hlašuje, „válku proti boháčům, novou reformační
válku...“ (88).

Recht und Wirtschaft, 1915, červen.

Die Gewerkschaften Deutschlands im Kriege^[436] [Německé odbory za války] od dr. W. *Troeltsche* (chvalozpěvy!! cituje *Sozialistische Monatshefte*).

Rozkol ve Württembersku (Stuttgart). Frankfurter Zeitung, č. 319, 2. ranní vydání, 17. 11.

Přírůstkový katalog *městské knihovny* ve Winterthuru (vychází od r. 1907), 7. ročník 1913—1914.

Z beletrie:

Lucien Descaves. La saignée [Pouštění žilou] (1870—1871).

Nexö. Pelle der Eroberer [Pelle dobyvatel].

A. Schnitzler. Novellen [Novely] 1914.

Literatura o Švýcarsku:

Paul Berger. Après la grande débâcle: le partage de la Suisse^[40] [Po velké porážce: rozdělení Švýcarska]. Lausanne 1914.

napsáno před válkou: předpovídá vítězství Německu a hrozící rozdělení Švýcarsku.

NB: s. 31, volá po nelítostném boji proti „revolučnímu socialismu“ v armádě i ve škole.

- A. *Rüegg*. Erlebnisse einer Serviertochter [Ze života číšnice]. Curych 1914.
- III. část (Naučné a vědecké knihy): Učení o původu. 1914. (Kultura současnosti, III., IV.)
- Aug. *Bernard*. Le Maroc [Maroko]. Paříž 1913.
- E. *Haeckel*. „Gott-Natur“ [Bůh-příroda]. Lipsko 1914.
- Rud. *Kjellen*. Die Grossmächte der Gegenwart [Soudobé velmoci]. Lipsko 1914.
- A. *Manes*. Der soziale Erdteil [Sociální světadíl] (o Australasii). Berlín 1914.
- Rud. *Martin*. Deutsche Machthaber [Vládcové Německa]. 1910.
- Uhde. Feuerbach. Lipsko 1914.
- A. *Žart*. Bausteine des Weltalls: Atome, Moleküle [Základy vesmíru: atomy, molekuly]. Stuttgart 1913.
- Taylor*. Die Grundsätze wissenschaftlicher Betriebsführung [Základy vědeckého řízení podniku].

UHLÍ A ŽELEZO

Internationale Monatsschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik (Lipsko), 1916, leden (10. ročník, č. 4).

Dr. *Hans Arlt*, báňský asesor v Mnichově. Kohle und Eisen und ihre Bedeutung im gegenwärtigen Weltkriege^[12] [Uhlí a železo a jejich význam v současné světové válce]. Statistika zásob uhlí a železa ve válčících zemích.

(Světové zásoby železné rudy)

(„ „ uhlí)

(Kongresy geologů ve Stockholmu 1910 a v Torontu 1913.)

Pořadí bohatství zásob uhlí

železa

1. Spojené státy

1. Spojené státy

2. Kanada

2. Nový Foundland

3. Čína

3. Německo

4. Německo

Těžba uhlí v roce 1913

Anglie	287,4 miliónu tun
Německo	278,9
(Spotřeba	250,3 Německo
	233,8 Anglie)

Pozoruhodný je Thomasův vynález (1878) zásaditého neboli Thomasova způsobu výroby oceli namísto besemerování.

Tento způsob zajistil Německu převahu, neboť *zbavuje* rudu fosforu, a v Německu je železná ruda právě *bohatá na fosfor* (NB).

Tím také Německo překonalo Anglii.

|| NB

Chemický průmysl vyrábí kamenouhelný dehet (1 milión tun roku 1912 v Německu).

Ve francouzských oblastech obsazených Německem

asi 70 % francouzských zásob uhlí

„ 80 — „ „ železa

(Bez Ameriky by byla Francie dávno ztracena).

V Ů D C O V É T R A D E U N I O N Ů

Vůdcové tradeunionů³⁰

The Daily Telegraph, 7. října 1915.

„Po vyslechnutí projevů ministerského předsedy a earla Kitchenera a po dlouhých poradách o nábore dobrovolníků do armády vydali zvolení dělničtí předáci velmi energicky formulované svolání o dobrovolnících, v němž se praví, že „má-li být zachována zásada dobrovolnosti, je nutné odvádět nejméně 30 000 branců týdně.“

Pan C. W. Bowerman, člen parlamentu, tajemník parlamentního výboru kongresu tradeunionů, odevzdal včera po poledni zástupci listu The Daily Telegraph exemplář svolání^[238]. Zní takto:

Krize

Provolání k svobodným mužům

„Krajané... Dosud nikdy v dějinách neprožíval náš národ tak vážnou krizi jako nyní... Útok Německa etc... (cíl:) dosáhnout takového vítězství, které zbaví svět strachu před vojenskou tyraní, kterou by mu vnutilo Německo...“. Výzva ke vstupu do armády, proč...? „Nejen proto, že tím budou hájit vlastní zájmy, ale také proto, že jejich činy budou chránit životní zájmy národa...“

„Víme, že porážka nebo problematický mír by pro nás znamenaly nejen ztrátu naší národní prestiže a jistotu, že za několik let konflikt propukne znovu, ale i ztrátu těch osobních svobod a práv, jejichž vydobytí trvalo staletí...“

H. Gosling	} Parlamentní výbor kongresu tradeunionů. Generální federace tradeunionů. Výkonný výbor Labouristické strany.	} NB
C. W. Bowerman		
J. O'Grady		
W. A. Appleton		
G. J. Wardle		
W. S. Sanders		

Ibidem, 9. 10. 1915^[99] (sobota). Kromě *masových* shromáždění (××) se prý bude konat

„V pondělí (11. 10. 1915) porada earla Derbyho, nového ředitele náboru do armády, s osobami, které podepsaly významný manifest dělnických organizací, vydaný minulý čtvrtek (7. 10. 1915)“.

„Tato porada, na niž earl Derby pozval zástupce dělnických organizací, se sejde v domě č. 12 na Downing Street...“

(××) „výkonnému výboru“ [= z tří podepsaných organizací] „byly už dány zdarma k dispozici sály pro masová shromáždění...“

Kromě masových shromáždění jsou organizovány výjezdy propagandistů, „mítinky v dílnách“, „schůze v poledních přestávkách“ etc.

NB

...bude připraveno „velké množství propagandistické literatury, hlavně ve formě letáků, které se budou rozdávat na různých shromážděních...“ atd.

NB
k otázce
finančního
kapitálu

Ibidem, 15. 10. 1915. Pochvalná recenze^[66]
o článku *Ellise Powella* *The Evolution of the
Money Market*^[359] [Vývoj peněžního trhu]
(10 š. 6 p.), Londýn 1915 (*Financial News*).

S E Š I T

ζ

(D Z E T A)

Obsah

Harms. Světové hospodářství [2—3].

Suřan [5—9].

Hübner [10].

Junius [13—14].

Demorgny^[74] (Persie NB) [11].

{ Le Temps^[83, 84] [16 a 19—20].

{ The Daily Telegraph aj. [23—28].

{ Lloyd George^[282] o 4 *miliardách* liber šterlinků (4. 5. 1915)
[29—30].

Brauer^[50] o německých (etwa „poražencích“) [17—18].

H A R M S. S V Ě T O V Ě H O S P O D Á Ř S T V Í

Bernhard Harms. *Probleme der Weltwirtschaft*^[154] [Problémy světového hospodářství]. Jena 1912. *Volkswirtschaft und Weltwirtschaft*. [Národní hospodářství a světové hospodářství].

Anglický kapitál v zahraničí (1911) podle G. Paise ((*George Paish* v *Journal of the Royal Statistical Society*, sv. LXXIV, 1910/11, s. 167)) (Great Britain's Capital Investments in Colonies etc.^[339] [Kapitálové investice Velké Británie v koloniích etc.]).

(*B. Harms*, s. 228):

I. *Anglické kolonie (v tisících liber šterlinků)*

Severní Amerika	Kanada a Nový Foundland	372 541
Austrálie	Australský svaz	301 521
	Nový Zéland	78 529

Afrika	Jižní	351 368
	Západní	29 498
Asie	Indie a Cejlon	365 399
	Straits Settlements	22 037
	Hongkong	3 104
	Britské severní Borneo	5 131
	ostatní britské državy	25 024
	Σ = britské kolonie	<u>1 554 152</u>

II. *Cizí země:*

Spojené státy	688 078
Kuba	22 700
Filipíny	8 202
Argentina	269 808
Mexiko	87 334
Brazílie	94 330
Chile	46 375
Uruguay	35 255
Peru	31 986
ostatní americké země	22 517
Rusko	38 388
Turecko	18 320
Egypt	43 753
Španělsko	18 808
Itálie	11 513
Portugalsko	8 134
Francie	7 071
Německo	6 061
ostatní evropské země	36 319
Japonsko	53 705
Čína	26 809
ostatní cizina	61 907
Σ = cizí země	<u>1 637 684*</u>
$\Sigma\Sigma$ = Celkem	<u>3 191 836</u>

(ale celkem je to prý $3\frac{1}{2}$ miliardy liber šterlinků)

* Podle Harmse. *Red.*

Totěž podle světadílů (v miliónech liber šterlinků):

Amerika	1 700	=	53
Asie	500		16
Afrika	455		14
Austrálie	387		12
Evropa	150		5
	<hr/>		<hr/>
	3 192		100 %

Dr. Sigmund Schilder. Entwicklungstendenzen der Weltwirtschaft^[388] [Vývojové tendence světového hospodářství]. Berlín 1912, s. 150, odvolává se na G. Paishe a říká, že jeho čísla jsou nižší, než odpovídá skutečnosti, neboť uvádí emisní kursy (v *Latinské Americe* 556 = 556 miliónů liber šterlinků, kdežto podle kótování londýnské burzy z 31. 5. 1909 $\Sigma = 767$ miliónů liber šterlinků, z toho Argentina 281 miliónů, Brazílie 140 miliónů).

Londýnský *The Economist* z 26. 8. 1911 uvádí, že britský kapitál v 10 jihoamerických republikách (Argentina, Brazílie, Uruguay, Chile, Peru, Bolívie, Kolumbie, Venezuela, Ecuador a Paraguay) = 622 miliónů liber šterlinků, z toho Argentina 316, Brazílie 162, Uruguay 42, Chile 41 (ibidem, s. 371).

Zahraniční kapitál v *Kanadě* (1910) = 12 687 miliónů franků, z toho britský 9765, Spojených států 2190, francouzský 372. V *Mexiku* (1886—1907) = 3343 milióny franků, z toho Spojených států 1771, britský 1334 (s. 373).

Belgický kapitál v zahraničí (berlínský Export, 24. 11. 1910) v miliónech franků: Holandsko 70; Francie 137; Brazílie 143; Itálie 166; Egypt 219; Německo 244; Argentina 290; stát Kongo 322; Španělsko 337; Rusko 441; další země 338. Celkem 2,75 miliardy franků (s. 365).

Francouzský kapitál v zahraničí

(ibidem, s. 235)	v miliardách franků
Rusko	10,0
Anglie	0,5
Belgie a Holandsko	0,5

	v miliardách franků
Německo	0,5
Turecko, Srbsko a Bulharsko	0,5
Rumunsko a Řecko	4,0
Rakousko-Uhersko	2,0
Itálie	1,5
Švýcarsko	0,5
Španělsko a Portugalsko	3,5
Kanada a Spojené státy	1,0
Egypt a Suez	4,0
Argentina, Brazílie a Mexiko	3,0
Čína a Japonsko	1,0
Tunisko a francouzské kolonie	3,0
	<hr/> <hr/>
	$\Sigma = 35,5^*$

Nyní je to údajně asi 40—42 miliard.

*Německý kapitál v zahraničí (1904) bez cenných papírů
(a mimo Evropu) (v milionech marek)*

Turecko (bez Egypta)	350
Afrika (včetně Egypta)	1 350
Persko-arabský poloostrov a Indie	75
Jihovýchodní Asie	250
Východní Asie	450
Austrálie a Polynésie	400
země kolem <i>amerického</i> středomoří	1 200
západní pobřeží Jižní Ameriky	550
východní „ „ „	1 600
Spojené státy a Kanada	3 000
	<hr/> <hr/>
	$\Sigma = 9 225$

*Německý peněžní kapitál (v cenných papírech) v zahraničí
(1897—1906)*

	rovněž v milionech marek
Argentina	92,1
Belgie	2,4
Bosna	85,0
Brazílie	77,6
Bulharsko	114,3
Chile	75,8

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 380. *Red.*

rovně v miliónech marek

Dánsko	595,4
Čína	356,6
Finsko	46,1
Velká Británie	7,6
Itálie	141,9
Japonsko	1 290,4
Kanada	152,9
Kuba	147,0
Lucembursko	32,0
Mexiko	1 039,0
Nizozemsko	81,9
Norsko	60,3
Rakousko	4 021,6
Portugalsko	700,7
Rumunsko	948,9
Rusko	3 453,9
Srbsko	152,0
Švédsko	355,3
Švýcarsko	437,6
Španělsko	11,2
Turecko	978,1
Uhry	1 506,3
Spojené státy americké	4 945,8

(Můj součet)

$\Sigma = 21\,909,7$

Autor odhaduje veškerý německý kapitál v zahraničí na 35 miliard marek (s. 243).

{ Suma = 9,225 (1904), potom prý stejně tolik v Evropě. }

$\Sigma = 18$
K tomu cenných papírů asi <u><u>17</u></u>
$\Sigma = 35^*$

Amerika	6 530,2
Asie (Turecko)	2 625,1
Afrika	—
Austrálie	—
Evropa	12 754,4

$\Sigma = 21\,909,7$

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 380. Red.

- NB *B. Harms* cituje k otázce *německých* kapitálových investic v zahraničí (kromě Sartoria): *Riessera*, Die deutschen Grossbanken und ihre Konzentration^[376] [Německé velké banky a jejich koncentrace], 3. vyd., Jena 1910. — *Paula Dehna*, Weltwirtschaftliche Neubildungen [Nové útvary ve světovém hospodářství], Berlín 1904. — *Paula Arndta*, Wesen und Zweck der Kapitalanlage im Auslande [Podstata a účel kapitálových investic v zahraničí] (Zeitschrift für Sozialwissenschaft, 1912, sešit 1—3). — *Roberta Liefmanna*, *Beteiligungs- und Finanzierungsgesellschaften*^[376] [Holdingové a financující společnosti]. Jena 1909. —

Německý kapitál v zahraničí

	bez cenných papírů 1904	cenné papíry 1897—1906
Afrika	1 350	— (?)
(α) Asie (včetně Turecka)	1 125	2 625,1
Austrálie a Polynésie	400	— (?)
(β) Střední a Jižní Amerika	3 350	1 431,5
(γ) Spojené státy a Kanada	3 000	5 098,7
	$\Sigma = 9\,225$	
	($\alpha + \beta + \gamma$) = (7 475)	(9 155,3)

Zahraněční kapitál tří nejbohatších evropských zemí *přibližně**

	V miliardách marek			Σ
	Anglie	Francie	Německo	
Amerika	37	4	10	51
Asie	11	1	4	16
Afrika	10	7	2	19
Austrálie	8	—	1	9
Evropa	4	23	18	45
Celkem	70	35	35	140

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 380. *Red.*

Anglie přibližně v %	Německo		v miliardách marek		
			Celkem přibližně v miliardách marek	Anglie přibližně	Francie přibližně
37	Amerika	6,5	10	37	4
11	Asie	2,6	4	11	1
4	Evropa	12,8	18	4	23
10	Afrika	—	2	10	7
8	Austrálie	—	1	8	—
<u>70</u>		<u>21,9</u>	<u>35</u>	<u>70</u>	<u>35</u>
Západní Evropa (Belgie, Švýcarsko, skandinávské země)			2	1 (??)	2
Jižní Evropa (Španělsko, Itálie, Portugalsko)			1	1	5
Balkánské země			2	0,5 (??)	4
Rusko			5	1	10
Rakousko			8	0,5 (??)	2
<u>Celá Evropa</u>			<u>18</u>	<u>4</u>	<u>23</u>
Balkánské země + + Rusko + Rakousko			15	2 (??)	16

Světová železniční síť (Harms, s. 138)

1868	106 886 km
1870	211 000
1875	294 000
1899	617 285
1909	1 006 748

(ibidem):

	(kilometry)	
	<u>1899</u>	<u>1909</u>
Evropa	223 869	329 691
Amerika	313 417	513 824
Asie	33 724	99 436
Afrika	9 386	33 481
Austrálie	18 889	30 316
(múj) Σ =	599 285	1 006 748

Světová telegrafní síť (kilometry) (Harms, s. 141):

	<u>1898</u>	<u>1908</u>
Anglie	208 747	253 898
Severní Amerika	50 545	92 818
Francie	26 157	43 115
Německo	6 186	30 167
Dánsko	13 888	17 111
Nizozemsko	1 786	5 721
Japonsko	2 797	8 084
Španělsko	3 237	3 565
Itálie	1 968	1 989
Různé země	3 233	7 724

Zahraniční obchod (speciální obchod) Německa
(s. 198)

	(v miliónech marek)				Přírůstek	
	<u>1889</u>		<u>1910</u>		dovoz	vývoz
	dovoz	vývoz	dovoz	vývoz		
1. Evropa	3 239,9	2 509,7	5 196,8	5 623,9	+ 60 %	+ 124 %
2. Afrika	39,6	22,1	418,0	181,3		
3. Asie	128,2	84,3	828,3	332,3		
4. Amerika	635,4	613,6	2 190,7	1 255,0		
5. Australasie	35,1	23,5	293,0	71,8		
2.—5.	Σ = 838,3	743,5	3 730,0	1 840,4	+ 345 %	+ 147 %
	$\Sigma\Sigma$ = 7 343,5	(1889)				

(s. 203) Speciální obchod (včetně ušlechtilých kovů) nejdůležitějších zemí

	1870		1882		1901		1910	
	v miliónech marek	(v markách) na osobu	v miliónech marek	na osobu	v miliónech marek	na osobu	v miliónech marek	na osobu
Velká Británie (+ Irsko)	9 180	312	12 658	355	14 977,0	360	20 507,1	453
Francie	4 540	124	7 326	195	6 705,8	171,9	10 212,5	260
Německo	4 240	106	6 409	141	9 852,6	172,2	16 408,8	257
Rusko	2 000	27	2 140	30	2 926,8	26,1	5 047,5	40
Rakousko-Uhersko	1 660	47	3 015	75	3 007,3	65,7	4 450,4	88
Itálie	1 480	61	2 000	70	2 474,4	76,1	4 170,4	123
Španělsko	820	42	840	53	1 386,8	74	1 566,2	80
Portugalsko			280		390,9	71,0	434,1	77
Holandsko	1 420	388	2 520	602	6 391,0	1 229	9 446,7	1 657
Belgie	1 280	252	3 380	421	3 239,4	476	6 137,9	841
Švédsko-Norsko	840	115	1 080	131	1 407,7	190,2	1 891,5	242
Spojené státy americké	3 420	98	6 150	120	9 526,5	122,5	13 578,7	150

SUPAN. TERRITORIÁLNÍ VÝVOJ EVROPSKÝCH KOLONIÍ
A ZEMĚPISNÉ STATISTICKÉ TABULKY OTTO HÜBNERA

Prof. dr. Alexander Supan. Die territoriale Entwicklung der
europäischen Kolonien^[128]. 1906 (s. 256 a 257)*

[Teritoriální vývoj evropských kolonií]

Tabulka 1. Koloniální državy 1876 a 1900 (podle světadílů)**

	1876		1900		Přírůstek (+) km ² v tisících	a úbytek (-) obyvatelstvo v tisících	Zeměpisných statistických tabulek	
	km ² v tisících	obyvatelstvo v tisících	km ² v tisících	obyvatelstvo v tisících			km ² v tisících	obyvatelstvo v tisících
<i>Asie</i>	22 772,9	291 495	25 012,7	390 636	+ 2 239,8	+ 99 141	25 297,1	422,558
Velká Británie	3 765,4	241 835	5 224,4	301 495	+ 1 459,0	+ 59 660	5 265,3	324 773
Nizozemsko	1 520,6	24 170	1 520,6	37 494	—	+ 13 324	1 520,6	37 717
Francie	160,0	2 683	664,2	18 073	+ 504,2	+ 15 390	803,5	17 272
Španělsko	296,3	6 000	—	—	- 296,3	- 6 000	—	—
Portugalsko	19,9	849	19,9	810	—	- 39	22,8	980
Německá říše	—	—	0,5	84	+ 0,5	+ 84	0,5	192
Rusko	17 010,7	15 958	17 286,8	25 045	+ 276,1	+ 9 087	17 388,1	33 164
Spojené státy (zřejmě Filipíny)	—	—	296,3	7 635	+ 296,3	+ 7 635	296,3	8 460
<i>Afrika</i>	3 218,7	11 425	26 950,9	123 349	+ 23 732,2	+ 111 924	28 583,8	126 614
Velká Británie	706,9	2 331	9 201,2	53 097*	+ 8 494,3*	+ 50 766	9 675,7	52 069
Belgie, stát Kongo	—	—	2 382,8	19 000	+ 2 382,8	+ 19 000	2 365,0	15 003
Francie	700,0	2 875	10 211,2	31 518	+ 9 511,2	+ 28 643	9 660,3	37 750
Španělsko	9,8	319	220,3	673	+ 210,5	+ 354	560,5	589
Portugalsko	1 802,0	5 900	2 073,2	6 865	+ 271,2	+ 965	2 069,9	8 351
Itálie	—	—	510,0	731	+ 510,0	+ 731	1 590,1	1 403
Německá říše	—	—	2 352,2	11 465	+ 2 352,2	+ 11 465	2 662,3	11 449

	7 699,4	1 970	7 699,4	3 983	—	2 013	(7 699,4)	(3 983)
<i>Austrálie</i>	7 699,4	1 970	7 699,4	3 983	—	2 013		
Velká Británie	7 699,4	1 970	7 699,4	3 983	—	2 013		
<i>Polynésie</i>	711,9	934	1 238,9	2 440	+ 527,0	1 506	8 261,3	7 760
Velká Británie	291,9	564	558,7	1 496	+ 266,8	932	394,8	6 588
Nizozemsko	394,1	240	394,8	240	+ 0,7	—	22,6	240
Francie	23,3	93	24,2	88	+ 0,9	5	—	80
Španělsko	2,6	37	—	—	+ 2,6	37	—	—
Německá říše	—	—	243,8	449	+ 243,8	449	245,1	641
Spojené státy ^a	—	—	17,4	167	+ 17,4	167	17,4	211
<i>Amerika</i>	10 599,8	7 740	10 502,6	9 148	+ 97,2	1 408	9 184,1	10 731
Velká Británie	8 711,4	5 160	8 728,2	7 533	+ 16,8	2 373	8 962,3	10 114
Nizozemsko	130,2	110	130,2	140	—	30	130,2	140
Francie	82,0	346	82,0	428	—	82	91,2	450
Španělsko	123,3	2 025	—	—	+ 123,3	2 025	—	—
Dánsko	0,4	38	0,4	31	—	7	0,4	27
Švédsko	0,02	1	—	—	+ 0,02	1	—	—
Spojené státy ^a	1 552,5	60	1 561,8	1 016	+ 9,3	956	—	15
<i>Arktida</i>	1 492,1	82	1 492,1	91	—	9	1 374,0	2
Velká Británie ^a	1 301,1	1	1 301,1	1	—	—	88,1	13
Dánsko ^b	191,0	81	191,0	90	—	9	—	—
<i>Antarktida</i>	—	—	3,5	—	+ 3,5	—	—	—
Francie ¹⁰	—	—	3,5	—	+ 3,5	—	—	—
Celkem	46 494,8	313 646	72 900,1	529 647	+ 26 405,3	+ 216 001		

^a S Egyptem a Súdánem...

^b Ke koloniím jsou zde počítány též Havajské ostrovy a Aljaška, země, které nejsou přímo spojeny [s hlavní pevninou metropole].

^a Arktické souostroví Severní Ameriky...

^b Island a Grónsko.

¹⁰ (Ostrovy sv. Pavla, Nový Amsterdam, Kergueleny)...

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 392—393. *Red.*

** Text této tabulky napsala v sešitě N. K. Krupská s výjimkou míst vytištěných polotučně. *Red.*

A. Supan, s. 254

„Velikost teritorií patřících evropským koloniálním velmocem (včetně Spojených států) v procentech*“

	<u>1876</u>	<u>1900</u>	
v Africe	10,8	90,4	+ 79,6
„ Polynésii	56,8	98,9	+ 42,1
„ Asii	51,5	56,6	+ 5,1
„ Austrálii	100,0	100,0	—
„ Americe ¹	27,5	27,2	— 0,3

Charakteristickým rysem tohoto období je tedy *rozdělení Afriky a Polynésie...*“ (s. 254).

Zvlášt' názorně je proces olupování domorodého obyvatelstva evropskými zeměmi patrný ze Supanova popisu *dělení Zadní Indie* (Siam s britskou Barmou ze západu a s francouzskou Indočínou z východu), s. 299n. Výsledek (v hodně zaokrouhlených údajích o rozloze) (v 1000 km²):

	<u>1876</u>	<u>1900</u>	
Britská Malacca	32	92	+ 60
Britská Barma	228	696	+ 468
Francouzské državy	160	663	+ 503
<u>Nezávislá území</u>	<u>1 665</u>	<u>634</u>	<u>— 1031</u>
Zadní Indie v politickém smyslu	2 085	2 085	

„Je třeba ještě vzít v úvahu, že Siamu je zaručeno pouze 239 000 km²...“

((Hübner (1914) uvádí *Siam* se 600 000 km²!! Ještě jej úplně nerozkradli!!))

Supan píše: „Je nepochybné, že tento proces“ (dělení *Zadní Indie*) „ještě není ukončen.“

¹⁾ „Aljaška je zde považována za kolonii Spojených států.“

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 392. *Red.*

Supan shrnuje výsledky kolonizace a uvádí, že probíhala hlavně v posledních 50 letech (1850—1900), s. 306n., a rozlišuje tři druhy kolonií: 1) domorodé (kde nejsou nebo téměř nejsou běloši; sem patří Britská Indie); 2) smíšené (běloši jsou v menšině; míšení); 3) přistěhovalecké kolonie (výrazná převaha bělochů).

Supan uvádí podrobné údaje o Americe (38 331 200 km²; 144,2 miliónu obyvatel, z toho 88,3 miliónu bělochů), o Africe (26 950 900 km²; 123,3 miliónu obyvatel); o Asii (24 506 200 km²; 390,6 miliónu obyvatel); o jihomořských koloniích (8 938 300 km²; 6,4 miliónu obyvatel) a podává takovýto souhrn (s. 313):

	v miliónech km ²	obyvatelstvo v miliónech	hustota	počet bělochů v miliónech
1. Kolonie domorodců	35,6	477,0	13	—
2. „ smíšené	33,9	79,7	2,3	11,5
3. „ přistěhovačů	29,4	108,9	4	93,9
Kolonizovaná území	98,9	665,6	7	105,4

(V 1. skupině hlavně Indie 365 miliónů v Asii a 105 miliónů v Africe. Ve 3. skupině hlavně Severní Amerika 78,7 miliónu, Sibiř a Střední Asie 7,6 miliónu.)

NB || *Supan.* Bevölkerung der Erde [Obyvatelstvo
světa]. X. až XII. sešit. Doplňkové sešity k Peter-
manns Mitteilungen. Gotha 1912. || NB

(Podle
Hübnerových
tabulek) 1914

Tabulka 2. Koloniální državy v letech 1876 a 1900 (podle států)*

	1876		1900		přírůstek (+) a úbytek (-)		obyvatelstvo v tisících	obyvatelstvo v tisících
	km ² v tisících	obyvatelstvo v tisících	km ² v tisících	obyvatelstvo v tisících	km ² v tisících	obyvatelstvo v tisících		
<i>Velká Británie</i>	22 476,1	251 861	32 713,0	367 605	+ 10 236,9	+ 115 744	33 538,6	393 546
Asie	3 765,4	241 835	5 224,4	301 495	+ 1 459,0	+ 59 660	5 265,3	324 773
Afrika	706,9	2 331	9 201,2	53 097	+ 8 494,3	+ 50 766	9 675,7	52 069
Austrálie	7 699,4	1 970	7 699,4	3 983	—	+ 2 013	8 261,3	6 588
Polynésie	291,9	564	558,7	1 496	+ 266,8	+ 932	8 962,3	10 114
Amerika	8 711,4	5 160	8 728,2	7 533	+ 16,8	+ 2 373	1 374,0	2
Arktida	1 301,1	1	1 301,1	1	—	—	2 045,6	38 097
<i>Nizozemsko</i>	2 044,9	24 520	2 045,6	37 874	+ 0,7	+ 13 354	1 520,6	37 717
Asie	1 520,6	24 170	1 520,6	37 494	—	+ 13 324	394,8	240
Polynésie	394,1	240	394,8	240	+ 0,7	—	130,2	140
Amerika	130,2	110	130,2	140	—	+ 30	2 365,0	15 003
<i>Belgie, stát Kongo</i>	—	—	2 382,8	19 000	+ 2 382,8	+ 19 000	2 365,0	15 003
Afrika	—	—	2 382,8	19 000	+ 2 382,8	+ 19 000	10 581	55 552
<i>Francie</i>	965,3	5 997	10 985,1	50 107	+ 10 019,8	+ 44 110	803,5	17 272
Asie	160,0	2 683	664,2	18 073	+ 504,2	+ 15 390	9 660,3	37 750
Afrika	700,0	2 875	10 211,2	31 518	+ 9 511,2	+ 28 643	22,6	80
Polynésie	23,3	93	24,2	88	+ 0,9	+ 5	91,2	450
Amerika	82,0	346	82,0	428	—	+ 82	(3,5)	—
Antarktida	—	—	3,5	—	+ 3,5	—	560,5	589
<i>Španělsko</i>	432,0	8 381	220,3	673	- 211,7	- 7 708	—	—
Asie	296,3	6 000	—	—	—	- 6 000	—	—
Afrika	9,8	319	220,3	673	+ 210,5	+ 354	560,5	589

Polynésie	2,6	37	—	—	—	2,6	—	37	—	—	—
Amerika	123,3	2 025	—	—	—	123,3	—	2 025	—	—	—
Portugalsko	1 821,9	6 749	2 093,1	7 675	+	271,2	+	926	+	2 092,7	9 331
Asie	19,9	849	19,9	810	—	—	—	39	—	22,8	980
Afrika	1 802,0	5 900	2 073,2	6 865	+	271,2	+	965	+	2 069,9	8 351
Itálie	—	—	510,0	731	+	510,0	+	731	+	1 590,1	1 403
Afrika	—	—	510,0	731	+	510,0	+	731	+	1 590,1	1 403
Německá říše	—	—	2 596,5	11 998	+	2 596,5	+	11 998	+	2 907,9	12 282
Asie	—	—	0,5	84	+	0,5	+	84	+	0,5	192
Afrika	—	—	2 352,2	11 465	+	2 352,2	+	11 465	+	2 662,3	11 449
Polynésie	—	—	243,8	449	+	243,8	+	449	+	245,1	641
Dánsko	191,4	119	191,4	121	+	—	+	2	+	88,5	40
Amerika	0,4	38	0,4	31	—	—	—	7	—	0,4	27
Arktida	191,0	81	191,0	90	+	—	+	9	+	88,1	13
Švédsko	0,02	1	—	—	—	0,02	—	1	—	0,02	—
Amerika	0,02	1	—	—	—	0,02	—	1	—	(0,02)	—
Rusko	17 010,7	15 958	17 286,8	25 045	+	276,1	+	9 087	+	17 388,1	33 164
Asie	17 010,7	15 958	17 286,8	25 045	+	276,1	+	9 087	+	17 388,1	33 164
Spojené státy	1 552,5	60	1 875,5	8 818	+	323,0	+	8 758	+	(1 875,5)	(9 687)
Asie	—	—	296,3	7 635	+	296,3	+	7 635	+	296,3	8 460
Polynésie	—	—	17,4	167	+	17,4	+	167	+	17,4	211
Amerika	1 552,5	60	1 561,8	1 016	+	9,3	+	956	+	(1 561,8)	(1 016)
Celkem	46 494,8	313 646	72 900,1	529 647	+	26 405,3	+	216 001	+	74 963,5	568 694

* Text této tabulky napsala v sešitě N. K. Krupská; slova vytištěná polotučně napsal Lenin. Red.

Co je imperialismus?

„Velmocí“	Kolonie				Metropole		Celkem	
	1876		1914		1914		1914	
	km ²	oby- vatel	km ²	oby- vatel	km ²	oby- vatel	km ²	oby- vatel
	(v miliónech)							
Anglie	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Rusko	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Francie	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Německo	—	—	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Japonsko	—	—	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2
Spojené státy severoamerické	—	—	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7

Celkem šest

„velmocí“

40,4 273,8 65,0 523,4 16,5 437,2 81,5 960,6

Tři země, které jsou zvláště usilovně rvány na kusy
(Turecko, Čína, Persie)

14,5 361,2

Celý svět (bez polární oblasti)

133 1657

Všechny kolonie

46,5 313,6 74,9 568,7

Kolonie nepatřící

velmocem

9,9 45,3

NB Rusko $159 \times 0,57 \% = 96,33$ *NB*
96 miliónů porobených nebo nerovnoprávných

	km ²	obyvatel
	(v miliónech)	
Celá Evropa	9,97	452,4
Anglie + Francie + Rusko	—	—
+ Německo	6,70	287,2
ostatní státy	3,27	165,2

	km ² (v miliónech)	obyvatel
Celá Amerika	39,98	189,5
Spojené státy severoamerické	9,40	97,0
všechny kolonie	9,20	10,7
ostatní státy	21,38	81,8
Celá Asie	44,45	871,2
všechny kolonie	25,3	422,5
	19,1	448,7
tři polokolonie (Turecko + Čína + Persie)	14,5	361,2
zbytek	4,6	87,5
Celá Afrika	29,9	136,2
všechny kolonie	28,6	126,6
zbytek =	1,3	9,6
Celá Austrálie	8,9	7,8
všechny kolonie = (+ Polynésie?)	7,7	3,4 (?)

	v miliónech obyvatel	
6 velmocí	437,2	} 929,9
všechny kolonie	568,7	
3 země „kořisti“	361,2	
	1 367,1	

300 privilegovaných
150 porobených
1 000 {kolonie a kořist}
1 450
150 malé státy a kandidáti
1 600

Přibližně:

milióny obyvatel

300 „velmocí“ a privilegovaní utlačovatelé a lupiči

300 závislé, neplnoprávné, oloupené a malé

1 000 kolonie a „kořist“

1 600

Čína

Národnost cizinců ve smluvních přístavech

	1912	
	Firmy	Jednotlivci
Japonci	733	75 210
Rusové	323	45 908
Angličané	592	8 690
Američané	133	3 869
Francouzi	107	3 133
Němci	276	2 817
Portugalci	44	2 785
Italové	40	537
Rakušané	17	328
Dánové	11	279
Norové	8	250
Belgičané	15	245
Španělé	6	224
Švédové	2	189
Nizozemci	13	157
Maďaři	3	27
Brazilci	1	9
Ostatní	4	97
Celkem	2 328	144 754

(Viz tabulky na s. 319 a 320).

<u>Celý svět</u>	Obyvatelstvo				Speciální obchod (1912)	
	v milió- nech km ²	miliónů	%	na km ²	Dovoz (v miliónech marek)	Vývoz
Asie	44,45	871,2	526	19,6	9 278	10 162
Evropa	9,97	452,4	273	45,4	56 655	44 224
Afrika	29,89	136,2	82	4,5	3 149	3 584
Amerika	39,98	189,5	114	4,7	15 738	18 286
Austrálie	8,96	7,8	5	0,9	2 199	2 269
Polární země	12,67	0,01	0	—	—	—
Celkem:	145,92	1 657,1	1 000	11,4	87 019	78 525

	Metropole			Kolonie			Celkem			(Kolonie) v miliónech		
	v milión- nech km ²	v milión- nech oby- vatel	v milión- nech km ²	v milión- nech oby- vatel	v milión- nech km ²	v milión- nech oby- vatel	v milión- nech km ²	v milión- nech oby- vatel	1876 km ²	1876 obyva- telstva	1914 km ²	1914 obyva- telstva
(α) Rusko (Evropa + Asie)	5,4	136,2	16,9	33,2	22,3	169,4	17,0	15,9	17,4	33,2		
(β) Velká Británie	0,3	46,5	30,0	378,5	30,3	425,0	22,5	251,9	33,5	393,5		
(γ) Francie	0,5	39,6	10,6	55,5	11,1	95,1	0,9	6,0	10,6	55,5		
Σ =	6,2	222,3	57,5	467,2	63,7	689,5						
1) Belgie	0,03	7,5	2,4	15,0	2,4	22,5						
Srbsko	0,09	4,5	—	—	0,1	4,5						
(δ) Německo	0,5	64,9	2,9	12,3	3,4	77,2	—	—	2,9	12,3		
Rakousko- Uhersko	0,7	51,4	—	—	0,7	51,4						
Turecko	1,8	21,6	—	—	1,8	21,6						
Σ =	3,0	137,9	2,9	12,3	5,9	150,2						
(ε) Japonsko	0,4	53,0	0,3	19,2	0,7	72,2	—	—	0,3	19,2		
Čína	11,1	329,6	—	—	11,1	329,6						
(ζ) Spojené státy	9,4	97,0	0,3	9,7	9,7	106,7	—	—	0,3	9,7		
6 „velmocí“ (α-ζ)	16,5	437,2	61,0	508,4	77,5	945,6	40,4	273,8	65,0	523,4		

1) Belgie 29 452 km² a 7,5 obyvatel (miliónu) + 2,4 miliónu km² kolonie a 15 miliónu obyvatel. Σ = 2,4 miliónu km² a 22,5 miliónu obyvatel

Srbsko 87 303 km² a 4,5 miliónu obyvatel

Σ = 0,1 miliónu km² a 4,5 miliónu obyvatel

Turecko 1,8 21,6 }
Čína 11,1 329,6 }
Σ = 12,9 351,2

Persie = 1,6 10,0 }
Σ = 14,5 361,2 }

Balkánské státy před a po válce 1912—1913*

	Dřívější území	Celková rozloha v km ² Nově získáno	Nynější území	Dřívější území	Obyvatelstvo Nově získáno	Nynější území
Rumunsko	131 353	8 340	139 693	7 248	354	7 602
Bulharsko	96 345	17 660	114 005	4 337	429	4 766
Srbsko	48 303	39 000	87 303	2 912	1 533	4 445
Černá Hora	9 080	5 100	14 180	285	150	435
Albánie	—	28 000	28 000	—	800	800
Řecko	64 657	51 318	} 115 975	2 632	1 624	} 4 256
Kréta	8 618	} — 149 755		344	} — 4 583	
Turecko	169 317			6 130		
Balkánské země	527 673	— 337¹⁾	527 336	23 888	307	24 195

¹⁾ Rozdíl v důsledku nepřesného údaje; Albánie je totiž uvedena menší, než odpovídá skutečnosti.

* Text této tabulky napsala v sešitě N. K. Krupská. Red.

Regen. K. ... (1897-1900)

Agencia - 1950	-(?)
(a) Ag. (697. m. p. v. s.) 1.125	2685,7
Agencia 400	-(?)
(b) C. p. - 10. ca. 3350	1431,5
(d) C. W. p. - 3.020	508,7
$\Sigma = 922,5$	
(a+b+d) = (7.475)	(915,7)

Ukrainische Kaufmannschaft ...

Waren	Anzahl	Preis	Wert	Σ
Wollwaren	37	4	10	51
Leinwand	11	1	4	16
Wollstoffe	10	7	2	19
Wollstoffe	8	-	1	9
Wollstoffe	4	23	18	45
<u>Wollstoffe</u>	<u>70</u>	<u>35</u>	<u>35</u>	<u>140</u>

Weltkabelnetz (km)

Land	1898	1908
England	208.747	253.899
Frankreich	50.545	52.818
Deutschland	26.157	43.115
Italien	6.186	30.167
Japan	13.888	17.111
Spanien	1.786	5.721
USA	2.797	8.084
Brasilien	3.837	3.565
Indien	1.968	1.989
Andere	3.938	7.724

(Karte, S. 130) (i. Bid.) (km)

Jahr	Wohlstand	1899	1909
1868 - 1.06.886 km	Europa	223.869	323.691
1870 2.11.000	Amerika	313.417	513.824
75 294.000	Asien	37.724	92.436
1899 617.285	Afrika	9.386	33.481
1909 1.006.748	Australien	13.889	30.316
	(zus.) Σ =	599.285	1.006.748

Weltkabelnetz (km) (Karte, S. 140)

Land	1898	1908
England	208.747	253.899
Frankreich	50.545	52.818
Deutschland	26.157	43.115
Italien	6.186	30.167
Japan	13.888	17.111
Spanien	1.786	5.721
USA	2.797	8.084
Brasilien	3.837	3.565
Indien	1.968	1.989
Andere	3.938	7.724

(S. 122) Außenhandel (Spezialhandel)

Land	1899	1910
1. Europa	3230, 2500, 57%	5623, +60% +124%
2. Afrika	80, 22, 41%	1213
3. Asien	122, 86, 38%	312,3
4. Amer.	635,4, 613,6, 270%	1205
Austral.	15, 23, 28%	71,2
2-5. Σ =	873,3, 715, 77%	1896, +75% +147%

(S. 203) Der Spezialhandel (Kontingente) befristetes

Land	1870	1882	1891	1910
U. Sp. (Woll)	3180	312	12.658	355
Japanisch	4540	124	7.326	175
Japanisch	4240	106	6.409	141
Brasilien	2000	27	2.140	30
Wollstoffe	1660	47	3.05	75
Wollstoffe	1430	41	2000	70
Wollstoffe	820	42	240	53
Wollstoffe	1420	388	280	77
Wollstoffe	1280	252	2.520	402
Wollstoffe	840	115	3.380	421
C. W. p. s.	3420	98	1.030	131
			6.150	120

3. strana sešitu ž (dzeta)

Zeměpisné statistické tabulky Otto Hübnera,
vydání 1914 (63. ročník)*

Železnice

	<i>Velká Británie</i>	km
(1912)	Egypt	4 241
(1912)	Egyptský Súdán	1 725
(1912)	Malta	13
(1911—1912)	Kypr	98
(1911—1912)	Indie	55 875
(1911)	Cejlon	971
(1911)	Straits Settlements	34
	—	16
(1912)	Malajský protektorát	1 180
(1912)	Hongkong	15
(1912)	Severní Borneo	211
(1912)	Jihoafrická unie	12 626
(1910)	Basutsko	26
(1912)	Rhodesie	3 872
(1912)	Njasko	182
(1912)	Východní Afrika	943
(1912)	Zanzibar	10
(1912)	Nigérie	1 467
(1912)	Sierra Leone	365
(1912)	Zlaté pobřeží	270
(1912)	Mauritius	207
(1912)	Nový Foundland	1 238
(1912)	Kanada	47 150
(1912)	Jamajka	313
(1912)	Návětrné ostrovy	45
(1912)	Trinidad	135
(1912)	Honduras	40
(1912)	Guayana	152
(1912—1913)	Australská federace	30 141
(1912—1913)	Nový Zéland	4 588
		168 149

* Text na 10. stránce sešitu (s. 321—323 tohoto svazku) napsala N. K. Krupská; text vytištěný polotučně napsal Lenin. *Red.*

	<i>Francie</i>	km
(1910)	Alžírsko	3 491
(1912)	Tunisko	1 656
(1913)	Západní Afrika	2 400
(1913)	Somálské pobřeží	130
(1913)	Madagaskar	368
(1913)	Réunion	126
(1913)	Indie	30
(1912)	Indočína	1 374
(1908)	Martinique	224
(1913)	Guayana	16
(1913)	Nová Kaledonie	17
		<hr/> 9 832
(1912)	<i>Belgické Kongo</i>	1 235
	<i>Itálie</i>	
(1912)	Libye	87
(1912)	Eritrea	120
		<hr/> 207
	<i>Německá říše</i>	
(1913)	Východní Afrika	1 602
(1913)	Kamerun	443
(1913)	Togo	327
(1913)	Jihozápadní Afrika	2 104
		<hr/> 4 476
	<i>Nizozemsko</i>	
(1912)	Východní Indie	2 355
		2 683
	Jiné državy	337
		<hr/> 5 375
	<i>Rusko</i>	
(1913)	Kavkaz	} 17 036
	Střední Asie	
	Sibiř	
(1911)	<i>Turecko</i>	6 660
	<i>z toho v</i>	
	1. Evropě	1 994
	2. Malé Asii	2 372
	3. Sýrii a Arábii	2 294
(1909)	Persie	54
	v užívání	12

	Celková rozloha v km ²	Obyvatelstvo
<i>Turecko</i> , konstituční stát cd roku 1909	1 794 980	21 600 000 (1910)
Evropské Turecko	28 180	1 891 000 (1910)
Malá Asie	501 400	10 940 765 (1910)
Arménie a Kurdistán	186 500	2 357 436 (1900)
Sýrie a Mezopotámie	637 800	5 361 203 (1910)
Arábie	441 100	1 050 000 (1910)
<i>Čína</i> , republika od března 1912	11 138 900	329 617 760
vlastní Čína	6 242 300	325 817 760 (1910)
Mongolsko	2 787 600	1 800 000
Tibet	2 109 000	2 000 000
<i>Japonsko</i> , konstituční císařství	673 681	72 206 475
vlastní Japonsko	382 415	52 985 423 (1912)
Formosa	35 997	3 512 607 (1913)
Karafuto (japonský Sachalin)	34 069	42 612 (1913)
Kuan-tung	3 374	501 767 (1913)
Korea	217 826	15 164 066 (1913)

NB: v tisících km² (celková rozloha)

PERSIE asi 1645 (veškeré obyvatelstvo Persie
v roce 1907: 9½ miliónu)

Podle dohody z roku 1907:

britská sféra vlivu asi 355

ruská „ „ asi 790

V Z Á J E M N Á O B V I N Ě N Í

Vzájemná obvinění

La Revue de Paris, 1. března 1915 (č. 5, 1915)

článek: **G. Demorgny**. *Méthodes turco-allemandes en Perse*^[74] [Turecko-německé metody v Persii] (s mapou ruských a anglických sfér vlivu v Persii).

Imperialistův nárek nad úspěchy Němců. (Příznačné ||| NB pro vykreslení imperialismu.)

Mimo jiné (s. 217):

NB „Bomba, která vybuchla 24. prosince (1914) v Teheránu, měla zabít ruského, francouzského, belgického a anglického vyslance, atentát se však nezdařil a bomba usmrtila jednoho z účastníků spiknutí zorganizovaného německo-tureckou bandou...“

NB Autor cituje své články z časopisu *Revue du Monde musulman*, 1913, č. 22 a 23 (březen a červen 1913) a ze svých knih: *La question du Danube* [Dunajská otázka], Paříž 1911 (Larose et Tenin); *L'administration de la Perse* [Správa Persie], Paříž 1911 (Leroux); od téhož autora: *Les institutions financières de la Perse* [Perské finanční instituce], Paříž 1915 (Leroux).

Rok Syčkan jyl (21. 3. 1912—20. 3. 1913).

1. Obchod Ruska s Persií = 628 857 900 *kránů*

(krán = 0,4545 franku).

Vývoz z Persie do Ruska = 69 % veškerého perského vývozu.

Dovoz z Ruska do Persie = 58 % veškerého perského dovozu (s. 205).

2. Anglický vývoz do Persie = 25 % veškerého perského dovozu.

Perský vývoz do Anglie = 13 % veškerého perského vývozu.

3. Turecko

4. Německý obchod s Persií = 24 316 252 kránů.

5. Francie

6. Itálie

((Pořadí zemí podle objemu obchodu s Persií: 1—6))

Preussische Jahrbücher, 1915, sešit 3 (březen), článek Hanse Delbrücka^[78] (s. 485):

NB „Anglický vyslanec v Norsku Findley se jménem své vlády pokusil najmout vraha, aby odstranil Ira sira Rogera Casementa.“ (Z obvinění vznesených Delbrückem proti Anglii.)

POZNÁMKY O TECHNICE

The Daily Telegraph, 15. 3. 1915. Engineering notes^[107] [Poznámky o technice]. *Oil in Warfare*. The All-Oil Battleship [Nafta ve válce. Válečná loď plně zařízená na naftový pohon].

„Kancleř státního pokladu měl pravdu, když řekl: ‚Toto je technická válka.‘ Na každé fázi obrovského boje, který dnes probíhá na celém světě, vidíme pečeť techniky. Technika už nehraje druhořadou úlohu. Stala se hlavním charakteristickým rysem války natolik, že ‚očitý svědek‘ ji mohl nazvat ‚benzínovou válkou‘, když nedávno popisoval úlohu, kterou hraje mechanický pohon na kontinentě. Snad by bylo správnější nazvat ji ‚naftovou válkou‘, protože tento termín by zahrnoval i loďstvo, pokud máme na mysli mnohé z jeho největších i nejmenších lodí, jako jsou velké bitevní lodě a ponorky.“

Loď Queen Elizabeth je jednou z prvních lodí plně fungujících na naftový pohon. Zlevnění. Nejdůležitější je rychlé zásobování palivem etc. etc. Obrovský technický pokrok.

Stojíme před přechodem k „spalovacím motorům na válečných lodích“. Obchodní lodě už s tím začaly.

JUNIUS.

KRIZE SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE *

Junius. *Die Krise der Sozialdemokratie*^[289] [Krise sociální demokracie]. Příloha: Teze o úkolech mezinárodní sociální demokracie. Curych 1916. 109 s. (105—109, teze).

Úvod je datován 2. 1. 1916; brožura prý byla napsána v dubnu 1915.

S. 6 „Kapitulace mezinárodní sociální demokracie... nejhloupější ze všeho by bylo ji zastírat...“

* Viz Spisy 22, Praha 1957, s. 329—344. *Red.*

S. 24 „Dvě vývojové linie... vedou... k této válce“ 1. 1870, NB, *anexe* Alsaska a Lotrinska a 2. imperialistický vývoj za posledních 25 let.

NB || S. 28 Bülowův projev z 11. 12. 1899. Jasný imperialistický program: u Angličanů „větší Británie“, u Francouzů „nová Francie“, u Rusů Asie, u Němců „větší Německo“.

S. 31—33 Velmi pěkně o okrádání tureckých rolníků v Malé Asii německým finančním kapitálem.

S. 42 „V nynější válce jde o holou existenci jen dvěma státům: Belgii a Srbsku...“

S. 43 Ruský imperialismus „nespočívá“ tolik v „*hospodářské expanzi*“, jako v „*politickém zájmu státu*“.

S. 48 Rozklad Rakouska byl urychlen „vznikem samostatných národních států v bezprostřední blízkosti monarchie...“

„Vnitřní *životaneschopnost* Rakouska se projevila...“

„Habsburská monarchie není politickou organizací buržoazního státu, nýbrž jen volným syndikátem několika klik společenských cizopasníků...“ (49).

|| „Nevyhnutelné dilema: buď habsburská monarchie, ||
|| nebo kapitalistický vývoj balkánských států...“ (49). ||

NB || „Likvidace Rakouska-Uherska je historicky jen po-
|| kračováním rozpadu Turecka a zároveň požadavkem
|| dějinného vývojového procesu“ (49—50).

„Německý imperialismus, připoutaný k dvěma rozkládající-
cím se mrtvolám, směřoval přímo k světové válce“ (50).

„Duala Manga Bell v Kamerunu byl... pro... údajný
pokus (velezrady)... za válečné vřavy potichoučku oběšen
bez obtížné procedury soudního procesu... Parlamentní
frakce Říšského sněmu zahalila mrtvé tělo vůdce Dualy
diskrétním mlčením“ (56).

S. 60 Dvě příčiny porážky roku 1905:

? || (1) její „obrovský“ politický program; „některé
|| (z problémů), jako agrární otázka, se za dnešního spo-
|| lečenského zřízení nedají vůbec řešit...“

(2) pomoc evropské reakce...

71 „Nebezpečí pro ‚svobodný vývoj Německa‘ nespočívá v Rusku, jak se domnívala parlamentní frakce Říšského sněmu, ale v Německu samém...“ (a mimo jiné výraz „zabernský kurs“, s. 71).

74 „Cožpak socialistická zásada — právo národů na sebeurčení — neznamená, že každý národ má právo a povinnost hájit svou svobodu a nezávislost...?“ (75) „Přirozeně, opovržení zasluhuje ten národ, který kapituluje před vnějším nepřitelem...“

75 Citát z *Občanské války ve Francii*: „Nejvyšší hrdinské úsilí, jehož je stará společnost ještě schopna, je národní válka, a ta se nyní ukazuje jako pouhý podvod vlády...“*

76 „Vpád a třídní boj nestojí tedy v buržoazní historii proti sobě jako protiklady, jak tvrdí oficiální legenda, nýbrž jedno je prostředkem a projevem druhého. A jestliže pro vládnoucí třídy je vpád vyzkoušeným prostředkem proti třídnímu boji, pak pro povstávající třídy je nejostřejší třídní boj stále ještě nejlepším prostředkem proti vpádu...“ *Dějiny italských měst ve středověku, zvláště pak v roce 1793.*

77 Stejně tak je to prý se sebeurčením: „Je sice pravda, že socialismus přiznává každému národu právo na nezávislost a svobodu, na samostatné rozhodování o svém osudu. Je však zjevným výsměchem socialismu, jestliže jsou dnešní kapitalistické státy vydávány za představitele tohoto práva národů na sebeurčení. V kterém z těchto států národ dosud určoval formy a podmínky své (sic!) národní, politické a sociální existence?“ „Sebeurčením německého národa“ rozuměli Marx, Engels a Lassalle „jednotnou velkoněmeckou republiku“. [Dnešní Německo vzniklo (NB) (77) „na troskách práva německého lidu na národní (NB) sebeurčení (NB)...“]

77 „...nebo snad například Třetí republika s koloniálními državami ve čtyřech a s koloniálními zvěrstvy ve dvou světadílech představuje ‚sebeurčení‘ francouzského národa...?“

* K. Marx - B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 396. *Čes. red.*

78 „V socialistickém smyslu tohoto pojmu není žádný národ svobodný, jestliže je jeho státní existence založena na zotročování jiných národů, neboť i koloniální národy se považují za národy a členy státu. Mezinárodní socialismus uznává právo národů svobodných, nezávislých a rovnoprávných, ale jedině on může vytvořit takové národy, jedině on může uskutečnit právo národů na sebeurčení. Také toto heslo socialismu je jako všechna ostatní nikoli ospravedlňováním současného stavu, nýbrž ukazatelem cesty a pobídkou k revoluční, přetvářející, aktivní politice proletariátu...“

NB |||
? ||| V dnešních podmínkách imperialismu již nejsou vůbec možné „národní obranné války“ (78)... nedbat těchto podmínek znamená „stavět na písku“.

Proto „otázka obrany a napadení, otázka ‚viníka‘ je naprosto bezvýznamná“ (78) a u Francie a Anglie nejde o „sebeobranu“, „nehájí svou národní, nýbrž svou světovou politickou pozici...“

NB: „...aby byl rozptýlen fantóm „národní války“, který dnes ovládá sociálně demokratickou politiku (81).“

Imperialistická politika je mezinárodní jev, je výsledkem „světového vývoje kapitálu...“ (79). „Jen z tohoto hlediska lze správně formulovat otázku ‚obranu vlasti‘ v nynější válce...“ (80). Systém aliancí, vojenské zájmy atd. zároveň *přitahují imperialistické zájmy i země...* „Konečně sama skutečnost, že nyní všechny kapitalistické státy mají koloniální državy, které jsou za války, i kdyby začala dokonce jako ‚národní obranná válka‘, již z čistě vojenskostrategických důvodů zatahovány do války...“ „svatá válka“ v Turecku, podněcování povstání v koloniích... „tato skutečnost rovněž automaticky mění každou dnešní válku v imperialistický světový požár...“ (82).

Příklad Srbska (za ním stojí Rusko), Holandska (jeho kolonie *atd.*)... „Opět tedy historické podmínky soudobého

imperialismu určují charakter válek v jednotlivých zemích, a tyto podmínky působí tak, že v dnešní době národní obranné války již vůbec nejsou možné...“ (84).

Cituje K. Kautského: Patriotismus und Sozialdemokratie [Vlastenectví a sociální demokracie], 1907, zejména s. 16, že „za této situace již nelze nikde očekávat válku na obranu národní svobody...“ (Kautsky, citován Juniem na s. 85). (K. Kautsky, s. 12—14, o „národních problémech“, že mohou být řešeny „*teprve* (NB) *po* (NB) vítězství proletariátu.“) [K. Kautsky, s. 23. NB]

Co je tedy úkolem sociální demokracie? Nebýt „pasisvní“. Ne. „Tedy namísto pokryteckého zastírání imperialistické války pláštěm obrany vlasti bylo právě třeba vzít *vážně* (podtrženo autorem) právo národů na sebeurčení a obranu vlasti a obrátit je jako revoluční páku *proti* (podtrženo autorem) imperialistické válce (85). Nejelementárnějším požadavkem obrany vlasti je, aby národ vzal obranu do vlastních rukou. Prvním krokem k tomu je: *milice*, tj. nejen okamžité ozbrojení veškerého dospělého mužského obyvatelstva, ale především též rozhodnutí lidu o válce a míru, což znamená dále: okamžité odstranění každého politického bezprávi, neboť co největší politická svoboda je nutným základem lidové obrany. Vyhlásit tato skutečná opatření obrany vlasti a žádat jejich uskutečnění, to byl první úkol sociální demokracie“ (86). Ale sociální demokraté odložili požadavek vytvořit milici až na poválečnou dobu!!! i když jsme přece říkali, že „*pouze* milice“ je s to hájit vlast!!!

„Naši učitelé chápali obranu vlasti jinak...“ (Marx v Občanské válce byl pro národní válku Komuny) ... a ... Bedřich Engels v roce 1892 byl pro opakování roku 1793... Ale hned vedle toho: „*Když toto Engels psal, měl na mysli zcela jinou situaci, než je dnešní*“ (87) — měl na mysli situaci před ruskou revolucí. „Měl (Engels) na mysli opravdovou národní

obrannou válku napadeného Německa...“ (87).

?? ||| A dále: „Ano, sociální demokraté jsou povinni
bránit svou zemi za velké dějinné krize. A právě
?? ||| v tom spočívá těžká vina“ sociálně demokratické
frakce... „*Nechala* vlast v hodině největšího nebezpečí
na holičkách. Neboť její první povinností vůči vlasti
v této hodině bylo: ukázat jí skutečné pozadí této
imperialistické války, zpřetrhat předivo vlasteneč-
kých a diplomatických lží, jímž byl tento úklad proti
NB ||| vlasti obetkán; nahlas a otevřeně prohlásit, že pro
německý lid jsou v této válce vítězství i porážka
stejně zhoubné... vyhlásit, že je nutné, aby lid byl
okamžitě ozbrojen a rozhodoval o válce a míru...
konečně postavit proti imperialistickému válečnému
programu — programu zaměřenému na zachování
Rakouska i Turecka, tj. na udržení reakce v Evropě
a v Německu — starý, skutečně národní program
vlastenců a demokratů z r. 1848, program Marxův,
?? ||| Engelsův a Lassallův: heslo jednotné velkoněmecké
republiky. To byl prapor, který by měl být nesen
v čele země, prapor, který by byl opravdu národní,
opravdu osvobozenecský a který by odpovídal nej-
lepšími tradicemi Německa a mezinárodní třídní poli-
tiky proletariátu“ (88).

100:

„Těžké dilema mezi zájmy vlasti a mezinárodní
solidaritou proletariátu, tragický konflikt, který naši
poslanci jen ‚s těžkým srdcem‘ rozhodli ve prospěch
imperialistické války, je tedy naprostou iluzí, bur-
žoazně nacionalistickou fikcí. Mezi zájmy země a
třídními zájmy proletářské internacionály je naopak
za války i v míru úplný soulad: jak válka, tak mír
vyžadují co nejenergičtější rozvinutí třídního boje a
co nejrozhodnější obhajování sociálně demokratic-
kého programu...“ (89).

Ale co měla strana dělat? Vyhlásit masovou stávkou? Nebo vyzvat vojáky, aby odmítli sloužit v ar-

mádě? Odpovídat na to by bylo směšné. Revoluci nelze „dělat“. „Předpisy a recepty technického charakteru“ by byly „směšné“ (90), problém není v tomto, nýbrž v jasném politickém hesle. (Trochu rozvláčně proti technice etc. etc., proti „malým spikleneckým kroužkům“ etc.) (NB 101—102).

§ VIII (93—104) se zejména dotýká otázky „vítězství nebo porážka“ a dokazuje, že obojí je špatné (zpuštění, nové války etc.). Volba by byla „bez-nadějnou volbou mezi dvěma výprasky...“ (98) „s výjimkou jediného případu: jestliže mezinárodní proletariát svým revolučním zásahem udělá škrt přes rozpočet“ (oběma imperialistům)... (98). Status quo je nemožný (99), ne „zpátky“, ale kupředu k vítězství proletariátu. Ne fantastické plány na odzbrojení, ne „utopie“ ani „dílčí reformy“ (99), ale boj proti imperialismu.

S. 102 — hrozí „masový zánik evropského proletariátu...“ (102). „Jen z Evropy, jen z nejstarších kapitalistických zemí může být, až dozraje čas, dán signál k sociální revoluci osvobozující lidstvo. Jen angličtí, francouzští, belgičtí, němečtí, ruští a italské dělníci společně mohou vést armádu vykořisťovaných a zotročovaných pěti světadílů“ (103).

a Ame-
rika??
a Japon-
sko??

S O C I A L I S T É A M Í R

Journal des débats, 11. 11. 1915.

Les socialistes et la paix^[410] [Socialisté a mír]... „Toto sdružení“ (zimmerwaldské) „bylo zřejmě organizováno německými socialisty, jejichž úzké spojení s vládou této země je známé. Je to manévr našich nepřátel, který nás nesmí překvapovat. Použili jej několikrát od té doby, co cítí, že jejich věc je ztracena.“

„Francouzská socialistická strana považovala za nutné toto vyslovit“ (rezoluce socialistické strany proti konferenci), „aby rozptýlila jakoukoli dvojsmyslnost a aby !! znova potvrdila, že zůstává věrna vlastenecké dohodě posvátného spojenectví.“

O POZNÁMKÁCH V LISTU LE TEMPS

Le Temps, 13. 11.

Poznámka (2. strana) o článku ve Vorwärtsu k Renaudelovu projevu^[83] a *souhlasně* o článku v L'Humanité *proti* Zimmerwaldu.

Ibidem, 12. 11.

Les socialistes et l'Alsace-Lorraine [Socialisté a Alsasko-Lotrinsko]

v L'Humanité v článku Compère-Morela je prý přímo řečeno, „že my nepovažujeme Alsasko-Lotrinsko za takové“ (= za německé území, které nechceme „dobývat“)...

BRAUER O NĚMECKÝCH ETWA „PORAŽENCÍCH“

Hochland, Mnichov, 8. sešit 1914/1915. Květen 1915.

katolický, aristokratický orgán rakouských a mnichovských klerikálů

(vydavatel Karl Muth)

Th. Brauer. Krieg und Sozialismus^[50] [Válka a socialismus].

„Válka znamená víc než pouhou epizodu ve vývoji socialismu: je začátkem (alespoň potenciálně) určitého dovršení tohoto vývoje...“ (176).

(„Vyprávění“ o Marxovi, Engelsovi, Bebelovi...)

„Teoretické ‚potření‘ nebrání ‚oportunismu‘ žít vesele dál

a nabývat na vážnosti. Tak, jak rostou masy, které se seskupují kolem socialistického praporu, sílí ještě v mnohem větší míře i jejich přání, zaměřené k přítomnosti, a je zcela nemožné zabránit jim, aby ve svém očekávání nevzhlížely i k nynějšímu státu...“ (179—180).

Právě v této (revoluční) ideologii, proti níž bojoval Bernstein, „právě v této ideologii hraje evropská válka velkou úlohu jakožto předehra sociální revoluce“ (180).

(Odbory se stávají moudřejšími)

„...bezprostředně před válkou dochází i k skutečnému sblížení odborového socialismu s ‚buržoazní‘ sociální reformou“ (181).

„Obrat v německé sociální demokracii při vyhlášení války, posuzujeme-li jej z čistě vnější stránky, měl charakter neočekávaného prudkého zlomu. Ještě v předvečer úvahy v tisku připomínaly, varovaly a zapřísahaly ve starém agitačním žargonu. Objevovaly se dokonce takové úvahy, které s poukazem na to, co se prý dělo ve Francii po roce 1870, vyznívaly jako vychvalování porážky. Ale pak jednoho krásného dne nastal... obrat, že si radikálnější nelze představit. Ani oficiální komentáře, které byly k tomu účelu vydány, jej nemohou ani zdaleka zdůvodnit. Jak je každému známo — a proto se zde není třeba o tom šířit — lze je hravě vyvrátit předcházejícími oficiálními prohlášeními“ (181). NB

(Socialistické masy se dostaly do styku s „holou“ životní realitou...)

„Rozumní socialisté, zvláště z tábora revizionistů...“ (182) dávno poukazovali na nebezpečí takové (ortodoxně socialistické) výchovy lidu...

(opěvování patriotismu...)

„Reformisté mohli nyní konečně doufat, že najdou silný a pevný základ pro nový socialistický a sociálně demokratický program, který si tak toužebně přáli...“ (183).

„Chceme-li několika slovy vyjádřit praktický výsledek revizionistické činnosti, pak nejspíš řekneme, že zviklala

NB ||| vůdce a vedoucí vrstvu praktických organizátorů ve víře
v marxismus a že ti teď, protože za ni nemají adekvátní
||| náhradu, učinili svým ‚vyznáním víry‘ taktiku“ (184).

a vůbec prý (188) počkejme na hlasy těch, kteří se vrátí
ze zákopů.

NB ||| NB: Zpráva švýcarských továrních a báňských inspek-
torů o jejich služební činnosti v letech 1912 a 1913 —
||| *Aarau 1914* (265 s., 3 marky).

O ČLÁNCÍCH A POZNÁMKÁCH V LISTU LE TEMPS

Le Temps, 6. 12. 1915.

Dnes bylo vzpomenuo „výročí bitvy u Champigny“.

Projev p. Alberta *Thomas*e^[84]:

„Nemůže být mír, dokud se naše Alsasko a naše Lotrinsko
definitivně nevrátí do lůna Francie...“

„...do zneškodnění německého imperialismu“ etc. etc.
(„...vítězství...“) „...až do konce...“

Ibidem, 7. 12. 1915

článek (redakční) *Bonnes paroles*^[46] [Dobrá slova].

„Tato manifestace je tím významnější, že pan Albert
Thomas zastupuje ve vládě, spolu s pány Guesdem a
Sembatem, sjednocenou socialistickou stranu, v níž jisté

NB ||| živly nemohou zapomenout na nebezpečné tendence
převládající u nich před válkou a jsou nadále v zajetí
mlhavého ideálu internacionalismu, pro který jsme
||| málem zahynuli...“

„Zde“ (v Thomasově projevu) „je jasný a přesný požadavek, aby bylo Alsasko-Lotrinsko prostě a bezvýhradně, bez jakýchkoli podmínek navráčeno Francii. Tato slova jsou potěšujícím kontrastem oněch přespříliš opatrných formulací,

jichž někdy používala krajní levice a jež zavdávaly podnět k politováníhodným nedorozuměním.“

Ibidem (s. 2) Chez les socialistes^[60] [U socialistů]. Včera se konalo přípravné shromáždění seinské federace (ke sjezdu strany 25. 12. 1915). Bourderon se pokusil mluvit, „ale byl ostře přerušen“ (křičeli na něho, že nemá mandát) (*idem Journal des débats*, 7. 12. 1915. Když pak Bourderon řekl, že zastupoval menšinu, „ozvaly se ostré protesty...“).

„Pan Merrheim měl včera večer promluvit v Rue de Paris v Montreuilu o zimmerwaldském mezinárodním pacifistickém sdružení. Vystoupení pana Merrheima bylo zakázáno.“

Č L Á N E K A M E R I C K É V Á L E Č N É D O D Á V K Y

Neue Zürcher Zeitung, 1915, č. 485, 1. ranní vydání. 23. 4. 1915.

Amerikanische Kriegslieferungen^[6] [Americké válečné dodávky].

„Americké listy přinášejí již delší dobu zprávy o dodávkách válečného materiálu státům Dohody. Z jednoho kalifornského listu uvádíme toto:

Válečný materiál určený spojencům odesílají nyní američtí výrobci po moři do Kanady, kde je překládán na anglické lodi a dopravován do Anglie. Zboží určené pro Francii a Rusko jde toutéž cestou a je pak z Anglie přepravováno dále. Spojenci si prostřednictvím zástupců nebo přímo smluvně zavázali téměř všechny zbrojovky a muniční továrny Spojených států. Tyto závody se to přirozeně snaží utajit z obavy, že budou muset své dodávky zastavit, neboť veškerý tento materiál je válečný kontraband.

Ve Spojených státech je 57 závodů, které vyrábějí výlučně zbraně nebo střelivo. V normální době zaměstnávají asi 20 000 dělníků, ale nyní, kdy pracují na dvě i tři směny, zaměstnávají již asi 50 000 dělníků. Zbrojovky a

muniční továrny nevyrábějí výbušniny. Ty vyrábí samostatné průmyslové odvětví, jež tvoří 103 závody; jejich výroba se od začátku války zdvojnásobila. Některé závody na výrobu střelné bavlny pracují na tři směny. Masová poptávka zde přirozeně vyvolala zvýšení cen. Francouzská vláda například objednala v únoru 24 milióny liber střelné bavlny po 65 centech za libru, ačkoli v normální době stála libra 20—25 centů.

Potom následuje výstroj pro vojáky i koně: boty, nádobí, sedla, vydělaná kůže atd. Evropská válka je pro Ameriku bezesporu mimořádně výhodným obchodem.“

Lloyd George v parlamentu.

THE DAILY TELEGRAPH,

22. A 23. DUBNA 1915

The Daily Telegraph, 22. 4. 1915.

Řeč Lloyda George ve sněmovně:

„Ohromil sněmovnu oznámením, že jen za dva týdny minulého měsíce vystřelilo britské dělostřelectvo více nábojů než za celou búrskou válku.“

NB || Jestliže se v září vyrábělo (dělostřeleckých nábojů) 20, pak

v březnu již 388, tj. 19krát více.

(A v září to bylo více než v srpnu, v srpnu více než v červenci!)

• Před válkou se prý předpokládalo, že na kontinentě bude nasazeno 6 divizí. Nyní je jich 36 = 720 000 mužů.

→ V březnu byl schválen „zákon o obraně státu, zplnomocňující“ (vládu) „převzít kterékoli vhodné strojírenské závody a převést je na výrobu munice“.

NB || „Vždy dostatek střeliva — to je nejlepší formule k záchraně životů a k zajištění rychlého ukončení války...“

Ibidem, 23. 4.

Patriotic Pledge by Employers^[347] [Vlastenecký závazek podnikatelů]:

Prohlašuji, že *po válce budu při přijímání do práce dávat přednost* těm, kteří sloužili v armádě.

Podpis

(král a ministři jsou *pro*).

Ibidem. *Rooseveltova kniha*. America and the world war [Amerika a světová válka].

Autor vyznává zásadu „mluvit mírně, ale nosit s sebou silnou hůl“ (stěžuje si, že mu říkají „big stick“ (silná hůl) a zapomínají na začátek jeho výroku). (Příklad *Belgie*.)

Je pro to, aby Spojené státy americké zavedly lidový „vojenský výcvik“ podle vzoru Švýcarska nebo Austrálie...

ČLÁNKY HUGO BÖTTGERA V LISTU DER TAG

Der Tag, 1915, č. 93 (vydání A). 22. 4. 1915.

Článek Die freien Gewerkschaften und die Regierung^[48] [Svobodné odbory a vláda] od dr. *Hugo Böttgera*, poslance Říšského sněmu.

Autor začíná tím, že generální ředitel báňské společnosti (v Gelsenkirchenu) *Kirdorf* vytýká ministru ³*Delbrückovi* (ministr vnitra), že udržuje „úzké kontakty s odborovými vůdci“.

Je to prý nebezpečné, dělníci budou nepokojnější.

Autor namítá, že prý na tom není nic špatného, že i v zákopech stojí dělníci a podnikatelé vedle sebe, že „jsou-li (= svobodné odbory = sociální demokraté) přibírání ke spolupráci v ministerstvu vnitra v určitých dělnických i celonárodních otázkách, je to pro ně právě tak uznání jako závazek *zřít se* po celou válku *určitých bodů sociálně demokratického programu*, spadajících do sféry

NB

|| **internacionály**, a stejně jako všechny ostatní složky
obyvatelstva plnit svou povinnost a bránit vlast...“

Článek téhož autora v č. 82 (9. 4.) *Ausbau unserer Politik*^[47] [Vývoj naší politiky], kde mimo jiné čteme:

„Je zvláštní, že i v sociálně demokratických diskusích se na pozadí marxistického stanoviska zřetelně rýsuje názor, že nyní je nutné počítat s dalším vývojem imperialismu, s rozvojem velkých, samostatných, navenek pokud možno nezávislých světových velmocí. Jedni se stavějí proti tomu, jiní se pokoušejí zapojit imperialismus do vývoje socialismu, a nemůže být samozřejmě pochyby, který z obou směrů je moudřejší a má největší vyhlídky na úspěch...“

Č L Á N E K C Í L E V Á L K Y V L I S T U T H E E C O N O M I S T

The Economist, 27. 3. 1915. Sobota.

Článek: *The Objects of the War*^[334] [Cíle války] (ke Greyovu pondělnímu (22. 3. ??) projevu v Bechstein-Hallu).

Redakce se znepokojuje kvůli míru a raduje se, že Grey neřekl nic, co by mohlo „válku prodloužit nebo ji zostřit“...

Konec článku:

„Státníci se nemohou smiřovat s perspektivou žalostného výsledku války: všeobecného smutku a téměř všeobecného bankrotu. Záhy nastane čas, kdy bude možné vzít v úvahu požadavky humanity a zároveň uskutečnit cíle, které naznačil sir Edward Grey“ (svoboda národů etc.)... „Bude-li taková příležitost promeškána, válka nebude trvat věčně. Skončí revolučním chaosem, o němž nikdo neví, kde začne a čím skončí. I kdyby válka skončila zítra, sotva se najde i v této poměrně prosperující zemi jediná rodina, která by po léta nestrádala těžkými svízeli způsobenými válkou“ (s. 615). (Konec.)

NB

Journal de Genève, 7. 4. 1915.

Úvodník nadepsaný Trop parler nuit^[437] [Mnoho řečí škodí], o knize Les leçons du Livre Jaune 1914 [Poučení ze Žluté knihy 1914] od Henriho *Welschinger*a, člena Institutu, vydali Bloud a Gay, Paříž.

Pan Ch. Humbert, „zpravodaj vojenského výboru“, ve snaze dokázat nepřipravenost Francie řekl ve svém projevu v senátě 13. 7. 1914 (všimněte si data!), že Francie téměř nemá těžké dělostřelectvo, dokonce ani ráže 10—13—21 cm. Moždír ráže 28 cm bude mít... za rok!!!

A druhý den, 14. 7. 1914, ministr války Messimy prohlásil v senátě, že

koncem roku 1915 (!) bude Francie mít

200 dalekonosných 105 mm děl a koncem roku 1917 (!!!)

200 houfnic ráže 120 mm.

„Mohlo snad Německo učinit jiný závěr než: ‚Na pochod, neztrácejme čas?‘“

|| NB

LLOYD GEORGE
O ČTYŘECH MILIARDÁCH
LIBER ŠTERLINKŮ

Lloyd George v *Dolní sněmovně*. Úterý, 4. 5. 1915. (The Daily Telegraph, 5. 5.)

„Jaké jsou příjmy naší země? Příjmy naší země v době míru činí 2 400 000 000 liber šterlinků.

Nyní jsou pravděpodobně vyšší. Proč? Vynakládáme zde stamilióny vypůjčených peněz.

Většina se jich vynakládá v naší zemi. Lidé pracují po stanovenou dobu i přesčas, jejich mzdy se zvýšily; zisky určitých odvětví jsou vyšší, a to bezpochyby značně vyšší; v důsledku toho jsou

|| NB

NB || příjmy naší země nyní pravděpodobně vyšší než v míru. Některá odvětví pravděpodobně dosahují obrovských zisků — (slyšte, slyšte!) — a jiná zvýšila svůj příjem značně nad obvyklou úroveň.

NB || Nepochybuji o tom, že by bylo docela správné, abychom se zamysleli, je-li to možné, které daně máte zvýšit či jaké poplatky vybírat, abychom mohli vydržet válku dva tři roky, bylo by naprosto oprávněné obrátit se na ty, kteří měli mimořádné příjmy z války (souhlas)...

Jaké jsou obvyklé úspory naší země v době míru? Obvyklé úspory činí asi 300—400 (miliónů) liber ročně. Příjmy jsou vyšší a myslím, že nepřeháním, když říkám, že ve všech evropských zemích je životní úroveň mnohem nižší — nevím, do jaké míry.

NB || Ale úspory naší země by se měly za války, kdy jsou příjmy vyšší, zdvojnásobit.“

Týž, tamtéž.

4 miliardy
liber št. || „Jsme nesmírně bohatá země, nepochybně nejbohatší v Evropě. Nevím, *nejsme-li* v poměru k počtu obyvatel *nejbohatší zemí na světě*. *Investovali jsme 4 000 000 000 liber šterlinků do nejlepších zahraničních a koloniálních cenných papírů...*“

„Začali jsme *financovat nákupy většiny našich spojenců...*“

SEŠIT

η

(ÉTA)

Obsah

Výpisky a poznámky týkající se *imperialismu*.

<i>K. Kautsky</i> (Nationalstaat etc. ^[216] [Národní stát etc.])	[3—4]
<i>Lensch</i> ^[267]	[5—10]
<i>Finanční kapitál v Rusku</i>	[13—14]
<i>Barronova</i> ^[30] kniha o válce (NB)	[15]
<i>Lenz</i> o moderní válce	[17—18]

K. KAUTSKY. NÁRODNÍ STÁT etc.

Nationalstaat, imperialistischer Staat und Staatenbund [Národní stát, imperialistický stát a svaz států] od **K. Kautského**. Norimberk 1915 (50 feniků) (80 s.).

V § 1 Něco o demokracii a národním státu se K. Kautsky pustil do pravičáka (Winniga) i levičáka z Halle (z hallského listu Volksblatt), kteří tvrdí, že „právo každého národa na národní samostatnost“ (s. 5) (v deklaraci ze 4. srpna) je zastaralá zásada. K. Kautsky zaujímá v této otázce centristický postoj a omílá staré nesmysly o spojení demokracie s národním státem.

V této souvislosti je mimo jiné proti „primitivní demokracii“ a „přímému lidovému zákonodárství“ (8), přičemž k „primitivní demokracii“ počítá „její nejaktivnější variantu, masovou stávkou“ (8).

Nejsme prý pro status quo (14), ale *pro jiný způsob* překročení národního rámce...

„Proletariát se nemůže osvobodit tím, že jeho jednotlivé vrstvy zabývající se určitým povoláním nebo žijící v určitých oblastech dostanou svůj podíl z vykořisťování a útlaku. To znamená spíše oslabení jeho pozice...“ (16).

[A ani slovem se nepokusil o závěr!! Sofista!]

Na s. 17 je šejdířsky překroucené stanovisko levice. *Také oni jsou prý* (stejně jako pravice) srozuměni s nevyhnutelností imperialismu, avšak požadují v odpověď „okamžité uskutečnění“ (17) socialismu...

podvod-
níček!!

„To se zdá být velmi radikální, ale může to jen (!!!) zahnat každého, kdo nevěří v okamžité praktické uskutečnění socialismu, do tábora imperialismu.“

NB

Následuje nejbanálnější žvanění, že společnost je organismus a ne mechanismus apod. dětinské nesmysly (s narážkami na silné „národní cítění“ mezi dělníky (18)) se závěrem, že z nevyhnutelnosti imperialismu nevyplývá nesmyslnost boje proti němu „uvnitř tohoto“ (kapitalistického) „výrobního způsobu“ (21).

Proti imperialismu a *pro* jiné prostředky rozšiřování kapitálu (kromě kolonií) jsou „maloburžoové a drobní rolníci, dokonce i mnozí kapitalisté a intelektuálové...“ (21).

LENSCH. NĚMECKÁ SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE A SVĚTOVÁ VÁLKA

Dr. Paul Lensch. Die deutsche Sozialdemokratie und der Weltkrieg^[267] [Německá sociální demokracie a světová válka]. Berlín 1915 (Vorwärts). 64 s. (1 marka).

Příklad lokajského šovinistického žvanění. Velmi užitečné by bylo srovnání s Plechanovem!!

Válka = „produkt imperialistické politiky“ (5). Bebel v Jeně (1911) řekl, že namísto odzbrojení nastalo vy-
NB || zbrojování a že vývoj spěje k „velké katastrofě...“ (5).

Lensch poukazuje na války a revoluce z počátku 20. století a volá: „To, co prožíváme, je revoluce...“ (6)

My, němečtí sociální demokraté, „nejsilnější skupina v internacionále“ (6), jsme prý nejrozhodněji ze všech bojovali proti své vládě etc. etc., vždy jsme dávali Anglii za vzor (jako by Anglii nevládla „kapitalistická klika“, ale „výbor pro zachování desatera přikázání a ostatních mravních zákonů“ (6—7)). Byly to prý staré tradice německých dějin a Liebknechta, který se „nikdy nadobro nezbavil určitého jiho-německého partikularismu a nenávisti k Prusům“ (7).

Došlo to prý až tak daleko, že Kautsky napsal, že pro Anglii je nadvláda na moři „naprosto nutná“ (7: odkud cituje?) (z hlediska dovozu potravin, na rozdíl od Německa)...

„Nebezpečí této argumentace, odpovídající ostatně || ! názoru představujícím téměř všeobecné mínění ve straně, se plně projeвило v těchto dnech světové války...“ (7).

„...tato malá kritičnost vůči cizině...“ (8) měla kořeny „v obrovské síle strany...“, „v její internacionálnosti“.

„Nesporně je (tato světová válka) válkou imperialistickou...“ (9). Politika na Východě... Bagdádská dráha... Anglie a Egypt etc., dělení Turecka (zamýšlené), Maroko etc.

„Při tomto dělení světa se Německa vůbec nikdo neptal“ (10) „a spíše na protest proti této urážlivé nevšímanosti než proto, aby obhajovala ne příliš významné || !! hmotné zájmy německého obchodu v Maroku,“ protestovala německá vláda proti anglo-francouzské dohodě o Maroku.

V r. 1908 (revalská schůzka) se již chystali dělit si Turecko (Rusko + Anglie + Francie), ale zabránila tomu revoluce v Turecku (11).

V r. 1914 byly téměř hotovy dohody Anglie s Německem o rozdělení sfér vlivu v Africe (13) i na Východě etc., válka z viny *Ruska*.

Německo v r. 1913 pohrozilo válkou kvůli Arménii... (14).

!! „Pro Německo, jímž rozumíme Německou říši a Rakousko-Uhersko, se z otázky kapitalistické expanze stala otázka národní existence“ (15).

!! Nyní už nejde o dělení kolonií a sfér vlivu etc., ale o toto: „Má německý lid nadále existovat jako velký a nezávislý národ, anebo má být velká část jeho národního území jak na východě, tak na západě odtržena a násilně podřízena cizí nadvládě?“ (15).

„Na čí straně jsou v tomto boji, pokud jde o ohrožení anglické světovlády, zájmy mezinárodního socialismu všeobecně a zejména německého dělnického hnutí?“ (16).

Anglická námořní nadvláda je pokračováním válek proti francouzské revoluci. Monopol Anglie v polovině 19. století: Anglie musí být „dílnou“ světa.

„Proslulá anglická ‚svoboda‘ spočívala na zotročení světa“ (20).

„Anglie byla v jistém smyslu vládnoucí třídou světa...“ (20).

Já, Lensch, jsem roku 1912 v Saské Kamenici (protokoly s. 417n.) citoval Engelse o úpadku anglického monopolu a řekl jsem:

! „Mezinárodní socialismus nemá přece sebemenší důvody, aby pomáhal navěky zachovat tuto dlouhotrvající nadvládu jednoho kapitalistického státu nad všemi ostatními. Tím by se podmínky vítězství socialismu jen uměle ztížily a oddálily.“ (22—23).

„...velký historický úspěch, jímž by mělo být pro celý svět a zvláště pro mezinárodní socialismus oslabení anglické námořní nadvlády“ (23—24), byl by tím spolehlivější, čím déle by trval mír... Pro anglickou buržoazii bylo hrozbou dělnické hnutí...

„Posuzujeme-li otázku z tohoto hlediska, nebyla účast ve světové válce pro anglickou buržoazii ničím jiným než útekem před socialismem...“ (24).

„Ve skutečnosti, kdyby existoval prostředek, jak vrhnout o desetiletí zpět mezinárodní osvobozenecský boj proletariátu

proti kapitalismu, bylo by jím zničení Německa v této válce proti Anglii...“ (25).

„Hlavní jádro internacionály, němečtí sociální demokraté, by bylo zničeno a dělnická třída by byla vehnána do tábora kapitalismu etc...“ (25).

„Německo je vlastí a kolébkou vědeckého socialismu...“ (26). „Zájmy mezinárodního proletariátu jsou na německé straně...“ (27).

Ruský carismus... *Marx a Engels* v r. 1848. *Ale dnes je tomu jinak.* Engels roku 1891 (citát: s. 29). *Ale dnes je tomu jinak.*

Německo, jako *ucelená národní jednotka*, „se rodí“ „teprve nyní“ „touto válkou“... (31).

Německo-ruská válka „daleko přerostla rámec imperia-
listické války. Je závěrečným krokem na strastiplné cestě ||
vývoje německého lidu k národní jednotě“... (33). ||

Citát z Engelse o ruské *díplomacii* (35): jako by byl napsán dnes...

Proti rozpadu Ruska (37) („nikoli rozpad“ (38)), proti vytváření malých států — stačí „určitá národnostní autonomie“...

Svržení carismu (je třeba jej očekávat od ruského proletariátu) urychlí vývoj...

Francie a válka (§ V)... Revanš

„Zájmy svobody a demokracie jsou rozhodně neslučitelné s vítězstvím francouzských zbraní“ (42), neboť Francie je ve spojení s Anglií a Ruskem.

Německá sociální demokracie by „dnes“ považovala odtržení Alsaska-Lotrinska „za zmrzačení Německa“ (43).

„Čestný mír“ (44) s francouzskou republikou, toho je zapotřebí.

Německá minulost a budoucnost (§ VI.):

Národní kultura a její význam (podle O. Bauera, citát s. 53). „Kulturní společenství“ (50 aj.).

Kapitalismus *se musí* vyvíjet „k demokracii“... (55).

„*Nebezpečí války*“ (56), to je příčina zpomalení demokratického pokroku v Německu.

!! „Militarismus“ (58) v Německu?? Naopak, všeobecná
branná povinnost = nejdemokratičtější a „téměř jediná
demokratická instituce“ (Engels), kdežto vy máte „žold-
néřská vojska“... (59).

„Středoevropská konfederace států (Liszt prý ji chce)
(+ skandinávské země + Švýcarsko + Itálie + Balkán + Tu-
recko) — „nové období světového politického vývoje“... (63)
„lokomotiva světových dějin“ (62) = tato válka... „krok
vpřed“ „neobyčejný“ „ve smyslu demokracie, světového míru,
svobody národů a socialismu“ (62). „Ano, i socialismu!“...
(62).

Svrhnout carismus, smířit se s Francií, svrhnout „násilnou
nadvládu anglické buržoazie“... (63).

Internacionála je nyní roztržena, ale znovu se vzchopí,
stejně jako po roce 1870 (64).

Č L Á N E K O . B .

E V R O P S K Á K O N F E D E R A C E S T Á T Ů ?

Die Grenzboten, 1915, č. 9 (3. 3. 1915).

Článek Ein „Europäischer Staatenbund?“^[121] [Evropská
konfederace států?] je otevřeným dopisem jistého O. B. profes-
oru G. Heymansovi z Groningenu.

Tento profesor tvoří spolu se čtyřmi dalšími osobami výbor
zvaný Evropská konfederace států. Tento výbor vydal mimo
jiné Heymansovo svolání nadepsané: An die Bürger der
kriegführenden Staaten [Občanům válčících států]. Právě
v odpověď na to byl napsán otevřený dopis otištěný v listu *Die
Grenzboten*.

Otevřený dopis se mimo jiné dotýká otázky *kolonií* (s. 270).
„Není žádoucí také jejich ‚vnitřní samostatnost‘? A nejsou
Indové, černoši a Tataři také plně ‚rovnoprávní‘ s Angličany,
Francouzi a Rusy?“ (270).

„Anglické koloniální impérium, které právě tak jako jiné koloniální říše nikterak nebylo vytvořeno ,na základě rovnoprávnosti a vnitřní samostatnosti‘ koloniálních národů, zaujímá přibližně jednu pětinu světa. Má si snad Anglie podržet toto koloniální impérium, dokud Angličané sami v Anglii nevymřou, zatímco Německu nebude dovoleno získat z něho ani čtvereční metr, i kdyby mezitím jeho obyvatelstvo vzrostlo na 200 miliónů?...“ (271).

citát
z pro-
volání
výboru

jízli-
vost!

FINANČNÍ KAPITÁL V RUSKU

Finanz-Archiv (vydal Schanz). Berlín 1915 (32. ročník, I. sv.):

Dr. Ernst Schultze. Das französische Kapital in Russland[³⁹⁴] [Francouzský kapitál v Rusku] (s. 125—133).

„Koncem roku 1899 bylo v Rusku 146 zahraničních koncesovaných společností s celkovým kapitálem 765 miliónů rublů neboli 2075 miliónů franků. Z toho připadalo na Francii 792, na Belgii 734, na Německo 261, na Anglii 231 miliónů franků...“ (125).

milióny franků

Francie	792
Belgie	734
Německo	261
Anglie	231

$\Sigma = 2\ 018$

„Uvádí se, že z celkové částky 732 miliard franků, rozmístěných po celém světě v cenných papírech, jako jsou: státní a komunální půjčky, zástavní listy, průmyslové akcie a obligace, bylo údajně v Rusku umístěno jen 20—25 miliard franků. Vlastníky těchto cenných papírů byly především (127):

Σ	Σ	Spojené státy	110—115 miliard franků	} 420
130		Anglie	125—130 „ „	
100		Francie	95—100 „ „	
	75	Německo	60— 75	
25		Rusko	20— 25	
	22	Rakousko	20— 22	
+ 12		Itálie	10— 12	
5		Japonsko	5 „ „ atd. ¹⁾	
<u>260</u>	<u>97</u>			
+ 12				
<u>272</u>				

(můj Σ =) 440—484

¹⁾ Axel von Boustedt a David Trietsch: Das russische Reich [Ruská říše], Berlín 1910. S. 227.

Ve Francii byly v letech 1889—1908 vydány cenné papíry v hodnotě 24 miliard franků: 18 v zahraničí + 6 (25 %) ve Francii.

V Německu byly v letech 1883—1907 vydány cenné papíry v hodnotě 42 miliard marek: 10 v zahraničí + 32 (80 %) v Německu.

Francouzské národní bohatství

(1905) 204 miliardy franků

1914 asi 250 miliard franků (Caillaux, který však vzal za základ daně z příjmů 200 miliard).

Roku 1912 investovala Francie v Rusku do ruských podniků 367,66 miliónu rublů = asi 990 miliónů franků (z toho 115,5 miliónů rublů do železnic; 96,25 do státních podniků; 70,9 do obchodních bank atd.).

Nyní vypadá stav zahraničního kapitálu v Rusku přibližně takto:

Francie	asi 20	miliard <i>marek</i> (miliardy)
Německo	4— 5,5	„ „
Anglie	0,25	„ „
Belgie	0,6	„ „
Σ (můj)	<u>24—26,35</u>	

Autor je německý šovinista. Předpovídá Francii obrovské ztráty ve válce: s. 133.

BARRONOVA KNIHA O VÁLCE

The Audacious War^[30] [Odvážná válka] od *C. W. Barrona*, „její obchodní příčiny, její náklady v penězích i lidech“. *Oznámení* (nikoli recenze) v *The Economist*, 20. března 1915:

„Jako vydavatel listů *The Wall Street Journal*, *The Boston News Bureau* a *The Philadelphia News Bureau* odjel Mr. Barron do zahraničí, aby získal informace o finančním a diplomatickém pozadí války, a získal je.“

Objednávku pošlete svému knihkupci nebo na adresu *The Wall Street Journal*, 44, Broad Street, New York City. 4 šilinky 6 pencí (včetně poštovného). (*Houghton Mifflin Co.*, vydavatelé.)

LENZ O MODERNÍ VÁLCE

Friedrich Lenz. *Die politischen Voraussetzungen des modernen Krieges*^[271] [Politické předpoklady moderní války]. *Deutsche Rundschau* XLI, 4. 1915, leden.

Milióny anglických čtverečních mil (s. 81):

	1862	1888	1912
Britské světové impérium	4 600	9 300	10 800
Ruské „ „	7 600	8 600	10 200
Turecký sultanát	1 800	1 300	700
Spojené státy severoamerické	1 500	3 500	3 700
Francie s koloniemi (zaokrouhleno)	400	1 100	4 800
Německé impérium s koloniemi (zaokrouhleno)	240	600	1 200
Rakousko-Uhersko	239	241	241
Japonsko s koloniemi	150	150	260
Itálie „ „	100	110	700

Začátkem října 1914 činilo (s. 102):

?	Obyvatelstvo v miliónech (1910)	Území v anglických čtverečních milích (1912)	Zahraniční obchod v miliónech marek (1912)
(Německo-rakouské)	130	1 440 000	26 750
(Anglo-francouzsko-ruské)	670	26 090 000	76 750
(Neutrální) (zaokrouhleno)	800	24 470 000	58 000
	<u>1 600</u>	<u>52 000 000</u>	<u>161 500</u>

Obyvatelstvo (ibidem, s. 83):

	Německo (před rokem 1870 bez Alsaska- Lotrinska)	Francie (od roku 1870 bez Alsaska- Lotrinska)
1700	14	21 miliónů
1788	16	25
1816	23	29
1860	36	37
1912	66	40
1925—1930	80	40

SEŠIT

ϑ

(THÉTA)

Obsah

ϑ ϑ R	ϑ = 1—10 ((+ Riesser 1—16)) ³¹
-------	--

<i>Hilferding</i> . Finansovyj kapital ^[480] [Finanční kapitál]	[3—6]
<i>Elektrotechnický trast</i>	[7—8]
<i>Statistika emisí</i>	[9—10]
<i>Riesser</i> ^[376]	[1—15]

HILFERDING. FINANČNÍ KAPITÁL ³²

Hilferding. Finansovyj kapital [Finanční kapitál].
(Nejnovější fáze ve vývoji kapitalismu.) Moskva 1912.

německy vyšel v roce 1910 (III. svazek Marxistických studií).

- s. 13 „Podle E. Macha“ „já‘ je jen to ohnisko, v němž se nejtěsněji sbíhají nekonečné nitky počítků... Právě tak jsou peníze uzlem v předivu společenských vztahů...“
- ||| motanice...
||| nesprávné
||| ne „právě tak“
- s. 34 „Kvantitativní teorie (peněz) je po Tookově důkazu právem považována za neudržitelnou...“
- S. 54, poznámka, a zvláště 54—55. Hilferdingova chyba, viz Die Neue Zeit, 1912, 30. roč., I. sv.^[168]
- ||| nesprávné

(Podle Hilferdinga vstupují peníze do oběhu bez hodnoty.)

- nesprávné || S. 71, poznámka. „Jen naše vnímání dává věcem prostorovou formu“ [kantovec].³³
- NB | S. 90—91 (a 91, poznámka).
Jak Marx předpověděl nadvládu bank nad průmyslem (NB) (Kapitál, II, s. 79).*

93, poznámka. Σ směnek za rok:

Miliardy marek		Z toho akceptováno bankami
1885	12,1	16 %
1905	25,5	31 %

NB 102 (a poznámka). Velká část mezinárodních obchodních transakcí se provádí pomocí směnek „akceptovaných“ bankami.

||| 105—6 Úloha bank.

108 Tři funkce bank:

1. zprostředkování plateb,
2. přeměna nečinného kapitálu v činný,
3. shromažďování příjmů všech tříd v peněžní formě a jejich půjčování kapitalistům.

110, poznámka. Výtečná *Feidelseva* práce^[196] a její nedostatky.

112 Země jako „mezinárodní bankéři“

- (1) Francie, Belgie, Holandsko,
- (2) Anglie,
- (3) Spojené státy a Německo.

116 Úloha bank ve výrobě ((hlavně podle *Jeidelse*)). 120 idem

154—155, poznámka.

Ocelářský trast a jeho dividendy.	}	7 % na prioritní akcie a 2 %
		na kmenové:
		po léta zadržuje zisky a pak je
		naráz ve vhodné chvíli rozděluje.

* Viz K. Marx, Kapitál II, Praha 1955, s. 119. Čes. red.

- 157 Kapitál ve výši 5 miliónů vládne nad 39 milióny. „Tochtergesellschaft“, přeloženo „dceřiná společnost“.
- 159 Místa v dozorčích radách. (V celém Německu vyplaceno na tantiémách členům dozorčích rad 60—70 miliónů) — využívání styků a známostí.
- 162 Šest bank — 751 míst v dozorčích radách (Jeidels)... V r. 1909 bylo 12 000 míst v dozorčích radách — 197 osob zaujímal 2918 míst v dozorčích radách. (Srov. **ibidem** *Morgan v Americe.*)
- 172 Význam „sanací“:
- (1) výnosná transakce;
  - (2) činí společnosti, které se octly v nesnázích, závislými na bankách.
- 183 (i. f.) a 184. Nahrazování směnek transakcemi v bankovních knihách.
- 199 Tlak velkokapitálu na burzu (a poznámka: příklad Morgana v roce 1907).
- 211 Banky nahrazují burzu...
- 222 Podstata a význam termínového obchodu.
- NB || 262. Citát z *Kapitálu* III-2, s. 144—145 (ruský překlad)*
o úloze bank versus socialismus (NB).
- 274 Těžký průmysl. Odliv kapitálu obtížný (cesta k monopolu).
- (277—) 278: Tendence bank k *monopolu*.
- 281 NB: Cunow o kartelech v *Die Neue Zeit*, XXII, 2, s. 210.
- 285 „Kombinace“ = spojování těžebního průmyslu se zpracovatelským.
- 295 Sdružení a „outsideri“ (NB)...
- 298 Žádný velký průmyslový podnik nemůže existovat bez pomoci banky.
- 300—301 Engels o ochranných clech *nového typu* a o kartelech (*Kapitál*, III-1, s. 95).**
- 302—303 Vývoj forem kartelu (a zejména s. 304).

* Viz K. Marx, *Kapitál* III-2, Praha 1956, s. 154. *Čes. red.*

** Viz K. Marx, *Kapitál* III-1, Praha 1956, s. 133—134. *Čes. red.*

- 308 Koncentrace obchodu (srov. A. Lee v *Die Neue Zeit*, XXVII, 2, s. 654).
- 320, poznámka. Vyřazení obchodu nesnižuje cenu výrobku.
- 322—323 Obchodníci — obchodní zástupci — prodavači (NB) (a 324).
- 331 (*Slovní napodobování Marxe.*)
- 336 Příklad zakladatelského zisku: *Cukrovarnický trust* (NB) v Americe (70 % z *činného kapitálu*, 10 % z „rozředěného“).*
- 338—339 **definice finančního kapitálu** (a 341): finanční kapitál = „kapitál, jímž disponují banky a který používají průmyslníci“ (339).
- 346 Kartely = „*ztížení konkurence*“.
- 353 Spojitost kartelů s *vývozem kapitálu*.
- 355 Finanční kapitál a „organizace společenské výroby“... (srov. 353 a 354).
- 358 S růstem kombinace roste výroba pro vlastní potřeby (ale pro **zbožní** výrobu).
- 362 *Marx* o krizích (III-1, 219—220, ruský překlad).**
- 364 II. díl obsahuje „nejskvělejší části jedinečného díla“ („zásluha“ *Tugana-Baranovského?*³⁴ v poznámce).
- 382 „Schémata“ (II. dílu) a význam „*proporcionality*“ ((srov. 426 a + 427)).

447 „*Ekonomicky* je možný“ („sociálně a politicky neuskutečnitelný“) všeobecný kartel..., který by odstranil krize... Avšak „od jednotlivých kartelů očekávat odstranění krizí“ = nepochopení.

Pro část V Hospodářská politika finančního kapitálu

NB || S. 454, poznámka. Citát ze Schulzeho-Gaevernitze (*Britischer Imperialismus*³⁹⁶) [*Britský imperialismus*], s. 75): „Už sir Robert Peel řekl: ‚V každé naší kolonii získáváme další Irsko‘.“ ||

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 370. *Red.*

** Viz K. Marx, *Kapitál* III-1, Praha 1956, s. 284. *Čes. red.*

- 474 export kapitálu = „vývoz hodnoty, která má za hranicemi produkovat nadhodnotu“.
- 487 v nových zemích dovoz kapitálu „vyvolává odpor národů probouzejících se k národnímu uvědomění“... „Kapitalismus sám vtiskuje do rukou podmaněných prostředky k jejich osvobození“... „hnutí za nezávislost...“
- 487 Problém národního hnutí v závislých zemích (snaha „podmaněných“ o „osvobození“)...
- 488 Urychlení vývoje kapitalismu v nových zemích...
- 491 boj „národních bankovních skupin“ o sféry pro investování kapitálu (*Paish* a jiní)...
- 493 > výhodnost kapitálových investic v koloniích.
- 495 Politika finančního kapitálu (1. 2. 3.)
- 495 „Politika finančního kapitálu sleduje trojí cíle: za první vytvoření co nejrozsáhlejšího hospodářského území, které za druhé musí být chráněno před zahraniční konkurencí ochrannými cly a má se tak přeměnit za třetí, v oblast vykořisťování pro národní monopolistická sdružení...“

(kolonie)

(protekcio-
nismus)

(monopoly)

NB: 484: polemika o imigraci v Die Neue Zeit, 25. ročník, 2 (1907)

- 505 „Nejdůležitější funkcí diplomacie se nyní stává zastupování finančního kapitálu...“
- 506 *Karl Emil o německém imperialismu. Die Neue Zeit, XXVI, 1.*
- 510 Národní stát.
- 511 Finanční kapitál nechce svobodu, nýbrž nadvládu.
- 512—513 Národ a imperialismus.
- 513—514 Namísto demokracie oligarchie.
- 567 „Odpovědi proletariátu na hospodářskou politiku finančního kapitálu, na imperialismus, může být jedině socialismus, nikoli volný obchod“

||| NB

obnovení volného obchodu = „reakční ideál“ (NB)

Finanční kapitál = bankovní kapitál vládnoucí nad průmyslem.

[nestačí: „finanční kapitál = bankovní kapitál“?]

Tři hlavní faktory:

Sdružení v Americe	Vývoj a růst <i>velkokapitálu</i> do určitého stupně... Úloha <i>bank</i> . (Koncentrace a zespo- čenštění.) <i>Monopolní kapitál</i>
(Amerika a Německo)	(uchvácení tak velké části určitého průmyslového odvětví, že na místo konkurence nastupuje <i>monopol</i>)...
Tabulka a příklad Argentiny	<i>Rozdělení světa</i> ... (Kolonie a sféry vlivu)...

NB *Hilferding*^[170]: v *Die Neue Zeit*, 1912 (30. ročník, sv. 1), s. 556. „Pro každý kapitalistický monopol je typická snaha učinit hospodářský monopol nezničitelným tím, že bude posílen monopolem přírodních zdrojů“...

ELEKTROTECHNICKÝ TRAST

Trast v elektrotechnickém průmyslu:

Der Weg des Elektrotrusts^[158] [Cesta elektrotechnického trastu] od *Kurta Heiniga* (Berlín). (*Die Neue Zeit*, 1912 (28. 6. 1912), 30. ročník, sv. 2, s. 474).

Výtečná ilustrace imperialismu:*

V roce 1907 byla uzavřena *dohoda* mezi AEG (Allge-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 385–386. *Red.*

meine Elektrizitäts-Gesellschaft) a GEC (General Electric Company)³⁵

Koncern AEG
Trast GEC

o rozdělení světa:

GEC — Spojené státy americké a Kanada

AEG — Německo, Rakousko-Uhersko, Rusko, Holandsko, Dánsko, Švýcarsko, Turecko, Balkán.

		Obrat zboží (v miliónech marek)	Počet zaměstnanců	Čistý zisk (v miliónech marek)
GEC (<i>Spojené státy americké</i>)	1907	252	28 000	35,4
	1910	298	32 000	45,6
AEG (<i>Německo</i>)	1907	216	30 700	14,5
	1911	362	60 800	21,7

298 + 362 = 660 miliónů marek

Zvláštní dohody (tajné) o *dceřiných společnostech*.

„Kromě toho vzájemná výměna vynálezů a zkušeností!“ (s. 475). NB

Počet **společností** (většinou akciové společnosti), které AEG systémem účasti „ovládá“, dosahuje **175 — 200** (s. 484). Kapitál šesti hlavních společností činí přibližně $\frac{3}{4}$ *miliardy*, zatímco kapitál všech činí asi $1\frac{1}{2}$ *miliardy* marek.*

„Výrobních společností“ je 16

výroba gumy, kabelů, křemičitých lamp, izolátorů, železničního signalizačního zařízení, automobilů, psacích strojů, letadel atd.

NB Pro moderní průmysl je charakteristické, že v týchž podnicích je zavedena i prvovýroba etc.

¹⁾ AEG má 34 *přímých* zahraničních zastoupení (z toho je 12 akciových společností).**

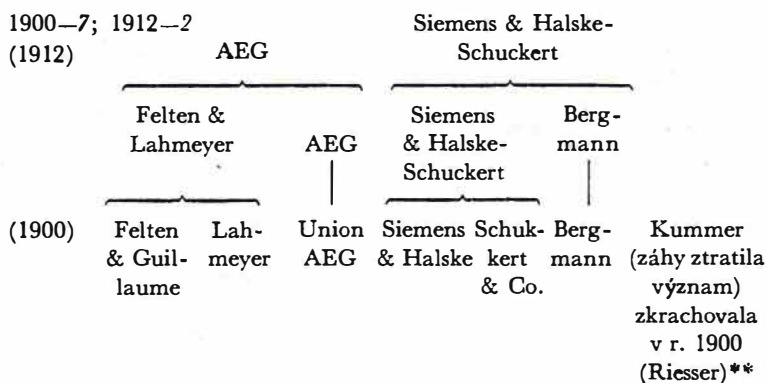
* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 367. Red.

** Tamtéž, s. 385. Red.

————— = označení *fúze*
 ←————→ = *fúze*
 —————→ = založení nové firmy (k níž směřuje šipka) firmou starou

„...jiné, na těchto firmách (AEG a GEC) zcela nezávislé elektrotechnické společnosti na světě neexistují...“ (s. 474).*

STATISTIKA EMISÍ

NB. „Tato statistika, na rozdíl od obvyklé statistiky emisí, nezachycuje cenné papíry, k jejichž emisi dochází v jednotlivých zemích, nýbrž úvěry, jež tyto země dostávají. Tak například ruská půjčka, umístěná v Londýně a v Paříži, je uvedena nikoli u Anglie a Francie, nýbrž u Ruska.“

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 385. Red.

** Tamtéž, s. 384. Red.

Conradova Volkswirtschaft-
liche Chronik (1913, s. 783)
Suma emisí za léta 1883—1912

(v miliardách marek)

1883	3,4	1893	4,9	1903	14,8
	4,0		14,4		11,7
	2,7		5,3		15,5
	5,4		13,5		21,5
	4,1		7,8		12,4
	6,4		8,5		17,2
	10,3		9,2		19,9
	6,6		9,6		21,4
	6,2		8,0		15,8
1892	<u>2,0</u>	1902	<u>17,8</u>	1912	<u>16,4</u>
$\Sigma =$	51,1		99,0		166,6
(múj)					

Suma emisí

53,0

To je celkový úhrn
za celý svět. Podle zemí
na s. 782 za léta 1910,
1911 a 1912.

Suma emisí za tyto tři
roky

v miliardách
marek

Německo a jeho kolonie	7,2
Anglie a její kolonie	5,2
{ + Jižní Afrika	0,4
{ + Kanada	3,0
Σ (múj)	8,6
Francie a její kolonie	4,8
Rakousko- Uhersko	2,1
Rusko	3,2
Belgie	1,0
— její Kongo	0,3
Σ (múj)	1,3

Holandsko a jeho kolonie	0,6	} $\Sigma =$ 4,91
Lucembursko	0,01	
Španělsko	0,6	
Portugalsko a jeho kolonie	0,1	
Dánsko	0,2	
Švédsko	0,1	
Norsko	0,1	

		v miliardách marek
	Spojené státy americké	10,6
(včetně Egypta)	Anglie a její kolonie	8,8
	Německo a jeho kolonie	7,2

		v miliardách marek	
(včetně Francie a její Maroka) kolonie	4,9	Švýcarsko	0,7
	<u>29,5*</u>	Itálie	0,7
		Rumunsko	0,4
		Bulharsko	0,1
		Srbsko	0,2
		Řecko	0,5
		Turecko	0,6
		Spojené státy americké	10,6
		ostatní Amerika	7,0
		Egypt	0,2
		Maroko	0,1
		Čína	0,6
		Japonsko	1,7
		Persie	0,1
	<u>8,3</u>		
		$\Sigma\Sigma = 52,2$	
			16,4
			15,8
			21,4
			<u>53,6</u>
		a přesná $\Sigma\Sigma = 53,6$	
Můj celkový součet:			
4 velké země	29,5		
4 menší	8,3		
ostatní Amerika	7,0		
14 evropských zemí	4,91		
Čína + Persie	0,7		
	<u>50,41</u>		

Z literatury NB:

Harmsův Weltwirtschaftliches Archiv (již vyšlo 6 svazků).

Přehled (můj) podle Conradovy *Volkswirtschaftliche Chronik*^[453].

Ke statistice kartelů: Počet kartelů:
((v Německu)) (s. 903—906)

	nové založených	pokračujících a rozšířených	rozpuštěných
1913	38	34	15
1914	31	38	6

můj propočít
přírůstek
nebo úbytek
případů:

$$+ 72 - 15 = 57$$

$$+ 69 - 6 = 63$$

* Tak je uvedeno v rukopise. *Red.*

** Tak je uvedeno v rukopise. *Red.*

RIESSER. NĚMECKÉ VELKÉ BANKY A JEJICH KONCENTRACE

Dr. Riesser. Die deutschen Grossbanken und ihre Konzentration im Zusammenhange mit der Entwicklung der Gesamtwirtschaft in Deutschland [Německé velké banky a jejich koncentrace v souvislosti s vývojem celého národního hospodářství v Německu], 3. vydání. *Jena 1910.*

(Některá čísla, ale ne všechna, jsou doplněna podle 4. vydání^[377] z roku 1912.)

Německý elektrotechnický průmysl před rokem 1900 (před krizí roku 1900 vyvolanou do značné míry nadvýrobou v elektrotechnickém průmyslu) (Riesser, 3. vydání, s. 542n.)*:

7 skupin (s 27 (sic!!) jednotlivými společnostmi) :

Počet bank stojících za každou skupinou			
Zájmové společenství 1902—1903	11	I. Skupina Siemens a Halske (4 společnosti)	← 1903 sloučení: skupina Siemens- Schuckert
Fúze 1904	8	II. Skupina AEG (4 společnosti)	
	8	III. Skupina Schuckert (4 společnosti)	
		<i>1908.</i> „Sdružení“, vytvoření společnosti Elektro-Treuhand-Gesellschaft s kapitá- lem 30 miliónů marek,	
	6	IV. Skupina Union-Elektrizitäts-Gesellschaft (2 společnosti)	
	9	V. Skupina Helios („přešla do likvidace“: s. 582 4. vydání) (5 společností)	

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 384—385. *Red.*

- 8 VI. Lahmeyerova skupina, většinu jejích akcií měla v r. 1910 AEG (s. 583, 4. vydání) (2 společnosti)
- 2 VII. Kummerova skupina, zkrachovala v roce 1900 (7 společností)

mnoho 7 skupin
duplicit

[Σ společností = 28, a ne 27, jak uvádí Riesser na s. 542 (s. 582 ve 4. vydání). Na s. 568 sám mluví o 28 společnostech.]

Výsledky procesu koncentrace (s. 568n.)

„Nejmodernější odvětví našeho průmyslu“, <i>elektrotechnické</i> ... 7 skupin, celkem 28 společností patřících ke koncernům...	Nyní 2
<i>Chemický průmysl</i> ... 2 hlavní skupiny (viz dále).	2
<i>Báňský průmysl</i> , 2 syndikáty (Stahlwerksverband; Rheinisch-Westfälisches Kohlensyndikat)...	2
<i>Námořní plavba</i> , 2 společnosti (Hamburg-Amerikanische Paketfahrt-Aktiengesellschaft (Hapag) a Norddeutscher Lloyd, „které jsou navzájem a s jedním anglo-americkým trasem spjaty řadou smluv“)...	2
<i>Bankovníctví</i> , 5 skupin („zahrnujících celkem 41 bank patřících ke koncernům“).	5
	<u>13</u>
	můj součet

18 skupin můj součet

Růst *počtu* zájmových společenství velkých bank s provinciálními bankami (s. 505).

Růst koncentrace (s. 542 ve 4. vydání):

1881	1	1908	32 (41)
1895	2	1911	26 (46)
1902	16		

(Riesser, s. 547n.)

Německý chemický průmysl
(koncentrace)*

				Moje součty akciový kapitál				
I	Farbwerke, dříve Meister, Lucius & Brüning v <i>Höchstu</i> nad Mohanem	(akciový kapitál 20)	1904	„Dvoj- spolek“	„Troj- spolek“	20		
							10)	„sdru- žení“
		< miliónů marek >	výměna akcií, vzájem- né za- stoupení	1908 (vý- měna akcií)	20			
		Leopold Cassella & Co. ve Frankfurtu nad Mohanem	(akciový kapitál 20)	ve správ- ních radách				
Kalle & Co. (v Biebrichu nad Rýnem)	(akciový kapitál 10)	(3,2)			3			
<hr/>								
43								
II	Badische Anilin- und Sodafabrik v Ludwigshafenu (akciový kapitál 21 miliónů marek). Farbenfabriken, býv. Friedrich Bayer & Co. v Elberfeldu (21 mi- liónů marek). Aktiengesellschaft für Anilinabri- kation v Treptowě u Berlína (akciový kapitál 9 miliónů ma- rek).	1904 slouče- ní	1905 „Troj- spolek“	21	21			

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 340–341. *Red.*

Mezi skupinou I a II už začalo „sblížení“ ve formě „úmluv“ o cenách apod.

43 %	9 <hr style="border: none; border-top: 1px solid black;"/> 51
43 %	
14 %	
100 %	
zisku	

S. 560n.: Báňský průmysl.

2 jména: *August Thyssen* a *Hugo Stinnes*. Jejich obrovská a rostoucí úloha (v kamenouhelném a hutním průmyslu).³⁶ „Vytvořením zájmového společenství na základě dohody z 1. 1. 1905 mezi Gelsenkirchener Bergwerks-Aktiengesellschaft, Aachener Hüttenverein Rote Erde a Thyssenovým Schalker Gruben- und Hüttenverein byl učiněn krok, který na jedné straně sdružil v jediném společném podniku řadu konkurenčních bank, totiž Discontogesellschaft, Deutsche Bank, Dresdner Bank a Schaaffhausenscher Bankverein, však zároveň dále zvětšil moc Hugo Stinnese a Augusta Thyssena, kteří se stali členy ‚společného výboru‘ tohoto sdružení“ (s. 563) (s. 603 ve 4. vydání).

(S. 577:) idem s. 624 ve 4. vydání

1882	28 bank s 50 a >	zaměstnanci: 2697 zaměstnanců	11,8 % celkového počtu
1895	66 „ „ „ „ „	7802 zaměstnanců —	21,6 %
		+ 189,3 % { do 5 zaměstnanců + 59,9 % }	
		{ 6—50 „ + 34,5 % }	

1907 pravděpodobně asi 1/3

Deutsche Bank 1907 4439 bankovních zaměstnanců (s. 578)
1908 4860

„Počet bankovních úředníků v 6 berlínských velkých bankách odhaduji na 18 000 ke konci roku 1910“ (s. 625 ve 4. vydání). Riesserova kniha končí polemikou se socialisty, pochlebným vychvalováním oficiálního názoru a hlásáním harmonie (*Riesser* je vůbec *takový*).

{ ha- } A předpovídané zespolečenštění se prý „neusku-
{ ha!! } tečnilo“ (s. 585).

S. 582 (s. 629 ve 4. vydání):

Banky a burza (podtrženo Riesserem):

„Pokud jde o vliv koncentrace na funkce a strukturu *burzy*, je jasné, že velké banky v důsledku soustředování příkazů k nákupu a prodeji *přejímají* jejich *kompenzací* do jisté míry *funkce burzy* a přenechávají burze jen tu část příkazů, kterou *nelze* kompenzovat. Stejně je tomu i v oblasti koupě a prodeje cenných papírů, tj. na *kapitálovém trhu*, jakož i v oblasti diskontních operací, tj. na *peněžním trhu*.

V důsledku toho *burza*, už i tak silně dezorientovaná burzovním zákonodárstvím, ve stále větší míře ztrácí velké množství cenných papírů, nezbytných pro správné stanovení kursů, a tak je *dále oslabována*, což má mimořádně nebezpečné důsledky, zejména v kritických chvílích, jak to ukázaly neblahé příklady (*poznámka*: z poslední doby stačí poukázat na den, kdy vypukla rusko-japonská válka).

Z toho pak vyplývá, že burza stále více ztrácí funkci nezbytně nutnou pro veškeré hospodářství a pro oběh cenných papírů, funkci nejenom nejpřesnějšího *měřidla*, nýbrž také „téměř automatického *regulátoru* hospodářských procesů, které se k ní sbíhají“* (*poznámka*. Citáty z Riessera: Die Notwendigkeit einer Revision des Börsengesetzes [Nutnost revize burzovního zákona]; Berlín 1901). Burza je také stále méně a méně s to jednak vyjadřovat „kolísáním kursů veřejné mínění o úvěruschopnosti a způsobu správy většiny států, obcí, akciových společností a korporací“, a jednak toto veřejné mínění kontrolovat.

Stanovení kursu cenných papírů a jejich kótování na burze, což dříve neklamně ohráželo — pokud je to vůbec možné — „hospodářské procesy, které nebyly na žádném

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 356. *Red.*

jiném místě tak spolehlivě soustředěny a tak zřetelně ve svém souhrnu poznávány“, i vztah *poptávky a nabídky*, musí nyní ztrácet jak na své přesnosti, tak i na stabilitě a spolehlivosti, což je z hlediska veřejných zájmů nesmírná škoda.

Nadto je třeba se obávat, že na této cestě, vedoucí zároveň k stále širšímu *vyřazování zprostředkovatelských orgánů* (makléřů apod.), může postupem času vzniknout stále více se zostřující *rozpor mezi bankami a burzou*, který by byl rovněž velmi nebezpečný. Tento rozpor by se projevil nejen v určitém, už i dříve nejednou pozorovatelném napětí mezi bankami a dalšími kruhy zainteresovanými na burze, ale i v hlavní oblasti činnosti burzy, ve stanovení kursů.

I dnes se mezi experty skutečně najdou takoví, kteří považují pojmy banka a burza za zcela totožné, což je ovšem naprosto nesprávné (*poznámka*: tak je označuje zejména *Eschenbach* v Pojednáních sdružení pro sociální politiku ze 16. září 1903: *Schriften des Vereins für Sozialpolitik*, sv. CXIII), jiní je naopak označují za instituce přímo protikladné, což je rovněž naprosto nesprávné (*poznámka*, srov. *Ernst Loeb* v listu *Nationalzeitung* z 18. 4. 1904, č. 244) (s. 583) (s. 630 ve 4. vydání).

Riesser (3. vydání 1910), s. 499:

Růst bankovního kapitálu největších
(v roce 1908) bank:

Německo*	1870	1908	1911
1. Deutsche Bank	15	200	200
2. Dresdner Bank	9,6	180	200
3. Discontogesellschaft	30	170	200
4. Darmstädter Bank	25,8	154	160
	<u>80,4</u>	<u>704</u>	<u>760</u>
Σ (milionů marek)	<u>80,4</u>	<u>704</u>	

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 352. *Red.*

	<u>1870</u>	<u>1908</u>	<u>1911</u>
Schaaffhausenscher Bankverein	15,6	145	145
Berliner Handelsgesellschaft	<u>16,8</u>	<u>110</u>	<u>110</u>
$\Sigma \Sigma =$	112,8	959	1 015

Francie	<u>1870</u>	<u>1908</u>
1. Crédit Lyonnais	20	250
2. Comptoir National	50	150
3. Crédit Industriel	15	100
4. Société Générale	<u>60</u>	<u>300</u>
Σ (milionů franků)	145	800

= milionů marek	116	640
-----------------	-----	-----

3 největší banky: Německo	54,6	550 (marek)
Francie	130	700 (franků)
	(104	560 (marek))
2 největší banky: Německo	24,6	380 (marek)
Francie	80	550 franků
	(64)	(440)

S. 367 idem s. 398

Došlé a odeslané dopisy (počet):*

1852	6 135	6 292	
1870	85 800	87 513	
1880	204 877	208 240	(Disconto- Gesellschaft)
1890	341 318	452 166	{ Berlínská } { velká banka }
1900	533 102	626 043 (kusů)	

Riesser, 3. vydání, s. 693 (příloha VIII) (s. 745, 4. vydání):

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 351. *Red.*

*Postup koncentrace uvnitř jednotlivých velkých bank
a bankovních koncernů*

Osm berlínských velkých bank mělo:*

Kon- cern roku	Pobočky (úřadovny a filie)		Depozitní pokladny a směnárný		Komandity (bankovní operace)		Stálé účasti v německých akciových bankách		Celkový počet ústavů	
	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
1895	16	18 (5)	14	23 (12)	11	13 (—)	1	2 (—)	42	56 (17)
1896	18	20 (5)	18	27 (12)	11	14 (—)	1	2 (—)	48	63 (17)
1900	21	25 (5)	40	53 (17)	11	12 (—)	8	9 (5)	80	99 (27)
1902	29	33 (7)	72	87 (35)	10	11 (—)	16	16 (5)	127	147 (47)
1905	42	46 (8)	110	149 (44)	8	12 (1)	34	34 (11)	194	241 (64)
1908	—	69 (10)	—	264 (73)	—	12 (2)	—	97 (31)	—	442 (116)
1911	104	104 (9)	276	276 (93)	7	7 (2)	63	63 (15)	450	450 (119)

s. 747, 4. vydání

[NB ve 3. vydání se mluví o 8 bankách, ve 4. vydání o 6].

Číselné údaje ze 4. vydání, s. 745 (pro 6 bank: Darmstädter Bank, Berliner Handelsgesellschaft, Deutsche Bank, Discontogesellschaft, Dresdner Bank a Schaaffhausenscher Bankverein).

(v závorkách jsou údaje o Deutsche Bank)

NB Deutsche Bank. Obrat:

1870	1875	1885	1895	1905	1908	1911
239 mil.	5,5 mld.	15,1 mld.	37,9 mld.	77,2 mld.	94,5 mld.	112,1 mld.

K těmto 8 bankám patří za první pět bank, tvořících „skupinu“: Darmstädter Bank (Bank für Handel und Industrie), Deutsche Bank, Discontogesellschaft, Dresdner Bank a Schaaffhausenscher Bankverein, dále pak tyto tři banky: Berliner Handelsgesellschaft, Commerz- und Discontobank, Nationalbank für Deutschland.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 350. Red.

Níže jsou uvedeny „skupiny“ [„Zájmová společenství“] 5 (pěti) bank a jejich „kapitálová síla“ (s. 484n.):

		bank	(s. 250)	v mi- liónech marek	v mi- liónech	Pohlčené		
						sou- kromé ban- kovní kancelá- ře	banky	
1. Skupina	D. B.	12	929,5	1 266,4 ¹⁾	786,8	1 045,4 ¹⁾	31	21
2. „	D. G.	6		662,6	—	564,7	23	8
3. „	Dr. B.	8		321,3	—	285,7	7	1
4. „	S. Bv.	4		209,9	—	278,5	11	6
5. „	Dm. B.	5		260,6	—	297,4	17	7
	moje zkratky	35		2 720,7	ΣΣ 2 471,7		89*	43

{ 2,75 miliardy } tj. téměř s. 500
2,5 miliardy
marek

D. B. — Deutsche Bank
D. G. — Discontogesellschaft
Dr. B. — Dresdner Bank
S. Bv. — Schaaffhausenscher Bankverein
Dm. B. — Darmstädter Bank (Bank für
Handel und Industrie)
moje zkratky

NB: Zahrnut je *pouze* akciový kapitál a rezervy, tj. *pouze vlastní peníze, ne cizí peníze.*

¹⁾ S připočtením „sprátelených bank“.

V roce 1899 bylo v Anglii 12 bank se 100 a > filiálkami; celkem měly 2 304 filiálek (Niederlassungen).

* Součet „89 soukromých bankovních kanceláří“ je v rukopisu spojen šipkou se stejným číslem v následující tabulce Banky sdružené v koncernech (viz s. 371 tohoto svazku). *Red.*

S. 537:

k 30. 9. 1911

Banky sdružené v koncernech

(v počtu 41), patřící k 5 skupinám pěti velkých bank, měly k 31. 12. 1908:

k 1. 10.
1911

Pohlčené:

Soukromé bankovní kanceláře	Banky			
Dm. B.	8	3		285
D. B.	45	30		377
D. G.	61	11		21
Dr. B.	2	1		126
	116	45		116
				45
				20

filiálek	241		
agentur	325		
komandit	18		
depozitních pokladen	102		
pohlčených		{ soukromých bankovních kanceláří 89	
		{ bank	43
zájmových společenství na základě držby akcií a výměny akcií	16		

s. 697

41 bank

patřících

do koncernů

pěti skupin

Celkem všechny velké banky a jejich koncerny do 31. 12. 1908 pohlčily — 164 soukromých bankovních kanceláří + 60 bank, *NB* (s. 500).

V roce 1901 bylo v Anglii 21 bank se 100 a > filiálkami: celkem měly 6 672 filiálek (s. 521) (s. 558).

NB „Začátkem roku 1905 měla jedna jediná banka, London City and Midland Bank, 447 filiálek, tj. o 257 filiálek více než berlínské velké banky spolu s 52 provinciálními bankami, připojenými koncem roku 1904; podle časopisu The Economist měly k 31. 12. 1907 (#) anglické akciové banky, jichž bylo tehdy (bez koloniálních a zahraničních bank) jen 74 a z toho jich 35 bylo oprávněno vydávat bankovky, nejméně 6 809 filiálek a expozitur“ (522).

Pokračování z *Riessera*

(#) Ve 4. vydání (s. 558) „k 31. 12. 1908 měly depozitní banky ve Velké Británii včetně Irska, jichž bylo tehdy 63, nejméně 6 801 filiálek a expozitur. Koncem roku 1910 měly 7 151 filiálek. V té době má každá ze čtyř bank v Anglii a ve Walesu přes 400 filiálek, a to:

London City and Midland Bank	689 (315 v 1900)
Lloyds Bank	589 (311 „ „)
Barclay & Co.	497 (269 „ „)
Capital and Counties Bank	447 (185 „ „)

Další čtyři banky mají každá přes 200 filiálek a z dalších jedenácti (včetně skotských a irských 20) bank má každá přes 100 filiálek“ (s. 559).*

Ve *Francii* počet agentur a filiálek (s. 552) (s. 559):

Banky	1894		1908		
	V Paříži a před-městích	na venkově	V Paříži a před-městích	na venkově	v zahraničí (a v Alžírsku)
Crédit Lyonnais	27	96	62	175	20
Comptoir d'Escompte	15	24	49	150	—
Société Générale	37	141	88	637	2

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 350. *Red.*

V Příloze VII (s. 666n.) je uveden přehled společností a bank, které patří do „konzernů“ velkých bank. Vybíráme odtud **zahraniční** banky:

Oblast (podle sídla filiálky)	Počet filiálek)	Sídlo banky	Název banky	Kapitál v miliónech marek (atd.)	Které <i>berlínské velké</i> banky jí založily nebo se v ní účastní
	(—)	Amsterdam	Amsterdam'sche Bank	6 florinů	Darmstädter Bank
Čína, Japonsko, Indie atd.	(12)	Šanghaj	Deutsch-Asiatische Bank	7,5 taelů	Darmstädter Bank + Berliner Handels- gesellschaft + Deutsche Bank + Discontogesellschaft + Dresdner Bank + Schaaffhausenscher Bank- verein
Itálie	(33)	Milán	Banca Commerciale Italiana	105 lir	Darmstädter Bank + Berliner Handels- gesellschaft + Deutsche Bank + Discontogesellschaft + Dresdner Bank
(? Belgie)	(—)	Brusel	Banque Internatio- nale de Bruxelles	25 franků	Darmstädter Bank + Berliner Handels- gesellschaft + Discontogesellschaft + Schaaffhausenscher Bank- verein
(? Anglie)	(—)	Londýn	Bankers Trading Syndicate	0,1 liber št.	Darmstädter Bank

Oblast (podle sídla filiálky)	(Počet filiálek)	Sídlo banky	Název banky	Kapitál v miliónech marek (std.)	Které berlínské obkšé banky jí založily nebo se v ní účastní
Rumunsko	(—)	Bukurešř	Banca Marmorosch Blank	10 lei	Darmstädter Bank + Berliner Handelsgesellschaft
(? Amerika)	(—)	?	America-Bank	25 marek	Darmstädter Bank
(? Anglie)	(—)	Londýn	London and Hanseatic Bank	0,4 liber šř.	Kommerz- und Discontobank
(Jižní Amerika etc.)	(22)	Berlín	Deutsche Übersee- ische Bank	20 marek	Deutsche Bank
Východní Afrika	(?)	Berlín	Aktiengesellschaft für überseeische Bauunternehmungen	2 marky	Deutsche Bank
Střední Amerika	(?)	Berlín	Zentralamerika- Bank	10 marek	Deutsche Bank
Mexiko	(?)	Mexiko	Mexikanische Bank für Handel und Industrie	16 peset	Deutsche Bank
Polynésie	(?)	Hamburk	Deutsche Handels- und Plantagen- gesellschaft der Südseeinseln	2,75 marky	Discontogesellschaft

Nová Guinea	(?)	(?)	Neu-Guinea-Compagnie	6 marek	Discontogesellschaft
Brazílie	(5)	Hamburk	Brasilianische Bank für Deutschland	10 marek	Discontogesellschaft
Chile a Střední Amerika	(9)	Hamburk	Bank für Chile und Deutschland	10 marek	Discontogesellschaft
Rumunsko	(2)	Bukurešť	Banca Generala Romana	10 lei	Discontogesellschaft
Belgie	(?)	Antverpy	Compagnie commerciale Belge	5 franků	Discontogesellschaft
Německá Afrika	(15)	(?)	Deutsch-Afrika Bank	1 marek	Discontogesellschaft
Bulharsko	(?)	Sofie	Banque de Crédit	3 leva	Discontogesellschaft
Německá západní Afrika	(4)	Berlín	Deutsch-West-afrikanische Bank	1 marek	Dresdner Bank
Malá Asie, Turecko, Suluň atd.	(12)	Berlín	Deutsche Orientbank	16 marek	Dresdner Bank + Nationalbank für Deutschland + Schaaffhausenscher Bankverein
Jižní Amerika	(3)	Berlín	Deutsch-Südamerikanische Bank	20 marek	Dresdner Bank + Schaaffhausenscher Bankverein

Pokud jde o **koloniální banky** (téměř všechny byly založeny berlínskými velkými bankami), uvádí Riesser tento souhrn (doplňky pro rok 1910 ze 4. vydání, s. 375)*:

„Koncem devadesátých let existovaly pouze 4 německé zámořské banky; v roce 1903 jich bylo 6 s 32 filiálkami a začátkem roku 1906 již 13 s nejméně 100 milióny marek a s více než 70 filiálkami.

Nicméně je to všechno poměrně velmi málo významné ve srovnání s úspěchy jiných států v této oblasti. Například *Anglie* měla již v roce 1904 32 (1910: 36) koloniálních bank se sídlem v Londýně a 2104 (1910: 3358) se sídlem v koloniích a dále 18 (1907: 30) (1910: 36) dalších anglických zahraničních bank se 175 (2091) filiálkami. *Francie* měla již v letech 1904—1905 18 koloniálních a zahraničních bank se 104 filiálkami; *Holandsko* 16 zámořských bank se 68 filiálkami“ (s. 346).

	1910	1904	
NB	Tedy:	Německo	13— 70
	72—5449	Anglie	50—2279
		Francie	18— 104
		Holandsko	16— 68**

První číslo = počet koloniálních a vůbec zahraničních bank; druhé — počet jejich filiálek (nebo počet jednotlivých bank v koloniích).

(Zřejmě) Počet zámořských bank založených velkými
(neúplné) bankami (přehled u *Riessera*, s. 327n.)
(údaje) (s. 354n.) (viz tento svazek, s. 378).

* Zde jsou v kulatých závorkách zařazeny do textu doplňky, které Lenin připojil podle 4. vydání (s. 375), a v rukopise jsou připsány na příslušných místech mezi řádky, nad nebo pod příslušnými čísly původního textu, s nimiž jsou porovnávány. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 391—392. *Red.*

K otázce spojení **bank s průmyslovými** podniky (s. 383) (**podle Jeidelse**) (1895—1903):

Počet průmyslových emisí podle let		s. 307	Počet společností, pro které byly provedeny tyto emise	Počet průmyslových bank v průmyslových podnicích (s. 284)	Počet průmyslových bank ¹⁾ v dozorčích račách bank ²⁾				
s. 413	Σ za 7 let								
1895—1910	1904—1910		s. 414 1895—1910	(1903—1904) (1911)	(1908) (1910) (s. 501)				
		Moje zkratky							
424	204	Dr. B.	220	181	368	191	504	11	8
361	174	S. BV.	187	207	364	211	290	19	17
312	142	B. HG.	170	149	281	95	153	15	13
302	151	D. G.	151	154	290	111	362	4	2
456	306	D. B.	150	139	419	250	488	4	5
314	166	Dm. B.	148	140	285	161	313	4	6*

¹⁾ Včetně ředitele firmy *Krupp* (Dr. B.); firmy *Hapag a Norddeutscher Lloyd* a *Gelsenkirchener Bergwerks-Aktiengesellschaft* (D. Ges.); *Hibernia*; *Harpener Aktiengesellschaft*, *Oberschlesische Eisenindustrie Aktiengesellschaft* aj. (B. H. Ges.) atd.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 357—358. *Red.*

Σ		D. B.	D. G.	Dr. B.	Dm. B.	B. HG.	S. BV.	N. B. f. D.	Cel- kem
11	1880—1889	3	3	1	1	1	1	1	11
22	1890—1899	4	6	2	2	2	4	2	22
24	1900—1904	3	3	1	—	—	—	1	8
	1905, 1906—1908	2	3	5	1	1	3	1	16

ne za celých 10 let, do let 1908—1909.

R. E. <i>May</i> ^[304] (ve Schmollers Jahrbuch, 1899, s. 271n.) (s. 83) rozdělení národního důchodu Německa		(s. 82) údaje ministra financí Rheinbabena Prusko 1908				(s. 99—100) v Německu		
	Počet obyva- tel v mili- onech	Příjem v miliar- dách marek	miliónů osob	%	miliónů marek daní	%	Počet akciových společností	Jejich kapitál v miliar- dách marek
Do 900 marek	18,33	12,75	17,9=	47,22	0		1883	1 311 3,9
900—3000	3,66	6,5	16,2=	42,54	83,7=	34,26	1896	3 712 6,8
> 3000	0,33	5,75	1,9=	5,50	66%*		1900	5 400 6,8 (7,8)
$\Sigma =$	22,33	25,0	36,0	95,26				
Výdělečně činné obyvatelstvo NB			> 9 500 marek	0,87 %	obyvatel		1908	6 249 9,4
			43 %	daní				

!!! Příjem
z bankovních
operací
450 miliónů
franků

„Podle odhadů ministerstva obchodu činil v roce 1898 celkový příjem Anglie z bankovních a jiných komisí 18 miliónů liber šterlinků (což je asi 432 miliónů korun) (s. 399) (s. 431)... Ze zámořského obchodu evropského kontinentu se „údajně“ každý rok provádí přes 6 miliard marek plateb prostřednictvím Anglie...“ [s. 431 ve 4. vydání].

* Podle Riessera. *Red.*

Rieser ne-
uvádí tabulku,
nýbrž přehled.
Příloha IV.

Počet průmyslových a obchodních společností, v nichž mají banky
členy v dozorčích radách. — Průmyslová odvětví:

Banky	Doly, hutě a solivárny	Silikátový průmysl	Kovozpracující (¹)	Chemický	Mýdlo, oleje etc.	Textilní a kožedělný	Papírenský	Celulózy	Potravinářský	Obchod	Pojišťovny	Doprava	Zahradniční společnosti	Stavebnictví	Hotely a restaurace	Gumárenský průmysl	Umlécká výroba	Planážní společnosti	Výstavnictví	Celkem	
Darmstädter Bank	9	4	2	15	3	2	5	2	1	7	24	3	9	6	—	—	—	—	—	—	
Berliner Handels- gesellschaft	18	1	8	10	4	1	—	—	—	3	16	—	9	17	1	—	—	—	—	—	
Commerz- und Discontobank	1	2	2	7	1	—	1	—	—	3	7	2	3	1	1	—	—	—	—	—	
Deutsche Bank	13	1	3	24	1	4	6	1	—	3	28	8	6	13	2	—	1	2	—	116	
Disconto- gesellschaft	13	2	2	8	5	2	—	—	—	1	29	2	4	21	—	—	—	—	—	—	
6) Dresdner Bank	10	2	3	14	1	—	2	1	—	2	29	3	11	8	—	1	—	—	—	—	
Nationalbank für Deutschland	13	4	3	18	2	3	1	—	—	7	21	1	9	6	2	—	—	4	2	—	
8) Schaaffhausen- scher Bankverein	18	2	4	15	2	1	4	—	—	1	20	1	16	6	3	—	—	1	—	—	
Celkem	95	18	27	111	19	13	19	4	1	27	174	21	67	78	9	2	1	7	4	1	—
	140		+ 111		+ 83				+ 174		+ 166				+ 24						= 698

(¹) včetně elektrotechnického průmyslu.

Příjmy Anglie z nákladní lodní dopravy činí 1800 miliónů marek ročně; Německa 200—300 miliónů marek (s. 400) (s. 432 idem).

Anketa z roku 1907 o bankovních zaměstnancích v Německu: odpovědi od 1247 firem s 24 146 zaměstnanci (s. 579) (s. 626)

z toho				průměrný plat marek	průměrný plat soukromých zaměstnanců vůbec
264 akciových					
bank	16 391	zaměstnanců	20—39 let	1459—3351	1467—2380
708 soukromých					
bank	5 938	„	40—54 „	3638—4044	2413—2358
275 družstev- ních	1 817	„	55—70 „	3899—2592	2264—1879

„Počet *žirových* účtů vzrostl z 3245 v roce 1876 na 24 821 (24 982) v roce 1908 (1910), ale kromě státních pokladen je vedou hlavně *velkoobchodní a průmyslové podniky*, takže žirové operace Říšské banky si dosud udržely *poněkud plutokratický charakter* (122)(s. 131).

Průměrná částka na každém účtu (žiro Říšské banky) v roce 1907 = 24 116 marek. Obrat = 260,6 *miliardy* marek, 354,1 v roce 1910 (s. 132). Obrat poštovních šeků (1909) = 23 847 majitelů účtů, v roce 1910 49 853, a jejich jmění = 94 milióny marek (s. 132).

Celková výše plateb v zúčtovacích střediscích (s. 123)
(*miliardy* marek)

	1884	1908	1910
v Německu je prý nejvíce rozšířeno žiro, méně šeky a jejich vzájemné zúčtování			
Německo	12,1	45,9	54,3
Francie	3,3	21,3	23,7
Anglie	118,5	260,1	299
Spojené státy	143,2	366,2	422

Celkové obraty Říšské banky v Německu
roku 1908 = 305,25 *miliardy* marek
1910 354,1

Počet kartelů v Německu	1896	asi	250
(s. 137)	1905		385
(s. 149)			

sdužující asi 12 000 podniků*

Depozita (ve všech bankách) a *vlady ve spořitelnách*
v miliardách marek (s. 162—163)

		Německo	
včetně vkladů } ve spořitelnách }	9	1900	asi 10
	13	1906	15,5
	1909	15,5	
	Anglie	(1903—1905)	10,5
	Spojené státy	(1905)	47 (59 v roce 1909)
	Francie		
	(jen depozita v bankách 1905)		4
	Německo		
	(jen depozita v bankách)	1900	1
		1906	2,5
	Anglie		
	(jen depozita v bankách 1905)		6,25
	Spojené státy		
	(jen depozita v bankách)		15

N.B. „Z uvedeného srovnání vyplývá, že německá depozita nemají ještě ani dnes velký význam ve srovnání s depozity v Anglii a ve Spojených státech a zřejmě právě tak zůstávají značně pozadu za francouzskými“ (164) (idem 177).

Riesser, s. 354 (s. 384):

„Pokrok předcházejícího období (1848—1870), který

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 338. *Red.*

nebyl právě pomalý, se má k rychlosti, jíž se rozvíjelo celé hospodářství Německa a zejména německé bankovníctví v daném období (1870—1905), přibližně jako rychlost jízdy poštovního dostavníku za starých zlatých časů k rychlosti dnešního automobilu...“, „který uhání tak rychle, že ohrožuje jak bezstarostně jdoucí chodce, tak i osoby sedící v automobilu...“*

A přitom hned v následující větě *Riesser*, tento buržoazní omezenec (duchem skrz naskrz měšťák) a lokaj peněžního měšce, vidí záruku „veřejné bezpečnosti“ a „opravdového pokroku“ v „největší ctnosti“ vedoucího: umět *zachovat míru!!!*

Ale na následující stránce (355— s. 385) přiznává, že banky jsou „...podniky, které vzhledem k svým úkolům a k svému vývoji *nemají ryze soukromohospodářský charakter*¹⁾, nýbrž stále více přerůstají *oblast ryze soukromohospodářského regulování*“**.

---

¹⁾ Z projevu *Riessera*, předsedy prvního celoněmeckého sjezdu bankéřů ve Frankfurtu nad Mohanem 19. a 20. 9. 1902.

Toto doznání však tomuto buržoaznímu idiotovi nebrání napsat:

„Ale ani druhý, socialisty předpovídaný důsledek koncentrace, spočívající v tom, že koncentrace nakonec povede k *zespolečenštění výrobních prostředků*, jehož se domáhají a jež se má uskutečnit ve ‚státě budoucnosti‘, se v Německu neuskutečnil a sotva se v budoucnu může uskutečnit“ (s. 585) (s. 633).***

Deutsche Bank má **sama obrat 94,5 miliardy** marek (s. 361) (112,1 miliardy v roce 1910, s. 391), je spojena se

* Viz *Sebrané spisy 27*, Praha 1986, s. 440. *Red.*

** *Tamtéž*, s. 442. *Red.*

*** *Tamtéž. Red.*

skupinou 12 bank, disponuje kapitálem ve výši 1 miliardy marek — kapitál této skupiny a „spřátelených“ bank — pohltila 52 bank, má v Německu 116 expozitur, pokladen apod., má zastoupení v dozorčích radách 120 obchodních a průmyslových společností atd. A to není „zespolečnění“!!!!!!)

Deutsche Bank:

Vlastní kapitál	= 200 miliónů + 100 miliónů rezerv
obrat	= 94,5 miliardy marek
hrubý zisk	= 55 miliónů marek (1908) (s. 352)
	= 62,9 miliónu marek (1910) (s. 382)

Počet bankovních zaměstnanců v **Deutsche Bank** 4860 (1908), s. 578 ((v r. 1895 bylo v 66 bankách s 50 a > zaměstnanci 7802 zaměstnanců, ibidem))

Na s. 114n. v pojednání o obchodní námořní plavbě a jejím rozvoji v Německu Riesser uvádí:

HAPAG (Hamburg-amerikanische Paketfahrt-Aktiengesellschaft) (Hamburk—Amerika), kapitál (1908) 125 miliónů marek (+ za 76 miliónů obligací), 162 parníků (hodnota 185,9 miliónu marek).

Norddeutscher Lloyd, kapitál (1908) 125 miliónů marek (+ za 76 miliónů obligací), 127 parníků (hodnota 189,1 miliónu marek). 125 + 76 = 201.

„Obě tyto společnosti uzavřely v letech 1902—1903 v podstatě stejné smlouvy s *International Mercantile Marine Company*, kterou založili američtí bankéři a rejdaři 1. 1. 1903 s kapitálem 120 miliónů dolarů (= 480 miliónů marek) a jež sdružuje devět amerických a anglických paroplavebních linek“ (s. 115). Je to tzv. *Morganův trust*.

Obsah smlouvy: rozdělení zisku a **rozdělení světa** (německé společnosti se zřekly anglo-amerických přepravních obchodů; bylo dohodnuto, do kterých přístavů bude kdo jezdit etc. etc.). Byl vytvořen *společný dozorčí výbor*. Smlouva byla uzavřena na 20 let (výpovědní lhůta 1 rok). V pří-

padě války pozbývá platnosti (s. 116 na konci) (s. 125 ve 4. vydání).*

A to není „zspolečenštění“!!!

Pokud jde o *Reichsbank*, bylo 1. 9. 1906 podle informací bankovní anketní komise (s. 179) v celém Německu 70 480 firem a osob *vůbec úvěruschopných* ve svém *směnečném styku*“:

NB Nepatrný počet úvěru- schopných	Byli to:		
	a) obchodníci a obchodní společnosti	29 020 =	41 %
	b) průmyslníci a průmyslové společnosti	21 887 =	31
	c) zemědělci a zemědělské živnostenské a tovární podniky	9 589 =	14
	d) družstva všeho druhu	883 =	1
	e) rentiéři, řemeslníci a živnostníci	9 101 =	13
		<u>70 480</u>	<u>100</u>

s. 194 idem

(Düsseldorfský) Stahlwerksverband byl založen 30. 3. 1904 (na tři roky a 30. 4. 1907 byla jeho existence prodloužena na dalších 5 let). Jeho výroba činila v roce 1904 = 7,9 miliónu tun (s. 141) (s. 153).

28. 11. 1904 uzavřel smlouvu o *vývozu kolejnic* mezi Anglií 53,5 %, Německem 28,83 %, Francií a Belgií 17,67 % (+ Francie 4,8—6,4 %. $\Sigma\Sigma = 104,8, 106,4\%$) (s. 147) (s. 159).

Nyní, po *připojení United States Steel Corporation* je podíl Německa = 21 %

Kolejnicový kartel

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 389. *Red.*

Kartel pro prodej nosníků

(vývoz nosníků) — podíly:

Německo	73,45 %
Francie	11,5 %
Belgie	15,05 %

rozdělení
světa

„V únoru 1909 byl založen také Internationaler *Zinkhüttenverband* (s. 159), nejprve do 31. 12. 1910 a pak byla zřejmě jeho existence prodloužena o tři roky. Do tohoto sdružení patří (podle zeměpisného rozmístění hutí) tři skupiny. Skupina A se všemi německými a některými belgickými hutěmi, skupina B s 10 belgickými, francouzskými a španělskými hutěmi a skupina C s anglickými hutěmi. Z celé evropské produkce zinku, jež činila v roce 1908 zhruba 513 000 *tun*, připadalo tehdy na Německo... 226 900, na Belgii 165 000, na Francii a Španělsko dohromady 55 800 a na Anglii 54 500. Hutě, které byly členy sdružení, vyráběly kolem 92 % celkové evropské produkce.

NB

Podle nejnovějších ujednání, bez ohledu na pevná čísla určující podíl na výrobě, může každý člen sdružení vyrábět jakékoli množství pod podmínkou, že budou-li zásoby ve skladech k určitému datu (poprvé k 31. 3. 1911) činit minimálně 50 000 *tun*, musí být podle stanovené výrobní kvóty za určitých podmínek výroba omezena o určité procento (s. 160 ve 4. vydání).

NB

Banky se sdružují ve skupiny (nebo konsorcia) pro zvláště rozsáhlé operace:

1. a) Preussenkonsortium v roce 1909 28 bank (s. 310)
- b) Reichsanleihekonsortium 29 bank (311)
- c) Rothschildova skupina 1909 13 bank (312)
(z toho 3 Rothschildovy banky, ve Vídni, v Londýně a v Paříži)

2. Skupina operující v Asii
atd.
atd.
-

NB ||| „*Politické šarvátky předních hlídek se odehrávají na finanční půdě. Ale dobu, protivníky a způsob těchto finančních šarvátek předních hlídek určuje jen odpovědné vedení zahraniční politiky příslušné země*“ (s. 402) (s. 434).

Francouzský kapitál v Tunisku a Maroku

„ „ „ Rusku

„ „ „ Itálii (začátek politického sbližování *prostřednictvím* finančního)

německý „ „ Persii (boj s Anglií)

boj evropských finančních kapitálů o půjčky v Číně a v Japonsku

francouzský a anglický kapitál v Portugalsku a ve Španělsku atd. (s. 403).*

{ 1. vydání Riesserovy knihy, předmluva ze 4. července 1905. }

Směnečný obrat Německa (vypočtený podle směnečné daně) vzrostl z 12 *miliard* marek v roce 1885 na 25,5 *miliardy* v roce 1905, na 31,5 *miliardy* v roce 1907 (s. 228) a na 33,4 v roce 1910 (s. 246).

Národní bohatství Německa činí (Mulhall 1895: 150) 130 až 216 *miliard* (Riesser): 200 *miliard* marek (s. 76) (Steinmann: 350).

Národní důchod Německa činí 25–30 *miliard* marek (s. 77).

Francie: Národní bohatství: Mulhall (1895) — 198 *miliard* marek; Foville (1902) — 161; Leroy-Beaulieu (1906) — 205; Théry (1906) — 161.

Národní důchod = 20 *miliard* marek (Leroy-Beaulieu) (s. 78).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 436. Red.

- Anglie — 204 miliard marek (Giffen 1885), 235 (Mulhall 1895), 228 (Chiozza-Money 1908).
- Spojené státy — národní bohatství = 430 miliard marek (1904, Census office [Statistický úřad]).
- V Německu se „z ročních úspor národa vkládá ročně asi 1,2 miliardy marek, tj. asi $\frac{1}{3}$, do cenných papírů“ (s. 81) (s. 86 *idem*).
-

Z *Riesserových* literárních pramenů

(Obzvlášť chválené nebo zvlášť důležité jsou označeny *).

- *Walther Lotz. Die Technik des Emissionsgeschäfts [Technika emisního obchodu]. 1890.
- Alfred Lansburgh*. Das deutsche Bankwesen [Německé bankovníctví]. 1909.
- *Alfred Lansburgh. Die Verwaltung des Volksvermögens durch die Banken^[260] [Správa národního bohatství prostřednictvím bank], Die Bank, 1908.
- Schumacher* o koncentraci bank, Schmolter's Jahrbuch, XXX. roč., sešit 3.
- Warschauer*. Zur Aufsichtsratsfrage [K otázce dozorčích rad], Conrad's Jahrbücher (III, XXVII. sv.).
- Theodore E. Burton*. Financial Crisis etc. [Finanční krize etc.]. New York 1902.
- ***J. W. Gilbert*. The History etc. of Banking [Dějiny etc. bankovníctví]. Londýn 1901.

Schriften des Vereins für Sozialpolitik.

CX. sv., CIX a další. (Krise roku 1900.)

CXIII: Lessons of the Crisis [Poučení z krize].

- W. Sombart*. Die deutsche Volkswirtschaft im 19. Jahrhundert. [Německé národní hospodářství v 19. století]. 2. vydání 1909.
- L. Pohle*. Die Entwicklung des deutschen Wirtschaftslebens im 19. Jahrhundert [Vývoj německého hospodářského života v 19. století]. 2. vydání 1908.
- A. Saucke*. Hat... der Grossbetrieb... in der Industrie zuge-

- nommen? [Zesílilo... velké podnikání... v průmyslu?]
 Conrad's Jahrbücher III., XXXI. sv.
- von *Halle*. Die deutsche Volkswirtschaft an der Jahrhundertwende [Německé národní hospodářství na přelomu století]. 1902.
- May* o rozdělení národního důchodu. *Schmoller's Jahrbuch*, 1899.
- *Glier. Amerikanische Eisenindustrie [Americký železářský průmysl]. *Schmoller's Jahrbuch*, 27. roč., 3. sešit; 28. ročník.
- *idem, Conrad's Jahrbücher, sv. XXXV (1908).
- Ed. Wagon*. Finanzielle Entwicklung deutscher Aktiengesellschaften 1870—1900 [Finanční vývoj německých akciových společností 1870—1900]. Jena 1903.
- Jenks*. Die Trusts [Trasty]. *Conrad's Jahrbücher*. 3. řada, sv. I (1891).
- Voelcker*. Die deutsche Eisenindustrie [Německý železářský průmysl]. *Revue économique internationale*. III. 4 (1904).
- Kollmann*. Der Stahlwerksverband [Svaz oceláren]. *Die Nation*, 1905 (22. ročník).
- Waldemar Mueller*. Die Organisation des Kreditverkehrs in Deutschland [Organizace úvěru v Německu]. *Bank-Archiv*, 1909 (8. ročník).
- Warschauer*. Physiologie der deutschen Banken [Fyziologie německých bank]. 1903.
- E. Jaffé*. Das englische Bankwesen^[192] [Anglické bankovníctví]. 1905.
- S. Buff*. Der Scheckverkehr in Deutschland [Šekový obrat v Německu]. 1907.
- **Ad. Weber*. Die rheinisch-westfälischen Banken und die Krisis [Rýnsko-vestfálské banky a krize]. 1903.
- **Ad. Weber. idem*. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, sv. CX.
- *Týž. Depositenbanken und Spekulationsbanken [Depozitní banky a spekulční banky].

- **Otto Feidels.** Das Verhältnis der deutschen Grossbanken zur Industrie [Vztah německých velkých bank k průmyslu]. Schmoller's Jahrbuch. (?Studie?) 1905.
- **W. Prion.** Das deutsche Wechseldiscontogeschäft [Německý směnečný a diskontní obchod] 1907. Schmoller's Forschungen. Sešit 127.
- Fr. Leitner.** Das Bankgeschäft und seine Technik [Bankovní transakce a jejich technika]. 1903.
- **Br. Buchwald.** Die Technik des Bankbetriebes [Technika bankovního podniku]. 5. vydání, 1909.
- H. Sattler.** Die Effektenbanken [Banky cenných papírů]. 1890. (Riesser nechválí.)
NB [předmluva A. Wagnera. *Riesser* je velmi rozhořčen na státního socialistu Wagnera!!]
- Fr. Eulenburg.** Die Aufsichtsräte [Dozorčí rady]. Conrad's Jahrbücher. 3. řada, XXXII. sv.
- Fr. Eulenburg.** Die gegenwärtige Krise [Současná krize]... ibidem, 3. řada, sv. XXIV.
- *G. Diouritch.** L'expansion des banques allemandes à l'étranger [Expanze německých bank v zahraničí]. Paříž 1909.
- R. Rosendorff.** Die deutschen Überseebanken [Německé zámořské banky]. Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft etc. 3. ročník. 1908.
- A. P. Brüning.** Die Entwicklung des ausländischen Bankwesens [Vývoj zahraničního bankovníctví]. 1907.
- R. Rosendorff.** Die deutschen Banken im überseeischen Verkehr [Zámořské spojení německých bank]. Schmoller's Jahrbuch, XXVIII, 4. sešit.
- R. Steinbach.** Die Verwaltungskosten der Berliner Grossbanken [Správní náklady berlínských velkých bank]. *Schmoller's Jahrbuch*, 29. ročník, 2. sešit.
- E. Moll.** Die Rentabilität der Aktiengesellschaft [Rentabilita akciové společnosti]. Jena 1908.
- C. Hegemann.** Die Entwicklung des französischen Grossbankbetriebs^[156] [Vývoj francouzských velkých bank]. Münster 1908.

- Ch. *J. Bullock*. Concentration of Banking Interests [Koncentrace bankovních zájmů]. *The Atlantic Monthly*. 1903, srpen.
- H. *Voelcker*. Vereinigungsformen und Interessenbeteiligungen in der deutschen Grossindustrie [Formy sdružování a podílu na zisku v německém velkém průmyslu]. *Schmoller's Jahrbuch*. XXXIII. sv.
- L. *Eschwege*. Revolutionierende Tendenzen im deutschen Eisengewerbe^[115] [Revolucionizující tendence v německém železářském průmyslu]. *Die Bank*, 1909, duben.
- || *J. Cockburn Macdonald*. The Economic Effects of the Concentration of Capital in few hands [Hospodářský vliv koncentrace kapitálu v několika málo rukou]. *The Institute of Bankers*, 1900, říjen. NB (?)

- S. 70n. (zkracuji)
- NB || Přehledná tabulka nejdůležitějších událostí, které ovlivnily vývoj německého bankovníctví v druhém období:
- 1871—1872: skončení války. 5 miliard. „Bouřlivý“ vzestup... „Počátky kartelizace průmyslu...“
1873. Krize.
- 1874—1878. Deprese.
- 1879—1882. Hospodářský vzestup. Gründerství.
1879. Zlatá měna. (Spolek s Rakouskem.)
- 1883—1887. Deprese. (1887. Spolek s Itálií.)
- 1888—1890. Vzestup. Gründerství. Spekulace.
- 1891—1894. Deprese.
1891. Krach mnoha berlínských bank.
1895. Začátek vzestupu.
- 1896—1897. Intenzivní vzestup. Skvělý rozvoj elektrotechnického průmyslu.
1897. Vytvoření rýnsko-vestfálského syndikátu surového železa.
- 1898—1900. Velká konjunktura.
1899. Vrcholí reorganizace, zakládání společností a emisí.

- 1900—1901. Krize. Pokles kursu báňských cenných papírů, krach mnoha bank. „Energická intervence velkých bank. Zintenzívnění koncentrace...“
- 1901—1902. „Trvalá a zvláště vysoká potřeba peněz...“ založení United States Steel Corporation.
- 1902—1906. „Oživení“.
1904. Založen Stahlwerksverband. Bouřlivý rozvoj koncentrace.
1907. Krize v Americe. Zvýšení diskontní sazby na 7,5 %.
1908. Konec akutní krize v Americe. „Oživení“. Peněžní likvidita.
1909. Zvýšení peněžní likvidity etc.
- 1910: Postupné zlepšování... [4. vydání, s. 76].

NB 1895—1900 „poprvé přebytečná imigrace“ NB (s. 75)	NB
---	----

Z nové literatury

NB: Dr. Max Augstin. Die Entwicklung der Landwirtschaft in den Vereinigten Staaten [Vývoj zemědělství ve Spojených státech]. Mnichov 1914. (4 marky.)

W. Wick. Der kleine Merkur [Malý Merkur]. Curych 1914. (416 s.) (Obchodní příručka).

Ve 4. vydání mluví Riesser o *zahraničním* (v zahraničí investovaném) kapitálu (s. 426n.):

Německo (v roce 1905) nejméně 24—25 *miliard* marek (nyní „nepochybně“ „daleko překročilo“, s. 436 in fine), z toho 16 *miliard* marek zahraničních cenných papírů...

„Z celkové sumy cenných papírů v majetku **Francie**, kterou Edmond *Théry* (Les progrès économiques de la France [Hospodářský pokrok Francie]... s. 307) odhadoval koncem roku 1908 na 100 *miliard* franků a *Neymarck* v roce 1906 na 97—100 *miliard* franků (s výnosem 4,5 *miliardy* franků), připadalo podle *Théryho* koncem roku 1908 asi 38,5 *miliardy franků* na zahraniční cenné papíry.

Odhady se ovšem velmi rozcházejí, ale roční přírůstek ve výši *nejméně 1 miliardy* franků přiznávají všichni. Henri *Germain*, bývalý ředitel banky *Crédit Lyonnais*, odhadoval tento roční přírůstek (v letech bezprostředně předcházejících rok 1905) na 1,5 *miliardy* franků, Paul Leroy-Beaulieu nedávno dokonce na 2,5 *miliardy* franků.

Celkovou částku *anglických* kapitálových investic v zahraničí odhadoval známý anglický expert na finanční politiku sir *Edgar Speyer* v přednášce v Institutu bankéřů (*Some Aspects of National Finance* [Některé aspekty národních financí]) 7. 6. 1900 na 2500 miliónů liber šterlinků, což je zhruba asi 50 *miliard* marek, s ročním výnosem 110 miliónů liber (×), kdežto pro konec roku 1910 odhadl tuto celkovou částku v přednášce v Liberálním koloniálním klubu na 3500 miliónů liber šterlinků čili asi na 70 *miliard* marek.

Tento odhad přibližně odpovídá odhadu *George Paishe* pro rok 1907—1908, který uvádí pro tuto dobu 2700 miliónů liber, tedy asi 54 *miliard* marek, částku, která se téměř rovným dílem dělí mezi Indii a kolonie na jedné straně (1312 miliónů liber) a na ostatní cizinu (1381 miliónů) na straně druhé. Tentýž autor uvádí pro konec roku 1910 částku 3192 miliónů liber neboli zhruba 64 *miliard* marek a odhaduje v přednášce v Královské statistické společnosti připravené na základě výročních zpráv komisařů pro vnitrostátní příjmy výnosy z anglických investic v zahraničí za rok 1911 přibližně na 180 miliónů liber; to však označil sir Felix *Schuster* v diskusi k *Speyerově* přednášce 27. 5. 1911 za přehnané“ (s. 427).

(×) „V této přednášce bylo mimo jiné právem uvedeno, že zvýšený vývoz, intenzivní emise zahraničních cenných papírů a velký rozmach podnikání jsou jen různými formami téhož jevu. Jedna část druhé přednášky má název: Vývoz anglického kapitálu — hlavní příčina rozkvětu impéria“ (s. 426).

SEŠIT

(I O T A)

Obsah

<i>Liefmann</i> . Beteiligungs- und Finanzierungsgesellschaften ^[276] [Holdingové a financující společnosti]	[1—13]
Die Neue Zeit, 1911 (o válce NB) a 1912 (mimo jiné o <i>Spojených státech evropských</i>)	[15—20]
<i>Finanz-Archiv</i> : 1915	[21]
<i>Statistika emisí</i> Eggenschwyler <i>Crohn</i> ^[67] (o Argentině NB)	[23]
<i>Paish</i> ^[339]	[25—26]
<i>Mülhaupt</i> . Der Milchring ^[320] [Mléčný kartel]	[27—30]
<i>Svazy kapitalistů o válce</i>	[31—34]
<i>Crammond</i> . Anglie a Německo ^[65]	[35—36]
<i>Sale</i> ^[386] . Japonsko versus Anglie	[37—38]

LIEFMANN. HOLDINGOVÉ A FINANCUJÍCÍ SPOLEČNOSTI

Profesor dr. Robert Liefmann. Beteiligungs- und Finanzierungsgesellschaften [Holdingové a financující společnosti]. Jena 1909. (Studie o soudobém kapitalismu a podstatě cených papírů) (X + 495).

[srovnat zvláště se s. 11 výpisků]

((Autor je vyložený hlupák, ohání se definicemi, nesmírně hloupými, které se všechny točí kolem slůvka „substitute“. Cenné jsou faktické údaje, většinou vůbec nezpracované. Odpůrce pracovní teorie hodnoty etc. etc.)).

S. 104—449 Popisná část. Teoretická část = nesmysl

S. 9 Proti Sombartovi proto, že je „úplně v zajetí“ Ricardovy-Marxovy teorie pracovní hodnoty.

počet majitelů akcií S. 33: „V Prusku činí počet majitelů *akcií* pouze 2 % obyvatelstva.“ Více v Anglii a v Americe. „Návrh zákona o zdanění akciových společností z roku 1909 odhadoval průměrnou držbu akcií v Prusku na necelých 10 000 marek. Na této držbě se podílelo asi 700 000 osob. Všechny takové odhady jsou však velmi nepřesné“ (34).

„Souhrnné *statistické* údaje o současném objemu kapitálu v cenných papírech neexistují... Podle *Philippoviche* (Outline [Základy], 7. vyd., s. 164) představuje 40 % anglického národního bohatství ‚kapitál v cenných papírech‘ (tj. cenné papíry a hypotéky). *Schmoller* (statistické přílohy k těsnopisným záznamům burzovní anketní komise 1892—1893) vypočítal v roce 1892, že v Prusku je asi 16—20 miliard marek, tj. přibližně $\frac{1}{4}$ veškerého pruského kapitálu, vloženo do cenných papírů. *Sombart* (Die deutsche Volkswirtschaft im 19. Jahrhundert [Německé národní hospodářství v 19. století], s. 224) odhaduje, že roku 1900 dosahoval německý kapitál v cenných papírech 31—32 miliard marek“ (37). „Tato částka je pro dnešek určitě příliš nízká; německý kapitál uložený do cenných papírů musí být odhadován na 45—50 miliard marek, což tvoří přibližně jen asi $\frac{1}{5}$ německého národního bohatství odhadovaného na 250 miliard marek“ (37).

V Americe (×) činil roku 1904 národní majetek 107 miliard dolarů. Asi $\frac{1}{3}$ činí kapitál v cenných papírech. „Anglický kapitál v cenných papírech udává Sombart (×) ve výši 26 miliard dolarů a francouzský ve výši 19,5 miliardy dolarů.

Celoevropský kapitál v cenných papírech dosahuje asi 75 miliard dolarů“ (38).

(×) *Charles A. Conant*. The Concentration of Capital in New York and those who manage it [Koncentrace kapitálu v New Yorku a ti, kdo ji řídí]. Bankers' Magazine. Listopad 1907 (citováno, s. 38). NB

Tedy:

Kapitál	Amerika	35	miliard dolarů		
v cenných	Anglie	26	„ „	} 58	75
papírech	Francie	19,5	„ „		
	Německo	12,5	„ „		
		<u>93</u>			<u>17</u>
					rozdíl
			× 5 = 465 miliard franků		
			[ale Neymarck uvádí 600]		

44 „... neobyčejné *proplétání* všech hospodářských zájmů...“

51 Union (báňská etc. akciová společnost v *Dortmundu*) ((píše o ní i *Stillich*[⁴²⁴] α s. 3 8 a 41)).* Založena v roce 1872. „Akciový kapitál ve výši téměř 40 miliónů marek byl upsán v roce 1872; kurs stoupl na 170 %, když společnost vyplatila za první správní rok 12 % dividendy. Poté však bylo vyplácení dividend přerušeno do roku 1880, a již v roce 1875 muselo být poprvé podniknuto jedno z těch sanačních opatření, která se od té doby opakovala téměř v každém období nepříznivé konjunktury... Pokaždé byli nejvíc postiženi stáli majitelé akcií.“** NB

„Ale i v těch případech, kdy nejsou akciové společnosti *zakládány* za tímto účelem“ („za

* Viz tento svazek, s. 47–48. *Red.*

** Viz *Sebrané spisy* 27, Praha 1986, s. 372–373. *Red.*

účelem spekulace s cennými papíry“), „přece se stává, že podniky sledující jiné cíle fakticky ve větší či menší míře *přecházejí* výlučně na spekulaci s cennými papíry. K tomu může docházet zčásti proto, že se akcionáři dostatečně nezajímají o činnost svých ředitelů, zčásti pak proto, že ředitelé je v tomto ohledu klamou“ (67).

71 V různých zemích převládají různé *typy* společností:

V Americe — *kontrola* nad jinými společnostmi.

V Německu — *přejímací* společnosti (Übernahme-).

Ve Francii — společnosti pro investování kapitálu.

V Holandsku („jako v rentiérském státu“, s. 71) — totéž.

Belgie — à la Německo.

Anglie — společnosti pro investování kapitálu (investment trusts)...

Jeidels. Das Verhältnis der deutschen Grossbanken zur Industrie^[196] [Vztah německých velkých bank k průmyslu]. Lipsko 1905.

Dr. Riesser. Zur Entwicklungsgeschichte der deutschen Grossbanken mit besonderer Rücksicht auf die Konzentrationsbestrebungen [K dějinám vývoje německých velkých bank se zvláštním zřetelem na tendenci ke koncentraci.] 1906.

S. 117 jeden z mnoha příkladů akciového vlastnictví belgické Société Générale (31. 12. 1906 měla za 198 miliónů franků akcií a obligací spousty společností).

S. 136—137 Malý příklad:

příklad spekulace		Společnost London and Colonial Finance Corporation, „která s vloženým kapitálem pouhých 21 745 liber šterlinků dosáhla v roce 1890 čistého zisku 80 567 liber šterlinků = 370 % kapitálu a vyplatila 100% dividendy“.
		Společnost pro investování kapitálu (Kapital-

anlagegesellschaft) — Aktiengesellschaft für rheinisch-westfälische Industrie. Založena v říjnu 1871 (s. 156).

Dividendy:	1872	35 %	35	!!	dobrý příklad
NB	1873—1883	0	0		
	1884—1895	3—9 %			
NB	1896—1899	10—21 %			
	1900	60 %	60		
	1901—1902	0	0	!!	
	1905—1906	40 %	40		
	1907—1908	6—4 %			

Dr. Emil Wolf. Die Praxis der Finanzierung etc. [Praxe financování etc.]. Berlín 1905.

Francis Cooper. Financing an enterprise [Financování podniku]. 2 svazky. New York 1906.

Edward Carroll. Principles and practice of Finance [Zásady a praxe financí]. 1902 (New York).

W. Lotz. Die Technik des Emissionsgeschäfts [Technika emisního obchodu]. Ve Schmoller's Jahrbuch 1890, s. 393n.

„Takže z využití společností pro investování kapitálu k tomu, aby byla ‚malým majetkům zajištěna rentabilita velkých‘ (×), nebylo nic“ (163).

S. 64: „Kolínský bankéř Louis Hagen byl členem dozorčích rad 35 podniků; Deutsche Bank podle **Jeidelse** (× ×) zastupovali její ředitelé v dozorčích radách 101 akciových společností a kromě toho měla své vlastní členy v dozorčích radách 120 společností“ (s. 64). NB

(×) *Jörgens*, s. 45—46.

(× ×) *Jeidels*. Das Verhältnis der deutschen Grossbanken zur Industrie [Vztah německých velkých bank k průmyslu]. 1905.

Různé společnosti opakovaně vydávají cenné papíry na jednu a touž hodnotu.

NB pětkrát opakovaný!!

Příklad (americký) „...jejich (železničních společností) nemovitý kapitál se pětkrát objevuje v podobě cenných papírů v kapitálu těch společností, jimiž jsou přímo nebo nepřímo kontrolovány“ (182).

Ch. A. Conant. The tendencies of modern banking [Tendence moderního bankovníctví] (Bankers' Magazine, 1905).

1000 % a krize

Společnost Northern Pacific Railway Company. Kapitál = 80 miliónů dolarů kmenových akcií. Boj mezi Harrimanem a *Hillem. Hill* získal za 15 miliónů kmenových akcií. „Tento ‚raid‘ (nápor) vyšrouboval kurs akcií společnosti Northern Pacific Railway Company téměř na 1000 % ... 9. 5. 1901 propukla burzovní krize, která přivedla na mizinu mnoho drobných akcionářů, zatímco podle Harrimanových údajů hlavní účastníci neutrpěli při této machinaci (corner) žádné ztráty“ (184).

(podtrženo mnou) NB podtrženo Liefmannem

„S dalším novodobým vývojem kapitalismu cenných papírů se poněkud *vytříbily* metody, jimiž lze *odírat veřejnost o peníze* ve velkém a převádět je do vlastních kapes. K tomu dnes slouží *nepřetržitě zakládání stále nových společností, které se kupí jedna na druhou*, a těm se znovu a znovu prodává nebo pronajímá jeden a týž inventární majetek, který mezi nimi neustále koluje“ (186).

V roce 1900 byla založena Standard Oil Company.

„Její kmenový kapitál činil 150 miliónů dolarů. Za 100 miliónů dolarů byly vydány kmenové akcie a za 106 miliónů dolarů akcie

prioritní. Na prioritní akcie byly vypláceny v letech 1900—1907 tyto dividendy: 48 %, 48 %, 45 %, 44 %, 36 %, 40 %, 40 % a 40 %, úhrnem 367 miliónů dolarů. V letech 1882 až 1907 činil čistý zisk 889 miliónů dolarů; z toho bylo 606 miliónů dolarů vyplaceno na dividendách a zbytek byl převeden do rezervního fondu“ (212).*

„V roce 1907 bylo zaměstnáno v podnicích společností“ (Steel Corporation) „celkem nejméně 210 180 dělníků a ostatních zaměstnanců... (1908 — 165 211)... Největší podnik německého báňského průmyslu Gelsenkirchener Bergwerksgesellschaft měl v roce 1908 46 048 dělníků a ostatních zaměstnanců, v roce 1907 jich měl 43 293“ (s. 218).**

Internationale Bohrgesellschaft (v Erkelenzu)... „Byla založena k uplatňování způsobu vrtání, který vynalezl inženýr Anton Raky... (235), společnost vyplatila za léta 1905—1906 a 1906—1907 po 500 % dividend“ (236).
(nová technika)
500 %
dividend...

„Zkušenost všeobecně ukazuje, že vlastnictví zhruba 40 % akcií podniku s právem hlasování stačí v normálních obdobích k jeho ovládnutí“ (258).*** Pak jsou ale ještě (zejména v Americe) „akcie bez hlasovacího práva“ (259) a mimo to obligace etc., a jsou-li to akcie *společnosti*, která kontroluje řadu jiných společností, „může (kapitalista) s vlastním kapitálem 5 miliónů dolarů ovládat kapitál 40—50krát větší“ (259). NB

...dokonce „80—100krát větší množství kapitálu...“ (než jaké sám vlastní) (260).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 339. Red.

** Tamtéž, s. 339—340. Red.

*** Tamtéž, s. 365. Red.

„Obchod kovy kromě železa, zejména obchod mědí a niklem, stejně jako obchod ušlechtilými kovy je v Německu i v jiných významnějších zemích zcela mimořádně koncentrován...“ (301), „malý počet firem“ (většinou v soukromých rukou)...

„...velmi mnoho německých plynáren z dřívějšího období bylo postaveno anglickými podniky a za anglický kapitál...“ (321).

haha! || „...jen poměrně málo lidí dosahuje dnes virtuozity v této oblasti“ (335) — ve finančnictví etc.

„Švýcarský úvěrní ústav ji sám řídí“ („banku pro elektrotechnické podniky“ v Curychu), „neboť tato ‚banka‘ není ústav, instituce, nýbrž je, stejně jako všechny podobné společnosti, obrazně řečeno, velká schránka k přechovávání vlastních cenných papírů a několika účetních knih...“ (376).

Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft (AEG)

akcie	100	milionů	marek
obligace	37	„	„
„vlastnictví cenných papírů“	23	„	„ etc.

NB || Naleziště zlata v Jižní Africe. „Pohádkové zisky, dosažené zejména koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let, podnítily k získávání podílů na dolech nejen anglický kapitál, ale spolu s ním především francouzský a právě tak německý, belgický a holandský kapitál. ...Vyhánění kursu do enormní výše vyvrcholilo v období ‚boomu‘, který skončil v roce 1895. Následující pokles kursů důlních cenných papírů pak ještě zesílil v souvislosti s transvaalskou válkou...“ (414).

NB || „Čím je národní hospodářství **vyspělejší**, tím usilovněji se pouští do **riskantnějších** nebo zahraničních podniků, do podniků, které potřebují k svému rozvoji velmi dlouhou dobu, či posléze do podniků, které mají jen místní význam.* To jsou právě ty oblasti, pro které

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 345. *Red.*

byly zřizovány zvláštní financující společnosti: podniky, jejichž rozvoj vyžaduje delší dobu, jako například železniční a důlní podniky...“ (etc.) (434). NB

[Čím vyspělejší, tím riskantnější... NB]

Téměř doslova to opakuje Schulze-Gaevernitz v článku *Bankwesen*^[397] [Bankovníctví], s. 21. (III. díl, Grundriss der Sozialökonomik^[147] [Základy sociální ekonomiky]. V. oddíl, II. část.) NB

„Je-li těžiště vlastní hospodářské činnosti v podřízených společnostech a hlavní společnost je pouze majitelem jejich cenných papírů, přičemž akcionáři nevědí naprosto nic o činnosti podřízených společností, jak tomu bývá u amerických kontrolních společností, pak je jasné, že všechna zákonná ustanovení, která mají zabezpečit co největší veřejnou kontrolu nad hospodařením podniků této společnosti, mohou být paralyzována. Podobné nebezpečí může hrozit všem společnostem založeným na substituci (zastupování) cenných papírů jiných společností, a dokonce při každé významné účasti jednoho podniku na druhých“ (439). NB

„Koncem roku 1904 disponovalo 3,8 % všech společností s ručením omezeným kapitálem přesahujícím 1 milion marek každá a 9,1 % společností kapitálem přes 500 000 marek každá. V téže době činil kapitál uvedených 3,8 % společností 45,2 % úhrnného kapitálu všech společností s ručením omezeným a 9,1 % společností disponovalo 60,5 % tohoto kapitálu“ (459).

(V Německu? Zřejmě.)

460: Autorův návrh: uložit společnostem, aby „uváděly“ v bilancích takové částky cenných papírů, které jsou $> \frac{1}{20}$ „vloženého akciového kapitálu“.

((Idiotský formalismus!))

„Lidstvo bude pravděpodobně v blízké budoucnosti znovu stát před velikými převraty na poli techniky, které ovlivní také organizaci národního hospodářství.“ ... Elek- NB

NB ||| třina, vzduchoplavba ... „V dobách takových hlubokých ekonomických přeměn se zpravidla **silně** vzmáhá **spekulace*** a vzhledem k dosavadním zkušenostem je nepochybné, že princip substituce (zastupování) cen- ných papírů a holdingové a financující společnosti sehrají významnou úlohu při uskutečňování nezbytných velkých kapitálových transakcí...“ (465—466).

Avšak... „doba mladosti“ kapitalismu cenných papírů prý již minula. Veřejnost zmoudřela... A při velkých technických vynálezech „Gründungsschwindel“ („zakládání fingovaných společností“) „sotva“ etc... (466—467)... ((„hlasatel har- monie“))

„...podstatou *obchodu* vůbec je substituce poptávky...“ (475)

((haha! „Teoretik“!))

„...obchod je výdělečná činnost provozovaná za účelem shromáždování statků, jejich skladování a jejich dalšího poskytování“ (476). ((Kurzíva a tučný typ písma. Idiot!))**

Nil v teorii

Konec

DIE NEUE ZEIT,
1911 (O VÁLCE NB) A 1912
(MIMO JINÉ O SPOJENÝCH STÁTECH
EVROPSKÝCH)

Die Neue Zeit, 30. ročník (1912)

[NB. Zde je článek o dějinách soukromého bohatství v Americe.]

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 345. Red.

** Viz tamtéž, s. 364. Red.

30. ročník, 1. (10. 1911—1912).

Článek Vargy (s. 660), Hilferdinga^[168] (s. 773) a Kautského^[209] (s. 837n.) o zlatu, zboží, penězích.

O tomtéž *Otto Bauer* v **30. ročníku, 2. svazku.** ||

NB též, s. 1, Banditenpolitik^[208] [Banditská politika] (6. 10. 1911), Kautského článek o tripolské válce, který končí slovy: „Ten (náš volební boj) se může přes noc stát bojem o moc“ (s. 5). ||| !!

---

30. ročník, 2 (1912).

Články *Pannekoeka* (Massenaktion und Revolution^[341] [Masová akce a revoluce]) (s. 541n.) a *Kautského* Die neue Taktik^[217] [Nová taktika] (2. 8. 1912n.) s *odpornými* pasážemi o vládách atd. (nejodpornější oportunistický článek). [NB před Basilejí.] Radek Zu unserem Kampfe gegen den Imperialismus [O našem boji proti imperialismu] (s. 233).

[Je zde také *polemika Lensche*^[268] a *Kautského*^[218] o *odzbrojení*. NB

[Jsou zde také články *Ecksteina*^[91] rovněž proti Pannekoekovi.

[**Pannekoekův** článek Das Wesen unserer Gegenwartsforderungen^[342] [Podstata našich současných požadavků], s. 810.

Speciálně o otázce „uskutečnitelnosti“ požadavků. |||

„Proč vlastně program obsahuje požadavky politické demokracie, lidové milice, demokratizace soudnictví atd., které jsou za kapitalismu vesměs neuskutečnitelné, a proč neobsahuje právo na práci nebo zákaz zavádění strojů, které snižují potřebu pracovních sil, což je rovněž za kapitalismu neuskutečnitelné?“ Dvojí druh nemožnosti: „ekonomicky nemožné“ a „politicky vyloučené“ (811): Současné požadavky jsou neuskutečnitelné „nikoli v absolutním smyslu“, nýbrž za kapitalismu (812). |||

Die Neue Zeit, 1911, 2 (29. ročník).

s. 248 a 276. Malá „polemika“ Karla Kautského^[215, 221] a listu Leipziger Volkszeitung (Rosa Luxemburgová) o Spoje-

ných státech evropských — poznámky, které *se netýkají* podstaty věci, ale poukazují na polemiku *vedenou* v Leipziger Volkszeitung.

List Leipziger Volkszeitung zaútočil i na Ledeboura pro jeho výrok:

„Žádáme... od kapitalistické společnosti..., aby (státníci) v zájmu kapitalistického vývoje Evropy samé připravovali toto sjednocení Evropy ve Spojené státy evropské, aby se tak odvrátil pozdější úplný zánik Evropy ve světové konkurenci“ (s. 276).

Je to prý totéž, co říkal Calwer, když obhajoval celní unii proti Americe.

Kautsky odpovídá: nikoli, to *není* totéž. Ledebour prý neříká *ani* slovo o celní válce, mluví *jen* o Spojených státech evropských, „myšlenka, jejíž ostří... nemusí být vůbec namířeno proti Spojeným státům“ (277). ((Tedy myšlenka mírové konkurence!))

Karl Kautsky, s. 248, říká, že pro Spojené státy evropské je (nebo byl) také Parvus a Johann Philipp Becker.

Ibidem, s. 943—944 (29. 9. 1911), zpráva o článku *H. Quelche*^[364] (v *The Social Democrat*, 1911, srpen), který tvrdí, že prý i kapitalisté jsou pro mír (kapitál je prý *už* internacionální): kapitál již může vytvořit „Spojené státy *světa*“ (NB: sic! „der Erde“), ale tento světový trast bude ještě více utlačovat dělníky. „Kapitalistický světový mír... všemocná mezinárodní policie, nikde právo na politický azyl... v tomto státě otroků by vládl klid a mír...“ (s. 944).

Od války *Quelch* (*na rozdíl od* Karla Kautského) *neočekává* revoluci, nýbrž hospodářský rozkvět, oprostění od „tlaku produkce“.

Die Neue Zeit, 1911, 2 (29. ročník, 2. svazek), č. 30, 28. 4. 1911 (s. 97—107).

Karl Kautsky. *Krieg und Frieden*^[214] [Válka a mír].

V tomto článku se Karl Kautsky vyslovuje pro mírovou

propagandu a *pro* Spojené státy evropské (§ 3 tohoto článku je *také tak nadepsán*: Spojené státy evropské).

Karl Kautsky je proti návrhu, aby se nejprve *odpovědělo* na válku stávkou (zde je pasáž, kterou citoval v roce 1915, že prý lid („die Bevölkerung“), „**dav**“, by sám ubil odpůrce války, kdyby považoval hranice za ohrožené, kdyby se obával *invaze*, s. 104 etc. etc.).

Když však *Kautsky* v roce 1915 citoval *takovéto* pasáže z tohoto článku z roku 1911, *necitoval* tato místa:

1. v § 1: **Dynastická válka a národní válka**. NB ((podtrženo mnou)).

„V 18. století považovala knížata státy prostě za svá léna...

Stejně tak nyní kapitalisté různých národů Evropy (i Spojených států) považují různá národní společenství žijící mimo evropskou civilizaci za svá léna, a rozpory mezi různými kapitalistickými vládami vyplývají *pouze* ze || snahy zvětšit nebo zaokrouhlit tato léna — kolonie a ‚sféry vlivu‘. *Stejně jako* dynastické rozpory v 18. století. ||| A blaho evropských národů má s tím *dnes právě tak málo společného* jako před dvěma stoletími...“ (s. 99).

2. „Roste přesvědčení, že válka v Evropě *musí přirozeně a nevyhnutelně* skončit *sociální revolucí*. To je || silná, ba možná nejsilnější pohnutka pro vládnoucí třídy, || aby zachovávaly mír a žádaly odzbrojení“ (s. 100).

3. „Po válce **zcela neodvratně** následuje revoluce, ne || jako produkt sociálně demokratického plánu, nýbrž *železně* || logiky *věcí*. Dnešní státníci sami berou v úvahu takovou || možnost“ (s. 106).

...„Ať už dojde k revoluci následkem horečného zbrojení, nebo následkem války — v každém případě bude *mezinárodním jevem*...“ (s. 106).

„I kdyby však revoluce nebyla důsledkem odporu proti břemenu zbrojení nebo proti válečným hrůzám, ale došlo k ní z jiných příčin, i kdyby zpočátku nebyla mezinárodní, ale byla omezena na jeden stát, *za dnešních podmínek nemůže* *taková situace trvat dlouho*. *Musí se* (revoluce) přenést na

jiné státy...“ (107), a z toho Karl Kautsky vyvozuje Spojené státy evropské „a jejich konečné rozšíření na Spojené státy celého civilizovaného světa“.

2 ||| S. 105: Karl Kautsky definuje Spojené státy evropské jako unii „se *společnou obchodní politikou*“ (+ jeden parlament etc., jedna armáda).

S V § 1 tohoto článku (s. 97) Karl Kautsky charakterizuje „změnu světové situace“ („v posledních dvou desetiletích“) ...„Průmyslový kapitál se přeměnil ve finanční kapitál, spojil se s monopolními vlastníky půdy...“ „Sociální reformy zcela ustaly...“

„Nicméně“ (přes všechny obtíže s realizací Spojených států evropských) „úsilí o mírové sjednocení evropských států v jediný federativní celek není nikterak beznadějně. Jeho perspektivy jsou spjaty s perspektivami *revoluce*“ (podtrženo K. Kautským, s. 106).

Die Neue Zeit, 1911, 2, s. 96: reprodukce článku *Otto Bauera*[³³] ze sborníku *Der Kampf* (1911, č. 3): „Světová válka je jeho“ (kapitalismu) „poslední slovo... Povede-li tu-vecká revoluce k celoevropské válce, nutně z ní vzejde evropská revoluce.“

Die Neue Zeit, 1911, 2, s. 179.

Rothsteinův článek[³⁷⁹] o sjezdu v Coventry (1911), kde Britská socialistická strana přijala **rezoluci pro** „udržování dostatečně velkého loďstva k národní obraně“.

||| „Tím stranický sjezd nejenže opustil platformu mezinárodní sociální demokracie, ale také se fakticky připojil k nejhorším jingoistům...“ (s. 182).

Proti Hyndmanově agitaci.

||| „Ať by bylo Německo jakkoli agresivní, jeho agresivita se vztahuje na objekty, jež mají pro anglický lid právě tak malý význam jako naleziště zlata v Transvaalu... Jestliže se však na druhé straně schvaluje nebo připouští takové počínání anglických vládnoucích tříd, které se projevuje v politice obkličování (etc.) namířené

proti Německu... pak může skutečně nastat okamžik, kdy bude dokonce sám proletariát nucen chopit se zbraní, hájit svou zem, a tím sloužit věci kapitalistické třídy...“ (s. 183). ||| NB

Die Neue Zeit, 1911, 1, *Askewův* článek^[15] o anglické koloniální politice v *Egyptě*.

FINANZ - ARCHIV : 1915

Finanz-Archiv. XXXII. ročník, 1915

Das französische Kapital in Russland^[394] [Francouzský kapitál v Rusku] (125—133).

Rejstřík k 32. ročníku. (*Téměř nil.*)

Finanz-Archiv. XXXI. ročník, 1914.

Kolonialschulden und Kolonialanleihen^[197] [Koloniální dluhy a koloniální půjčky].

V roce 1901 bylo na londýnských burzách za Σ 600 *miliónů* liber šterlinků = 12 **miliard** marek koloniálních cenných papírů (s. 8). Většinou šlo o anglické kolonie.

Francie vydala na koloniální půjčky v letech 1897—1907 (s. 16) ne < 400 *miliónů* franků.

Belgie > 250 *miliónů* franků.

Německo (1911) na 137,4 *miliónu* marek (s. 28).

137,4 $\times$ 1,25 = 171,75 *miliónu* franků.

Miliónů franků: 15 000, 400, 250, 171,75.

STATISTIKA EMISÍ.

EGGENSCHWYLER.

CROHN (O ARGENTINĚ)

Walter Eggenschwyler (Curych). Statistisches zum Problem: Krieg, Produktionsfortschritt und Preisbewegung^[98] [Statistický materiál k problému: válka, pokrok výroby a pohyb cen]. *Schmoller's Jahrbuch*. 1915, č. 4.

(Autor uvádí jen roční údaje)

	Veřejné emise ve světě celkem (miliardy marek)		Průměrně za rok	Minimum	Maximum
1871—1880	76,1 : 10	=	7,61	1,7	15,6
1881—1890	64,5 : 10	=	6,45	3,3	12,7
1891—1900	98,0 : 10	=	9,8	2,5	17,8
1901—1909	136,1 : 9	=	15,1	7,9	21,5

Výše emisí (celkem): (autor uvádí jen roční údaje)

	Anglie (milióny marek)	Francie (milióny franků)	(můj výpočet) - (80 % milióny marek)	Německo (milióny marek)
1903—1907	13 187	18 469	= 14 775	16 630
	: 5 = 2 637			
1908—1912	21 309	23 122	= 18 497	19 783
	: 5 = 4 262			
Σ (za 10 let)	34 496	41 591	33 272	36 413
	: 10 = 3 449			: 10 = 3 641

Ibidem. (č. 2). *H. F. Crohn*. Argentinien im deutsch-englischen Wirtschaftskampf^[67] [Argentina v anglo-německém hospodářském boji] (srov. s. 114 u Zollingera o typickém příkladu Argentiny)...

Nádherná ilustrace imperialismu !!

WALTER ZOLLINGER. BALANCE MEZINÁRODNÍCH PŘEVODŮ CENNÝCH PAPÍRŮ

Walter *Zollinger*. Die Bilanz der internationalen Wertübertragungen^[476] [Balance mezinárodních převodů cenných papírů]. 1914.

(S. 106) uvádí podle *Neymarcka*^[330] (Bulletin de l'Institut international de Statistique. Sv. XIX, II. část, 1912).

čísla ve francích*

1871—1880	76,1 miliardy
1881—1890	64,5 „
1891—1900	100,4 „
1901—1910	197,8 „

($\Sigma = 438,8$)

(Ibidem) Suma cenných papírů**

(roku 1910 maximum)		ostatní země v roce 1902	
Velká Británie	142 <i>miliard</i> franků		(32 miliard)
Spojené státy	132 „ „	Holandsko	10
Francie	110 „ „	Belgie	6
Německo	95 „ „	Španělsko	6
Rusko	31 „ „	Švýcarsko	5
Rakousko-Uhersko	24 „ „	Dánsko	3
Itálie	14 „ „	Švédsko, Norsko,	
Japonsko	12 „ „	Rumunsko atd.	2
Ostatní země	40 „ „		
	<u>$\Sigma = 600$</u>		<u>$\Sigma = 32$</u>

CALMES.

NEJNOVĚJŠÍ LITERATURA O INVESTOVÁNÍ KAPITÁLU

Albert Calmes (profesor akademie ve Frankfurtu nad Mohanem). *Neuere Literatur über die Kapitalanlage*^[58] [Nejnovější literatura o investování kapitálu]. *Jahrbücher für Nationalökonomie*, III. řada, sv. 47 (sv. 102.), 1914, s. 522.

Chválí knížku Švýcara

A. Meyer. *Die Kapitalanlage*^[311] [Investování kapitálu]. Curych 1912 (s. 525: všeobecná část je prý „výborná“).

F. Ehrensperger. *Moderne Kapitalanlage* [Soudobé investování kapitálu]. Bern 1911.

NB

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 376—377. *Red.*

** Tamtéž. *Red.*

F. Böttger. Geldanlage und Vermögensverwaltung [Investování peněz a správa jmění]. *Lipsko?* (193 s.) („podrobněji pojednává“ o „čtení bilanci“, s. 525).

Henry Lowenfeld. Die Kunst der Kapitalanlage [Umění investovat kapitál]. (Všechno o investování kapitálu.) Berlín 1911. („Leitmotiv“: „geografické rozdělení kapitálových investic“).

Paul Leroy-Beaulieu. L'art de placer et de gérer sa fortune [Umění investovat své jmění a spravovat je]. Paříž 1912 (s. 451) — (velmi to chválí).

Týž *Calmes* ve svazku 105 (1915, 5. sešit) rozebírá novou literaturu o financování.

NB ||| Podívat se *tamtéž* v III. řadě, sv. 39, 1910 na *Moosův* článek^[316] o „investování kapitálu“ ve Francii a v Anglii.

PAISHŮV ČLÁNEK
V JOURNAL OF THE ROYAL
STATISTICAL SOCIETY, LEDEN 1911

Britský kapitál, vložený do indických, koloniálních a zahraničních půjček a do společností, a z toho plynoucí příjmy v letech **1907—1908** (Paish, s. 168):

moje shrnutí do tří velkých skupin: A, B, C		Kapitál	Příjem	
		(tisíce liber št.)	(idem)	%
A)	Půjčky (vládní i municipální)	757 460	29 938	3,9
B)	Železnice	1 198 991	52 839	4,4
C)	{ Banky a jiné	366 022	21 870	
	{ Doly	243 386	26 145	
	{ Petrolej a jiné	127 879	8 999	
	C)	737 287	57 014	7,7
	Celkem	2 693 738	139 791	5,2

Autor nečlení tabulku do tří skupin (A, B, C), nýbrž do *velmi mnoha* skupin

A) % = 3,2 % — 4,7 %

B) = 3,8 — 4,7 %

C) = 3,3 — 30,5 %

v roce 1910 (tisíce liber št.)

Anglické kolonie :

	Kanada a Nový Foundland	Australská federace	Nový Zéland	Celkem v Austrálii	Afrika				Různé britské državy	Σ (múj)
					Jižní	Západní	Indie a Cejlon	Straits Settlements a malajské státy		
A)	92 948	198 365 64	721	263 086	115 080	8 541	182 517	7 943	6 969	677 084
B)	223 740	2 951	761	3 712	9 354	—	136 519	—	1 717	375 042
C)										503 026
Σ	373 541(*)	301 521 78	529	380 050	351 368 29	498	365 399	22 037	33 259	1 554 152(*)

(*) **Poznámka:** U Paishe úhrn = 1 554 152, neboť pro Kanadu je v souhrnné tabulce uvedeno 372 541 (s. 186), kdežto v základní (s. 180) 373 541.

	Spojené státy	Kuba	Filipiny	Japonsko	Čína	Různé cizí země
A)	7 896	2 282	—	42 784	22 477	818
B)	586 227	17 387	7 902	8 910	—	4 521
C)	93 955	3 031	300			
Σ	688 078	22 700	8 202	53 705	26 809	61 907

	Argentina	Mexiko	Brazílie	Chile	Uru- guay	Peru	Různé americké země
A)	38 339	8 276	40 221	17 071	9 860	81	3 838
B)	186 126	54 306	29 961	12 646	21 194	6 476	11 681
C)							
Σ	269 808	87 335	94 440	46 375	35 255	31 987	22 517

	Rusko	Turecko	Egypt	Španělsko	Itálie	Portugalsko	Francie	Německo	Ostatní evropské země	Σ	a bez Egypta
A)	19 109	9 650	14 044	1 885	4 164	1 336	—	1 351	22 870	74 409	60 365
B)	2 013	6 146	1 916	5 473	3 284	4 432	—	—	495	23 759	21 843
C)			27 793				7 071			90 199	62 406
Σ	38 388	18 320	43 753	18 808	11 513	8 134	7 071	6 061	36 319	188 367	144 614

Journal of the Royal Statistical Society, sv. LXXIV. Leden 1911.

Paishův článek (a diskuse^[86] o něm ve Statistické společnosti (článek s. 167—187, diskuse s. 187—200)) ukazuje, že autor přistupoval k své práci s *velkou* obezřetností a pečlivostí.

Vylučoval konverze, neuváděl nominální, nýbrž emisní ceny cenných papírů, aby vyloučil duplicity, uváděl *důchod* z cenných papírů etc. Proto jsou jeho údaje *nesrovnatelně* hodnotnější než všeobecné „údaje“ o Francii a Německu.

Jeho základní práce o letech 1907—1908:

	Milióny liber št. 1907—1908	1908—1909 a 1910	stav 1910
kolonie:	1 312	+ 228	1 554
cizí země	1 381	+ 288	1 637
Celkem	2 693	+ 516	3 191

NB. *Alfred Neymarck. Finances Contemporaines* (Moderní finance]. Sv. VI. a VII. *L'Épargne française et les Valeurs Mobilières 1872—1910* [Francouzské úspory a cenné papíry]. 2 svazky. 8°. Paříž 1911.

M Ü L H A U P T. M L Ě Č N Ý K A R T E L

Dr. Engelbert Mülhaupt. Der Milchring. Ein Beitrag zur Kartell- und Milchpreisfrage [Mléčný kartel. K otázce kartelů a cen mléka]. Karlsruhe 1912.

Volkswirtschaftliche Abhandlungen der badischen Hochschulen. Nová řada. Sešit 9.

Velmi zajímavá a věcná knížka, popisující neobyčejně zajímavé jevy.

Z literatury NB: Ph. Arnold v Conrad's Jahrbücher, sv. 41, 1911, a v článku Beiträge zur Statistik des Königreichs Bayern [Ke statistice Bavorského království], sv. 41 (1910).

Handwörterbuch der Staatswissenschaften [Příruční slovník státních věd]. Sv. 6 (3. vydání) (Milchwirtschaft [Mléčné hospodářství]).

Nachimson. Der Milchkrieg [Mléčná válka]. Die Neue Zeit, 1911 (29. ročník), sv. 2 (s. 668n.).

Pro kartely mluví v této oblasti *monopolní* postavení hospodářství (oblast 50—100 km kolem velkých měst) a *růst družstev*.

Po vynalezení odstředivky vyrůstala družstva pro zpracování mléčných výrobků jako houby po dešti:

		Počet zemědělských družstev (s. 24)
1870	1	}
1903	2 245 s 181 325 členy	
1909	3 039 „ 270 692 „ (s. 5)	
		1900 13 600
		1910 24 900

{ Podle *Petersilia*. Mitteilungen zur deutschen Genossenschaftsstatistik [Zprávy o německé družstevní statistice]. Berlín 1911.

Růst cen jadrných krmiv etc. (+ 13—50 %, 1896—1906, s. 7) etc. aj. *nevývolával* růst cen asi do roku 1900, do vzniku silného kartelového hnutí (s. 7).

Pro kartely hovoří obrovský význam *velkovýroby* (skladování etc.) mléka (pokud jde o láci, hygienu etc. etc.).

Berlín	potřebuje <i>denně</i>	1	milión	litrů	mléka
Hamburk	s předměstími	0,5	miliónu	„	„
Vídeň		0,9	„	„	„
Mnichov		0,25	(s. 16)		

atd.

Mléko obsahuje v 1 cm³ 9000 **baktérií** (centimetry?? nebo milimetry?) hned po nadojení; 12 000 za 2—3 hodiny; 120 000 za 9 hodin; *milióny* za 24 hodin (stránka?).

Dodává se většinou po železnici (50—100 km od města). Faktické monopolní postavení rolníků z *nejbližšího okolí měst*, dodávajících mléko.

„Družstvo vychovalo rolníka pro kartel“ (25).

Historie několika *mléčných kartelů*.

Berliner Milchring. Založen v červnu 1900. **Ostrý boj** proti velkoobchodníkům (veřejnost byla *pro* obchodníky).

|| *Bolle* (největší firma pro obchod s mlékem v Berlíně, obrat 45 miliónů litrů ročně; kapitál 10 miliónů marek; dividendy 8 %, s. 91) uzavřel v roce 1903 mír s mléčným kartelem. (*Bolle* se stal v krátké době milionářem; stejně tak *Pfund* v Drážďanech, obrat 21 miliónů litrů).

Mlékárenské syndikáty stále zlepšují hygienické podmínky.

Tento však byl špatně *finančně* zajištěn a *zkrachoval* 27. 2. 1907.

Hamburk. Založen v červnu 1900. Za 10 let vynesl svým členům 10,3 miliónu marek (s. 53), zvýšil *jejich* cenu (z 11,2 na 14,1 feniku), uzavřel smlouvu s velkoobchodníky.

Frankfurt nad Mohanem. Kdy vznikl?? V roce 1911 byl *velmi silný*.

Uzavřel smlouvu s obchodníky. Potom *od nich* požadoval zvýšení ceny z 16 feniků na 17.

„Pro tento fenik vzplanul ostrý tříměsíční boj mezi rolníky a obchodníky, na jejichž stranu se postavily jak sociálně demokratický, tak i liberální dělnický svaz a odborové sdružení“ (s. 54). Obchodníci ustoupili.

„Boj skončil tím, že se obchodníci s mlékem k velkému údivu spotřebitelů dohodli s Vereinigten Landwirten“ (název kartelu), „který se zavázal napříště nedodávat mléko těm obchodníkům, kteří nezavedou uvedenou přírážku“ (s. 55).

velko- || Ve *Vídni* je obrovský syndikát. Své výlohy výroba!! || (při prodeji mléka) snížil z 7,67 halěře za litr

v roce 1900 (obrat 0,56 miliónu korun) na 3,775 haléře za litr v roce 1910 (obrat 6,74 miliónu) (s. 57).

Vliv kartelů na výrobce?

Vzestup cen v průměru o 2 feniky za období 1900—1910 (proti období 1890—1900) (s. 61).

Příčinou tohoto vzestupu jsou právě *kartely* (jinak by zdražení výroby nevyvolalo zvýšení cen).

„Čím by se dala jinak vysvětlit překvapivá skutečnost, že ceny začaly stoupat právě v letech, kdy se objevil na scéně mléčný kartel?“ (63).

„Jak by se konečně dala bez existence kartelů vysvětlit skutečnost, že zvýšení cen bylo nejpodstatnější právě v krajích s nejbohatší produkcí mléka: ve Švýcarsku a ve Württembersku?“ (64).

Zvýšený odbyt mléka *zhoršuje* jak výživu dobytka (s. 66), tak *výživu obyvatelstva* (67).

Spotřeba mléka ve Švýcarsku

	Litrů na osobu denně
1903—1905	1,01
1906—1909	0,98 (s. 68)

Totéž v Německu.

Vliv na obchod? Jeho příjem klesl ze 7—8 feniků za litr na 6—7 (72); postupné vytlačování obchodu.

Na spotřebitele? Zlepšení jakosti, hygieny aj.

Nejlépe v *Basileji*, kde *přímo* proti sobě stojí svaz spotřebitelů a svaz rolníků-výrobců mléka. *Mlékárny* vede město *uzorně*, ale *v cenách* je konzum závislý na *rolnících*!!

„Podle profesora Kasdorfa dává v Rakousku jedna kráva průměrně 5 litrů mléka za den, v Německu 8—10 litrů, v Dánsku 12 litrů“ (s. 83).

Na velkostatku arcivévody Bedřicha u Vídně činila produkce mléka

1853	3,00 litry od 1 krávy	
1880	4,67	
1890	6,27	
1900	6,86	(s. 84)
1910	8,00	

Maloobchod s mlékem ještě převládá (v Mnichově v roce 1910 bylo 1609 speciálních prodejen mléka, z toho

250	do 50 litrů
1310 (81,4 %)	do 150 litrů),

všeobecně je nehygienický; při nalévání není mléko chráněno před nečistotou etc.

NB ||| a „neuvěřitelné mrhání časem, prací a kapitálem“ (87), rozvoz mléka, neprodané mléko, 2—3 dodavatelé do jednoho domu aj. aj.

!!! ||| „Sociální vlivy mléčného kartelu“ (kapitola V) — na obzoru je „*ozbrojený mír*“ (95) mezi městem a vesnicí, přímá válka mezi spotřebiteli a prodavači jako v Basileji.

V Basileji je konzum plně *závislý* (v cenách) na kartelu rolníků produkujících mléko.

{ Celé Švýcarsko je *nejlépe* zorganizováno v kartely rolníků prodávajících mléko a má nejvyšší ceny mléka!!
Nejsilněji pociťuje moc těchto kartelů!!

NB ||| Všeobecný svaz spotřebitelů (v Basileji) je zcela bezmocný vůči cenové politice kartelů výrobců“ (s. 77).

„I ve Švýcarsku, kde jsou rolníci a dělníci více než v jiných zemích v bezprostředním styku, dochází mezi nimi k zuřivým potyčkám a rozhořčeným bojům o ceny“ (s. 95).

SVAZY KAPITALISTŮ O VÁLCE

Svazy kapitalistů o válce

Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik (Edgar Jaffé)
(41. sv., 1. sešit), 1915, září.

NB o válce].

„Sleduje se tudíž“ (podle názoru organizací podnikatelů) „rozvoj nebo růst speciálně německého typu, za to se prý vede válka. Takový názor, v podstatě řečeno, plně odpovídá i zájmům podnikatelů. Pochopili, že pro podnikatele by znamenalo jisté nebezpečí, kdyby se po válce říkalo: vestra res agitur (je to vaše věc), jde o *vaši* kůži a o *vaše* zájmy! Válka se vede proto, aby se rozhodlo, kdo má hrát prim na *světovém trhu!*“ (Deutsche Arbeitgeberzeitung, 7. 2. 1915). Pak by se zřejmě všechny sociálně politické tendence, veškeré snahy krýt válečné výdaje také z podnikatelských zisků setkaly s plnými sympatiemi. Je-li však válka vedena za *zájmy kultury*, není-li hájen zájem zisku, nýbrž typ kultury, pak je celá společnost povinná nést břemeno války a nemůže být vyčleňována zvláštní třída, jejímž zájmům by válka především sloužila.

NB

Vliv války na vnitropolitickou situaci považují zaměstnavatelé za převážně prospěšný. Do popředí se vyzvedává zejména blahodárny vliv války na socialistickou stranu. Tu se velebí „osud jako vychovatel“. Za války se vytvořila jednota národa a nejkrásnější socialistické teorie ztratily půdu pod nohama. (Tamtéž 2. 8. 1915.) Teprve v této válce se národ stal opravdu národem (podle Treitschkeho slov), a to již samo o sobě válku ospravedlňuje... Válka bude ještě po staletí jedinou formou řešení konfliktů mezi státy, a tato forma je vítána, protože válka zastavila vývoj k demokracii: „Dospěli jsme na pokraj úplného vysílení, na hranici zplanění a změkčilosti. Ale před koncem, před pádem do této propasti nás zachránil osud, osud,

který zřejmě předurčil našemu německému národu zvláštní poslání.“ (Tamtéž, 16. 8. 1914.)

„Smysl války se tedy důsledně všeobecně hledá v přetváření *duše*; ekonomický a politický význam války se snižuje, vážné politické a ekonomické důsledky se odmítají.“

„Správně se poukazuje na to, že i další opatření německé vlády byla zaměřena na *regulování spotřeby*, zatímco cílem socialismu je zespolčení *výrobních prostředků*.“ (Tamtéž, 28. 2. 1915.) „Proto musí všechna tato opatření s nástupem míru opět zaniknout. Všechny tyto názory odpovídají zájmům podnikatelů, a nic snad názorněji nedosvědčuje, jak antagonistické jsou třídní zájmy podnikatelů a dělníků, než skutečnost, že i válka se v ideologii těchto dvou tříd odrazila zcela protikladně. Avšak tato protikladnost má různé odstíny. Socialisté oportunistického, revizionistického směru vidí ve válce hospodářskou válku. Jsou to *oni*, kdo zastává názor, že válka je imperialistická, hájí dokonce právo každého národa na imperialismus, vyvozují závěr, že zájmy podnikatelů a dělníků jednoho národa jsou totožné a nutně tedy spějí k přeměně v radikální buržoazní reformistickou stranu. Naproti tomu radikální směr socialistického dělnického hnutí považuje sice válku (přínejmenším s výhradami) za imperialistickou, ale právě tento vývoj popírá — považuje zostření třídního boje v důsledku války za nevyhnutelné a požaduje zdůrazňování proletářského stanoviska již v průběhu války. Podnikatelé pak, jak vidíme, popírají imperialistický charakter války. Nechtějí, aby jim bylo řečeno: *Tua res agitur* (je to tvoje věc). Odmítají pozitivní, souhlasný názor socialistů-revi-

zionistů na imperialistickou válku stejně jako kritický postoj radikálního socialismu k válce a hledají záchranu v „kulturním významu“ války, v tvrzení, jež nečiní odpovědnou za válku žádnou určitou třídu a jež žádné třídě nepřisuzuje z války zvláštní výhody. A tak vidíme groteskní obraz: zatímco vlády všude zastávají imperialistickou teorii nebo alespoň“ (roztomilé!) „u nepřítele označují hospodářské zájmy za rozhodující, hlavní představitelé hospodářských zájmů vyzdvihují výlučně obecně kulturní význam války. Výsledkem je, že se přibližují názorům existujícím i v táboře radikálního socialismu; považují válku v hospodářském ohledu pouze za mezifázi; všechny jevy, k nimž dochází během války, veškerá opatření státu jsou vyvolána danou situací a musí bezpochyby opět zaniknout zároveň s válkou. Taktéž názory podnikatelů na válku, i když se zdá, že mají jakousi ústřední *ideu*, musí být proto považovány výlučně za (třídní) ideologii“ (s. 295—297). (Konec článku.)

Poznámka, s. 293—294:

„Zvláště poučný je zásadní článek v Deutsche Arbeitgeberzeitung (z 15. 8. 1915), ve kterém se co nejrozhodněji odmítají tendence k nové (demokratické) orientaci ve vnitřní politice...

Především sociální demokracie se musí ještě dále „přeškoloval“: bude muset „především ukázat i po válce, zda jí opravdu přešel do *krve onen obrodný proces*, na který se odvolává. Jen tehdy, jestliže se tato skutečnost za delší či kratší období zcela potvrdí, bude možno s náležitou opatrností mluvit o tom, zda jsou možné v německé vnitřní politice některé z těchto změn...“

dobře
řečeno!

roztomilé!

perla!

NB

NB!

V každém případě zatím ještě nejsou žádné předpoklady pro budoucí vnitřní politiku (v duchu levicových stran)..., naopak, „tvrdá škola války nám poskytuje nejpádňější argumenty, jaké jen mohou být vzneseny proti další demokratizaci našeho státního zřízení...“ (s. 294).

CRAMMOND. ANGLIE A NĚMECKO

Journal of the Royal Statistical Society, 1914, červenec (sv. LXXVII, část VIII.) (s. 777—807).

Edgar Crammond. *The Economic Relations of the British and German Empires*^[65] [Hospodářské vztahy mezi Britským impériem a Německou říší].

Tato impéria mají v rukou dohromady 39 % světového mezinárodního obchodu (1911: 26,9 % Anglie + 12,5 % Německo) a 53 % světového obchodního loďstva.

		<u>Německo</u>		<u>Velká Británie</u>
Obyvatelstvo	1872	41,23 (miliónu)		31,87 miliónu
	1888	48,17 „		36,88 „
	1910	64,92 „ (1911)		45,22 „
	+ (1872—1910)	+ 23,69		+ 13,34
Na 1000 obyvatel porodů		29,5 (1911)		24,4
„ 1000 „ úmrtí		18,2		14,8
% městského obyvatelstva		57,4 % (1905)		71,3 % (1901)
Hodnota důlní produkce (1911)		102 liber (miliónů)		124,5 „

		<u>Spojené státy</u>	<u>Německo</u>	<u>Velká Británie</u>
Těžba kamen- ného uhlí	{ 1911	450,2 miliónu tun	234,5	276,2
	{ 1886	103,1	73,7	160
		+ 347,1	+ 160,8	+ 116,2
		+ 336,6 %	+ 218,1 %	+ 72,6 %

		<u>Spojené státy</u>	<u>Německo</u>	<u>Velká Británie</u>
Výroba surové oceli	{ 1910	26,5 miliónu tun	13,7	6,1
	{ 1886	2,6	0,9	2,4
		+ 23,9	12,7	3,7
		+ 910,3 %	+ 1 335 %	+ 154,3 %

		<u>Německo</u>	<u>Velká Británie</u>
Vývoz bavlněného zboží	{ 1887	10 miliónů	72
	{ 1912	24,3 liber	122,2
vklady v depozitních bankách		468 „	1 053
(1912—1913) spořitelny		839 „	221,1
Σ (můj) =		1 307	1 274

Netto tonáž obchodního loďstva	1880	1,2 miliónu	6,6 miliónu
	1911	3,0 „	11,7 „
		+ 1,8	+ 5,1
		+ 156 %	+ 77,7 %

Celková tonáž lodí podle vývozu a dovozu v zahraničním obchodě	1880	13 mil. tun (z toho 39,1 % německé lodí)	49,7 mil. tun (z toho 72,2 % britské lodí)
	1911	49,5 (50,4 % německé lodí)	138,9 (59 % britské lodí)
		+	—

Stavba lodí roční výroba	1898—1904	240,8 tisíce tun	898
	1913	618,8 „ „	2 203
Tonáž lodí, které propluly Suezským průplavem	1892	809 tisíce tun	8 102
	1912	4 241	17 611
% všech lodí, které propluly Suezským průplavem	{ 1892	7,4 %	74,5 %
	{ 1912	15,1 %	62,9 %
Celkové příjmy železnic	1888	58,4 miliónu	72,9
	1910	149,5 liber	127,2
		+ 156 %	+ 74,3 %

		<u>Německo</u>	<u>Velká Británie</u>
Zahraniční obchod	1888	323,6 miliónu	558,1
(vývoz + dovoz)	1912	982,6 liber	1 120,1
		+ 204 %	100,7 %
		+ 659 miliónů liber	+ 562 miliónů liber
Výdaje na armádu a loďstvo (1912)		70 miliónů liber	102,4
národní bohatství		15 000 „	„ 25 000*
národní důchod (Helfferich pro Německo)		2 000 „	„ 3 400
kapitál investovaný v zahraničí		1 000 „	„ 3 800
		= 6,6 % (národního bohatství)	(= 23 %)
příjmy z kapitálu investovaného v zahraničí (1912)		50 miliónů	185
příjmy z lodní dopravy		30 liber	100
národní důchod (Německo podle Helffericha)	{ 1896 { 1912	1 075 „	1 430
		2 000 „	2 140
Roční přírůstek národního bohatství (posledních 18 let pro Německo) (a posledních 28 let pro Velkou Británii)		= 272 „	230 „

Za posledních pět let přibližně stejně.

SALE. JAPONSKO VERSUS ANGLIE

Velmi zajímavý článek v Journal of the Royal Statistical Society, sv. LXXIV, 1911, duben.

(*) Celé *impérium*. Ve Velké Británii samé, bez kolonií = 16 500.

Charles V. Sale. Some Statistics of Japan^[386] [Některé statistické údaje o Japonsku], s. 467—534.

Zejména poučné je srovnání se Spojeným královstvím.

	<u>Japonsko</u>	<u>Spojené království</u>
Rozloha (čtverečních mil)	147 648	121 390
obyvatelstvo (1910)	49 587 000	44 538 000
obyvatelstvo na čtvereční míli	335	367
porodnost (na 1 000)	31,30	27,95
úmrtnost (na 1 000)	20,70	16,89
přírůstek (na 1 000)	+ 10,60	+ 11,06
obilniny, zelenina, technické plodiny etc.	12 894 000 (akrů) 13,6 %	12 437 000 = 16 %
louky a pastviny	3 006 000 3,2	34 565 000 = 44 %
lesy	55 083 000 = 58	3 070 000 = 4 %
cena půdy (+ dobytek etc.)	1 299 (miliónů liber) = 57 % veškerého národního bohatství	1 220 = 11 %
produkce (1907)		
rýže, pšenice, ječmen, oves	372,8 (miliónu bušlů)	307,3
brambory	3,9 (miliónu tun)	5,2
krmná řepa, tuřín	velmi málo	36,3 (mil. t.)
vodnice	2,3 (miliónu tun)	—
seno	velmi málo	15,6 „
čistý (netto) dovoz nápojů, potravin a tabáku	3,46 (miliónu liber)	212,4
hovězího dobytka (1908)	1,3 (miliónu)	11,7
koní (1908)	1,5 „	2,1
ovcí	87 000 (= 0,08 miliónu)	31,3
prasat	0,28 (miliónu)	4,0
počet horníků pracujících pod zemí (1908)	126 999	796 329
vytěžené uhlí (v tunách)	14,8 (miliónu)	261,5
tun uhlí na jednoho horníka za rok	117	328
hodnota v librách	6,5 (miliónu)	116,6
„ tuny	8 šilinků 9 pencí	8 šilinků 11 pencí
vyváží se tun uhlí	2,86 (miliónu)	62,55
hodnota vyvážené tuny	12 šilinků 11 pencí	12 šilinků 8 pencí

	<u>Japonsko</u>	<u>Spojené království</u>
délka železnic (1908)		
v mílích	5 020	23 280
cestujících (v miliónech)	146,9	1 265,1
přeprava nákladů		
(v miliónech tun)	25,4	499,9
celkové příjmy		
(na míli železničních tratí)	1 690 liber	4 854
náklady (, ,)	868	3 133
čistý příjem (, ,)	+ 822	+ 1 721
parníků		
(100 tun a více brutto)	1 146 977	18 059 037
lodí, které připluly do		
čínských přístavů { 1902	7 350 (13,6 %)	26 950 (49,9 %)
(1 000 tun) { 1909	18 949 (21,8 %)	34 027 (39,2 %)
celková hodnota výroby		
textilních továren (1907)	37,77 (miliónu liber)	247,27
{ dělníků	355 000	808 398
{ hodnota na 1 dělníka	106	306
dovoz + vývoz { 1889	20,99 (miliónu liber)	744
(včetně reexportu) { 1909	82,35	1 094,0
idem na 1		
obyvatele	1899	10 šilinků 6 pencí
		19 liber 19 šilinků
		10 pencí
	1909	1 libra 12 šilinků
		22 liber 5 šilinků
		10 pencí
		8 pencí
státní výdaje (1909)	64,9 (miliónu liber)	152,3
vklady v poštovních		
spořitelkách (1909)		
počet vkladatelů	8,66 (miliónu)	11,1
úhrn (vkladů)		
(v miliónech liber)	10,8 (miliónu liber)	160,6
úhrn na jednoho	1 libra 5 šilinků	14 liber 11 šilinků
vkladatele	1 pence	7 pencí
hodnota zemědělských		
výrobků	126 (miliónu liber)	174,8
počet pracovníků na		
farmách (včetně majitelů)	11,50 (miliónu)	2,05

NB | „Ve Spojeném království je dělníků o pětinu méně, výroba je větší a její hodnota je o 40 % vyšší...“ (s. 488).

Zemědělství v Japonsku je originální. 60 % obyvatelstva se zabývá zemědělstvím (s. 481). Celkem je v Japonsku 9 250 000 rodin (households). Z toho se zabývá výlučně zemědělstvím 3 748 000; jiným zaměstnáním vedle zemědělství 1 662 000. Jiných zemědělců = 70 000. Vlastníků půdy = 43 000. $\Sigma = 5\,523\,000$.

Půda je velmi vysoko zdaněna. Zemědělská hospodářství jsou trpasličí:

	% farem (s. 482)
Výměra hospodářství: méně než 1,25 akru (5 <i>tanū</i>)	37,26
od 1,25 do 2,5 akru (5 <i>tanū</i> — 1 <i>cho</i>)	32,61
„ 2,5 „ 5 „ (1—2 „)	19,62
„ 5 „ 12,25 „ (2—5 „)	9,37
nad 12,25 akru (5 <i>cho</i>)	1,14
	100,00

Produktivita práce v zemědělství je velmi nízká, hlavně proto, že jde o malovýrobu, jíž chybějí stroje.

V Japonsku vyžaduje vypěstování rýže na 1 *akru* 110 pracovních dnů.

V Texasu a Louisianě vyžaduje vypěstování rýže na 1 *akru* 1 člověka na 2 dny + potah na 1,5 dne.

(American Economic Association Journal, 1904, listopad)

ČLÁNEK FINANČNÍ DOHODY A VÁLČNÉ DLUHY EVROPY

The Economist, 13. 2. 1915. Článek Financial Arrangements and the War Debts of Europe^[124] [Finanční dohody a válečné dluhy Evropy].

„Čím víc se zamýšlíme nad finanční a politickou budoucností Evropy po válce, tím se její problémy zdají chmurnější a temnější. Tím více však je pro nezávislé lidi, obdařené znalostmi, prozíravostí a darem předvída-

vosti, důvodů k zamyšlení nad politickoekonomickým významem této války. Ještě nikdy nedošlo k takovému střetnutí sil, k tak obrovské zkáze v tak krátké době. Ještě nikdy nebylo tak těžké nebo tak nutné určit rozsah utrpení, spočítat výdaje, předvídat následky (války) pro lidskou společnost a učinit opatření proti nim. Filantropové vyjadřují naději, že uzavření míru povede k velkému snížení stavu armád a výzbroje ve všech státech, a to národům umožní vyrovnat se s jejich novým válečným dluhem a vyhnout se tak krachu. Strach z krachu nepochybně sehraje určitou úlohu, jinak by uzavření míru mohlo vést jen k nové přípravě další řady válek. Ale ti, kdo vědí, jaké síly ve skutečnosti řídí evropskou diplomacii, si nedělají iluze. Rýsuje se perspektiva krvavých revolucí a krutého boje mezi prací a kapitálem neboli mezi masami a vládnoucími třídami evropského kontinentu.“ (Konec článku.)

J. A. HOBSON. IMPERIALISMUS

Imperialism.^[174] [Imperialismus]. Studie J. A. Hobsona (Londýn 1902)³⁷

S. 4 [45]*. Opravdová kolonizace záleží v tom, že do pusté, neobydlené země se vystěhují obyvatelé metropole a přinášejí tam svou kulturu, kdežto podmaňování jiných národů je už porušením rámce pravého nacionalismu („**debasing of this genuine nationalism**“ [„**degradace tohoto pravého nacionalismu**“], („**spurious colonialism**“ [„**nepravý kolonialismus**“]), jsou to už jevy imperialistického řádu. Příkladem opravdové kolonie je Kanada a samosprávné ostrovy Australasie.

S. 6 [47]. „*Nové* na *současném* imperialismu, posuzujeme-li jej z politického hlediska, je hlavně to, že jej přijalo *několik* národů. Představa o několika soupeřících impériích je v podstatě soudobá představa.“ NB

S. 9 [48—49]. „Nacionalismus je otevřenou cestou k *internacionálnímu*, a když se s jeho myšlenkou rozchází, můžeme s jistotou vyslovit podezření o zvrácenosti jeho povahy a cílů. *Takovou zvráceností je imperialismus*, za něhož národy, překračující hranice snadné asimilace, přetvářejí zdravou a podnětnou rivalitu !!

* V hranatých závorkách uvádíme stránky českého vydání knihy J. A. Hobson, Imperialismus, Nakladatelství Československé akademie věd 1962, podle třetího anglického vydání (1938). Místa, kde odkazy na české vydání chybějí, nebyla do třetího anglického vydání Hobsonovy knihy zařazena. *Čes. red.*

různých národních typů ve vražedný zápas soupeřících impérií.“

S. 17—18 [54—56]. Jádrem Britského impéria je 40 miliónů obyvatel žijících na rozloze 120 000 čtverečních mil. Jen za poslední generaci byly rozšířeny državy Britského impéria o 4 754 000 čtverečních mil a 88 miliónů obyvatel.

S. 19 [56]. Britské kolonie a državy v roce 1900 = 13 142 708 čtverečních mil s 366 793 919 obyvateli (*).

N B: Hobson sem zahrnul „protektoráty“ (Egypt, Súdán aj.), které Morris neuvádí!!

(*) **Hobson zde cituje Morrise^[319], II, 87, a R. Giffena: The Relative Growth of the Component Parts of our Empire** [Poměrný růst součástí našeho impéria], referát přednesený v Koloniálním ústavu, leden 1898.

(Dále The Statesman's Year-Book za rok 1900.)

S. 20 [57]. Od roku 1884 do roku 1900 bylo k Britskému impériu připojeno 3 711 957 čtverečních mil (včetně Súdánu aj.) s 57 436 000 obyvatel.*

S. 21—22 [57—58]. V Německu vzniká literatura propagující nezbytnost koloniálních držav pro Německo v sedmdesátých letech. Poprvé byla poskytnuta oficiální podpora společnosti Deutsche Handels- und Plantagensgesellschaft der Südseeinseln v roce 1880. Téhož roku došlo k „připojení Samoy k Německu“, ale skutečnou imperialistickou politiku zahájilo Německo v roce 1884, kdy získalo v Africe protektoráty a anektovalo ostrovy v Tichomoří. Během následujících patnácti let dostalo pod svou koloniální vládu asi 1 000 000 čtverečních mil se zhruba 14 000 000 obyvatel. Většina území byla v tropech a bílých osadníků tu bylo jen několik tisíc.

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 394. Red.

Na samém počátku osmdesátých let ožívá starý duch kolonialismu ve *Francii*. Nejvlivněji působil v tomto směru vynikající národohospodář Paul Leroy-Beaulieu. Po rozšíření impéria v Senegalů a na Sahaře v roce 1880 následovala po několika letech anexe Tuniska. Francie se aktivně zúčastnila boje o Afriku v roce 1884, a v téže době upevňovala svou nadvládu nad Tonkinem a Laosem v Asii. Od roku 1880 získala Francie 3,5 miliónu čtverečních mil s 37 000 000 obyvatel, téměř výhradně v tropických a subtropických krajinách, obydlených nižšími rasami a nepřístupných francouzské kolonizaci.

Itálie v osmdesátých letech utrpěla porážku v habešské výpravě a její imperialistické snahy byly poraženy. Její državy ve Východní Africe se omezily na Eritreu a protektorát v Somálsku.

Africká dohoda z let 1884—1886 přinesla *Portugalsku* rozsáhlou oblast Angoly a pobřeží Konga a v roce 1891 přešla pod jeho politickou kontrolu značná část Východní Afriky.

Svobodný stát Kongo, který se roku 1883 stal vlastnictvím *belgického* krále a od té doby se značně rozšířil, musí být považován za sousto, které Belgie urvala v boji o Afriku.

Španělsko bylo z arény boje o rozdělení světa vyloučeno.

Holandsko se neúčastní nynějšího imperialistického boje; jeho značné državy ve Východní a v Západní Indii jsou staršího původu.

Rusko, jediná ze severních zemí, která provádí imperialistickou politiku, zaměřuje své snahy hlavně na porobení Asie, a ačkoli je jeho kolonizace přirozenější, neboť se uskutečňuje posouváním státní hranice, brzy se střetne s jinými velmocemi v otázce rozdělení Asie.

S. 23 [59] Evropské státy + Turecko + Čína + Spojené státy americké, o rozloze 15 813 201 čtverečních mil a s 850 103 317 obyvateli, mají celkem 136 kolonií o rozloze 22 273 858 čtverečních mil s 521 108 791 obyvateli (**úplně převzato od Morrise, II, 318, kterého Hobson také uvedl**).

S. 26—27 *Expanze hlavních evropských velmocí od roku 1884**

Anglie (viz na s. 20)	3 711 957 čtverečních mil	57 436 000
Francie	3 583 580	36 553 000 (obyvatel)
Německo	1 026 220	16 687 100 „

Rusko (?) 114 320 čtverečních mil (?) 3 300 000 (obyvatel)
 (to je Chiva + Buchara) (to = Chiva + Buchara)
 Rusko ((Chiva (1873), Buchara (1873**), Kuan-tung (1898),
 Mandžusko (1900)))

Třebaže v záhlaví je „od roku 1884“, Hobson započeti
 i Chivu a Bucharu.

Belgie (Kongo)	900 000	30 000 000
Portugalsko (Angola, 1886; Východní Afrika, 1891 aj.)	800 760	9 111 757

NB NB: (Hobson připojuje, s. 28—29, 2 mapy Afriky, pro rok 1873 a 1902, názorně ukazující postup jejího dělení.)

S. 34 [67—68]: *Procenta z celkové hodnoty s. 37*

Roční průměry	Dovoz do Velké Británie z cizích států		Vývoz z Velké Británie do cizích států		Průměry čtyřletí	Procento dovozu z kolonií etc. z dovozu do Velké Británie	
	z cizích států	z britských držav	z cizích států	z britských držav		do z kolonií etc.	z dovozu do Velké Británie
					1856—1859	46,5	57,1
1855—1859	76,5	23,5	68,5	31,5	1860—1863	41,0	65,4
1860—1864	71,2		66,6		1864—1867	38,9	57,6
1865—1869	76,0		72,4		1868—1871	39,8	53,5
1870—1874	78,0		74,4		1872—1875	43,6	54,0
1875—1879	77,9		66,9		1876—1879	41,7	50,3
1880—1884	76,5		65,5		1880—1883	42,8	48,1
1885—1889	77,1		65,0		1884—1887	38,5	43,0
1890—1894	77,1		67,6		1888—1891	36,3	39,7
1895—1899	78,6		66,0		1892—1895	32,4	36,6
					1896—1899	32,5	34,9

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 394. Red.

** Podle Hobsona. Má být 1868. Red.

S. 38. Za rok 1901 včetně prosince

(milióny liber šterlinků)	Dovoz z	%	Vývoz do	%
Cizí státy	417,615	= 80	178,450	= 63,5
Britská Indie	38,001	= 7	39,753	= 14
Australasie	34,682	= 7	26,932	= 9,5
Kanada	19,775	= 4	7,797	= 3
Britská Jižní Afrika	5,155	= 1	17,006	= 6
Ostatní britské državy	7,082	= 1	10,561	= 4
	522,310	= 100	280,499	= 100

S. 39. Obchod impéria s Velkou Británií (v tisících):

Průměrně za rok	Celkový dovoz v librách šterlinků	Dovoz z Británie	% britského dovozu	Celkový vývoz v librách šterlinků	Vývoz do Británie v librách šterlinků	% vývozu do Británie	
1867—	Indie Samosprávné kolonie Ostatní kolonie	45 818	31 707	69,2	56 532	29 738	52,6
1871		42 612	24 502	57,5	42 386	23 476	55,4
		23 161	7 955	34,3	23 051	10 698	46,4
1892—	Indie Samosprávné kolonie Ostatní kolonie	52 577	37 811	71,9	68 250	22 656	33,2
1896		74 572	44 133	59,2	83 528	58 714	70,3
		39 835	10 443	26,2	36 626	10 987	29,3

Převzato od prof. Fluxe *The Flag and the Trade* [Vlajka a obchod], *Journal of the Royal Statistical Society*, září 1899, sv. LXII, s. 496—498.

S. 48 [74—75]. „Celková emigrace Britů tvoří pouze malou část obyvatelstva. Její číselný podíl se v posledních letech imperiální expanze znatelně zmenšil. Z vystěhovalců se méně než polovina usídlila v britských državách a zcela nepatrné procento se usídlilo v územích získaných v éře nového imperialismu...“

Od roku 1884 počet vystěhovalců klesá.*

1884 242 179 (z toho 155 280 do Spojených států) a nutno ještě odečíst imigraci!!

1900 168 825 (,, ,, 102 797 do Spojených států)

((S. 49 [75].)) (Autor uvádí podrobnější údaje za jednotlivé roky.)

S. 58 [88—89]. (Podle výpočtů Mr. Mulhalla) objem a růst anglických investic v cizině a koloniích od roku 1862

Rok	Částka v librách šterlinků	Roční pří- růstek v %	(v miliardách franků)		
			Anglie	Francie	Německo
1862	144 000 000	—	3,6	—	—
1872	600 000 000	45,6	15	10 (1869)	—
1882	875 000 000	27,5	22	(1880) 15	?
1893	1 698 000 000	74,8	42	(1890) 20	
				27 (1902)	12,5 (1902)
				40 (1910)	35 (1910)
1914	4 000 000 000		(75—100 (1914))	60 (1914)	44 (1914)**

S. 59 [89]. ,,V roce 1893 činil britský kapitál investovaný v zahraničí asi 15 % celkového bohatství Spojeného království; téměř polovinu tohoto kapitálu (770 miliónů liber šterlinků) činily půjčky vládám cizích států a kolonií; ze zbývajících částky byla velká část investována do železnic, bank, telegrafů a jiných veřejných zařízení ve vlastnictví, pod kontrolou nebo
(*) vlivem vlád a převážná část zbývajících sumy byla uložena do pozemků a dolů nebo do průmyslu přímo spjatého s půdou. “***

Číslo 1 698 000 000 musíme podle výpočtů sira R. Giffena považovat za nižší, než odpovídá skutečnému stavu.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 422. Red.

** Tamtéž, s. 380—381. Red.

*** Tamtéž, s. 416. Red.

(*) S. 59 [89]. Investice: půjčky zahraniční 525 miliónů liber šterlinků, koloniální 225, municipální 20, celkem půjčky 770 miliónů liber. Železnice: Spojených států amerických 120 miliónů liber; koloniální 140 a jiné 128; celkem železnice 388 miliónů liber. Různé: banky = 50 miliónů liber, pozemky = 100 miliónů liber; doly etc. = 390 miliónů liber.

$$\left. \begin{array}{r} \Sigma = 770 \\ 388 \\ 540 \end{array} \right\} 1698$$

S. 60. „Nepřeháníme, řekneme-li, že dnešní zahraniční politika Velké Británie je především *bojem o výnosné trhy pro umístění kapitálu.*“ **NB**

S. 62—63. „Mnohé dluhy, ne-li jejich většina, jsou ‚veřejné‘, úvěr je pak téměř vždycky soukromý...“

Agresivní imperialismus, který přijde tak draho daňovým poplatníkům a má tak malý význam pro průmyslníka i obchodníka..., *je zdrojem velkých zisků pro kapitalistu, jenž hledá umístění pro svůj kapitál...**

Úhrnný roční důchod, který plyne Velké Británii z celého jejího zahraničního a koloniálního obchodu, dovozu a vývozu, odhaduje sir R. Giffen¹⁾ pro rok 1899 na 18 miliónů liber šterlinků, přičemž počítá 2,5 % z celého obratu, který činí 800 miliónů liber šterlinků.“ I když je to velká částka, nemůže vysvětlit agresivní imperialismus **versus**

18 miliónů

versus

* Tuto část si Lenin přeložil do ruštiny pro svou práci *Imperialismus* jako nejvyšší stadium kapitalismu (viz *Sebrané spisy* 27, Praha 1986, s. 416). Anglické slovo „investor“ překládá jako „kapitalista, jenž hledá umístění pro svůj kapitál“, a v závorce dodává: „Tento pojem se v angličtině vyjadřuje jedním slovem ‚investor‘ — ‚umísťovatel‘, rentiér.“ *Čes. red.*

90 miliónů

Velké Británie. Vysvětluje jej částka „90 nebo 100 miliónů liber šterlinků, která představuje čistý důchod z investovaného kapitálu“.*

1) **Journal of the Royal Statistical Society, sv. LXII. s. 9.**

NB

Investoři mají zájem na tom, aby zmenšili riziko související s politickými poměry země, v nichž investují svůj kapitál. „*Investorské a vůbec spekulantské vrstvy kapitalistů si rovněž přejí, aby Velká Británie přijala další cizí území pod svou vlajku a zajistila tak nové oblasti pro výhodné kapitálové investice a spekulaci.*“

NB

S. 63. „Jestliže se zvláštní zájmy investora mohou střetnout s veřejnými zájmy a vést k zhoubné politice, pak ještě větším nebezpečím jsou SPECIFICKÉ ZÁJMY FINANČNÍKA, KTERÝ JE PŘI INVESTICÍCH HLAVNÍM ČINITELEM. Řadoví investoři jsou jak v hospodářském, tak i v politickém ohledu většinou jen nástrojem v rukou velkých finančních firem, které využívají cenných papírů a akcií nejen jako investic, jež jim vynášejí úroky, ale spíše jako předmětu *spekulací na peněžním trhu.*“

S. 68. „Takové jsou konkrétní ekonomické síly, které působí ve prospěch imperialismu; početně silná, navzájem nepřiliš pevně spjatá skupina osob činných v obchodě, v průmyslu a v různých povoláních, hledajících výhodné obchody a výnosná místa ať už při rozšiřování vojenského i civilního aparátu, nebo prostřednictvím výdajů na vo-

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 416. *Red.*

jenské operace, získávání nových území a obchodování s nimi, mobilizování nového kapitálu, jehož je zapotřebí k těmto operacím, přičemž všechny nacházejí svou ústřední sílu, která je vede a řídí, v moci **jim všem společného finančníka.** („**Finanční kapitál.**“)

S. 72 [94]. Protože Francie s Německem zamezily Anglii přístup na trhy, jichž se zmocnily, uzavřela jim Anglie své trhy. „Imperialismus, když se zbaví ‚staré generace‘ politiků vychovávané doktrínou volného obchodu, zcela otevřeně přejímá protekcionismus, aby dovršil tuto politiku...“ (72—73)

S. 78 [98—99]. Továrník a obchodník se uspokojují obchodováním s jinými národy, kdežto investoři kapitálu se ze všech sil snaží „politicky anektovat země, kde jsou umístěny jejich riskantnější investice“.

Kapitálová investice přináší prospěch zemi tím, že jí otevírá nové obchodní trhy a dává příležitosti „britskému podnikání“. Zřící se „imperiální expanze“ znamená přenechat svět jiným národům. „Z takového pohledu imperialismus není věcí svobodné volby, ale nutností...“ (= **tak uvažují imperialisté.**)

S. 80—81 [100] (trasty). Volnou konkurenci vždy provázela „nadvýroba“, a to vedlo k poklesu cen na takovou úroveň, která odstranila z kolbiště slabší konkurenty. Prvním krokem při vytváření trastu je uzavření nejhůře vybavených a umístěných továren a snížení výrobních nákladů tím, že jsou používány jen nejdokonalejší stroje.

„Soustředování průmyslu do ‚trastů‘ zároveň omezuje celkový objem kapitálu, který může být výhodně investován, a zvyšuje podíl zisku, z něž vznikají další úspory a tvoří se nový kapitál.“ Trast vzniká jako protijed proti nadvýrobě, nadměrnému použití kapitálu v daném výrobním odvětví, a proto všechen kapitál, který účastníci trastu chtějí dát do oběhu, nemůže být v plném rozsahu použit v rámci trastu. Trasty se snaží přebytek kapitálu použít k „vytvoření podobných sdružení v jiných průmyslových

odvětvích, hromadí kapitál dále a ještě více ztěžují obyčejnému střádalovi, aby našel pro své úspory možnost investice“.

S. 82—84 [101]. Vnitřní trh *Ameriky* je nasycen, kapitál již nenachází uplatnění.

„Právě tato náhlá poptávka po zahraničních trzích pro výrobky a pro investice byla netajeným důvodem *přechodu k imperialismu* v politických principech i politické praxi Republikánské strany, ke které patří velcí průmyslníci a finančníci a která je jejich stranou. Dobrodružný entuziasmus prezidenta Roosevelta a jeho strany ‚zjevného předurčení‘ a ‚civilizačního poslání‘ nás nesmí zmást. *Imperialismus potřebovali pánové Rockefeller, Pierpont Morgan, Hanna, Schwab* a jejich společníci, kteří uvalili jeho břemeno na bedra velké republiky Západu. Potřebovali imperialismus, protože chtěli využít veřejných zdrojů svého státu k tomu, aby našli výnosné umístění svého kapitálu, který by byl jinak přebytečný.

Není ovšem zapotřebí ovládat zemi, abychom s ní mohli obchodovat nebo investovat v ní kapitál, a Spojené státy by nepochybně mohly najít nějaké odbytiště pro přebytky svého zboží a kapitálu v evropských státech. Ale tyto státy byly většinou schopny postarat se samy o sebe. Většina jich zavedla cla na dovoz průmyslových výrobků a dokonce Velká Británie se musela v zájmu sebeobrany vrátit k protekcionismu. Velcí američtí průmyslníci a finančníci byli nuceni hledat nejuvhodnější možnosti v Číně, Tichomoří a Jižní Americe. Sami ze zásady i v praxi protekcionisté usilovali o získání co možná úplného monopolu na tyto trhy a konkurence Německa, Anglie a jiných obchodních států je nutila k vytvoření zvláštních politických vztahů k trhům, jichž si nejvíce cenili. Kuba, Filipíny a Havaj byly jen ‚hors d'oeuvre‘ k zostření chuti na hojnější banket. Nadto mocný vliv, který tito průmysloví a

finanční magnáti měli na politiku, byl dalším podnětem, který, jak jsme již ukázali, byl ve Velké Británii i jinde účinný; státní výdaje jsou při uskutečňování imperia- listické politiky dalším vydatným zdrojem zisků pro tyto lidi, kteří jakožto finančníci sjednávají půjčky, jako loďaři a vlastníci lodí nárokují subvence, vystupují jako dodavatelé a výrobci zbraní a ostatního vybavení impe- rialismu.“

NB

S. 86 [104]. Tou měrou, jak se zdokonaluje způsob výroby, koncentruje vlastnictví a kontrola, narážejí kapitalisté na stále větší obtíže při „výhodném využívání svých hospodářských zdrojů. Proto podléhají stále více pokušení využít svých vlád k tomu, aby pro jejich sou- kromý užitek anektovaly nebo vzaly pod svůj protekto- ráát vzdálená, zaostalá území.“

NB

Na první pohled se zdá, že výrobní síly a kapitál přerostly spotřebu a nemohou najít uplatnění ve své vlastní zemi. V tom prý je kořen imperialismu. Ale „*kdyby spotřebi- telská veřejnost vlastní země zvýšila míru své spotřeby tak, aby udržela krok s růstem výrobních sil, nebylo by přebytečné zboží ani kapitál, které by volaly po imperialismu, aby byly nalezeny trhy.*“

**haha!!
podstata
měšťácké
kritiky
imperia-
lismu**

S. 89 [106]. „Rozsah výroby vykazuje stálý růst v důsledku vývoje moderních strojů.“ Bohatství může užívat obyvatelstvo i hrstka boháčů. Hranici spotřeby obyvatelstva určuje výše mezd. Osobní spotřeba boháčů, vzhledem k jejich malému počtu, nemůže pohltnout příliš velké množství výrobků. „Boháči nikdy nebudou tak důvtipní, aby dost utráceli, a tím předešli nadvýrobě.“ Hlavní část výroby jde na „akumulaci“. Proud nesoucí toto obrovské množství výrobků „nejenže není scho- pen dalšího rozšíření, ale zřejmě spěje k přehradě“.

S. 91 [107]. „Tak docházíme k závěru, že *imperialismus je úsilím velikanů kontrolujících výrobu rozšířit cesty pro přebytky svého bo-*

nevyhnutelnost imperialismu

srov.

K. Kautsky

srov.

K. Kautsky

hatství o cizí trhy a investice v cizině, aby odebírala zboží a kapitál, které nemohou prodat nebo využít doma.

Klamná hypotéza o nevyhnutelnosti imperialistické expanze jako nutného východiska pro rozvíjející se průmysl je nyní zřejmá. Není to rozvoj průmyslové výroby, který vyžaduje otevření nových trhů a území pro investice, ale špatné rozložení spotřební kapacity, která už předem znemožňuje upotřebení produkce a kapitálu v zemi.“

S. 94 [109]. „Není nutné otevírat nové zahraniční trhy. Domácí trhy jsou schopné neomezeného rozšíření.“

S. 96 [110—111]. „Odborové organizace a socialismus jsou tedy přirozenými odpůrci imperialismu, neboť ubírají ‚imperialistickým‘ třídám nadměrné důchody, které jsou hospodářským podnětem k imperialismu.“

S. 100 [115]. „Imperialismus, jak vidíme, je charakterizován tím, že soukromé zájmy, hlavně kapitalistů, využívají vládní aparát k tomu, aby si zajistily hospodářské zisky v zahraničí.“

„Průměrná roční hodnota našeho *zahraničního obchodu*, která činila v letech 1870—1875 636 000 000 liber šterlinků, vzrostla v období 1895—1898 na 737 000 000. Státní výdaje se za totéž období zvýšily v průměru z 63 160 000 liber na 94 450 000. Výdaje rostly rychleji než celý *národní důchod*, který podle přibližných odhadů statistiků vzrostl za stejné období z 1 200 000 000 zhruba na 1 700 000 000 liber šterlinků.“

S. 101—102 [116]. „Toto zvýšení výdajů na armádu a loďstvo z asi 25 na 60 miliónů liber za něco málo více než *čtvrt* století je nejvýznamnější skutečnost pro finanční politiku imperialismu. Finanční, průmyslové kruhy a skupiny odborníků, které, jak jsme ukázali, tvoří hospodářské jádro imperialismu, používaly své politické moci, aby vytahovaly tyto sumy z lidu, aby mohly výhodněji investovat,

otevřít nová pole působnosti pro kapitál a najít výhodné trhy pro přebytek zboží. Zároveň získávají z takto vydávaných státních prostředků *další velké soukromé zisky* ve formě výhodných *dodávkových smluv* a výnosných nebo čestných *funkcí*.“

S. 103 [117]. „Zatímco řídicí silou této *jasně parazitní politiky* jsou kapitalisté, tytéž pohnutky působí i na *JISTÉ SKUPINY DĚLNICTVA*. V mnoha městech jsou nejdůležitější průmyslová odvětví závislá na vládních objednávkách. Imperialismus projevující se ve střediscích hutního a loďařského průmyslu jde v nemalé míře na účet této skutečnosti.“*

S. 114 [125]. „V jiných státech, které již vstoupily anebo vstupují na dráhu imperialismu s toužou spleť *hospodářských zájmů, maskovaných patriotismem, civilizačním posláním apod.*, byl protekcionismus tradiční finanční politikou a bylo jen nutné rozšířit ho a usměrnit do potřebných kolejí.“

S. 115 [126]. „Oba státy(*) budou stále více podléhat vlivu třídy lidí, kteří *půjčují peníze* a vydávají se za imperialisty a vlastence.“

S. 120 [130]. „Z 367 miliónů britských poddaných žijících za hranicemi britských ostrovů má necelých deset miliónů, čili jinými slovy pouhá třicetisedmina, alespoň jakousi *skutečnou samosprávu* v zákonodárství a administrativě.“

S. 121 [130—131]. „V některých našich starších koloniích existuje *zastupitelský prvek ve vládě*. Zatímco správa je zcela podřízena guvernérovi dosazenému korunou, kterému pomáhá rada jím jmenovaná, kolonisté volí *část* zákonodárského sboru...“

Volená část zástupců v těchto koloniích se různí svým počtem i vlivem, ale *nikde početně nepřevyšuje část* ||

|| (*) tj. *Velká Británie a Spojené státy*.

|| NB

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 418. *Red.*

|| nevolenou. Tak se stává spíše *poradním* než skutečně zákonodárným činitelem. Nejenže je volených zástupců
|| vždy méně než nevolených, *ale ve všech případech ministerstvo*
|| *pro kolonie používá volně svého práva veta* proti opatřením,
|| která byla schválena zástupci. K tomu budiž konstatováno,
|| že skoro ve všech případech je předpokladem volebního
|| práva *dosti značný osobní majetek*, což brání barevnému
|| obyvatelstvu v jeho výkonu v poměru, který by odpovídal
|| jeho počtu a významu v zemi.“

|| S. 131 [137]. „Zkrátka, *nový imperialismus rozšířil*
|| *oblast britského despotismu* a daleko předstihl přírůstek
|| obyvatelstva a růst svobod, kterých bylo prakticky dosa-
|| ženo v našich málo početných demokratických koloniích.

|| Neučinil nic pro šíření britské svobody a pro propagaci
|| našeho způsobu vlády. Území a obyvatelstvu, které jsme
|| anektovali, vládneme, pokud jim vůbec vládneme, *vyslo-*
|| *veně autokratickými metodami* řízenými hlavně z Dow-
|| ning Streetu, ale částečně i ze středisek koloniální vlády
|| v případech, kdy samosprávným koloniím bylo dovoleno
|| anektovat jiné.“

|| S. 133 [138]. „*Pax Britannica* [britský mír], tato za všech
|| okolností *troufalá nepravda*, stala se v posledních letech
|| vrcholem nestvůrného pokrytectví. Podél našich indických
|| hranic, v západní Africe, Súdánu, Ugandě, Rhodesii
|| *se téměř nepřetržitě válčí*.“

|| S. 134 [139]. „Náš hospodářský rozbor odhalil skuteč-
|| nost, že rozporné jsou *jen* zájmy konkurenčních *klik*
|| *obchodního světa* — investorů, podnikatelů, průmyslníků
|| *vyrábějících pro vývoz* a jistých skupin odborníků; že
|| tyto kliky, *osobujíce si moc a hlas lidu*, používají veřejné
|| prostředky k prosazení svých soukromých zájmů a mrhají
|| krví i penězi lidu v této gigantické zkázonosné militaris-
|| tické hře, *předstírajíce národní antagonismus*, k němuž
|| ve skutečnosti není žádného důvodu.“

|| S. 135—136 [140]. „Chceme-li *si udržet všechno*, co
|| jsme zabrali od roku 1870, a závodit s novými průmyslo-

vými státy v dalším rozdělování území a sfér vlivu v Africe a Asii, *musíme být připraveni bojovat*. Nepřátelství soupeřících impérií, které se tak nepokrytě projevilo v jihoafrické válce, bylo zjevně způsobeno politikou, jejíž pomocí jsme předhonili a stále hledíme *předhánět* tyto soupeře v *anexi* území a trhů na celém světě.“

S. 143—144 [145—146]. „Organizování velkých domorodých armád, vyzbrojených ‚civilizovanými‘ zbraněmi, vycvičených podle ‚civilizovaných‘ metod, pod velením ‚civilizovaných‘ důstojníků, bylo jedním z nejvýznamnějších rysů *posledních stadií vývoje velkých východních říší a později říše římské*. Ukázalo se jako jedno z *nejnebezpečnějších opatření parazitismu*, při němž obyvatelstvo metropole svě-
řuje ochranu svých životů a majetku do nespolehlivých rukou ‚porobených ras‘, komandovaných ambiciózními prokonzuly.

Jedním z nejpodivnějších symptomů *zaslepenosti* imperialismu je bezstarostnost, s jakou se *Velká Británie, Francie a jiné imperialistické národy* vydávají na tuto cestu. Velká Británie zašla v tom ohledu nej-
dále. *Většinu bojů, ve kterých jsme dobyli našeho indického impéria*, vybojovala vojska složená z *domorodců*. V Indii, stejně jako později v Egyptě, byly *velké stálé armády* pod velením britských důstojníků. Téměř všechny boje o naše africké državy *kromě jižní části* vybojovali pro nás domorodci.“*

S. 151 [151]. „V Německu, Francii a Itálii *liberální* strana jako činitel v praktické politice *buď zmizela*, nebo byla oslabena do nemožnosti. V Anglii stojí nyní usvědčena z hrubé a zřejmé zrady základních principů svobody, slabošsky tápajíc ve snaze najít program, který by nahradil principy... Tato kapitulace před imperialismem svědčí o tom, že dávali přednost hospo-

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 418—419. *Red.*

!!
haha!!

dárským zájmům majetných a spekulujících tříd, k nimž také většina jejich vůdců patří, před liberalismem.“

S. 157 [155]. „Uprostřed *tohoto všeobecného úpadku* parlamentarismu se ‚systém politických stran‘ očividně *hroutí*, neboť je založen na rozporech v otázkách vnitřní politiky, které mají **malý** význam ve srovnání s *nároky a silou imperialismu*.“

S. 158—159 [156]. Tato *reakce* je nejen možná, je **nevyhnutelná**. Když despoticky ovládaná část našeho impéria vzrostla územně, stále větší a větší počet lidí, zvyklých na *povahu a metody autokratické vlády*, jako vojáci, státní úředníci z našich **korunních kolonií**, protektorátů a indického impéria spolu s *obchodníky*, plantážníky, inženýry a **dozorci**, kteří tam žili všichni skleníkovým životem *vyšší kasty*, vzdáleným vši zdravé skromnosti normální evropské společnosti, se vracelo domů s *povahou, city a ideami vštípenými jim tímto cizím prostředím*.“

Kapitola II. (162—206) [159—189] — *žvásty*. **Má název Vědecká obhajoba imperialismu a je věnována „vědeckému“** (ve skutečnosti banálně liberálnímu) **vyvracení darwinistického „biologického“ apod. „vědeckého zdůvodňování“ imperialismu.**

mír a
kolonie

S. 204—205 [188]. „Připusťme, že by byla možná *federace evropských států* a jejich kolonií a že by tak byly vyloučeny vnitřní konflikty. Takový mír křesťanstva by byl soustavně *ohrožován „nižšími rasami“*, černou a žlutou, které by nyní od ‚civilizovaných ras‘ převzaly zbraně a vojenskou taktiku a zničily je *barbarskými vpády* právě tak, jako kdysi *barbarsější evropské a asijské národy* zničily římské impérium.“

**2 okolnosti oslabovaly sílu starých impérií:
(1) „ekonomický parazitismus“; (2) používání žold-
něřských vojsk.***

S. 205 [188]. Je to v první řadě ekonomický parazitismus, to, že si vládnoucí stát zvykl využívat svých provincií, kolonií a držav k obohacení své vládnoucí třídy **a k podplácení svých nižších tříd, aby zůstávaly v klidu.***** **NB**

S. 205—206 [189]. „Toto osudné spojení krajní nerozváženosti a zlořádu vedlo v historii vždy k pádu impérií. Ukáže se jako osudné i pro federaci evropských států?“

Zřejmě ano, jestliže jejich spojených sil bude užíváno k stejným *parazitním cílům* a jestliže bílé rasy, *zbaveny práce v jejich nejobtížnějších formách*, **BUDOU ŽÍT JAKO NĚJAKÁ SVĚTOVÁ ARISTOKRACIE Z VYKOŘIŠTĚVÁNÍ ‚NIŽŠÍCH RAS‘**, přičemž zároveň přenechají udržování tohoto řádu na světě *příslušníkům těchže ras.*“ **NB**

S. 207 [191]. „Rozbor skutečného vývoje **soudobého (NB pojem)** imperialismu odhalil souhru hospodářských a politických sil, které ho vytvářejí. Tyto síly pramení v **sobeckých** zájmech jistých průmyslových, **finančních** a profesionálních kruhů, které chtějí vytěžít soukromé výhody z politiky imperiální expanze a využívají těžce politiky k obraně svých hospodářských, politických a společenských privilegií proti tlaku demokracie.“ **!!**

S. 210—211 [193] (poznámka 2). „Kam až může zavést *mystifikace* v motivech i zkušeného politického myslitele, vidíme na argumentaci profesora Giddingse, který v diskusi o tom, že podmínkou vlády je *souhlas těch, kterým se vládne*“, tvrdí, že „jestliže barbarský národ“ **k otázce „sebeurčení“**

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 418. Red.

** Tamtéž. Red.

!! je přinucen akceptovat vládu civilizovanějšího státu, nesmíme hledat kritérium správnosti nebo nesprávnosti tohoto nátlaku v souhlasu nebo odporu v okamžiku jejího ustavení, ale výlučně ve *stupni pravděpodobnosti*, zda po všech zkušenostech, které ukáží, co může vláda učinit, aby pozvedla životní úroveň podrobeného obyvatelstva, *dají* ti, kteří pochopí vše, co bylo pro ně vykonáno, *svobodný a rozumný souhlas* (*Empire and Democracy* [Impérium a demokracie], s. 265). Profesor Giddings zřejmě nechápe, že *etická* platnost této *kuriózní* doktríny retrospektivního souhlasu je založena na úsudku *o stupni pravděpodobnosti*, že *někdy bude dán svobodný a rozumný souhlas*, že jeho doktrína nikterak nezaručuje oprávněnost a nestrannost úsudku a že ve skutečnosti **DÁVÁ KAŽDÉMU NÁRODU PRÁVO ZABÍRAT A SPRAVOVAT TERITORIUM KTERÉHO-KOLI JINÉHO národa prostě z důvodu nadřazenosti, kterou si sám připisuje, a kvalifikace pro zavádění civilizace, kterou si sám přičítá.**“

**etický
socialista⁸⁸**

S. 212—213 [195] (odpověď těm, kteří obhajují imperialismus s odvoláním na „křesťanskou“ misionářskou činnost): Jak lze porovnat oba konečné výsledky? Jaká je váha *křesťanství a jaká průmyslu a obchodu*? To jsou zajímavé otázky, na které je zřejmě třeba odpovědět.“

**dobře
řečeno!!**

S. 214 [196]. „On“ (lord Hugh Cecil ve svém projevu 4. května 1900 ve Společnosti pro šíření evangelia (!!!)) „se domnívá, že bychom měli do určité míry *posvěcovat* ducha imperialismu, uvědomující si důležitost misionářské práce.“

perla!

**„finanční
kapitál“**

S. 224 [202]. „Kontrolující a řídící síla celého tohoto procesu, jak jsme viděli, je tlak *finanční*“

a průmyslové motivace, působící v přímém, okamžitém a materiálním zájmu MALÝCH, SCHOPNÝCH A DOBRĚ ORGANIZOVANÝCH skupin v zemi.“

((dívají se z odstupu, zpovzdálí a pod-))
(něcují jako za búrské války³⁹)

S. 227—228 [204—205]. „*Jingoismus* je jen rozkoš diváka, neочиštěná žádným osobním úsilím, rizikem nebo obětí, diváka, který se pase na nebezpečích, bolestech, vraždění bližních, které nezná, ale jejichž zničení si přeje ve slepé a uměle podněcované nenávisti a pomstychtivosti. V *jingoismu* je všechno soustředěno na hazard a slepé běsnění bitev. Tvrdá a úmorná jednotvárnost pochodů, dlouhá období vyčkávání, těžká strádání, hrozná únava z dlouhotrvajícího vojenského tažení, to vše nehraje v jeho představách žádnou roli. Lepší stránky války, krásný duch soudržnosti, který vzniká při společném osobním nebezpečí, plody disciplíny a sebekontroly, respekt k osobě nepřítele, jehož odvalu musí voják uznat a ve kterém se časem naučí spatřovat spolubližního, všechny tyto zmírňující momenty skutečné války jsou naprosto cizí *jingoistovu* cítění. Jsou to přesně tyto důvody, které mají na mysli někteří zastánci míru, když tvrdí, že dvě nejpůsobivější brzdy militarismu a válek by byly povinná vojenská služba všech občanů a zkušenost z invaze.

Je zcela zřejmé, že DIVÁCKÁ ROZKOŠ JINGOISMU je nejvážnější faktor imperialismu. Dramatická falzifikace války i veškeré politiky imperialistické expanze je nutná, aby v lidu živila tuto vášň, a tvoří nemalou část umění vlastních organizátorů imperialistických výbojů,

originální!

malých skupin obchodníků a politiků, kteří vědí, co chtějí, a jak toho docílit.

sic! Zaslepen pravou i falešnou slávou vojenského hrdinství a skvělou gloriolou tvůrce impérií stává se *jingoismus* jádrem ONOHO DRUHU VLASTENECTVÍ, kterým se dá operovat v zájmu jakéhokoli šilenství nebo zločinu.“

S. 232—233 [208]. „Oblast nebezpečí je ovšem daleko širší než imperialismus a zahrnuje veškerou oblast *materiálních zájmů*. Je-li však rozbor v předcházejících kapitolách správný, *imperialismus představuje první oporu těchto zájmů*. Pro třídu *finančníků* a spekulantů znamená imperialismus prostředek k prosazení jejich soukromých obchodů na veřejné útraty, pro *vývozní průmysl* i obchod násilné rozšíření *cizích* trhů a protekcionistickou politiku s tím spojenou, pro *úředníky a skupiny odborníků* velkou příležitost získat úctyhodné a výnosné zaměstnání, pro *církev* posílení autority a prosazování její duchovní kontroly nad velkým množstvím nižších národů, pro *politickou oligarchii* jediný účinný prostředek k *odvrácení sil demokracie* a perspektivu oslňující politické kariéry v okázalém budování impéria.“

„odvrátit“

!! S. 238. [213—214]. Mr. Kidd, profesor Giddings a „*fabiánští*“ (NB) *imperialisté* odůvodňují nutnost „kontrolovat tropy ‚civilizovanými‘ národy“ *materiální* nezbytností. Přírodní bohatství tropických zemí „je *životně důležité pro existenci a pokrok západní civilizace*... Jednak proto, že v mírných pásmech prostě vzrůstá populace, a jednak proto, že stoupá *materiální životní úroveň*, bude tato závislost zemí mírného pásma na zemích tropických nutně vzrůstat.“ Stále větší oblasti tropických zemí musí být obdělávány. Přitom domorodci, vzhledem k vlastnostem, které v nich vytváří

horké klima, nejsou schopni pokroku: jsou bezstarostní, jejich nároky se nezvětšují. „Domorodci sami nebudou z vlastní vůle rozvíjet přírodní bohatství tropů“ (239).

S. 239—240 [214]. „Zdůrazňuje se, že nemůžeme *nechat tyto země ležet ladem*; je naší povinností dohlížet na jejich rozvoj v zájmu celého světa. Běloši však nemohou ‚kolonizovat‘ tyto země, usadit se tam a rozvíjet jejich přírodní zdroje prací svých vlastních rukou; *mohou jen organizovat práci domorodců a dohlížet* na ni. Přitom mohou *naučit* domorodce různým řemeslům a vzbudit v nich snahy o materiální a morální pokrok, vštěpovat jim vědomí nových ‚potřeb‘, které v každém společenství tvoří základ civilizace.“ !!!

S. 251 [222]. „Zkrátka, dokud neexistuje nějaký vskutku mezinárodní orgán, který by pověřoval civilizované státy povinností vychovávat nižší rasu, není nárok na takové ‚pověření‘ ničím jiným než *drzým* (*) *aktem prosazování vlastní vůle*.“

(*) !! **pověření (kolonie dávají „pověření“ k tomu, aby je někdo učil, pověřují „ním“ metropole)!!**

S. 253—254 [224]. Trast hlavních evropských velmocí by znamenal vykořisťování mimoevropských zemí. Hospodaření Evropanů v Číně „na skutečné historii dostatečně odhaluje falešnost oněch tvrzení, že by ohledy na svěřený civilizační úkol oduševňovaly a řídily zahraniční politiku křesťanstva... *Když někdy dojde k společné mezinárodní politice* ohledně postoje *k nižším rasám*, nemá povahu *morálního pověřenectví*, ale *obchodní ‚dohody‘*.“

((**K otázce Spojených států evropských!!**))

S. 259—260 [228]. „Největší a konec konců nejzávažnější z rozporů v jižní Africe je rozpor mezi politikou prováděnou v Basutsku a politikou prováděnou

|| v Johannesburgu a v Rhodesii, neboť právě zde vidíme rozdíl mezi ‚*zdravým imperialismem*‘, který se zaměřuje na ochranu, výchovu a samostatný rozvoj ‚nižší rasy‘, a ‚*nezdravým imperialismem*‘, který ponechává tyto rasy napospas hospodářskému vykořisťování bílých kolonistů, kteří jich využívají jako ‚živých nástrojů‘ a jejich půdy jako naleziště rud či jiných výnosných pokladů.“

!! || S. 262 [230] (poznámka). „Ale v britských protektorátech Zanzibaru a Pembě *otroctví dosud existuje* a britské soudy je uznávají...“ Propouštění z otroctví postupuje příliš pomalu, protože je na něm zainteresováno mnoho lidí. „Z odhadovaných 25 000 otroků v Pembě bylo dodnes osvobozeno podle dekretu méně než 5000.“

((1897—1902)) **Sultánův dekret o osvobození otroků byl vydán v roce 1897, ale vyhlášen na shromáždění Anti-Slavery Society [Společnosti pro boj proti otrokářství] 4. dubna 1902.**

S. 264 [231]. „Skutečná historie imperialismu, *na rozdíl od* kolonialismu, jasně tuto tendenci ukazuje“ (**tendenci nutit domorodce, aby využívali své půdy v *náš* prospěch**).

||| S. 265 [232]. „Ve většině zemí světa čistě nebo výhradně *obchodní* motivy a obchodní způsob jednání vytvářely jádro, ze kterého vyrůstal *imperialismus*; z původního obchodního osídlení se vytvořilo průmyslové a kolem něj vznikaly *koncese* na využití půdy a *nerostného bohatství* a průmyslové osídlení si vytvořilo ozbrojené *síly* k ochraně a k získání dalších koncesí a k tomu, aby se zabránilo a trestalo porušování smluv a pořádku. Jiné zájmy, politické a náboženské, vystupují stále naléhavěji, původní obchodní osídlení nabývá *silnějšího politického*

a vojenského charakteru, otěže vlády všeobecně přejímá z rukou **společnosti stát** a nevyhraněný protektorát nabývá postupně formy kolonie.“

S. 270 [235]. Místní obyvatelstvo je násilím donucováno pracovat pro průmyslové společnosti; někdy se to děje v podobě organizování „milice“ z domorodců, která údajně slouží k ochraně země, ale ve skutečnosti musí pracovat pro evropské průmyslové společnosti. **NB**

S. 272 [238]. U břehu přistane člun, skleněnými korálky a tretkami je získán náčelník, který za tyto dárky udělá znamení na „smlouvě“, jejíž smysl nechápe. **!!** Smlouvu podepíše tlumočnický a dobrodruh, který přijel do země, a země je od této chvíle považována za spojenkyňi (**kolonii**) oné země, z níž pochází cizinec — Francie nebo Anglie.

S. 280 [242]. Tam, kde bylo zrušeno přímé otroctví, slouží **daně** k donucení domorodců, aby pracovali. „Tyto daně jsou nezřídka ukládány právě za tím účelem, aby byli domorodci zbaveni své půdy, aby byli nuceni prodávat svou pracovní sílu a dokonce proto, aby byli vehnáni do povstání, po kterém pak následují hromadné konfiskace.“

S. 293 [252—253]. „Ale dokud je dovoleno bílým farmářům nebo bílým majitelům dolů, krátkozrakým ve svých úzce obchodních zájmech, aby buď zásahem na vlastní vrub nebo tlakem na koloniální nebo imperiální vládu vnikali do zemí ‚nižších ras‘ a přisvojovali si jejich půdu a práci, je základní princip **„zdravého“ imperialismu** porušen a fráze o *výchově* k „ušlechtilé práci“ a o *výchově* ras z ‚dětství‘ k mužnosti, ať už je pronášejí ředitelé důlních společností nebo státníci v Dolní sněmovně, *jsou jen o málo lepší než pohoršlivé ukázky pokrytectví*. Jsou založeny na **FALŠOVÁNÍ SKUTEČNOSTI A PŘEKRUČOVÁNÍ MOTIVŮ**, kterými se politika ve skutečnosti řídí.“

S. 295 [254]. „Pečeť *„parazitismu“* nese každá **osada bělochů** mezi těmito nižšími rasami; jinými slovy, nikde nemají vztahy mezi bělochy a barevnými zdravými

charakter vzájemné pomoci. Nejlepší služby, jaké by tu mohla bílá civilizace prokázat, by byl příklad normálního, zdravého společenství bělochů uplatňující v praxi nejlepší stránky západního života, a to je skoro v každém případě vyloučeno z důvodů klimatických a jiných fyzických podmínek. Přítomnost místně roztroušených

NB

||| *bílých úředníků, misionářů, obchodníků, důlních nebo plantážních dozorců, většinou jakési vládnoucí* kasty mužů s malými vědomostmi a sympatiemi pro instituce domorodců, sotva může posloužit tomu, aby dala těmto rasám na nižším stupni vývoje aspoň takové vymoženosti, jaké je západní civilizace s to poskytnout.“

S. 301. „Reverend J. M. Bovill, představený katedrály, je „profesionálním *smiřovatelem boha s mamonem*.“ Ve své knize *Natives under the Transvaal Flag* [Domorodci pod transvaalskou vlajkou] popisuje, jak v blízkosti dolů dovolují domorodcům stavět si chatrče, což jim umožňuje „žít víceméně ve stejných podmínkách jako ve svých rodných kraalech“. To všechno jsou jen *pokrytecké* fráze; život domorodců „má plně zemědělský a pastevecký charakter“, ale nutí je *pracovat* za mzdu v dolech.

S. 304. „Domorodci jsou na vyhrazených územích ascripti glebae [připoutáni k půdě] a žijí v naprostém otroctví, neboť nemají ani hlasovací právo, ani nemohou jiným politickým způsobem vyjádřit své požadavky a postrádají hospodářské prostředky k rozvoji.“

(**rozloha
rolnických
pozemků
v Indii**)

||| S. 309—310 [260]. „Ale milióny indických rolníků zápasí o existenci na *polovině akru*. Jejich život je *neustálý zápas s hladem* a končí příliš často porážkou. Jim nejde o to, jak žít *lidsky*, žít alespoň na úrovni svého žalostného životního standardu, jim jde o to vůbec žít a neumřít... Můžeme skutečně říci, že v Indii s výjimkou zavlažovaných oblastí je hlad chronický, endemický jev.“

NB

S. 323 [270]. „Tento klam“ (že „civilizujeme Indii“) „je udržován při životě jen sofistikou imperialismu, který sprádá tyto lži, aby zakryl svoji nahotu a zisky, které jistě zainteresované skupiny vysávají z impéria.“

S. 324 [270]. „Nový imperialismus se liší od starého imperialismu za prvé tím, že na místo ambicí jednoho rostoucího impéria staví teorii a praxi *vzájemně soupeřících impérií*, z nichž každé je motivováno stejnými choutkami po politické expanzi a obchodních výsadách; za druhé tím, že *finanční* zájmy nebo zájmy *týkající se umístění kapitálu* převládají nad zájmy obchodními.“*

NB: odlišnost nového imperialismu od starého

S. 329—330 [274]. „Není vůbec vyloučeno, že by Čína mohla západním průmyslovým státům všechno oplatit a buď převzít jejich kapitál i organizátory, nebo, což je pravděpodobnější, nahradit je vlastními a *zaplavit jejich trhy* lacinějšími výrobky, přitom odmítat jejich protidovoz a zajistit si zaplacení vzetím jejich kapitálu do zástavy a tak obrátit dřívější proces investic, až by postupně získala finanční kontrolu nad svými někdejšími patrony a civilizátory. **To není holé fantazírování“ (Čína se může probudit)...**

S. 332—333 [276—277]. „Militarismus může ještě dlouho žít, neboť může, jak jsme ukázali, v mnohém směru posloužit k udržení *plutokracie*. S ním spojené výdaje znamenají *výnosnou podporu* jistých mocných finančních zájmů. Militarismus je *dekorativní* prvek života společnosti a je ho *především* třeba, aby byl *zadržován* nápor sil zasazujících se o vnitřní reformy. Všude jsou síly kapitálu v jeho koncentrovanějších formách

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 407—408. Red.

dobře
řečeno!!

„Spojené
státy
evropské“

lépe organizovány než síly dělníků a dosáhly vyššího stupně vývoje. **Zatímco dělnická třída o mezinárodní spolupráci jen mluvila, kapitál ji už uskutečnil.** Proto je tedy zcela pravděpodobné, že příští generace bude svědkem tak mocného mezinárodního spojení největších finančních a obchodních zájmů, že skoro vyloučí možnost válek mezi západními státy. Nehledě na egoistickou a lačnou soudobou politiku, která dnes oslabuje evropskou aktivitu na Dálném východě, *pravé drama* začne, až síly mezinárodního kapitalismu prohlašujícího se za reprezentanta civilizace spojeného křesťanstva budou využity k pokojnému ovládnutí Číny. Tehdy může vyvstat skutečné ‚žluté nebezpečí‘. Není-li důvodu očekávat, že Čína dovede vypěstovat národní **patriotismus**, který jí dodá sil vyhnat západní vykořisťovatele, bude se muset podrobit procesu dezintegrace, který můžeme vhodněji nazvat ‚rozdělením‘ Číny než jejím ‚rozvojem‘.

Teprve potom si budeme moci učinit představu o velikosti rizika a **šilenství** tohoto nejužasnějšího revolučního činu v historii lidstva. Možná že teprve potom poznají západní národy, že ve skutečnosti dovolily malé hrstce soukromých spekulantů, aby je zatáhla do takového imperialismu, jehož všechny výdaje a nebezpečí hazardní politiky jsou stonásobně vyšší a z kterého není bezpečné cesty zpět.“

S. 335 [277—278]. ((NB: perspektiva parazitismu.))
„Větší část západní Evropy by **pak** mohla nabýt tvářnosti a rázu, které dnes mají některé části těchto zemí: jižní Anglie, **Riviéra** a ty kraje v Itálii a Švýcarsku, jež jsou nejvíce navštěvovány turisty a obydleny boháči; to znamená — žila by tam malá hrstka zámožných

aristokratů pobírajících dividendy a renty z *Dálného východu* s o něco početnější skupinou *odborného personálu a obchodníků* a ještě větším počtem *služebnictva a dělníků zaměstnaných v dopravě* a ve **zpracovatelském** průmyslu. Nejdůležitější průmyslová odvětví by pak zmizela a *potravin y a průmyslové polotovary denní spotřeby* by *plynuly jako tri-but* z *Asie a Afriky*.“*

S. 337 [281]. „Ale ekonomický *raison d'être* imperialismu v otevření Číny je, jak vidíme, docela jiný než zříditi normální obchod. Záleží ve vytvoření ohromného nového trhu pro západní investory, jehož výnos bude ziskem pro investorské kruhy, a nikoli ziskem pro všechny. Normálnímu a zdravému použití přírůstku světového bohatství k prospěchu všech brání povaha tohoto imperialismu, *jehož podstatou je vytvářet trhy pro kapitálové investice, a ne pro obchod*, a využití ekonomické převahy levné cizí výroby tak, že tato výroba vytlačí výrobu vlastní země a podpoří politickou a hospodářskou nadvládu jisté třídy.“

**podstata
imperia-
lismu**

S. 346 [287]. „Násilné ovládnutí **Asie Evropou** za účelem zisku a ospravedlnování její nadvlády předstíráním, že civilizuje Asii a pozvedá ji na vyšší úroveň duchovního života, bude možná odsouzeno historií jako *vrchol bezpráví a hlouposti imperialismu*. Co nám Asie může dát, to jest své nezměrné poklady moudrosti, své zkušenosti věků, to si odmítáme vzít. To mnoho nebo málo, co bychom jí pak mohli dát my, zkazíme barbarským způsobem, jakým to děláme. To je, co *imperialismus* vykonal a *koná pro Asii*.“

S. 350 [291]. „Když Mr. Chamberlain mluvil o Gladstonově návrhu zákona na irskou samosprávu z roku 1886,

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 419. *Red.*

o Home Rule Bill, řekl: „Hledal bych řešení *v zásadě federace*. Můj nanejvýš ctihodný přítel hledal vzor ve vztazích naší země k jejím samosprávným a prakticky nezávislým koloniím.‘ Ale federace je lepší, neboť pak zůstane Irsko nedílnou součástí Velké Británie, kdežto se samosprávnými koloniemi je spojení pouze morální. V poslední době se ubírá vývoj demokracie k federaci, k semknutí, nikoli k oddělení.“

(Vše je z Chamberlainova projevu.)

[Chamberlain dává přednost federaci před oddělením a „odstředivými“ tendencemi.⁴⁰]

NB
srov.
Kautsky
o „ultra-
imperialismu“

S. 351 [291]. „Křesťanství rozšířené v několika velkých federativních impériích, z nichž každé ovládá řadu necivilizovaných kolonií a závislých zemí, pokládají mnozí lidé za nejzákonnější vývoj současných tendencí a za něco, co dává největší naději na trvalý mír na pevném základě interimperialismu.“*

Vzniká prý idea panteutonismu, panslavismu, panlatinismu, panbritanismu atd., řada „spojených států“ („Unions of States“).

v co by vyústil Kautského „ultra-imperialismus“ a Spojené státy evropské na základě kapitalismu: v „interimperialismus“!!

S. 355—356 [293—294]. „Spojené království“ za dnešní imperialistické politiky „nemůže bez podstatné pomoci kolonií unést finanční břímě spojené s nutností rozšířit loďstvo.“ To může vést k oddělování kolonií, jejichž zájmy nejsou spjaty s imperialistickou politikou (Anglie), při jejímž určo-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 433. *Red.*

vání (**politiky**) nemohou mít žádný rozhodující hlas, každá z nich — jako federální země — bude mít za sebou jen nepatrnou menšinu při obrovském množství anglických kolonií, které ve většině případů mají velmi málo společného. Pro Velkou Británii je výhodná „imperiální federace“, pro kolonie nikoliv.

S. 373. [306]. „Nový imperialismus **zabíjí federaci svobodných samosprávných států**. Kolonie mohou o ní uvažovat, ale půjdou svou dosavadní cestou.“

S. 378—379. [310]. „Zvyk investovat kapitál v cizině, který lze od nedávné doby pozorovat, se dnes rozmohl tou měrou, že bohaté a politicky vlivné třídy ve Velké Británii *dostávají nyní stále větší a větší podíl svých důchodů z kapitálu investovaného mimo území Britského impéria*. Tato rostoucí **za-
interesovanost** našich boháčů v zemích, které **nejsou** jimi politicky kontrolovány, je **revolucionující** silou v moderní politice. Znamená stále sílicí tendenci využívat své politické moci jakožto občanů tohoto státu *k zásahům* do politických poměrů ve státech, na jejichž průmyslu jsou hmotně zainteresováni.

**politika
finančního
kapitálu**

Je třeba nepokrytě přiznat, že toto využívání státních prostředků k ochraně a prospěchu soukromých investic je absolutně **nepřípustné**.“

S. 380 [311]. „Tyto síly bývají označovány jako kapitalistické, ale nejvážnější nebezpečí vzniká z **vlastních** průmyslových investic v cizině, ale z *burzovních machinací finančníků s akciemi a cennými papíry, týkajícími se těchto investic*.“

**(
malo-
měšťácká
utopie!!
)**

S. 381—382 [312]. „Analýza **imperialismu** s jeho přirozenými oporami, militarismem, oligarchií, byrokracií, protekcionis-

**maloburžo-
azní
demokrat!!**

**demokra-
tizace
zahraniční
politiky**

mem, koncentrací kapitálu a prudkými výkyvy ekonomiky ukázala, že je *největším nebezpečím pro moderní národní státy*. Moc imperialistických sil ve státě umožňující jim využívat jeho zdrojů pro svůj soukromý zisk pomocí státního aparátu, *může* být *svržena jen nastolením skutečné demokracie*, řízením veřejné politiky lidem *pro lid* prostřednictvím zástupců, které lid přímo kontroluje. Je-li naše nebo některá jiná země již zralá pro takovou demokracii, o tom mohou být *vážné pochybnosti*, ale dokud *zahraniční politika* ,nebude široce založena na vůli lidu, zdá se, že je malá naděje na nápravu‘.“

S. 382—383 [313]. „*Imperialismus* teprve začíná chápat své možnosti v plné šíři a vyvíjet se v rafinovaný způsob řízení osudu národů. Široké volební právo, poskytnuté i lidem, jejichž vzdělání stačí jen k tomu, aby nekriticky četli, co se tiskne, nesmírně prospívá plánům dravých podnikatelů-politiků, kteří kontrolující tisk, školy, a v případě potřeby i církve, *podsovávají masám imperialismus pod přitažlivou maskou okázalého patriotismu*.

Podle našeho přesvědčení je *hlavní* hospodářský kořen imperialismu v *nerovnosti* ekonomických příležitostí, což umožňuje privilegované třídě hromadit přebytky příjmů. Tyto přebytky, pro které se hledá vhodné umístění, vykonávají další tlak. Vliv těchto investorů a jejich finančníků na politiku státu zajišťuje *národní koalici s jinými materiálními zájmy*, které jsou ohroženy hnutím za sociální reformy. Nástup *imperialismu* slouží tak *dvojímu* účelu. Jednak zajišťuje na veřejné útraty soukromé materiální výhody pro privilegované třídy *investorů* a obchodníků, a současně podporuje i *obecné zájmy konzervatismu* tím, že *odvrací* energii i pozornost veřejnosti od vnitřní problematiky a zaměřuje je na problémy vnější.“

S. 383 [313]. „Označovat *imperialismus* za ‚národní politiku‘ je *nestydatá lež*. Zájmy *národa* jsou v přímém rozporu s každým aktem této *expanzivní* politiky. Každé rozšíření panství Velké Británie v tropech je nepochybným oslabením *vlastního britského nacionalismu*. Imperialismus je sice v určitých kruzích vychvalován s odůvodněním, že prolomením úzkých mezí národností usnadňuje a urychluje vývoj internacionalismu. Jsou dokonce lidé, kteří pod tlakem imperialismu *schvalují nebo omlouvají násilné potlačování malých národů většmi*. V jejich představách je to nejpřirozenější cesta k světové federaci a k věčnému míru!“

á la Cunow
a spol.!!

**Obhájci imperialismu souhlasí
s pohlcením malých národů!!**

S. 384 [314]. „Naděje na budoucí internacionalismus je především zároveň i příkazem k zachování a k svobodnému rozvoji *nezávislých národů*, neboť bez nich by nebylo postupného vývoje k internacionalismu a mohlo by nejvýše dojít jen k řadě neúspěšných pokusů o *chaotický a nestálý kosmopolitismus*. Tak jako je individualismus nezbytný pro každou zdravou formu nacionálního socialismu, *tak je nacionalismus nezbytný pro internacionalismus*. Žádná organická koncepce světové politiky nemůže vycházet z jiného předpokladu.“

motanice

S. 384—385 [314—315]. Nakolik jsou **možné** skutečné národní vlády zastupující zájmy lidu, a nikoli hrstky oligarchů, **natolik** budou odstraněny konflikty mezi národy a bude se rozvíjet mírový internacionalismus (**poštovní konvence atd. prý k tomu vedou**), založený na společenství zájmů mezi

národy. „Hospodářské pouto jako základna pro růst internacionalismu je daleko silnější a spolehlivější než tzv. pouto rasové“ (panteutonské, panslavistické, panbritanské etc.) „nebo politická aliance založená na jakémisi krátkozrakém předpokladu rovnováhy sil.“

S. 385—386 [315—316]. „Jaké možnosti nám

tedy skýtá širší spolek západních států, *evropská federace velmocí*: taková federace by nejenom *nepodporovala věc* světové civilizace, *ale mohla by znamenat nesmírné nebezpečí západního parazitismu*: vyčlenit skupinu *vyspělých průmyslových států*, jejichž *vyšší* třídy by pobíraly nesmírné tributy z *Asie a Afriky*, a z těchto tributů by vydržovaly velké *zkrocené* masy zaměstnanců a služebnictva, které by už nevytvořily zemědělské a průmyslové výrobky *denní potřeby*, ale vykonávaly by osobní služby nebo pracovaly v průmyslu druhého řádu pod kontrolou *nové finanční aristokracie*. Ti, kteří jsou ochotni *odbyt takovou teorii* mávnutím ruky jako nezasluhující* pozornosti, nechť se zamyslí nad hospodářskými a sociálními poměry v oněch *krajích* dnešní *jižní Anglie*, KTERÉ SE JIŽ OCTLY V TÉTO SITUACI. Nechť si představí, jak nesmírně by se mohl rozšířit tento systém, kdyby *byla Čína podrobena* hospodářské kontrole takových skupin *finančníků, „investorů“* a jejich politických, obchodních a průmyslových úředníků, kteří by ždímalí zisky z potenciálně *největšího* rezervoáru, jaký kdy svět znal, *aby pak tyto zisky byly spotřebovány v Evropě*. Situace je příliš složitá, hru světových sil lze příliš těžko předvídat, než aby bylo možno s *velkou pravděpodobností* vyslovit tuto nebo kteroukoli

NB
++++
++++
++++

* Lenin v díle Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu za slovem „teorii“ dodává v závorkách: „bylo by třeba říci perspektivu“. Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 419 a tento svazek, s. 452. *Red.*

jinou předpověď budoucího vývoje v jednom směru. *Aušak* vlivy, které dnes ovládají *imperialismus* západní Evropy, *spějí tímto směrem*, a nena-
razí-li na *odpor* nebo nebudou-li obráceny jinam, |||| **správně**
povedou k *právě takovému dovršení tohoto procesu*.*

Budou-li *vládnoucí* třídy západních států s to usku-
tečnit své zájmy v takové kombinaci (a každým rokem je
zřejmější, že se kapitalismus stává stále více mezinárod-
ním) a nebude-li Čína schopna dostatečně se bránit, *stane*
se zcela reálnou možností parazitního imperialismu, u kterého
by se opakovaly, a to ve větší míře, *mnohé rysy římského* ||||
impéria na jeho sklonku.“

S. 389 [317—318]. „*Nový* imperialismus se podstatně ne-
liší od svého starověkého vzoru (římské impérium). Je stejným
parazitem. Ale přírodní zákony, které odsuzují *parazity*
k zániku, platí nejen pro jednotlivce, ale i pro národy. Složi-
tost procesu a zastírání podstaty věci mohou *zánik zpomalit,*
ale ne odvrátit. „Tvrzení, že *imperialistický* stát, podmaňující
si násilně jiné národy a jejich zemi, činí tak proto, aby pře-
moženým národům prokázal služby rovné těm, které sám
vyžaduje, je vědomá *lež*. Takový stát vůbec nepomýšlí na
rovnocenné protislužby, ani jich není schopen.“

Konec

---

* Srov. Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 419—420. *Red.*

S E Š I T

λ

(L A M B D A)

Obsah

λ

- M. Sembat. Faites un Roi etc.**^[407] [Nastolíte krále etc.] [1—17]
- Schulze-Gaevernitz. Britischer Imperialismus**^[396] [Britský imperialismus] [18—34]

SEMBAT. NENASTOLÍTE - LI MÍR, NASTOLÍTE KRÁLE

Marcel Sembat. *Faites un Roi sinon Faites la Paix!* [Nenastolíte-li mír, nastolíte krále].⁴¹ **Paříž 1913 (Eug. Figuière). 5. vydání ((278 s.)).**

(Vyšlo 20. července 1913.)

„Co kdybychom například odhalili, že jsme byli zataženi do systému aliancí, jež nás horečným zbrojením vedou přímo k válce; a nicméně, že je tento systém aliancí vytvořen na stejných základech, které by stačily k zajištění míru?“ (s. XI).

„Cožpak nevíte, že novodobá válka se každým dnem stále více a více podobá průmyslovému podniku? Že mobilizace je obrovská průmyslová operace? Že stejně jako každá průmyslová operace vyžaduje technické znalosti a schopnosti?“ (s. 13).

„Ano! Lze si představit republiku, méně odtrženou od života a dění. Je to tím nutnější proto, že nynější republika nejenže není schopná vést válku, jak jsem se snažil dokázat

na předcházejících stránkách, ale stejně tak není schopná zajistit mír“ (s. 25).

„Neříkejte mi, že se lze bez toho obejít, že si nepřejete žádné výboje, že usilujete jen o sebeobranu: pouhé žvanění“ (s. 28).

„Po agadirské krizi jsem jednou v poslanecké sněmovně navrhl, abychom se pokusili vytvořit nový orgán“ (s. 31).

„Podstatou návrhu bylo, aby pro řízení zahraniční politiky byla zřízena rada složená ze všech bývalých ministrů zahraničních věcí“ (s. 31).

„Shromáždit všechny bývalé ministry zahraničních věcí? Ale přáteli, ti budou přemýšlet jen o tom, jak hodit klacek pod nohy svému nástupci! Spadl jste snad z měsíce?“ (s. 33).

„Kdyby byla *finanční historie dnešní Francie* sepsána pravdivě, byla by to historie celé řady jednotlivých loupeží, připomínajících drancování dobytého města! NB

Je to historie olupování prostoduchého národa prohnánymi finančníky. Pohleďme, co se děje, když má francouzský stát co dělat nikoli se svými občany, nýbrž s cizími vládami“ (s. 41). NB

„Aby je* přesvědčil, nabídl mu pan Delcassé pěkný kousek Maroka s příslibem naší přátelské pomoci a vojenské i finanční podpory. Na základě vzájemnosti! Dvě stě tisíc zdatných španělských vojáků zázračně zaplní mezery v našich vojenských silách“ (s. 49).

„Kolik měsíců jsme nechali uplynout, než jsme uznali Portugalskou republiku?

Ve chvíli, kdy píší tyto řádky, jsme ještě neuznali Čínskou republiku; Spojené státy se k ní již chovají jako k důležitému činiteli! Ale my jsme ji obětovali našim finančníkům.

Když Norsko váhalo, učinili jsme alespoň jediné gesto, řekli jsme alespoň slovo? A Norsko na to čekalo!“ (s. 65).

„Kdybychom nebyli po dvacet let španělské revolucionáře

* Španělsko. *Red.*

záměrně uklidňovali a odrazovali, nebylo by republikou jen Portugalsko! Nemuseli bychom si kupovat spojenectví se Španělskem za kousky Maroka! Nemuseli bychom projednávat obnovení zákona o tříleté vojenské službě“ (s. 68).

„Můj přítel Jaurès mi mimo jiné nejednou říkal: „Zveličujete nebezpečí! Není třeba se domnívat, že válka určitě propukne. Každý rok, který uplyne, upevňuje mír a zmenšuje pravděpodobnost války. Nezvyšuje se naopak nebezpečí války právě předpovídáním konfliktu?“

Byl bych šťasten, kdybych mohl sdílet tuto jistotu a přesvědčit sám sebe, že se nám společným úsilím podaří ještě dlouho zažehnat nebezpečí. Ale právě proto, že se obávám pravého opaku, právě že po mnohaletém uvažování cítím, jak ve mně dozrává a upevňuje se opačný názor, právě proto jsem napsal tuto knihu“ (s. 76—77).

„A pak, jak můžete chtít, aby Němci brali vážně naše mírová ujišťování, když se za obránce míru prohlašují nejzjevnější revanšisté?

Vyvozují z toho závěr, že Francie usiluje o revanš a že jen zdravý rozum nám brání mluvit o tom nahlas. Cítí, že jsme ve střehu, že jsme připraveni využít každé příležitosti, která nám slibuje vítězství. Ptám se všech čestných Francouzů: jsou tak docela na omylu? Odvážíte se v hloubi duše tvrdit, že jsou na omylu? Kdyby se skutečně naskytna zjevná, mimořádná příležitost, která by vystavila oslabené Německo našim úderům a slibovala nám jisté vítězství, váhali bychom snad je napadnout? Kdo z nás může zaručit, že touha po míru nabude převahy a že zuřivá vlna militantního patriotismu nezlomí žádný odpor?“ (s. 88).

NB |||| „Obranná válka však není o nic méně válkou než válka útočná, a myšlenka na obranu může vést k útku“ (s. 91).

„To* je třeba podporovat z celého srdce! Socialisté se rádi posmívají pacifistickým snahám! Spatřují

* — pacifistické hnutí. *Čes. red.*

v nich jakousi internacionální filantropii, která, ne-
snaží-li se oklamat druhé, klame sama sebe, a za-
vívá oči před ekonomickou podmíněností války, stejně
tak jako se soukromá dobročinnost neohlíží na mecha-
nismus vzniku bídy.

Ale socialisté přece jen nejsou se svými posměšky v právu!
Většinou socialistických poslanců nebrání, aby vstoupili do
Skupiny arbitráže a podporovali všechna její vystoupení“
(s. 93).

„Léon Bourgeois dospěl ke koncepci Federace národů a
Spojených států evropských! Oho! Octli jsme se v bezpro-
středním sousedství internacionály!“ (s. 95).

„Všechen proletariát...! lepší povstání než válka... travič-
ský tisk... spiknutí kapitalistů... Creusot... výrobci děl...
proti silám kapitalistů postavíme povstání dělníků...“ (s. 106).

„Lid Paříže posílá německému lidu bratrský pozdrav a
prohlašuje, že je připraven všemi prostředky, a v případě
potřeby i generální stávkou a povstáním čelit zločinnému po-
činání podněcovatelů války...“ (s. 106—107).

„V hloubi duše jsem přesvědčen, že je zde jistý pocit zne-
pokojení: znepokojení lidí, kteří si je sami ve všech svých
myšlenkách nepřiznávají“ (s. 108).

„Vypukne-li válka, pak uvidí! V předměstích přece jen*
k něčemu dojde!“

Přece jen? Ano, to znamená, že jsme velmi hlasitě křičeli,
abychom nahnali strachu, ale že si vůbec nejsme jisti, ovláda-
me-li hromovládce, jehož hromobití napodobujeme.

Generální stávka? Ano, odbory se pro ni vyslovily! Ty do
ní půjdou! Povstání? Barikády? Ano! Předměstí se dostanou
do pohybu, zvláště bude-li se lid domnívat, že jsme útočníky,
iniciátory.

Nu, a budeme-li vyprovokováni my? Jestliže nás Vilém bez
okolků napadne?

„Od toho jsou tu němečtí socialisté!“ Tato slova jsou určena

* Podtrženo Sembatem. Red.

odpůrcům nebo těm, kdo pochybují, a také skeptikovi, který žije v každém z nás: tato slova jsou pronášena řízným a rozhodným tónem. Ale pak začíná našeptávat vnitřní hlas: „A co když mají němečtí socialisté, tak jako my, více dobrých úmyslů než reálných sil...? Vždyť šovinistický tisk je na obou stranách hranic po čertech obratný, když je třeba zamíchat karty!“ (s. 108—109).

„Začnou se tisknout provolání, články a další papíry! Psát je budou lidé, kteří se neodvážejí říci všechno, a číst je budou lidé, kteří se neodvážejí všechno si přiznat!“ (s. 110).

„Přece jen proti nám připravuje ministerstvo války černé listiny. Jsme to přece my, kdo vyhrožuje vládě, že v případě války použije násilí“ (s. 112).

„Jakmile se budeme cítit vyprovokováni, nastane všeobecné pobouření, vyrazí nezadržitelný proud, který se, jak tomu bylo v Itálii, vylije z břehů a smete všechno, co mu přijde do cesty!“ (s. 114).

„Raději povstání...!“

Souhlasím...! Vidíte místo, okolnosti, ulici, výraz tváří soudruhů, číslo novin?“ (s. 115).

„Obávám se, že se na nic nezmůžeme, až to vypukne“ (s. 117).

„To je ona ohromná služba, kterou tolikrát prokázal Francii náš znamenitý přítel Edouard Vaillant, když ve všech tragických okamžicích vmetl vládcům do tváře svou proslulou výzvu *„Raději povstání než válku!“**

Vládcové porozuměli: „Musíme být opatrnější! Nebudeme neuváženě riskovat válku! Nebudeme lehkomyšlně riskovat porážku! Z toho by mohlo být nové 4. září!“ (s. 119).

„Byly to překrásné dny v Basileji, kdy průvody internacionály špely vzhůru ulicemi k staré katedrále!“ (s. 120—121).

„Kolik lidí z těch 300 000 internacionalistů v Treptowě by souhlasilo s tím, aby bylo bezbranné Německo vystaveno úderům šovinistů?“

* Podtrženo Sembatem. *Red.*

Ani jeden! Bravo! Blahopřeji jim k tomu! Ani my nejsme ochotni vydat Francii pangermánům!“ (s. 122).

„A tak ve všech zemích povstáváme proti svým vládám, abychom jim zabránili rozpoutat válku, a nad všechny vlasti stavíme internacionálu“ (s. 122).

„Z toho vyplývá, že jde-li dnes o zachování a zajištění evropského míru za všech podmínek a proti každému nebezpečí, nelze na nás spoléhat víc než na pacifisty.*

Smutná pravda? Komu to říkáte? Nicméně je to však pravda, kterou je užitečné vyslovit“ (s. 123).

„Pochopte přece, že křičet Pryč s válkou!, Válku válce! a nevědět předem, jakými praktickými opatřeními lze ten či onen určitý konflikt odvrátit, znamená uchýlovat se k zaklínání, kouzelnictví a magii“ (s. 124).

„Magie, to je projev neuspokojeného přání a víry, že gestikulace uspíší okamžik jeho uspokojení!“ (s. 125).

„Možnost povstání je, jak jsem již řekl, silným prostředkem nátlaku a výtečnou hrozbou. Jestliže ale čas hrozeb už minul? Jestliže válka je už vyhlášena? (s. 126).

Co dělat? Vyhlásit komunu v každém městě, vztyčit rudý prapor a volit raději smrt v povstání než ústup před vojsky té či oné země? A my, vědečtí socialisté, spolkneme tento nesmysl? Vždyť moderní válka — to je velký průmyslový podnik. Město, které povstane proti nepřátelské armádě a nemá ani dělostřelectvo, ani granáty, to je přece řemeslník, který se staví proti velkému závodu. Moderní armáda spolývá povstalecká města jedno po druhém jako jahody. Ve válce 20. století to pořídí za týden! Uragánem granátů a soustředěnou palbou baterií! A kde, k čertu, vezmou naše města čas vzájemně se spojit a zorganizovat společnou obranu, tj. nemýlím-li se, znovu se vrátit k národní armádě schopné čelit úderu...?

Ale hrdinná oběť, to je krásný chvilkový vznět, nikoli však program strany! To není taktika! Také to není seriózní vojenská operace, ani strategie!“ (s. 126—127).

* Podtrženo Sembatem. Red.

„Všeobecně křičet Pryč s válkou!, hrozit k nebi zařatými pěstmi a představovat si, že se tak můžeme uchránit před válkou — to je holé dětinství! Nestačí se bát války, abychom se před ní uchránili, ani ji proklínat, abychom se jí vyhnuli“ (s. 128—129).

„Žádná smlouva nás k tomu nezavazuje. Děláme to dobrovolně; každým rokem ze své dobré vůle odmítáme francouzskému průmyslu živné šťávy a podporujeme svými úsporami cizí průmysl. Každý to ví a každý to schvaluje“ (s. 199).

„Nepomyslel jste na to,“ pravil, „že budou požadovat, aby měly německé cenné papíry přístup na pařížskou burzu!“

Vím to velmi dobře, a pan de Waleffe má zcela pravdu! Samozřejmě, Němci to určitě budou požadovat“ (s. 202).

„Jediným výsledkem francouzsko-německé dohody může být pro Francii definitivní nastolení evropského míru, aby měla v budoucnosti zajištěny podmínky pro svůj svobodný rozvoj a oprávněný vliv v konsolidované západní Evropě“ (s. 213).

„Spojit se s nimi,“* ((s kým?)) „abychom Němce rozdrtili nebo je uvrhli do jejich jařma, jemuž bychom nadlouho neunikli ani my, znamenalo by předvést celému světu Francii ve spolku s barbarstvím proti civilizaci“ (s. 218).

„Dost jsme se toho naposlouchali o omezení zbrojení! O ,postupném a současném‘ odzbrojení!

Jsou to doslova tytéž návrhy, s nimiž před patnácti dvaceti lety vystoupil jako sympatický mladý muž můj starý přítel Dejeante!“ (s. 225).

„Pokud jde o mne, netajím se tím, že francouzsko-německé sblížení se mi jeví jako obrovská historická událost, která může mít nedozírné důsledky a stát se začátkem nové éry pro celý svět. Na jedné straně je podle počátku toto sblížení pozitivní, úzké a omezené, a je nám diktováno výlučně přáním vyhnout se blízké válce. Na druhé straně, z hlediska budoucnosti, vytváří podle mého názoru zárodek příštích Spojených států evropských“ (s. 230).

* Sembat mluví na tomto místě o Slovanech a Rusech. *Čes. red.*

„...bude to předehra takového vpádu, jako byl vpád Burgundů nebo Normanů, Bude to stěhování národů“ (s. 244).

„Jde o to, že válečný instinkt je těsně a hluboce spojen s ideou vlasti“ (s. 246).

„Pryč s válkou...! Všimli jste si jedné věci? Na protiválečných shromážděních se nikdy nevolá Ať žije mír!

Nikdy! Anebo téměř nikdy...!

Vzdávat chválu míru? Přišli jsme sem, abychom protestovali a bojovali proti špatnosti, hanebnosti, proti válce, kterou nenávidíme, a proti ničemům, kteří ji připravují.

„Jestliže ale nenávidíte válku, musíte si vážít míru!“

Zdá se to zcela jasné, zřejmé, nezvratné, a přece, v rozporu s logikou, cosi v hloubi duše lidu říká ne, a duše lidu má pravdu.

Je snadné volat Ať žije mír! A dál nic? Znamená to, že nám tento mír stačí? A jsme spokojeni? Nikdy! Chceme-li, budeme volat Ať žije sociální revoluce!, ale ne Ať žije mír!. Pryč s válkou, to je velmi dobré, protože je to srozumitelné a pravdivé. Ano, nenávidíme každou válku, ať je jakákoli; není ale pravda, že si vážíme každého míru. Pracující lid si neváží buržoazního míru, toho míru, za něhož se s ním zachází bez boje jako s poraženým. Nejasně cítí, že kdyby vzdával chválu takovému míru, vzbudil by dojem, že jeho jediným přáním je vzdát se svých požadavků, vrátit se ke každodenní bezduché dřině a znovu ospale otáčet svým kolem.

Ale tak to vůbec není!“ (s. 249—250).

„Naši aktivisté mají instinkt davu“ (s. 251).

„Ale v hloubi duše cítí, že nadšení, které se zmocnilo tohoto rolníka v jeho opojení slávou, je tak žhoucí plamen, že jediný den takového nadšení stojí za víc než celý život plný ubíjející jednotvárnosti a že mladý člověk, kterého příští týden zabijí u opevnění Çatalca, toho prožil víc, než kdyby v pětasedmdesáti letech zemřel na svém poli.

Velmi dobře to chápe, a jestliže tímto bojovným nadšením pohrdá, pak je to proto, že zná jiné nadšení a jinou válku, které se mu zdají vznesenější a z jejichž výše útrpně a s pohr-

dáním shlíží na toto staré vojácké nadšení, které už zná a jež prožil“ (s. 252—253).

„Dělník, který nemá nic v míru, nemá co ztratit ani za války. Riskuje jen svou kůží, ale zato dostává pušku. S touto puškou by mohl mnoho vykonat. O tom sní. Ne, rozhodně to není ekonomický zájem, který vyvolává dělníkovu nenávist k válce“ (s. 225).

„Víte, co by Německo určitě získalo v nové válce s Francií? Myslíte lotrinskou rudu?“

Ne, mnohem víc! Před branami Paříže si prostě vezme Belgii a Holandsko. Dolní (inferior) Německo... a jeho koloniální državy, které jsou velmi významné“ (s. 257).

„Hranice dnešních vlastí nejsou pro nás věčnými a nepřekonatelnými překradami... a my vidíme nad francouzským obzorem vycházet nové slunce Spojených států evropských“ (s. 268).

„Jestliže se nám podaří zorganizovat mír a Evropu, myslím, že Republika, Vlast a Internacionála budou v naprosté harmonii, a že nebudeme muset odklidit Republiku do starého železa“ (s. 272).

SEZNAM CITÁTŮ Z KNIHY SCHULZEHO - GAEVERNITZE BRITSKÝ IMPERIALISMUS ⁴²

43 horní vrstva dělnictva a dělnické masy versus církve	401 idealismus ve službách imperialismu!
56 nahoře	402 Německo v čele lidstva
73 koloniální državy (<i>zdvojnásobily se</i>)	412 (Jebb)
75 (druhé Irsko)	415 (č. 53)
87 imperialismus z konce 19. století	422 (Holland)
104 Multatuli	423 (č. 104), idem č. 111 Hobhouse, ibidem č. 112 Marcks
	426 č. 116 a 118

119 glacis ⁴³	č. 133
122 národní hospodářství	č. 136
jako celek	č. 151
159 libra šterlinků do	č. 155
20. století	č. 171
174 Kanada	č. 342
217 (totéž)	č. 365

SCHULZE - GAEVERNITZ.
BRITSKÝ IMPERIALISMUS

Dr. G. von *Schulze-Gaevernitz*: *Britischer Imperialismus und englischer Freihandel zu Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts* [Britský imperialismus a anglický volný obchod počátkem 20. století], Lipsko 1906 (477 s.).

Ničema, nestoudník, kantovec, pro náboženství, šovinista — shromáždil některé velmi zajímavé fakty o anglickém imperialismu a napsal živou, poutavou knihu. Procestoval Anglii, nasbíral spoustu materiálu a dojmů. Nakradli jste si, páni Angličané, nechte taky nás si něco nakrást, loupež „posvětíme“ Kantem, pánbíčkem, patriotismem, vědou = to je podstata stanoviska tohoto „vědce“!!

(Také mnoho zbytečného žvanění).

V úvodu je řeč o „základech britské světové moci“ — boj proti Holandsku, Francii... velká úloha puritánství, religiozity ((obzvlášť)), pohlavní zdrženlivosti etc. etc.

V Anglii se „sekty opírají o střední třídy a částečně o **horní vrstvy dělnictva**, kdežto široké střední vrstvy dělnictva, zvláště ve velkých městech, jsou vůbec málo přístupné náboženským vlivům“.

NB
 (dělnické
 špičky a
 náboženství)

S. 56: Republika a Cromwell nesmírně popohnali kupředu imperialismus v Anglii

republika a imperialismus!!!! || a zejména budování loďstva: za Karla I. se stavěly nanejvýš dvě „řadové lodi“ ročně, za republiky až 22 za jediný rok (1654).

A na vrcholu manchesterství a volného obchodu se zahraniční politika rozvíjela zvláště bouřlivě: 1840—1842 opiová válka; výdaje na loďstvo (s. 73):

1837 — 3 šilinky 3 pence na 1 obyvatele

1890 — 10 šilinků na 1 obyvatele

„kolonie se zdvojnásobily“

Od roku 1866 do roku 1900 se koloniální državy zdvojnásobily (ibidem).

NB

„Už sir Robert Peel říkal: ‚V každé naší kolonii získáváme druhé Irsko...‘“ (75).

„Právě na sklonku 19. století projevil britské impérium nenasytný apetit: pohltilo Barmu, Beludžistán, Egypt, Súdán, Ugandu, Rhodesii, jihoafrické republiky...“ (87).

podívat se!!!

Mimo jiné zmíněn *Multatuli*, jak líčí evropskou správu kolonií (104).

„...asijské státy, které lord Curzon nazval ‚glacisy indické pevnosti‘: Persie, Afghánistán, Tibet a Siam“ (119).

„Anglie se poznenáhlu mění z průmyslového státu ve stát věřitelský. I když průmyslová výroba a vývoz průmyslových výrobků absolutně stoupá, zvětšuje se relativní význam důchodů z úroků, dividend a zisků z emisních, komisionářských a spekuláčních obchodů pro celé národní hospodářství. Podle mého názoru je právě tento fakt ekonomickým základem imperialistického rozmachu.

správně!!

Věřitel je s dlužníkem spjat pevněji než prodávající s kupujícím“ (122).*

NB

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 417. Red.

„(Peel) tak“ (zajištěním, upevněním zlaté měny) „pozvedl libru šterlinků na úroveň světových peněz — postavení, které libra monopolně zaujímal až do konce 19. století“ (159).

„Aby byly tyto úvahy zdůvodněny“ (ve prospěch celní unie kolonií s Anglií), „pokazuje se na škodu, kterou způsobila imperialistická celní politika německému vývozu do Kanady. Kanada je prý jediná země na světě, kde obchodní expanze Německa v poslední době stagnovala, na rozdíl od mocného rozmachu britského obchodu a také ve prospěch západoindických producentů cukru“ (s. 174).

NB:
do konce
19. století
„monopol“

	Vývoz do Kanady		Německý vývoz cukru do Kanady (milióny <i>marek</i>)
	britský (milióny liber šterlinků)	německý	
1898	5,8	1,2	—
1899	7,0	1,2	—
1900	7,6	1,0	4,3
1901	7,8	1,3	6,2
1902	10,3	1,9	9,2
1903	11,1	1,8	2,4
1904	10,6	1,2	0

vrátit se!!

(NB)

(S. 217) Vývoz Spojeného království v miliónech liber šterlinků:

	1866	1872	1882	1902
Do britských držav	53,7	60,6	84,8	109,0
„ Evropy	63,8	108,0	85,3	96,5
„ mimobritské Asie, Afriky a Jižní Ameriky	42,9	47,0	40,3	54,1
„ Spojených států	28,5	40,7	31,0	23,8

„Lze tedy s imperialisty plně souhlasit, když přikládají koloniálním odbytistům tak velký význam. Avšak NB

NB navzdory stoupenčům finančních reforem je třeba konstatovat, že k ovládnutí těchto koloniálních trhů Anglie dosud nepotřebovala preferenční cla. To nejlepší, co NB může Anglie očekávat od podobných preferenčních cel, je sešňerování pozvolna pronikající zahraniční konkurence v budoucnosti.“

...Imperialistické nálady posiluje mimo jiné skutečnost, že „některé z těchto“ (cizích), „protekcionistických států se zmocňují stále rozsáhlejších surovinových oblastí a monopolizují je pro vlastní průmysl a lodní dopravu, chráněné vysokými cly.

NB Zvlášť bezohledně postupovaly v tomto ohledu Spojené státy. Lodní doprava mezi Západní Indií a Spojenými státy se dříve provozovala výhradně pod britskou vlajkou. Když bylo Portoriko začleněno do celní unie se Spojenými státy a americké pobřežní loďstvo získalo převahu, byla britská nákladní doprava rázem vyřazena. V roce 1900 přepravily 97 % zahraničního obchodu podmaněného ostrova americké lodě.“ (229).

dobrý příklad!!
číselné údaje NB „Dosavadní německý celní tarif požadoval, jak konstatuje anglická Modrá kniha, asi 25 % z hodnoty hlavního anglického vývozního zboží, naproti tomu Francie 34 %, Spojené státy 73 %, Rusko 131 %“ (230).

NB (velmi důležité) dvojnásobně a devítinásobně „Zatímco se od roku 1865 do roku 1898 národní důchod Anglie přibližně *zdvojnásobil*, „důchod plynoucí ze zahraničí“ vzrostl v téže době, podle Giffena, *devítinásobně*“ (s. 246).*

Zde citáty z Roberta *Giffena* *Economic Enquiries and Studies* [Ekonomické studie a stati], 1904, II. sv., s. 412 [a Fabian Tract, č. 7].

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 421. *Red.*

Příjem ze zahraničních kapitálových investic roku 1898 od 90 miliónů liber šterlinků (Giffen)

až do 118 miliónů liber šterlinků. Nejméně 100 miliónů liber šterlinků.

(S. 251):

	obyvatelstvo	příjem (odhad)	tj. na 1 obyvatele	
NB 1861	28,9 miliónu	311,8 miliónu liber	= 10,7 liber št.	NB
1901	41,4	866,9	= 20,9 liber št.	

Vývoz britských výrobků (kromě lodí)
v 1000 liber šterlinků:

	(A)	(B)	(C)	
	Do zemí s ochrannými cely	Na neutrální trhy	Do britských držav	Celkem
1870	94 521	53 252	51 814	199 587
1880	97 743	50 063	75 254	223 060
1890	107 640	68 520	87 371	263 531
1900	115 147	73 910	93 547	282 604
1902	100 753	69 095	107 704	277 552

(A) = Evropa a Spojené státy, (B) = Jižní Amerika, Asie a Afrika = „mimoevropské surovinové oblasti“, (C) = anglické kolonie.

„Dělníci organizovaní v odborech“ (Angle) „již dávno uskutečňují praktickou politiku. Rozšíření volebního práva je učinilo pány demokratizovaného státního systému — tím spíše, že volební právo je stále ještě natolik omezené, že vylučuje vlastní proletářskou nižší vrstvu (298).*“

((stále znovu se k tomu vracet))

||||| NB
velmi důležité!!

„Toto vlivné postavení dělníka není pro Anglii nebezpečné, neboť půl století odborářského a politického školení naučilo dělníka ztotožňovat vlastní zájmy se zájmy“

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 421. Red.

svého průmyslu. V otázkách výše mezd, pracovní doby apod. vystupuje sice proti zaměstnavateli, ale vůči vnějšku je s podnikatelem zajedno všude, kde jde o zájem jeho průmyslového odvětví jako takového. Nežřidka vystupují v běžných hospodářských otázkách sdružení podnikatelů a dělnické svazy společně. Například lan-cashirské odborové svazy hájily bimetalismus do té doby, dokud nebyla indická měna postavena na zlatý základ; nyní podporují snahy o zavedení bavlníkové kultury v Africe“ (299).

NB

Cituje *E. Bernsteina*. Die britischen Arbeiter und der zollpolitische Imperialismus [Britští dělníci a celně politický imperialismus] v Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, sv. XIX, s. 134.

NB

Nyní (1903) jsou dělníci proti Chamberlainovi (tradeunionistický kongres v roce

1903 458 hlasů proti 2)... „Podobné sta-

(o družstvech)

novisko zaujal *družstevní kongres*, který zahrnuje *celou horní vrstvu dělnictva*“ (s. 300).

NB

NB

Nesporně se prý zlepšilo postavení dělníků. Ne-

zaměstnanost prý není tak velká: „Jde“ (v otázce nezaměstnanosti) „převážně o problém týkající se Londýna a **proletářské nižší vrstvy, kterou politikové berou málo v úvahu**“ (s. 301)*

(autor cituje Zprávu ministerstva obchodu, Labour Gazette, prosinec 1905, s. 355. „V listopadu 1905 bylo v Londýně 24 077 nezaměstnaných proti 12 354 v celé ostatní Anglii a Walesu“) (pozn. č. 400).

NB NB

„Vzhledem k těmto skutečnostem **horní** vrstvy anglických dělníků nevidí v současné době žádný důvod k zásadní změně anglické celní politiky“ (s. 301).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 422. *Red.*

„Čím bývala dříve manchesterská burza, tím je dnes londýnská burza cenných papírů — ústředním bodem britského národního hospodářství. Ale v mnohotvárném burzovním světě vedou nyní podle všeobecného soudu cenné papíry exotických zemí: koloniální, indické, egyptské atd. státní i obecní půjčky, jihoamerické, především argentinské a japonské půjčky, americké i kanadské železniční a měďařské akcie, ale především jihoafrické a západoaustralské akcie zlatých dolů, africké akcie diamantových nalezišť, rhodeské cenné papíry atd...

„finanční kapitál“

Tím se dostává do popředí a chápe se kormidla britského národního hospodářství nový typ člověka. Na místo průmyslového podnikatele, který pevně vězí svými kořeny v rodné zemi a je obtížen budovami a stroji, přichází *finančník*, který vytváří hodnoty proto, aby se jich co možná nejrychleji zase zbavil“ (310).

NB

V tropech rostou rostliny nesrovnatelně rychleji. „Velkou budoucnost“ má například *banán* (jeho moučka), který se neobyčejně snadno pěstuje, čirok, datle, rýže aj. „Tyto produkty jsou k dispozici v prakticky neomezeném množství, což vyvrací starou malthuziánskou představu o omezeném množství prostředků k obživě, a tím také ztrácí svůj hrozivý charakter možné vyčerpání obilnářských oblastí“ (315—316).

(Evropan se sem nehodí
a černocho prý nelze bez donucení ničem
mu naučit.)

imperialista

„V tom je kulturně historické ospravedlnění novodobého imperialismu. Jeho nebezpečí tkví v tom, že Evropa za krajně napjatých politických mocenských vztahů přesune tělesnou práci — zpočátku práci v zemědě-

NB!!

NB
(perspektiva)

NB „Evropa“
= rentiér
(pracují na
něj černoši)

ství a hornictví, a potom také těžší práci v průmyslu — na bedra barevného obyvatelstva a sama se spokojí s úlohou rentiéra, čímž možná připraví ekonomickou a pak i politickou emancipaci barevných ras“ (317).*

„Jižní Amerika, a zejména *Argentina*, je finančně natolik závislá na Londýnu, že je nutné ji označit *téměř za anglickou obchodní kolonii*“ (318).**

(Tropy a subtropy jsou většinou v rukou Anglie.)

NB Z kapitálových investic v zahraničí jsou na prvním místě ty, jež jsou umístěny v zemích politicky závislých nebo spojeneckých: Anglie poskytuje půjčky Egyptu, Japonsku, Číně a Jižní Americe. Její válečné loďstvo zde hraje v krajním případě úlohu soudního vykonavatele. *Politická moc chrání Anglii před rozhořčením dlužníků...*“ (320).***

NB „Jako *věřitelský stát* se“ (Anglie) „stále více a více opírá o koloniální, politicky víceméně závislé oblasti, o „Nový svět““ (autor zde cituje poznámku č. 422, údaje o příjmech v letech 1902—1903: z koloniálních půjček 21,4 miliónu liber šterlinků, ze zahraničních půjček 7,56 miliónu liber šterlinků, z toho Evropa pouze 1,48 miliónu liber šterlinků!!!). „Anglie jako *věřitelský stát* není závislá na zájmech volného obchodu Anglie samé jako průmyslového státu, naopak, v některých případech má zájem na urychlení rozvoje kolonií finančními reformami. Taková je vnitřní souvislost mezi burzou cenných papírů a imperialismem, mezi zahraniční politikou a zájmy Velké Británie jako věřitele.

NB Věřitelský stát se proti průmyslovému státu ponehlahu dostává do popředí. V každém případě *příjmy Velké Británie jako věřitele již mnohonásobně pře-*

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 421. Red.

** Tamtéž, s. 401. Red.

*** Tamtéž, s. 417. Red.

vyšují čistý zisk celého zahraničního obchodu. V roce 1899 při celkovém vývozním a dovozním obratu ve výši 800 miliónů liber šterlinků odhadoval Giffen čistý zisk ze zahraničního obchodu na 18 miliónů liber šterlinků, zatímco příjmy ze zahraničí ve formě úroku z půjček již dosahovaly podle střízlivého odhadu 90—100 miliónů liber šterlinků. Navíc jsou tyto příjmy rychle vzrůstající veličinou, zatímco příjem ze zahraničního obchodu na jednoho obyvatele klesá. Vezmeme-li kromě toho v úvahu, že války a válečné kontribuce, anexe a zahraniční koncese stimulují emisní činnost burz příslušné země, že pohlaváři finančního světa mají k dispozici většinu tisku, aby mohli vytvářet imperialistické nálady, pak nelze vůbec pochybovat o ekonomických základech imperialismu“ (321). NB

((ovšem přirozeně ne jen ekonomika: ideje, náboženství aj. aj.))

„Zvláště zřejmá je závislost nejdůležitějších a nejprůbojnějších finančních zájmů londýnské burzy na politickém imperialismu: Jihoafričané získali v práci Číňanů takovou vítěznou trofej, jakou by nikdy nemohli získat ani od starého Krügera, ani od reformovaného Volksraadu⁴⁴. Nejnepříjemnější je pro ně tak vlivný protivník jako John Burns, který by nejraději Číňany poslal domů a z Jižní Afriky udělal semenišť bílých odborů. Už Cecil Rhodes, modla Jihoafričanů, dával přednost neorganizované práci černochoů, a ty bílé zaměstnance, o nichž mu bylo známo, že sympatizují s odbory, prý posílal do pouštního vnitrozemí, kde mohli beztrestně hlásat své učení Křovákům a Zulukafrům. Strach z bílého dělnického hnutí podle australského vzoru je jedním z pout, které poutá důlní magnáty Randu⁴⁵ ke káře politického imperialismu“ (322). NB NB

NB ((a v poznámce č. 424 je přímo citováno))
 NB ((toto prohlášení: místní jihoafričtí „průmys-))
 NB ((loví magnáti“ se bojí australského příkladu...))

„Počet *rentiérů* ve Velké Británii lze odhadovat zhruba na jeden milión“ (323).

NB			Počet dělníků v hlavních průmys- lových odvětvích	%
		Obyvatelstvo Anglie a Walesu		
	1851	17 928 000	4 074 000	23
	1901	32 526 000	4 966 000	15

= „snižování podílu výrobních dělníků na 1 obyvatele“ (s. 323).*

„Jednotlivým částem Velké Británie již vtiskuje věřitelský stát svou hlubokou pečeť. Je-li otázka volný obchod či finanční reforma z určitého hlediska výrazem boje mezi průmyslovým státem a věřitelským státem, pak je zároveň i výrazem rozporu mezi ‚příměstskými‘ oblastmi jižní Anglie s jejich vilami, kde je průmyslová a zemědělská výroba zatlačena do pozadí, a výrobními továrními oblastmi na severu. Také Skotsko opanovala z velké části třída rentiérů a přizpůsobila je potřebám lidí, kteří tam tři čtyři měsíce v roce hrají golf, projíždějí se v automobilech a na jachtách, pořádají hony na divokou zvěř a loví lososy. Skotsko je nejaristokratictějším ‚sportovním hřištěm‘ světa, a jak se s jistou nadsázkou říká, žije ze své minulosti a z pana Carnegieho“*** (324) ((autor zde cituje Hobsona, stejně jako na mnoha jiných místech)).

Toto je z § 5 (kapitoly III), která má název Rentiérský stát.

§ 6 má název Kapitalistická ochablost; autor zde uvádí údaje o zaostávání Anglie (za Německem) v průmyslovém rozvoji.

Mimo jiné tyto číselné údaje:

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 421. Red.

** Tamtéž. Red.

Byly uděleny *patenty* (s. 347):

	Velké Británii	Německu	Spojeným státům
V Německu (1904)	574	—	474
„ Francii (1904)	917	2 248	1 540
„ Velké Británii (1903)	—	2 751	3 466
„ Itálii (1904)	337	1 025	314
„ Rakousku-Uhersku (1904)	154	962	209
„ Rusku (bez Finska) (1901)	146	438	196
„ Švýcarsku (1903)	164	897	198
„ Kanadě (1904)	310	185	4 417
„ Spojených státech (1903)	1 065	1 053	—
Úhrnem	3 667	9 559	10 814

[Úhrn autor neuvádí.]

Starý puritánský duch vymizel. Roste *přebych* (360n.)... „Jenom na koňské dostihy a hony na lišky vydává Anglie ročně, jak se uvádí, 14 miliónů liber šterlinků...“ (361).*

Sport. Puritáni proti němu bojovali. Sport je jedinou náplní života pro „příslušníky zahálčivé, bohaté třídy“ (362).

„Je příznačné, že nejoblíbenější druhy národního sportu mají velmi výrazný plutokratický charakter“ (362).

„Jsou“ (tyto druhy sportu) „určeny pro aristokratické kruhy žijící z práce černochoů, Číňanů a Indů, z úroků a pozemkové renty z celého světa a pohlížejíce na půdu rodné země spíše jako na luxusní předmět“ (363).

„Veřejnost, a přitom i dělnická veřejnost, se stává pasivním, ale vášnivě zaujatým divákem“ (sportu) (363).

„Rentiérská vrstva je svou podstatou nekulturní. Žije z minulé a cizí práce a utápí se, jak jí vytýkal W. Morris, v pře-
pychu“ (363).

„Pokud jde o Anglii, otázka zní, zda bude mít třída rentiérů dost pevnou šíji, aby unesla sociálně politické jařmo, které by jí chtěl navléci socialismus? Jsou angličtí rentiéři dnes

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 421. *Red.*

už dost bohatí, aby si mohli nechat pouštět žilou za čest konzumovat výrobky, které vyrábějí angličtí dělníci při osmi-hodinovém pracovním dni a při mzdě zaručující „životní minimum“?“ (374).

„Sociální ochranné clo“, jeho idea; dělník je zainteresován na *vysokých* cenách (Fabian Tract, č. 116), s. 375, aby země byla bohatší a bylo možné se s dělníky o více rozdělit.

„To“ (uskutečnění takových idejí) (der Ausbau) „je pro Anglii 20. století snad možné na základě rentiérství, které nutí rozsáhlé surovinové oblasti odvádět mu tribut, suroviny a potraviny platí úrokovými kupóny a dividendovými poukázkami a své právo na hospodářskou nadvládu hájí politickým imperialismem. Všude, kde se má přenést socialistický stát budoucnosti z oblak na tuto zemi, musí se ukázat, že je to možné jen na základě přísné národní organizace. Australská federace, která se nejvíce ze všech přiblížila sociální utopii, by byla ztracena, kdyby si se slovy „Proletáři všech zemí, spojte se“ přitiskla na hrud' čínskému kuliho. Anglii, o jaké sní Labour Party, *nelze* prostě *odmítnout jako utopii*, ale byla by umělým společenským útvarem a zhroutila by se pod náporom pobouřených dlužníků, jež by již vládnoucí věřitelský stát nebyl s to politickými prostředky držet na uzdě“ (375).

A v poznámce č. 512 citát z časopisu Justice, 16. prosince 1905 (!), že „my“ musíme „rozdrtit německé loďstvo“... „Spojení mezi socialismem a šovinismem ztělesňuje Hyndman — zejména spojení namířené proti Německu“ (s. 474).

Velmi závažná přiznání:

- NB:
- (1) „spojení“ socialismu se šovinismem.
  - (2) podmínky „uskutečnění“ sociálšovinismu (rentiérský stát, politická ochrana koloniálního otroctví etc.)...
  - (3) výlučnost a aristokratismus dělníků (kuli).

Idealismus ve službách imperialismu:

„Hospodářská činnost sama o sobě ještě nepovyšuje lidi

nad ‚svět zvířat‘, to činí teprve podřízení hospodářského života vyšším než ekonomickým cílům. Tím, a *pouze* tím, se řadový pracovník stejně jako světovládce stává v oblasti hospodářství kulturním člověkem. Idealistická populační politika, idealistická národnostní politika a idealistická sociální politika vyžadují širokou ekonomickou základnu, která se tím začleňuje do ‚říše cílů‘; kladou stále náročnější požadavky, na jejichž uspokojení již stagnující a omezený hospodářský řád minulosti nestačí. Abychom mohli dostát svým kulturním úkolům, potřebujeme široké plece kupředu se deroucího titána, který se nazývá moderní kapitalismus“ (401).

Národ, který to uskuteční, „stane, pro blaho lidstva a z boží vůle, v čele lidstva“ (402).

Německo
v čele světa

Konec

Všechno, co je v této knize vědecky cenné, je *ukradeno* z Hobsona. Plagiátor v rouše kantovce, religiózní lotr, stoupenec imperialismu, a nic víc.

Z literatury:

Richard *Jebb*. Studies in Colonial Nationalism [Studie o koloniálním nacionalismu]. Londýn 1905.

A. F. W. *Ingram*. Work in great Cities [Práce ve velkoměstech]. Londýn (rok?)

Schulze-Gaevernitz je zvláště nadšen biskupem *Westcottem*, který „organizoval přátelská setkání podnikatelů s dělnickými vůdci na čtvrtletních konferencích vedoucích osobností obou stran, pořádaných v biskupském paláci... zde se učili vzájemně se respektovat lidé, kteří do té doby proti sobě vášnivě bojovali“ (s. 415, poznámka č. 53).

Holland. Imperium et libertas [Impérium a svoboda]. Londýn 1901.

||| *Hobhouse. Democracy and Reaction* [Demokracie a reakce]. Londýn 1904.

((mnoho zajímavého o staré liberální koloniální politice))

R. *Cobden*. Brožura napsaná „stoupencem volného obchodu a přítelem míru“. 2. vydání, Brémy 1876.

||| Cobden byl zastáncem míru a **odzbrojení**.

||| O něm rovněž *Nasse. Entwicklung und Krisis des wirtschaftlichen Individualismus in England* [Vývoj a krize hospodářského individualismu v Anglii]. *Preussische Jahrbücher*. Sv. 57, sešit 5, s. 445.

Cobden ||| Například Cobdenova slova o koloniální politice: „Což je možné, abychom tam“ (v Indii) „hráli úlohu despoty a katana, aniž se zhoršoval náš charakter doma?“ (s. 423, poznámka č. 104).
||| Ibidem pro oddělení Kanady.

Cobden byl proti krymské válce (s. 70 u Schulzeho-Gaevernitze).

John Morley. Life of Cobden^[318] [Cobdenův život]. Londýn 1896. Sv. 1 a 2.

Cobden (NB) ||| „Anglickou nadvládu na moři prohlašoval Cobden za nezákonnou ‚uzurpaci‘ a ovládnutí Gibraltaru za ‚příklad hrubého násilí, které nelze zmírnit žádnými omluvami...‘ Pro Cobdena byla britská nadvláda nad Indií ‚naprosto beznadějnou úlohou‘... ‚dobrodružstvím‘... Jako první krok k mezinárodnímu odzbrojení Cobden požadoval jednostranné snížení stavu britské armády a loďstva...

!! NB ||| Cobden považoval válku za oprávněnou jen tehdy, když už by část státního území byla obsazena nepřáteli“... (70—71).

NB ||| *Marcks. Die imperialistische Idee in der Gegenwart* [Idea imperialismu v současnosti]. Drážďany 1903.

De Thierry. Imperialism [Imperialismus]. Londýn 1898.

G. P. Gooch. The Heart of the Empire [Srdce impéria]. Londýn 1902 (liberální kritika imperialismu).

Doerkes-Boppard. Die Verfassungsgeschichte der australischen Kolonien [Historie ústavy australských kolonií]. Mnichov 1903.

Baron von Oppenheimer. Englischer Imperialismus^[337] [Anglický imperialismus]. Vídeň 1905.

nenávisť Irů k Anglii

Newyorský list *The Gaelic American*. Mimo jiné: protestní shromáždění 18. 11. 1905 (s. 429, poznámka č. 136) proti Eduardově politice (Delcassé etc.) *zavlékání do války proti Německu*. Z rezoluce: NB

„Spojenectví s Japonskem zajišťuje Anglii japonskou pomoc, což jí umožňuje udržovat v područí Indii, a o pomoc Ameriky usiluje Anglie proto, aby mohla udržovat v područí Irsko a Jižní Afriku...“

O „opozičním tónu indického tisku“:

Meredith Townsend. Asia and Europe [Asie a Evropa]. 3. vydání, 1905.

Younghusband. Our true Relationship with India [Naše skutečné vztahy k Indii] ve sborníku *The Empire and the Century*. NB

Týž autor v *The Monthly Review*, 17. 2. 1902 (dnes je pro nás snazší dopravit do Indie 200 000 vojáků než byla doprava 20 000 mužů v roce 1857. Proti výtečnému dělostřelectvu, co mohou dělat?* S. 434, poznámka č. 155).

Z mnoha knih o Cecilu Rhodesovi autor připomíná „neobvyčejně poutavý paskvil“ (poznámka č. 171).

Mr. Magnus. Londýn (Fisher Unwin), 1896. Název? NB?

Africander. Cecil Rhodes — Colonist and Imperialist [Cecil Rhodes, kolonizátor a imperialista] v *The Contemporary Review*, březen 1896.

* — domorodci. Čes. red.

Paul Jason. Die Entwicklung der Einkommensverhältnisse in Grossbritannien [Vývoj příjmových poměrů ve Velké Británii]. Heidelberg 1905.

R. Giffen. Economic enquiries [Ekonomické studie]. Londýn 1904. 2 svazky („nadmíru optimistické“) (s. 458, poznámka č. 342).

E. Bernstein. Die britischen Arbeiter und der zollpolitische Imperialismus [Britští dělníci a celně politický imperialismus] v Archiv für Sozialwissenschaft. Sv. XIX., s. 134.

L. G. Chiozza. British Trade and the Zollverein Issue [Britský obchod a problém celní unie]. Londýn 1902.

E. Jaffé. Das englische Bankwesen [Anglické bankovníctví]. Lipsko 1905, s. 125, 142, 172 a passim.

NB ||| „Poměr směnek, vydaných v zahraničí na Anglii, ke směnkám, vydaným v Anglii na jiné země, se rovná 9:1“ (s. 464, poznámka č. 404).

{ *Charles Dilke.* The Problems of Greater Britain [Problémy větší Británie]. Londýn (rok?)

{ *H. D. Lloyd.* Newest England [Soudobá Anglie]. 1902 (Londýn).

{ *Schulze-Gaevernitz.* Zum sozialen Frieden [K sociálnímu míru]. Lipsko 1890. Dva svazky.

»→ Příklad Austrálie, její vliv: „socialismus, který se obrací k vládnoucí třídě“.

Konec

Multatuli.

Gooch. History and Historians in the Nineteenth century [Historie a historikové v devatenáctém století] (1913).

SEŠIT

μ

(M Í)

Obsah

μ

Statistika

Schwarz	[1—3]*
Vorwärts 13. 4. 1916	[1]
R. Calwer	[4]
Atlas of the World's Commerce	
[Atlas světového obchodu] [31]	[8—9]
Das Getreide im Weltverkehr	
[Obilí ve světovém obchodě]	[10—12]
Železnice	[14—16]

SCHWARZ. FINANČNÍ SYSTÉMY VELMOCÍ

O. Schwarz. Die Finanzsysteme der Grossmächte^[399] [Finanční systémy velmocí]. (Göschena edice). Sv. I. a II. Lipsko 1909. Následující tabulka (s. 1—2)* je *poněkud* (velmi málo) zkrácená *tabulka VI.*: Ukazatele vývoje hospodářství a životní úrovně.

(Národní bohatství *většinou* podle Mulhalla.)

---

* Viz tabulku mezi s. 480—481. *Red.*

(Sv. II, s. 93)

Státní daně se zvyšovaly (na 1 obyvatele v markách)

Zvýšení

V Anglii v letech 1875—1907/08

přímé ze 7,6 na 26,6 = 250 %
nepřímé „ 31,9 „ 32,6 = 2 %

Ve Francii v letech 1875—1907/08

přímé „ 12,7 „ 18,9 = 49 %
nepřímé „ 39,2 „ 47,2 = 20 %

V Prusku v letech 1875—1908

přímé „ 5,8 „ 8,6 = 48 %
nepřímé „ 6,6 „ 20,4 = 209 %

V Německu v letech 1881/82—1908

přímé „ 6,3 „ 10,4 = 65 %
nepřímé „ 11,4 „ 24,2 = 112 %

Sv. II, s. 63

Náklady na armádu a loďstvo v Německu celkem:

	1881—1882	1891—1892	1908
	408 miliónů marek	536	1069
na 1 obyvatele	9,0 marek	10,8	16,9

VORWÄRTS, Č. 103, 13. DUBNA 1916

Vorwärts, 1916, č. 103 (33. ročník), 13. 4. 1916. Úvodník:
Die künftigen Weltherrscher^[236] [Budoucí vládcové světa].

Národní bohatství (1912)

Spojené státy	187,74 miliardy dolarů
Německo	75 „ „
Anglie	90 „ „

Vývoz Spojených států za 10 měsíců roku 1915 (1914) v miliónech dolarů: do Asie 115,8 (77,6); Jižní Ameriky 116,7 (70,4); Oceánie 77,6 (64,8); Afriky 29,1 (22,1).

Výroba (v mil. tun)

	<u>uhlí (1913)</u>	<u>železné rudy (1913)</u>	<u>surového železa (1913)</u>	<u>oceli (1912)</u>
Spojené státy	517,14	59,44	31,46	31,75
Německo	278,98	35,94	19,30	17,30
Anglie	292,01	16,25	10,64	7,01
		52,19	29,94	24,31

Spotřeba (v tisících tun) (1913)

	<u>mědi</u>	<u>olova</u>	<u>zinku</u>	<u>cínu</u>	<u>bavlny (v miliónech balíků)</u>
Spojené státy	348,1	401,3	313,3	45,0	5,55
Německo	259,3	223,5	221,3	19,3	1,26
Anglie	144,7	191,4	194,6	24,4	3,28
	404,0	414,9	415,9	43,7	4,54

(To je za 1912—1913)

CALWER. ÚVOD DO SVĚTO

Richard Calwer. Einführung in die Weltwirtschaft^[59] [Úvod knižnice]. 1906 (3 marky). Zajímavý pokus o shrnutí údajů (snažím se je sestavit)

# HLAVNÍ HOSPODÁŘSKÉ OBLASTI SVĚTA	Rozloha v miliónech km ²	Obyvatelstvo v miliónech	Obyvatel na 1 km ²	Železnice v tisících km	Obchodní loďstvo	
					Lodi (v tisících)	Tuny (netto) v miliónech
Středoevropská	27,6 (23,6)	388,4 (146,1)	14,05	203,8	41,2	7,9
Britská	28,9 (28,6)	398,0 (355,4)	13,75	140,3	35,3	11,1
Ruská	22,2	130,8	5,9	63,2	5,6	1,0
Východoasijská	12,4	389,4	31,4	8,2	5,2	0,9
Americká	30,3	148,5	4,9	378,9	25,7	6,0
$\Sigma =$	121,4	1 455,3	12	794,4	113,0	26,9
„Nezapočteno“	14,6	(asi) 70		22,3		
Celý svět	136	1 525		816,7		

v závorkách dole rozloha (Fläche) kolonií a jejich obyvatelstvo.

VĚHO HOSPODÁŘSTVÍ*

do světového hospodářství] (30. sv. Maierovy-Rothschildovy (kolem roku 1900) *O hlavních hospodářských oblastech světa do tabulky*):

Linky v tisících km	Telegraf Telegramy (v miliónech)	Obrát zahraničního obchodu (dovoz + vývoz) 1900 v miliardách marek	Těžba kamenného uhlí (1900) v miliónech tun	Výroba surového železa v miliónech tun	Těžba zlata (1900) v tisících kg	Počet vřeten v bavli- nářském průmyslu (1900) v miliónech	Počet ovcí v miliónech	Produkce vlny v miliónech kg
520,2	168,9	40,9	250,8	14,6	8,2	26,0	89,1	214,4
313,3	121	24,8	249,4	9,4	279,9	51,2	158,5	447,0
171,8	20	3,3	16,1	2,9	36,0	7,0	62,4	191,1
60,7	17	2,4	8,3	0,02	12,4	1,8	{ ¹⁾ 175,0	59,0}
526,8	79	13,9	245,6	14,0	131,6	19,5	143,5	438,1
		85,3	770,2	40,9	468,1	105,5	628,5	1 349,6
		2,5	0,1	0,5	2,7			
		87,8	770,3	41,4	470,8			
		1911 ⁴⁶						
Německo		10,4	149,8	234,5				
Velká Británie		15,3	228,8	276,2				
Spojené státy		9,2	244,6	450,2				
		34,9	623,2	960,9				
		= 81 %						

1) „Ostatní země světa“ (tj. „východoasijská“ oblast plus ostatní).

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 410. *Red.*

Dovoz střeliva etc. se uhrazuje z odprodeje amerických „cenných papírů“; Anglie jich „odbyla“ za 950 miliónů dolarů, Francie za 150; Holandsko za 100; Německo za 300; Švýcarsko za 50.

Koloniální državy uvádí R. Calwer takto (s. 90):

		Obyvatelstvo v miliónech
Německo	2,6 mil. km ²	12,0
Francie	10,98	50,0
Holandsko	2,0	37,9
Belgie	2,4	19,0
Dánsko	0,2	0,1
Itálie	0,5 (před Tripolisem!!)	0,7
Španělsko	0,2	0,3
Portugalsko	2,1	7,3
Velká Británie	28,6	355,4
Spojené státy americké	0,3	8,6

K „středoevropské oblasti“ počítá autor *celou* Evropu kromě Anglie a Ruska.

„Nezapočteny“, tj. nezařazeny do žádné oblasti, zůstaly mimo jiné Afghánistán, *Persie*, *Arábie*, v Africe Habeš a *Maroko* (autor zůstal pozadu!!! knížka vyšla v roce 1906!!!) aj.

Rozvoj železniční sítě v těchto pěti oblastech v roce 1890 a 1913 (viz dále základní čísla*) vypadá takto:

		<u>1890</u>	<u>1913</u>		
s koloniemi	{	Střední Evropa	166,2	268,9	+ 102,7
		Britské impérium	107,3	207,8	+ 100,5
		Ruská říše	32,4	78,1	+ 45,7
		Východoasijská oblast	3,3	27,5	+ 24,2
		Amerika (bez kolonií)	308,1	521,9	+ 213,8
(Asie bez kolonií)		<u>308,1</u>	<u>521,9</u>	+ 213,8	
		Σ = 617,3	1 104,2		

* Viz tento svazek, s. 508—515. *Red.*

BULLETIN MEZINÁRODNÍHO STATISTICKÉHO ÚSTAVU

(Bulletin de l'Institut international de Statistique)

XIX, 1 (s. 382)[²⁹⁴]

Hnací stroje (*v koňských silách*) (kromě elektrických)

		Parní v tisících	Celkem v tisících
A) Dánsko	1897	47,5	52,0
	1907	112,0	131
Rakousko	1902	1 170,0	1 640,0
Švýcarsko	1905	?	516,0
Německo	1895	2 720	3 427
	1907	6 715	8 264
Belgie	1901	683	?
	1906	872	?
Francie	1901	1 761	2 285
	1906	2 605	3 551
<hr/>			
B) Spojené státy	1905	19 440	22 240
Nový Zéland	1906	?	75
<hr/>			
C) Norsko	1905	79	308
Švédsko	1896	104	296
	1905	282	735
Finsko	1907	70	161
Švýcarsko	1901	84	284
Holandsko	1904	331	?
Itálie	1899	390	742
	1903	615	1 151
Japonsko	1895	57	60
	1907	237	281

Tato statistika hnacích strojů je sestavena podle těchto pramenů:

A) podle všeobecného průmyslového censu,

B) podle průmyslového censu,

C) podle „administrativní“ statistiky.

Vynechávám lokomotivy (jako zvláštní kategorii). Uvádím jen *parní* stroje a *celkem* (tj. + stroje na vodní pohon a ostatní, avšak bez elektromotorů).

Nesmírně pestré a neúplné údaje!!

BARTHOLOMEW. ATLAS SVĚTOVÉHO OBCHODU

Atlas of the World's Commerce^[31] [Atlas světového obchodu] etc. od J. G. Bartholomewa.
Londýn 1907. Velmi mnoho údajů a diagramů s % etc. a o celém světě. Některé uvádím:

Růst světového obchodu v miliónech liber št.	Spojené království		Spojené státy		Německo		Francie		Spojené království (v miliónech liber šterlinků)		
	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz z kolonií (Spoje- ného králov- ství)	Vývoz do jiných zemí	Vývoz do jiných zemí kolonií
1800	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1840	52	51	20	23	25	27	31	28	238	64	189
1850	832	98	36	28	34	36	32	43	324	96	234
1870	2 191	259	88	89	179 (1875)	129	116	112	413	109	252
1890	3 450	356	159	174	207	166	177	150	437	128	285
1900	4 420	460	171	282	288	230	188	164			
1905	5 440	487	242	329	336	279	191	194			

Velmi zajímavá je mapa peněžního oběhu.

- Země s *oficiálně* zlatou měnou — (velká část světa).
- Země s *oficiálně stříbrnou* měnou — Čína + Persie.
- Země s *oficiálně bimetalickou* měnou — pouze část Afriky + Francie, Španělsko, Itálie.
- Země s *fakticky* zlatou měnou — Francie (Anglie) etc.
- Země s *fakticky* bimetalickou měnou — *Spojené státy, Indie.*
- Země s *fakticky* papírovou měnou — *Španělsko, Rusko, Jižní Amerika.*

Podíl různých zemí na světovém obchodu:	Totéž podle jiného pramene*					
	1885	1905	1885	1900	1885	1905
Spojené království	18,1	15,0	19,2	16,3	} 30,9	25,8
Britské državy	12,8	10,8	10,7	9,7		
Německo	10,0	11,3	10,3	11,0	} 29,2	28,9
Francie	9,9	7,1	10,4	7,5		
Spojené státy	9,3	10,5	9,7	9,8		
Holandsko	5,6	7,0	5,9	6,6		
Belgie	3,5	4,0	3,7	3,5		
Rakousko-Uhersko	3,5	3,3	3,7	3,3		
Rusko	3,4	3,0	5,6	4,6		
Španělsko	1,9	1,4	2,1	1,5		
Čína	1,4	1,8	1,8	2,5		
Japonsko	0,4	1,5	0,5	1,1		
Argentina	1,2	1,9	1,3	1,1		
Jiné země	19,0	21,4				
			100	100		

* Tento „jiný pramen“ = Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, 24. ročník, 1903, s. 25.

Počet lidí mluvících uvedenými jazyky

	V miliónech		V miliónech
anglicky	111	španělsky	43
německy	75	italsky	33
rusky	75	portugalsky	13
francouzsky	51		

Koloniální obchod 1905

	Směr	
	vývozu z britských držav v miliónech liber šterlinků	dovozu do britských držav
Spojené království	143,8	143,4
Britské državy	58,5	56,1
Cizí státy	130,2	109,6

Obchodní loďstvo hlavních zemí (parní lodě i plachetnice) v miliónu- nech tun	Vývoj světové produkce pšenice v miliardách bušlů	Produkce pšenice v miliónech bušlů (1901—1908)	Spotřeba pšenice cukru masa v anglických librách na 1 obyvatele
Britské impérium	17,6	Spojené státy	486
Spojené státy	4,2	Rusko	400
Německo	3,8	Francie	357
Norsko	1,8	Indie	315
Francie	1,7	Itálie	290
Itálie	1,2	Španělsko	231
Japonsko	1,0	Rakousko-Uhersko	195
Rusko	0,9	Německo	155
Švédsko	0,8	Kanada	—
Španělsko	0,7	Argentina	—
Holandsko	0,7	atd. atd.	—
etc.			
Celý svět	37,5	Celý svět	3 026,6
z toho parní	31,7		

Produkce rýže v miliónech anglických centů	Produkce žita v miliónech bušlů	Produkce ječmene v miliónech bušlů	Produkce čaje v miliónech anglických liber	Dílo kávy v miliónech anglických liber
Čína	Rusko	887,5	Čína	Brazílie
550	Německo	386,9	Indie	Kolumbie
448,3	Rakousko-Uhersko	130,7	Cejlon	Jáva
90,0	Francie	51,2	Japonsko	Guatemala
89,6	Asijské Rusko	37,1	Jáva	Indie
33,1	Japonsko	38,8	Formosa	31
14,8	Spojené státy	27,2	Natal	1,8
Itálie a Španělsko	Španělsko	25,7	Kavkaz	0,9
20,1	atd.	Indie		
		101,1		
Celkem na světě	Celý svět	1 672,9	Celkový vývoz	2 283
1 257,9	1 218,6			

Obchodní loďstvo (tonáž netto). V miliónech tun

	Spojené království	Spojené státy	Německo	Norsko	Francie	Japonsko
1860	4,6	—		0,6	1,0	
1870	5,6	4,2	1,0	1,0	1,1	
1880	6,6	4,1	1,2	1,5	0,9	0,09
1890	7,9	4,4	1,4	1,7	0,9	0,1
1900	9,3	5,2	1,9	1,5	1,0	0,9
1905	10,7	6,4	2,3	1,5	1,3	1,3

Světová produkce cukru z toho žepný v miliónech tun	dtto kávy v tisících tun	dtto surové bavlny v miliónech anglických centů	dtto surového železa v miliónech tun	dtto surové mědi v tisících tun	dtto zlata v tunách
1850 1,4 0,2	1855 321	1850 12,8	4,4	1851—1860 49,9	1851 134
1860 2,2 0,4	1865 422	1860 22,8	7,2	1861—1870 88,5	1860 192
1870 2,7 0,9	1875 505	1870 24,8	11,9	1871—1880 117,0	1870 182
1880 3,7 1,8	1885 718	1880 32,2	18,1	1881—1890 233	1880 164
1890 6,1 3,6	1892 700	1890 50,0	27,2	1891—1900 364	1890 177
1900 9,8 6,1	1903 1150	1900 61,7	40,4	1901 518	1900 377
		1903 65,0	1903 46,1	1905 723	1904 500

Světová produkce uhlí

Neumann-Spallart^[329]. Ročník 1883—1884, s. 322.

V miliónech tun		Úhrnný světový obrat
1860	136	—
1866	185	44,2
1872	260	57,8
1876	287	55,8
1880	345	63,8
1885	413	61,7 v miliardách marek
	<u>v roce 1885:</u>	světový zahraniční obchod
Velká Británie	161,9	dovoz + vývoz
Německo	73,6	
Spojené státy	103,9	

Veškeré *obchodní* loďstvo světa :

1872	15,5	miliónu tun
1875	16,7	„ „
1880	19,3	„ „
1885	20,98	„ „

Hlavní země 1885:

Velká Británie	7,6
Německo	1,2
Spojené státy	2,6
Norsko	1,5
Francie	0,9
Itálie	0,9
Rusko	0,3

Spotřeba na 1 obyvatele

	Čaje v an- glických librách (1903)	Kávy	Vína v galo- nech	Piva	Lihovin	Másla	1901—1908 Kamenného uhlí v anglických centech
Spojené království	6,0	—	0,3	28,8	1,0	19	78,4
Spojené státy	1,3	11	0,5	18,4	1,0	20	70,5
Německo	0,2	6	1,1	27,2	1,5	8	34,2
Francie	0,1	4	32,7	7,6	1,7	8	22,7
Rusko	1,2	—			1,8	5	2,7
Rakousko-Uhersko			5,0	8,6	1,7	7	7,7
Holandsko	1,4	14,5	Belgie	40,1	1,6	15	
Austrálie ⁴⁷	7,1	—	0,8	11,6	0,7	17	24,5
Kanada	4,0	—		5,0	0,9	22	33,4
		Itálie	27,5		Dánsko	22	
		Španělsko	17,0			Belgie	58,4

Produkce

	Vína v milió- nech galonů	Piva	Lihovin (čistého alko- holu)	Ryb v milió- nech liber šterlinků		surové bavlny v milió- nech anglic- kých centů
Francie	1 216	240	45,1	5	Brazílie	0,5
Itálie	880				Malá Asie	0,3
Španělsko	395		8,9		Turkestán	1,8
Rusko		137	86,3	8	Afrika	1,5
Rakousko- Uhersko	169	420	55,2		Egypt	5,4
Alžírsko	124				Čína	4,0
Belgie		308			Mexiko	0,4
Portugalsko	134				Spojené státy	45,4
Německo	49	1 512	84,1		Indie	9,6
Řecko	66					
Kanada				4		
Japonsko				5		
Spojené státy		1 561	58,6	11		
Spojené království		1 253	29,2	10		
Holandsko			7,6			
Celý svět	3 330				Celý svět	<u>70,0</u>

(průměrně za léta 1900—1903)

OBILÍ VE SVĚTOVÉM OBCHODĚ

Das Getreide im Weltverkehr^[134] [Obilí ve světovém obchodě], vyd. c. k. ministerstva zemědělství etc. Vídeň 1900.

Tato monumentální práce (860 + 188 s. formátu 8°) je tak přepečlivým souborem velmi bohatého materiálu ((obrovská spousta základních čísel)) o produkci obilí, jeho spotřebě a obchodě obilím za léta 1878—1897 (a často i za další léta), že nic podobného neznám. Zřejmě je nejlepší z tohoto oboru [NB: Velmi mnoho z *Neumanna-Spallarta*, *Übersichten der Weltwirtschaft* (a *Juraschek*)].

Železná ruda v miliónech tun (1900—1902)	Ocel (1901—1903)	Uhlí (1901—1903)	Měď (1905)	Spotřeba mědi v tisících tun	Těžba zlata v miliónech uncí (1901—1903)	Ropa v miliónech galonů (1902—1904)
Spojené státy	30,7	14,3	284,0	0,41	215	Transvaal 4,9
Německo	17,5	7,3	152,8	0,02	144	Spojené státy 3,7 3 573
Spojené království	13,2	4,9	225,5	—	133	Austrálie 3,5
Rusko	5,4	2,0	16,1	0,009	29	Rusko 1,1 2 728
Francie	5,0	1,6	31,9		63	Kanada 0,9 Japonsko 51
Rakousko-Uhersko	3,4	1,2	39,5		26	Mexiko 0,5 Indie 87
Španělsko	8,0	0,2		0,04		Indie 0,5 Rumunsko 98
Mexiko				0,06		Nový Zéland 0,4 Halič 179
Itálie					18	Rhodesie 0,3 Sumatra,
Švédsko	3,7	0,3				Jáva, Borneo 231
Belgie	—	0,8	22,6			
Australasie				0,04		
Celý svět	90,4	33,0	812,4	0,7	679	17,7 6 996

Vybírám nejdůležitější (*).

(*) Míry zde používané — *metrický cent* = 1 dvojitý cent. Metrický kvintal = dvojitý cent = 100 kilogramů (dvojitý cent).

Zde se tedy užívá metrický kvintal = 1 dvojitý cent = 1 *metrický cent*.

Tuna = 1000 kilogramů.

Akr = 40,467 aru.

Četvert = 2,09 hektolitrů.

1 pud = 16,379 kilogramu.

Srov. s. 8, poznámka 2: 3,674 bušlu = 1 kvintal (= 1 dvojitý cent).

S. 6, poznámka 2: 1 hektolitr pšenice = 78 kilogramů etc. (oves 1 hektolitr = 45 kilogramů) atd.

[Např. s. 271: 49 348 pudů = 8 083 kvintalů.]

*
Světová produkce

Roční průměr	Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Kukuřice ¹⁾	<u>Celkem</u>
1878—1882	554,4	303,7	176,4	319,7	492,0	1 846,3
1883—1887	579,7	330,2	182,9	356,9	543,9	1 993,6
1888—1892	592,0	310,2	191,5	366,6	603,1	2 063,4
1893—1897	642,7	370,1	214,4	408,7	608,4	2 244,3

Západní Evropa

1878—1882	233,4	130,4	102,8	159,3	70,1
1893—1897	250,1	145,2	100,5	171,2	74,2

viz následující s.*

Východní Evropa

1878—1882	87,5	162,2	43,2	90,5	29,7
1893—1897	147,2	209,3	71,6	118,3	37,6

následující s., poznámka 1*

Západní Evropa

1876—1885	10,89	10,17	13,0	11,73	11,23
1886—1895	11,16	10,89	13,18	12,01	10,93

Sklizeň z hektaru³⁾

Východní Evropa

1876—1885	6,69	6,20	6,92	5,96	10,06
1886—1895	7,36	6,64	7,78	6,45	10,60

Sklizeň z hektaru³⁾

Spojené státy

1876—1885	8,35	8,18	12,45	10,09	15,89
1886—1895	8,58	7,95	12,66	9,36	14,79

1) Kukuřice ve **Spojených státech**: 379,2; 426,9; 471,4;

2) Tyto číselné údaje, s. 21, přejímají autoři ze *Sundbärgovy* vinu; údaje za léta 1876—1885 a 1886—1895 vyjadřují

3) Tyto číselné údaje, s. 26, jsou rovněž podle Sundbärga,

* Viz tento svazek, s. 502—506. *Red.*

v miliónech metrických centů

v %

s. 37

s. 39

Obyvatelstvo Evropy,
Ameriky a Austrálie

Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Kuku- řice	Celkem		%
100	100	100	100	100	100	440 miliónů =	100
105	109	104	112	111	108	466	106
107	102	109	115	123	112	495	112
116	122	122	128	124	122	526	119

103	57	43	71	19
96	56	39	73	17 ²⁾

kg na 1 obyvatele

102	153	45	82	45
110	145	49	79	47 ²⁾

465,8; ((tj. > 75 % ve Spojených státech)).

práce, která počítá k východní Evropě Uhry, Halič a Buko-
množství vyprodukovaného obilí v kg na 1 obyvatele.

vyjadřují výnos z 1 ha v metrických centech.

Spotřeba na 1 *obyvatele* (kg)

Evropa

	Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Kukuřice
1878—1882	111,9	89,8	44,4	76,7	36,7
1883—1887	112,4	92,3	42,5	74,5	33,3
1888—1892	108,1	81,8	41,4	70,6	35,3
1893—1897	116,1	91,9	45,2	75,6	34,9

Spojené státy

1878—1882	100	9	19	101	592
1883—1887	107	8	21	131	621
1888—1892	105	8	23	129	648
1893—1897	78	6	16	117	525

#

Sem jsou zahrnuty tyto země¹⁾

Statistisches Jahrbuch
für das Deutsche Reich,
1915

Průměrná produkce pšenice

Produkce: žito

	v miliónech dvojitých centů		v miliónech tun (1000 kg)	v miliónech dvojitých centů	
	1878—1882	1893—1897	1913	1878—1882	1893—1897
1. Belgie	4,7	5,0	0,40	4,2	5,2
2. Bulharsko	7,4	9,9	1,65	1,9	1,9
3. Dánsko	1,2	1,0	0,2	4,4	4,8
4. Německo	23,7	29,5	3,97	58,5	70,6
5. Finsko	0,01	0,04	0,004	2,4	3,1
6. Francie	75,2	84,0	8,7	17,6	16,7
7. Řecko	1,4	1,3	?	0	0
8. Velká Británie	22,1	15,0	1,4	0,4	0,5
Irsko			0,03		
9. Itálie	40,3	33,2	5,83	1,3	1,1
10. Holandsko	1,4	1,2	0,1	2,6	3,1
11. Rakousko-Uhersko	37,9	52,4	1,6	29,5	31,2
Uhry			4,5		

¹⁾ Kurzívou vyznačené země = „východní Evropa“

Evropa + Spojené státy

Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Kukuřice
118,2	79,4	41,9	82,6	127,5
118,2	80,7	40,1	86,1	132,1
114,1	71,2	39,4	83,1	136,9
116,1	79,0	41,3	85,7	125,2

(Evropa + Spojené státy (s. 93))

<u>± první obiloviny</u>	Evropa (± první obiloviny)	Spojené státy (± první obiloviny)
322,2	323,4	314,5
325,2	321,7	346,9
307,8	302,0	341,8
322,1	328,8	284,5

Statistisches Jahrbuch
für das Deutsche Reich,
1915

Sklizeň z *ha* v dvojitých
centech (100 kg)

v miliónech tun 1913	Pšenice			(²)	Žito		
	1876—1885	1886—1895	1913		1876—1885	1886—1895	1913
0,57	16,3	18,5	25,2	14,9	16,9	22,0	
0,27			16,0			14,9	
0,43	22,0	25,2	33,7	15,9	16,0	17,6	
10,43	12,7	13,7	20,7	9,8	10,6	17,2	
0,24	10,6	11,8	10,9	9,7	10,6	9,9	
1,27	11,2	11,9	13,3	10,0	10,6	10,6	
?	—	—	—	—	—	—	
0	18,2	20,1	21,1	—	—	—	
0,005			25,6				
0,14	8,0	7,4	12,2	—	—	11,4	
0,42	16,9	18,7	24,2	12,9	14,3	18,5	
2,70	10,8	10,7	13,4	9,9	9,9	13,8	
1,34	9,6	12,4	12,8	8,3	10,2	11,9	

(²) Za rok 1913 ze Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1915. Ostatní s. 781.

	Pšenice			Žito	
	v miliónech centů		v miliónech tun 1913	v miliónech dvojítych centů	
	1878—1882	1893—1897		1878—1882	1893—1897
12. Portugalsko	1,7	1,9	?	1,3	1,3
13. Rumunsko	13,4	15,4	2,3	1,2	2,1
14. Rusko (evropské + Polsko)	55,1	112,6	22,8	152,9	198,3
15. Švédsko-Norsko	0,9	1,2	0,2	4,9	5,7
Norsko			0,08		
16. Švýcarsko	1,0	0,9	0,1	0,5	0,4
17. Srbsko	2,4	2,2	0,4	0,3	0,3
18. Španělsko	23,1	24,7	3,0	5,1	4,4
19. Turecko (evropské)	7,7	5,6	?	3,3	3,5
Evropa	<u>320,9</u>	<u>397,3</u>	$\Sigma = 57,0$	<u>292,6</u>	<u>354,4</u>
20. Alžírsko	5,6	6,1	1,0	0	0
21. Egypt	4,8	3,3	?	—	—
22. Argentina	3,8	16,2	5,4	—	—
23. Austrálie	8,5	8,7	2,4	—	—
24. Kanada	8,2	11,1	6,3	0,5	0,5
25. „Kapská kolonie a Natal“	1,0	0,8	0,1	—	—
26. Chile	4,1	3,9	0,6	—	—
27. Indie	69,4	62,3	9,9	—	—
28. Japonsko	3,7	5,1	0,7	4,2	8,4
29. Tunisko	1,0	1,8	0,1	—	—
30. Uruguay	0,8	1,8	0,1	—	—
31. Spojené státy	<u>122,7</u>	<u>124,2</u>	20,8	<u>6,3</u>	<u>6,7</u>
Mimoevropské země	<u>233,6</u>	<u>245,4</u>	$\Sigma = 47,4$	<u>11,1</u>	<u>15,7</u>
<i>Svět</i> =	554,5	642,7	104,4	303,7	370,1
Lucembursko			0,02		
Mexiko			0,3		
Nový Zéland			0,1		

NB. Viz celkové závěry na další straně*. NB

* Viz tento svazek, s. 507. *Red.*

Pšenice

Žito

v miliónech tun 1913	Pšenice			Žito		
	1876—1885	1886—1895	1913	1876—1885	1886—1895	1913
?	—	—	—	—	—	—
0,09	—	10,6	14,1	—	—	10,5
24,69	5,3	5,6	9,1	6,0	6,4	8,5
0,56	13,1	14,8	24,2	13,4	14,4	14,1
0,02			17,6			16,3
0,05	—	—	22,0	—	—	19,2
0,04	—	—	10,7	—	—	8,7
0,71	—	—	7,8	—	—	9,1
	—	—		—	—	
{ Západní Evropa	10,9	11,2		10,2	10,9	
	6,7	7,4		6,2	6,6	
{ Východní						
	8,8	9,2		7,3	7,8	
0,00			7,2			13,7
0,03			7,8			9,0
0,06			(7-10-16) 14,1			8,1
0,00			4,5			—
0,04			14,4			13,0
—		6,3	8,3			—
—	—	10,9	14,4		11,9	15,2
—	—					—
0,00			4,5			8,4
1,05	8,3	8,6	10,2	8,2	7,9	10,2
0,02						
0,00						
0,00						

Spotřeba na 1 obyvatele (v kg)

	Německo	Francie	Velká Británie	Itálie	Rakousko-Uhersko	Rusko	
pšenice	1878—1882	55,3	214,0	} 123	—	—	
	1883—1887	57,2	213,0		91,8	—	
	1888—1892	59,8	213,0		92,5	18,9	
	1893—1897	71,8	204,0		100,5	37,4	
	1913*	96					
žito	1878—1882	129,3	38,0	—	—	—	
	1883—1887	118,6	37,0	?	66,2	—	
	1888—1892	108,5	36,0	3,3	60,4	111,0	
	1893—1897	126,7	38,0	2,9	59,2	139,0	
	1913*	153					
ječmen	1878—1882	48,7	31,0	?	—	—	
	1883—1887	51,8	31,0	67,0	41,9	—	
	1888—1892	55,8	32,0	68,6	37,6	17,8	
	1893—1897	59,8	31,0	71,7	38,4	27,1	
	1913*	108					
oves	1878—1882	89,1	91,0	?	—	—	
	1883—1887	84,1	95,0	84,6	51,9	—	
	1888—1892	86,9	96,0	87,4	48,8	48,1	
	1893—1897	85,3	92,0	85,8	51,6	65,7	
	1913*	128					
kukuřice	1878—1882	5,1	20,6	48,5	—	—	
	1883—1887	3,8	23,4	41,7	} 65,0	68,2	
	1888—1892	8,4	23,3	44,9		77,6	2,3
	1893—1897	14,4	22,4	53,8		82,2	4,7

* Statistische Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1915.

Tato tužkou vepsaná čísla za rok 1913 jsou zjevně nesrovnatelná, neboť i pro léta 1893—97 jsou značně vyšší.

Celkové závěry autorů:

„Jak již bylo uvedeno, produkce obilí se v posledních desetiletích vzhledem k nestejným podmínkám, pokud jde o hustotu obyvatelstva a dopravní spojení, rozvíjela v jednotlivých zemích a státech velmi rozdílně. V centru západní Evropy, která se rozvíjí tak říkajíc urbanisticky — v Anglii, Belgii, Holandsku atd., klesla následkem omezování osevní plochy při současném zvyšování relativních výnosů produkce pšenice, žita, ječmene a kukuřice, zatímco produkce ovsu určeného převážně pro dobytek vzrostla.

NB

V ostatních oblastech západní Evropy, kromě hraničních oblastí, se projevují určité výkyvy; rozšiřování osevní plochy ustalo, avšak výnosy se značně zvyšují, takže produkce téměř všech obilovin nadále vzrůstá. V hraničních oblastech mezi západní a východní Evropou, ve Švédsku, v Polsku, Haliči, Uhrách atd., celková produkce značně vzrůstá vlivem rozšiřování osevní plochy a v ještě větší míře v důsledku pronikavého zvyšování výnosů. Ve východní Evropě se dosáhlo — především rozšiřováním osevní plochy — mimořádného zvýšení produkce obilí, avšak jen u základních, nikoli u doplňkových obilnin.

NB

Mezi zámořskými oblastmi je třeba rovněž rozlišovat na jedné straně země, jako jsou Spojené státy, Kanada, Argentina a Uruguay, které vzhledem k své zeměpisné poloze nebo vzhledem k rozvoji dopravy a vlastní železniční síti jsou těsněji spojeny s hustě obydlenými centry západní Evropy, a na druhé straně ostatní země. První z nich zvýšily svou produkci obilí hlavně rozšířením, a to někdy prudkým rozšířením osevní plochy; z těch druhých zemí zvýšily produkci jen některé. V důsledku omezené produkce Egypt a Japonsko obilí dovážejí, Alžírsko a Tunisko vzhledem k francouzské hospodářské politice převážně zásobují Francii, zatímco Indie, Jižní Afrika a Austrálie

NB

NB | neprodukovaly trvalé velké přebytky, které by přesa-
 | hovaly jejich vnitřní potřebu, protože jim to ne-
 | dovolovaly hustota obyvatelstva ani nedostatečně
 | rozvinutá dopravní síť“ (s. 36).

ŽELEZNICE ⁴⁸

Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, ročník 36, 1915, Berlín 1915 (2 marky). Internationale Übersichten [Mezinárodní přehledy], tabulka 31 (s. 46*). Die Eisenbahnen der Erde in den Jahren 1890 und 1913 [Světové železnice v letech 1890 a 1913]. ((Pramen: Archiv für Eisenbahnwesen (vydáváný královským pruským ministerstvem) 1892 a 1915)).

Do tří skupin (1, 2 a 3) jsem rozdělil já

Σ (i $\Sigma\Sigma$) jsem provedl sám, stejně tak rozvržení

	(v kilometrech)	
	1890	1913
	≡≡≡	≡≡≡
(1) <i>Velká Británie a Irsko</i>	32 297	37 717
(1) <i>Malta, Jersey, ostrov Man</i>	110	110
(1) <i>Portugalsko</i>	2 149	2 983
(2) Španělsko	9 878	15 350
(1) <i>Francie</i>	36 895	51 188
(1) <i>Belgie</i>	5 263	8 814
(1) <i>Nizozemsko</i> (+ Lucembursko)	3 060	3 781
(1) <i>Švýcarsko</i>	3 190	4 863
(2) Itálie	12 907	17 634
(2) Švédsko, Norsko a Dánsko	11 566	21 354
(1) Západoevropské staré, koloniální země	82 964	109 456
Západní Evropa. Σ	117 315	163 794
(2) Německo	42 869	63 730
Západní Evropa. $\Sigma\Sigma$	160 184	227 524
(2) Západní Evropa. <i>Bulharsko-maďarské země</i>	77 220	118 068

(3) Rakousko-Uhersko (+ Bosna + Hercegovina)	27 113	46 195
(3) Rusko (evropské) (+ Finsko)	30 957	62 198
(3) Rumunsko	2 543	3 763
(3) Srbsko	540	1 021
(3) Evropské Turecko	} 1 765	1 994
(3) Bulharsko		1 931
(3) Řecko	767	1 609
Balkán. Σ	5 615	10 318
(3) Východní Evropa. ΣΣ	63 685	118 711
Celá Evropa (Evropa):	223 869	346 235

Amerika:

	(v kilometrech)	
	1890	1913
Kanada (+ Nový Foundland)	22 712	48 388
Spojené státy (+ Aljaška 1054 km)	268 409	410 918
Mexiko	9 800	25 492
Střední Amerika ¹⁾	1 000	3 227
Antily ²⁾	2 338	6 022
Severní a Střední Amerika. Σ	304 259	494 047
Kolumbie a Venezuela	1 180	2 020
Britská Guayana	35	167
Holandská „	—	60
Brazílie	9 500	24 985
Paraguay a Uruguay	1 367	3 011
Argentina	9 800	33 215
Chile, Bolívie, Peru a Ecuador	5 276	12 603
Jižní Amerika. Σ	27 158	76 061
Celá Amerika	331 417	570 108

	(kilometry)	
	<u>1890</u>	<u>1913</u>
Všechny francouzské državy	40	224
Všechny britské državy	[23 181]	49 185
Všechny holandské državy	—	60
Spojené státy	268 409	410 918
Portoriko	18	547
Mexiko + Střední Amerika + Antily	12 646	33 340
Jižní Amerika (kromě kolonií)	27 123	75 834
Celkem	331 417	570 108

		<u>1913</u>	
	1) Guatemala	987 km	
	Honduras	241	
	Salvador	320	
	Nikaragua	322	
	Kostarika	878	
	Panama	479	
	$\Sigma =$	3 227	
			# <u>1890</u>
Nezávislé	2) { Kuba	3 752	1 731
	{ Dominikánská republika	644	115
	{ Haiti	225	
	Jamajka	313	britská
	Portoriko	547	Spojených států 18
	Martinique	224	Francie
	Barbados	175	britský
	Trinidad	142	britský
	$\Sigma =$	6 022	2 338

V Internationale Übersicht [Mezinárodním přehledu], vydaném poprvé v roce 1903, se uvádí pro rok 1890:

Kuba	1 731
Dominikánská republika	115
„Antily“	492

(km) 2 338

(#) Tato čísla jsem převzal z Archiv für Eisenbahnwesen 1892, s. 496, přičemž v počtu 474 jsou zahrnuty Jamajka i Martinique i Barbados a Trinidad.

Pro rok 1890 lze odhadovat:

Francouzské (Martinique)	40 km	} $\Sigma = 2\ 338$
Britské	434	
Spojených států (Portoriko)	18	
Nezávislé	1 846	

Asie:	<u>1890</u>	<u>1913</u>
Malá Asie, Sýrie, Arábie a Kypr britský (98 km)	800	5 468
Persie	30	54
Britská Indie	27 000	55 761
Cejlon	308	971
Holandská Indie { Jáva Sumatra }	1 361	2 854
Malajské státy (Borneo, Celebes aj.) ⁴⁾	100	1 380
Portugalská Indie	54	82
Siam	—	1 130
Indočína a Filipíny (Spojených států) ¹⁾	105	3 697
Rusko (Sibiř a Střední Asie) ²⁾	1 433	15 910
Čína	200	9 854
Japonsko (+ Korea)	2 333	10 986
	<u>27 408</u>	<u>58 204</u>
Všechny francouzské državy	105	2 493
	<u>33 724</u>	<u>108 147</u>
Celá Asie	<u>33 724</u>	<u>108 147</u>

⁴⁾ *Britské* Borneo (část je ho *britská*) v roce 1912 podle The Statesman's Year-Book: 130 mil (idem za rok 1915)

(*holandský*) Celebes?

{ NB. Zřejmě je třeba *všechny* „malajské státy“ počítat k britským državám

pro rok 1901 je uvedeno 439 km.

	<u>1913</u>	
1) Kočičína, Kambodža, Annam, Tonkin	2 398	francouzské
Pondichéry	95	francouzská
	<hr/>	
Celkem francouzských	2 493	
<i>Malakka</i>	92	britská
Filipíny	1 112	Spojených států
	<hr/>	
	$\Sigma = 3\ 697$	

Počet 105 pro rok 1890 platí pro Kočičínu, Pondichéry a Tonkin (tedy všechny francouzské).

3) Východočínská železniční dráha (1480 km) je počítána k *Číně* (v roce 1913).

<i>Afrika:</i>	<u>1890</u>		<u>1913</u>	
Alžírsko a Tunisko	3 104		6 382	
Belgické Kongo	—		1 390	
{	Egypt (+ Súdán)	1 547	{	5 946
	Jihoafriická unie	3 825		17 628
{	Anglické kolonie	[98] ⁶⁾	{	3 790
	Německé „	—		4 176
	Italské „	—		155
	Portugalské „	[292] ⁶⁾		1 624
	Francouzské „	[520] ⁵⁾		3 218
(*)	[910] ²⁾		12 963	
Celá Afrika	9 386		44 309	
	<hr/>		<hr/>	
{	všechny anglické državy	[5 470]	27 364	
	„ francouzské „	3 624	9 600	
	<hr/>		<hr/>	

6) přibližné rozdělení
 V roce 1885 Neumann-Spallart uvádí 147 km (!!) pro ostrov Mauritius — 440 (!!!) pro Angolu + Mosambik!!

5) Převzato z Archiv für Eisenbahnwesen, 1892, s. 1229

2) týká se:

<u>1902</u>		<u>1890</u>
169 (britských)	— o. Mauritius	
127 francouzských	— Réunion	126
	francouzských — „Senegalská oblast“?	394
543 portugalských	— Angola	
449 portugalských	— Mosambik	

Austrálie		<u>1890</u>	<u>1913</u>	
Britské impérium	}	Australský svaz	15 769	30 626
		Nový Zéland	3 120	4 650
Spojené státy: Havaj (s ostrovy Maui: 11 km a Oahu: 91)		—	142	
Celá Austrálie		<u>18 889</u>	<u>35 418</u>	
Celkem		617 285	1 104 217	

(Dohromady s koloniemi)

	<u>1890</u>	<u>1913</u>			
Spojené státy	268 427	412 719			
Britské impérium	107 355	207 856			
Rusko	32 390	78 108			
Německo	42 869	67 906			
Francie	40 664	63 505			
	<u>491 705</u>	<u>830 094</u>			
4 malé koloniální státy					
	25 086	39 377			
(Belgie, Holandsko, Portugalsko, Itálie)					
11 nekoloniálních států (ostatní Evropa)					
	57 362	98 080			
#	{	Japonsko	2 333	10 986	
		{	Polokoloniální státy { Asie	1 030	16 506
			{ Ameriky	12 646	33 340
		Jižní Amerika (10 států)	27 123	75 834	
		<u>617 285</u>	<u>1 104 217</u>		
Celkem					

# a po odečtení prvních pěti Nezávislé a polozávislé státy	125 580	274 123
Asie a Ameriky	43 132	136 666

Všechny kolonie
(Amerika, Asie,
Afrika
a Austrálie)

Asie, Afrika a Austrálie

<u>1890</u>	<u>1913</u>	Kolonie:	<u>1890</u>	<u>1913</u>
74 948	170 029	{ britské francouzské holandské portugalské Rusko belgické italské německé Spojené státy }	51 767	120 844
3 769	12 317		3 729	12 093
1 361	2 914		1 361	2 854
346	1 706		346	1 706
1 433	15 910		1 433	15 910
—	1 390		—	1 390
—	155		—	155
—	4 176		—	4 176
18	1 801		—	1 254
<u>81 875</u>	<u>210 398</u>		Všechny kolonie	<u>58 636</u>
		Japonsko	2 333	10 986
<u>Polokolonie:</u>	{ Malá Asie, Persie, Siam a Čína }		<u>1 030</u>	<u>16 506</u>
			Celkem	61 999
		Evropa	223 869	346 235
		Spojené státy	268 409	410 918
		$\beta\beta$ všechny kolonie	81 875	210 398
#	{ polokolonie: Asie „ Amerika (Mexiko, Střední Amerika + Antily) Japonsko Jižní Amerika (bez kolonií) }		1 030	16 506
			12 646	33 340
			2 333	10 986
			27 123	75 834
			Celkem	<u>617 285</u>
		# $\alpha\alpha$	<u>43 132</u>	<u>136 666</u>
		$\alpha\alpha + \beta\beta$	125,0	347,1

Hlavní pramen Archiv für Eisenbahnwesen. Vydání z roku 1892 (ročník 15) jsem prohlédl. Doplňky jsou uvedeny na předchozích stránkách.

„Malajské státy“ za rok 1890 jsou uvedeny *jen* souhrnně a v závorkách *není* nic poznamenáno (nejsou zde označení: „Borneo, Celebes atd.“, uvedená ve vydání Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich z roku 1915).

Jsou zde uvedeny údaje za desetiletí: 1840 a následující roky (do r. 1890) jsou uvedeny také v Brockhausově Encyklopedickém slovníku.

Uvádí se zde odhad investičních nákladů (většinou léta 1888—1891).

Evropa	průměrně 302 500 marek na 1 km	}
Mimoevropské železnice	„ 160 600 „ „ 1 „	
212,1 světový průměr, tj. asi		Σ =
131 miliard marek (212,1 × 617,3 tisíce)		
212,1 × 200 tisíc = 40 000 miliónů.*		
		131 miliard
		marek

Je poučné porovnat tyto údaje o železnicích s následujícími čísly (Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. 1915)

Těžba uhlí (v miliónech tun)

	<u>Německo</u>	<u>Francie</u>	<u>Rusko</u>	<u>Velká Británie</u>	<u>Spojené státy</u>
1892	92,5	26,1	6,9	184,7	162,7
1912	255,7	39,2 (1911)	31,0	264,6	450,2 (1911)

Výroba surového železa (v miliónech tun)**

1892	4,9	2,0	1,1	6,8	9,3
1912	17,6	4,9	4,2	9,0	30,2

Disproporce mezi rozvojem výroby železa a uhlí na jedné straně a výstavbou železnic na straně druhé (monopol = kolonie) přímo bije do očí. NB

K otázce monopolů a finančního kapitálu!!

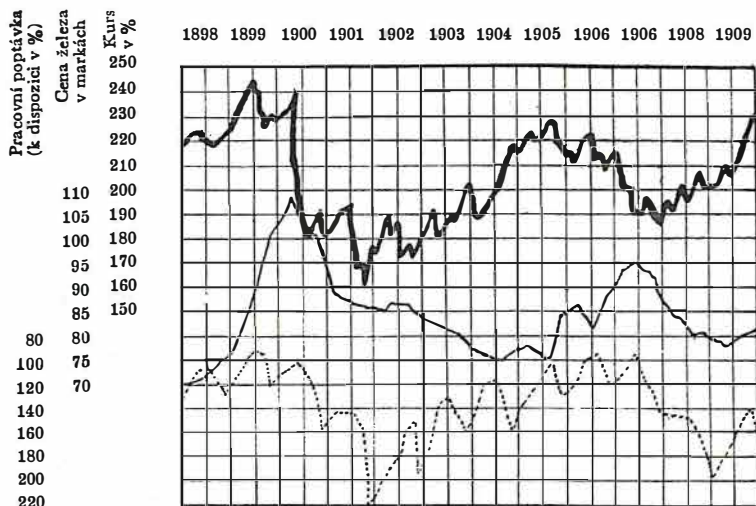
* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 413. *Red.*

** Tamtéž, s. 414. *Red.*

Časopis Die Bank, 1910, s. 222

Burzovní kurs a křivka konjunktury 1898—1909.

- *Burzovní kurs* (průměrný kurs akcií Disconto-Commandit, Harpener, Bochumer und Allgemeine Elektrizitäts ke konci měsíce).
- *Cena surového železa* (hamburské kótování anglického surového železa (Glasgow) průměrně za čtvrtletí).
- ..... *Trh práce* (přiliv dělníků na německé burzy práce průměrně za čtvrtletí. Pro snazší srovnání je křivka pracovního trhu zakreslena v inverzní podobě, s maximum směřujícím dolů).

Tento diagram je převzat z článku Alfreda Lansburgha Die Divinationsgabe der Börse^[247] [Prorocký dar burzy] (Die Bank, 1910, I, s. 222).

Vhodné k ilustraci *konkrétních* výkyvů i *obecných* tendencí

v průběhu současného úplného cyklu (krize 1900, deprese 1907, rozmach 1898—1899 apod.).

K STATISTICE ŽELEZNIC

The Statesman's Year-Book pro rok 1915 (Londýn 1915)
(52. ročník). Vydavatel J. Scott Keltie.
Britské impérium, 1913—1914.

Železnice v provozu (Railways open)

	+ 8 Malta
Spojené království	23 441 mil
Indie	34 656
	<hr/>
Kypr	61
Cejlon	605
Straits Settlements a federativní malajské státy	771
„Borneo a Saravak“	130
	<hr/>
Asie (bez Indie)	1 567
Austrálie a Oceánie	23 021
Afrika	17 485
Amerika	31 953
	<hr/> <hr/>

$\Sigma\Sigma = 134\ 131^*$

---

1 míle = 1,6 km; $134 \times 1,6 = 214\ 400$ km; $130 \times 1,6 = 208,0$;
 $771 \times 1,6 = 1\ 233,6 + 208 = 1\ 441$ km

Železnice v *holandských* koloniích (koncem roku 1913)

1512 mil Jáva

209 „ Sumatra „Holandská Východní Indie“ včetně
Bornea i Celebesu aj.

$\Sigma = 1721$ „

$1\ 721 \times 1,6 = 2\ 753,6$ km

---

* Takto v The Statesman's Year-Book. Red.

Holandská Zápvní Indie (Surinam = Holandská Guayana, Curaçao) — bez železnic.

Neumann-Spallart, Übersichten der Weltwirtschaft. Ročník 1883—1884.

S. 508. „Na *Mauritiu* od roku 1882 na žádné z obou železnic v délce 92 mil nepokračovaly stavební práce.“

Ibidem, s. 512.

	<u>1885</u>
Angola	= 350 +
Mosambik	= 90
	<u>440 km</u>

$$92 \text{ míle} \times 1,6 = 147,2 \text{ km} + 440 = 587$$

$$147,2 : 587 = 25,1 \%$$

	<u>1890</u>
Σ 1890 = 910	asi 98 km anglické (Mauritius)
- 520	292 „ portugalské (Angola a Mosambik)
<u>390 km</u>	<u>390</u> 390 × 25,1 = 97,89
	+ 520 francouzské
	<u>Σ = 910</u>

Ibidem, s. 504. Jamajka (1885) — 107 km
Barbados 42

Martinique („krátké“ železniční trati)? *nejsou údaje...*

	1890	1913
Jamajka		313
Martinique		224
Barbados		175
Trinidad		142
	<u>Σ = 474</u>	<u>854</u>

*předpokládejme 40 km
v 1890 na Martiniku
(méně než na Barbadosu)*

4 malé koloniální státy

Holandsko	3 060	3 781	
	+ 1 361	2 854	→ 2 914
	<hr/>	<hr/>	
	4 421	6 635	} <u>-2 854</u>
Portugalsko	2 149	2 983	
	346	1 706	
Belgie	5 263	8 814	
	—	1 390	
Itálie	12 907	17 634	
	—	155	
	<hr/>	<hr/>	
	$\Sigma = 25\ 086$	39 317	

(11 států)

Španělsko	9 878	15 350
Švýcarsko	3 190	4 863
Skandinávie	11 566	21 354
Rakousko-Uhersko	27 113	46 195
Rumunsko	2 543	3 763
Srbsko	540	1 021
Bulharsko a Turecko	1 765	1 994
		1 931
Řecko	767	1 609
	<hr/>	<hr/>
	57 362	98 080

Britské železnice v Africe [1913]

6 399
1 775
5 582
3 872
<hr/>
$\Sigma = 17\ 628$
5 946
3 790 (1 099 + 192 + 418 + 302 + 1 567 + 212 = 3 790)
<hr/>
27 364

	Asie	Amerika	Britské v Asii	
	<u>1890</u>		<u>1913</u>	
Britské železnice	27 000	22 712	55 761	56 732
	308	434	971	+ 92
	100	35	56 732	56 824
	<u>27 408</u>	<u>23 181</u>	+ 1 380	
			58 112	
			+ 92	Malakka
			<u>58 204</u>	

	<u>1890</u>	<u>1913</u>
Asie	33 724	108 147
Afrika	9 386	44 309
Australasie	<u>18 889</u>	<u>35 418</u>
	61 999	187 874

Evropa	166,2	268,9
Britské impérium	107,3	207,8
Ruská říše	32,4	78,1
Východní Asie	3,3	27,5
Amerika	<u>308,1</u>	<u>521,9</u>
$\Sigma =$	617,3	1 104,2

	<u>1913</u>
Evropa	346 235
Amerika	570 108
Ostatní	<u>187 874</u>
$\Sigma =$	1 104 217

617 283	1 104 157
---------	-----------

1. Spojené státy
2. Britské impérium
3. Rusko
4. Německo
5. Francie
- =
6. Malé koloniální státy (Holandsko, Portugalsko, Belgie, Itálie)
7. Ostatní Evropa
8. Japonsko
9. Jižní Amerika
10. „1/2 kolonie“...

	<u>1890</u>	<u>1913</u>			
Mexiko	9 800	25 492			
Střední Amerika	1 000	3 227			
Nezávislé Antily	1 846	4 621			
	<u>12 646</u>	<u>33 340</u>			
	<u>1890</u>	<u>1913</u>			
Malá Asie	800	5 468	Malá Asie		
Persie	30	54	Persie		
		1 130	(Siam)		
Čína	200	9 854	(Čína)		
	<u>1 030</u>	<u>16 506</u>			
	<u>1890</u>	<u>1913</u>			
Asie britská	27 408	58 204			
Afrika „	5 470	27 364			
Austrálie „	18 889	35 276			
Anglie	51 767	120 844	} Portugalsko		
Francie	3 729	12 093		+ 54	82
Holandsko	1 361	2 854		+ 292	<u>1 624</u>
Portugalsko	292	1 624			
Belgie	—	1 390			
Itálie	—	155			
Německo	—	4 176			
Spojené státy	—	1 112			
		142		+ }	
					346
				<u>1 706</u>	
<i>Kolonie:</i>	Σ = 57 149	144 390	+ 1 433	Rusko	
Japonsko	2 333	10 986		15 910	
Polokolonie {Malá Asie, Persie, Siam, Čína}	1 030	16 506			
	<u>60 512</u>	<u>171 882</u>			
	1 433	15 910			
	<u>61 945</u>	<u>187 792</u>			
	54	82	} 61 999	187 874	

S E Š I T

v

(N Í)

Obsah

v

Imperialismus

{ <i>Engels</i> (odzbrojení) } { <i>Laufenberg</i> }	
<i>Plehn</i> . Weltpolitik ^[357] [Světová politika]	(1)
<i>Wegener</i> ^[463]	[1—2]
<i>B. Engels</i> . Odzbrojení ^[103] :	3—9
<i>B. Engels</i> . Internationales aus dem Volksstaat ^[102] [K mezinárodním problémům z Volksstaatu]:	10—[14]
<i>Laufenberg</i> :	15—[24]
Deutschland und der Weltkrieg ^[79] [Německo a světová válka]	[30—32]
<i>Albrecht Wirth</i>	[24—25 a 33—38]
<i>Georg Adler</i> . Die imperialistische Sozialpolitik ^[2] [Imperialistická sociální politika]. 1897	[39]
<i>A. Siegfried</i> . Neu-Seeland ^[408] [Nový Zéland]. 1909	[40—41]
<i>Hoetzsch</i> . Turkestán ^[177]	[42—43]
(s. 38: Kongres mladoegyptanů)	
42—43: Panislámismus.	
Socialismus v Číně...	44

MEZINÁRODNÍ POLITICKÁ REVUE

La Revue politique internationale 1915, březen—duben (č. 14) (Lausanne).

La Russie démocratique et la guerre^[5] [Demokratické Rusko a válka] od pana Grigorije Alexinského, bývalého poslance Dumy ((s. 168—186)).

Poznámka redakce: „Je zajímavé konstatovat, že dnes přes všechny zásadní neshody poutá největší část ruských revolucionářů i liberálů solidarita s carským samoděržavím“ (s. 168).

Rusko prý nemohlo chtít válku (dokonce ani oficiální Rusko). Připravovalo se prý až na rok 1918, 1920? Vrah o pět let *dřív*??

[S. 177: **poznámka redakce** (z knihy Alexinského), že v Rusku jsou „2 vlády“.]

Rusko hájilo slabé Srbsko etc., „ušlechtilý čin“ (181), bez ohledu na ostatní „ničemnosti“ carismu.

Bylo pro neutralizaci úžin — nikoli pro „dobyvačnou válku“ jako Miljukov... vítězství spojenců by bylo požehnáním pro pokrok Evropy.

PLEHN. SVĚTOVÁ POLITIKA

Dr. Hans Plehn. Weltpolitik. Abriss der neuesten Weltgeschichte nach dem englisch-japanischen Bündnis [Světová politika. Nástin nejnovějších světových dějin od uzavření anglo-japonského spojení]. Berlín 1907 (s. 214). 3. vydání.

Nástin není špatný, je převážně věnován Anglii a Japonsku (v souvislosti s nimi i Americe a Rusku. Anglie — Japonsko — Spojené státy — Rusko).

V druhé části (s. 91—167) popisuje utváření zahraniční politiky v Anglii (*ne stát, nýbrž „společnost“*).

WEGENER. DNEŠNÍ INDIE

Prof. dr. Georg *Wegener*. Das heutige Indien. Grundlagen und Probleme der britisch-indischen Herrschaft [Dnešní Indie. Základy a problémy anglického panství v Indii] (Koloniales Abhandlungen. Sešit 61—63. 1 marka 20 feniků). Berlín 1912 (s. 52).

Naprosto nešpatný, jasný a stručný nástin.

Indie — 4 575 000 km².

315 miliónů (1911) (1901 — 297)
(1801 — 100)

Nebezpečí války ze strany Ruska: nyní jsou zde Angličané ozbrojeni „až po zuby“.

Není tu jednotný národ, není tu jednotný jazyk.

„Bengálců“ = 70 miliónů. Angličané rozdělili Bengálsko (aby oslabili národní hnutí) v roce 1905. V roce 1911 (korunovace v *Dillí*) bylo přislíbeno *anulovat* toto opatření.

Kastovnictví.

Angličané vládnou pomocí politiky „divide et impera“ („rozděl a panuj“...)

Nesmírně rozmanité zeměpisné podmínky.

Izolovanost od ostatního světa.

Středověk (náboženství — vnější svět není ničím) — zemědělství — vazalské vztahy.

$\frac{2}{3}$ země jsou bezprostředně pod vládou Angličanů, $\frac{1}{3}$ tvoří vazalské státy.

Úplná závislost (zemědělství) na letních deštích (letní monzun = *pasát*). Jinak *hladomor*.

Armáda 75 000 Angličanů

150 000 domorodců (z **různých** kmenů). Angličané využívají *hlavně* nepřátelství muslimů (asi 60 miliónů) k hinduistům.

Za hlavní nebezpečí se považuje povstání sipáhíů (1857) — přechod domorodé armády k povstalcům. Brity zachránily nesváry různých národností a netečnost mas.

Na mor zemřelo v roce 1905 1 069 140
1907 1 315 892 atd.

Anglická správa je ryze „diktátorská“ (31), „autokracie“ (31).

V Indian Civil Service [Indická civilní správa] je asi 1000 osob, štáb skvěle placených výborných úředníků.

Anglie prý dala Indii velmi mnoho (britský mír, železnice, poštu, justici etc. etc.).

Příčiny nepokojů:

1. Násilí cizinců páchané na lidu.
2. Rychlý růst počtu obyvatelstva. (Hladomory.)
3. „Rostoucí agrarizace Indie“: Anglie rdousí v zemi průmysl.

Hnutí „svadéši“ (= pro tuzemské výrobky) (bojkot anglických výrobků).

4. Daně. Poplatky rolníků z půdy.

5. Vznik inteligence. Škola vytvořila „duchovní proletariát nejhoršího a politicky velmi nepřijemného druhu“ (43) — autor je reakční darebák.

6. Formování indického národa. („Národní kongresy“.)

7. Náboženské hnutí proti Angličanům, pro Asijce, pro vlastní, pro asijské... (terorismus etc.).

(Dělostřelectvo a arzenály svěřují Angličané, s. 48, jen bělošským vojenským jednotkám. Angličané jsou vůbec nesmírně opatrní.)

ENGELS.

M Ů Ž E E V R O P A O D Z B R O J I T ?

Bedřich Engels. Kann Europa abrüsten? [Může Evropa odzbrojit?] *Norimberk* 1893. Separát listu Vorwärts (Wörlein Comp.).⁴⁹

V bernské Dělnické knihovnici začíná *sborník* brožurou:
Karel Marx před kolínskou porotou.

Předmluva: — tyto články byly otištěny v březnu 1893 v berlínském listu Vorwärts, „v době, kdy v Říšském sněmu probíhala debata o návrhu vojenského zákona“ (s. 3).

„Vycházím tedy z této“ (heutigen) „situace a navrhuji zatím jen taková opatření, která může přijmout každá nynější vláda, aniž tím ohrozí bezpečnost země. Snažím se jen dokázat, že z ryze vojenského hlediska nejsou absolutně žádné překážky pro postupné rušení stálých armád“, a jestliže se tato vojska nadále udržují, je to „proti vnitřnímu nepříteli“ (s. 3).

„Postupné zkracování doby vojenské služby na základě mezinárodní dohody“ je „podstatou mých úvah“ (s. 4) — „všeobecný přechod od stálého vojska k **milici**“ (s. 4, *idem*, s. 3).

(Tedy „*podstata*“ u Engelse = přechod k milici. Toto NB.)
Předmluva je datována: Londýn 28. března 1893.

§ I. Již 25 let Evropa „v neslýchané míře“ zbrojí... „Není tedy pošetilé mluvit tu o odzbrojení?“ (s. 5).

Ale lidové masy... volají... „po odzbrojení“ „ve všech zemích...“ Cožpak není ze slepé uličky jiné východisko než ničivá válka?

„Já tvrdím: odzbrojení, a tím zajištění míru, je možné“ (5) ... a Německo je k tomu dost „silné i povolane“...

Dále § I stručně popisuje přechod k všeobecné vojenské povinnosti. Její „revoluční“ (s. 6) stránka — povolávání všech mužů k „národní obraně“...

Je nutné přejít k „mezinárodnímu stanovení maximální délky vojenské služby“ „s miličním systémem jako konečným cílem“ (7).

zpočátku maximum 2 roky, potom 1 ¹ / ₂ atd.! až??
---

§ II. Možnost (vojenskotechnická) kratší doby vojenské služby. Zbytečnost dlouhé služby.

(parádní krok (9), strážní služba (9), důstojníctví sluhové (10) a podobný idiotismus).

A pro jezdeckvo? Měla by být delší — jestliže předtím ne-
uměli jezdit na koni. Ale i zde se dá leccos udělat, a mimoto
je možný nábor „dobrovolníků na tři nebo čtyři roky“ (10).

Byl jsem ve svém životě tolikrát svědkem selhání vychvalo-
vaných zvyklostí, institucí, zásad, včetně vojenských (10),
— — — „že bych každému radil, aby přistupoval s největší
nedůvěrou právě k mínění vojenského „odborníka““ (s. 11,
konec § II).

§ III. Nesmyslnost konzervatismu ve vojenství, protože
technika je zde zvlášť revoluční.

Dostřel pěchoty:

před 40 lety na	300 kroků	
1870—1871	600—1000	„ (dělostřelectvo 3000—4000)
„nové“	až 3000—4000	„ (s. 11).

Nutnost vojenské výchovy mládeže, tělocviku etc. (13—14),
pochody (v létě), „polní cvičení“ (14) etc. etc.

A učitelé? — vysloužilí poddůstojníci. Budou-li
vytaženi „na denní světlo školního dvora a občan-
ského zákoníku“, „pak se sázím, že naše rebelant-
ská (sic!?) školní mládež naučí móresům i toho NB NB
nejhoršího bývalého tyрана vojáků“ (15). NB

§ IV. Budou s tím souhlasit jiné země? Rakousko a Itálie —
ano.

Francie? — „rozhodující země“ (15). Francie bude chyt-
račit?

Německo je však mnohem silnější: má více obyvatel; má
více důstojníků, a to je velmi důležité. („Ve všech dřívějších
válkách se po několika měsících vojenských akcí začalo nedo-
stávat důstojníků“ (17))...

Ostatně „nedemokratická a politicky zavrženíhodná“
(16) instituce jednoročních dobrovolníků je pro Ně-
mecko z vojenského hlediska prospěšná (> důstojníků).
Ale ve Francii „vojáci s tříletou vojenskou službou prostě
vyštvali z armády privilegované jednoročáky. To svědčí NB

o tom, oč má Německo proti Francii nižší úroveň veřejného politického uvědomění a jím trpěných politických institucí“ (16).

§ V. Rusko? Není důležité, zda bude souhlasit. Vůbec to není důležité, nemá důstojníky.

Ruský voják je velmi udatný a v mase se drží statečně. Dnes se však vyžadují individuální akce, a k tomu se naprosto nehodí, nelze ho srovnávat s „vojáky ze Západu“ (19).

Zpronevěry úředníků etc. v Rusku (20).

„Stačí, aby Rusko prohrálo dvě tři bitvy, a bojiště se přenese od Visly na Dvinu a Dněpr; v týlu německé armády se pod její ochranou zformuje vojsko jejích polských spojenců; a bude zaslouženým trestem pro Prusko, jestliže potom bude muset pro svou vlastní bezpečnost obnovit silné Polsko“ (20).

§ VI. Vnitřní situace Ruska je „téměř zoufalá“... „je to evropská Čína“ (21)... zbídačení rolníků po roce 1861... „*Tato cesta*“ („hospodářské a sociální revoluce“ = kapitalismu — v Rusku) „*je zatím převážně cestou ničení*“ (21).

Vyčerpávání půdy, mýcení lesů etc. v Rusku. Úvěr je vyčerpán. „Francie nepotřebuje Rusko, naopak, Rusko daleko více potřebuje Francii... S trochou chytrosti by Francie mohla z Ruska vytlouci všechno, co by chtěla. Ale namísto toho se oficiální Francie plazí před carem po bříše...“ (23).

Rusko žije z vývozu žita, hlavně do Německa. „Jakmile Německo začne jíst bílý chléb namísto černého, pak dnešní oficiální carské velkoburžoazní Rusko ihned zkrachuje“ (23).

konec § VI.

§ VII. A jak to vypadá u nás? „Šikanování vojáků“ nebere konce... (24) „příživnická šlechta“, „nadutí buržoazní synkové“... Dříve se stávalo, že byl někdo při manévrech náhodně zastřelen (25) — „znal jsem jednoho

chlapce z Kolína, kterého roku 1849 takto skosila střela určená jeho veliteli“ (25); dnes se to s malorážní zádovkou „nedá udělat tak snadno a nepozorovaně...“ (25). NB

Ve Francii by takové zacházení s vojáky **nebylo možné...** francouzští vojáci musí německými vojáky pohrdat, když čtou, jak se s nimi v kasárnách zachází...

§ VIII. Bude tento návrh přijat?

Německo jej předloží Rakousku, Itálii a Francii. Přijme-li Francie tento návrh, nezhorší své postavení, odmítne-li jej — zhorší si je.

„Všechny armády jsou neobyčejně schopné učit se po *velkých porážkách...*“ (27).

„Nesmíme zapomínat, že 27 let Bismarckovy moci právem vysloužilo Německu nenávisť všude v zahraničí. Ani anexe severošlesvických Dánů, ani nedodržování a nakonec i podvodné zrušení příslušného článku pražské smlouvy, ani anexe Alsaska-Lotrinska, ani mrzká opatření proti pruským Polákům neměla naprosto nic společného s vytvářením ‚národní jednoty‘...“ (27). Bismarck se zasloužil o to, aby bylo Německo nenáviděno... NB

„Ať přijdete kamkoli, všude se setkáte se sympatiemi k Francii a s nedůvěrou k Německu...“ (28). NB

„Nezapomeňme, že o výsledku příští války rozhodne Anglie“ (28) — ovládá moře a „prostě vyhladoví“ (Francii nebo Německo).

Německo by mnoho získalo, kdyby učinilo takový návrh (s. 29).

Konec

MARX. ODHALENÍ O KOLÍNSKÉM PROCESU PROTI KOMUNISTŮM, S ENGELSOVÝM ÚVODEM

Engels v článku K dějinám Svazu komunistů (datovaném 8. října 1885) v brožuře: Odhalení o kolínském procesu proti komunistům^[301] (Curych 1885) na konci článku:

Marx „nejnenáviděnější, nejhanobenější člověk své doby“...⁵⁰ (s. 17).

Marxův doslov (8. ledna 1875) k téže brožuře...⁵¹

NB | „Po pádu revoluce 1848 existovalo německé dělnické hnutí jen v teoretické formě, která byla nadto omezena úzkým rámcem propagandy a pruská vláda velmi dobře věděla, že je prakticky neškodná“ (73).

ENGELS. K MEZINÁRODNÍM PROBLÉMŮM Z VOLKSSTAATU

Bedřich Engels. Internationales aus dem Volksstaat [K mezinárodním problémům z Volksstaatu] (1871—1875). Berlín 1894.

PŘEDMLUVA Z ROKU 1894⁵²

komunisté
nebo
sociální
demokraté? ||| V předmluvě (3. ledna 1894) poznamenává Engels mimo jiné, že se ve všech těchto článcích (1871—1875) nazývá komunistou, a ne sociálním demokratem, neboť *tehdy* se sociálními demokraty nazývali proudhonovci ve Francii, lassallovci v Německu (s. 6).

NB ||| „Pro Marxe i pro mne bylo proto naprosto nemožné použít k označení našeho zvláštního stanoviska výrazu tak mnohoznačného. Dnes je situace jiná a tak se ještě tento výraz* snese, třeba je nepřesný pro stranu, jejíž

* — „sociální demokrat“. *Red.*

ekonomický program není jen všeobecně socialistický, ale přímo komunistický, pro stranu, jejímž konečným politickým cílem je překonání jakéhokoli státu, tedy i demokracie. Názvy *skutečných*“ (podtrženo Engelsem) „politických stran nejsou však nikdy zcela odpovídající; strana se vyvíjí, název zůstává“ (s. 7). NB

BAKUNINOVCI PŘI PRÁCI ⁶³

Bakuninovci při práci (1873). Konec... „Bakuninovci ve Španělsku nám podali znamenitý příklad toho, jak se *nemá*“ (podtrženo Engelsem) „dělat revoluce“ (s. 33). NB

POLSKÁ PROKLAMACE ⁶⁴

Ibidem Polská proklamace (11. 6. 1874).

„V pozadí celého evropského militarismu stojí ruský militarismus. Ruská armáda, která ve válce roku 1859 stála jako záloha na straně Francie, roku 1866 a 1870 na straně Pruska, tím pokaždé umožnila silnější vojenské mocnosti porazit svého protivníka osamocенého. Prusko jako první vojenská mocnost Evropy je přímo výtvořem Ruska, i když potom přerostlo svému patronu velice nepříjemně přes hlavu“ (s. 35). NB

„Po napoleonských válkách si k tomu Rusko ještě zajistilo lví podíl na bývalých pruských a rakouských polských provinciích a vystupovalo pak nepokrytě v roli arbitra Evropy; tuto roli hrálo nepřetržitě až do roku 1853... V revolučních letech bylo potlačení Maďarů Ruskem stejně rozhodující událostí pro východní a střední Evropu jako červnová bitva v Paříži pro Západ... tu byla s nadvládou Ruska zpečetěna též vláda reakce v Evropě. Krymská válka osvobodila Západ a Rakousko od carových nestoudných nároků... Viděli jsme již výše, že ruská armáda je záminkou a základem celého evropského militarismu... Jen proto, že roku 1870 zabránila ruská

armáda Rakousku, aby se přidalo k Francii, mohlo Prusko zvítězit nad Francií a dokončit vytvoření prusko-německé vojenské monarchie...“ (38).

Žvásty, že polské hnutí má „v podstatě aristokratický“ charakter, jsou „hloupé“.

NB |||| „Díky svému dějinnému vývoji a své současné situaci stojí Polsko ještě daleko více než Francie před volbou: buď být revoluční, nebo zahynout...“ (39).

NB ||| V roce 1871 se mnoho Poláků (emigrantů) postavilo na stranu Komuny... „byl to snad čin aristokratů?“ (39).

„Polská aristokracie se stále více a více přimyká k Rusku, aby aspoň pod jeho panstvím znovu spojila Polsko; revoluční masy odpovídají tím, že nabízejí své spojenectví německé dělnické straně a bojují v řadách internacionály“ (39).

„*Národ, který potlačuje jiné, nemůže se sám osvobodit. Moc, kterou potřebuje k potlačování jiných, se nakonec vždycky obrací proti němu samému*“ (40) — na adresu Ruska: obnovení Polska „je nutné... pro NB || **Rusy samé**“ (NB) (40).

O SOCIÁLNÍCH POMĚRECH V RUSKU

O sociálních poměrech v Rusku (1875)

Velká buržoazie z Petrohradu, Moskvy, Oděsy, která se v posledních deseti letech neslýchaně rychle rozmohla zejména díky stavbě železnic... celý ruský velký průmysl, existující jen díky... ochranným clům — což všechny tyto významné a rychle rostoucí složky obyvatelstva nemají žádný zájem na existenci ruského státu...?“ (s. 52) (proti Tkačovovi)⁵⁵.

Doslov (1894) k článku O sociálních poměrech v Rusku⁵⁶ končí touto větou:

„(Revoluce v Rusku) nejen odstraní odloučenost vesnic, ve kterých žije většina národa, rolníci, a které tvoří jejich

„mir“, jejich svět, nejen uvede rolníky na velkou scénu, kde poznají vnější svět a zároveň i sami sebe, poznají své vlastní postavení i prostředky, jak se zbavit nynější bídy. Ruská revoluce dá také nový podnět dělnickému hnutí na Západě, vytvoří mu lepší bojové podmínky, a tím urychlí vítězství moderního průmyslového proletariátu, vítězství, bez něhož dnešní Rusko ani pomocí občiny, ani pomocí kapitalismu nemůže dosáhnout socialistické přestavby společnosti“ (s. 72).

LAUFENBERG.

ORGANIZACE, VÁLKA A KRITIKA

Laufenberg ||||| Organisation, Krieg und Kritik^[265] [Organizace, válka a kritika]. Dokumenty k hamburským debatám ve straně

od dr. Heinricha *Laufenberga*,
Fritze *Wolffheima* a dr. Carla *Herze*.

„K distribuci jen mezi členy strany po předložení členské legitimace.“

(Tiskem a nákladem dr. Laufenberga, Hamburg) (s. 1—77)
Rok???? (1915) ((nepochybně rok 1915)).

Echo⁵⁷ šlo za vládním heslem (8) — citáty z Echa (9—15) (pro militarizaci mládeže, 26n.) jsou **velmi zajímavé**.
Prohlášení Laufenberga a jiných — proti.

Taktika vůdců hraničí téměř s udavačstvím etc.

Návrh svolat „důvěrníky“ se zamítá (23 a jiné).

„...musel propuknout rozpor mezi vůdci, kteří se orientovali na politiku Echa, a masami, které zůstávaly věrný starým proletářským zásadám a odmítly novorevizionistickou politiku harmonie...“ (34).
||| vůdcové a masa

§ VIII. „*Spolčení (Sammlung) vůdců*“ (NB)
(proti masám).

Diskuse ukázala:

„Debaty, které trvaly čtyři večery, byly neobvyčejně příznačné pro nálady takzvaných vedoucích hamburských kruhů. Zcela jasně vynikla skutečnost, dávno známá každému vníma-

!! NB ||| věmu pozorovateli hamburského stranického života, že se totiž tato horní vrstva vůdců už dávno vnitřně rozešla s radikálními názory prostého hamburského členstva strany. Na schůzích se mohli ještě ohánět radikálními formulacemi, ve skutečnosti se však marxismus stal pro tyto kruhy nepohodlnou uniformou, kterou oblékají jen při oficiálních stranických akcích.“ (36)

NB ||| *Von Elm, August Winnig, Hildebrandt* aj. obhajovali imperialismus etc. (s. 36).
(((H. Thomas *pro* Elma aj., s. 47 aj.)))

„...v 1. a 2. obvodu, kde jsou organizace řízeny představenstvy, nebyly svolávány v prvních čtyřech měsících po vyhlášení války žádné schůze...“ (37).

oportunisté a Kautsky ||| s. 41 — oportunisté se odvolávají na Kautského (ten prý je rovněž pro to, aby se kritika umlčela) a *poznámka* autorů, že Kautsky **protestoval** proti tomuto „zneužívání“ svého jména.

V *hammském* obvodu, kde bylo před válkou 6000 členů, po čtyřech schůzích stála převážná většina *za* Laufenbergem... (s. 37).

§ XI. „Cukr a bič“ — oportunisté, „vládcové“ organizací, *Elm* (Adolf von Elm) a Emil Krause — „posadili“ do „Výboru lidové sociální péče“ (48) mladého dělníka (z Ústředního výboru dělnické osvěty), aby působil v umírněném duchu...

NB ||| Laufenbergovu brožuru prodával „Karl *Hoym*“ (48) — byl dělníkem v tiskárně *Auer & Co.* (stranická),
!!! ||| rozpoutali proti němu štvaniči (Treiberei) — stěžuj si prý „svému doktoru Laufenbergovi“ (48).

NB: je imperialistická a to jsme nepopírali, po-
mezinárodní pírání jsme však, že by příčinou války byl *jen*
a německý německý imperialismus. Všichni uznáváme,
imperialismus! že příčinou je „mezinárodní imperialismus“
(65)

NB: „...členské schůze v Hamburku, v Altoně i Otten-
senu, prostě všude, kde probíhala diskuse, zastávaly
naše“ (Laufenberga a spol.) „stanovisko“ (65).

Hamburger Echo, „druhý největší list německé sociální
demokracie“ (67).

New Yorker Volkszeitung, list, který uskutečňoval „za světové
války důslednou proletářskou politiku“ (67).

NB: [Echo se proto rozčilovalo, kárало za to
Echo vykládá „našeho starého Schlütera“ (s. 68) a obvi-
nání, že německá sociální demokracie
názor „svým počínáním ztratila charakter pro-
letářské strany a zřekla se svých zásad,
New Yorker letářské strany a zřekla se svých zásad,
Volkszeitung prolašovalo za stupidní“ (68).]

NB: „Toto malé křídlo“ (oportunistické) „se
ale nespokojuje s tím, že vnucuje straně
taktiku nacionálního reformismu. Jde dále
a pokouší se rozštěpit stranu na dva tá-
bory... Naproti tomu mluvčí radikalismu
hájí zásadu jednoty německého dělnického
hnutí...“ (73) (podle starých zásad jeho
padesátileté historie)...

a závěr 15. (§) „Co je třeba dělat?“

„Proletářské organizace se rozvíjely po dlouhé období upev-
ňování kapitalistických národních států za předpokladu, že
v dohledné době nelze pomýšlet na velké politické otřesy a že
těžiště boje bude ještě dlouho v parlamentním kompromisu
se starými, hluboce zakořeněnými mocenskými faktory...

Světová válka rázem změnila situaci. Ukázala, že kapita-
listické hospodářství přešlo z období plynulého vzestupu do
éry bouřlivého, explozivního rozšiřování okruhu své působ-

nosti. Před proletariátem vyvstal tedy úkol přizpůsobit své třídní organizace revolučním potřebám budoucnosti.

Hrozné události minulého léta zastihly proletářské organizace nepřipravené. Bylo ponecháno zcela na místní byrokracii, aby sama zaujala stanovisko k světovým politickým událostem, jako by šlo o běžnou měsíční kontrolu prodaných příspěvkových známek...“ (74).

„Zdá se nám, že hlavní věci pro dnešní opozici je provést příslušné, dnešní době odpovídající změny ve formě organizace německého proletariátu, který — vzhledem k dřívější všeobecné situaci v Německu, jež po desetiletí proletariát nutila k převážně *reformistické* taktice — založené v organizačních otázkách na *vůdcovském principu* a v praktické práci *výhradně na parlamentní činnosti*. Historické zvraty, které nyní prožíváme, nutí proletariát přejít k *masovým akcím*, které zase předpokládají existenci organizačně *svobodné*, uvědomělé masy samostatně určujících své akce.“ (75). NB

A autoři navrhuji dokonce „*stanovy*“! (76—77).

Konec

W I R T H.

S V Ě T O V Ě D Ě J I N Y S O U Č A S N O S T I

Albrecht *Wirth*. Weltgeschichte der Gegenwart^[471] [Světové dějiny současnosti]. 4. vydání. Lipsko 1913 (aj. prameny). [Úvod je charakteristický: „1783—1870“ (dvě data a nic víc)].

б. = берет [anektuje]   д. = делят [dělí si]

в. = война [válka]   пр. = против [proti]*

д. = договор [smlouva]

* Lenin zde vysvětluje zkratky, kterých používá ve svých dalších poznámkách. V tomto svazku jsou tyto zkratky rozepsány. *Red.*

TABULKA KOLONIÁLNÍCH ZÁBORŮ A VÁL EK

Amerika a západní Evropa (350)*	Východní Evropa (Rakousko + Balkán + Rusko) (250)*	Ostatní země (hlavně Asie a Afrika) (4000)*
<p>1873— 1879</p> <p>===== ===== =====</p> <p>Anglie anektuje ostrovy Fidži (1873). Spojené státy: plány proti Haiti (1874). <i>Anglie</i> anektuje Krétu (1876). <i>Anglie</i> anektuje Transvaal (1877). <i>Anglie</i> vede válku proti Afghánistánu (1878). Zrušení smlouvy o Šlesvicku-Holštýnsku (Videň 11. 10. 1878). Anglie porazila v r. 1879 Zuly. V r. 1879 Anglie anektuje Kypr. <i>Trojspolek</i> (Německo + Rakousko + Itálie) (1879) (8. 10. 1879).</p>	<p>Všobecné pronikání Ruska do Turkestánu: 1868—1876. Rusko proti Chivě (1873). Rusko anektuje Sachalin (1875). Rusko anektuje Ferganu (1876). Rusko-turecká válka (1877). (Rusko anektuje část Besarábie a Malé Asie). 1878. Anglické loďstvo před Dardanelami. Hrozba. 1878: Berlínský kongres.</p>	<p>V r. 1868 se Japonsko přetváří. Chiva proti Rusku (1873). Ostrovy Fidži proti Anglii (1873). Povstání v <i>Jün-nanu</i> (Čína) a v <i>Ačínu</i> (1873). <i>Japonsko</i> proti Formose (1874). Povstání v Sacumě (1877) (v Japonsku). Transvaal proti <i>Anglii</i> (1877). Afghánistán proti Anglii (1878).</p>
<p>1880— 1891</p> <p>===== =====</p> <p>Válka mezi Chile, Peru a Bolívií (1880). Německo anektuje Samou (1880). Francie anektuje Tunisko (1881). V Tunisku je ještě i dnes 90 000 Italů a 35 000 Francouzů. Dne 27. 2. 1881 (1879—1880)</p>	<p>Rusko anektuje Merv (1884). Srbsko-bulharská válka (1885). O vášek, a došlo k válce mezi Ruskem a Anglií (v roce 1885 byla v Pendži uzavřena dohoda o Afghánistánu). (10. 9. 1885</p>	<p>Německo okupuje Samou (1880). Transvaal je nezávislý (1881). Kuldža je vrácena (1881). „Nepokoje“ v Koreji (1884). Dělení Konga (1885). Dělení Ugandy (1890). — (17. 6. 1890 výměna</p>

* Čísla v závorkách udávají počet obyvatelstva v miliónech. *Red.*

Anglie porážena Transvaalem. Itálie v Masavě (1881). Anglie okupuje Egypt (1882). Itálie se v r. 1881 připojuje k německo-rakouskému spolku (? 20. 5. 1882 se připojila Itálie ke spolku). Francouzsko-čínská válka skončila mírem 25. 8. 1883: Francie anektuje Tonkin. Německo anektuje kolonie v Africe (1884). Francie proti Číně (1884). Anglie proti Egyptu (1884). Dne 26. 2. 1884: smlouva mezi Anglií a Portugalskem: dělení centrální Afriky. Dohoda Anglie s Transvaalem (1884). Anglie anektuje Bečuánsko (1884). Dělení Konga (1885). Od 15. 11. 1884 v Berlíně kongres o Kongu (do 26. 2. 1885): dělení Konga. Anglie anektuje Barmu (1885). V r. 1885 objeveno v Transvaalu zlato. Anglie o vlásek ve válce s Ruskem (1885). V r. 1885 francouzsko-čínská válka a neúspěchy Francouzů (30. 3. 1885 kvůli tomu padl Ferry). Bra-

podepsána anglo-ruská dohoda o Afghánistánu). První francouzská půjčka Rusku (500 miliónů franků) 12. 1888. Rusko-francouzské spojenectví (22. srpna 1891?) (podepsáno 22. srpna 1891). (Vojenská dohoda: konec 6. 1892.)

za Helgoland) (Zanzibar za Helgoland).

Amerika a západní Evropa	Východní Evropa (Rakousko + Balkán + Rusko)	Ostatní země (hlavně Asie a Afrika)
<p>zlie republikou (1889). Anglie a Německo o Ugandě (1890). Ultimatům Anglie Portugalsku (1890): Anglie odírá Portugalsko v Africe. Smlouva mezi Anglií a Portugalskem 11. 6. 1891. Rusko-francouzské spojenectví (1891).</p>		
<p>1892 — 1898</p> <p>Revoluce v Chile (1892). Anglická dohoda (?) o Pamíru (1892). Francie anektuje Siam (1893), část. Anglie vede válku proti Matabelům (1893). Dělení části Číny (1895 Šimonoseki). Francie proti Madagaskaru (1895) (1894 až 1895). Habeš proti Itálii (1896).</p> <p>Anglie proti Egyptu (1896). Německo anektuje Tiao-čou (1897). Španělsko-americká válka o Kubu (1898). Anglie o vlásek ve válce s Francií (1898).</p>	<p>Ruská dohoda (?) o Pamíru (1892). Dělení části Číny (1895). Ruská expedice do Habeše (1896). Řecko-turecká válka (1897).</p>	<p>Siam proti Francii (1893). Matabelové proti Anglii (1893). Japonsko-čínská válka (1894) a dohoda v Šimonoseki (1895). 17. 4. 1895 — dohoda v Šimonoseki. 20. 4. 1895 — intervence Francie + Německa + Ruska. 21. 7. 1895 — dohoda v Pekingu (Japonsko se vzdává vítězství nad Čínou...). Madagaskar proti Francii (1895). Povstání na Filipínách (1896). Habeš proti Itálii (1896). 6. 3. 1898 — postoupení Tiao-čou.</p>

27. 3. 1898 — postoupení Port
Arthuru.
11. 4. 1898 — postoupení Kuang-
čou-wanu Francii.
? postoupení Wej-chaj-weje
Anglii.

1899—
1904

4. 11. 1898 evakuace Fašody

21. 3. 1899: Anglie a Francie si
dělí Afriku. Anglie vede válku
proti Búrům (1899). Spojené státy
vedou válku proti Filipínám
(1899). Válka proti Číně (1900)
(konec r. 1900—9. 1901). Anglo-
japonská dohoda 30. 1. 1902.
Konec anglo-búrské války (1902).
1902: Sultánovo irade (nařízení)
o stavbě Bagdádské železnice
1902. Spojené státy anektují Pa-
namu (1903).
1903: Německo + Anglie + Itá-
lie blokují Venezuelu. (Německo
ji ostřeluje.)
Vymáhání pohledávek!!
Anglie proti Tibetu (1904). Ně-
mecko proti Hererům (1904).
Anglo-francouzská dohoda z 8. 4.

Čína r. 1902 uznala tajnou
smlouvu mezi Ruskem a Tibe-
tem o ruském protektorátu.
Rusko-japonská válka (1904)
(o Koreu a část Číny).

Búrové proti Anglii (1899). Válka
na Filipínách proti Americe
(1899). Čína proti Evropě (1900):
boxerská povstání. Konec anglo-
-búrské války (1902). Panama a
Spojené státy (1903). Tibet proti
Anglii (1904). Hererové proti Ně-
mecku (1904). *Japonsko-ruská*
válka (1904).

Amerika a západní Evropa	Východní Evropa (Rakousko + Balkán + Rusko)	Ostatní země (hlavně Asie a Afrika)
<p>1904 (dělení Afriky) (Maroko za Egypt).</p>		
<p>1905— 1914</p> <p>Francie o vlásek ve válce s Německem (Maroko) (1905). Dělení v Algecirasu (1906). Konec války Hotentotů proti Německu (1907). Rakousko anektuje Bosnu a Hercegovinu (1908). 1907—1908: Francie s Anglií zabírají Siam a sousední státy.</p>	<p>Mír v Portsmouthu (1905). Revoluce v Rusku (1905). Rusko-japonská smlouva 3. 7. 1907 („status quo“). Anglo-ruská dohoda z 31. srpna 1907 (dělí si Persii)... 1908: revoluce v Turecku. Povstání v Albánii a v Arábii (1909). Smlouva mezi Ruskem a Anglií (1907) (schůzka v Revalu. 6. 1908). V květnu (červnu) 1908: schůzka anglického a ruského panovníka v Revalu (9. 6. 1908). Podzim 1909: Schůzka italského a ruského panovníka v Raconigi. (Příprava italsko-ruského spojení proti Persii kousku.) Rusko proti Persii (1909).</p>	<p>Dělení Maroka (Algeciras) (1905). <i>Japonsko</i> anektuje Koreu aj. (1905). Válka Hotentotů s Německem. Skončila (1907) (tříletá válka). Maroko proti Španělsku (1909). Revoluce v Persii (1909?). Rusko-japonská smlouva (1910).</p>
<p>Anglo-ruská smlouva (1907?): dělí si Persii. Francouzsko-japonská smlouva z 10. 6. 1907. Anglo-ruská dohoda z 31. srpna 1907 (dělí si Persii)... + 6. 1908 schůzka v Revalu. V květnu (červnu) 1908 (9. 6. 1908) schůzka anglického a ruského panovníka v Revalu. Španělsko proti Maroku (1909) 1909—1910. Podzim 1909: Schůzka italského</p>		<p>Povstání v Koreji 1907—1909. <i>Japonsko</i> pacifikuje Koreu (1907 až 1909) (1909: zavražděn místodržitel Ito). Dělení Maroka (1911). Tripolis proti Itálii (1911). Revoluce v Číně (1911—1912). Rusko proti Persii (1909).</p>

a ruského panovníka v Raccionigi (příprava italsko-ruského spojení proti Rakousku). Republika v Portugalsku (1910) (10. 1910). O vlásek, a došlo k válce o Maroko (1911) (Anglie, Francie, Německo). 21. 5. 1911: Francouzi vstoupili do Fezu. 4. 11. 1911: dohoda Francie s Německem o výměně části Konga za právo na Maroko. Itálie proti Tripolisu (1911). Revoluce a kontrarevoluce v Mexiku (1911—1913).

Anglie a Německo si dělají bagdáckou oblast (Malou Asii) (1913?)

4. 1913: Německo vydává 1 miliardu na zbrojení.

Smlouva mezi Ruskem a Japonskem (1910).
První balkánská válka v r. 1912.
Druhá balkánská válka v r. 1913 (6.)

Rusko ohrožuje Arménii (1913?)
(Ultimátum Německu? 1913?)

Začátek roku 1909: Rusové vstupují do Ázerbájdžánu.

Mezinárodní krize:

1779?	
1789—1871	
1877—1878	Rusko proti Turecku
1885	Rusko proti Anglii
1895	Rusko + Německo + Francie proti Japonsku
1898	Anglie proti Francii
1904—1905	Rusko proti Japonsku
1905	Francie proti Německu
1911	Francie (Francie + Anglie) proti Německu

1872—1879	(Trojspolek)
1879—1891	(francouzsko-ruské spojení)
1891—1898	(do Fašody)
1898—1904	(do rusko-japonské války)
1904—1914	(do světové války)
1914	

Mezníky v dějinách diplomacie:

1879	německo-rakouský spolek (1881 + Itálie)
1891	francouzsko-ruské spojení
1898	Fašoda
1904	anglo-francouzská dohoda
1907	anglo-ruská; rusko-japonská; francouzsko-japonská dohoda

---

Když autor mluví o zrušení otroctví a o evropských kongresech, pořádaných za tímto účelem (do roku 1890 jich bylo několik! s. 132), konstatuje, že Spojené státy zrušily otroctví, „avšak čím dále tím více černochů v jižních státech znovu vhánějí do nevolnického postavení, takže dnes v mnohých oblastech ztratili ve skutečnosti volební právo“ (132).

„Zdá se mi, že snad lidé mají stále stejnou míru svobody... Evropa nyní zrušila otroctví, nicméně svahilský otrok opovrhne námořníkem evropského

parníku, protože vykonává obyčejnou a úmornou práci; a oč lépe než nevolníci jsou na tom mnozí dělníci a dělnice z velkoměsta, kteří musí splnit každý rozkaz svého pána...? Aristofanova troufalost by byla dnes neslýchaná a Luther by byl dnes stokrát za den stíhán pro urážku a pomlouvání církve, pro rozněcování třídní nenávisti a pro urážku majestátu. Zrovna tak je to s otroctvím“ (133).

to není špatné!

V kapitole o Irsku autor píše: „Útlak vyvolává protiakci, ale mírnost se pokládá za ústupnost a slabost. Co tedy dělat? Domnívám se, že všechno závisí na osobitém charakteru slabšího národa, který je třeba získat. Albánci si nikdo nikdy nepodrobí násilím. V Alsasku-Lotrinsku se také osvědčila mírná politika... Angličané vyhladili obyvatele Tasmánie do jednoho. Ale Irové nejsou Tasmánci! Ty nelze jednoduše všechny pobít“ (133).

NB

Osmdesátá léta 19. století: irské povstání; stanné právo; Parnell atd.

„Brzy po Šimonoseki japonští autoři srovnávali válku vedenou proti Číně s válkou prusko-rakouskou“ (187); potom prý mělo dojít k alianci proti Evropě. Tento názor vyjádřil zvláště ostře princ *Konoe* — předseda japonské Horní sněmovny.

NB

k hodnocení války 1894—1895

S. 299. „věk imperialismu“ (nyní) a na jiných místech také. ((Například na s. 5 v první větě knihy.))

NB

„Stagnace Německé říše“ (s. 306n.). V letech 1899—1911 nic nezískala.

(S. 309) <i>Německo</i>	541 000 km ² v roce 1870
	3 200 000 km ² v roce 1903
<i>Francie</i>	536 000 km ² v zámoří
	6 600 000

stavba železnic v *Asii*:

Německo: 1 100 km (1884—1904)

!! (s. 311)

Rusko: 13 900 km (1886—1904)

Jeden z „problémů“ Afriky (jižní): černoši se rozmnožují mnohem rychleji než běloši. „Někteří kolonisté si přímo přejí povstání, aby zastavili nescic!!!! bezpečný přírůstek Kafrů a zbavili je práv i vlastnictví půdy“ (385)

v kapitole: Změny v Africe.

S. 396: evropské državy v Africe (Hänsch. Geographische Zeitschrift, 1912):

	<u>1890</u>	<u>1912</u>
Anglie	2,1 miliónu km ²	8,8
Německo	2,1	2,4
Belgické Kcngo	2,1	2,4
Francie	1,8	9,2
Portugalsko	1,8	2,1

---

dobře řečeno!

„Carlyle píše, že již v 18. století bylo „povinností“ kontinentálních států vést války pro anglické zájmy“ (408).

NB

„Celý svět je dnes nějakým způsobem zatažen do systému spolků, účastní se v jednom ze dvou velkých koncernů, které usilují o uchvácení světa buď v Troj-spolku, posíleném Rumunskem, nebo ve skupině vedené Anglií. Jedině Amerika se dosud nechce začlenit. Situace se přitom vyvíjí tak podivně, že oba zmíněné koncerny, které se tak nepřátelsky střetávají v celém Starém světě, jsou solidární s Jižní Amerikou proti Americe Severní“ (411).

Obyvatelstvo *Persie* není ani zdaleka národnostně stejnorodé. Tvoří jej Peršané, Kurdové (2 milióny), Bachtijárové,

Arabové, Belúdzové, Arméni, Židé, Turci (1¹/₂ miliónu) a mnoho jiných (416).

Obyvatelstvo Turecka (1909): Turci 9 miliónů; Arabové 7 miliónů; Řekové 2,5—3; Albánci 2,5; Kurdové 1,5; Arméni 1,25; Bulhaři 1 milión; Levantinci 1; Srbové 0,75; Židé 0,66; Valaši 0,5; Berbeři a černoši v Tripolisu 0,7 a ostatní — 1. Σ = 29 miliónů... (S. 422).

„Nejdůležitější událostí v nejnovějším vývoji Persie, který je stále spletitější, byla určitě velká půjčka, kterou jí poskytla Anglie společně s Ruskem. Největší půjčka v historii Persie: 70 miliónů marek. **Je to typická transakce soudobého imperialismu.** Totéž se uskutečnilo i v Maroku. Nějaká země vzbudí kořistnické choutky některé velmoci. Tato země, ať už je to Kuba nebo Libérie nebo Írán, je v nesnázích, vznikají v ní nepokoje, které by však bylo možné urovnat, kdyby se do toho nikdo nevměšoval. Cizí velmoc nedovolí, aby se rány zacelily, rozněcuje dosavadní nepokoje a ještě provokuje nové. Stane se, že je zabit nějaký provokatér, například dr. Mauchamp v Marakéši nebo severoameričtí flibustýři v Nikaragui nebo je policie v Tabrízu obviňována z účasti na zmizení ruského vojenského zběha (kterého za několik dnů najdou v odlehlém kukuřičném poli), a při jeho hledání se vniká násilím do domů, třeba i do harému nejvyššího duchovního hodnostáře. A v zemi, kde došlo k nepokojům, vzniká přirozené rozhořčení proti cizincům podněcujícím nepokoje. Dospěje to až k výbuchu vášní mezi lidem, k ukrutnostem. Cizí velmoc, aby se pomstila za tyto ukrutnosti, vysílá vojsko a zároveň předkládá zemi, do níž vtrhla, účet za svůj vpád. Země nemůže zaplatit. Co dělat? A tehdy cizí velmoc, která do země vtrhla, s roztomilým úsměvem prohlásí, že je ochotna pomoci milému příteli z těchto drobných nesnází, a nabídne mu úvěr. Ovšem úrok není právě

NB

nejmenší. Protože nabízená záruka je zcela nespolehlivá. A tak se země octne ve spárech lichvářů. Teď už svému osudu neunikne, bude podrobena civilizaci ze strany přátelské velmoci, která do ní vtrhla.“ (s. 443).

Toto píše buržoazní autor! NB

„Italský imperialismus se kromě výbojů projevuje také v rostoucím vědomí občanské pospolitosti, v panitalismu. Již v říjnu 1908 bylo uspořádáno celoitalské shromáždění v Římě a potom opět v roce 1912 ve Forli...“ Italoameričané etc. ...„v cizině žije 6 miliónů italských státních příslušníků...“ (476).

velmi charak- || „Až do dnešní doby je Albánie méně zná-
teristické!! || má než velká část střední Afriky“ (50).

„Za dřívějších expanzí zůstával ještě určitý prostor;
NB || všechny západní národy nacházely pro svůj rozvoj do-
statek místa ve své ‚nové Evropě‘, a soupeření vedlo jen
ke zdravé konkurenci. Avšak Severní Amerika už nechce
ani slyšet o přistěhovalcích, Austrálie už uzavírá přístup,
Sibiř poskytuje výhody jen příslušníkům jednoho urči-
tého státu, přičemž v jižní Africe s hroživou zřetelností
vyvstává chmurná skutečnost, že k získání prostoru ve
NB || světě, který se stal tak těsným, nám již nepomůže emi-
grace, jak tomu bylo dosud, a Evropanům nezbývá nic
než se vzájemně rdousit. Země je dosud hodně, ale
NB || dřívější malé státy se staly velmocemi a dřívější velmoci
jsou nyní velmocemi světovými a právě tyto velmoci se
teď musí postarat o dostatečný prostor pro svá budoucí
pokolení. Yankeeové nám nepřenechají brazilská pole,
a vyprahlé prostory Tripolska, patřící Italům, vyvolá-
vají závist Francouzů. Boj o existenci, který je stále
NB || bezohlednější, zostruje nepřátelství mezi Evropany a
vede k pokusům o vzájemné zničení. Z toho má prospěch
zase Východ“ (215).

V kapitole Válka o Kubu:

„Yankeeové začali hlásáním rovnosti všech lidí a usilováním o ideální stát, naplněný spokojeností a klidným štěstím. Nakonec došli k přesvědčení, že nerovnost lidí je neodstranitelná, a skončili násilnickou, výbojnou politikou. Začali svobodou ve všem, volností obchodu a styků, tolerancí k jiným náboženským vyznáním, rasám a státům. Dospěli k nejostřejším ochranným clům, k neustále rostoucímu nepřátelství ke katolíkům, k vyložené agresivitě vůči cizím rasám a státům. Nejprve odňali občanská práva Číňanům a zakázali jejich přistěhovalství, potom nikoli právně, ale fakticky zrušili práva černochů, za něž sami tak zbytečně a bláhově bojovali ve velké občanské válce, a konečně všemožnými malichernými prostředky omezili přistěhovalství bělošských emigrantů, které dříve tak dychtivě očekávali. Stále víc se zostřující izolacionistický systém jde ruku v ruce se světovou politikou Spojených států. K završení postupující výlučnosti a centralizace chybí už jen diktatura...“ (252).

NB
haha!!

Idem, s. 345: „Válka (občanská válka) neměla v podstatě žádný smysl, protože černoch, pro něhož se válka vedla, je dnes opět na nejlepší cestě k tomu, aby byl zbaven všech práv.“

NB

Prohlubování třenic mezi Německem a Spojenými státy (Samoa(*)), mezi Německem a Anglií, mezi Anglií a Francií (Fašoda), růst zbrojení... „Běžným slovem k označení této všeobecně agresivní nálady byl ‚imperialismus‘“ (253).

(*) Srov. s. 269: „Od března do května 1899 byli Němci a Samojsi u Apie v otevřené válce proti Angličanům a Američanům.“

V kapitole Tichý oceán a Austrálie:

„Když se Anglie rozhodla sankcionovat sjednocení svých severoamerických držav v Kanadské domini-
 num, nechtěla většina anglického lidu ani slyšet
 o pokračování v takové riskantní politice. Největší
 nebezpečí spatřoval lid zvláště v tom, že by tuto po-
 litiku mohla napodobit Austrálie. Dost často bylo
 vyslovováno mínění, že vytváření takových koloniál-
 ních federativních států, jako je Kanada, bude jen
 prvním krokem k jejich úplnému oddělení od metro-
 pole. Nyní se ustavení australského svazu považuje
 v Anglii za triumf koloniální politiky a Chamberlain
 je vynášen do nebes jako ministr pro kolonie, který
 rozšiřuje a upevňuje impérium! Nic k tomu tak ne-
 přispělo jako zkušenost, kterou Anglie získala v ji-
 hoafrické válce. Všechny kolonie bez výjimky Anglii
 v jejím boji co nejvřeleji podporovaly, a místo aby ve
 vlastním zájmu využily jejího těžkého postavení,
 místo aby uvažovaly, jak prorokovali pesimisté,
 o oslabení svého svazku s Anglií, projevily nejen
 vlastenectví, ale dokonce takový šovinismus, že se již
 nedalo pochybovat o správnosti liberální koloniální
 politiky, prováděné po celá desetiletí. Austrálie stála
 v čele kolonií, které podpořily metropoli svými vojsky.
 Oběti, které Austrálie přinesla, je třeba ocenit tím
 spíše, že byly všechny australské kolonie v těžké fi-
 nanční situaci. To, že Anglie rychle schválila svaz,
 který mezi sebou uzavřely, znamenalo uznání jejich
 vlastenectví a projev důvěry metropole k jejich loaja-
 litě“ (271).

NB

?
Indie

NB: Svazek privilegovaných podílníků na monopolu
 v Austrálii — monopolní vlastníci obrovských území spo-
 lečně olupují „žluté“ i „černé“ apod.

A. von Peez. England und der Kontinent [Anglie a
 kontinent]. 1910.

Roloff. Europäischer Geschichtskalender^[393]... [Evropský historický kalendář...] [tj. Schulthessův].
Zimmermann. Weltpolitisches [Světová politika].
1901. || ?
|| ??

Smlouva o *vzájemném zabezpečení* (kdy? uzavřena v roce 1884; v roce 1887 byla prodloužena její platnost do roku 1890). Německo + Rusko se zavázaly zachovávat přátelskou neutralitu v případě napadení třetí velmocí. Kým? Anglií nebo Rakouskem!! (Tajný krok Německa proti Rakousku.)

K historii francouzsko-ruského spojení. Boulangerismus v letech 1886—1889: 7. 1. 1886 vstoupil Boulanger do vlády. Dne 4. 4. 1889 uprchl do Bruselu před obviněním ze spiknutí (30. 9. 1891: Boulangerova sebevražda).

Mimo jiné: *Wirth* uvádí tyto číselné údaje o výsledcích *polské* politiky v Prusku: v letech 1890—1910 německé obyvatelstvo Pruska + 29,37 % a polské obyvatelstvo + 23,48 % (s. 101). Stamilióny marek na „osídlení“!!

Literatura:

Schmitz. Kunst der Politik [Umění politiky].
1912. Berlín.

Descamps. La Nouvelle Afrique [Nová Afrika].

Leopold (Belgie) je čachrář, finanční spekulant a podvodník, koupil si Kongo a „rozvinul“ je. Čistý ptáček!!⁵⁸ || NB

Warneck. Geschichte der evangelischen Missionen [Dějiny evangelických misí]. (Úloha misí při drancování kolonií.)

Wirth, s. 85: v letech 1880—1900 se „téměř zdvojnásobila“ činnost misí.

KONGRES MLADOEGYPTANŮ

- NB:* K dějinám nacionalistického hnutí
Nacionalis- v **Egyptě:**
tické hnutí v Europäischer Geschichtskalender (Schul-
v *Egyptě* thessův). 1909, s. 605
(studentské hnutí, nacionalistické vření
etc., etc.).
13. 9. 1909. „Kongres mladoegyptanů“
v Ženevě (asi 100 účastníků). Keir *Hardie*
NB ||||| slibuje hájit jejich věc v Dolní sněmovně,
Bratření ||||| „poslanec Dolní sněmovny Ir *Kettle* mluví
s Irskem ||||| o bratrské jednotě Egypta s Irskem“.

TARDIEU.

FRANCIE A SPOJENECKÉ SVAZKY

André *Tardieu* (první honorární tajemník velvyslanectví). La France et les alliances. La lutte pour l'équilibre^[429] [Francie a spojenecké svazky. Boj o rovnováhu]. Paříž 1909. ((Velmi užitečná práce!))

kdy? NB kde? ||||| Na s. 17 autor uvádí: „Pan Jaurès ve svém rouhač-
ském“ (!! „dopisu o ‚Trojspolku jako nutné proti-
váze francouzsko-ruského šovinismu‘, byl jediným
člověkem, který navzdory historii a geografii neuzná-
val tuto zjevnou pravdu“ (nutnost francouzsko-
ruského spojení).

sic! ||||| „Sám pan Jaurès od těch dob ovšem změnil svůj
názor“ (kdy? kde?), „prohlásil 23. 1. 1903, že nemá
žádné zásadní námitky proti spojení s Ruskem...“
(s. 29).

Války mezi Anglií a Francií o nadvládu: v letech 1688—
1697, 1701—1711, 1742—1748, 1754—1763, 1778—1783,
1793—1815 (s. 41).

Německo a Anglie:

Smlouva ze 14. 6. 1890 }
Smlouva z 15. 11. 1893 } dělení Afriky

Tajná smlouva z roku 1898, „která předem určovala, za málo známých podmínek, budoucnost portugalských kolonií“ (s. 52). ||| !!

Itálie již dávno (již Mazzini v r. 1838! s. 95) vznesla nárok na severní Afriku. Bismarck o tom přece psal v r. 1866 Mazzinimu. Ze zášti kvůli Tunisku (1881) se Itálie přidala k Německu.

Nezdary v Habeši a finanční krize přiměly Itálii, aby se od Německa odvrátila. V roce 1900 francouzské banky „zachraňují římský trh“ (101)¹).

„Hospodářská krize v Německu přinutila Itálii k politickému sblížení s Francií (102)¹). „Německý peněžní trh nebyl schopen stát se bankéřem Itálie...“ (102)¹).

12. 1900: výměna přátelských nót mezi Francií a Itálií.

NB léta 1882—1900: Itálie spojencem Německa: s. 105.

„Co by se bylo stalo, kdyby se k nám v roce 1905 Itálie zachovala stejně jako v roce 1889...?“ (109).

Se Španělskem... „pomoc“ „francouzského kapitálu“ (113).

¹) G. M. Fiamingo. Les raisons financières de l'amitié franco-italienne [Finanční pohnutky francouzsko-italského přátelství].

A. Billot (bývalý francouzský vyslanec v Římě). La France et l'Italie [Francie a Itálie].

Luigi Ghiala (nebo Chiala?). Pagine di storia contemporanea [Stránky ze současných dějin].

Victor Bérard. L'affaire marocaine [Marocký incident].

René Pinon. L'Empire de la Méditerranée [Středomořské impérium].

6. 10. 1904 dohoda mezi Francií a Španělskem (rozdělily si Maroko).

...boj mezi Francií a Německem (po roce 1870) byl „na jedné straně bojem za rovnováhu a na druhé straně bojem o převahu...“ (344).

Kde? *Crispi* byl dříve „rudý“ a dělal pak všechno možné, aby to napravil!!

Autor, Tardieu, je diplomat, znalec! Mnoho informací o úloze financí. Přehled událostí ucelený, dobrý. Užitečné a nutné jakožto dějiny diplomacie z *francouzského* hlediska.

Literatura:

Rouire: La rivalité anglo-russe en Asie [Anglo-ruské soupeření v Asii].

De Caix. Fachoda [Fašoda].

MÉVIL. OD FRANKFURTSKÉHO MÍRU K ALGECIRASKÉ KONFERENCI

André *Mévil*. De la paix de Francfort à la conférence d'Algé-
ciras^[310] [Od frankfurtského míru k algeciraské konfe-
renci]. Paříž 1909. Prohlédnuto; slabé, úryvkovité, feje-
tonistické úzké téma. Předešlý (Tardieu) je historik a
diplomat. Mévil je pamfletista.

Spíše jen *nástin* událostí *kolem* roku 1905 [mnohem užší
téma].

POLITICKÁ PŘÍRUČKA

Handbuch der Politik^[153] [Politická příručka]
od *Labanda* a dalších.

I. svazek. Grundlagen der Politik [Základy politiky]. (Vše-
obecné, parlamentarismus etc.)

II. svazek. Aufgaben der Politik [Úkoly politiky], 1912. }
 Přehled politických otázek: strany, kolonie, **zahraniční** }
politika (NB) etc. etc. }

Velmi užitečný stručný přehled napsaný odborníky, |||| NB
 s odkazy na literaturu.

polská otázka v Německu,
 zahraniční politika *všech* zemí^[355, 356],
 školská otázka^[246]
 Bernsteinův článek^[44] o revizionismu
 v sociální demokracii etc.

NB:
 „expanze
 Německa“^[470]
 „politické cíle
 současných
 velmocí“

NĚMECKO A SVĚTOVÁ VÁLKA

Deutschland und der Weltkrieg^[79] [Německo a světová
 válka]. (Sborník statí, 686 s.). *Berlín 1915*. (Vyd.
 O. Hintze, F. Meinecke aj.)

Prof. dr. *Hans Übersberger* (Víděň). *Russland und*
der Panslawismus^[442] [Rusko a panslavismus] — užitečný
 nástin ruské diplomacie s odkazy na četné prameny... |||| NB

Martens: *Recueil des Traités*... [Sbírka smluv...], 15, s. 237
 (dopis kancléře Nesselrodeho z 30. 8. 1848, adresovaný
 Kiseljovovi, vyslanci v Paříži, o sblížení Francie a Ruska proti
 Německu).

Barsukov. *Pogodinův život*, 5, s. 330n.; 9, s. 262 (Pogodinovo
 memorandum z roku 1840 o „osvobození“ rakouských Slovanů).

Žitčev. V memorandu *Rossija i revolucija* [Rusko a revoluce]
 (pro Alexandra II.) „Čechy budou svobodné, až bude
 Halič patřit Rusku“ (Russkij archiv, 1873, s. 926n.).

Memorandum z roku 1864. *La politique du présent* [Současná
 politika] (napsaná na Gorčakovův příkaz), že rakouští Slované
 mají očekávat osvobození od Ruska: (Eckhardt) *Eine russische*

geheime Denkschrift von 1864 [Ruské tajné memorandum z roku 1864] v Deutsche Rundschau, VI, 11, s. 209n.

Moskevská slovanská dobročinná společnost. Její politika.

Danilevskij. Rossijska i Jevropa [Rusko a Evropa]; články v listu Zarja 1869—1870 a kniha, 1. vydání 1871.

Danilevskij dokazoval, že pro Rusko je výhodná porážka Francie, že Rusko má zájem na rozporech a nepřátelství mezi Francií a Německem, aby si upevnilo svou nadvládu (již v lednu 1871 v listu Zarja; přetištěno v *Danilevského* knize Sbornik ekonomických i politických statěj [Sborník ekonomických a politických článků]. Petrohrad 1890, s. 27 a 29).

Fadějev. Mněnije o vostočnom voprose [Názor na východní otázku]. Petrohrad 1870.

Memorandum P. A. Saburova. Russkij archiv, 1912, 1, s. 470 ((„úspěch pruských zbraní v roce 1870 je také pro nás vítězstvím.“ Sic!!!)).

Ivan Sergejevič *Aksakov*: projev ze 4. července 1878 (proti ruské diplomacii a nepřímo proti carovi: nespokojenost s berlínským kongresem).

Pokrovskij. Vněšnjaja politika Rossii [Ruská zahraniční politika] v díle Istorija Rossii 19 věka [Ruské dějiny 19. století], 9, s. 204n. (také s. 174) (o záměrech Ruska s Bulharskem a jeho železnicemi roku 1877).

„Neoslavismus“ v roce 1908 a kolem této doby.

srov. *Věstník Evropy*, 1909, č. 1, s. 386

Květen 1908: cesta do Ruska (Petrohradu) jednoho Čecha (poslance), liberálního Slovince a rusofilského Rusína.

Dmowski. Niemcy, Rosja i kwestia polska [Německo, Rusko a polská otázka]

(plán „usmířit“ Poláky s Ruskem za cenu porobení Ukrajinců).

P. Struve. Patriotica, s. 213 (Slavjanskije dni [Slovanské dny]).

Jevgenij Trubeckoj proti Meňšikovovi, pro sblížení s Poláky.

Gorjainov (ředitel archívu ministerstva zahraničních věcí): Bosfor i Dardanely [Bospor a Dardanely]. 1907.

G. Trubeckoj: Rossija kak velikaja děržava [Rusko jako velmoc], s. 122 (Itálie je zatím užitečnější v táboře nepřátel!!!)

G. Fevreinov (senátor). Ideologija bližněvostočnogo voprosa [Ideologická stránka otázky Blízkého východu], Petrohrad 1911.

Slavjanskije izvěstija, 1913, č. 8 (6/19. 1. 1913); 1912, č. 45 (10/23. 11. 1912).

NB *Novoje zveno*, 1914, č. 13, s. 407 (28. 3. 1914) — Brjančaninov předpovídá 3 měsíce před sarajevským atentátem, že během půldruhého až dvou měsíců vypukne v Evropě válka.

FRANKE. VELMOCI VE VÝCHODNÍ ASII

Tamtéž článek: Otto Franke, Die Grossmächte in Ostasien^[127] [Velmoci ve východní Asii].

Užitečný souhrn faktů (a částečně odkazy na prameny), jak Anglie a Francie olupovaly Čínu (Annam Francie, Barmu Anglie, Tibet Anglie, Siam Francie a Anglie bývalé části Číny anebo na ní závislé země).

S. 442: „Jak je známo ze záznamů japonského vyslance hraběte Hajašiho, jejichž další zveřejňování bohužel zakázala tokijská vláda, vedla se z iniciativy Josepha Chamberlaina roku 1898 v Londýně jednání s Japonskem o anglo-japonsko-německém trojspolku, který měl vytvořit hráz dalšímu pronikání Ruska

NB:
1898: jednání
o anglo-

německo- -japonském spolku proti Rusku	do východní Asie. Tato jednání probíhala ve stejné době, kdy přicházely z Londýna do Berlína tajné dotazy ohledně anglo-německého spojení. Tyto dotazy nepřinesly výsledek, už jen proto, že Anglie už nemohla Německu poskytnout ani nabídnout nic jiného než čestný slib, že vytáhne proti Rusku. Japonsko však bylo ochotné bez váhání vstoupit do tohoto spolku s Německem...“ (442 až 443).
Nedohodli se!!	

NB *V červenci 1910* (s. 456) smlouva mezi Ruskem a Japonskem: Japonsko získalo volnou ruku v Koreji. [Za několik týdnů anektovalo Koreu.]

Rusko získalo volnou ruku v *Mongolsku* (na jaře 1911 smlouva Ruska s Čínou).

NB *17. 9. 1914* uzavřelo Rusko s „nezávislým“ Mongolskem smlouvu (jíž se ve skutečnosti zřizoval protektorát Ruska nad Mongolskem).

1911: smlouva Anglie s Japonskem (náhrada za předešlou), že Anglie zachová neutralitu v případě války Japonska s Amerikou. (Japonsko *pravděpodobně* získalo „volnou ruku“ proti Německu.)

ONCKEN.

OKOLNOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ VÁLCE

Ibidem Hermann Oncken. Die Vorgeschichte des Krieges^[336] [Okolnosti předcházející válce].

s. 475—477: V roce 1898 Anglie jednala s Německem o spojení proti Rusku (list *The Saturday Review* hrozil, že se lid vypořádá s dynastií, uzavře-li spojení s Německem!!), a nedohodly se. Anglie prohlásila: „Německo požaduje příliš mnoho“ (477), není to prý

pravda, Berlín prý požadavky nekladl (?!!?). Uzavřely *pouze* v říjnu 1898 smlouvu, „která předem stanovila budoucí hospodářské pronikání Německa a Anglie do portugalských kolonií v případě, že Portugalsko nedostojí svým závazkům, tj. nesplatí půjčky“ (477).

(NB
perla!)

Anglie a Německo si v 10. 1898 *dělí* portugalské kolonie.

A D L E R. I M P E R I A L I S T I C K Á S O C I Á L N Í P O L I T I K A

Georg Adler. *Die imperialistische Sozialpolitik*. Disraeli, Napoleon III., Bismarck [Imperialistická sociální politika. Disraeli, Napoleon III., Bismarck]. Nástin. Tübingen 1897 (44 s.). Předmluva je datována 3. 1897.) ((Články přetištěny z časopisu Die Zukunft.))

Poučná věčička! Po stručném úvodu o chartismu (fráze o „chiliastických nadějích“ (2), o „iluzích“ (2) a jejich úloze v „masovém hnutí“ etc.) věnuje Adler kratší kapitulu Carlyleovi a jeho „sociálaristokratickému učení“ (kritika kapitalismu, nenávisť k demokracii, „volání po feudalizaci soudobého hospodářského dění“ (11), „idea sociální aristokracie“). Dále III. kapitola: Sociální politika Disraeliho. Žid, dobrodruh Disraeli začal jako radikál, přešel k toryům, zadlužen až po uši, vysmíván pro svou první řeč v parlamentě (1838), stává se vůdcem toryů a ministerským předsedou. V roce 1868 prosazuje ideu monarchie + sociální aristokracie (v podstatě hra na boj mezi buržoazií a proletariátem). Volební reforma v roce 1867 (Carlyle ji zběsile napadá v pamfletu Shooting Niagara: and After? [Dolů po Niagaře:

a pak?]), drobné ústupky a koketování s dělnickým hnutím, které ztratilo svůj revoluční charakter, skvělá zahraniční a koloniální politika v letech 1874—1880. Celkem = „imperiálsocialista“ (s. 22), a na *různých místech* „imperiálsocialistická politika“ etc.

!!

Například: *imperiálsocialismus* aj. s. 44, s. 43, s. 35.

Kapitola IV. o Napoleonovi III. Také dobrodruh, snílek. Autor *Extinction du paupérisme* [Odstranění pauperismu] (1844). Skvělý hospodářský rozvoj, skvělá zahraniční politika, zuřivý boj proti **politickým** organizacím dělníků a *povzbuzování hospodářských* organizací ((s.32)), podpůrné pokladny (koketování se *všemi* třídami). **Lexis** ve své knize o „francouzských **odborech**“ uznává nepochybné zlepšení situace francouzských dělníků v letech 1850—1870 a určitý úspěch politiky Napoleona III. „Kázeň a dozor nad dělníky na jedné straně a zlepšení jejich hmotného postavení na straně druhé: idea, od níž se vnitřní politika Ludvíka Napoleona nikdy neodchýlila“ (Lexis, Adler cituje na s. 34).

Kapitola V. Bismarckova sociální politika.

Prusko je prý zemí „škol a kasáren“, a přirozeně se stalo příkladnou zemí „imperialistické sociální politiky“ (36): Bismarckův boj proti volnomyšlenkářství, koketování s dělníky, všeobecné volební právo (aby navzájem proti sobě poštvál buržoazii a proletariát), sociální zákony... sociální pojištění (Adler vychvaluje).

!!

V závěru (s. 43) Adler píše, že prý to „nelze“ ((ha-ha!!)) srovnávat s césarismem upadajícího Říma, neboť prý nejsou podporováni darmošlapové-plebejci, nýbrž pracující. *Proudhon* prý napsal (kde?) (*Proudhonův* citát: „Nedostáváme z ciziny ani fenik“, s. 43), že césarismus (římský) žil z olupování cizích národů a že nyní tomu tak není.

„Trvalým rysem imperiálsocialismu bylo, že... znamenal... objektivně mocný krok kupředu, pokud jde o začlenění proletariátu do soudobé společnosti a jeho kladnou spoluúčast na uskutečňování jejich kulturních úkolů“ (44). ((Kořeny sociálšovinismu!!)) — proto prý „imperiálsocialismus“ byl „iluzí světodějného významu“, neboť byl užitečný, třebaže neusmířil proletariát, který byl nepřitelem Disraeliho, Napoleona III. i Bismarcka.
 ((Konec Adlerovy brožury.))

srov. Engels
 o Napoleo-
 novi III.
 versus
 Bismarck

„bonapartis-
 mus“

S I E G F R I E D . N O V Ý Z É L A N D

André Siegfried. *Neu-Seeland* [Nový Zéland]. Berlín 1909.
 (NB 28. kapitola: Imperialismus.)

Velmi užitečný nástin s *širokým* ekonomickým a politickým záběrem. Osobitost „imperialismu“: uzavřenost. *Žlutá rasa nesmí vůbec do země. Ostrá omezení* (například: 100 liber šterlinků!!!, s. 190) imigrace vůbec. Země je na konci světa (vzdálená 4 dny od Austrálie!). Je téměř tak velká jako Itálie, ale obyvatel < 1 milión osob!!! (900 000, s. 189; v roce 1907 měla 929 000, s. 234; polovina Francie) ((jedinečné podnebí etc.)).

„Snobismus“ obyvatelstva (XXI. kapitola): poklonkování před vyššími společenskými vrstvami („sir“ je čestný titul, před nímž se plazí po břiše), před anglickou monarchií, před dvorem etc. etc. Přírůstek obyvatelstva *je velice nízký*.

Země zkosnatělých, zaostalých, omezených, sobeckých měšťáků, kteří si z Anglie dovezli „**kulturu**“ a leží na ní jako pes na seně.* (Domorodé Maory vyhladili; ohněm a mečem; řada válek.)

* Ruské přísloví: jako pes na seně, tj. sám něco nepotřebuje, ale jinému to nedopřeje. *Čes. red.*

Příklad: pronásledování přistěhovalců (1893, 1898—) *rakouských* (NB) dělníků (s. 191); pronásledovala je „dělnická strana“.

Rovnoprávnost žen. Boj proti alkoholismu. Klerikalismus: silná religiozita; spousta sekt.

Proti spojení s Austrálií: prý si stačíme sami. Jsme „nejlepší země na světě“ (!!) (293).

NB | „Novozélandský imperialismus“ (s. 294). Jeho „zvláštní forma“ (ibidem)... „Koloniální jingoismus“ (295 idem 296), který lze označit za „australasijský imperialismus“ (295).

Dva směry imperialismu (oba zcela srovnatelné):

1. velmocenský imperialismus (participuje na imperialismu Velké Británie).
- NB: „lokální imperialismus“ | 2. „lokální imperialismus“ (295) — jeho izolacionismus... uzavřenost. |

Protesty proti přítomnosti Francouzů v Nové Kaledonii, proti obsazení Samoy Němci (297) atd. Z hlediska „Greater New Zealand“ [Velkého Nového Zélandu] to vedlo k nesmiřitelnému nepřátelství...

V červnu 1901 anektoval Nový Zéland Cookovy ostrovy.

Nový Zéland = „nejvěrnější“ a nejoddanější kolonie Velké Británie.

<p>Státní dluh 51,2 miliónu liber šterlinků (z 66,5) — anglický kapitál.</p> <p>Obchod — 66 % s Anglií.</p>	<p>Arcivlastenci za búrské války... (307) (poslali vojenské jednotky proti Búrům).</p>
---	--

Ministerský předseda Seddon — představitel australasijského imperialismu. „Imperialista ryzího ražení“ (310)... (zemřel 10. 6. 1906. Ministerským předsedou byl v letech 1893—1906) (s. 71).

Poprvé navštívil Anglii v roce 1897

Podruhé „ „ „ 1902

„Přední bojovník za *sociální politiku* v něm“ (Seddonovi) „ustoupil do pozadí a uvolnil první místo *imperialistickému a protekcionistickému* státníkovi“ (311). Ačkoli byl reformátorem (pro reformy na Novém Zélandu), v Anglii se točil kolem *toryů*. Konzervativci vychvalovali „socialistu Seddona“ (311), *The Times* z 18. 6. 1902 přinesly tirádu na Seddona, radikála, demokrata a imperialistu!! (citát na s. 311).

NB
sociální
politika
+ imperia-
lismus!

NB

Rozšíření ideje a praxe preferenčních tarifů...

Jejich „socialismus“: „Novozélandané jsou praktičtí a oportunističtí až k cynismu...“ (67) a dělníci také (67), jsou zcela „konzervativní“, mají co „ochraňovat“ (ibidem). NB

(Seddon je představitelem „dělnické frakce liberální strany“ (68).)

Zákony na ochranu práce, tovární inspekce vztahující se i na domácí práci, osmačtyřicetihodinový pracovní týden (uzákoněn v roce 1901) pro muže a pětačtyřicetihodinový pro ženy, minimální mzdy etc.

Donucovací smírčí soudy etc.

„Klíčem“ k tomuto všemu je protekcionismus (140) a průmyslový *rozkvět*... ((za volného obchodu by to bylo neudržitelné...)). Starobní důchody (od 65 let)...

|| NB:
Imperia-
listická
buržoazie
korumpuje
dělníky
sociálními
reformami

Vytvoření **drobného** pozemkového vlastnictví, skupování rozsáhlých pozemků (ukradených apod. nejničemnějším způsobem Maorům apod.) (rozprodávání drobným vlastníkům), to je *demokracie*, ale ne *socialismus*“ (175). ((Správně!))

„Přeměňovat velké pozemkové vlastnictví v drobné! To dělala i francouzská revoluce...“ (175).

HOETZSCH. RUSKÝ TURKESTÁN

Otto Hoetzsch. Russisch-Turkestan und die Tendenzen der heutigen russischen Kolonialpolitik...^[177] [Ruský Turkestán a tendence současné ruské koloniální politiky...] (Schmoller's Jahrbuch, 37. ročník. 1913, 2. sešit).

NB ((Autor umí rusky, byl v Turkestánu a důkladně prostudoval literaturu.))

NB || *Rusko* spotřebovává kolem 11 miliónů pudů bavlny (100 miliónů rublů) z Turkestánu (+ Chiva + Buchara) a kolem 11—12 miliónů z Ameriky.

Turkestán = 1,5 miliónu čtverečních verst
(1 čtvereční versta = 1,13 km²)

Chiva 0,05

Buchara 0,2

$\Sigma = 1,75$ (téměř čtyřikrát větší než Německo). Obyvatelstvo [Turkestánu] = 5,3 miliónu (1897) a 6,7 miliónu (1910).

Obyvatelstvo smíšené, „indicko-iránské“, většinou „turkotatarské“.

Na celém území jsou pobočky velkých ruských bank...

„...panuje tu čilý, stále více se rozvíjející ruch koloniálního hospodářství...“ (s. 388).

Vládne zde islám. Úplná svoboda vyznání. *Panislámismus*:

<p>NB</p> <p><i>panislámismus</i> v Rusku</p> <p>1880 a</p>	<p>„Tatarští muslimové ze severu, z oblasti Volhy (Nogajci) a západní Sibíře přicházejí s panislámskou agitací do klidného — v tomto ohledu — prostředí muslimských Sartů a Kirgizů. Tito tatarští intelektuálové dnes patří k literární i politické elitě islámu, k jeho nejhorlivějším a nejvlivnějším stoupencům. Jim především vděčí islám za své vnitřní i vnější upevnění a za svůj kulturní růst. Roku 1880 bylo v Rusku 11 miliónů muslimů; celou jejich tiskem vydanou literaturu představovalo</p>
---	--

7—8 knih; měli jednu tiskárnu, 4 organizátory a 12 osob s vysokoškolským vzděláním, z nichž jeden vystudoval v západní Evropě. V roce 1910 bylo už 20 miliónů muslimů; vyšlo jim tiskem přes 1000 knih, měli 14 tiskáren, vydávali 16 periodických tiskovin, 200 osob získalo vysokoškolské vzdělání v Rusku a 20 v západní Evropě, měli asi 100 spisovatelů, 6 vyšších a 5000 nižších škol, 37 dobročinných ústavů, 3 menší banky a 3 agrární banky¹⁾. Toto velké „muslimské“ hnutí, které se přeneslo i na takové kmeny, jako jsou Voťaci, Čeremisové, Čuvaši, bylo prozkoumáno v jedné práci...²⁾ obzvláště v oblasti školství a osvěty. Za posledních 10 let muslimské obyvatelstvo Ruska kulturně velmi vyspělo: dnes připadá na 150 kazaňských Tatarů jedna mešita a jeden molah, zatímco u Rusů a jiného obyvatelstva nemuslimského vyznání, žijícího v této oblasti, připadá jeden duchovní až na 1500 obyvatel. Muslimští Tataři mají 1 školu na 100 osob obojího pohlaví, zatímco u pravoslavného obyvatelstva připadá na 1500 až 3000 lidí. Knihy, noviny a časopisy

1910

1880 a 1910:
12—200 vysokoškolsky vzdělaných osob
1—14 tiskáren
0—16 periodických tiskovin
8—1000 knih
NB

!!!

1:100

1:2000

¹⁾ *Ostroumov*. Mir islama [Islámský svět]. Taškent 1912.

Týž autor. Sarty [Sartové]. Taškent 1908.

Týž autor. Koran i progress [Korán a pokrok]. Taškent 1903.

²⁾ *Biskup Andrej a N. V. Nikolskij*. Naiboleje važnyje statističeskije svěděníja ob inorodcach vostočnoj Rossii [Nejdůležitější statistické údaje o neruském obyvatelstvu východního Ruska]. Kazaň 1912.

NB

jsou mezi muslimskými Tatary relativně ještě daleko víc rozšířeny. Vede-li tato kulturní převaha a životaschopnost k snazší asimilaci obyvatelstva jiných národností, jak křesťanů, tak i pohanů, s muslimskými Tatary, jsou dnes muslimové velmi znepokojeni nacionalistickou školskou politikou vlády, kterou podporuje дума“ (vyučovací jazyk!) „a inklinují k tomu, stát se méně ústupnými a připojit se k pobouření, jež nyní zachvátilo celý muslimský svět, a jsou připraveni hledat oporu u čtinských a indických muslimů.

NB!

sblížení
s muslimy.

Indie
a Čína

„od severu“...
„neklid“

Ke spojení s muslimským obyvatelstvem Turkestánu dochází při tom samosebou; a skutečně *od severu* se již k nim šíří *panislámský neklid*. Ruská vláda má strach z tohoto pronikání tatarských stoupenců islámu, a pokud je to možné, nepouští je do Turkestánu. Ruská školská politika v Turkestánu ovšem vůbec není nacionalistická...“ svoboda náboženského vyznání a školy s mateřským vyučovacím jazykem. Sartové se rádi učí rusky: školy „s ruským vyučovacím jazykem místní obyvatelé ochotně navštěvují“... „Pod vlivem hospodářského života si praktický Sart stále jasněji uvědomuje význam ruštiny jako společného obchodního a úředního jazyka.“ Dochází „velmi pozvolna“ „ke kulturnímu porušování“ (406—409).

O *zavlažování*, mimo jiné, s. 362 v 3. sešitu: v Zakaspické oblasti + v oblasti Syrdarji + Samarkand +⁵ Fergana — 2,25 miliónu děsjatin zavlažované půdy, z toho 1,0 miliónu pro pšenici, 0,379 pro bavlnu.

Ergo prý (s. 363) ze 159 miliónů děšjatin veškeré půdy je 156,75 suché a neplodné; jen 2,25 je uměle zavlažováno.

Literatura:

NB: Hrabě York von Wartenburg. Das Vordringen der russischen Macht in Asien [Pronikání ruské moci do Asie]. Berlín 1900.

H. Vambéry. Russlands Machtstellung in Asien [Mocenské postavení Ruska v Asii]. Lipsko 1871.

Curzon. Russia in Central Asia [Rusko ve Střední Asii]. Londýn 1889.

Abaza. Zavojevanije Turkestana [Podmanění Turkestánu]. Petrohrad 1902.

S O C I A L I S M U S V Č Í N Ě

Die Neue Zeit, 1913—1914, XXXII, 1, s. 711—712^[231].

Reprodukce článku *A. Faxe* (Šanghaj) v *The Socialist Review* (1913, č. 1).

Článek má název *Reakce v Číně*.

Autor uvádí překlady stanov čínských socialistických stran a organizací. Zaráží prý jejich „ideová nevyhraněnost“, jejich „zbožná přání“. V čínštině je pro socialismus a společnost jedno a totéž slovo (Š'Kuej). Mnoho socialistů bylo popraveno. Dělník *Wen* (ze Šanghaje) (popraven) založil Dělnickou stranu **Čínské republiky**. Tato strana vedla začátkem roku 1913 v Šanghaji úspěšnou třídní stávkou cizelérů stříbra. Program má nanejvýš nejasný.

Existovala také Čínská socialistická strana — a „čistá (sic!) socialistická strana“. Většina vůdců byla popravena. Jüan Š'-kchaj strany rozbil.

Socialismus
v Číně

NAHAS. HOSPODÁŘSKÉ A SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ EGYPTSKÉHO FELÁHA

Joseph F. Nahas. Situation économique et sociale du fellah Égyptien^[321] [Hospodářské a sociální postavení egyptského feláha].

(Disertace.) Paříž 1901.

Egyptští
feláhové

|| Začátečnická práce. Obsahuje citace z *literatury*. Vylíčení (příliš stručné) zoufalé bídy feláhů, žijí v hliněných chatrčích, bez nábytku, *společně s dobytkem*, pracují od rána do noci. Otupělost, nevdělanost — jako v Rusku.

|| Hledisko velmi charakteristické: *liberálně narodnické*, zcela jako v letech 1880—1900 v Rusku!!

S. 38, poznámka. Anglie potlačuje průmysl!!!

DIE NEUE ZEIT, XXX, 1

KAUTSKY. DIE AKTION DER MASSE^[206]
[AKCE MAS]

Die Neue Zeit, XXX, 1 (1912).

NB: s. 45 (Karl Kautsky). Masy = 30 miliónů. $\frac{1}{10}$ je organizována. NB.

LINK. SIND SPARKASSEN
WOHLFAHRTSEINRICHTUNGEN? ^[280]
[JSOU SPOŘITELNÝ DOBROČINNÉ
INSTITUTE?]

S. 60. Spořitelny: $\frac{1}{4}$ vkladních knížek = 87 % celkového úhrnu vkladů. (Prusko 1909.) (Vklady > 600 marek.)

POČET OBYVATELSTVA STÁTŮ

	Počet států	Obyvatelstvo v miliónech (přibližně)	{ z toho } závislé	z toho kolonie:	
				počet	(obyv.) v mil.
(α) Západní					
Evropa	15	220	(10—15)	2	0,2
Amerika	<u>23</u>	<u>145</u>	<u>(nejsou?)</u>	<u>7</u>	<u>13,5(?)</u>
	Σ 38	365	(10—15)	9	14 (?)
(β) Východní					
Evropa a její část					
Asie	12	215	(90—100?)	5	25 (?)
(γ) Ostatní Asie, Afrika a Austrálie			polozávis- lých asi 300?		
	<u>64(?)</u>	<u>870</u>		<u>60</u>	<u>480 (?)</u>
	Σ 114(?)	1 450	100—115	74	519

	km ² v miliónech	obyvatelstvo v miliónech	obyvatelstvo v miliónech		
			závislé	kolonie	
Japonsko	0,4	46,5	α) 400	< 5 %	< 5 %
Čína	3,9	319,5	β) 250	40—50 %	10 %
	+ 7,3	10,6	γ) 900		> 50 %
Afghánistán	0,6	4,5	<u>1 550</u>		
Persie	<u>1,6</u>	<u>9,0</u>			
(4)		+ 390,1 + 480			asi 480 miliónů ? 60—100 (?)
		<u>870</u>			
	0,2		Obyvatelstvo v miliónech		
	7,9		z toho		
	0,04		celkem závislé kolonie		
	0,4	kolonií	α) 400	20 + 20 = 40	10 %
	0,14	498,5	β) 250	100 + 25 = 125	50 %
	8,6	— 17,3	γ) 900	— + 500 = 500	60 %
	<u>17,3</u>	<u>481,2</u>	<u>1 550</u>	<u>120 + 545</u>	<u>665</u>

	km ²	obyvatelstvo (v miliónech)	závislé	z toho kolonie	obyvatelstvo v miliónech	
Rusko	5,3	106,2		asi 60		
+						
+ {	Chiva	0,06	0,5	24,6	(5)	
	Buchara	0,2	1,5			
	Kavkaz	0,5	9,2			
	Střední Asie	3,5	7,7			
	Sibiř	12,5	5,7			
	<u>22,1</u>	<u>130,8</u>		(60?)	(5)	24,6
Rakousko-Uhersko	0,6	45,3	(asi 25)	—	—	
Srbsko	0,05	2,5	?	—	—	
Rumunsko	0,1	5,9	?	—	—	
Bulharsko	0,1	3,7	?	—	—	
Řecko	0,06	2,4	?	—	—	
Turecko	0,1	5,9	}	(?)		
+						
Asie	<u>1,8</u>	<u>17,2</u>				
	1,9	23,1		(10?)		

Bez Arábie? + 2,5 km², 1,9 miliónu obyvatel

213,7   (90—100)   (5)   25(?)

Počet států
samostatných   závislých

α 38	29	+ 7	7
β 12	7	+ 5	+ 5
γ 64	2—4	— 60—62	<u>12</u>

Západní Evropa a Amerika:

Východní Evropa:

Rakousko-Uhersko

Rusko, Balkán a Turecko (část Asie, tedy včetně ní):

Ostatní Asie, Afrika a Austrálie.

S E Š I T

ξ

(X Í)

Obsah

ξ

Válka a imperialismus

<i>Bernhardi</i> [⁴³]	[5—10]
<i>Ruedorffer</i> [³⁸²]	[11—19]
<i>Mackay: Čína</i> [²⁹¹]	[20—22]
<i>Lucas</i> [²⁸⁷]	[22—23]
<i>Belger</i> [³⁸]	[24—26]
<i>Rohrbach</i> [³⁷⁸]	[27]
<i>Sartorius von Waltershausen</i> [³⁸⁷]	[28—30]
<i>Cromer</i> [⁶⁸]	[33]
Ruedorffer NB s. 16	
Belger NB s. 26	

Anglie (1897—1911)	998,5	miliónu liber šterlinků
	19,97	miliardy marek
Německo	5 490	miliónů marek
	5,5	miliardy marek

V Ý P I S K Y Z N O V I N

L'Écho de Paris 13. 10. 1914.

Juniův článek[²⁸⁸] o rozmluvě Jouhauze s Legienem.

„Jaké ponaučení — budou-li si je naši syndikalisté chtít vzít — plyne z této rozmluvy pana Jouhauze, tajemníka

Všeobecné konfederace práce, s německým socialistickým poslancem panem Legienem ze dne 24. července t.r. v Bruselu! Datum i místo jsou symbolické. „Co zamýšlíte dělat, aby se zabránilo válce?“ táže se pan Jouhaux. „Rozhodli jste se k akci? My jsme odhodláni odpovědět na vaši výzvu.“ A Jouhaux dodává: „Nehledě na to, že tyto otázky byly několikrát opakovány, Legien... nedal žádnou odpověď. Odjeli jsme z Bruselu s přesvědčením, že už nesmíme věřit v dobrou vůli německých organizací.“ Jaký závěr však učinil ze svého nezdaru? Cituji dále jeho text: „Vypracujeme memorandum, které bude všem připomínat, že jediným prostředkem k upevnění a konsolidaci mezinárodních vztahů je všude jediné a pouze pracovat pro mír a proti válce.“ Události mu právě dokázaly, že společná práce není možná. Pokládá je za náhodné a dále živí utopii, jejíž mylnost až děsí, když o ní uvažujeme. Co by se bylo stalo, kdyby se pan Legien projevil jako méně čestný člověk a sliboval svému naivnímu partnerovi pomoc, které by se mu potom nedostalo?“ Ale nebudeme prý uvažovat o katastrofách, ke kterým nedošlo. A další lekce panu Jouhauxovi:

„Duchové páně Jouhauxova typu uznávají, a nemýlí se, že existují třídní zájmy nebo spíše profesní zájmy... Nevidí však jednu věc, že totiž žádná profese nemůže existovat mimo rámec země. Dříve než patří dělník, rolník, a stejně tak buržoa, k některé třídě, je příslušníkem určitého národa... Patří-li tedy pracující k určité zemi dříve než patří k určité třídě, pak zájem země stojí nad zájmem třídy. Všechny omyly mezinárodního syndikalismu spočívají v nepochopení této závislosti, jež tkví v samé povaze věcí. Nejde o nedoceňování třídních zájmů. Jde o určení jejich místa... Falešná dogmata internacionalismu neobstála ani hodinu před zjevnou národní nutností... My jim jen doporučujeme“ (syndikalistům), „aby si vzali poučení z této války, a budou-li přemýšlet o svých třídních zájmech, aby o nich přemýšleli v souvislosti s národním zájmem. Pak se snadno dorozumíme.“ *Junius*. (Konec článku.)

Volksrecht, č. 241, z 16. 10. 1914.

W. Die bisherigen Kosten der Kriegsführung^[458] [Dosavadní výdaje na vedení války].

Válečné výdaje:

Za první dva měsíce války
všechny válčící státy — 6250 mil. franků

Německo — 1800 mil. marek = 2250 mil. franků

v tom jsou zahrnuty výdaje Rakouska, které je na tom
finančně zle

<i>Anglie</i>	2 150
(z toho nanejvýš $\frac{1}{3}$ za sebe)	<hr/>
	4 400 mil. franků
<i>Francie</i>	1 040 „ „
<i>Rusko</i> 300 mil. rublů	= 750 „ „
	$\Sigma = 6 190$
	<hr/>
<i>Rusko</i> —	750
<i>Francie</i>	1 040
	<hr/>
	1 790
6 250 — 4 400 = 1 850 — 1 040 = 810	

„V dalších osmi týdnech války se válečné výdaje zdvojnásobí...“

Leroy-Beaulieu odhaduje, viz *L'Humanité*, že válka bude stát každou z pěti velmocí 1 miliardu měsíčně; za 7 měsíců: $5 \times 7 = 35 + 15$ malé a neutrální státy. $\Sigma = 50$ miliard.

Křesťanští kněží o válce:

Kněz *Babut* (Francouz) napsal *návrh deklarace*^[20] (a zaslal jej německým kněžím):

„Podepsaní, křesťané Německa, Anglie, Rakouska, Francie, Ruska, Belgie a Srbska, znepokojení a zarmoucení střetnutím, které pustoší Evropu a zaplavuje ji krví, prohlašují:

1° jsme každý hluboce oddán své vlasti a nechceme činit

ani pronášet nic, co by se neslučovalo s upřímným a vroucím vlastenectvím, které naplňuje naše srdce,

2° ale zároveň nemůžeme zapomenout nebo popřít skutečnost, že Bůh je Bohem všech národů a otcem všech lidí, že Ježíš Kristus je spasitelem všech; že Kristus přikázal svým následovníkům, aby si byli bratry a jako bratří se milovali, a že podle epištoly sv. Pavla není ani Řek, ani Žid, ani barbar, ani Skyth — a tedy není již Němec a Francouz, Rakušan a Rus, ale v každém a ve všech Kristus.

Vzhledem k tomu se před Bohem zavazujeme s boží pomocí vypudit ze svých srdcí všechnu nenávist k těm, jež musíme dnes nazývat nepřáteli, a činit jim dobro, jakmile se naskytne příležitost; využít svého veškerého vlivu, aby válka byla vedena co nejhumánněji, aby vítěz, ať je jím kdokoli, nezneužíval své moci, aby respektoval člověka a práva slabých; zavazujeme se, že budeme nadále milovat bratrskou láskou své bratry ve víře, nechť patří ke kterémukoli národu, budeme se modlit k Bohu za všechny oběti války bez výjimky a úpěnlivě ho prosit, aby hrůzy války co nejdříve vystřídal dobrodinným spravedlivého a definitivního míru a aby neblahé a ukrutné události, kterých jsme svědky, přiblížily příchod království božího.“

(*Journal de Genève*, 17. 10. 1914.)

Dopis byl napsán 4. srpna 1914. Pan *Babut*, ctihodný pastor v Nîmes, jej zaslal Němci panu *Dryanderovi*, dvornímu kazateli v Berlíně.

Dryander odpověděl jménem svým a dvou dalších kněží (Lahusen a Axenfeld) (*Journal de Genève* z 18. 10. 1914) obširným dopisem z 15. 9. 1914^[88], ve kterém psal:

„...ochotně souhlasíme s navrženými body 1 a 2. Jsou částí společného duchovního jmění všech křesťanů. Vlastenectví a křesťanství se vzájemně nevylučují, naopak se navzájem podmiňují...“

ostatní pak v zásadě přijímáme, ale nemůžeme podepsat, neboť nechceme zavdat *sebenepatrnější* podnět k domněnce, že Německo nevede válku podle zásad humánnosti etc. Nechtěli

jsme válku, jsme národ pokojný etc. etc. Útočníkem jsou Angličané aj. etc. etc. atd.

NB. Volksrecht (1914), č. 239 (K věčnému míru) a č. 242 (Bernstein)

Frankfurter Zeitung (1914), č. 291 (II. ranní vydání) 20. 10. (Scheidemann pro válku).

BERNHARDI. NĚMECKO A PŘÍŠTÍ VÁLKA

Friedrich von Bernhardi. Deutschland und der nächste Krieg [Německo a příští válka]. Berlín 1913 (6. vydání) (345 s.). Předmluva k 6. vydání je z února 1913.

Typická militaristická kniha, vyjadřující politování nad mírumilovným duchem Němců etc. etc. Autor často cituje svou **dvousvazkovou** práci o novodobé válce.

Glorifikace války, její nezbytnosti („tvůrčí a očištná síla“, s. 9). [Kapitola I. Právo na válku, kapitola II. Nutnost války.]

Lamentuje, že Německo povolilo při marockém incidentu a ustoupilo Francii (s. 17 aj.).

„Křesťanská morálka je morálkou individuální a společenskou a ve své podstatě nikdy nemůže být politickou“ (24—25).

Nenávist k *sociálním demokratům*, ve stranickém boji jsou prý „ze zásady pro lež a pomluvy“ (32). Jsou prý „pro revoluci“ (73)... (idem, 75).

Hegel, Luther pro válku etc.

„Přitom Němci vůbec nemají revolučního ducha, přes všechny prázdné deklamace sociálně demokratických štváčů. Celá jejich přirozenost je vede cestou zdravého zákonitého vývoje...“ (80).

Německo nemá tak zajištěné kolonie (trhy) jako Anglie... (89).

Kapitola 5. Světová velmoc nebo zánik...

Itálie se v roce 1912 opět připojila k Trojspolku, *ale*

sotva lze na ni spoléhat v případě války (96)... (idem, 180).

Musíme podporovat Rakousko v jeho balkánské politice a snažit se odejmout Tunisko pro Itálii (97).

Rusko je otřeseno revolucí (100), „armáda je nespolehlivá“ (100) etc., Rusku se sotva bude chtít vést útočnou válku proti Německu... (102).

Francie neznamená pro Anglii nebezpečí vzhledem k populační stagnaci ve Francii (107) a vzhledem k tomu, že její expanzivní snahy jsou uspokojeny (107) etc.

Odkloní-li se Itálie, „...pak bude možné postavit proti Německu a Rakousku dosti značnou převahu sil...“ (114).

Ohrožují nás z pevniny i z moře (115) — prožíváme latentní, ale velikou krizi (115). To je třeba mít na

NB!! || zřeteli, toto se „zastírá... klamnou hrou diplomatických intrik a *oficiální mírumilovností* všech států“ (116).

|| S Francií je třeba stůj co stůj zúčtovat. „Francie musí být na hlavu poražena, aby se nám již nikdy nemohla postavit do cesty“ (118).

haha!! || Belgie... je neutrální, ale Francie a Anglie se budou snažit spojit s ní své síly (123) — „Pojem trvalá neutralita je v rozporu s podstatou státu...“ (123) „s jeho nejvyššími mravními cíli“ (123).

doba || „K vyrobení děla ráže 30 cm je zapotřebí
přípravy... || celý rok...“ (141).

Kapitola 7.: „charakter naší nejbližší války“.

haha!! || Síly různých států... Číselné údaje... Francie prý může mít „výtečná černošská vojska...“ (150).

My (s Rakouskem) máme vojska méně (?) než Francie + Rusko, musíme to dohánět kvalitou... (156).

Námořní síly (podle Nautica* z roku 1912). Anglické loďstvo je > než dvakrát silnější než naše (170).

* — námořní příručka. Red.

Rusko je chráněno svou rozlohou (176), pro ně to nemůže být boj za existenci... vzdělané složky národa jsou pro revoluci (ibidem), jako za rusko-japonské války (177), stěžejí je možné „jednomyslné národní nadšení“ (177).

Švýcarsko, Belgie, Holandsko (přes Belgii a Holandsko potáhnou Francouzi a Angličané) „...neutralita je jen papírovou zábranou“ (179).

Anglie se snaží zničit naše loďstvo (184n. Kapitola 8.: Příští námořní válka)... Anglie může ochromit náš zámořský obchod... (186). Opevňuje se Harwich (189), budují se přístavy v Rosythu a ve Scapa Flow... (191). Musíme se zaměřit na letectvo... (195). Musíme se ze všech sil snažit, abychom zničili francouzské loďstvo z pevniny (196) — „vyhlazovací válka“ (196) proti Francii... „navždy zničit Francii jako velmoc“ (196).

Jedině vítězství na pevnině nám dá šanci na moři... (199). Rusko + Francie = 180 miliónů obyvatel. Německo má 65 miliónů... (201). Zvětšovat armádu... na vojáka se nyní kladou mnohem vyšší požadavky (205), řadové vojsko je důležitější... Je třeba „útočit“ (206).

(„Kádry“, ale ne „rezervy“, 210.) Kvalita je důležitější než kvantita... (213), v „sevřených“ řadách nelze bojovat, vzrůstá význam jednotlivce, klesá význam velení... (214).

Zvláště důležitá příprava přesunů (a zásobování) ohromného množství vojska, a zvláštní úkoly z toho vyplývající (226n.). Podrobně o tom z vojenskotechnického hlediska...

Význam jezdeckva — průzkum a „zajišťování“... (235).

Nezbytná je „plynulost“ (pohyblivost, pružnost) organizace... (237).

Připravovat se na nové, neopakovat staré... (247n.).

Je zapotřebí zvýšit duševní rozvoj vojáků — „přednášky všeobecně naučného rázu“ (267) — ve vojenských akademiích etc.

Musíme (Německo) provádět světovou politiku (268, 269), k tomu potřebujeme námořní síly (kapitola 12: Příprava námořní války)... na moři nemůžeme vést ofenzívu, obrana pobřeží etc.

„Je třeba označit“ děla ráže 24 cm „za zcela nevhodná pro moderní námořní bitvy... (276).

Podle nového zákona o válečném loďstvu se má postavit 72 nových ponorek... (277), třetí eskadra bude dobudována teprve v roce 1914... (278).

Čching-tao je třeba lépe opevnit (282)...

Nenadálý útok:

Anglie 2.—5. 9. 1807 na Kodaň...

„ 11.—12. 7. 1882 na Alexandrii (Egypt)...

Itálie na Tripolsko a turecké lodi...

NB ||||| Chyba je, že jsme dříve „nezúčtovali“ s Francií — důvody by se našly (287): „Za nejtěžší chybu, jaké se kdy německá politika vůbec mohla dopustit, považuji to, že nezúčtovala s Francií v době, kdy světová situace byla pro nás maximálně příznivá a mohli jsme s naprostou jistotou očekávat úspěch. Příležitostí k tomu nebylo rozhodně málo...“ (287).

Výchova národa musí být *více náboženská a vlastenecká*, proti sociálním demokratům (s jejich protivlasteneckým smýšlením: 291)... (13. kapitola)...

NB ||||| „Z celkového počtu vojáků narozených v Německu nyní již jen 6,14 % pochází z velkoměst, 7,37 % ze středně velkých měst, 22,34 % z menších měst a městeček a 64,15 % z vesnic¹⁾, zatímco poměr mezi městským a venkovským obyvatelstvem je zcela jiný...“ (s. 292).

1905:	vesnice	42,5 %
	malá města	25,5
	středně velká města	12,9
	velkoměsta	19,1

---

¹⁾ Hrabě Posadowski. Die Wohnungsfrage [Bytová otázka]. Mnichov 1910.

„Venkovské obyvatelstvo velmi pevně srostlo s armádou...“ (292). Široké vrstvy městského obyvatelstva „mají k armádě poměr přímo nepřátelský...“ (292).

Blahodárné působení vojenské výchovy ((armáda prý *neodvádí* obyvatelstvo od užitečné práce, nýbrž je *vychovává* [toto místo *není* ve 13. kapitole]))... práce v továrnách je v mnoha ohledech škodlivá... škodlivý je krátký pracovní den... (294).

V Rusku prý (na rozdíl od Japonska) pokládaly vzdělané třídy vlastenectví za překonaný pojem etc. etc. — z toho defétismus... (304).

Vláda musí držet pevně v rukou populární tisk... (305).

„Pokládal bych za požehnání, kdyby bylo možné donutit všechny listy k uveřejňování určitých oznámení vlády, aby čtenáři nedostávali tak jednostranné informace o veřejných záležitostech, jaké přináší stranický tisk...“ (306). oho!!!!

Při „finanční a politické přípravě války“ (14. kapitola) se nelze řídit „maloburžoazním hlediskem...“ (311), nelze ustupovat „změkčilé filantropii epochy...“ (312).

Národní majetek v markách na 1 obyvatele	Výdaje na armádu a loďstvo v markách na 1 obyvatele
v Německu = 5 000—6 000	16
ve Francii přibližně stejně	20
v Anglii 6 000—7 000	29

(s. 315)

Emigranti	Nezaměstnaní členové dělnických spolků
z Německa 20 000 (1908)	4,4 %
Anglie 336 000 (1908)	10 %
Francie	11,4 %

(s. 318)

Hospodářský vývoj Německa je rychlejší... (316—317).
Národ, který vydává ročně asi 5 miliard za tabák a ||

!! | | lihoviny, by mohl „několik set miliónů“ (320) obětovat na obranu své cti, nezávislosti a své budoucnosti.

| | Napoleon III. počítal v roce 1870 se spojenectvím Rakouska (návštěva arcivévody Albrechta v Paříži a francouzského generála ve Vídni... 326), ale přepočítal se...

Doslov (z r. 1913) — naše situace se zhoršila. Balkánská válka je ranou Turecku a Trojspolku... Doufat v mír s Anglií je pošetilé... Je třeba využít anglických „pokusů o sblížení“ k lepší přípravě... (343).

((Kniha sama byla napsána na podzim roku 1911: s. 338.))

Konec

R U E D O R F F E R. Z Á K L A D N Í R Y S Y S O U Č A S N É S V Ě T O V É P O L I T I K Y

J. J. Ruedorffer. *Grundzüge der Weltpolitik in der Gegenwart* [Základní rysy současné světové politiky].
Berlín 1914. (XIII + 252 s.)

(Předmluva z října 1913.)

Ambiciózní spisek diplomata, který zahaluje imperialistické choutky německé buržoazie frázemi. Hlavním tématem je zápas nacionálních a kosmopolitních tendencí.

Nároky na sociologii a filozofii = nejnesmyslnější tlachání novokantovského ražení o národu jako osobnosti, srovnání s lesem (desetkrát opakované), o božství apod. nesmysly.

Ve skutečnosti je to aktuální téma, ale zaobalené do slovíček o Aristotelově „entelechii“ apod.

Anglie prý pro dokončení svých plánů v Africe (železnice Kapské Město — Káhira) „potřebuje jen ještě vyřešit sporné otázky s Německem a Belgií...“ (94).

„Portugalsko a v poněkud menší míře i Španělsko jsou tedy ve skutečnosti zeměmi závislými na anglickém světovém impériu. Japonsko se nemůže vyprostit ze spárů anglického peněžního trhu; Anglie si nemusí budovat opěrné body v Jižní Americe, poněvadž londýnská burza financuje nejvýznamnější stát Jižní Ameriky, který má slibnou budoucnost — Argentinu, a tak ji ovládá...

NB

Světová nadvláda Anglie... se opírá vedle nadvlády na moři ještě o dva další pilíře: o jednotu britské kultury a o londýnskou burzu...“ (95).

Německo, které nemá možnost se rozšiřovat (Asie patří Rusku, severní Afrika Francii a Itálii) a je z obou stran uzavřeno, přišlo pozdě (kolonie jsou již obsazeny), je prý ve svízelné situaci ((7. § 2. kapitoly, s. 101n.)).

V otázce Maroka muselo ustoupit Francii (105).

„O osudu světové politiky Německa se bude rozhodovat na kontinentě...“ (107). „Ještě si snad lze představit světovou politiku Německa bez převahy na moři, ale v žádném případě není myslitelná bez vládnoucího postavení na pevnině“ (ibidem).

(vítězství na evropském kontinentě je pro Německo klíčovou otázkou)

Maroko... „ústup“ (108): museli jsme trochu ustoupit...

„Tato kapitola světové politiky Německa nejvýrazněji ilustruje osobitost mezinárodního postavení říše, omezenost jejích možností expanze, spojení světové politiky s kontinentální politikou, složitost faktorů, s nimiž musí německá světová politika počítat...“ (109).

Německý nacionalismus je prý ještě mladý... „manýry povýšence“ (112).

V Americe se teprve formuje *národ*, národ v moderním smyslu (zejména románská a slovanská emigrace).

„Z finančního hlediska lze Argentinu považovat za kolonii dirigovanou londýnskou burzou...“ (133). Jihoamerické státy

„jsou v přítomnosti a patrně ještě dlouho v budoucnosti budou objekty, a nikoli subjekty světové politiky...“ (131).

„Dnešní Japonsko trpí svými úspěchy“ (137), nemůže zvládnout své kolonie, neupevnilo se etc... (Japonsku chybí náboženský základ: s. 138) (to je idiot!))...

Kosmopolitní tendence, žvanění o katolicismu... o kulturním ideálu...

„*Kapitál*“ a jeho moc...

NB || „Pohlížíme-li na dějiny koloniální expanze evropských velmocí za poslední desetiletí z tohoto hlediska, snadno poznáme, že všechny války poslední doby, kterých se zúčastnily evropské velmoci, jestliže nebyly přímo zosnovány v zájmu kapitálu, byly určitě jeho zájmy podmíněny...“ (157).*

„Propletení materiálních zájmů civilizovaného světa, vznik jednotného světového hospodářství je jedním ze základních faktů novodobé politiky...“ (159).

Boj o „většinu akcí...“ (161).** „Všechny hospodářské podniky, které mají bezprostřední politický význam, jako například železnice, průplavy atd., mají dnes vyloženě národní charakter, i když jejich kapitál je svým původem nebo svou formou mezinárodní...“ (161).

Mezinárodní právo a mezinárodní arbitráž? „Arbitráž slouží v podstatě jen k odvrácení nežádoucích válek, které mohou vzniknout z nepředvídaných incidentů a které se nedotýkají životních zájmů národa; ale ještě nikdy a nikde se nestalo, aby arbitráží byly urovnány životní otázky národa nebo aby zabránila chtěným válkám...“ (167).

Mezinárodní socialismus? (3. kapitola, § 5, část I., s. 172n.).

NB || „Mezinárodní socialismus zvítězí, podaří-li se mu úplně vnitřně vytrhnout dělníka z vlivu národního cítění a učiní-li jej výlučně příslušníkem třídy, neboť pouhým

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 270. *Red.*

** Tamtéž. *Red.*

násilím, kterým se národní stát dosud může pokusit připoutat k sobě dělníka, se natrvalo nic nepořídí. Jestliže se to však mezinárodnímu socialismu nepodaří a zachová-li se, třeba bezděčně, vnitřní spojení poutající dělníka s oním organismem, který se nazývá národ, bude vítězství mezinárodního socialismu problematické do té doby, dokud bude toto spojení existovat, a změní se v porážku, ukáže-li se, že toto spojení je nakonec silnější“ (173—174).*

NB

NB

„Zbídačování“ tříd ani zotřování třídních rozporů prý neexistuje (174). Zostřený národní boj a nacionalismus zasahuje dělníky... (175). „Lze tedy říci, že ačkoli v socialistickém hnutí od té doby“ (poslední dobou) „nastal obrovský rozmach a ačkoli síla a vliv socialistických stran ve všech zemích neobyčejně vzrostly, internacionální moment v hnutí za tuto dobu nejen paralelně nerostl, ale dokonce ztratil na významu a úderné síle“ (175).

NB

Volební boj v posledních letech nutí německé sociální demokracie, aby svůj internacionalismus „zastírali nebo mírnili...“ (176).

(Německá sociální demokracie) „rozhořčeně odmítla tvrzení svých odpůrců, že prý v případě války sociální demokracie přiměje dělnické masy, které jsou pod jejím vlivem, aby obrátily zbraně proti svým velitelům, a tak se pokusí ve spojení s francouzskými socialisty zabránit válce; dokonce i nařčení z nedostatku vlastenectví pokládá za urážku...“

Otázka („nacionálních“ tendencí) je základem celé diskuse, stává se *jádr*em socialismu (176).**

„Jde jen o to, jak aktuální význam mají tyto manifestace“ (dělnických a socialistických stran za internacionalismus etc.) „pro politické události a politická rozhodnutí národů a jejich vůdců.“

NB

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 270. *Red.*

** Tamtéž. *Red.*

! NB !
 !!
 snadno
 je
 ošídíme!!

Ve všech státech se silným národním cítěním není tento význam příliš velký. Lze všeobecně říci, že ve všech otázkách, kde vlády mohou apelovat na národní cítění lidu, nemusí se ohlížet na internacionalismus svých socialistických stran, a dosud ani jedna národní válka nepřestala pro to, že socialisté k ní zaujali nepřátelský postoj, ba ani v budoucnosti nebudou takové příčiny ani jedné válce na překážku. Je možné, že se vlády v důsledku socialistických pacifistických teorií postarají, aby své počínání pečlivě zastřely národními city, ale tím se nic na podstatě věci nezmění a dojde jen k některým změnám v politických formách a technice, jichž dnešní politika používá“ (177—178).*

Srov. s. 103: „Rovněž i sociální demokracie je nucena ve svých parlamentních projevech i při masové agitaci rok od roku stále více počítat s nacionální argumentací“ (idem, s. 110).

NB || Anglické kolonie zavádějí preferenční cla pro metropoli (206), Kanada, Austrálie, Jižní Afrika = „fakticky zvýšení cel vůči neanglickým produkčním zemím...“ (206).

„Zdá se, že začíná rozpor mezi Francií a Itálií kvůli hegemonii“ (v Středozezemním moři a v Africe) (211)...

...„Pokud se Rusko může s nevelkou námahou rozpínat v Mongolsku a Persii, nebudou se jeho expanzivní snahy zaměřovat proti Rakousku-Uhersku, Balkánu a Cařihradu...“ (211).

NB || Rusko je chráněno svou zeměpisnou polohou „před národním zánikem“ (216), „v případě porážky se může při nejhorším obávat vítězství revoluce a zpomalení“ (?) „svého vývoje...“ (216).

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 270. *Red.*

Dnes vůbec nelze vést války, kromě „nezbytných“ případů (218), ale co to znamená?

„Slovy lze velmi snadno rozlišovat obranu a útok, ale v praxi je neobyčejně obtížné jednoznačně určit, kdo je útočník a kdo se brání“ (218).

NB
obrana nebo
útok?

„Není pravda, že dnešní velmoci sice zbrojí, ale své zbraně nepoužívají“ (219). S těmito zbraněmi „se kalkuluje“, uplatňují se při diplomatických jednáních, jako „prostředky nátlaku“ etc. etc.

„Evropské bloky vykryštalizovaly kolem dvou velkých rozporů, německo-francouzského a rakousko-ruského...“ (224).

NB
NB

„Ale v politickém ohledu je její (Anglie) postup naprosto plánovitý. Její silný vliv v Jižní Americe, zejména v Argentině, je založen na emisní činnosti londýnské burzy; stejně je tomu částečně i s vazalskou závislostí Portugalska a převládajícím vlivem Anglie ve Španělsku...“ (235).

„Metodu finančního imperialismu v nejčistší formě uplatňuje dnešní Francie. Francie se stala světovým bankéřem ne pro své velké bohatství, ale v důsledku velké likvidity svého kapitálu. Německo, Anglie a Spojené státy jsou dnes mnohem bohatší, ale žádná z těchto bohatších zemí nemá takové množství volného kapitálu, který hledá umístění, jako Francie...“ (235—236).

NB

Má to prý dvě příčiny: větší „šetrnost“ ve Francii a menší poptávku francouzského hospodářského života po penězích.

Neprávem se prý Němcům vytýkalo, že nevyužili marockého incidentu, aby se chopili „vhodné příležitosti“ a „udrželi Španělsko v protifrancouzském postoji...“ (236).

„Taková příležitost se nikdy nenaskytla, poněvadž Německo nemohlo ani pomyslet na to, že přeruší finanční svazky, jež pojí Španělsko s Francií, a že převezme financování země, která potřebuje peníze. Francie vždy dávala Rakousku-Uhersku víceméně jasně na vědomí, že uspokojování finančních potřeb obou států naráží

NB

NB

NB

NB | na pařížské burze na překážky jen pro jejich přátelství s Německem a pro Trojspolek...“ (236).

...„Jestliže si Německá říše dosud jen v malém rozsahu buduje svůj mezinárodní politický vliv na poskytování půjček, je to především proto, že nemá svůj kapitál tak likvidní, ačkoli je bohatší než Francie...“ (237). Rychlejší hospodářský rozvoj Německa, samo potřebuje kapitál...

NB | ...„Německé banky často podporovaly Turecko proti vedlejším politickým podmínkám, které Francie spojovala s půjčkami; stejně tak tomu bylo s Rumunskem, Uhrami a v jiných případech. Obecně lze říci, že odpor proti finančnímu imperialismu Francie musí přimět i německou politiku, aby nastoupila stejnou cestu“ (238).

Konec

MACKAY. ČÍNA, REPUBLIKA STŘEDU. JEJÍ PROBLÉMY A PERSPEKTIVY

B. L. baron von Mackay. China, die Republik der Mitte. Ihre Probleme und Aussichten [Čína, republika středu. Její problémy a perspektivy]. Berlín 1914. ((264 s. + přílohy.))

NB | Lump, reakcionář, omezenec a ničema, který se přiučil z desítky bezcenných knížek pomluvám „radikálních demokratů“ (Kuomintang v čele se Sunjatsenem). Vědecký význam — nula. *Stran?? Příloha V. Leták kuomintangovců* = naivní, demokratický republikanismus ((mizera autor mu zbytečně spílá)). [„Analýza předností republiky“.]

Z literatury:

James Cantlie and Sheridan Jones. Sun Yat-sen and the Awakening of China [Sunjatsen a probuzení Číny]. Londýn 1913.

Vosberg-Rekow. Die Revolution in China [Revoluce v Číně]. Berlín 1912.

Joseph Schön. Über die Ziele Russlands in China [O cílech Ruska v Číně]. Vídeň 1900.

M. v. Brandt. Ostasiatische Fragen [Východoasijské otázky]. Berlín 1897.

Wilhelm Schüler. Abriss der neueren Geschichte Chinas [Nástin nejnovějších dějin Číny]. Berlín 1913.

V kapitole Světové politické nepokoje a konflikty (13. kapitola) stručně píše o olupování Číny Ruskem (Mongolsko) [tajný protokol v Urze roku 1912], Ruskem + Japonskem (Mandžusko. Tajná smlouva Ruska + Japonska z 8. 7. 1912), Anglií (Tibet), Německem (Tiao-čou) atd.

S. 222—224, napsáno po ultimátu Japonců Německu (v srpnu nebo září 1914), zuřivé výpady proti Anglii pro její „politiku určenou jen zájmy kramářů a peněžního měšce“ (223), pro její zločin spáchaný na evropské kultuře etc. etc. A autor sám je pro „rozšíření německých pozic v Číně...“ (228). !!!

Podíl Německa na čínském obchodu = 4,2 %, *ve skutečnosti* (prý) (NB) > 7 %, ale prý až 25 % (!!), započte-li se celkové množství zbožího obratu Němců.

Podíl Anglie na čínském obchodu = 50 %, *ve skutečnosti* 21 % (s. 232).

„...stejně jako se ‚mezinárodní‘ kapitál stává vlivem současných imperialistických snah stále více národním, tak se i mechanismus toho, co nazýváme světovým hospodářstvím, musí stále více a více podřizovat zákonům národního hospodářství velmocí“ (235). NB

((ve 14. kapitole: Poslání Německa))

NB || Anglie a Spojené státy „jen za pouhý minulý rok
|| poukázaly 18 miliónů marek na zřízení nových vysokých
|| škol v Šan-tungu, Chan-kchou a Hongkongu“ (236);
|| ve srovnání s touto částkou se prý vše, co dalo Německo
|| za stejnou dobu, „zdá nepatrné“. Ale odkud jsou tyto
|| peníze? Hlavním zdrojem jsou obchodní a průmyslové
|| podniky anglických a amerických velkokapitalistů
|| v Číně!!

|| Anglie má „stovky“ úředníků „vlastní námořní celní
|| !! služby“, kteří ovládají čínštinu („zkušený úředník“) —
|| průkopníci (239).

Belgie a její obchodní zájmy v Číně (243): Sociétés d'Études
de Chemin de Fer en Chine — její koncese na **dvě** čínské
železnice.

S. 245, mapa tří skupin projektovaných (a postavených)
železnic v Číně

- (NB) 1. německá (střední)
2. anglická (nejmenší)
3. rusko-francouzsko-belgická (největší)

Podle *Henniga* (Bahnen des Weltverkehrs^[162] [Světové do-
pravní cesty], Lipsko 1909) jsou postaveny již dráhy:

1. Peking—Tchien-ťin (a dále do Dálného)
2. Tiao-čou—Ťi-nan-fu*
3. Peking—*Chan-kchou*
4. Šanghaj—Pchu-kchou

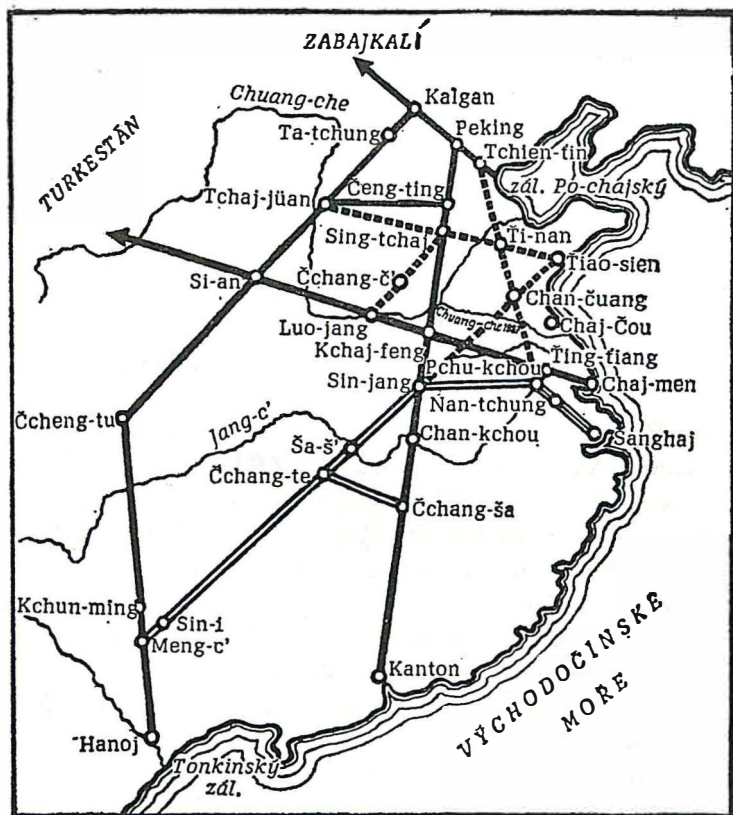
„Ústí Jang-c', to je britský východoasijský Šatt-al-Arab,
a sféra zájmů na řece Jang-c' je její východoasijská jižní
Persie...“ (246—247).

NB || Železnici Tchien-ťin — Pchu-kchou stavějí *společně*
|| Angličané a Němci (247).

NB || Anglie má v Číně koncese na stavbu železnic o délce
|| 1900 km... (247).

NB || Německo má v Číně koncese na stavbu železnic
|| o délce 700 km... (248).

* Dnešní název Ťi-nan. *Red.*

Postavené a projektované železnice v Číně

- francouzsko-rusko-belgická skupina
- - - - - německá skupina
- ==== anglická skupina
- ===== ((neznámo „čí“ železnice))

Rozsáhlé zavlažovací a odvodňovací práce v Číně; německá technika v tomto ohledu na nejpřednějším místě... (254 až 255n.).

!! ||| Číňané prý musí sympatizovat ne s „radikálním demokraciismem Nového světa“, ne s anglosaským konstitucionalismem s jeho „vybledlou královskou mocí“, ale s monarchickým Německem (257).

!!! ||| A pak rozvlekle, nudně a hloupě o skvostech německé kultury...

Konec

L U C A S.

VELKÝ ŘÍM A VELKÁ BRITÁNIE *

Sir **C. P. Lucas**. Greater Rome and Greater Britain [Velký Řím a Velká Británie]. *Oxford 1912* (184 s.).

(Obsahově chudé, většinou právnicky fejetonistické, ambiciózní, nabubřelé srovnávání Říma a Velké Británie. Použit se dá jen něco k charakteristice imperialismu:)

65 — Části Alžírsko byly lépe obdělávány (zavlažování) v době Říma než dnes (*Arnold*, Roman Provincial Administration [Správa římských provincií]).

66 — Artéské studně (dílo Anglie) v Austrálii (hloubka 5000 stop) ...

68 — Boj proti malárii v koloniích (angličtí lékaři) ...
(Ronald Ross)
(lord Lister)

(idem 70—71)

76—77: U Římanů válka předcházela obchodu. U Angličanů *vice versa* (v koloniích)
(mír, obchod etc.).

80: Ale v 18. století také docházelo k válkám (Kanada, Austrálie).

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 269, a 27, Praha 1986, s. 398. *Red.*

86... Staré privilegované společnosti

East India Co. do roku 1858 }
Hudson Bay Co. do roku 1869 }
Nové: Royal Niger Co. (1880—1890)
South Africa Co.

- 91: Otroctví prý bylo u nás (Západní Indie) výjimkou. [Bezcharakterní chvastoun, nacionalista...]
- 94: Římané nehleděli na rasu, nevyučovali černochoy.
- 96—97: V dnešním Britském impériu nejsou „barevní“ plnoprávní: v Indii nemají volební právo, nemohou se stát úředníky etc. etc.
- 98: „V samosprávných oblastech Britského impéria dnes většinou nemají barevní domorodci volební právo, ačkoli jsou britskými občany, jako například v Austrálii a v některých oblastech Jižní Afriky nebo v Britské Kolumbii...“
- 99: omezení přistěhovalectví černochoů apod.
- 103: „Pracují-li v našem impériu bílí dělníci spolu s barevnými, jako například v Jižní Africe, nejsou v práci postaveni naroveň, bílý dělník je spíše dohlížitelem nad dělníkem barevným.“
- 107 — V Australasii jsou bílí dělníci proti černochoům a žlutým, protože stlačují mzdy...
- 142: Dvě části Britského impéria
1. sféra nadvlády (nadvláda nad „nižšími“ rasami) ((Indie, Egypt etc.))
  2. sféra settlement (kolonie osídlované Brity: Austrálie, Amerika etc.).
- 175 — V otázce volného obchodu a protekcionismu je autor pro „imperiální preference“ (175), pro „moudrý oportunismus“ (176).
„Imperiální preference je cíl, o který je třeba usilovat. K tomuto cíli je třeba jít krok za krokem“ (176).
- 176—177... „Existence těchto zemí závislých na Británii může být a patrně je pro samosprávná dominia hlavní

pohnutkou k tomu, aby setrvaly v rámci Britského impéria,“ neboť prý všechny vyspělé národní státy (Španělsko, Portugalsko, Francie, Německo atd.) potřebují kolonie, ale všechny jsou již obsazeny a většinou jsou v rukou Velké Británie ((prý i ony (Austrálie etc.) se přizívají na našem drancování Indie, Egypta atd.)).

Z literatury: Bampfylde *Fuller*, *Studies of Indian Life and Sentiment* [Studie o životě a mentalitě Indů]. 1910.
Cromer. *Ancient and Modern Imperialism*[⁶⁸] [Starověký a novověký imperialismus].

BELGER. SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE PO VÁLCE*

- Erwin Belger** (bývalý generální tajemník Říšského svazu boje proti sociální demokracii). *Die Sozialdemokratie nach dem Kriege* [Sociální demokracie po válce]. (60 feniků). Berlín 1915 (Berlín SW 11. Německé vydavatelství Concordia). (45 s.)
- 3 — chvalozpěv na „jejich“ (sociálních demokratů) „bezúhonné, čestné chování...“
- 6 — „Rosa Luxemburgová“ — několik zlostných výpadů proti ní; proti „revolverovému stranickému tisku“ (6) apod.
- 9 — zasedání Říšského sněmu 4. a 5. srpna... „způsobili nám ohromnou radost...“ „světlym bodem bylo sociálně demokratické „Ano!““ (10).
- „Proto může“ (sociální demokracie) „předstoupit s čistým štítem i před mezinárodní soud na jednom ze světových stranických kongresů...“ (13).
- Náš říšský svaz nyní zaniká... (16).

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 269.

„Lze si představit lepšího Němce, než je mannheimský hrdina dr. Frank, miláček německé sociální demokracie...?“ (21).

(4. srpna) „svět prožil historický zvrát, který nemá obdoby...“ (21).

„Lze si těžko představit, že by se někdo náhle znovu změnil z německého *vlastence* v zarytého *internacionalistu*. Tato válka musí tak hluboko vrýt do všech srdcí pojmy ‚národní‘ a ‚německý‘, že je nikdo už nebude moci zapomenout...“ (26).

„Kdo dříve, ještě před 15 lety, poslouchal sociálně demokratické řečníky na veřejných schůzích, často se musel podívat, jak myslící lidé mohou vůbec brát vážně jejich nepřístojné řeči, plné nenávisti a nestydatých nadávek, a jak jim mohou freneticky tleskat. Kdo však častěji navštěvoval sociálně demokratické schůze v posledních deseti letech, mohl s rostoucím obdivem pozorovat, jak vzrůstala úroveň řečníků i mas...“ (32).

Třídní nenávisť — v tom je kořen zla (33n.).

„Kam se poděly třídní rozdíly? Dnes již nejsou *žádné* strany, a tím méně třídy. Důstojník...“ zámečník atd. (36).

Císařův syn i vůdce bavorských sociálně demokratických svazů mládeže Michael Schwarz byli vyznamenáni stejnými „železnými kříži“... (36). „Může člověk, kterého povolala do pole láska k vlasti... kdykoli znovu strpět, aby jeho mladí přívrženci nenáviděli syny jeho spolubojovníků z roku 1914? Nemůže, nechce-li plivnout do tváře všemu, co je ušlechtilé...“ (36).

„Další důsledky změněné taktiky...“ „Opozice stůj co stůj“ „byla nebezpečnou zbraní“ apod.

„Mohou se tyto zásady dále udržovat ve své ustrnulé formě? Kdo chce být čestný k sobě i k jiným, musí říci: *ne!*“ (38).

„Sociální demokracie se jako strana“ musí osvobodit od (41) „utopií“ (43), ideje „násilí“, která je „nesmysl“ (41)..., musí zůstat „jako *ryze*“ (podtrženo autorem) „dělnická strana“... jako „*národní*“ strana.

„Po válce bude u nás, Němců, ještě méně půdy pro šíření *internacionálních utopických idejí*...“ (44).

„Po nabytých zkušenostech musí *němečtí* dělníci, jak jsme již uvedli, chladnokrevně zvážit a definitivně zavrhnout internacionální tendence sociální demokracie...“ (44).

Cožpak vedení — sociální demokracie — nebojovalo proti lži Francouzů a výkonného výboru mezinárodního socialistického byra? (45) atd.

„Až se rozhodnou přepracovat celý zastaralý erfurtský program — a jednou k tomu musí dojít — ať už udělají náležitě závěry a především vyškrtnou internacionální zásady z programu...“ (45).

Strana musí „*přiznat svou příslušnost k národu*...“ (45).

Potom nebude zastupovat dělnictvo internacionální strana, „*usilující o převrat*...“, nýbrž strana „*uznávající sílu nacionální ideje, ochotná k věcné a pokojné dohodě a energicky obhajující zájmy svých stoupenců, německá dělnická strana!*“ (45) (zdůrazněno autorem).

((Závěr brožury.))

Konec

ROHRBACH.

PROČ JE TO NĚMECKÁ VÁLKA!

Der Deutsche Krieg. Sešit 1. (50 feniků) (Berlín 1914). **Paul Rohrbach**. *Warum es der Deutsche Krieg ist!* [Proč je to německá válka!]

Šovinistická hysterie proti „*prohnilému míru*“... Jedině my bojujeme za svou existenci; Francie a Rusko ze „*zaslepené nacionální vášně*“ (24), Anglie pro kořist („*válka námořních pirátů*“ — 24)...

„Ve skutečnosti jsme museli, stejně jako Rakousko-Uhersko, volit ne mezi válkou a mírem, nýbrž mezi válkou nyní nebo

válkou za rok nebo za dva; jenomže tehdy by byla pro nás nekonečně nebezpečnější...“ (22).

„Lze předpokládat, že napadení Německa a Rakouska připravovalo francouzské a ruské vojenské velení na počátek nebo první polovinu roku 1916...“ (20).

WALTERSHAUSEN.
NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM
INVESTOVÁNÍ KAPITÁLU
V ZAHRANIČÍ

A. Sartorius baron von Waltershausen. *Das volkswirtschaftliche System der Kapitalanlage im Auslande* [Národohospodářský systém investování kapitálu v zahraničí]* Berlín 1907 (442 s.).

(Spis je rozdělen do 4 knih... větší část jsem stačil jen prolistovat a vybrat nejdůležitější věci.)

Argentina = „ve skutečnosti anglická obchodní kolonie“ (45–46), „Anglie v ní investovala kapitál přesahující 50 miliónů liber šterlinků...“ (46).

$50 \times 25 = 1250$ miliónů franků = 1,25 miliardy franků

Francouzský kapitál

v Rusku	asi	9–10	miliard franků (odhad z roku 1906) (s. 48)
Belgii	„	0,6	„ „
Anglii	„	0,9	„ „
Švýcarsku	„	0,4	(a až 1,0)
Německu	„	0,2–0,3	(Leroy-Beaulieu. [272] L'Économiste Français, 1902, II, s. 449 n.)
Španělsku	„	3	miliardy franků (s. 53)
Tunisku	„	512	miliónů franků (s. 50)

* Srov. Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 270, a 27, Praha 1986, s. 401, 417. Red.

Francouzský kapitál v zahraničí

30 miliard franků (s. 55)	(L.-Beaulieu, ibidem)
34 „ „	(L.-Beaulieu, s. 98)
(*) <u>40</u> „ „	(1905: výpočet autora, s. 98)

Anglický kapitál v Americe (1857) — 80 miliónů liber šterlinků (na s. 62 podle Marxova Kapitálu, III/2, s. 15, poznámka).⁵⁹

Německý kapitál v zahraničí [pouze cenné papíry]

do 10 miliard marek (1892)	(s. 101)
do 16 „ „	(odhad autora, s. 102, pro rok 1906)
<u>+ 10</u> ne v cenných papírech	(s. 104)

(*) 26 miliard marek

německý kapitál v německých koloniích (1904) = 370 miliónů marek (s. 133)

<i>B. Harms</i> (s. 234 n.)	(*) Ergo (1905)	
		v miliardách marek
70— 65	Anglie	55
35— 34	Francie	32
35— 35	Německo	26
<u>140</u> <u>134</u>		<u>113</u>

„Bylo vypočteno, že Anglie v současné době dostává ze Spojených států ve formě zisku a úroků z kapitálu asi 1 miliardu marek“ (68).

(*) *Anglický* kapitál v zahraničí (podle *Speyerova* odhadu pro rok 1900) = 2500 miliónů liber šterlinků (s. 94).

× 20 = 50 miliard marek

+ 50 miliónů ročně

× 5 (1901—1905)

250 × 20 = 5000

5 + 50 = 55 můj výpočet

v *Rakousku-Uhersku* (1903) =

(s. 107)

9 809 *miliónů korun*

{	Z toho Německo	4 653
	Francie	3 270
	Holandsko	647
	Anglie	356
	Belgie	243
	Švýcarsko	242
	ostatní	398

(*Idem* B. Harms. *Probleme der Weltwirtschaft*^[154] [Pro-
blémy světového hospodářství], Jena 1912, s. 236.)

Rumunský petrolej
(1905) (s. 145—146):

Kapitál (soukromý)	v miliónech franků
Německa	92,1
Holandska	8,0
Anglie	5,2
Francie	6,5
Belgie	4,0
Itálie	7,5
Ameriky	5,0

Koloniální banky (1905)
(filiálky)

	Počet filiálek	Kapitál <i>v miliónech</i>
Anglie (s. 151)	2 136	35,5 £
	+ 175	17,2 £
Francie	136	328 franků
Holandska	67	98,3 gul- denů
Německa (s. 152)	87	60 marek

Belgický kapitál v Rusku
(1900) = 494 *miliónů*
franků (s. 182).

Zahraniční kapitál ve Spojených státech amerických
(s. 240).

Americké půjčky (1902):
3 *miliardy* dolarů
v podnicích etc.

Anglie	4 <i>miliardy</i> marek (asi)
(s. 242)	
Německo	2 „ „
Francie	450 <i>miliónů franků</i>

„Velké peněžní trhy jsou v nynější době často v rovnováze, avšak za zvláštních okolností se těžiště přenáší tu do Londýna, tu do Paříže, tu do New Yorku...“ (251).

Americký kapitál v Mexiku (1902) 500 miliónů dolarů (s. 243)... na *Kubě* 159 miliónů dolarů (s. 244) od roku 1900 má „obrovské úspěchy“ v Brazílii (243)... veškerý *americký* kapitál v zahraničí (s. 245).

	v miliónech dolarů	
(1897)	600	800
(1902)	<u>1 300</u>	<u>1 500</u>

Leroy-Beaulieu odhadoval v letech 1870—1871 majetek Francie (národní) na 140 miliard franků, roční úspory na 2 miliardy franků (s. 348, kapitola: Vývozní kapitál a válka); kapitál v zahraničí = 15 miliard (důchod z něho = 600—700 miliónů).

Státní dluh

Ruska (1906)
 9 miliard rublů
 neboli 20 „ marek
 (s. 292—293)
 z toho 9—10 miliard marek
 Francii
 2—3 miliardy marek
 Německu
 ostatní Anglii,
 Holandsku,
Rakousku (!!)

Čtvrtá kniha Vývozní kapitalismus a společnost (357—442) je věnována hlavně otázce „rentiérského státu“ (příklad Holandska) — nyní se prý rentiérským státem stává rovněž Anglie a Francie — Světové hospodářské úkoly Německa (kapitola III. 4. knihy).

V této kapitole se autor projevuje jako vyslovený imperialistický německý patriot. Je *pro* pokojné rozdělení sfér vlivu (a zisků) v Africe apod. (s. 424—425 a další), ale *je plně připraven vést válku* (440 ke konci) ... Pro zbrojení...

„Čína, Maroko, stát Kongo, Turecká říše, Rusko... ještě nabízejí kapitalistům a podnikatelům určité perspektivy...“ (423).

„Afrika... evropská doména“ (425), má-li být Amerika přenechána (konzedieren) Spojeným státům. || NB

„Znamenitá budoucnost se vývozu evropského kapitálu rýsuje mezi mysem Blanco a Jehlovým mysem...“ (425). || NB

Socialisté jsou prý (cituje Marxe a Engelse) „utopisté“ ...Ve skutečnosti dnešní společenské zřízení poskytuje dělníkovi skvělé vyhlídky. Většina boháčů vyšla z dělníků a z drobného lidu. (Srov. prý Geschichte des modernen Reichthums [Dějiny novodobého bohatství] od E. Schmidta-Weissenfelse, Berlín 1893, „obsahuje poučné příklady, například Borsig byl tesařem, Krupp kovodělníkem, Leitenberger drobným továrníkem, Lanna dělníkem v loděnicích... Siemens nájemcem... Dreyse zámečnickem... Rothschild drobným obchodníkem“ atd.) || NB

My, Němci, si ještě neumíme tak vážít svých kolonií a jejich významu jako Angličané... (434).

Dělníci jako třída získávají hospodářský prospěch z kolonií a světové politiky... socialismus znamená stagnaci: „Nesvědomití demagogové si troufají hlásat tuto hloupost politicky nezralému dělnictvu jako evangelium klidu a spokojenosti...“ (437).

„Naše sociální demokracie nechce ani slyšet o neustálém vzestupu společného národního blahobytu... Usiluje o spojení proletářů všech zemí, aby zničila kapitalistickou společnost. Jak je známo, tato myšlenka nepřinesla užitek ani při agitaci, ani v podobě nějakých užitečných sociálních výsledků. K čemu žádat zničení starých obydlí, nelze-li postavit nový společný dům? Na to se nedá odpovědět jinak než agitačními frázemi, které odporují životodárnému pojmu národa...“ (438). || NB

Chválí „realismus“ (438 a 439) anglických dělníků (boj proti přistěhovalcům) a přeje totéž německým...

NB od téhož autora: Beiträge zur Beurteilung einer wirtschaftlichen Föderation von Mitteleuropa [Příspěvky k otázce středoevropské hospodářské federace] v Zeitschrift für Sozialwissenschaft, svazek V, sešit 7—11.

Konec

HENNIG. SVĚTOVÉ DOPRAVNÍ CESTY

Richard Hennig. Bahnen des Weltverkehrs^[162] [Světové dopravní cesty], Lipsko 1909 (284 s.).

Většinou pouhý popis, výčet železnic, mapy etc.

Afrika: železnice (1907) (s. 213)

	<u>km</u>	<u>„Ve výstavbě nebo ukončené projekty“</u>
Britské kolonie	13 117	15 113
Egypt	5 252	6 956
(Anglie)	$\Sigma = 18\ 369$	22 069
Francouzské kolonie	5 657	9 849
Portugalské „	1 173	2 313
Německé „	1 398	1 988
Belgické „	642	—
Italské „	115	115
Celkem	27 354	36 334

Jsou zde zajímavé příklady bezohledného boje velmocí o koncese (na železnice, např. v Číně), podvodů atd. apod.

HELFFERICH. NÁRODNÍ BLAHOBYT V NĚMECKU

Dr. Karl Helfferich (ředitel Deutsche Bank). *Deutschlands Volkswohlfahrt 1888—1913*^[159] [Národní blahobyt v Německu 1888—1913]. Berlín 1913.

Vychvalování... Oficiální přikrášlování

Neseriózní, vychvalování

Národní důchod Německa činí ročně asi 40 miliard versus 22—25 v roce 1895; ze 40 miliard jde asi 7 na veřejné účely, asi 25 na soukromé potřeby, asi 8 na akumulaci = 40 (s. 123). Národní majetek Německa > 300 ⁽¹⁾ miliard ročně; versus 200 v roce 1895.

s. 114:	V miliardách marek	Na 1 obyvatele (v markách)
Národní majetek Německa	290—320	4 500—4 900
„ „ Francie	232,5	5 924
	(287 miliard franků)	(7 314 franků)
„ „ Anglie	230—260	5 100—5 800
„ „ Spojených států	500	5 500

(s. 99—100)	(1908)	Na 1 obyvatele
Národní důchod Německa	35 miliard marek	555
„ „ Francie	20 „ „	514
„ „ Anglie	35 „ „	815

⁽¹⁾ Z toho 20 miliard marek kapitálu investovaného v zahraničí (s. 113).

(s. 61)	Těžba uhlí (v miliónech tun)			Výroba surového železa (v miliónech tun)		
	1886	1911	+ %	1887	1911	+ %
Spojené státy	103,1	450,2	+ 336,6	6 520	24 028	368,5*
Velká Británie	160,0	276,2	+ 72,6	7 681	10 033	30,6
Německo	73,7	234,5	+ 218,1	4 024	15 574	387,0*
Rusko				612	3 588	486,3
Rakousko-Uhersko	20,8	49,2	+ 136,5			
Francie	19,9	39,3	+ 97,5	1 568	4 411	281,3*
Belgie	17,3	23,1	+ 33,5	756	2 106	178,6

CROMER. STAROVĚKÝ A NOVODOBÝ IMPERIALISMUS

Earl of **Cromer**. *Ancient and Modern Imperialism* [Starověký a novodobý imperialismus]** Londýn 1910. (143 s.)

Téměř nic. Ambiciózní tlachání anglického imperialisty a byrokrata v učené formě a se spoustou citátů z římských autorů; končí tirádou pro udržení Indie a proti těm, kteří připouštějí myšlenku na její oddělení. Osvobození Indie by bylo „zločinem proti civilizaci...“ (123) apod. atd.

Paralely s Římem, úvahy a rady byrokrata, téměř výlučně „administrativního“ rázu — to je vše.

- s. 101 V Indii (Indian Census [Sčítání lidu v Indii], s. 173) píše a čte anglicky 90 z každých 10 000 mužů, 10 z každých 10 000 žen... (101).
- 103 dobře, že jsme nekladli odpor výuce holandštiny v Jižní Africe: nyní tento jazyk sám od sebe zanikne...
- 107 Nenávist, zloba vůči „mladému ničemovi“ (Dhingra), který zavraždil sira Curzona Wylлиеho (a svou obhajobu napsal anglicky)...
- 110 Cituje *Journal of the Statistical Society*, svazek XLI: *Walford*. *The Famines of the world...* [Hladomory

* Podle Helffericha. *Red*.

** Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 398.

- ve světě] (350 případů). V Indii se stávalo, že zemřelo 3—10 *miliónů* lidí hladem... (111). *Romesh Dutt: Famines in India* [Hladomory v Indii] (citát 113)...
- 122 V Indii je 147 jazyků; 276 *miliónů* lidí mluví 23 jazyky... (Indian Census [Sčítání lidu v Indii], s. 248).
- 124, poznámka: rada mladým Angličanům „číst, všímat si, studovat a osvojovat si“ dějiny „indického povstání“...
-

S E Š I T

o

(O M I K R O N)

Obsah

o

Die Gleichheit. Bremer Bürger-Zeitung

Saskokamenický *Volksstimme*

Lorenz 17

Citáty

Die Gleichheit

+ různé

N. B.

1	Marx: článek z roku 1878 o internacionále. <i>Poznámka o sebeurčení národů.</i>
2	Basilejský manifest a saskokamenická rezoluce ^[343] .
3—6	Časopis Die Gleichheit, 5. srpna 1914.
7 (a 12)	Delbrück ^[72] .
8—11	<i>Volksstimme</i> (Saská Kamenice).
13	Literatura o milici.
14	Lensch o milici ^[268] (1912).
15	K. Kautsky 1910 a 1912.
16	B. Bax o <i>imperialismu</i> ^[37] (1900).
18—20	Lensch: „sociální demokracie...“
21—22	Saskokamenický <i>Volksstimme</i> .
23—29	Ulbricht ^[444] . Národnosti a imperialismus.
30	<i>Fr. Adler a Renner.</i>
31	Hilferding (kautskistické názory).
32, 33	<i>Engels a Marx</i> o anglických dělnících etc.
33	K. Kautsky o vlastenectví.
34—35	O. Bauer.
36—37	<i>Engels.</i>
38—39	E. Heilmann ^[157] (Die Glocke).

- 40—41 W. Liebknecht a **Marx** (dopis^[297] *Lieb-* ||| NB
knechtovi z roku 1878).
- 42—44 *Greulich a Grütlianer*.
- 45 Schweizerische *Metallarbeiter-Zeitung*.

NB:

- Engels^[104] (o dělnické třídě v Anglii) — s. 14 ||
- + *Neue Rheinische Zeitung*, s. 46 a 47.
- K. Kautsky^[220] o náboženství... s. 15 (?).
- Socialisté a černoši (Amerika)... 15.
- Italští a polští dělníci ve Švýcarsku 17.
- Japonci a šovinismus amerických dělníků^[151]... 41.

Nota bene:

Marx o válce Francie za svobodu^[300] (leden 1871): 22. || > Vývoj Marxových názorů na válku z roku 1870: s. 22.

Marx o *Irsku*: 22.

Marx o budoucí *válce* (v r. 1874) — 22.

Literatura (prameny)... 13 a 16

NB

Bax o imperialismu 1900... s. 16.

Monopoly a technika... 17.

Dělnické hnutí v Kanadě... 17.

Kautsky o náboženství (banality) — 15.

Francouzské ústavy 1791 a 1848 o *národních válkách*: s. 30.

„Epochy“ nových dějin, s. 28.

Saint-Simonův výrok — 49.

SCHMOLLER'S JAHRBUCH, 1915,
I. SEŠIT

V článku: Die Volksernährung in Krieg und Frieden^[23] [Výživa lidu za války a v míru] se Carl *Ballod* (Schmoller's Jahrbuch, 1915, I. sešit) pokouší shrnout (neúplné) údaje o výživě lidu:

Potraviny rostlinného a živočišného původu.

Celkové množství na osobu a den

		z toho		Německo	
pořadí:	Kalorie	rostlin- ného původu	živočiš- ného původu	Rostlin- ného původu	Živočiš- ného původu
				2 103	+ 294 = 2 397
					<u>150</u> <u>150</u>
4. Německo	2 708	2 164	544	2 103	+ 444 = 2 547
2. Anglie	2 900	1 925	975	<u>61</u>	<u>61</u>
5. Itálie	2 607	2 367	240	2 164	+ 444 = 2 608
3. Francie	2 749	2 205	544		<u>100</u>
6. Rakousko	2 486	2 030	456	2 164	+ 544 = 2 708
1. Spojené státy americké	2 925	1 870*	1 054		Anglie
7. Rusko	2 414**	2 235	279		1925
8. Japonsko	1 814	1 764	50		<u>975</u>
					2900

Pořadí zemí jsem určil já. Číselné údaje o Německu Ballod přesně nerozdělil na živočišné a rostlinné produkty. Rozdělil jsem je sám podle jeho dílčích údajů.

Ibidem *Jägerův* článek Der marxistische Neukritizismus [Marxistický neokriticismus] o Adlerovi, který spojuje marxismus s kantovstvím.

* Zde má Ballod chybu; má být: 1 871. *Red.*

** Totéž; má být: 2 514. *Red.*

Ibidem Schmollerův článek^[391] o Marxově a Engelsově korespondenci. Opovrživě o revoluci: tu je třeba nahradit reformou (s. 432).

Odbory jsou silnější než strana; byrokracie (5 000—10 000 osob) v sociálně demokratickém hnutí... „Zkrátka, marxistická dělnická strana v Německu prochází procesem rozkladu, respektive buržoazní degenerace, byť to sebedůrazněji popírá“ (424).

NB, tamtéž, článek: *Georg Sigwart*, Die Fruchtbarkeit des Bodens als historischer Faktor [Úrodnost půdy jako historický činitel].

MARX. ČLÁNEK Z ROKU 1878

O INTERNACIONÁLE.

POZNÁMKA O SEBEURČENÍ NÁRODŮ

V Die Neue Zeit, XX, 1, s. 585 (1901—1902) je uveden anglicky psaný článek *K. Marxe*^[392] z roku 1878 v překladu M. Bacha: Dějiny Mezinárodního dělnického sdružení z pera pana George Howella.⁸⁰

K. Marx
1878:

Marx s opovržením rozebírá tohoto Howella (jednoho z typických liberálních dělnických politiků), uvádí na pravou míru řadu jeho lživých tvrzení o internacionále, prohlašuje, že on, Marx, je autorem Občanské války ve Francii a že tuto práci již dávno uveřejnil v The Daily News, mluví o přechodu „internacionály“ k nové, „vyšší“ formě aj. dílčí poznámky. Mimo jiné Marx píše:

„Mimoходом, jeden bod programu, který jsem měl čest generální radě navrhnout“ (pro konferenci v roce 1865), „zní takto: „Nutnost

NB
Marx

(1865) ||| odstranit moskevský vliv v Evropě prosaze-
 (a 1878) ||| ním *principu práva národů na sebeurčení*
 o sebeurčení ||| a obnovením Polska na demokratickém a
národů ||| socialistickém základě“ (s. 586). ((V *The*
Secular Chronicle, sv. X, č. 5, 4. srpna 1878.
 Časopis „svobodomyšlného a republikánské-
 ho zaměření“. Vydavatelka Harriet Lawová
 byla členkou internacionály.))
 ((Podtrženo mnou.))

BASILEJSKÝ MANIFEST A SASKOKAMENICKÁ REZOLUCE

Imperialismus. Grünbergův Archiv für die Geschichte des Sozialismus (1. a 2. sešit), 1915, přináší rezoluci sjezdu strany v *Saské Kamenici* (září 1912 [15.—21. 9. 1912]) o **imperialismu** (s. 314—315).

Zdůrazňuje se v ní: vývoz *kapitálu*, úsilí o získání „nových oblastí pro investování kapitálu“, organizace podnikatelů, jejich vliv na státy a „expanzivní snahy“, snaha „hospodářsky“ si podřídit „rozsáhlá území na celém světě...“ Výsledek: „nestoudná *loupeživá a dobyvačná* politika... je důsledkem těchto imperialistických expanzivních snah“.

Z toho: konflikty mezi *státy*, nebezpečí *války*, zájmy dodavatelů „válečného materiálu“.

„...násilnický imperialismus“.

Pro zmírnění (mildern) jeho dočasných důsledků — volnost obchodu, „dohoda mezi národy“ etc. Poslední věta rezoluce:

NB ||| „Vždyť úkolem proletariátu je přeměnit kapitalismus,
 ||| který dosáhl nejvyššího stupně, v socialistickou společ-
 ||| nost, a tak nadlouho zajistit mír, nezávislost a svobodu
 národů.“

Ibidem, s. 324 — hlasování o pozměňovacím návrhu Rosy Luxemburgové (o masové stávce) na sjezdu v Jeně (1913):

pro Rosu	144 = 30 %
proti	336
	<hr/>
	480

Ibidem, s. 306—311 — Basilejský manifest (24.—25. 11. 1912)
NB, ibidem, recenze spisu:

O. Festy. Le mouvement ouvrier au début de la monarchie de Juillet^[464] [Dělnické hnutí na počátku Červencové monarchie]. Paříž 1908 (359 s.), 10 franků.

Týž autor: L'insurrection de Lyon en 1831 [Lyonské povstání 1831]. Annales des sciences politiques. 1910 (s. 85—103).

ČASOPIS DIE GLEICHHEIT, 5. SRPNA 1914

Die Gleichheit, 1914, č. 23, 5. srpna 1914.

VÁLKU VÁLCE

První noticka Krieg dem Kriege^[233] [Válku válce] — citát z rezoluce stuttgartského kongresu⁶¹ — v případě nebezpečí války svolat mezinárodní socialistické byro a použít všech prostředků proti válce. Kdyby však válka vypukla, pak *atd.*

PROLETÁŘSKÉ ŽENY, BUĎTE PŘIPRAVENY!

Druhý článek: Proletarische Frauen, seid bereit!^[362] [Proletářské ženy, buďte připraveny!]

Napsáno po vypovězení války Srbsku, avšak *před* evropskou válkou.

Rakousko prý spoléhá, že Rusko aj. sotva bude moci vést válku. Rakouský „imperialismus“, jeho „zločin“. (Rakouský

imperialismus) „bojuje výlučně pouze za zájmy reakční habsburské dynastie, za bezcitné a bezostyšné velkostatkáře a velkokapitalisty dychtící po zlatě a moci...“

Německé noviny „bezostyšně“ vyzývají k válce...

„K tomu nikdy nesmí dojít. Němečtí proletáři, muži i ženy, musí dokázat skutky, že se probudili, že dozráli pro svobodu...“

Německá vláda ujišťuje, že chce mír. „Lid se však přesvědčil, že jazyk vládních činitelů je rozeklaný jako jazyk hada.“

Buržoazie je šovinistická, ale

„jen proletariát nastaví svou širokou hrud' blížící se pohromě světové války...“

V Rusku je největší zábranou války boj proletariátu.

„Nebuďme malomyslnější a slabší než oni“ (= ruští dělníci).

„Neztrácejme ani minutu. Válka je přede dveřmi... Vyjděme všichni z továren a dílen, z chatrčí i podkroví k masovému protestu...“

„Vykořisťované masy mají dost síly, aby unesly na svých bedrech celou stavbu soudobého řádu... Projeví snad takovou slabost, že couvnou před strádáním, že se polekají nebezpečí a smrti, když je volá boj za mír a svobodu? Uvolní snad cestu militarismu, který se právě octl na pranýři před nejširší veřejností jako brutální kat jejich synů a bratří?“

Bratrství národů není pro dělnickou třídu „pouhou chimérou“, nýbrž životní otázkou, „solidaritou vykořisťovaných všech národů“.

„Nesmí“ (tato solidarita) „připustit, aby proletář pozvedl proti proletáři smrtící zbraň. Musí naplnit masy odhodláním, aby ve válce proti válce použily všech dostupných zbraní. Nezdolná síla, kterou postaví proletářské masy proti lítici světové války, bude znamenat vítěznou bitvu v jejich osvobozeném boji. Revoluční energie a jejich vášnivě vystoupení je vystaví pronásledování, vystaví je nebezpečí a vyžádá si oběti. To však nic neznamená. V životě jednotlivců i v životě národů jsou chvíle, kdy lze vyhrát všechno, jestliže se vsadí

všechno. Taková chvíle nastala. Proletářské ženy, buďte připraveny!“ (s. 354).

Konec článku

POLITICKÝ PŘEHLED

A v Politische Rundschau^[358] [Politickém přehledu]

(s. 363) „Revoluční síly proletářských mas v zemích západní Evropy většinou ještě dřímají, ale jsou zde, a právě pochodeň války je může probudit.“ NB

(revoluce prý existuje v zárodku nejen v Rusku, ale i „v jiných evropských zemích...“)

zde také poznámka o narůstání stávek a o bariádách v Rusku a 10 řádek o konferenci v Bruselu (16.—18. 7. 1914, jednota prý pomůže hnutí...)

DELBRÜCK. VLÁDA A VŮLE LIDU

Hans Delbrück. Regierung und Volkswille [Vláda a vůle lidu]. Berlín 1914.

Celkem vzato nejspínavější reakční výplod, hra s pojmy *proti* demokracii. *Protí* demokracii je použito všechno. Řada sofismat, příkladů z dějin etc.

(**) Poučné (1) odhalování *buržoazní* demokracie (například se poukazuje na *anglické* spisy, které ji odhalují).

Prameny:

(**)

Wilhelm Hasbach. Die moderne Demokratie [Moderní demokracie] (1912).

Adolf Tecklenburg. Die Entwicklung des Wahlrechts in Frankreich seit 1789 [Vývoj volebního práva ve Francii od roku 1789].

J. Unold. Die Politik im Lichte der Entwicklungslehre [Politika ve světle evoluční teorie] (má to být práce novináře).

Lowell. The constitution of England [Anglická ústava].
Belloc a Chesterton. The party system [Systém stran].

2. *Polská otázka*. Autor je odpůrcem pruské politiky vůči Polsku, neboť prý nepřináší výsledky.

S. 1. Co je to národ? Německý národ? — u nás žije „mnoho miliónů Poláků, Dánů, Francouzů“ (s. 1).

NB |||| „V Alsasku-Lotrinsku žijí i německy mluvící lidé, kteří neustále prohlašují, že odmítají politickou příslušnost k německému národu“ (s. 1).

Hegel o „lidu“	Hegelův výrok: „Lid je ona část státu, která neví, co chce...“ (s. 41).
-------------------	---

NB: reakcionář o <i>sebe- určení</i> národů	„Je přece očividně nemožné, aby každá jednotlivá, náhodně zvolená část národa měla právo na sebeurčení. Přiznáme-li toto právo Alsasanům-Lotriňanům jako celku, proč je potom nepřiznat každému ze tří národů, Švábům, Frankům i Francouzům? A proč je nakonec nepřiznat každé jednotlivé obci?“ (s. 2).
--	--

O sociálních demokratech: Michels prý připouští, že sociální demokraté pozbývají revolučnosti (bojí se o organizaci). „Vždyť i na druhé straně bylo už dávno předpovězeno, že růst takové revoluční strany ji nepřivádí blíž k jejímu cíli, jímž je opravdová revoluce; naopak, vnitřně se mu vzdaluje“ (s. 80). A na s. 82—83 proti Mehringovi: organizace prý *vždycky* potřebuje vůdce, **masy**, i ty *nejvzdělanější*, je potřebují, „a využijí-li tito vůdcové svou moc k provedení revoluce a k vyvolání všeobecného převratu, přičemž riskují, že zahubí ne existující stát a existující společnost, nýbrž samy sebe, anebo raději dají přednost tomu, uzavírat případ od případu kompromisy, to je

NB ||||

○**○ ||||

NB ||||

otázka“ (83), kterou prý Mehring bez důkazů odmítá. (Napsáno 1914. Předmluva: 11. 11. 1913.)

NB

Mehring^[308] odpovídá Delbrückovi, že tento článek on, Mehring, *nenapsal*, a v podstatě velmi, velmi slabě argumentuje, že prý sociální demokraté víc než co jiného činí „opatření“ proti byrokracii (Die Neue Zeit, 1913—1914, 32, I, s. 971).

○**○

NB: počet úředníků v Německu = asi 1 350 000 =
= asi $\frac{1}{10}$ voličů: 13 300 000 v roce 1907, s. 182

Pruská politika poněmčování Poláků stála do nynějška **1 miliardu** marek. Proč „*naprostý krach*“? (161).

Německé školy popuzují Poláky: polské děti „poznávají zároveň z vlastní zkušenosti všechnu hořkost, již přináší cizácké panství, neboť nijak nelze tak hluboce urážet národní vědomí“ jako prostřednictvím řeči (162).

Poláci popolštují města. Ze čtyř stavů (šlechta, duchovenstvo, rolníci, buržoazie) je jen buržoazie nesmiřitelná. Německá kolonizace Poláky popuzuje a národnostně je stmeluje. Obchodní bojok: „svůj k svému“.

Poláky nelze „usmířit“ (s. 171), je nutno je rozdělit, napomoci vytvoření pruskopolské strany (172).

„Ovšem i usmíření Poláci v nitru přirozeně zůstávají, jak jsme to již vyjádřili, „Prusy ve výpovědní lhůtě““ (str. 174) — to prý je nevyhnutelné, ale je třeba provádět takovou politiku, aby „se ideálně možná výpověď (Kündigung) nikdy nestala aktuální“.

„Pro každou zahraniční politiku má velký význam to, jakou pověst má národ u jiných velkých kulturních národů. Německý národ, v tom se neoddáváme žádným iluzím, je ze všech nejméně oblíbený, a vůbec to není jen závist, jak se to u nás s oblibou vysvětluje, proč na nás jiné národy pohlížejí tak nevlídně. Je to v nemalé míře naše nesprávná národnostní politika, pro niž jsme se všude stali tak nená-

|| viděnými“ (175): Poláci a *Dánové* (NB) na nás žalují
|| před celým světem!!

VOLKSSTIMME (SASKÁ KAMENICE)

PROTI OBĚMA JUNIŮM

Volksstimme (Saská Kamenice), příloha k č. 131 (8. 6. 1916). Krátký článek: *Gegen die beiden Juniusse*^[130] [Proti oběma Juniům].

„Kdo soudí jen podle strašlivých obětí a útrap této války, kdo mluví jen v návalu rozhořčení a zoufalství, pro toho přirozeně politické argumenty vůbec nic neznamenají. Kdo však nechce slepě bít kolem sebe, kdo zkoumá a na základě toho usuzuje, tomu je nyní situace snad již úplně jasná. Naši čtenáři jsou z našich zpráv informováni o Juniově brožuře, která chce německému proletariátu namluvit, že jeho nejvyšším zájmem je porážka Německa a že na to musí dělnická třída soustředit všechny své síly. Není náhoda, že anonymní autor pangermánského štvavého pamfletu proti říšskému kancléři, který vyšel z kruhů Tirpitzovy frondy a je šíleně anexionistický a krvežíznivý, se nazval *Junius Alter*, druhý Junius. Oba Juniové, z nichž jeden propaguje německou porážku a druhý německou světovládu, si ve skutečnosti navzájem jdou na ruku. Při čtení brožury prvního Junia jsme nejednou pochybovali, zda ji opravdu napsal nějaký sociální demokrat, který ztratil zdravý rozum, či zda ji spíše nenapsal ruský provokatér! Německá dělnická třída od sebe odežene oba Junie. Vytvrá v boji proti vnějším nepřátelům, dokud nebudou ochotni uzavřít rozumný mír, i proti vnitřním nepřátelům, kteří chtějí prolévat drahoucennou německou krev pro nesmyslné dobovačné plány. Taková je politika sociální demokracie, a dějiny dělnického hnutí budou děkovat vůdcům, kteří je nyní v Říšském sněmu tak energicky zastupují navzdory všemu osočování a pomluvám.“

Konec. Celý článeček.

Volksstimme (Saská Kamenice), 1916, č. 133 (sobota, 10. června 1916). NB:

Vollkommen zutreffend^[454] [Zcela správně]. „K našim poznámkám o projevech soudruha dr. Lenseho ke koloniální otázce Bremer Bürger-Zeitung píše:

„Saskokamenický list Volksstimme zřejmě přikládá význam ukončení stranických sporů. Spekuluje přitom pravděpodobně s vyhlídkami na jednotu mezi sociálpatrioty, sociálimperialisty a sociálpacifisty, jež se rýsují dokonce zásluhou postupu nejlevějšího křídla stranického centra. Saskokamenický stranický orgán se v tom asi nemýlí. Pokud jde o levicový radikalismus, pak ovšem marně počítá s tím, že se sjednotí se sociálpatrioty.“

Můžeme brémskému listu potvrdit, že jeho názor je zcela správný. Skutečně přikládáme obrovský význam tomu, aby spory ve straně ustaly nebo přinejmenším (sic!) byly natolik omezeny (sic!), že již neohrožují organizační jednotu. Ještě i dnes pevně doufáme, že sociálpacifisté, což v žargonu Bremer Bürger-Zeitung znamená Haaseho-Ledebourovu skupinu, se znovu spojí se sociálpatrioty (tím jsme míněni my) a se sociálimperialisty, to mají být odboroví předáci Lensch, Cunow atd., v jednotnou a semknutou sociální demokracii. Víme, že skupina Rühleho-Kniefa, která již prohlásila, že *rozštěpení strany je předpokladem její další činnosti*,“ (podtrženo saskokamenickým listem Volksstimme), „se na tom nebude podílet. Ale tuto ztrátu proletariát snese a jeho bojeschopnost tím neutrpí.“

((Celý článek))

BREMER BÜRGER-ZEITUNG

ISD A SKUPINA INTERNACIONÁLA

Bremer Bürger-Zeitung. 1916, č. 139, 16. 6. 1916.

Internationale Sozialisten Deutschlands und Gruppe Die Internationale^[229] [Internacionalističtí socialisté Německa a skupina Internacionála].⁶²

Soudruh *Knief* nám píše ze své dovolené:

„List Bremer Bürger-Zeitung uveřejnil především k provolání skupiny Internacionála redakční poznámku, která může vést k rozšíření mylných představ o vztahu *Internacionalistických socialistů Německa* (ISD) ke skupině Internacionála.“

Nejednou jsme už psali o vztahu těchto skupin, zejména v úvodníku 77. čísla (z 31. 3.).

Píše se tam:

„Opozice se skládá ze dvou zásadně odlišných skupin: ze *stranického centra* (Kautsky... Haase-Ledebour... Die Neue Zeit... Leipziger Volkszeitung, Vorwärts)... a z *levicových radikálů*, k nimž patří... ISD a skupina Internacionála... (Lichtstrahlen, Bremer Bürger-Zeitung, brunšvický Volksfreund, Sozialdemokrat (Stuttgart)) a také, i když ne zcela důsledně, některé porýnské tiskové orgány.“

Brunšvický Volksfreund byl za Thalheimerovy redakce levicově radikální, avšak nyní, za *Wesemeyerovy* redakce, „reprezentuje stanovisko centra“.

V 74. čísle (28. 3.) přetiskl list Bremer Bürger-Zeitung (za nepřítomnosti Henkeho) poznámku z brunšvického Volksfreundu o tom, že tento list zastává (tehdy zastával) stanovisko skupiny Internacionála (a v „hlavních tezích Spartakových dopisů“ spatřuje svůj „taktický i zásadní program“)...

„ISD a skupina Internacionála nejsou tedy totožné. Obě reprezentují levicový radikalismus a jejich taktika se vyznačuje zejména jejich opozicí proti stranickému centru a Sociálně demokratickému pracovnímu souručenství. Zatímco ISD zaujímali toto stanovisko hned od počátku, skupina Interna-

cionála se jen postupně odkláněla od opozice seskupené kolem Ledeboura-Haaseho. List Bremer Bürger-Zeitung uvítal svého času tento proces jako další krok k vyjasnění (č. 74, 28. 3.)... Skupina Internacionála vedla od té doby rozhodný a energický boj proti Sociálně demokratickému pracovnímu souručenství ve svých Spartakových dopisech“ (citováno z posledního Spartakova dopisu).

„V tomto svém postoji k soukromému vlastnictví“ (soukromému vlastnictví Sociálně demokratického pracovního souručenství??) „jsou ISD a skupina Internacionála, jak bylo řečeno, spolu zcela zajedno, i když se v četných jiných otázkách rozcházejí.“

„Obě skupiny pracují „v rámci dané organizace“, „pokud jim to neznemožní tyranie stranické byrokracie...“

To všechno je prý důležité, neboť se často dělají chyby a pokusy „setřít hranici mezi centrem a levicovým radikalismem...“

„Jak daleko ještě postoupí obě skupiny k samostatné organizační existenci, to zajisté zcela závisí na vývoji vnitrostranických poměrů. V každém případě je v zájmu jasnosti třeba vítat, že se i navenek odlišují svými názvy.“ (Konec.)

Johann Knief

HENKE. NIKOLI TOTOŽNÉ, ALE TOTÉŽ

Ibidem, č. 140 (17. 6. 1916).

Odpověď *Henkeho*^[161]. Nicht identisch, aber dasselbe [Nikoli totožné, ale totéž].

„Nepamatuji se už, že bych byl četl o rozdílnosti obou skupin a jejich vyšší jednotě v levicovém radikalismu. Tuto zapomnětlivost patrně způsobil naprostý nezájem o takové sektářské skupinkaření.“

„Já sám nepatřím ani k té, ani k oné skupině...“

Vždycky jsem hájil „socialistické zásady“ etc. etc. atd. fráze, nic přesného.

Henke

Č. 141 (19. 6. 1916) — přetištění provolání^[332] o listu Arbeiter-politik (levicově radikální týdeník).

LITERATURA O MILICI

Milice, armáda — etc.

Sozialdemokratie im Heere. Reform des deutschen Heeresdienstes zur Abwehr des Sozialdemokratie [Sociální demokracie v armádě. Reforma vojenské služby v Německu k boji proti sociální demokracii]. Jena 1901 (Stammhammer III)^[416].

Gaston Moch, L'armée d'une démocratie [Armáda jedné demokracie]. Paříž 1899 (německy Stuttgart 1900).

P. Schwerdt. Offizier und Sozialdemokrat [Důstojník a sociální demokrat]. Mnichov (R. Abt), 1899? (Stammhammer III).

Loebell. Wie ist der Sozialdemokratie im Heere entgegenzuwirken? [Jak čelit sociální demokracii v armádě?]. Berlín 1906 (2. vyd. 1907).

R. Günther. Wehrwesen und Sozialdemokratie [Vojenství a sociální demokracie]. (Grenzboten. 1899, 1).

J. Charmont. L'armée et la démocratie [Armáda a demokracie]. (Revue politique et parlementaire. 6. 1900).

Militär und Sozialdemokratie [Vojáci a sociální demokracie] (Neue Zürcher Zeitung, 1907, 17.—18. 9.).

K. Bleibtreu. Die Armee der Demokratie [Armáda demokracie]. (Die Zeit, Vídeň, 21. 7. 1900, č. 303).

von Mikoss. Der Sozialismus und das Heer [Socialismus a armáda]. Güns 1907.

Le socialisme révolutionnaire dans l'armée allemande [Revoluční socialismus v německé armádě]. 4. vyd., Paříž (Eitel) 1901.

- Die Armee und die Streiks [Armáda a stávký]. Locarno 1906.
- L'armée aux grèves [Armáda při stávkách] (stávka v říjnu—listopadu 1902) od poručíka Z. (Paříž 1904) (Bibliothèque socialiste [Socialistická knihovna], č. 23—24).
- Arthur *Dix*. Sozialdemokratie, Militarismus und Kolonialpolitik auf den Sozialistenkongressen [Sociální demokracie, militarismus a koloniální politika na kongresech socialistů]. Berlín 1908.
- Henri *Beyle*. Le militarisme, les moyens de le combattre [Militarismus a prostředky, jak proti němu bojovat]. Lyon 1903.
- Kautsky. Militarismus und Sozialismus in England [Militarismus a socialismus v Anglii]. Die Neue Zeit, 18. 1. (1899—1900).
- Kautsky. Schippel und der Militarismus [Schippel a militarismus]. Die Neue Zeit, 17. 1. (1898—1899).
- R. *Luxemburgová*. Sozialreform oder Revolution? [Sociální reforma nebo revoluce?] (Příloha: Miliz und Militarismus [Milice a militarismus]). Lipsko 1899. 2. vyd. 1908.
- Karski. Völkerrecht und Militarismus [Mezinárodní právo a militarismus]. Die Neue Zeit, 17, 2 (1898—1899).
- K. *Leuthner*. Ein Antimilitarist (K. Liebknecht) [Antimilitarista (K. Liebknecht)]. Die Neue Gesellschaft. 1907, 20. 3.
- K. *Leuthner*. Armee und Revolution [Armáda a revoluce]. *Ibidem*, 1906, 36.
- Der Hofhund* des Kapitals [Hlídací pes kapitálu] (Antimilitaristická liga). *Curych* 1906.
- Stellung der schweizerischen Arbeiterschaft zur Militärfrage. Protokoll des Parteitages [Stanovisko švýcarského dělnictva k vojenské otázce. Protokol stranického sjezdu]. *Olten* (11. 2. 1906). *Curych* 1906.
- Militarismus und Sozialdemokratie [Militarismus a sociální demokracie]. Die Neue Zeit, 19, 2 (1900—1901).
- Schiavi*. Le militarisme et les socialistes italiens [Militarismus a italští socialisté]. *Le Mouvement Socialiste*. 1903, č. 113.

- K. Emil.* Antimilitarismus [Antimilitarismus]. Die Neue Zeit, 25, 2 (1907).
- K. Emil.* Die bürgerlichen Parteien und der Militarismus [Buržoazní strany a militarismus]. Die Neue Zeit, 25, 2 (1907).
- Pierre Ramus.* Die historische Entwicklung des Antimilitarismus [Historický vývoj antimilitarismu]. (Kultur und Fortschritt, 153.) Lipsko 1908.
- Däumig. Schlachtopfer des Militarismus [Oběti militarismu]. Die Neue Zeit, 18, 2 (1899—1900).
- E. Walter.* Militärorganisation und Arbeiterschaft [Vojenská organizace a dělnictvo]. Curych 1907.
- K. Liebknecht.* Militarismus und Antimilitarismus [Militarismus a antimilitarismus]. Lipsko 1907.

LENSCH O MILICI (1912)

P. Lensch. Miliz und Abrüstung [Milice a odzbrojení]. Die Neue Zeit, 1912 (30, 2).

??	— mimo jiné takováto věta: „Miliční systém je organizace ozbrojených sil demokratického státu, jež mají zajistit jak vnější, tak i vnitřní bezpečnost země. K dobovačným válkám se milice ovšem v žádném případě nehodí, a právě proto jsme pro ni“ (s. 768).
zmatené!!	
??	

Je tu rovněž citát z Engelse, 1865 (vypsat), že na tom, který velký stát získá převahu, prý dělníkům nezáleží, ale zda se naučí vojenskému umění, na tom jim záleží.

ENGELS O DĚLNICKÉ TŘÍDĚ V ANGLII⁶³

V témže článku citát z *Engelse* (zřejmě z předmluvy k novému vydání Postavení dělnické třídy) (s. XXIII z Postavení, 2. vydání).

„Dokud trval *průmyslový monopol* Anglie, anglická dělnická třída se do jisté míry *podílela na výhodách tohoto monopolu*. Tyto výhody se uvnitř dělnické třídy rozdělovaly velmi nerovnoměrně: **privilegovaná** menšina shrabovala největší podíl, ale i *široké vrstvy dostaly alespoň tu a tam svůj díl*. A to je důvod, proč od té doby, co vymřel owenismus, neexistoval v Anglii socialismus. *Se zhroucením průmyslového monopolu* ztratí anglická dělnická třída toto privilegované postavení. Jednoho dne celá tato třída shledá — *privilegovanou a vedoucí menšinu nevyjímaje* — že se octla na téže úrovni jako dělníci v zahraničí. A to je důvod, proč v Anglii opět bude socialismus.“*

Engels
o dělnické
třídě a
monopolu
Anglie

Engels
o anglickém
socialismu

BÜRKL I. DEMOKRATIZACE NAŠEHO VOJENSTVÍ

Karl *Bürkli*. Demokratisierung unseres Heerwesens^[57] [Demokratizace našeho vojenství]. Curych 1897. (Referát z 15. 11. 1896 na sjezdu sociálně demokratické strany ve Winterthuru.)

Už hned na začátku (s. 5): buržoazie (švýcarská)

NB
už 1896

„to přivedla jen k zhoršenému vydání monarchického militarismu; opíčit se po cizině a zavést u nás jakési novoprušáctví — o to se ustavičně snažila.“

* Viz V. I. Lenin, Spisy 23, Praha 1959, s. 117. *Red.*

K A U T S K Y. K O D A Ň S K Ý K O N G R E S

Die Neue Zeit, 1910 (28, 2) (26. 8. 1910).

K. Kautsky. Der Kongress von Kopenhagen^[212] [Kodaňský kongres].

NB ||| S. 776: „Ve válce mezi Německem a Anglií nepůjde o demokracii, nýbrž o světovládu, tj. o vykořisťování světa. To není záležitost, v níž by sociální demokraté měli stát na straně vykořisťovatelů svého národa“ (a dále (i dříve) přímo proti Hyndmanovi).

Srovnat Kautsky^[219] v XXIII, 2 (o vlastenectví a válce).*

K A U T S K Y. J E Š T Ě J E D N O U O O D Z B R O J E N Í

K. Kautsky, 1912 (30, 2), 6. 9. 1912, článek *Nochmals die Abrüstung*^[218] [Ještě jednou o odzbrojení], s. 851:

!! | „Výchozí bod myšlenky a názvu imperialismu
haha!!! | — spojení všech jednotlivých článků anglických
držav v jednu uzavřenou obrovskou velmoc, impé-
rium — tento výchozí bod ustoupil v posledních
letech zcela do pozadí a prakticky jej lze považovat
za překonaný.“

S. 850—851 imperialismus není „přirozená, nezbytná snaha“ kapitálu rozšířit se etc., nýbrž jen „zvláštní metoda“, a to násilí.

* Viz tento svazek, s. 652—653. *Red.*

K. Kautsky o náboženství. Mimo jiné s. 353: „náš agitátor“ na dotaz o náboženství „musí odpovědět, že tato otázka se na schůzích naší strany ani neklade, ani neřeší, protože chceme z náboženství učinit soukromou záležitost jednotlivce, a od státu žádáme, aby také on na ni tak pohlížel...“

!!??
Kautsky
o nábožen-
ství

[omezenec!]

SOCIALISTÉ A ČERNOŠI
V AMERICE ⁶⁵

Socialistická strana a černoši v Americe: s. 382—383: *Průmysloví dělníci světa* ⁶⁶ jsou pro černochy. Postoj Socialistické strany „není zcela jednotný“. Jedno svolání pro černochy 1901. Jenom jedno!!!

Ibidem, s. 592: ve státě Mississippi socialisté organizují černochy „do zvláštních místních skupin“!!

postoj
k černočům
NB:
socialisté a
černoši:
černoši a
socialisté!!

LITERÁRNÍ PRAMENY

Die Neue Zeit, 32, 1 (1913—1914).

Engels. Dell'Autorità^[106] [O autoritě]. *Marx.* L'indifferenza in materia politica^[303] [Politický indiferentismus].⁶⁷

Rjazanov proti Brupbacherovi (a jeho obhájci Mehringovi)

NB *Hnutí za vystupování z církve:* více článků.

Die Neue Zeit, 30, 2 (1912, 4.—9.). Články Kautského (a Lensche) o milici a „odzbrojení“.

Ibidem *Grimm* o švýcarské milici.

28, 2 (K. Kautsky o *kodaňském kongresu 1910* a o „odzbrojení“. Idem Rothstein^[379]).

29, 1 Rothstein proti Hyndmanovi.

29, 2 Quelch o témž.

BELFORT-BAX O IMPERIALISMU (1900)

Die Neue Zeit, XIX, 1 (1900—1901) (21. 9. 1900), s. 247.

NB 1900

Belfort-Bax: Ein weitverbreiteter Fehlschluss [Velmi rozšířený mylný závěr].

imperialismus || „Jeden z nejčastějších omylů, s nimiž se setkáváme při posuzování otázek *imperialismu a nové koloniální politiky*, pronikl zřejmě do řady socialistických hlav...“ A dále se rozebírá argument těch, kdo jsou *pro* koloniální politiku, protože kapitalismus je prý pokrokový. Bax je vyvrací...

o imperialismu ||

„*Kapitalisticko-nacionální imperialismus* je odpovědí kapitalismu internacionální sociální demokracii... Světové dějiny stojí dnes před tímto rozhraním — buď *nacionálně kapitalistický imperialismus*, anebo internacionálně socialistická demokracie...!“

Dnešní hospodářský systém... (pokud získává nové sféry působnosti)... „si uměle prodlužuje život...“

mimo jiné Bernsteinova polemika s Kautským. Bernstein připomíná, že Belfort-Bax se už v roce 1896—1897 pustil do Bernsteina, ale Kautsky se prý tehdy stavěl *za* Bernsteina. Kautsky odpovídá: Bax dospěl až k tomu, že je „lepší otroctví než kapitalismus“ — doslova — a já ani tehdy, ani dnes *v tom* s Baxem nesouhlasím, neboť to považuji za „sentimentální utopismus“. Ale vždycky jsem byl *proti* koloniální politice.

Srov. **Die Neue Zeit**, XIX, 1 (1901), s. 804: *N. B. M. Beer*^[36] o úpadku Anglie a o *imperialismu*. **Die Neue Zeit**, XX, 1, s. 209: Sozialer Imperialismus [Sociální imperialismus] (fabiáni), s. 243, „imperialisticko-sociální éra“.

O DEBSOVI

Die Neue Zeit, 1913—1914, 32, 1, s. 1007 až 1008. *Debs* v *The International Socialist Review* (1913, březen) pro sjednocení Socialistické strany + Socialistické dělnické strany⁶⁸ a svazu Průmysloví dělníci světa (*Debs* je zakladatel svazu *Průmysloví dělníci světa*) proti Americké federaci práce. Proti *Debsovi* zuřivé výpady v *New Yorker Volkszeitung* ze 7. 3. 1913, kde se píše, že *Debs* zneužívá své „výsady mluvit hlouposti“ (sic!), že prý *Industrial Workers of the World* = nula, že *American Federation of Labor* = „americké dělnické hnutí“ a že „je nemožné ‚vychovávat v pokrokovém duchu‘ dělnické hnutí určité země zakládáním takzvaných revolučních organizací s radikálními programy“ (sic!)... (Zřejmě i tam se naskýtá obvyklý obraz: *New Yorker Volkszeitung* = „ortodoxní“, kautskisté, kdežto *Debs* je revolucionář, avšak bez jasné teorie, není marxista.)

O *Debsovi*

ITALŠTÍ A POLŠTÍ DĚLNÍCI VE ŠVÝCARSKU

J. Lorenz. Zur Italienerfrage in der Schweiz^[285] [K otázce Italů ve Švýcarsku]. *Curych?*

J. Lorenz. Polnische Arbeiter in der Schweiz^[284] [Polští dělníci ve Švýcarsku]. Curych 1910.

Literární prameny. Ve dnech 26.—29. 7. 1896 došlo ke vzpouře Italů v Curychu.

Jejich počet:	1860	9 000
	1870	18 000
	1900	117 000

Strašná bída. Příklad: ve 3 místnostech 50 lidí!! (s. 16). Nocleh někde v koutě nebo na pryčně za 10—20 centimů etc.

{ srov. týž autor v Neues Leben, 1916, 1	v roce 1910 — 400 osob. Strašná bída.
	Mzda 1,50—1,60 franku denně se stravou vyskytuje se i „bití“ (s. 11)

DĚLNICKÉ HNUTÍ V KANADĚ

Dělnické hnutí v Kanadě („změšťáctělo“)

Dělnické hnutí (změšťáctělo) v Kanadě	„Kvalifikované <i>dělnictvo</i> , zejména anglicky mluvící, <i>zcela změšťáctělo</i> . Jeho názory na odbory jsou ještě zcela totožné s názory starých, úzkoprsých anglických tradeunionů. Kromě toho je duševně ještě zcela v zajetí církve. Být pokládán za ‚odpadlíka‘ je největší hanba, ‚být váženým‘ — nejvyšší čest.“ Začíná se to měnit: duch nespokojenosti...
42 osob... $\frac{1}{3}$ veškerého bohatství	dražota. „42 osob má dnes fakticky v rukou více než třetinu veškerého bohatství země.“ Maloburžoazie, zejména v zemědělství, je proti trastům. (Die Neue Zeit, 1913—1914, 32, 1, s. 382, parafráze článku Gustava Meyera Agrarische Unzufriedenheit in Kanada [Agrární nespokojenost v Kanadě] z <i>The New Review</i> , 1913, září.)

Ibidem, s. 384, o Jižní Africe (Rand). Dělníci jsou Číňané, Kaffi i běloši (zbídačení búrskou válkou). Nesčetné hanebnosti ze strany anglických kapitalistů, majitelů dolů i vlády. Postupně se rozvíjí třídní boj *všech* námezdních dělníků, ale pomalu, „do značné míry pro nerozhodnost a úzkoprsořst dělnických vůdců, kteří jsou ještě úplně v zajetí starého tradeunionismu“ (převzato z The International Socialist Review, 1913, říjen).

Jižní Afrika

„vůdcové
dělníků“
úzkoprřsí,
staří trade-
unionisté

LISSAGARAY. DĚJINY KOMUNY 1871

Lissagaray. Geschichte der Kommune^[281] [Dějiny Komuny]. 1894, s. 193 (motto k 17. kapitole): „Kdyby francouzský národ tvořily pouze ženy, jaký by to byl strašlivý národ.“ The Daily News, květen 1871. NB

Nový švýcarský branný zákon schválen 3. 11. 1907:

+ 329 953

— 267 605

MONOPOLY A TECHNIKA

Trasty, *monopol a technika*:

„Toto technické zdokonalování, které jediné zajiřtuje rozvoj vývozní schopnosti, *monopolní* útvary *spíše* brzdí než urychlují.“ (Die Neue Zeit, 32, 1, 1913—1914, s. 383, parafráze článku Louise C. Fraina Konzentration, Monopol, Konkurrenz: eine neue Richtung in der Volkswirtschaft [Koncentrace, monopol, konkurence: nový směr v národním hospodářství] z The New Review (New York) (1913, září)). NB

LENSCH. SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE, JEJÍ KONEC A JEJÍ ÚSPĚCHY

P. Lensch. Die Sozialdemokratie, ihr Ende und ihr Glück^[289] [Sociální demokracie, její konec a její úspěchy]. Lipsko (Hirzel) 1916 (předmluva z 22. 5. 1916).

|| S. 11—12 Marx prý měl jen „výsměch“ pro tak „ušlechtilé představy“, jako je odzbrojení, „právo na sebeurčení* národů“ etc.

(S. 41 „stará maloburžoazní dogmatika“)

|| „sekta“ || S. 15 od devadesátých let se sociální demokracie „postupně zbavuje všeho, co v ní bylo sektářského...“ (naděje na tisíciletou říši apod. prý zmizely etc.)...

Všechno se prý hodnotilo z „agitátorského“ hlediska || (17)... „období entuziasmu“ německé sociální demokracie... (ještě i rok 1889 s rozhodnutím o 1. máji).

Růst *imperialismu* — konec 19. století — Anglie, Francie a také Německa (26—27)...

haha!! || Růst revizionismu: oba směry (revizionismus a radikalismus) byly nutné a prospěšné (31—35)...

Marx a Engels nebyli „maloměšťácky sentimentální“: „Věděli, že ve válce se také trochu střílí...“ (39).

62—68 4. srpna se mělo hlasovat proti úvěrům (ve skutečnosti by se nic nezměnilo), ale 2. 12. 1914 pro, neboť Francouzi a Angličané porušili internacionálnost. [Podvodník!!]

To by zmírnilo internacionální nenávisť k Němcům, a tak posílilo jejich *národní* věc: 69—70.

To je ale podvodník!!!

haha!!! || „Krach internacionály“ (kapitola 3) je v tom, že Francouzi a Angličané se postavili *za* válku (sic!!).

* Slovo „sebeurčení“ je v rukopise spojeno šipkou s později připsanou poznámkou: „(S. 41 „stará maloburžoazní dogmatika“). Red.

Jistě se utvoří i III. internacionála, jenomže „méně utopická“ (112) a více si uvědomující svou „hospodářskou základnu“... sic!

„Čím zralejší byl ten či onen proletariát, tím aktivnější byl ve válce“ (113) — tato Rennerova teze je prý „nesprávná“, neboť příčinou postoje v Anglii a ve Francii nebyla „zralost“, ale boj za světovládu proti Německu. sic!

Angličtí dělníci hájili své (monopolní) výjimečné postavení a své výsady... (114—115).

Aristokratická smetánka (115) anglického proletariátu.

Je „předčasné“ (117) mluvit o mezinárodní solidaritě dělnické třídy, dokud existují vykořisťovatelské národy, dokud neexistuje „rovnováha“ „velmocí“... (116). haha!

a „katalog zbožných přání“ (právo na sebeurčení (maloburžoazní etc.), proti anexím etc.) je abstraktní, nepřihlíží ke konkrétnímu (121) úkolu války — zlomit „třídní panství“ (114) (+ 122) Anglie, její monopol (122), „výjimečné postavení“... (120).

„*Revoluce*“, to je nynější válka (123 a předmluva)!! „*Vzestup této*“ (proletářské) „*třídy se uskutečňuje sice za hřmění revoluční světové války, ale bez blesků revoluční občanské války...*“ (124) (podtrženo autorem). šašek!

„*Otřesení* anglické světovlády“ = revoluce.

ponorky a zepelíny... (125) „začátek konce“ anglického světovládného postavení (126) (jejich úloha později, po válce ještě vzroste).

131 V posledních 3—4 desetiletích 19. století Anglie připojila k svým 15 miliónům km² kolonií dalších 15 miliónů

srov. moje čísla *

* Viz tento svazek, s. 264. Red.

haha výraz!! Anglie + Francie + Rusko = „syn-
dikát k rozdělení světa“ (132 a na ji-
ných místech) s cílem „weltpolitisch
aushungern“ Německo (132).* NB NB

175 téměř polovina dělnické třídy v Anglii nemá volební právo.

!!!)) „Princip organizace“ — to je podstata pruských dějin. Z toho pramení síla Německa. Německo má nejbližší k „sociální revoluci“ (184), představuje „revoluční princip“, Anglie — „reakční“.

186 „Symbolická návštěva v domě berlínských odborů...“ (vláda uznala úlohu odborů). (Pochvala odborovým vůdcům.) (185—186).

188 Nazval jsem to „válečným socialismem“, a tento výraz si získal „mezinárodní občanství“.

195 Nové výdaje (4 miliardy ročně) po válce nutně povedou k zespolečenštění a k monopolům.

198 „Demokratizace organizace armády“ — odtud pak... = „domobrana“ (204) = smysl „našeho sociálně demokratického“ programu.

209—210 Menšina v německé straně je v historickém smyslu reakční, a jejím osudem je proto: „imposibilismus a sektářské žvanění“.

Sociálně demokratická strana nebude v budoucnu tak úzce omezená; vrátí se k ní „intelektuálové“, a dokonce i důstojníci (212).

Stát uzná její nutnost a sociální demokraté se budou moci stát i důstojníky (!!).

NB Sociální demokracie, která „pozvedla“ dělníky, je pozvedla *nacionálně* (215 in fine) („nacionální vzestup“) (= „sociální demokracie je nejnacionálnější ze všech stran“) (216).

---

* Volně přeloženo: „ve světové politice umořit Německo hladem“, tj. zbavit Německo možnosti provádět světovou politiku. *Red.*

Všude zahrávání se slůvkem „dialektika“, chápaným naprosto vulgárně. Ani stopy po všestrannosti. **Sofisticky vytrženo** jediné: zničit světovládu Anglie.

Ne
dialektika,
ale sofistika

PERRIN DE BOUSSAC.
O KOLONIÁLNÍ ARMÁDĚ
A BIBLIOGRAFIE PRÁCE

Perrin de Boussac. De l'armée coloniale^[349] [O koloniální armádě]. Disertace. Paříž 1901. Nil. Školácká práce. Cituje *de Lanessana Principes de colonisation* [Zásady kolonizace] — úloha vojáka koloniální armády jako kolonisty, zemědělce, pozemkového **vlastníka** etc. ((NB: z vojáka koloniální armády se stane koloniální statkář: *perspektivy!*!))

Labor Bibliography^[237] [Bibliografie práce]. 1913. Boston 1914: 150 stran velmi *podrobné* a výtečné bibliografie. NB
NB:
NB

SASKOKAMENICKÝ VOLKSSTIMME
ZRADA STRANY — VLASTIZRADA

Volksstimme (Saská Kamenice), č. 156 (I.příloha),
8. 7. 1916,
článek *Parteierrat-Landeserrat*^[345]
[Zrada strany — vlastizrada].

NB:
cenná
doznání

„Už řadu měsíců jsou zvoleným a osvědčeným vůdcům strany a odborů *v početných anonymních letácích* předhazována obvinění, v nejrůznějším tónu, až po nejhrubší „*psi*“ nadávky, že prý ve velké krizi světových dějin, jejímž kulmi-
načním bodem byl pro politiku strany nesporně

4. srpen 1914, zaprodali a zradili proletariát. Lidé se zprvu při čtení těchto letáků smáli. Ale čím více zakoušeli hrůzy války, čím více stoupal počet obětí a zvyšoval se nedostatek potravin, čím menší byla naděje na mír, protože nepřítel se houževnatě snažil realizovat své ničivé plány, tím více lidí bylo ochotno uvěřit této hanebné pomluvě.“

„Psí“ nadávky — zřejmá narážka na slova jednoho letáku, že sociálimperialisté by měli být spráskáni „jako psi“!

„Proč by měli Scheidemann, David, Landsberg zradit proletariát, za jakou odměnu, to nám dosud nikdo neřekl...“ Ne pro postavení ve straně: „odmítnutí úvěrů není životu nebezpečné...“ A ještě nejasnější je, *v čem* spočívá zrada, neboť je to jejich přesvědčení, hodnocení skutečnosti... „Potud je obvinění ze zrady zcela nesmyslné.“

„Ale pro stranu je mimořádně nebezpečné. O tom jak smýšlí členstvo, lze pochybovat a diskutovat. Ale *rozhodně* nelze pochybovat o tom, že dnes ještě nejméně $\frac{3}{4}$ vůdců, které si proletariát v klidné mírové době zvolil pro jejich zásluhy, považují hlasování pro úvěry za správné a nutné. Více než 90 ze 110 sociálně demokratických poslanců Říšského sněmu se prý tedy 4. srpna dopustilo zrady a přes $\frac{3}{4}$ vůdců a stranických funkcionářů se jí dosud dopouští. Kdyby to byla pravda, bylo by nejmoudřejší navrhnout straně, aby spáchala sebevraždu, pak jí co nejrychleji uložit do rakve a pohřbít. Protože kdyby měl proletariát po padesáti letech organizační práce za vůdce skoro samé zrádce, byl by to zdrcující a nezvratný důkaz toho, že proletariát je politicky zcela neschopný a vždycky bude oklamán. Je možný

NB

nějaký jiný závěr? Bylo by možné vyhnat všechny staré vůdce a zvolit úplně nové, ale nikde není záruka, že při další velké krizi noví vůdcové zase nezradí...“ Neboť prý mnozí ultraradikálové jsou pro 4. srpen (Pfannkuch, Ebert atd.)... „Jakou záruku by tedy mohli dostat dělníci, že — jsou-li tito lidé zrádci — neskončí jako zrádce také každý z jejich nástupců?“

srov.
Martov!!

sic!!

Nyní prý anonymní letáky zašly až tak daleko, že přímo vyzývají k stávce ve zbrojovkách. To = vlastizrada.

„Neboť nemůže být ani řeči o tom, že by tato myšlenka masové stávky mohla mít sebemenší praktickou odezvu mezi fanaticky nacionalistickými Francouzi nebo povýšenými Angličany...“

To prý očividně nejsou sociální demokraté, jsou to buď *blázní*, anebo *angloruští provo-* (srov. Martov
katéři... Je to tak „nečestné a nevlastenec-“ (v listu *Izvěstija*
ké“, že s takovými lidmi nemůžeme mít nikdy etc.
nic společného apod.

LEIPZIGER VOLKSZEITUNG 69

Leipziger Volkszeitung, 10. 7. 1916

ZE ŽIVOTA STRANY

Zrada strany — vlastizrada

Pod tímto názvem^[344] uveřejňuje saskokamenický list *Volksstimme* článek, v němž se vehementně ohrazuje proti obviněním ze zrady strany, jež jsou „předhazována v nejrůznějším tónu, až po nejhrubší ‚psí‘ nadávky, zvoleným a osvědčeným vůdcům strany a odborů v početných anonymních letácích“.

Po této obraně následuje útok. V druhé části článku se mluví o „vlastizradě“. Píše se zde:

„Mezitím dospěla anonymní letáková literatura až k otevřené vlasti-

zradě. Nemluvíme samozřejmě o Karlu Liebknechtovi, kterého chce válečný soud na základě jakýchsi právnických dedukcí potrestat pro pokus o vojenskou zradu, jehož jednání však nemá v žádném případě naprosto nic společného s vlastizradou, jak ji chápe lid, ale mluvíme o takové vlastizradě, z níž se nelze vykrotit a o níž nelze mudrovat. Jak sděluje Hamburger Echo, je nyní v dělnických kruzích neznámými cestami rozšiřován leták *vyzývající ke generální stávce ve zbrojovkách*.^{*} Pod heslem ‚Pryč s válkou!‘ vyzývá leták k ‚novým akcím‘ a zcela nedvojsmyslně ukazuje na příkladech, že je tím míněna masová stávka. Zatímco tedy na frontách nepřátelé s nepřičetnou zuřivostí útočí a zasypávají německé vojáky krupobitím železa, má být německé dělostřelectvo zbaveno střeliva; bez jeho pomoci se má německá pěchota — němečtí proletáři povolani do armády — nechat vraždit nepřátelskými střelami. Neboť nemůže být ani řeči o tom, že by tato myšlenka masové stávky mohla mít sebemenší praktickou odezvu mezi fanaticky nacionalistickými Francouzi nebo povýšenými Angličany.

Tato propaganda je tedy prostě vlastizradou, zradou na našich třídních soudruzích v armádě, a rádi bychom věděli, co takové zpozdilosti řeknou naši soudruzi na frontě.

Jsme pevně přesvědčeni, že také německá dělnická třída dá patřičnou odpověď lidem, kteří k ní přicházejí s takovými záměry. Letáky jsou — jak bylo již řečeno — anonymní; zda pocházejí od bláznů nebo od angloruských provokatérů, nevíme. Od sociálních demokratů nemohou pocházet v žádném případě. Kdo by se propůjčil byť i jen k pasivní podpoře takové propagandy, byl by pro německou sociální demokracii jednou provždy vyřízen. Neboť tato propaganda je nečestná a nevlástecká, a s člověkem, který tak hluboko klesl, nemůžeme mít přirozeně nic, zhoľa nic společného.

Ale už jen skutečnost, že se něco takového mohlo stát, ukazuje, kam tato anonymní letáková literatura může vést. Začala nejpustším spíláním, za něž se jeho autoři neodvážili nést odpovědnost před soudruhy ve straně, a nyní dospěla až k takovému provokatérství. Nejprve pokřik o zradě strany a teď otevřená vlastizrada! Je tedy nejvyšší čas s ní nadobro skoncovat. Kdo chce dnes něco říci, nechť tedy má odvalu říci to na vlastní odpovědnost. Nebo jsou snad tito lidé natolik zbabělí, že se nechtějí vystavovat pronásledování v době, kdy statisíce obětují životy za svou věc? *Šířitele* anonymních letáků tato anonymita stejně neuchrání; budou-li přistizeni, neujdou nejtěžším trestům.

Nebezpečí této anonymní propagandy je dnes zcela zřejmé. Nedovoluje činit rozdíl mezi poctivě míněným omylem a podlou vlastizradou, za níž se nejspíš platí zahraničními penězi. Varujeme proto naše soudruhy ve

* Tato i další slova v textu podtrhl autor článku. *Red.*

straně, aby konečně přestali s těmito anonymními letáky. Jsou maskou pro lidi, kteří chtějí německý lid, a především německý proletariát, uvrhnout do neštěstí. Mějte se na pozoru před provokatéry!“

Považujeme za nutné reprodukovat tyto vývody, abychom našim čtenářům ukázali, co Hamburger Echo a saskokamenický Volksstimme považují za aktuální úkol. Kdyby oba tyto listy věcně vystoupily proti šířitelům letáků, byly by k tomu plně oprávněny, ale prohlašují-li s pokřikem propagandu za vlastizradu, je to *denunciace*, která zasluhuje, aby ji dělnictvo náležitě zhodnotilo.

Ostatně toto obvinění je věcně zcela nepodložené, protože dotyčné letáky, alespoň pokud o nich víme, považují stávkou jen za prostředek, jímž se mají jasně vyjádřit dělnické požadavky týkající se palčivých aktuálních otázek. O tom cíli, který v nich vidí Hamburger Echo a saskokamenický Volksstimme, není nikde ani zmínky.

MARX O VÁLCE FRANCIE
ZA SVOBODU (LEDEN 1871),
O IRSKU. O BUDOUCÍ VÁLCE
(V ROCE 1874)

Marx o válce 1870:

V první adrese internacionály (23. 7. 1870) cituje Marx rezoluci důvěrníků, kteří v Saské Kamenici zastupovali 50 000 dělníků, jež prohlašuje válku „za výhradně dynastic-kou“ (s. 18, 3. vydání Občanské války).

[*Ibidem*, s. 17—18: *pro Němce je to válka obranná.*]

Ve druhé adrese (9. 9. 1870) se praví, že „obránná válka... skončila... vyhlášením republiky...“ (s. 19), že „francouzská dělnická třída se ocitá v neobyčejně těžké situaci...“ „nesmí se dát ovládnout nacionálními vzpomínkami na rok 1792...“ „pokus o svržení nové vlády... by byl zoufalou bláhovostí...“ „klidně a roz-
hodně využít republikánské svobody, aby upevnili orga-
nizace své vlastní třídy“ (s. 25).⁷⁰

NB

Dopis z 13. 12. 1870: „Ať už skončí válka jakkoli, vycvičila francouzský proletariát ve zbrani“ [sešit: *Marxismus o státu*, s. 2, na okraji].⁷¹

Článek v *The Daily News* z 16. 1. 1871: „Francie bojuje v této chvíli nejen za svou vlastní národní nezávislost, ale i za svobodu Německa a Evropy.“⁷²

Dopis z 12. 4. 1871: nadšení nad „historickou iniciativou pařížských dělníků“ etc. (sešit: *Marxismus o státu*, s. 12).⁷³ Občanská válka ve Francii^[300]: 30. 5. 1871.

Francie v lednu 1871 bojuje nejen za svou národní nezávislost, ale i za svobodu Německa a Evropy...

Marx v dopise Kugelmanovi ze 14. 2. 1871^[295] (*Die Neue Zeit*, XX, 2, s. 608) cituje svůj dopis, který uveřejnil *The Daily News* 16. 1. 1871 a který končí slovy: „Francie — a její věc naštěstí zdaleka není ztracená — bojuje v této chvíli nejen za svou národní nezávislost, ale i za svobodu Německa a Evropy.“⁷⁴

Tamtéž, v dopise z 28. 3. 1870, *Marx* cituje své stížnosti proti Bakuninovi a text usnesení generální rady z 1. 1. 1870, kde se mimo jiné mluví o postoji generální rady k *irské* otázce:

Marx
o Irsku
(1870)

„Rezoluce generální rady o irské amnestii je jen úvodem k jiným rezolucím, v nichž bude řečeno, že — nemluvě již o mezinárodní spravedlnosti — předběžnou podmínkou osvobození anglické dělnické třídy je přeměna nynější vynucené unie, tj. zotročení Irsku, v rovnoprávnou a svobodnou konfederaci, bude-li to možné, nebo v úplné oddělení, bude-li to nutné“ (s. 478).⁷⁵

(1874) || *Tamtéž*, s. 800: dopis z 18. 5. 1874:⁷⁶

„Nová válka je přes všechny diplomatické tahy dřív nebo později nevyhnutelná a ještě než skončí, těžko dojde někde k násilným lidovým hnutím, mohou to být nanejvýš místní hnutí, bez širšího významu.“

ULBRICHT.
NÁRODNOSTI A IMPERIALISMUS

Edmund Ulbricht. Weltmacht und Nationalstaat [Světová
velmoc a národní stát]. (Politické dějiny 1500—1815.)

Zpracoval a vydal Gustav *Rosenhagen*. Lipsko 1910.
(668 s.)

V textu opakovaně o „**imperialistických** plánech“ etc.

Období po roce 1815 jsou věnovány pouze 2,5 stránky —
666—668: Retrospektiva a perspektivy.

„Osvobozené války přinášejí i završení světodějného
zápasu o námořní a obchodní nadvládu: výsledkem je nad-
vláda Anglie na moři.

Revoluční období a osvobozené války však zna-
menají také začátek nového vývoje. Revoluce rozmetala
ve Francii starý feudalismus a dala tak impuls ke změně
společenského zřízení i státu, a ostatní evropské státy se
mohly koneckonců jen za pomoci národa ubránit silám,
které francouzská revoluce zburcovala. Ze všech idejí
revoluce nebyla zpočátku žádná působivější než ná-
rodná idea. Pod tlakem krutého cizáckého panství a
v hrdinném boji proti němu si ostatní evropské národy
také začaly uvědomovat vnitřní souvislost mezi státem
a národem. Jestliže v 18. století se k obraně nezávislosti
Evropy a její rovnováhy před přílišnou převahou jednot-
livé velmoci pozvedly velké státy, dnes se samy národy
omladily a osvěžily novými, z hlubin prýstíci silami.
Národní idea se stává jádrem a cílem téměř všech válek
19. století.

Toto vystupňované vědomí vlastní síly národů se muselo
přirozeně uplatnit i v jejich vlastním státě. Masy se začaly
domáhat účasti na správě státu.

V důsledku francouzské revoluce, Napoleonovy světovlády
a osvobozených válek vyrostlo národní cítění a úsilí o poli-
tickou svobodu v nepřemožitelnou sílu novodobých dějin.

Národní tendence se prolínají a spojují s liberálními a demokratickými idejemi, které zrodilo osvícenství, a slévají se s nimi v teorii národní svrchovanosti, podle níž státnost musí být založena na nedělitelném národě, a to tak, že svrchovaná vůle a svrchovaná moc přísluší národu a že jen z jeho práva se má odvozovat právo hlavy státu“ (667).

Tato teorie ohrožovala jak monarchie, tak i jejich složení z různých národností: restaurace proti těmto ideám...

Ale 19. století celé se vyznačuje hnutím za politickou svobodu a národní svébytnost.

„Avšak obchodně politické soupeření, které od doby vznikajícího peněžního hospodářství a velkých objevů stále více ovlivňovalo dějiny národů, neustoupilo v důsledku toho v 19. století do pozadí. Zpočátku měla ovšem Anglie neomezenou obchodní nadvládu, a této své moci, jakož i učení o volnosti obchodu využila a překonala období hospodářských bojů, které s sebou přinesl merkantilismus. Toto učení, které podobně jako politický liberalismus vzniklo v osvěcenské době, pomohlo Anglii dobýt svět a vyhrát boj za volný obchod a mezinárodní styky. Hospodářsky slabší státy se po jistou dobu podřizovaly tomuto systému; ani nejmladší národní velmoci Evropy — Itálie a Německo — se nemohly uzavírat před tímto novým učením.

Pak ale vystoupily Spojené státy americké po překonání těžké vnitřní krize jako nový mocný konkurent na obchodně politickém poli. Začíná nové období hospodářského boje, období vyznačující se návratem k politice ochrany národní práce ochrannými cly a obchodními smlouvami, ale bez strohé politiky násilí starého merkantilismu. Spojené státy následovala Třetí francouzská republika a od roku 1880 také nová Německá říše. Po dovršení bojů o liberální a národní státní zřízení, po dokončení vnitřní výstavby konstitučních států se projevuje snaha vytvořit

haha!!

co nejširší prostor upevněným silám národa.

V zápolení o kolonie se velmoci snaží získat odbytíště pro své zboží a zdroje potřebných surovin; neúnavnou diplomatickou činností se snaží otevírat svým pracujícím národům nové obchodní oblasti. Těmto expanzívním snahám odpovídá na druhé straně sílicí tendence k hospodářské autarkii. Anglie chce vytvořit spolu se svými koloniálními državami jednotný, uzavřený obchodní celek, velkou Británií. Amerika usiluje o hospodářskou soběstačnost, chce se v obchodu i průmyslu stát nezávislou na Starém světě. Teprve nyní začalo v pravém slova smyslu zápolení národů o světovládu a o světový obchod. Vede ke vzniku *několika světových velmocí*, existujících vedle sebe, **jejichž politikou**, chtějí-li se vůbec udržet, **musí být imperialismus**.

NB

NB

NB

„imperialismus“

Název a pojem *nový imperialismus* není odvozen ani od Římského impéria, ani od středověkého císařství a papežství; dnes už nejde o světovládu nějaké jednotlivé velmoci. Koloniální expanze, účast na světovém obchodu a ochrana vlastních zahraničních zájmů pomocí silného loďstva — to jsou podle vzoru britského impéria znaky moderních světových velmocí. Takové velmoci mohou velmi dobře existovat vedle sebe a v mírovém soutěžení národů napomáhat pokroku lidstva“ (667—668). (Konec knihy.)

„nový imperialismus“

„znaky“

haha!!

N. B. *Starý a nový imperialismus*:

Z úvodu, s. XXIII:

„starý imperialismus zemřel“

NB:

„nová světová politika“

NB

„nový imperialismus“

„V osamocení ostrova sv. Heleny byl pohřben *starý imperialismus*; v Bonapartovi zemřel jeho poslední představitel, i tohoto muže slavných činů ještě obestíral romantický lesk zašlé císařské slávy. Začínají nejnovější dějiny; jejich základem je národní idea, která je silnější než reakční snahy knížat a státníků v prvních desetiletích po Napoleonově pádu. To, co zahájilo šestnácté století, dovršuje století devatenácté, kdy konečně oba národy střední Evropy, Itálie a Německo, které byly po staletí objekty vykořisťování cizích mocností, dosáhly národního sjednocení. *Na takovém národním základě se však vytváří možnost nové světové politiky. Slovo imperialismus znovu ožívá s novým obsahem. Anglie, nikdy nepřemožený Napoleonův protivník, k tomu položila základ již v 18. století, když — spíše neuvědoměle než uvědoměle — získáním zámořských kolonií a udržováním silného válečného loďstva založila nové světové impérium mimo Evropu. Anglii nyní následují ostatní světové velmoci: hospodářská nutnost vyvolává hospodářské soutěžení národů na celém světě.*“

Celá práce je rozdělena na 3 části.

„Část I. Konec středověkého světového impéria a vznik národních států v období reformace a protireformace, 1500 až 1648.

Část II. Vytvoření pěti evropských velmocí v období monarchického absolutismu.

Část III. Vznik a zánik nové světové velmoci, Francie, a boj velmocí za svou národní samostatnost, 1789—1815.“

Můj dodatek: („trvání“) epochy
Ergo, 1500—1789 = 289 let
1789—1871 = 82 roky
1871—1914 = 43 roky

Hlavní momenty

Část I.

Vznik „španělského národního státu“ (s. 24n.) a pak „založení španělsko-habsburské světové velmoci“ (s. 51n.).

Karel V. v boji o světovládu (německá reformace) 1517 až 1555.

Národní královská moc v Dánsku a Švédsku (s. 148n.)... „Podmanění Estonska Švédskem“ etc.

Z Polska se stává velmoc (163n.)... polsko-švédská unie... Polsko a boj o Rusko.

Začátek boje proti Španělsku. Holandská „osvobozenecká válka“ a „odtržení Nizozemska od Španělska“. Armada 1588. Výsledek boje: „Vzestup Francie, Anglie a Nizozemska. Úpadek Španělska“ (233n.).

Tricetiletá válka, období 1616—1659: „Španělsko-habsbursko-katolická světová politika v boji proti německému protestantismu, proti Dánsku a Švédsku, proti Francii a Anglii“ (273n.).

(Včetně aliance Anglie, Holandska a Dánska proti Rakousku.

Švédové před Vídní. Švédsko ve válce s Francií etc.)

Revoluce v Anglii v 17. století.

Část II.

„Dovršení francouzského národního státu“ (Richelieu) a „Francie nabývá vládnoucího postavení v Evropě“. 1661 až 1685.

Obnovení rovnováhy v Evropě (válka o španělské dědictví); vzestup Anglie, Rakouska, Ruska a Pruska.

Rusko v boji proti Švédsku (a proti Polsku)...

„Švédsko ve válce proti Dánsku, Polsku, Braniborsku, Rakousku a Nizozemsku“ (1655—1660).

Rakousko v boji proti Turecku (17. století).

Boje velmocí (1740—1789).

Sedmiletá válka (1758—1762) („koloniální válka“ Anglie a Francie).

Válka Spojených států za nezávislost (ve spojení s Francií, Španělskem a Holandskem).

„Imperialistické plány Josefa II. a Kateřiny II. Zánik Polska.“

Část III.

Války proti francouzské revoluci.

První koaliční válka (1792—1797).

Druhá „ „ (1799—1801—1802).

Anglo-francouzská válka (1793—1799).

Válka Napoleona proti Prusku a „Napoleonovy světovládné plány“. (Zhroucení v roce 1812.)

„Osvobozené války 1813—1815“.

Polsko před rokem 1660 (podle historického atlasu):

Polsko mělo podle Lublinské unie — 1569 — pobřeží Baltského moře s Gdaňskem, Kuronsko, Livonsko s Rigou (1660 bylo podle mírové dohody v *Olivě* postoupeno Švédsku), Malorusko s Kyjevem, Poltavou a Černigovem, Podolí, Volyni etc., Bělorusko se Smolenskem.

(po uzavření míru v Andrusově, 1667, postoupilo Rusku Smolensk, Kyjev, Černigov, Poltavu aj.)	{	Dělení Polska :	}	
		První		1772
		Třetí		1795

Jižní **Amerika** je nyní celá svobodná kromě tří Guayan:

{	španělská, portugalská a holandská v 16.—17. století }	britské	(1781)
		holandské	(1667)
		francouzské	(1674)

Severní Amerika 1783. Nezávislost 13 států na Anglii			
Louisiana	španělská	1763	
(nyní několik států):	francouzská	1802	britská 1763
povodí Mississippi	Spojených států	1803	Spojených států 1783

Mexiko a Střední Amerika: španělské
(Mexiko, republika od 1810)

Turecko: Osmanská říše za Mohameda IV. (1648—1687)
téměř až k Vídni, Rakousko
Rumunsko, Krym, Kavkaz
celý Balkánský poloostrov aj.

Srbsko	{ uherské od 1718 }	} království od 1817
	{ turecké od 1739 }	

Švédsko do (před)	1719 (od poloviny 17. století) mělo
	i Finsko
	Ingrii (Petrohrad)
(Norsko od roku	Estonsko
1815 patří	Livonsko
k Švédsku)	část Německa (západní Pomořany (Štětín) + Brémy)

Spojené státy. Válka za nezávislost	1763 postoupila Francie
1775—1783	Kanadu Anglii
{ V roce 1778 smlouva o přátelství	} Nezávislost 13 států
s <i>Francií</i>	
{ V roce 1799 smlouva o přátelství	} vyhlášena 4. července 1776
se <i>Španělskem</i>	
{ Americko-francouzská vojska	} Konec války: 3. 9. 1783:
porážejí Angličany	
{ roku 1781	} Versailleský mír.
	Španělsko, válečný společenec Ameriky, dostalo

na základě tohoto míru
nazpět Floridu.

Florida se spojila se Spojenými státy americkými až roku
1819.

Portugalsko bylo španělské 1580—1640

Holandsko: odtrhlo se od Španělska 1581

1796 Belgie patřila Francii

Holandsko = Batavská republika

1814—1831 Belgie patřila Holandsku

„EPOCHY“ NOVÝCH DĚJIN

NB
historické
„epochy“
nových
dějin

K otázce historických epoch nových dějin srov.
ještě **P. Herre**, *Quellenkunde zur Weltgeschichte*^[163] [Nauka o pramenech k světovým dějinám], Lipsko 1910; kde je s odkazy na literaturu užito obvyklé dělení na epochy a mimo jiné se uvádějí takovéto „epochy“: „Epocha středověké ideje světovlády“ (cca 800 — do cca 1250). „Epocha vzniku národních států“ (cca 1250 — do cca 1500). „Epocha vytváření a rozvoje národních konstitučních států“ (cca 1789 — do cca 1870). *Epocha světových států a světových hospodářství* („cca 1870 — do cca 1910“).

ČASOPIS DER KAMPF

ADLER A RENNER

Der Kampf, 1916, č. 2. B. Adler v článku *Kriegsziele*^[1] [Válečné cíle] (proti anexím) cituje ze *Süddeutsche Monatshefte* jejich prohlášení:⁷⁷

„Státy, z nichž se skládá dnešní svět, jsou státy založené na moci. Jejich moc ale spočívá v půdě, lidech a majetku...“ „Oni“ (vojáci) „očekávají ‚reálné záruky‘: očekávají půdu, lidi a majetek...“ jasné!
a pro srovnání ústava z roku 1791, článek VI:

„Francouzský národ odmítá vést jakoukoli dobytvačnou válku a nikdy nepoužije svých sil proti svobodě kteréhokoli národa...“

a ústava z roku 1848: „Francouzská republika respektuje cizí národy právě tak, jako očekává, že bude respektován její národ. Nepovede žádnou dobytvačnou válku a nikdy nepoužije svých sil proti svobodě kteréhokoli národa...“

Francouzská
ústava
1791
o národních
válkách

Můj dodatek:

texty francouzských ústav 1791, 1793 atd. viz **F. Helie**,
Les constitutions de la France [Francouzské ústavy].

Ibidem, č. 1: *K. Renner* v článku Wirklichkeit oder Wahnidee?^[370] [Skutečnost nebo přelud?] mimo jiné na s. 17 nazývá Trockého „blízkým Hilferdingovým přítelem“.

haha!!

Renner
o
Trockém

Z jeho argumentů *pro* spojení Německa s Rakouskem-Uherskem: „Kdybychom měli na světě jen dva velké hospodářské systémy, bylo by pro nás, sociální demokraty, snazší rozbořit poslední velkou mezistěnu, mnohem snazší než dnes, kdy vezíme ve spletitém labyrintu, a proto tak těžko hledáme cestu. Ať jen celý svět klidně nastoupí cestu spojení — tím lépe pro nás, tím více se přiblížíme ke konečnému cíli“ (19—20).

charakteris-
tické!!

NB: srov.
Střední Evropa
a Spojené státy
evropské

(S. 16 „Hnutí za takzvanou střední Evropu se dnes ještě rozvíjí výlučně na půdě buržoazie, a já mluvím především o ní.“)

My a oni:

1. Renner, Sozialistische Monatshefte, Die Glocke & spol. = lokajové imperialistické buržoazie
2. Kautsky, Hilferding a spol. (+ blízký přítel = Trockij) = přesvědčovatelé imperialistické buržoazie
domlouvatelé imperialistické buržoazie
její reformátoři⁷⁸
3. leví = revoluční bojovníci *proti* ní.

HILFERDING (KAUTSKISTICKÉ NÁZORY)

Der Kampf, 1916, č. 2, s. 59—60[189].

uchvatitelské
triky finanč-
ního kapitálu

Hilferding uvádí obvyklý argument Kautského, že prý vztahy ve světovém hospodářství nutí *neuzavírat se*, že vzrůst dovozu a vývozu anglických kolonií (1899—1913) *neplyne* nejvíce z obchodu s Anglií (s. 57): „Německo si ušetřilo výdaje na získání a správu kolonií, ale jakmile to jen jeho kapitalistický vývoj dovolil, získalo z jejich produkční schopnosti stejné výhody jako Anglie. O monopolizaci kolonií pro Anglii nemůže být ani řeči...“ (stejně výhody jako Anglie — přímo nepravda: železnice, koncese, vývoz kapitálu. Německo předstihlo Anglii *bez ohledu* na její kolonie. Bez kolonií by Anglie možná ještě více zaostala. To za první. A za druhé, finanční kapitál v Anglii *více* „spočíval na vavřínech“. *Ted chce i německý* „spočinout“).

hlavní:

„Charakteristickým rysem imperialistické politiky je, že se snaží řešit otázky hospodářské konkurence státními mocenskými prostředky v zájmu kapitalistické vrstvy vládnoucí ve státě. Ochrannými cly zajišťuje domácím kartelům exploataci vnitřního trhu; svou koloniální politikou a politikou sfér vlivu se snaží zajistit své vlastní třídě kapitalistů pevné monopolní postavení v jednotlivých oblastech světového trhu a hospodářským a politickým nátlakem přeměnit malé země ve sféru vykořisťování pro svůj vlastní kapitál. Tím se dostává do zostřujícího se rozporu s imperialistickou politikou jiných států. Z toho pramení snaha o upevňování státní moci i stále intenzívnější závody ve zbrojení na moři i na souši. Právě tato politika vedla ke katastrofě. A dnes stojí národy před alternativou, zda budou (!!!) po válce v této politice pokračovat, nebo budou chtít s ní skoncovat. Pokračování v politice ochranných cel, v koloniální politice a v politice zbrojení, které nelze od sebe oddělit, anebo rázný konec s velmocenskou politikou!“ (59—60).

NB
„národy“
NB

Nejdříve se *samy* musí chopit *moci*,
a ne vést plané řeči o „moci“.

„Nejde jen o prosté uspořádání obchodních vztahů, ale o takovou velmocenskou politiku, která se snaží zajistit vlastnímu kapitálu monopolní postavení na úkor ostatních, o politiku, z níž vzniklo válečné nebezpečí. A protože tomu tak bylo před válkou, máme se snad s tím smířit a nečelit všemi prostředky pokračování v této politice na mnohem vyšším stupni? Jsme opačného

NB

NB || mínění; právě proto, že jsme viděli, kam monopolistická velmocenská politika států vede, musíme všemi prostředky bojovat proti jejímu pokračování a rozšiřování“ (61).

ENGELS A MARX O ANGLICKÝCH DĚLNÍCÍCH

Engels. Die Lage der arbeitenden Klasse in England[¹⁰⁴]
[Postavení dělnické třídy v Anglii]. 2. vyd., 1892.⁷⁹

NB || S. XX. „Aristokracie v dělnické třídě“ — „privilegovaná menšina dělníků“ na rozdíl od „širokých vrstev dělníků“ (z článku z 1. března 1885).

NB || Konkurence jiných zemí zlomila „průmyslový monopol“ (XXI) Anglie

S || „malá privilegovaná, ochraňovaná menšina“ (XXII) (dělnické třídy) — pouze ta měla v letech 1848—1868

S || „trvalé výhody“, kdežto „převážná část zažila v nejlepším případě jen přechodné zlepšení svého postavení“.*

(viz s. 14** tohoto sešitu)

S. XXIV: růst „nového unionismu“, svazů *nekvalifikovaných* dělníků:

NB || „Mají“ (tito noví unionisté) „jednu nesmírnou přednost: jejich myslí jsou ještě panenskou půdou, zcela nedotčenou zděděnými ‚úctyhodnými‘ buržoazními předsudky, které matou hlavy lépe postaveným ‚starým unionistům‘.“***

A o volbách z roku 1892:

„Z dosavadních tzv. dělnických zástupců, tj. z lidí, jimž se promíjí jejich dělnický původ, protože by ho

* Viz V. I. Lenin, Spisy 23, Praha 1959, s. 117. *Red.*

** Viz tento svazek, s. 623. *Red.*

*** Viz V. I. Lenin, Spisy 23, Praha 1959, s. 118. *Red.*

sami nejraději utopili v oceánu svého liberalismu, skvěle propadl nejvýznamnější zástupce starého unionismu, Henry Broadhurst, protože se vyslovil proti osmihodnovému pracovnímu dni.“*

NB

Po roce 1847: „V důsledku obou těchto okolností [1. odumření chartismu; 2. průmyslový rozkvět] se anglická dělnická třída stala politicky přívěskem ‚velké liberální strany‘, kterou vedli továrníci“ (XVII).

Korespondence se Sorgem.

Marx o vůdcích anglických dělníků:

B. Engels Sorgemu (21. 9. 1872): „...Hales tady vyvolal ve federální radě velký skandál, přičinil se o to, že Marx dostal důtku za výrok, že angličtí dělníci vůdcové jsou zaprodání — ale jedna zdejší anglická a jedna irská sekce hned protestovaly a dávají Marxovi za pravdu.“⁸⁰

Engels Sorgemu 5. 10. 1872: „Tady zahájil Hales proti Marxovi a mně kolosální pomlouvačnou kampaň, která se však už začíná obracet proti němu samému... Záminkou byl Marxův výrok o korupčnosti anglických dělnických předáků.“⁸¹

Marx Sorgemu 4. 4. 1874⁸²: „Pokud jde o dělníky ve městech“ (v Anglii), „je třeba jen litovat, že se celá ta banda předáků nedostala do parlamentu. Je to nejjistější cesta, jak se té pakáže zbavit.“**

#

NB

svov. zde 40—41*** ještě silnější

viz pokračování s. 36†:

K. Marx Kugelmannovi 18. 5. 1874: „V Anglii

* Viz V. I. Lenin, Spisy 23, Praha 1959, s. 118. *Red.*

** Tamtéž, s. 116. *Red.*

*** Viz tento svazek, s. 660—661. *Red.*

† Výpisky z Engelsovy korespondence se Sorgem jsou na 36. a 37. s. sešitu (viz tento svazek, s. 656—658). *Red.*

↓

NB

dnes představuje pokrok jen hnutí zemědělských dělníků; průmysloví dělníci se především musí zbavit svých nynějších vůdců. Když jsem na haagském kongresu ty chlapíky odhalil, byl jsem si vědom, že se tím stanu nepopulární, že mě budou pomlouvat, ale z takovýchto následků jsem si odjakživa nic nedělal. Tu a tam se začíná uznávat, že jsem oním odhalením plnil jen svou povinnost.⁸³ (Die Neue Zeit, XX, 2, 1901—1902, s. 800.)

(kongres
v Haagu
v září 1872)

Jaekkh: Die Internationale^[189] [Internacionála], s. 191: Marx v Haagu řekl: „Není-li někdo v Anglii uznávaným dělnickým vůdcem, je mu to jen ke cti, protože každý uznávaný dělnický vůdce v Londýně je v žoldu u Gladstona, Morleye, Dilka a spol...“

srov. o tomtéž *Jaekkh* v Die Neue Zeit, XXIII, 2, s. 28^[188].

KAUTSKY. VLASTENECTVÍ, VÁLKA A SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE

K. Kautsky, *Patriotismus, Krieg und Sozialdemokratie* [Vlastenectví, válka a sociální demokracie] (Die Neue Zeit, XXIII, 2; 1905).

Vojenská stávka = „heroické bláznovství“ (370), právě tak jako „pokusy“ buržoazních pacifistů odstranit války smířčími soudy. Obojí bláznovství „vyplývá z té chyby, že válka je považována za izolovaný fakt“.

Ale válka hrozí katastrofou: „Ovšem porážka v lehkomyšlné válce je katastrofou, která vede k nejhlubšímu krachu“ (371).

Proletariát „je dnes sotva kde dost silný“, aby předešel

válku revolucí a tím ji znemožnil (a vojenská stávka je revoluce). „Ale ve všech kapitalistických státech je už natolik silný, že každá bezvýsledná a s velkými ztrátami spojená válka musí vyústit v revoluci, která nastolí proletářský režim“ (371).

BAUER. NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA A SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE

Otto Bauer. Nacionalnyj vopros i socialdemokratija^[479]
[Národnostní otázka a sociální demokracie]. Petrohrad
1909.

Z § 30 Socialismus a národnostní princip.

S. 534 „Socialistické společenství nikdy nedokáže násilně k sobě přičlenit celé národy. Představte si lidové masy, které disponují všemi statky národní kultury, plně a aktivně se podílejí na zákonodárství i správě a jsou dokonce ozbrojené — bylo by možné takové národy násilně podřídit nadvládě cizího společenského organismu? Každá státní moc je založena na síle zbraní. Dnešní lidová armáda, díky svému důmyslnému mechanismu, je stále ještě nástrojem v rukou určité osoby, rodiny, třídy, stejně jako rytířské a žoldněřské vojsko v minulých dobách. Armáda demokratického společenství socialistické společnosti není však nic jiného než ozbrojený lid, neboť ji tvoří vysoce kulturní lidé, pracující bez donucení v zespolečenštěných dílnách a plně se podílející na všech oblastech života státu. Za takových podmínek mizí jakákoli možnost nadvlády cizího národa“ (534).

NB
ta-
ko-
vých

Spojené státy evropské „nejsou pouhým snem“, nýbrž „nutným cílem cesty, kterou národy již dávno nastoupily“ (542).

Kdyby socialistické Německo chtělo uvolnit část svých pra-

covníků pro Ukrajinu, neuvolnilo by je, „aniž by jim zajistilo kulturní samostatnost“ (543). (To je konec § 30.)

V § 29 **Imperialismus a národnostní princip** (512—529 ruského překladu), autor cituje Schulzeho-Gaevernitze^[396] o *britském imperialismu*, píše o rozkladu Turecka a snaze Itálie zmocnit se Albánie: „Bude se mluvit o Tridentu a o Terstu, ale myslet se bude na Albánii“ (519). „Tak se podaří prezentovat italskému lidu imperialistickou dobovačnou válku jako válku za národní svobodu...“ (519).

Bagdád, Rusko v Persii etc. — „to je sémě a prvky budoucích konfliktů...“ (518).

NB | Stejně jako „britský imperialismus líčí masám voličů nádherný obraz čtyřsetmilionového impéria pod vládou jediného britského národa a myslí přitom na kartelové zisky železářských magnátů a na spekulaci na londýnské burze...“ „jako jednou ruský imperialismus pravděpodobně vyhlásí svobodu a jednotu Polska a Ukrajiny, aby tak otevřel nové trhy petrohradským, moskevským a lodžským továrníkům...“ „právě tak i německý imperialismus bude muset vystoupit jako dědic velkoněmecké myšlenky z roku 1848, bude muset vepsat na svůj prapor heslo jednotné velkoněmecké vlasti, až si usmyslí obětovat životy německých dělníků a rolníků pro zájmy kapitálu na Tigridu a Eufratu...“ (522—523).

„Rozpad Rakouska uvnitř kapitalistické společnosti může být jen dílem imperialismu...“ (528).

„Rozpad Rakouska předpokládá vítězství imperialismu v Německu, Rusku a Itálii. Ale vítězství imperialismu předpokládá porážku dělnické třídy v těchto zemích“ (527). Rakouští dělníci nesmějí skládat naděje ve vítězství imperialismu...

GRUMBACH.
ZIMMERWALDSKO-KIENTALSKÝ
OMYL

S. Grumbach. *Der Irrtum von Zimmerwald-Kiental*^[146]
[Zimmerwaldsko-kientalský omyl]. Bern 1916 (95 s.)
(banality sociálšovinisty).

S. 24 „Ale třebaže (Kautsky) 4. srpna 1914 jasně nepochopil situaci, přece jen zůstává pro nás (!!!) a pro socialisty všech zemí jedním z vedoucích teoretiků internacionály“... |||!

S. 26 „Všeobecné rovnostářství, které hlásá Zimmerwald a Kiental...“

S. 40 na *návrh* Vaillanta a Keira Hardieho němečtí sociální demokraté neodpověděli a v Saské Kamenici (1913) jej přes svůj slib neprojednali (pro vídeňský kongres 1914)!!! (Nesmysl! Jako kdyby to Legienové a spol. *mohli* udělat!!) (Srov. Huysmans v dopise švýcarské straně — idem.)

Francouzská menšina je *rovněž* pro obranu vlasti!! (54).
[Grimm prý byl v srpnu a listopadu 1914 pro obranu vlasti — 68.]

S. 77 Lenin *pro* válku Maroka etc.

(S. 4 německé brožury)* „Tady se bláznovství stává metodou!“ Maroko se může bránit a Francie ne!! (Šašek!)

S. 78 Lenin (Vorbote⁸⁴ č. 1)** vidí „začátek revolučního masového boje“ v německých hladových bouřích!! To jsou prý *iluze*!! Naopak, prý „německý národ vůbec nemá revoluční vlastnosti“ (78).

82 Meyer *London* 18. 1. 1916 v americké sněmovně prohlásil, že by v případě napadení hájil svou vlast!!!!

84—85 Ledebourovo prohlášení proti německým internacionálním socialistům a Borchardtovo proti Ledebourovi.

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 332—333. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 117—132. *Red.*

„Nikdy“ neprosadíte odmítnutí „**obranu vlasti**“!!!
I Liebknecht je prý *pro* obranu vlasti!!

ENGELS. DOPISY SORGEMU

Engels Sorgemu 3. června 1885... O subvencování paroplavby (po pádu výjimečného zákona); „rozkol asi nastane, a bude pak jen na prospěch. V zemi jako Německo se nelze vyhnout maloburžoazní socialistické frakci, protože šosáctví tu mnohem víc než historické právo ‚nemá žádné datum‘.“⁸⁵

29. 4. 1886 „V Německu dostává v pokojných dobách všechno pečeť šosáctví; a tak je ostruha francouzské konkurence absolutně nutná. A ta zapůsobí.“⁸⁶

22. 2. 1888 „Je jen potřeba, aby se něco seběhlo, a buržoové se nepostačí divit skrytému socialismu, který pak propukne a stane se zjevným“ (291).

7. 12. 1889 „Nejodpornější je tu“ (v Anglii) „měšťácká ‚respectability‘*, která je v dělnících hluboce zakořeněna... ba i Tom Mann, kterého pokládám za nejlepšího z nich, mluví rád o tom, že bude obědvat NB ||| s londýnským starostou. Srovnáme-li to s Francií, vidíme přece jen, k čemu je dobrá revoluce.“^{87**}

8. 2. 1890 „Fabiáni, blahosklonná cháska vzdělaných buržoů, kteří vyvraceli Marxe... Jejich hlavním záměrem je... získat *buržoazii* na stranu socialismu a tím ho zavést mírovou a ústavní cestou“ (331).

((o fabiánech 393 (18. 3. 1893) — s. 401 (11. 11. 1893)... chtějí prodchnout liberalismus socialismem; je samé by bylo třeba prodchnout dělnickým duchem)).

19. 4. 1890 V Anglii je spousta třenic etc., mnoho tradičního, intrik, předsudků kvalifikovaných dělníků etc. etc.

* — úctyhodnost. *Čes. red.*

** Viz V. I. Lenin, *Spisy* 23, Praha 1959, s. 117. *Red.*

...„Ale hnutí se *pod* povrchem vyvíjí dál, zasahuje stále širší vrstvy, a to ponejvíc právě mezi dosud stagnující *nejniž* postavenou masou“ (podtrženo Engelsem) „a není už daleko den, kdy tato masa *najde samu sebe*“ (podtrženo Engelsem), „kdy se jí rozbřeskne, že ona je tou kolosální masou v pohybu...“ (336)*. NB

4. 3. 1891 S plynárenskými dělníky a dokaři padají celé nové tradeuniony... a „staré konzervativní tradeuniony, ty *bohaté*“ (podtrženo Engelsem) „a právě proto zbabělé, ovládnou pole samy“ (359). NB

14. 9. 1891. Také sjezd tradeunionů v Newcastlu je vítězstvím (stejně jako mezinárodní kongres)... „*Staré*“ (podtrženo Engelsem) „tradeuniony v čele s textiláky, a celá reakční strana mezi dělníky vynaložily všechny síly, aby zvrátily usnesení o osmihodinové pracovní době z roku 1890. Pohořely... a buržoazní listy s úděsem, pláčem a skřípěním zubů přiznávají úplnou porážku *buržoazní dělnické strany*“ (podtrženo Engelsem) (368).** NB

24. 10. 1891 ...o možné válce... my, Němci, musíme (asi) „sehrát rok 1793...“ bude to smůla, bude-li válka a „přivede nás předčasně k moci, musíme být na to připraveni...“ (371).

Idem, 376: za takové války „musíme hrát vabank“ (376). „Masy“ (v Německu) „jsou znamenité a většinou lepší než vůdcové...“ (399) (7. 10. 1893). NB

2. 12. 1893. Obtíže rozvoje dělnického hnutí v Americe: 1. systém „stranického vedení“ (2 strany; ztráta hlasů pro třetí); 2. imigrace rozděluje dělníky na dvě skupiny; imigranty na podskupiny; k tomu ještě *černoši*; 3. ochranná cla vystavila „dělníky vlivu prosperity“, k čemuž v Evropě nedochází... (403).

412 (12. 5. 1894), *sektářství* sociálně demokratické federace a německo-amerických socialistů v Americe činí z teorie

* Viz V. I. Lenin, Spisy 23, Praha 1959, s. 117. *Red.*

** Tamtéž. *Red.*

„strnulou ortodoxii...“ ((aby dělníci bez vývoje naráz polkli teorii)).

ČASOPIS DIE GLOCKE

ERNST HEILMANN. JÁDRO SPORU

Die Glocke, 1916, č. 20 (12. 8. 1916).

Ernst Heilmann. Der Kern des Streites^[157] [Jádro sporu] (770—786).

Účel — vyložit „hlavní myšlenky tří skupin, které jsou ve sporu“ (770):

„Většina, Pracovní společenství a internacionalisté (Liebknechtova skupina...“ (771).

1 — přejí si „vítězství Německa“

2 — „válku končící nerozhodně“

3 — „porážku Německa...“ (771).

NB ||| „První dva směry stojí na stanovisku obrany vlasti, ačkoli skupina Pracovního souručenství velmi starostlivě klade důraz na to, aby se nepřekročily hranice pouhé obrany, zatímco stoupenci ‚Třetí internacionály‘ odmítají zásadu ‚obranu vlasti‘ jako frázi, která lidi mate...“ (771).

„Liebknechtova skupina zůstala sama sobě naprosto věrná... Tento směr se nyní spojil v novou stranu se spartakovským programem. Následujíc svého teoretického vůdce, Rusa Lenina, chce vnutit všem sociálně demokratickým stranám jako jejich internacionální závazek bezvýhradně usilovat o porážku vlastní země všemi prostředky: protizákonnými letáky, tajnými organizacemi, masovými stávkami i povstáním...“ (771). „V Rusku se stoupenci tohoto směru čestně a bez okolků sami nazývají poraženci“ (772).

„Spartakovská propaganda, která učí, že nepřátelský vpád zdaleka ještě není to nejhorší, že naopak může vést k dobytí svobody, má snad poměrně nejvíce přívrženců mezi ruskými emigrantskými teoretiky ve Švýcarsku; prakticky může mít

význam pouze pro Německo a je tedy propagandou německé porážky...“ (772).

„Skupina Pracovního souručenství nebo zimmerwaldská pravice, jejímž teoretikem je Kautsky a politickými vůdci Haase a Ledebour, nejen ze skutečné situace vyvozuje, že tato válka musí skončit bez vítězů a poražených, ale také si přeje právě takovýto výsledek velikého zápasu.“ ||| NB

„Kritika tohoto polovičatého stanoviska je náramně snadná a jednoduchá. Tvrzení, že úkol obrany Německa je vyřešen, odporuje tak očividně skutečnosti, že mezi rozumnými lidmi může vyvolat jen smích“... (773).

„(Většina) se snaží o co nejrychlejší uzavření míru, který však mohou uskutečnit jen nynější vlády“ (778). ||| NB

„Myšlenku katastrofy nebo revoluce jako prostředku k vybudování socialistické společnosti musíme jednou provždy pohřbit, a to nikoli v souvislosti s určitou situací, nýbrž zásadně. **Být socialistou znamená být v podstatě protirevolucionářem**“ (podtrženo autorem); „opačný názor je jen dědictvím osvobozenického boje buržoazie, od něhož jsme se duchovně zdaleka ještě nadobro neoprostili...“ (780). ||| NB
ha-
ha!!

S. 782 příklady (půl stránky jmen) obětí hrabat a generálů (jejich synové jsou důstojníky etc.) ve válce: argument, „že tváří v tvář nepříteli jsme si všichni rovni“ (783) (!!!!).

„Krise politiky 4. srpna není tedy konec konců ničím jiným než obnovením starého boje mezi teorií katastrof a evolučním učením, boje, který se nyní s vítězstvím evolučních názorů chýlí ke konci. Proto vidíme, nepočítáme-li tucet přeběhlíků z té či oné strany, tytéž proti sobě stojící staré bojové řady reformistů a revolucionářů, nebo — chcete-li — revizionistů a radikálů, a slyšíme stará hesla...“ (784).

„Třebaže stokrát proklete, evolučně historické hlediště se ve straně stále více prosazovalo, a také zvítězí i v případě, že pobouření těžce zkoušených národů povede po válce tu či onde k revolučním výbuchům.“ ||| NB

Bouřlivé nebo dokonce krvavé epizody mohou vývoj zpomalit nebo uspišit, ale nikterak nemohou změnit jeho základní rysy“ (785—786).

zde je zlatý hřeb v první polovině věty

!!
per-
la ||| „Při vzrůstajícím počtu lidí, kteří si nevydělávají
na živobytí soukromou výdělečnou činností nebo ne-
dostávají plat či mzdu ze soukromých rukou, uskuteč-
ňuje se socialismus každým dnem stále více a více.
Dělník státního, komunálního a družstevního podniku
je stejně socializován jako lékař nemocenské pokladny
nebo funkcionář odborového svazu“ (784).

W. LIEBKNECHT A MARX

(DOPIS W. LIEBKNECHTOVI Z ROKU 1878)

NB
najít!! ||| *W. Liebknecht. Zur orientalischen Frage oder*
Soll Europa kosackisch werden? Ein Mahnwort
an das deutsche Volk^[275] [K východní otázce
aneb Má se Evropa stát kozáckou? Varování
německému lidu]. **2. vydání.** Lipsko 1878,
s. 57 a 59.

Citováno v *Sozialistische Monatshefte*, 1916, s. 1095
||| (č. 21, 19. 10. 1916), v Schippelově^[390] článku, že prý jsou
k této Liebknechtově brožuře připojeny dva dopisy jistého
„přítele“, podle všeho **Marxe**. (V 1. vydání brožury
W. Liebknechta tyto přílohy *nejdou*.)⁸⁸ Marx prý tehdy
psal:

(1848—1878)
Marx
o anglických
dělnících
roku 1878 ||| „*Anglická dělnická třída byla obdobím*
korupce po roce 1848 postupně čím dál víc
demoralizována a dopracovala to nakonec
tak daleko, že se stala pouhým *ocáskem*
velké liberální strany, tj. svých vlastních
zotročovatелů, kapitalistů. Její vedení přešlo

úplně do rukou *prodejných* odborových předáků a agitátorů z povolání. Ti chlapi křičeli a vřeštěli po vzoru Gladstona, Brighta, Mundelly, Morleye, té fabrikantské pakáže a dalších in maiorem gloriam cara — osvoboditele národů, zatímco pro své *bratry* v jižním Walesu, které majitelé dolů *odsuzují k smrti hladem*, nehnuli prstem. *Mizerové!* A aby tomu všemu nasadili důstojnou korunu, při posledních hlasováních v Dolní sněmovně (7. a 8. února, kdy většina čelných hodnostářů ‚velké liberální strany‘ — Forster, Lowe, Harcourt, Goschen, Hartington a dokonce... sám velký John Bright — nechali svou armádu na holičkách a před hlasováním upláchlí, aby se svým hlasem příliš nezkompromitovali) jedině zástupci dělnictva v Dolní sněmovně, a to, horribile dictu*, přímí představitelé horníků a původně sami horníci, Burt a ten žalostný MacDonnell, hlasovali svorně s torzem ‚velké liberální strany‘, horujícím pro cara! Ale když vyšly rychle najevo ruské plány, kouzlo se náhle zlomilo, ‚mechanická agitace‘ (hlavní pružinou tohoto mechanismu byly pětilibrovky), dohrála; pro Mottersheady, Howelly, Johny Halesy, Ship-tony, Osborny a celou tu pakáž by teď bylo ‚životu nebezpečné‘, kdyby se ozvali na nějakém veřejném dělnickém mítinku; dokonce i jejich neveřejné schůze na pozvánky teď lid násilím rozpouští a rozhání.“

NB: Marxův dopis (Liebknechtovi?)
z roku 1878^[297]

* — hrozná vypověď. *Čes. red.*

JAPONCI A ŠOVINISMUS AMERICKÝCH DĚLNÍKŮ

Die Neue Zeit, 1913, (31, 2), s. 410—412 (č. z 20. 6. 1913)

NB
šovinismus dělníků

Američtí
dělníci
a jejich
šovinismus

Erwin Gudde. Ein neues Ausnahmegesetz gegen die Japaner in den Vereinigten Staaten^[151] [Nový výjimečný zákon proti Japoncům ve Spojených státech]. (Datum: San Francisco, 21. 5. 1913). Tento zákon, zakazující Japoncům kupovat půdu (najímat ji mohou jen na 3 roky), podepsal guvernér 19. 5. 1913 přes námítky Woodrowa Wilsona.

vůči
Japoncům

Je to prý „výjimečný zákon nejhoršího druhu“ (410) — „politika, která je ještě horší než pruská politika vůči Polákům“ (412).

Také američtí dělníci jsou vinni „šovinismem“ (NB) (412). „Pánové z American Federation of Labor [Americká federace práce] nejenže chtějí ‚žluté‘ zbavit všech práv, ale chtějí je vůbec vyhnat ze země“ (411).

Dělníci pro
imperialisty...

„Soc. strana“
rovněž!!!

Tento výjimečný zákon „dokazuje, že obyvatelstvo Kalifornie, a především dělnické obyvatelstvo, se zaprahá do káry amerických imperialistů, kteří již dávno připravují válku proti Japonsku. Také Socialistická strana v této otázce selhává“ (411).

Tento zákon je „jen článkem v dlouhém řetězu zákonů...“ (412).

GREULICH A GRÜTLIANER

GREULICH.

OTEVŘENÝ DOPIS SPOLKU GRÜTLI⁸⁹,
HOTTINGEN

Grütlianer, č. 230, 1916 (2. 10. 1916).

Hermann Greulich. Offener Brief an den Grütliverein Hottingen^[145] [Otevřený dopis spolku Grütli, Hottingen].

Jen menšina dělníků se účastní dělnického hnutí. „Proto se životní úroveň zvýšila jen málo a *jen u horních vrstev* dělnictva. Masa dělníků zůstala v bídě, starostech a nedostatku. Proto vznikají čas od času pochybnosti, zda byla dosavadní cesta správná. Kritika hledá nové cesty a očekává úspěchy především *od energičtějšího postupu*. V tomto směru se činí pokusy, které zpravidla končí nezdarem, což vede v zesílené míře k návratu ke staré taktice. Kdo sleduje dosavadní dělnické hnutí za víceméně delší období, postřehne tento kolísavý vývoj... Nyní přišla světová válka... pro široké vrstvy lidu... kruté rozčarování... strašlivé zhoršení životních podmínek, kdy upadají do bídy i ty vrstvy, jejichž existence byla dosud snesitelná, *sílí revoluční proud*. Všechno, co bylo doposud, se stává problematické: zásady, taktika i organizace... Kdo se myšlenkově dokáže povznést nad denní shon... pochopí tento veliký spor“ (o revoluční zásady a taktiku) „a nebude nad ním lomit rukama. Dělal se nepochybně hlouposti, ale na obou stranách...“

Doposud bylo skoro jen na mně, abych vystupoval jako zprostředkovatel smíru... Vedení strany vskutku nebylo na výši svých úkolů a příliš podléhalo vlivu horkých hlav... Ústřední výbor spolku Grütli se rozhodl pro *„praktickou národní politiku“*, kterou hodlá provádět mimo stranu... Proč to nedělal uvnitř strany? Proč téměř vždycky nechával jen mne svádět boj s ultraradikály...?

!! Jsem pevně přesvědčen, že z nynějšího kvasu ve straně bude nakonec dobré víno, jenom neuzavře-li se sud dříve, než kvašení skončí... Strana může být jenom proletářská a nesmí se stát sektou, kterou by proletariát nechápal... Jestliže“ (spolek Grütli) „...odmítá do- rozumění se stranou, pak už nemám v tomto spolku co pohledávat. Věřím v budoucnost strany, a proto jdu vždycky s ní.“ (Konec.) Bern. 26. 9. 1916.

Je zde i odpověď ÚV spolku Grütli Greulichovi. Ultra- radikalismus a „zprostředkování“ — proti existenci spolku Grütli. Je zde také fejton Kdo je Spartakus? (chvalo- zpěv)!!!

KAMENÍ MÍSTO CHLEBA!

Grütli č. 255, 31. 10. Úvodník: *Steine statt Brot*^[423]
! [Kamení místo chleba] od jednoho „*odborářského funk- cionáře*“: totiž „radikální směr“ prý přináší „kamení místo chleba“. Co je však zapotřebí, je prý „reformistické pojetí“, „praktická sociální reforma“, „demokratickosocia- listická reforma...“ (proti takzvaným „marxistům“)...

ZÁSADNĚ ROZDÍLNÉ POSUZOVÁNÍ

Č. 253. 28. 10. 1916. Úvodník: Die grundsätzlich abweichende Beurteilung^[148] [Zásadně rozdílné posuzování]. Citát z *Leipziger Volkszeitung*, který prý hájí „socialistické stanovisko“. Curyšské a bernské listy prý ostře kritizují Pernerstorfera. My prý *nesouhlasíme ani s většinou v Německu*, ani s curyšskými a bernskými listy, jsme *pro* „legální“ cesty. V Adlerově činu vidíme „*jen pomatení mysli*...“

jsou pro „centrum“ NB

„ŽÁDNÉ PODSTATNÉ NESHODY NÁS
NEROZDĚLUJÍ!“

Č. 249. 24. 10. 1916. Úvodník: „Keine sachlichen
Differenzen trennen uns!“^[225] [Žádné podstatné ne-
shody nás nerozdělují!] (v uvozovkách) — *Huberova*
slova (Rorschach) na schůzi delegátů spolku Grütli,
avšak *Volksrecht* prý Adlera chválí!! *My ho ale zásadně* NB
odsuzujeme!

„NACIONALISTICKÝ KOUKOL“
SE ODDĚLUJE OD
„INTERNACIONÁLNÍ SOCIALISTICKÉ
PŠENICE“

Č. 248. 23. 10. 1916. Úvodník: Die „nationalistische Spreu“
scheidet sich vom „internationalen sozialistischen Weizen“^[322]
[„Nacionalistický koukol“ se odděluje od „internacionální
socialistické pšenice“] (to prý prohlásil zástupce Švýcarské
sociálně demokratické strany na sjezdu *italských* socialistů
Švýcarska).

TEZE K REFERÁTU

Č. 235. 7. 10. 1916. Teze k *programu*^[434] grütliovců.

NATURALIZACE CIZINCŮ

Č. 243 (17. 10. 1916) a *několik* předešlých čísel (č. 237
(10. 10.) — 243): články *Die Ausländereinbürgerung...*^[17]
[Naturalizace cizinců].

Komise „devíti“ (mezi nimi Greulich a Wullschleger)
předložila v roce 1912 petici.

!!!! || Povinná naturalizace po 15 letech. Poplatek za
|| naturalizaci nepřesahuje 300 franků!!
|| Č. 242 a 243.

PARTEI ODER GRÜTLIVEREIN? [199]
[STRANA, NEBO SPOLEK GRÜTLI?]

Grütlianer 18. 10. 1916. „Sociálpatriotická strana“ Švýcarska.

ODBORY A VOJENSKÁ OTÁZKA

NB || Grütlianer, č. 216 (15. 9. 1916): článku nadepsaný
|| **Die Gewerkschaften und die Militärfrage**[135] [Od-
|| bory a vojenská otázka].

(*) Kapellen-)) „Ve Schweizerische Metallarbeiter-
strasse 6, Bern)) Zeitung(*) (1916, č. 38, 16. 9. 1916) do-
pisovatel [J. H., Basilej] (**)

(**) článek toho-)
to J. H., Basilej,)
je velmi dobrý,)
ryze dělnický,)
revolučně inter-)
nacionalistický)
)]
přisuzování zmíněné otázky k stručnému
a jasnému závěru, že „povinností členů
odborů je postarat se o to, aby strana
řešila vojenskou otázku zásadně a jasně.
Nejostřejší boj proti militarismu a odmít-
nutí obrany vlasti dnes, a odzbrojení
spolu se socialismem zítra.“

K tomu poznamenává redakce listu, soudruh Schnee-
berger (Doslov redakce), že odbory jako takové se
nemají zabývat ani otázkou omezení výzbroje, ani otáz-
kou odzbrojení. Tím, že je někdo členem svého odboro-
vého svazu, nemusí ještě být ani sociálním demokratem,
ani antimilitaristou; jeho politické nebo náboženské
!! || názory nemají samy o sobě nic společného s jeho od-
|| borovou příslušností. Ve většině případů se ovšem odbo-
|| rář záhy stává stoupencem socialistických nebo sociálně

demokratických názorů. Ale uplatňuje je ani ne tak v odborovém svazu, jako spíše v sociálně demokratických organizacích, které slouží speciálně tomuto účelu. Tento způsob se osvědčil jako velmi účelný, a proto — a rovněž vzhledem k tomu, že okruh úkolů odborů v hospodářské oblasti je dostatečně široký — musí být tento způsob zachován i nadále.

Odbory nebo jejich orgány by také vůbec ani nemohly provádět skutečnou osvětovou práci v této oblasti.

Všeobecné pasáže, jakých je v uvedeném článku nemálo, věci neposlouží; ty mohou stejně tak málo přesvědčit člověka vychovaného — jak tomu většinou bývá — ve zcela jiných názorech, jako je nemožné několika slovy objasnit podstatu války nebo zapůsobit na nezaujatého a nestranného čtenáře zveličováním úlohy švýcarské armády v bojích proti dělníkům. Vzpomeňme jen na boje dělníků v Itálii, ve Španělsku, ve Francii i v Německu nebo dokonce ve svobodné Americe, a musíme připustit, že švýcarské podmínky jsou přece jenom lepší než ruské.

Avšak fráze, že ‚dělník nemá vlast‘, je zcela nemístná ve chvíli, kdy převážná většina dělníků celé Evropy už po dva roky bojuje proti ‚nepřátelům‘ své vlasti bok po boku s buržoazií, a ti, kteří zůstali v zázemí, chtějí přes všechno strádání a bídu ‚vytrvat‘. Ve Švýcarsku bychom byli při cizím napadení jistě svědky stejných jevů. Možná že by i zde první obrátili ti, kdo dnes pronášejí nejhalasnější tirády.“

NB

Grütlianer přetiskuje tučným písmem [zatržená] || místa. Vůbec přetiskl *celý* doslov i se jménem redaktora. V *Metallarbeiter-Zeitung* je uvedeno: redakce: O. Schneeberger a K. Dürr ((NB)).

SCHWEIZERISCHE METALLARBEITER - ZEITUNG

E. T. PŘEHLED

Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung 1916, č. 40 (30. 9. 1916). Článek *E. T. Der Überblick*^[89] [Přehled]: Válka „ekonomického (hospodářského) charakteru“... „Zhroucení internacionály...“ „Organizace kapitalistů Deutschland“ proti stejné organizaci „England“... kromě svého povolání (zámečnick apod.) musíme být i politiky a usilovat o „zespolečenštění výrobních prostředků“... „Odtržení odborové organizace od politiky je nemožné“; riskujeme, že „odsoudíme samy sebe k úloze opatrovníků kapitalismu...“

velmi
dobré!

PŘEHLED (JINÉ STANOVISKO)

V č. 41 (7. 10. 1916) je článek *bez podpisu*: *Der Überblick. (Ein anderer Standpunkt)*^[441] [Přehled. (Jiné stanovisko)], že prý **E. T.** nesouhlasí ani s autorem článku *Odbory a vojenská otázka, ani s doslovem redakce.*

NB ||| Je proti „izolaci“ odborů, proti jejich „omezování“ na „čistě odborářské otázky“.

Autor se v článku dlouhém 3,5 sloupce hájí, že prý na to nestačíme, že prý je spousta problémů (výčet *reformistických* otázek!!), že prý jsme měli 6 článků o „imperialismu“, také ze sociálně demokratického stanoviska, že prý *Schneeberger* jako představitel ÚV svazu kovodělníků v Luzernu byl v roce 1904 proti tomu, abychom se „vrhali“ (jako odbory) „do politikých akcí“, a dostal na luzernském odborovém kongresu 56 hlasů proti 18; — že prý „místo plánovitě“ (s. 2, sloupec 3) „plodné práce zaměřené především

na co nejlepší splnění úkolů obsažených ve stanovách
odborů vyvoláváme bezbřehou mánií zdokonalovat svět
nejrůznějšími návrhy, o nichž se bude halasně mluvit,
ale z nichž ani jeden nebude realizován. Většina dělníků
stojí na půdě skutečnosti. I když si velmi přejí, aby se
uskutečnilo ‚zspolečnění výrobních prostředků‘, do
dobrodružství se přece jen nevrhnou.“

NEUE RHEINISCHE ZEITUNG

Neue Rheinische Zeitung. Politickoekonomická revue redi-
govaná K. Marxem. (Sešity I—V/VI v jednom svazečku.)
Londýn 1850.

I. sešit, leden 1850. **II.** sešit, únor 1850. **III.** sešit, březen
1850. **IV.** sešit, duben 1850. **V.—VI.** sešit (bez obálky) 1850.

Zdá se, že *všechno* (ne všechno*) odtud
převzal Mehring do Literární pozůstalosti^[18]
(zjistit!). Povšimnout si významné pasáže
v malé poznámce *Různé* ve **IV.** sešitě:
*Gottfried Kinkel*⁹⁰ (ostrá výtka za jeho
podlý monarchistický projev před válečným
soudem) (nepodepsáno):

„Pan Kinkel denuncuje válečnému soudu
i svou vlastní stranu, když mluví o plánech
na odstoupení levého rýnského břehu Francii
a prohlašuje, že on s těmito zločinnými pro-
jekty nemá nic společného. Pan Kinkel ví
velmi dobře, že o připojení Porýnské provin-
cie k Francii se mluvilo jen v jediném smyslu:
Porýnská provincie se měla v rozhodném

S. 47
na konci.

NB!
odstoupení
levého rýn-
ského břehu
Francouzům

* Nad slovo „všechno“ Lenin později připsal „ne všechno“, když našel práce ze **IV.** a z **II.** sešitu, které Mehring nepřevzal (viz Leninovy poznámky na s. 671—672 tohoto svazku). *Red.*

NB ||||| boji mezi revolucí a kontrarevolucí postavit bezpodmínečně na stranu revoluce, ať už ji představují Francouzi nebo Číňané“... (s. 71)

s. 397, v III. svazku Mehringova vydání

Mehring píše, s. 479—480 (III. sv.), že pominul celý „dubnový přehled“ (tj. přehled ve IV. sešitě) a z únorového (II. sešit) převzal jen materiál o Kalifornii etc. a o čínském socialismu.

S revolučním národem — ať už jsou to Francouzi nebo Číňané! Srovnej, co napsal Engels v roce 1859 (?) v knize *Po und Rhein* [Pád a Rýn]⁹¹, kde rozněcoval národní citění Němců proti Napoleonovi III., který dělal z „našich nejlepších provincií“ objekt diplomatických intrik etc.

Velmi významné k národnostní otázce!

Všechno závisí na tom, je-li v dané době revoluční národ nebo Napoleon III.!!

Ibidem, IV. sešit, s. 58 (s. 438, sv. III Mehringova vydání) (de *Girardin*, *Le socialisme et l'impôt* [Socialismus a daně]⁹²:

„zrušení“
státu ||||| „Za zrušením daní se skrývá zrušení státu. Zrušení státu má pro komunisty jediný význam: je nutným následkem zrušení tříd, s nimiž sama od sebe odpadne potřeba organizované moci jedné třídy k potlačování druhé třídy...“

Ibidem, s. 55: „Za revoluce je možno daně, vzrostlé do obrovských rozměrů, použít jako jednu z forem útoku na soukromý majetek; ale i pak musí být daň počátkem nových revolučních opatření, nebo by nakonec vedla zpět ke starým buržoazním poměrům...“

S. 436, III. svazek Mehringova vydání

Sešit 5—6, s. 158 (z Přehledu. Květen až říjen; datováno: Londýn 1. 11. 1850. Bez podpisu).⁹³

„Dosavadní organizace chartistické strany se také rozpadá. *Maloměšťáci*, kteří jsou ještě ve straně, tvoří společně s *dělnickou aristokracií* čistě demokratickou *frakci*, jejíž program se omezuje na Lidovou chartu a několik jiných maloměšťáckých reforem. *Masa dělníků*, žijících v podmínkách *skutečně proletářských*, patří k chartistické **revoluční** frakci.“ (Vůdce první — Feargus O'Connor; druhé — Julian Harney a Ernest Jones) (s. 468, III. sv. v Mehringově vydání.)

NB
dvě frakce
chartismu:
(1) maloměšťáci
+ dělnická
aristokracie
(maloburžoazní
reformisté)
(2) „masa“
skutečných
proletářů
revolucionářů

Sešit II, s. 71—73 (v Přehledu)⁹⁴ o kontrarevoluční úloze *Ruska* po roce 1848 a 1849, o možné „evropské válce“ proti Rusku (Anglie prý **rozhodne**), o „hordách ruských barbarů“, které mohou „zaplavit Německo“.

NB

není
u Meh-
ringa

Ibidem, s. 78 (Londýn 31. 1. 1850) o revoluci v Číně (Čínská republika — vida, s čím se mohou „evropští reakcionáři“ setkat v Číně).

zábavné!

S. 445, III. sv. Mehringova vydání

× „naši evropští reakcionáři na svém brzkém útěku do Asie“: **haha!!**

× evropští reakcionáři utečou před evropskou revolucí do Asie, dorazí k čínské „zdi“ a najdou na ní nápis: „Čínská republika. Svoboda! Rovnost! Bratrství!“ Takto uvažoval Marx.

není
u Mehrin-
ga

Ibidem, s. 80: příklad Švýcarska ukazuje, co znamená „údajná ‚nezávislost‘ a ‚samostatnost‘ malých států uprostřed moderních velkých národů“ (buď zadává Švýcarsko Svatá aliance, anebo revoluce „*nestrpí*“ „tak zrádnou a zbabělou vládu v srdci Evropy“...)

není
u Mehringa

O Švýcarsku se píše v souvislosti s uveřejněním *plánu* útoku na Švýcarsko (Německo + Rakousko + Rusko + Francie) — plán boje proti Francii s diverzemi proti Švýcarsku a Turecku. „Svatá aliance“ proti revoluci.

NB:
epizoda boje
kontra-
revoluce
s revolucí!

„Jedno je jisté: Svatá aliance ještě letos vyrazí, ať už to bude nejprve proti Švýcarsku nebo Turecku, či přímo proti Francii, a v obou případech může federální rada sepisovat poslední vůli. Ať už přijde do Bernu dřív Svatá aliance nebo revoluce, federální rada si svou zkázu přivodila sama zbabělou neutralitou. Kontrarevoluce nemůže být s jejími ústupky spokojena, protože už sám původ federální rady je víceméně revoluční; revoluce nemůže ani minutu strpět tak zrádnou a zbabělou vládu v srdci Evropy, mezi třemi národy nejvíc zúčastněnými na hnutí. *Chování švýcarské federální rady je nejprůkaznějším a doufejme i posledním příkladem, co znamená údajná ‚nezávislost‘ a ‚samostatnost‘ malých států uprostřed moderních velkých národů*“ (s. 80). (Konec.)

není
u Mehringa

NB

a s. 72 Švýcarsko bylo zbabělé „jak vůči Svaté alianci, tak vůči uprchlíkům...“ (NB) „urazilo-li Švýcarsko na jedné straně členy Svaté aliance, zradilo na druhé straně revoluci“ (73).

S. 72 přesvědčení, že bezprostředně hrozí evropská válka (Rusko ji rozpoutá proti Turecku). Revoluce narůstá v Paříži — „centru revoluce“ (72) — i v „západní Evropě“ (sic!! 71—72: „západní Evropa“)...

Ve Francii prý narůstá revoluce (74), rolníci budou strženi do hnutí, odtud „přesvědčení o brzkém vítězství revoluce...“ (74) (sic!!).

SAINT-SIMONŮV VÝROK

„Je znám *Saint-Simonův* výrok, pro který byl obžalován, že Francie by utrpěla nekonečně menší ztrátu, kdyby náhle zemřelo tisíc jejích nejvyšších úředníků nebo členů královské rodiny, než kdyby zemřelo tisíc jejích nejlepších dělníků“ (s. 11 u Emila Kalera, Wilhelm Weitling^[201], Curych 1887, č. XI Sociálně demokratické knihnice).

((((Podle německé Brockhausovy Encyklopedie Saint-Simon nemluvil o 1000, nýbrž 10 000 (NB) — napsal to v *Parabole politique* [Politické podobenství], v prvním sešitu *Organisateur* (1820).)))

S E Š I T
B R A I L S F O R D

Obsah

Brailsford I⁹⁵
srov. výpisky od s. 164
Brailsford II

B R A I L S F O R D.
V Á L K A O C E L E A Z L A T A

Henry Noel Brailsford. The War of Steel and Gold^[49]
[Válka ocele a zlata]

Studie o ozbrojeném míru. Londýn 1914.
(Kniha má datum březen 1914) (317 s.)

„Je nanejvýš pravděpodobné, že Rakousko, podporované převažujícím vlivem Trojspolku, využilo na Balkáně jednu z krizí, jež následovala po mladoturecké revoluci, aby si proktestilo cestu k Soluni a anektovalo alespoň část Makedonie...

Evropa měla dlouholeté zkušenosti s německou ‚hegemonií‘ po dobu čtvrtstoletí, které uplynulo od pádu francouzské říše do uzavření francouzsko-ruského spojenectví. Nic katastrofálního se nestalo. Žádný z malých států se nestal obětí vpádu, žádná sousední hranice nebyla posunuta, žádný trůn nebyl skácen, žádné národní nebo náboženské svobody nebyly ohroženy“ (s. 34).

„Doba výbojů v Evropě skončila; a nepočítáme-li Balkán a možná pohraniční území Rakouské a Ruské říše, lze říci s maximální jistotou, jaká je v politice vůbec možná, že hranice našich dnešních národních států jsou stanoveny definitivně. Osobně se domnívám, že mezi šesti velmocemi už k žádným válkám nedojde“ (s. 35).

„Nynější teritoriální uspořádání Evropy odpovídá až na malé výjimky národním hranicím“ (s. 35).

„Má Německo dobývat železnou rudu na úbočích Atlasu a v podobě ocelových kolejnic ji dopravovat do Bagdádu? To je typická otázka soudobé diplomacie, a rozumně vzato, je mnohem důležitější než typická otázka starého světa, zda má být králem Španělska Bourbon nebo Habsburk. Aby se vyřešila tato otázka, stejně jako podobné otázky téže kategorie, prodělává evropská mládež vojenský výcvik, stavějí se válečné lodě a rozhazují se peníze z daní. V sázce není nic, co by se mohlo dotýkat osudu nebo držby jediného akru evropské půdy. Nic by se nezměnilo v politice, náboženství nebo ve veřejném životě kteréhokoli evropského státu, kdyby se tyto otázky řešily jinak nebo se neřešily vůbec“ (36).

„Kdo by se však v Anglii zajímal o to, že se z marocké železné rudy budou lít německá děla v Essenu, a ne francouzská v Creusotu?“ (s. 36).

„Entente Cordiale* mezi Anglií a Francií, která znamenala začátek napětí ve vztazích s Německem, byla založena — pokud je světové veřejnosti známo — jenom na jediném dokumentu, který byl vlastně jen obchodním urovnáním francouzských a anglických zájmů v Egyptě a v Maroku“ (s. 37).

„Německá firma Gebrüder Mannesmann se může právem pochlubit, že získala výhradní koncesi na těžbu ve všech marockých dolech jako kompenzaci za peníze, které za občanských válek půjčila sultánovi, když se dostal do obtížné situace. Že právě toto bylo předmětem sporu, to dokazují podmínky, o nichž se nejednou diskutovalo při jednáních mezi Paříží a Berlínem o urovnání konfliktu. ‚Détente‘ [řešení] neboli prozatímního urovnání konfliktu bylo dosaženo v roce 1910 dohodou, která měla pouze jediné ustanovení — že německé finanční kruhy se budou spolu s francouzskými podílet na různých podnicích a společnostech, jejichž cílem bude ‚zpří-

* Dohoda mezi Anglií a Francií, uzavřená v roce 1904, měla přispět k zabezpečení imperialistického panství obou zemí před dravým německým imperialismem. *Čes. red.*

stupnit' Maroko vybudováním přístavů, železnic, dolů a jinými veřejnými pracemi. Tato dohoda nepřinesla žádné reálné výsledky a pobouření vyvolané v Německu průtahy francouzské diplomacie a francouzských finančních kruhů vyústilo ve vyslání dělového člunu Panther do Agadiru, což mělo být předehrou k dalším „jednáním“. Z pozdějšího šetření senátní komise víme, čím by byla skončila tato jednání, kdyby byl pan Caillaux neopustil úřad. Nejenže by uvedl v soulad francouzské a německé koloniální zájmy, ale byl by dosáhl i společné dohody, vztahující se na celý souhrn francouzsko-německých vztahů. Všechny body, o nichž zahájil jednání, byly hospodářského rázu, a hlavním z nich byl návrh, aby francouzské finanční kruhy přestaly bojkotovat Bagdádskou dráhu a připustily německé cenné papíry ke kótování na pařížské burze. Rozruch, který způsobil tento smělý krok pana Caillauxe jak mezi francouzskými patrioty, tak i mezi anglickými imperialisty, není ještě zapomenut, a jeho ozvěnu bylo slyšet v Londýně i v Paříži, když se pan Caillaux koncem roku 1913 vrátil do vlády. V těchto neoficiálních jednáních položil základ k revizi francouzsko-německých vztahů, která by byla musela změnit nejen francouzskou, ale i evropskou politiku, kdyby byl pan Caillaux zůstal ještě několik měsíců ministerským předsedou. Francouzských patriotů se zmocnil nepokoj a strach, že jim chce překazit jejich sen o odvetě za rok 1870. Angličtí imperialisté na něj zaútočili v našem konzervativním tisku ze strachu, že urovná-li Francie svůj spor s Německem, Anglie zůstane izolovaná. V debatě (27. listopadu 1911), která následovala po agadirské krizi, sir Edward Grey použil v jedné větě obratu svědčícího o tom, že naše diplomacie sdílela obavy našeho konzervativního tisku. Podle jeho slovu bylo nebezpečí, že Francie se může dostat do vleku německé diplomacie. Právě z tohoto důvodu, a ne proto, že by nás opravdu zajímalo, jak velké či malé kompenzace nabízela Francie Německu v Kongu za obsazení Maroka, jsme byli připraveni podporovat méně smířlivou diplomacii nástupců pana Caillauxe v případě potřeby i silou zbraní. To byl patrně

nejpoučňější incident v novodobých dějinách evropské diplomacie“ (s. 38—40).

„Francouzská banka Périer půjčila nedávno milión liber turecké vládě, která je použila k zaplacení první splátky za obrněný křižník postavený v Newcastlu. Za několik dní bylo oznámeno, že táž banka dostala — zřejmě jako komisionářskou odměnu — koncesi na stavbu železnice Smyrna-Dardanely. I když připouštíme, že vývoz kapitálu se nemůže uskutečňovat bez jistého pohybu zboží, přece jen musíme z hlediska sociologie tříd přesně rozlišovat finanční operaci od prosté směny zboží. Pro investující třídy je výnosnější obchod založený na rozvinutém úvěrovém systému než prostá směna mezi národy, jež jsou na stejném stupni hospodářského vývoje. Jestliže posíláme do Francie waleské uhlí a za to dostáváme umělé květiny, plyne kapitálu dvojnásobný zisk — zisk anglických majitelů uhelných dolů a zisk francouzských vykořisťovatelů. Jestliže však půjčujeme Argentině peníze, za které u nás nakupuje kolejnice, aby pak vyvážela maso a jeho prodejem u nás splácela úroky z půjčky, potom má kapitál trojnásobný zisk — zisk anglického ocelářského průmyslu, zisk argentinského obchodu s masem a zisk anglických bankéřů a investorů. Třída žijící z bezpracných důchodů oceňuje tento třetí zisk nejvýše, a rozvíjení tohoto druhu obchodu, který vyžaduje takovou úvěrovou základnu, tj. obchodu se slabšími dlužnickými státy, je cílem imperialismu“ (s. 73—74).

„Pan Mulhall vypočetl pro *Dictionary of Political Economy* [Slovník politické ekonomie], že naše zahraniční a koloniální investice rostly od roku 1882 do roku 1893 úžasným tempem — o 74 % ročně. Ale rozhodující důkaz přinesl sir Robert Giffen. Vypočetl, že zisk z celého našeho zahraničního obchodu zbožím s cizími státy a koloniemi činil v roce 1899 jen 18 miliónů liber šterlinků. Ale zisk ze zahraničních a koloniálních investic v témže roce udává ve výši 90—100 miliónů liber šterlinků“ (s. 77).

„Po deseti letech, jak konstatoval sir George Paish v referátu předneseném v Královské statistické společnosti, odhado-

valy se naše zisky ze zahraničních a koloniálních investic na 140 miliónů“ (s. 77—78).

„Za nimi* stojí vyslanectví, a za vyslanectvími loďstva celé Evropy, která by za pouhých několik hodin po obdržení rozkazu vyplula do tureckých vod, kdyby došlo k nějakému zdržení nebo váhání při placení splátek, které byly zaručeny evropským železničním společnostem nebo držitelům tureckých obligací. Zkrátka, diplomacie i zbraně jsou využívány k podpoře nečestných a lichvářských ujednání, která baron Hirsch a jemu podobní uzavírají za pomoci úplatků s tureckými ministry, jimž by žádný čestný člověk ani ruku nepodal“ (s. 85).

„Míst v armádě i v civilní službě je už dávno tolik, že se stala dostupná synům zámožné buržoazie. Pro tyto lidi nakonec Egypt a Indie nabyly reálného významu — jsou to země, kde to syn, bratr nebo alespoň bratranec ,někam dotáhl“ (s. 86—87).

The War Trust Exposed [Odhalený válečný trust] od J. T. Waltona Newbolda, magistra věd (The National Labour Press [Národní dělnické nakladatelství], Manchester, 1 penny), pojednává hlavně o vztazích mezi anglickými zbrojařskými firmami. *Armaments and Patriotism* [Zbraně a vlastenectví] od P. W. W. (The Daily News, 1 penny) se cele věnuje účasti Mr. Mullinera na vyvolání námořní paniky roku 1909. *The War Traders* [Obchodníci s válkou] od G. H. Perrise (National Peace Council [Národní mírová rada], 167, St. Stephen's House, Westminster, 2 pence) obsahuje většinu faktů uvedených v druhých dvou brožurách a určitý další materiál. Všechny se opírají o oficiální a nesporný materiál“ (s. 89, poznámka).

„Je to vzkvétající koncern. V tomto století Armstrong nikdy nevyplácel méně než 10 % a jeho dividendy často dosahovaly 15 %. Velké francouzské závody v Creusotu (Schneiderovy) vyplácely někdy až 20 %. Stavba a vy-

* — držitelé tureckých obligací. *Red.*

bavení dreadnoughtu musí vynést firmě, která získá zakázku, nejméně *čtvrt miliónu zisku*. Je-li tolik v sázce, stojí to už za námahu, a tyto firmy jsou docela dobře s to vyvíjet politický i společenský nátlak. Jen v seznamu akcionářů Armstrongova závodu jsou jména 60 představitelů šlechty nebo jejich žen, synů a dcer, patnácti baronetů, dvaceti příslušníků rytířského stavu, osmi členů parlamentu, pěti biskupů, dvaceti armádních a námořních důstojníků a osmi novinářů. Mezi osobami zainteresovanými na těchto firmách byli minulého léta dva liberální ministři, jeden vysoký soudní úředník a dva vůdcové parlamentní opozice. Zajímavá shoda je mezi těmito seznamy akcionářů a registry členů Námořní ligy a Ligy národní vojenské služby“ (s. 90). NB

„Skutečný stav věcí vyložil v té době v Říšském sněmu admirál von Tirpitz a také vedoucí představitel Kruppovy firmy. Parlament raději uvěřil Mr. Mullinerovi. V důsledku toho Mr. MacKenna vypočetl, že Německo bude mít v ‚kritické chvíli‘, tj. v březnu 1912, sedmáct dreadnoughtů, a podle toho zrevidoval svůj vlastní plán. Mr. Balfour dokonce předpovídal, že Německo bude mít 21 nebo 25 bitevních lodí. Pozdější události ukázaly, že admirál von Tirpitz mluvil pravdu: do uvedené doby jich mělo Německo devět. Tyto obavy nás stály čtyři ‚kontingentní‘ dreadnoughty — není to sice velký počet, nicméně vystupňoval v Evropě rozčilení a nedůvěru, jež nelze číselně nijak vyjádřit“ (s. 91).

„*Mezinárodní vztahy firem obchodujících se zbraněmi* jsou lákavým tématem pro satiru. Komentáře nevyhnutelně a jasně vyplývají z faktů a ty zde budou vyloženy *bez příkras*. Kapitál nezná vlastenectví. Ukazuje, že význačnou německou firmu vedou francouzští ředitelé. Německé firmy obnovují ruské válečné loďstvo, které je soupeřem německého loďstva. Filiálky britských firem v Itálii stavějí ty italské dreadnoughty, o nichž se říká, že jsou soupeři našich. K Nobelovu trustu a donedávna k Harveyově společnosti patřily všechny vedoucí zbrojařské firmy — anglické, francouzské, německé i americké. Svého

času se francouzská firma Schneider a německá firma Krupp sdružily v syndikát pro těžbu železné rudy v Ouenze v Alžírsku“ (s. 92).

„Na celém světě tyto koncentrované, energické a dobře informované síly vyvíjejí neustále činnost, aby potlačily síly, které jsou pro odzbrojení a pro mír, jež však jsou rozptýlenější a méně snadno se dají centrálně řídit. Počet lidí obohacujících se zbrojením a válkou je poměrně malý ve srovnání s veškerým obyvatelstvem civilizovaného světa. Ale jejich individuální význam je větší, pracují ve spojení se ‚společnostmi‘, jež vidí v impériu volné pole pro kariéru svých synů, a s finančními kruhy, které v něm vidí oblast investic“ (s. 93).

„Mr. Gladstone se dostal k moci po midlothianské kampani s programem rozhodné opozice proti imperialismu. Hlavním zahraničně politickým aktem jeho vlády byla okupace Egypta. Od té doby je liberalismus prosáklý lží“ (s. 103—104).

„Pod takovým vlivem se liberalismus stal imperialistickou stranou s lordem Roseberym a později sirem Edwardem Greyem jako jediné možnými vůdci její zahraniční politiky. Lord Rosebery byl sňatkem spojen s rodinou Rothschildů, a právě Rothschildův vliv vedl k okupaci Egypta“ (s. 105).

„Nenastala by roztržka s Francií a *Entente Cordiale* mohla být uzavřena o dvacet let dříve. Evropské zbrojení by nebylo takovou přítěží a Bismarckova diplomacie by tolik netriumfovala. A co je hlavní, nikdy by nebylo uzavřeno spojenectví, které naplnilo pokladnu ruského samovládce francouzským zlatem a tak natrvalo upevnilo nejsurovější evropskou despotii“ (s. 108).

„V roce 1907 byly zahájeny nebo dokončeny tyto veřejné práce v Kumasi: pošta, ženská věznice, nemocnice a ambulatorium, evropská nemocnice, prádelna pro Evropany a několik budov pro pluky Zlatého pobřeží.“

Obrátíme-li stránku, zjistíme, že ‚bylo vybudováno golfové hřiště s 13 jamkami‘. Zlaté doly, vězení, kasárny, prádelna pro Evropany postavená z veřejných peněz a golfové hřiště — to je naše civilizační dílo. Ale ani jediná škola“ (s. 127).

„Jinými slovy, ať je u moci kterákoli strana, ministrem zahraničních věcí bude vždycky imperialista, osoba, které mohou The Times, City a konzervativní strana bezvýhradně důvěřovat. Radikál se nemůže stát ministrem zahraničních věcí právě tak jako římský katolík lordem kancléřem. Doktrína ‚kontinuity‘ znamená, že zahraniční záležitosti jsou fakticky vyňaty ze sféry vlády politické strany a jsou dnes ovlivňovány pouze míněním vládnoucí třídy, tj. míněním těch, kteří se pohybují u dvora a ve společnosti, kteří pohlížejí na armádu a státní službu jako na zaměstnání vyhrazené jejich rodinám a na svět za hranicemi britských ostrovů hledí především jako na oblast, kde mohou investovat svoje přebytky bohatství“ (s. 132).

„Ještě závažnější je bezmocnost Dolní sněmovny pokud jde o smlouvy. Neobsahují-li finanční klauzule, nemusí být předkládány parlamentu a nemohou být vůbec projednávány, dokud již nejsou podepsány, ratifikovány a uveřejněny. Důsledkem toho je mimo jiné skutečnost, že tajná smlouva je pro nás stejně závazná jako smlouva uveřejněná. Tajná smlouva náležitým způsobem podepsaná a ratifikovaná jednou britskou vládou je závazná pro její nástupce. Teoreticky mají král a jeho ministr zahraničních věcí, když se zaručili souhlasem svých kolegů v kabinetě, právo převzít na sebe ty nejzávažnější a nejdůležitější závazky jménem čtyřiceti miliónů obyvatel těchto ostrovů, jimž vládou, aniž by se radili s jejich volenými zástupci“ (s. 137—138).

„V těchto dopisech se otevřeně přiznává, že ministerský předseda lord John Russell nebyl vůbec s to kontrolovat Palmerstona, který stále rozhodoval o důležitých záležitostech bez pověření celého kabinetu a dokonce i bez pověření šéfa kabinetu. Zašel až tak daleko, že uznal Ludvíka Napoleona po jeho coup d'état* výlučně na vlastní odpovědnost a proti vůli nejen veřejnosti, ale i královny a svých kolegů. Na návrhy, aby Palmerstona odvolal z úřadu, lord John Russell vždy

* — státním převratu. *Red.*

odpovídal, že se Palmerston za své sesazení pomstí tím, že přejde k opozici a svrhne vládu. Jak oprávněné to byly obavy, ukázaly další události. Nakonec byl Palmerston nucen koncem prosince 1851 odstoupit. Ale už v únoru 1852 svrhl své bývalé kolegy. Kabinet, který nemůže odvolat ministra, musí být připraven mu nechat volné ruce“ (s. 143—144).

„Na druhé straně byl svět, ve kterém se pohybovala*, světem monarchů a vlád. Národy neznala a neuznávala. Ve velkých otřesech, k nimž došlo mezi rokem 1848 a 1860 a z nichž vzešel italský národ, neviděla nic než řadu útoků Sardinie proti Rakousku“ (s. 148—149).

„Když Palmerston a Ludvík Napoleon jednali v roce 1848 o plebiscitu, který měl rozhodnout osud Lombardie, prohlásila, že ‚bude neštěstím pro celá příští staletí‘, dovolí-li se národům měnit poddanství všeobecným hlasováním“ (s. 149).

„Než bude možné se spolehnout, že ve chvílích národní krize zůstane kterákoli demokracie pevná, musí se zesílit výchovná propaganda, musí se vynaložit více uvědomělého úsilí na upevnění zásad“ (s. 160).

„Je nutné lidem vštěpovat všeobecný a hluboký skepticismus, který by na oslnivé vize a plamenné řeči instinktivně odpovídal otázkou: ‚O jaké půjčce, koncesi či oblasti hospodářských zájmů to vlastně mluvíte?‘ Takový úkol se vymyká rozhledu a mnohdy i chápání našich zvláštních propagátorů míru“ (s. 160).

„Dnes mluví o odzbrojení a arbitráži, a zítra bude pracovat pro stranu, která je sotva méně než její soupeřka závislá na velkých podnikatelích a bankéřích, podporujících dnešní spojení diplomacie a financí. Výchovnou a organizátorskou práci v zájmu míru provádějí odpovídajícím způsobem pouze socialistické strany a jen ony představují sílu, která bude vždy jednomyslně vystupovat proti militarismu a imperialismu“ (s. 161).

„Válka je anachronismus, téměř nemožný jev ve společ-

* — královna Viktorie. *Red.*

nosti založené na respektování soukromého vlastnictví a zvyklé provádět své obchody na základě systému kosmopolitního úvěru“ (s. 162).

„Připusťme, že válka je z hlediska národních zájmů šílenství, nicméně může být zcela rozumná z hlediska nepočtené, ale mocné vládnoucí třídy“ (s. 163).

„Nejsou to ‚místa na slunci‘, k nimž upírá **dnešní imperialista** svůj pohled. Hledá nové země ‚k exploataci‘, mnohoslibné oblasti s nedotčenými rudnými nalezišti, s neobdělanou půdou, s městy bez bank, s cestami bez železničních kolejí. To jsou možnosti, po kterých baží. Rád by je získal bez dobývání, nepřeje si válku. Jeho ideálem je vymezit je jako oblast svých hospodářských zájmů, v níž může investovat svůj kapitál na základě národního monopolu. NB

To je proces, který si musíme názorně představit, chceme-li pochopit, proč se tak vytrvale zbrojí. Ale tento proces bere doktrína Mr. Normana Angella pramálo v úvahu“ (s. 164).

„Když má převahu Trojdohoda, zmocňuje se Maroka a rozděluje Persii. Když nabývá převahy Trojspolek, zmocňuje se Tripolisu, zabezpečuje svou nadvládu nad Bosnou a úspěšně hospodářsky proniká do asijského Turecka“ (s. 167).

„Pro naši civilizaci je charakteristické, že spojení diplomacie se zbrojením na jedné straně a s financemi na straně druhé zakrývá maskou vytríbeného kodexu zdvořilosti a převrátky“ (s. 168).

„Kdyby se všechny velmoci, náhle osvícené zdravým rozumem, zítra rozhodly omezit svou výzbroj na polovinu, nezabavilo by nás to morálních důsledků neodstranitelného konfliktu mezi prestiží a silou, který vzniká při pokusu o nastolení jejich vzájemné rovnováhy“ (s. 169).

„Dobré složení výboru by bylo určitou zárukou, že politika ministerstva zahraničních věcí bude opravdu vyjadřovat vůli národa“ (s. 213).

„Jen soustředí-li demokracie svou pozornost na podobné

návrhy a zejména na utvoření stálého výboru pro zahraniční politiku, může doufat, že bude mít rozhodující vliv na faktory, které rozhodují o míru a válce, řídí růst zbrojení a omezují naše možnosti sloužit lidskosti na celém světě“ (s. 217).

NB „Od roku 1854 do roku 1906 City bojkotovala Rusko. Půjčka roku 1906 následovala po narážkách v projevech sira *Edwarda Greye*, a zjevně inspirovaných články v *The Times*, které předpovídaly uzavření politické dohody, o níž se tehdy jednalo. Služby, které si finanční kruhy a diplomacie vzájemně prokazují, se v dnešním světě staly jeden pro druhého nepostradatelnými. Pro diplomacii, která jedná s dlužnickým státem, je nesmírnou oporou vědomí, že má fakticky za sebou vývozní kapitál bohaté země, který může buď poskytnout, anebo odeprít. Kdyby si některá mocnost nebo skupina mocností udržela monopol na světovém peněžním trhu alespoň po několik let a záměrně ho využívala k politickým cílům, diktovala by nakonec svou vůli Rusku, Číně, Turecku i republikám Latinské Ameriky“ (s. 221).

„Rusko je zranitelné, neboť je stejně závislé na tom, jakou má reputaci na západních trzích, jako kterákoli z republik Latinské Ameriky. Většinu svých půjček musí čerpat ze zahraničí. Z vlastních zdrojů nemůže zabezpečit ani komunální podniky svých měst. Jeho nevyužité uhelné a železnorudné doly a naleziště ropy čekají na oplodnění zahraničním kapitálem. Kdybychom si mohli na chvíli představit, co by pro nás znamenalo mínění Německa, kdybychom museli své konsolidační půjčky vypisovat prostřednictvím *Deutsche Bank*, kdyby *Manchester* musel žádat *Berlín* o peníze na zavedení tramvajové dopravy, kdyby se uhelný důl v *Jižním Walesu* musel ucházet o přízeň nějakého hamburského finančníka, pak bychom zhruba pochopili, proč a jak velký význam má pro ruskou vládu dobré mínění anglického lidu. Úvěr je delikátní věc. Dokud angličtí investoři považovali Rusko buď za nepřátelskou říši, pro nás samé nebezpečnou, nebo za

nepevnou autokracii, již hrozí revoluce, marně se ruští finančníci obraceli na City se svými návrhy. Opatrnost, patriotismus i humánnost — všechno bylo proti nim. Názory majetných tříd se začaly měnit, když se konzervativní tisk začal přimlouvat za *sblížení*, když *The Times* přestaly uveřejňovat na čelném místě informace diskreditující samoděržaví a když už vešlo ve známost, že dohoda o Persii je na dosah. Příčina této změny stanoviska nebyla tajemstvím. Sir Edward Grey prohlásil, že je nutno obnovit velmocenské postavení Ruska, aby se znovu vytvořila rovnováha v Evropě. Jednoduše řečeno to znamenalo, že naše diplomacie potřebovala ruskou podporu proti Německu, kdežto Francie zdůrazňovala a organizovala usmíření. První měsíce roku 1906 byly kritickým obdobím pro ruské finance a shodou okolností byly kritickým obdobím i ve vývoji ruské ústavy. V době, kdy se Rusko snažilo získat v západní Evropě stomilionovou půjčku, se měly konat volby do první dумы. Ústava byla ještě kusem papíru. Všechno záleželo na schopnosti dумы uplatnit své právo, podřídit své kontrole byrokracii a stát se svrchovanou mocí v Rusku. K tomu měla evidentně jedinou cestu. Musela získat kontrolu nad státní pokladnou, a to znamenalo v té době kontrolu nad touto zahraniční půjčkou. Kdyby byla půjčka uzavřena dříve, než se дума sešla, byrokracie by ji přivítala s plnou válečnou pokladnou. Po několik měsíců nebo týdnů bylo evropské veřejné mínění potenciálním pánem osudu Ruska. Otevřeně vyhlašovalo své sympatie ke konstitučnímu hnutí a mělo možnost proměnit tyto sympatie ve skutek. Ruští liberálové (kadeti) spolu se socialisty naléhali, aby poskytnutí půjčky bylo podmíněno souhlasem dумы. To by znamenalo dvouměsíční nebo tříměsíční odklad, ale umožnilo by to parlamentní většině diktovat své podmínky carovi, který již litoval svých ústupků. Liberálové a socialisté by byli ihned po drtivém vítězství ve volbách mohli říci carským ministrům: „Máme za sebou Rusko, a máme za sebou Evropu. Vaše pokladna je prázdná, váš úvěr je vyčerpán. Přiznáte-li nám plná práva odpovědné vlády, potvrdíme vaše daně a schválíme vaši

půjčku. Odepřete-li nám naše práva, pak jsme přesvědčeni, že ani v Londýně, ani v Paříži nenajdete peníze na financování vašeho útlaku.' Avšak velká půjčka byla realizována v Paříži a v Londýně již v březnu 1906, a v květnu, kdy se дума sešla, se octla tvář v tvář vládě, která se nemusela bát Ruska a neměla už co očekávat od Evropy. Evropa jí umožnila platit její kozáky. Po dvě generace byl carům náš peněžní trh uzavřen a otevřeli jsme ho o tři měsíce dříve, než jsme měli. Kdybychom byli ony tři měsíce počkali, jak nás o to žádal ruský liberální tisk, pokrokové strany by byly se vši pravděpodobností zvítězily. Kozáci málo zmohou, nestojí-li za nimi finančník. Ale žádný parlament nemůže účinně použít tradiční zbraně státního rozpočtu, jestliže zahraniční banky už předem uspokojily potřeby despoty. Rozhodnutí v tomto případě záviselo na Londýně. Pařížské banky obtížené břemenem podpory labilního ruského chaosu kladly podmínku, že budou tuto půjčku podporovat, budou-li se podílet na tomto výnosném břemeni anglické banky. Záleželo na anglických bankách, aby trvaly na krátkém odkladu, kterého bylo třeba k získání souhlasu dumy. Lze říci, že ‚obchod je obchod‘; nelze počítat s tím, že bankéř, kterému se nabízí velká provize za poskytnutí půjčky, bude vážit všechny důsledky, jež může mít jeho jednání pro svobodu cizího národa“ (s. 225—228).

„Všemi našimi úplatky jsme si ještě nekoupili loajalitu Ruska a nezabránili jsme mu koketovat s naším německým soupeřem. A přece jsme měli všechny trumfy v rukou. Německo může udělat pro Rusko mnoho, ale nemůže mu půjčit peníze. Kdybychom byli stanovili podmínky, dříve než jsme poskytli půjčku, a kdybychom dokonce pozastavili příliv zlata, byli bychom mohli získat určitou kontrolu nad ruskou politikou. Kdyby nás Francie podporovala (a my jsme si zasloužili její podporu za náš postoj v době marocké krize), byli bychom mohli Rusku říci: ‚Dokud nevyklidíte Persii, nebudou peníze‘. Konečně Persie je pro Rusko přepychem, ale peníze nutností“ (229).

„Evropa projevovala — nebo se alespoň tvářila, že proje-

vuje — určité zanedbatelné úsilí, aby zabránila vypuknutí balkánských válek. Toto úsilí nepřineslo úspěch, protože bylo neupřímné. Jak dnes víme, Rusko se nejen nesnažilo odvrátit válku, ale ve skutečnosti ji organizovalo, přičemž stálo na čelném místě při vytváření Balkánské ligy. V téže chvíli, kdy se připojilo k úmluvě velmocí s prohlášením, že žádnému ze spojenců nebude dovoleno podržet si dobyté území, připojilo svou pečeť ke smlouvě o dělení a přijalo funkci arbitra při rozdělování území. Taková obojakost právě činí jakoukoli úmluvu velmocí neúčinnou. Všechny tyto války mohly být odvráceny, kdyby bylo francouzským bankám zakázáno financovat bojující strany. Nebylo jim to však zakázáno, protože Rusko chtělo jinak“ (s. 230—231).

„Systém, známý jako tzv. peonáž, je na druhé straně rozšířen v celé Latinské Americe, a kapitál, s jehož pomocí funguje, je často zahraničního a někdy britského původu. Peonáž je pravidlem v Mexiku a v Brazílii a patrně ve všech zaostalejších republikách Jižní Ameriky. Oběť, obvykle domorodec, ale někdy také běloch nebo mulat, upadá do dlužnické závislosti na plantážníkovi nebo obchodníkovi a podle zákonů Latinské Ameriky o dlužnících a věřitelích, které neznají Truck Acts*, se fakticky stává jeho otrokem, až do zaplacení dluhu. Ale dluh není zaplacen nikdy; knihy vede plantážník. Pod rouškou této průhledné fikce dluhu se kupují a prodávají otroci, ničí se celé vesnice, rolníci vlastníci půdu klesají na úroveň nevolníků; celé kmeny jsou vystěhovávány do vzdálených oblastí, kde jsou vystaveny útlaku. Kupují a prodávají se děti a mladé ženy jsou doháněny k profesionální prostituci. To vše je typický projev civilizace Latinské Ameriky. Avšak zahraniční kapitál, který proniká do těchto zemí, se přizpůsobuje prostředí a počíná si v Mexiku jako doma. Mění poměrně liknavé, neefektivní vykořisťování, praktikované lenivým španělským statkářem, v účinný a rozsáhlý systém, uplatňovaný tak surově a v takovém rozsahu, že daleko pře-

* — ustanovení zakazující placení mezd v naturáliích. *Red.*

konává zvyklosti této země. Je to podívaná, které nemůže evropská demokracie přihlížet lhostejně a se založenýma rukama. Kdyby si mexický nebo brazilský lid vytvořil vlastní kapitalistický systém, pak ať by byly jeho útrapy jakkoli těžké, je jasné, že by bylo nutno ponechat tomuto procesu vlastní přirozený průběh. Na čistě mexická zla si Mexičané musí najít lék sami. Ale evropský finančník, vyzbrojen prostředky z našeho arzenálu, kráčí cestou výbojů a vykořisťování pod ochranou naší vlajky a záštitou naší prestiže“ (s. 236—237).

„Sporné oblasti, pro něž může být schválení⁹⁶ uděleno nebo odepřeno, budou stále dosti rozsáhlé a budou zahrnovat Rusko, Turecko, Čínu, Persii, portugalské kolonie a větší část Latinské Ameriky“ (s. 242—243).

„Vezmeme-li částku, o níž ve 20. století vzrostly výdaje Anglie a Německa na zbrojení, můžeme přírůstek zhruba rozdělit takto: 50 % nebo o něco méně na urovnání otázky, kdo bude exploatovat Maroko; 25 % nebo více za výsadní právo na stavbu železnice do Bagdádu a dále; 25 % nebo více na budoucí řešení těch otázek, které nyní zůstávají nevyřešené — osud portugalských kolonií v Africe a osud Číny. Za druhé, vymezení sfér vlivu se téměř nevyhnutelně stává osudným pro národní existenci rozdělované země, a právě tak nevyhnutelně zvětšuje těžké břemeno závazků imperia- listické mocnosti. Persie je výstižnou ilustrací takového stavu. Sir Edward Grey je zjevně rozhodnut nedopustit, aby byl vývojem událostí přinucen převzít jakoukoli přímou odpovědnost za správu britské sféry. Jeho rozhodnutí je chvályhodné, ale Rusko je může kdykoli zmařit“ (s. 246—247).

„Naše vlastní nároky na lví podíl, tj. na údolí Jang-c', neuznává žádná z ostatních mocností, a je velmi sporné, zda je ještě podporuje ministerstvo zahraničních věcí“ (s. 248).

„Je to v zájmu celé třídy vyvážející kapitál do zahraničí. Bylo by ale pošetilé ignorovat nebo zlehčovat bezprostřední zájem průmyslu. Je to zájem, který zapustil hluboké kořeny v politických kruzích, a jak ukazují činy Mr. Mullinera, je to mimořádně cílý a energický zájem. Bude-li se politický život

i nadále rozvíjet tímto směrem, bude největším skandálem zítřka odhalení, že fondy liberální strany nebyly investovány do podniků Marconiho, nýbrž do Kruppových závodů“ (s. 267—268).

„Jaká to nestvůrná teorie, která přisuzuje Anglii a Rusku právo rozhodovat o osudu perského lidu jen proto, že mají v Persii velké materiální zájmy — politické, strategické a obchodní“ (s. 290).

„Bylo by zajisté bláhové domnívat se, že přijetí zásady autoritativní úmluvy (velmocí) naráz vytvoří soulad a povede k omezení zbrojení. Vedlo by však neprodleně k těmto výsledkům: vytvořila by se morální norma pro vědomí civilizovaného světa; poskytlo by se objektivní kritérium pro posouzení loajálnosti každé politiky, a co je hlavní, vytvořila by se společná základna, na níž by se mohly sejít všechny strany podporující mír. Přijetí této zásady by vedlo k postupnému uvolňování napětí v Evropě, k postupnému oslabování nynějších spolků a časem by vytvořilo takové ovzduší, ve kterém by se návrh na omezení zbrojení, a možná že i plán na vytvoření volné federální rady pro řešení celoevropských otázek mohl stát alespoň předmětem jednání“ (s. 293).

„Z hlediska třídního egoismu se třídě kapitalistů zdá být zbrojení zcela rozumné; soupeření v hromadění výzbroje je dostatečně odůvodněné a boj za rovnováhu sil je považován za fázi a výraz novodobého finančního systému“ (s. 310).

„Lidem se nechce věřit, že zájmy, které rozdělují státy, jsou ve své podstatě nízké a zjištné. Přikrašlujeme je velkými, abstraktními slovy; ožívujeme památku hrdinských dob. Zahráváme si s legendárním dědictvím rovnováhy sil tak dlouho, až sami sebe přesvědčíme, že náš domácí krb je v nebezpečí a že naše víra a svoboda jsou ohroženy. Ale tyto obavy starého světa jsou dnes stejně neskutečné jako přízraky Marlborougha nebo Wellingtona. Dnes nebojují velmocí o to, co je životně důležité, co se dotýká našeho krbu, našeho každodenního života. Romantická sentimentalita mas nahrává úskočnému realismu vládnoucí třídy“ (s. 315—316).

SEŠIT O MARXISMU A IMPERIALISMU

Obsah

1. Korespondence Marxe s Engelsem

2. Sešitky o marxismu a imperialismu⁹⁷

1. Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels^[307] [Nové příspěvky k životopisu Karla Marxe a Bedřicha Engelse] od F. *Mehringa* 1—11.
2. The Expansion of England^[405] [Expanze Anglie] od J. R. *Seeleye* 15—26.
3. Von deutscher Kolonial- und Weltpolitik^[71] [O německé koloniální a světové politice] od Paula *Dehna* 27—46.

MEHRING. NOVÉ PŘÍSPĚVKY K ŽIVOTOPISU MARXE A ENGELSE

F. Mehring. Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels [Nové příspěvky k životopisu Karla Marxe a Bedřicha Engelse]. Die Neue Zeit, 25. ročník (1907). „Mazziniho politiku pokládám za zásadně pochybenou. Když vyzývá Itálii k okamžitému rozchodu s Rakouskem, hraje tím jen Rakousku do ruky. Na druhé straně se však zapomíná obrátit na tu část Itálie, která je už celá staletí utlačována, na rolníky, a připravuje tak kontrarevoluci nové zdroje. Pan Mazzini zná jen města s jejich liberální šlechtou a citoyens éclairés*. Materiální potřeby italského venkovského obyvatelstva — které je stejně vysáváno, soustavně ubí-

* — osvícenými občany.

jeno a otupováno jako irské — jsou pochopitelně hluboko pod úrovní vznešené frazeologie jeho kosmopoliticko-neokatolicko-ideologických manifestů. Ovšem vysvětlit buržoazii a šlechtě, že prvním krokem k nezávislosti Itálie je úplná emancipace rolnictva a přeměna jejího systému podílného pachtu ve svobodné buržoazní vlastnictví, k tomu by bylo zapotřebí odvahy. Mazzini zřejmě pokládá půjčku ve výši 10 miliónů franků za revolučnější než získání 10 miliónů lidí. Velmi se obávám, že rakouská vláda sama změní v případě krajní nutnosti majetkové poměry v Itálii a zreformuje je „po haličsku“ (s. 58—59).⁹⁸

„Co se pak mne týče, nepatří mi ani zásluha, že bych objevil *existenci tříd v moderní společnosti*, ani zásluha, že bych objevil jejich vzájemný boj. Buržoazní dějepisci vylíčili dávno přede mnou, jak se tento boj tříd historicky vyvíjel, a buržoazní ekonomové popsali jejich ekonomickou anatomii. Můj přínos spočívá v tom, že jsem 1. dokázal, že existence tříd je *spjata pouze s určitými* historickými fázemi vývoje výroby; 2. že třídní boj *vede* nutně k *diktatuře proletariátu*; 3. že tato diktatura je *sama jen PŘECHODEM KE ZRUŠENÍ VŠECH TŘÍD a k beztřídní společnosti*.^{*} Nevědomí mamlasi jako Heinzen, kteří popírají nejen třídní boj, nýbrž i samu existenci tříd, jen dokazují, že přes všechn svůj krvežíznivý a humanisticky se nadýmající štekot pokládají společenské podmínky, v nichž vládne buržoazie, za poslední produkt, za non plus ultra dějin, že jsou jen *sluhové buržoazie*, přičemž toto sluhovství je tím odpornější, čím méně jsou tito mamlasi s to pochopit alespoň velikost a dočasnou nezbytnost tohoto buržoazního panství“ (s. 164—165).⁹⁹

„1. ledna 1870 vydala generální rada tajný oběžník, který jsem sepsal francouzsky — (pro ohlas v Anglii jsou důležité jen francouzské listy, nikoli německé) — o vztahu irského národního boje k osvobození dělnické třídy a |||

* Viz V. I. Lenin, Spisy 25, Praha 1956, s. 422. *Red.*

||| tedy ke stanovisku, které má zaujmout *Mezinárodní sdružení* k irské otázce. Reprodukuji Vám jen docela stručně *podstatné* myšlenky.

Irsko je baštou anglické pozemkové aristokracie. Z vykořisťování této země plyne nejenom její největší materiální bohatství. Čerpá z něho také *svou největší morální sílu*. Anglická pozemková aristokracie představuje fakticky nadvládu Anglie nad Irskem. Pomocí Irska tedy udržuje i svou nadvládu v Anglii.

A naopak: odtáhne-li zítra anglická armáda a policie z Irska, pak *máte v Irsku ihned agrární revoluci*. Pád anglické aristokracie v Irsku však podmiňuje a má nutně za následek *její pád v Anglii*. Tím by byl splněn předpoklad *proletářské revoluce* v Anglii. Poněvadž v Irsku je otázka půdy dosud výlučnou formou sociální otázky, protože je existenční otázkou, otázkou života nebo smrti pro drtivou většinu irského lidu, poněvadž *je zároveň neoddělitelná od národnostní otázky*, je zničení anglické pozemkové aristokracie v Irsku *mnohem snazší* operací než v samé Anglii. Nehledě vůbec na to, že Irové mají *vznětlivější a revolučnější charakter* než Angličané.

Co se týče anglické buržoazie, má předně s anglickou aristokracií společný zájem na tom, aby se Irsko přeměnilo v samé pastviny, které by dodávaly na anglický trh maso a vlnu za nejnižší myslitelné ceny. Má společný zájem na tom, aby se irské obyvatelstvo vyvlastňováním a nucenou emigrací zredukovalo na tak nepatrný počet, že by anglický kapitál (pachtovní kapitál) mohl v této zemi „bezpečně“ fungovat. Má stejný zájem na vyhánění rolníků z půdy v Irsku, jako měla na vyhánění rolníků ze zemědělských obvodů v Anglii a Skotsku. K tomu je nutno přičíst 6000—10 000 liber šterlinků důchodů absentistů a jiných irských důchodů, které nyní plynou ročně do Londýna.

Ale anglická buržoazie má ještě mnohem důležitější zájem na dnešním irském hospodářství.

Dík neustále rostoucí koncentraci pachtů dodává Irsko

neustále své přebytky na anglický trh práce a stlačuje tím mzdy a MATERIÁLNÍ I MORÁLNÍ POSTAVENÍ ANGLICKÉ dělnické třídy.

A to nejdůležitější! Ve všech anglických průmyslových a obchodních centrech je dělnická třída rozštěpena na dva nepřátelské tábory, na anglické proletáře a na irské proletáře. Obyčejný anglický dělník nenávidí irského dělníka jako konkurenta, který snižuje jeho životní úroveň. Pokládá se vůči němu **za příslušníka vládnoucího národa** a stává se tak *proto nástrojem jeho aristokratů a kapitalistů proti Irsku*, upevňuje tím JEJICH NADVLÁDU NAD SEBOU SAMÝM. Má proti němu náboženské, sociální a národnostní předsudky. Chová se k němu asi jako bílá chudina (poor whites) k černochům v dřívějších otrokářských státech americké Unie. Ir mu to oplácí stejnou mincí i s úroky. Spatřuje zároveň v anglickém dělníkovi spoluvníka a stupidní nástroj anglické nadvlády v Irsku. NB

Tento antagonismus je uměle živen a vybičován v tisku, z kazatelny, satirickými časopisy, zkrátka všemi prostředky, které mají vládnoucí třídy k dispozici. V tomto antagonismu je skryto tajemství, proč je anglická dělnická třída bezmocná, přestože je zorganizovaná. Tajemství, proč si třída kapitalistů udržuje moc. Ta si je toho dokonale vědoma.

Tím ale není všemu zlu konec. Jako vlna se přeneslo i za oceán. Antagonismus mezi Angličany a Iry je skrytá příčina konfliktu mezi Spojenými státy a Anglií. Zněmožňuje jakoukoli vážnou a upřímnou spolupráci mezi dělníckými třídami obou zemí. Dovoluje vládám obou zemí, kdykoli se jim to hodí, ulomit hrot sociálnímu konfliktu tím, že je poštvou proti sobě, nebo je-li to nutné, že rozpoutají válku mezi oběma zeměmi.

Anglie jako metropole kapitálu, jako velmoc ovládající světový trh, je zatím pro dělnickou revoluci nejdůležitější zemí, a navíc **jedinou** zemí, kde materiální NB

podmínky této revoluce už dozrály k určitému stupni. Proto je pro Mezinárodní dělnické sdružení nejdůležitější, aby urychlilo sociální revoluci v Anglii. Jediný prostředek, jak ji urychlit, **je dosáhnout nezávislosti Irska.**

Proto je úkolem ‚Internacionály‘, aby všude *především zdůrazňovala* konflikt mezi Anglií a Irskem, aby se všude *otevřeně zastávala Irsko*. Zvláštním úkolem ústřední rady v Londýně je, aby probouzela v anglické dělnické třídě vědomí, že *národní osvobození Irska není pro ni otázkou abstraktní spravedlnosti nebo humánního soucitu, nýbrž první podmínkou jejího vlastního sociálního osvobození*“ (s. 226 až 228).¹⁰⁰

STLAČOVÁNÍ MEZD ZAHRANIČNÍMI DĚLNÍKY A INTERNACIONÁLA

Die Lohndrucker des Auslandes und die Internationale^[283] [Stlačování mezd zahraničními dělníky a internacionála]. Die Neue Zeit, 25. ročník (1907).

„Generální rada v pozvánce anglickým odborům na bruselský kongres 1868 prohlašuje:

„Hlavní zásadou Sdružení je, že produkt práce má patřit dělníkovi, že základem společnosti má být *bratrství práce* a že dělníci všech zemí se musí oprostít od malicherného hašteření a *národnostních antipatií*, aby mohli společně bojovat proti kapitálu. *Práce nemá vlast*. Dělník musí všude bojovat proti stejnému zlu. Kapitál je jen nahromaděná práce. Proč má být dělník otrokem svého vlastního produktu? Kapitalisté příliš dlouho těžili z národní izolovanosti synů práce. Zahraniční konkurence je vždycky příhodnou záminkou k snižování mezd“ (s. 511 až 512).

„Neustálému nářku anglických kapitalistů, že delší

pracovní doba a nižší mzda dělníků na kontinentě si vynucuje snižování mezd, lze s úspěchem čelit jen snahou vyrovnat pracovní dobu a mzdy v celé Evropě na stejnou úroveň.* To je jeden z úkolů Mezinárodního dělnického sdružení“ (s. 512).

„To je vskutku jediný způsob, jak zabezpečit vymoženosti té části mezinárodního proletariátu, která žije v příznivějších podmínkách. Tyto vymoženosti budou vždycky ohroženy, dokud jich užívá jen menšina, a budou ohroženy tím více, čím nižší je úroveň většiny proletářských mas ve srovnání s touto menšinou. To se týká mas uvnitř jedné země i v rámci celého světového trhu. Vyspělý proletariát se může ubránit, jen bude-li solidární, bude-li podporovat ty, kteří zůstali pozadu, nebude-li se před nimi uzavírat, distancovat se od nich a vyvyšovat se nad nimi. Tam, kde se proletariát pod vlivem **krátkozrakého kastovníctví** přidržuje této poslední metody, tato metoda dříve či později selhává a stává se jedním z nejnebezpečnějších prostředků k oslabování proletářského osvobozovacího boje“ (s. 512).

NB

SEELEY. EXPANZE ANGLIE¹⁰¹

The Expansion of England [Expanze Anglie] od J. R. Seeleye, magistra věd.

„Hlavním charakteristickým rysem evropských států 18. a 17. století, na který se často zapomíná, je skutečnost, že každá z pěti velmocí na západě Evropy měla své impérium v Novém světě. Do 17. století se takováto situace teprve začínala utvářet a po 18. století už přestala existovat. Obrovské, nesmírné důsledky Kolumbova objevu se začaly projevovat velmi pomalu; uplynulo celé 16. století, než se většina těchto evropských

* Podtrženo redakcí Die Neue Zeit. Red.

národů rozhýbala a začala uplatňovat nároky na svůj podíl v Novém světě. Téměř do konce tohoto století neexistovalo nezávislé Holandsko, tím spíše tedy nemohlo existovat ani Velké Holandsko. Anglie a Francie se v tomto století také ještě nestaly držiteli kolonií. Francie sice již pomýšlela na založení kolonie v Severní Americe, o čemž dosud svědčí název Karolína, odvozený od jména francouzského krále Karla IX., ale Španělé ze sousední Floridy tomu zabránili. O něco později zmizela úplně beze stopy kolonie sira Waltera Raleigha, založená nedaleko tohoto místa. A tak téměř po celé toto století zůstával Nový svět v držení dvou velmocí, které se nejvíce zasloužily o jeho objevení, Španělska a Portugalska, přičemž Španělsko upíralo své zraky především k Americe, kdežto Portugalsko k Asii, dokud v roce 1580 oba tyto státy nesplynuly v unii, existující 60 let. Během sedmi let od 1595 do 1602 začínají rozsáhlý boj za vytvoření svého impéria Holanďané a po nich Francie a Anglie v prvních letech 17. století, tj. za vlády našeho krále Jakuba I.

V 19. století soupeření těchto pěti velmocí v Novém světě ustalo. Ustalo ze dvou příčin: v důsledku válek za nezávislost, v nichž se zaoceánské kolonie oddělily od metropolí, a v důsledku koloniálních výbojů Anglie. Popsal jsem již stoletou válku, v níž byly državy Velké Francie pohlceny Velkou Británií. Velké Holandsko rovněž utrpělo značné ztráty, když pozbylo mys Dobré naděje a Demeraru, o které je připravili Angličané. Ale ještě i dnes můžeme mluvit o Velkém Holandsku, připomeneme-li si velkolepou kolonii Jávu, která má alespoň 19 miliónů obyvatel. K pádu Velkého Španělska a Velkého Portugalska došlo v našem století, za života lidí, kteří jsou ještě mezi námi. Hodnotíme-li události méně podle rozruchu, který vyvolávají v dané chvíli, nýbrž spíše podle jejich nesporných důsledků, musíme označit tuto událost za jednu z nejdůležitějších v dějinách světa, neboť byla počátkem nezávislého života téměř celé Jižní a Střední Ameriky. Proběhlo to převážně v dvacátých letech tohoto století jako důsledek řady povstání; pátráme-li po jejich původu, shledáme,

že je vyvolal úder, který zasadil Španělsku a Portugalsku Napoleonův vpád, takže fakticky jedním z důležitých, ne-li nejdůležitějším důsledkem Napoleonových činů byl pád Velkého Španělska a Velkého Portugalska a nezávislost Jižní Ameriky.

Všechny tyto velké převraty, o nichž bezpochyby jen málokdo z vás něco ví, způsobily, že západoevropské velmoci, s výjimkou Anglie, byly v podstatě odříznuty od Nového světa. To platí ovšem jen přibližně. Španělsko stále ještě ovládá Kubu a Portoriko, Portugalsko má rozsáhlé državy v Africe, Francie začala vytvářet nové impérium v Severní Africe. Nicméně mezinárodní postavení těchto čtyř velmocí doznalo podstatné změny. Staly se opět převážně čistě evropskými státy, jakými byly předtím, než Kolumbus přeplul Atlantský oceán“ (s. 62—64).

„Vidíme tedy, že 17. a ještě více 18. století jsou obdobím, kdy byl Nový svět určitým způsobem spojen s pěti západními státy evropského systému. Toto spojení podmiňuje a určuje všechny války a smlouvy, veškeré mezinárodní vztahy Evropy v tomto období. V předešlé přednášce jsem uvedl, že boj mezi Anglií a Francií v těchto stoletích nemůžeme pochopit, pokud bereme v úvahu pouze Evropu, neboť bojujícími stranami byly vlastně dvě světové velmoci — Velká Británie a Velká Francie. Dnes zdůrazňuji, že tedy stejně tak v dějinách tohoto období musíme vždy místo Holandsko, Portugalsko a Španělsko číst Velké Holandsko, Velké Portugalsko a Velké Španělsko. Podotýkám rovněž, že tento stav věcí nyní již pominul: španělskou říši, a v podstatě i portugalskou a holandskou, stihl týž osud jako francouzskou říši. Ale Velká Británie stále zůstává. Tak pochopíme historický původ a charakter tohoto impéria“ (s. 64—65).

„Byli jsme zavlčeni do dvou velkých válek hlavně pro naše kolonie, a definitivní roztržku nevyvolal ani tak nátlak Anglie na kolonie, jako spíše nátlak kolonií na Anglii. Když jsme jim ukládali daně, pak jen proto, abychom splatili dluhy, které jsme si kvůli nim nadělali, a se zcela přirozenou hoř-

ností jsme pozorovali, že jsme sami pomohli našim koloniím obejít se bez nás, když jsme v jejich zájmu zlikvidovali panství Francouzů v Severní Americe“ (s. 75).

„Ve středověku nebyla Anglie z hospodářského hlediska pokročilou zemí, spíše zaostalou. Hlavní obchodní země na ni podle všeho hleděly svrchu. Stejně jako se dnes Anglie dívá na obchodní a bankovní systém zemí, jako je Německo nebo dokonce i Francie, jako na staromódní — ve srovnání s anglickým, tak se museli dívat na Anglii Italové ve středověku. Při jejich městském životě, rozsáhlých obchodních styčích a obratnosti v obchodních operacích museli počítat Anglii, stejně jako Francii, mezi zaostalé agrární a feudální země, ležící mimo hlavní myšlenkový proud té doby“ (s. 96—97).

„*Soupeření* mezi pěti západoevropskými námořními velmocemi o Nový svět — to je pojem, který zahrnuje většinu historických událostí 17. a 18. století. Je to jedno z oněch zobecnění, která unikají naší pozornosti, pokud studujeme jen dějiny jednotlivých států“ (s. 108).

„Jakým způsobem jsme dobyli Indii? Nebyl to přímý výsledek našeho obchodu s Indií? A to je jen jeden z mnoha názorných příkladů ilustrujících zákon, který ovládl anglické dějiny 17. a 18. století, zákon úzké souvislosti mezi válkou a obchodem, podle něž pak po celé toto období obchod přirozeně vede k válce a válka ožívuje obchod. Už jsem se zmínil, že války 18. století byly neporovnatelně větší a těžší než války středověké. Války 17. století byly také velké, i když ne v takové míře. Právě v těchto stoletích se Anglie stále více měnila v obchodní zemi. A čím více se v tomto období rozvíjel její obchod, tím se stávala bojovnější“ (s. 120).

„Vskutku není snadné ospravedlnovat jednání těch, kdo vytvořili Velkou Británii“ (s. 145).

„Zeptáte se možná, zda můžeme očekávat nebo si přát, aby vzkvétala, jestliže vznikla ze zločinu. Ale bůh, který se zjevuje v dějinách, soudí obvykle jinak. V dějinách nepozorujeme, že by nezákonnou kořist jedné generace určitě nebo jen pravděpodobně ztrácela generace příští“ (s. 146).

„V 17. století postupně vzrůstalo naše koloniální impérium i náš podíl na obchodu s otroky. Utrechtskou dohodou byl tento podíl takřka potvrzen a stal se ‚hlavním objektem anglické politiky‘“ (tato věta je převzata od Mr. Leckyho. Viz *History of England in the Eighteenth Century* [Dějiny Anglie v osmnáctém století], II, s. 13). „Obávám se, že od té doby jsme zaujali vedoucí místo v obchodu s otroky a pošpinili se více než jiné národy jeho úděsnými a odpornými zvěrstvy“ (s. 148).

„Řekl jsem již, že v dnešním světě ztratila vzdálenost do značné míry svůj význam a že některé příznaky svědčí o příchodu doby, kdy státy budou mnohem rozsáhlejší než doposud“ (s. 308).

P. DEHN. O NĚMECKÉ KOLONIÁLNÍ A SVĚTOVÉ POLITICE

Von deutscher Kolonial- und Weltpolitik [O německé koloniální a světové politice] od Paula Dehna. (Druhé vydání, Berlín 1907.)

„Dnes se plaví po mořích, nepočítáme-li válečné lodi, asi 40 000 velkých obchodních lodí, parníků i plachetnic o netto tonáži 25 miliónů registrovaných tun a s přepravní kapacitou 61 miliónů tun po 1000 kilogramech“ (s. 37).

„Ročně vynáší* Angličanům přes 180 miliónů marek, Němcům (při 220 rybářských parnicích) kolem 25 a Francouzům 10 miliónů marek“ (s. 39).

„Mořské pobřeží Německa měří jen 1270 kilometrů a činí pouze čtvrtinu jeho suchozemských hranic, zatímco Francie je obklopena mořem ze tří stran a její pobřeží měří 3175 kilometrů“ (s. 41).

„Podle výpočtů profesora dr. Eckerta v jeho knize *Die*

* — rybolov na otevřeném moři. *Red.*

Seeinteressen Rheinlands und Westfalens [Námořní zájmy Porýní a Vestfálska] (1906) prochází třetina veškerého německého námořního dovozu a mnohem více než pětina jeho veškerého námořního vývozu holandskými a belgickými přístavy“ (s. 42).

„Začátkem roku 1907 podrobilo obchodní jednatelství Veritas sčítání 14 656 parníků s 18,9 miliónu registrovaných tun. Z toho připadalo na Anglii 6249 parníků s 9,8 miliónu tun, na Německo 1351 s 2,1, na Severoamerické státy 885 s 1,2 a na Francii 586 s 0,7 miliónu tun. Z celkového počtu 26 579 plachetních lodí se 7,5 milióny registrovaných tun připadalo nejvíce na Anglii, a to 6338 lodí s 1,8 miliónu tun. Pak následovaly Severoamerické státy 3695 lodí s 1,5 miliónu tun, Francie 1356 a Německo 991, obě s 0,5 miliónem tun. V období od roku 1882 do roku 1905 vzrostla tonáž anglické lodní dopravy Suezským průplavem o 103 %, tonáž německé lodní dopravy pak o 1561 %!“ (s. 43).

„Podle údajů americké statistiky činí rozloha všech uhelných ložisek na celém světě asi 1 500 000 km². Z toho připadá 520 000 na Čínu, 500 000 na Severoamerické státy, 169 000 na Kanadu, 91 000 na Britskou Indii, 62 000 na Nový Jižní Wales, 52 000 na Rusko, 31 000 na Anglii, 14 000 na Španělsko, 13 000 na Japonsko, 5400 na Francii, po 4600 na Rakousko, Uhry a Německo a 1300 na Belgii. Jejich využití závisí na hloubce, kvalitě a poloze uhelných ložisek.“

„Podle anglických informací bylo v roce 1905 vytěženo celkem asi 840 miliónů tun kamenného uhlí v hodnotě asi 6 miliard marek. (Viz tabulku na s. 701.)

83 % veškeré těžby připadalo na tři země s největší těžbou uhlí“ (s. 46—47).

„V období 1883—1903 vzrostla spotřeba uhlí v Anglii o 24 %, v Německu o 102 %, v Severoamerických státech o 129 %“ (s. 47).

„Téměř tři čtvrtiny anglického vývozu uhlí jdou do kontinentální Evropy a do Středozeří“ (s. 55).

Světová těžba kamenného uhlí v roce 1905

	V miliónech tun	% z celkového množství	na 1 obyvatele
Severoamerické státy	350,8	41 %	4,25 tuny
Velká Británie	236,1	28	5,5
Německo	119,3	14	2
Francie	34,8	4	1
Belgie	21,5	2,7	3
Rusko	19	2,3	
Japonsko	10	1,2	
Britská Indie	8,4	} 3,5	
Kanada	7,8		
Austrálie	9,8		
Britská Jižní Afrika	3,6		
Ostatní země	19,1		
	840		

„Angličané zřídili na svých asi 40 vojenských námořních základnách ve všech částech světa velké uhelné sklady“ (s. 56—57).

„Zásoby tam nashromážděné činí milióny tun. Peez jednou nazval tyto uhelné sklady milníky anglického panství na moři“ (s. 57).

„Přepočteme-li přepravní náklady anglického vývozu uhlí do různých zemí v průměru jen na 5 marek za tunu, pak při celkovém vývozu 58 miliónů tun v roce 1906 to pro anglickou lodní dopravu znamená roční příjem asi 300 miliónů marek za přepravné“ (s. 57—58).

„Bohužel se dosud ještě nepodařilo vytlačit anglické uhlí z oblastí Severního a Baltského moře. Dokonce i Berlín stále ještě odebírá šestinu potřebného uhlí (většinou koks) z Anglie“ (s. 62).

„Těžkou situaci německého průmyslu v zásobování bavlnou ilustroval statistickými údaji státní tajemník Dernburg. Zvýšení ceny o 4 feniky za libru zvyšuje náklady na světovou spotřebu bavlny o 320 miliónů marek. Ale růst cen od roku 1899 představuje miliardy! V roce 1905 Německo spotřebo-

valo 1,6 miliónu balíků a platilo v poslední době, podle toho, jak kolísaly ceny u newyorských spekulantů spekulujících na vzestup, ročně o 150—200 miliónů marek *vice** než dříve, tj. 5—7krát více, než činí jeho roční subvence koloniím. Téhož daně, tohoto tributu, placeného do zahraničí, se musí zbavit.

Aby se angličtí obchodníci a továrníci vyhnuli vlivu burzovní spekulace, objíždějí stále častěji jižní státy a nakupují potřebné suroviny na místě. Angličtí továrníci zakoupili velké pozemky v Texasu, aby tam mohli sami pěstovat bavlnu anebo propachtovávat pole“ (s. 81).

„Ve Spojených státech stoupl počet vřeten ze 14,6 miliónu v roce 1890 na 23,2 miliónu v roce 1906“ (s. 82).

„Spotřeba Spojených států v roce 1906 činila 4,8 miliónu balíků (proti pouhým 3,6 miliónu balíků ve Velké Británii a 1,6 v Německu). Začátkem šedesátých let 19. století Spojené státy spotřebovávaly 20 % své sklizně, v osmdesátých letech 32 %, v devadesátých 35 % a od roku 1900 až 40 %“ (s. 82).

„Jakmile Spojené státy už nebudou muset hledat odbyty pro větší část své bavlny v zahraničí, stane se zásobování světového trhu bavlnou otázkou moci“ (s. 83).

„Spojené státy, které jsou pánem na trhu bavlny, mají neobyčejně ostrou zbraň proti Evropě, svá vývozní cla. Evropské státy se musí stůj co stůj zbavit tohoto Damoklova meče. Zde se nelze ohlížet na žádné oběti. Nakonec je to otázka moci, která však může být vyřešena pokojnou prací“ (s. 87—88).

„Zástupci evropského bavlnářského průmyslu se po výstřelcích newyorské spekulace s bavlnou roku 1903 scházeli z iniciativy Výboru pro koloniální hospodářství na mezinárodních kongresech v polovině roku 1904 v Curychu, v dubnu 1905 v Bruselu, v červnu 1906 v Manchesteru a v květnu 1907 ve Vídni, aby se radili o protiopatřeních“ (s. 88).

„Podporovat bavlnářství pod německou vlajkou je jedním z nejdůležitějších úkolů německého koloniálního hospodář-

* Podtrženo Dehmem. *Red.*

ství a koloniální politiky. To si uvědomoval už Bismarck“ (s. 90).

„Podpora bavlnářství v koloniích nejen vytvoří Německu vyhlídky na zabezpečení nezbytných surovin, ale napomůže i trvalému rozkvětu kolonií samých, které se budou rozvíjet jako spotřebitelé německých průmyslových výrobků.

Od pěstování bavlny v německých koloniích očekává sociální demokrat Calwer výhody i pro německé dělníky...“ (Sozialistische Monatshefte, 1907, 3. sešit) (s. 96—97).

„Anglie disponuje v Africe 18 369 kilometry železnic, Francie 5657, Německo 1398, Portugalsko 1173, Itálie 115 a stát Kongo 642 kilometry“ (s. 104).

„Odpůrci kolonií, nebereme-li v úvahu sociálně demokratické nihilisty, se přes všechny své výklady přece jen zdrželi konečných závěrů — neodhodlali se prohlásit, že državy, které vyžadují tak značné subvence, jsou bezcenné; nevyslovili požadavek, abychom se vzdali těchto držav, a to bylo od nich moudré, neboť tento konečný závěr by ukázal nesprávnost celého jejich stanoviska“ (s. 113—114).

„Zvláště zuřivou kampaň proti německé koloniální politice rozvinuli sociálně demokratičtí agitátoři a tiskové orgány před volbami 1907; ústřední orgán o této politice psal, že ‚se snaží založit nový německý otrokářský stát za cenu majetku a krve německého proletariátu‘. Této politice měl být, podle jejich názoru, zasazen ‚zdrucující úder‘.

Přes to všechno se i v sociálně demokratickém táboře ozývaly hlasy pro kolonie a byly zavrhovány názory těch, kdo se posměšně vyjadřovali o německých koloniích jako o bezcenných písčitéch pouštích.

Námítky proti příkře odmítavému stanovisku sociálních demokratů k německé koloniální politice vyjádřil začátkem roku 1907 v časopise Sozialistische Monatshefte bývalý sociálně demokratický poslanec Calwer“ (s. 121).

„Soudruh Calwer ukázal, že chápe požadavky světové situace, když v březnu 1907 vystoupil v časopise Sozialistische Monatshefte proti nepřátelskému postoji sociálně demokratic-

kého stranického vedení vůči německému loďstvu“ (s. 130).

„Calwer se zcela oprávněně vysmívá těm soudruhům, kteří se domnívají, že v Německu lze bez dlouhého rozmýšlení zvýšit mzdy na anglickou nebo severoamerickou úroveň, aniž se předem postaráme o pozice Německa v koloniích a na světovém trhu“ (s. 132).

„V roce 1905—1906 činil dovoz do Persie přibližně 140 miliónů marek. Z toho připadalo na Rusko 70, na Anglii 30, na Britskou Indii 16, na Francii 8, na Rakousko-Uhersko 5 a na Německo sotva 3 milióny marek“ (s. 148—149).

„Bude-li někdy Bagdádská dráha pod vedením Němců skutečně dostavěna a Angličané neupustí od svých vytčených cílů, může se dosud izolovaný Perský záliv stát ohniskem světových politických bouří“ (s. 158).

„Zainteresované státy, především Anglie, ale i Francie, Holandsko a Dánsko, musí vzhledem k Monroeově doktríně počítat s možnou ztrátou svých kolonií v nejbližší budoucnosti“ (s. 196).

„Podle polooficiálních údajů činil koncem roku 1904 německý kapitál investovaný do pozemků, průmyslu, železnic a obchodu 5—6 miliard marek v celé Americe a 2,8—3,4 miliardy marek jen ve Střední a Jižní Americe“ (s. 229).

„Předpokládá se, že do kanadských pozemků a továren bylo investováno přes 2 miliardy marek kapitálu ze Spojených států.

Podle polooficiálních zpráv z poloviny roku 1907 dosahovaly kapitálové investice Spojených států v Mexiku asi 3,5—4 miliardy marek“ (s. 232—233).

„Podle uzavřené dohody si dvě největší elektrotechnické společnosti v Evropě a Americe, Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft v Berlíně a General Electric Company v New Yorku rozdělily světový trh na dvě zájmové oblasti. Přitom americká společnost dokázala prosadit, že jí byla přenechána jako výlučná oblast jejího podnikání i Střední a Jižní Amerika“ (s. 249).

„Tam, kde byla zavedena preferenční cla, nestačila vy-

tlačit zahraniční obchod. Taková preferenční cla budou vždycky zaváděna jen ve velmi omezeném rozsahu, neboť místní zájmy, zejména zájmy rozvíjejících se průmyslových odvětví, ale i zájmy upadajícího zemědělství vyžadují nejen jistou ochranu, ale i odstranění všech cizích monopolů. Tento rozpor je tak velký, že zabrání zastáncům imperiálních britských i panamerických celních snah dosáhnout jejich konečného cíle — vytvořit zcela uzavřenou celní unii.

Proti oběma těmto útvarům mluvil celý novodobý vývoj světového hospodářství, pro nějž je typická snaha rozšířit mezinárodní směnu odstraněním umělých překrad, potřeba silných států získat volné působiště pro hospodářskou činnost za vlastními hranicemi a dokonce i za hranicemi vlastního světadílu. Snahy vytvořit velké soběstačné celní unie ustoupily fakticky do pozadí“ (s. 254—255).

„V Evropě neprobíhá boj o hegemonii. Vyvolá-li ho Anglie, vůbec nemusí vést k válce. Dokud je u moci liberální vláda, je mír zajištěn, protože k jejím nejvěrnějším stoupencům patří právě ti angličtí přátelé světového míru, kteří nechovají k Německu žádné nepřátelství“ (s. 329).

SEŠIT IMPERIALISMUS

Obsah

*Imperialismus*¹⁰²

Reventlow^[371] [1—4]

Kautsky. Sozialismus und Kolonialpolitik^[222] [Socialismus a koloniální politika] [21—22]

Engels^[101] (dopis z 12. 9. 1882) — s. 23—25

Quadflieg^[363] [27—40 a 17—20]

REVENTLOW.

ZAHRANIČNÍ POLITIKA NĚMECKA 1888—1913

Deutschlands auswärtige Politik 1888—1913 [Zahraniční politika Německa 1888—1913] od hraběte Ernsta *Reventlowa*, Berlín 1914.

Čtvrtá část

„Od roku 1903 k tomu přistoupil jako nebezpečný příznak německý projekt Bagdádské dráhy schválený Tureckem“ (s. 314).

„Dodáme-li k tomu, že hlavním úkolem Balkánského výboru byla cílevědomá politická propaganda, nemusíme dokazovat, jakým mocným a přitom neodpovědným pomocníkem oficiální politiky Anglie byl tento výbor, disponující obrovskými peněžními prostředky“ (s. 314).

„Spojitost mezi Sandžackou a budoucí Bagdádskou dráhou byla zřejmá“ (s. 317).

„V roce 1906 napsal časopis *Revue Slave*, vycházející v Paříži, že všichni Slované ve střední Evropě a na Balkáně musí

usilovat o velkou celní unii s Ruskem, Uhrami, Rumunskem a Řeckem. „Všechny tyto národy by takovouto unií nesporně získaly mnohem více než celní unií s Německem... Obnovená síla Ruska bude neotřesitelná, jakmile všechny slovanské síly sjednocené pod jeho morální záštitou vystoupí jako rozhodní odpůrci jakékoli politiky hrubého násilí“ (s. 318).

„Od samého počátku mělo hnutí výrazný židovský nádech, což je spojilo s centry evropského kapitálu. Mladoturecké hnutí bylo vždy podporováno z Francie a Anglie, zejména prostřednictvím Balkánského výboru“ (s. 319).

„Dne 19. července 1908 král Eduard VII. navštívil ruského cara a sešel se s ním na Revalské rejdě. Tato schůzka korunovala anglo-ruské sblížení a v evropském politickém světě vyvolala senzaci“ (s. 319).

„Musíme si ovšem vybavit v paměti obraz neklidné nálady, která vládla v letech 1906—1908 v Evropě vůbec a zejména v Německu. Viděli jsme, jak se v letech 1906—1907 stále více potvrdzoval reálný politický význam výstižného výrazu ‚obklíčení‘ Německa, které uskutečňoval král Eduard svou politikou dohod. Středozemskými dohodami a dohodou s Ruskem se zdál být kruh uzavřen“ (s. 320).

„Mluvilo se o dalekosáhlém plánu rozdělení Turecka“ (s. 322).

„Překvapení v Londýně bylo dokonalé, a právě tak v Paříži“ (s. 327).

„Bylo nesporné, že pokud Německo podpoří dualistickou monarchii jen podmíněčně a s výhradami, bude tato monarchie vystavena velmi silnému nátlaku mocností Dohody, to znamená, že od určitého okamžiku Anglie a Rusko budou usilovat o opak, aby tímto nátlakem ukázaly, že Rakousko-Uhersko udělá dobře, připojí-li se k Trojdohodě; bylo by to pro ně výhodnější než spojenectví s Německou říší“ (s. 332).

KAUTSKY.
SOCIALISMUS A KOLONIÁLNÍ
POLITIKA

Karl Kautsky. Sozialismus und Kolonialpolitik [Socialismus a koloniální politika]. Berlín 1907.

„Tuto úlohu nejsilnějšího podnětu rozvoje výrobních sil kapitalistický výrobní způsob už přece sehrál. Už v osmdesátých letech minulého století dospěl kapitalistický výrobní způsob k hranici, za níž se stále více stává překážkou dalšího rozvoje výrobních sil. Ještě ne v tom smyslu, že znemožňuje jakýkoli jejich další růst; naopak, k takovému růstu stále ještě dochází; ale v tom smyslu, že se už stal možným takový výrobní způsob, při němž by se produktivita rozvíjela rychleji než za kapitalistického výrobního způsobu, a že kapitalistický výrobní způsob je v zájmu sebezáchovy nucen klást stále větší překážky rozvoji produktivity“ (s. 35).

„Socialismus se dnes už stal ekonomickou nutností. Doba jeho příchodu je jen otázkou síly. Vypěstovat v proletariátu tuto sílu organizováním a výchovou je dnes, více než kdy jindy, nejdůležitějším úkolem sociální demokracie. Není nic podivnějšího než ti socialisté, kteří se domnívají, že se vedle toho musí starat i o další rozvinutí síly kapitalismu“ (s. 37).

ENGELS. DOPIS Z 12. ZÁŘÍ 1882 *

Dopis Bedřicha Engelse (12. září 1882)

[„Je to již čtvrt století (1907—1882 = 25), co v Německu začalo hnutí za kolonie. Protože jsem se zabýval studiem tohoto hnutí, otázel jsem se jednou Bedřicha Engelse, jak se stavějí angličtí dělníci ke svým koloniím.“]**

* Engelsův dopis (s předmluvou a doslovem Kautského) je uveřejněn na konci Kautského brožury (viz výše) jako příloha. *Red.*

** Tento odstavec, který je Kautského úvodem k Engelsovu dopisu, Lenin přeškrtl. *Red.*

Na to *mi Engels* odpověděl 12. září 1882:

„Ptáte se mě, co si angličtí dělníci myslí o koloniální politice? No přesně totéž, co si myslí o politice vůbec. Vždyť tady není žádná dělnická strana, jsou tu jen konzervativci a liberální radikálové, a DĚLNÍCI SE ČILE PŘIŽIVUJÍ NA ANGLICKÉM MONOPOLU NA SVĚTOVÉM TRHU A V KOLONIÍCH.* Podle mého názoru se vlastní kolonie, tj. země osídlené evropským obyvatelstvem, Kanada, Kapsko, Austrálie, **vesměš osamostatní**; naproti tomu pouze porobné země obydlené domorodci, Indie, Alžírsko, holandské, portugalské a španělské državy, bude muset prozatím převzít proletariát a **vést je** co nejrychleji **k samostatnosti**. Jak se bude tento proces vyvíjet, těžko říci, **Indie možná provede revoluci, dokonce je to velmi pravděpodobné**, a poněvadž osvobozující se proletariát **nemůže vést koloniální války, bude se to muset nechat běžet svou cestou**, přičemž se to samozřejmě neobejde bez všelijakého ničení, ale něco takového je už nerozlučně spojeno s každou revolucí. Totéž by se mohlo odehrát i někde jinde, například v Alžírsku a v Egyptě, a bylo by to **pro nás**** určitě to nejlepší. **Budeme mít dost práce doma**. Jakmile bude reorganizována Evropa a **Severní Amerika**, vznikne tím taková kolosální moc a takový **příklad**, že polocivilizované země samy od sebe půjdou za nimi; o to se **postarají už jen ekonomické potřeby**. Ale jakými sociálními a politickými fázemi budou pak ještě tyto země muset projít, než rovněž dospějí k socialistické organizaci, o tom myslím můžeme dnes pronášet jen dost jalové hypotézy. Pouze jedno je jisté: **vítězný proletariát nemůže žádný cizí národ nějak oblažovat proti jeho vůli**,

NB

NB

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 423. Red.

** Podtrženo v Kautského brožůře. Red.

||| *aniž by tím podkopal své vlastní vítězství. Čímž se přirozeně nikterak nevypluční obranné války nejrůznějšího druhu.**

Ty egyptské události nastrojila ruská diplomacie. Gladstone si má vzít Egypt (ještě jej zdaleka nemá, a bude-li jej mít, ještě zdaleka jej nemusí udržet), aby si Rusko mohlo vzít Arménii; což by ovšem podle Gladstona bylo opět osvobození křesťanské země z mohamedánského jha. *Všechno ostatní na té záležitosti je zdání, lež, záminka.*** Brzy se ukáže, zda jim ten povedený plán vyjde.¹⁰³

„Konec dopisu se týká obsazení Egypta Angličany po egyptském povstání pod vedením Arabi paši. K této otázce byl nedávno uveřejněn Engelsův dopis z 9. srpna 1882, v němž Engels varuje, aby se k egyptskému národnímu hnutí nepřistupovalo jen citově. Z toho byl vyvozen závěr, že prý Engels přijal anglickou anexi Egypta se zvláštními sympatiemi. Dnes vidíme, jak málo to odpovídá skutečnosti“ (s. 79—80).***

QUADFLIEG.

RUSKÁ EXPANZIVNÍ POLITIKA V LETECH 1774—1914

Russische Expansionspolitik von 1774 bis 1914 [Ruská expanzivní politika v letech 1774—1914] od dr. Franze *Quadfliega*. Berlín 1914.

„Mezitím Anglie kuvajtskou smlouvou přenesla rozpory, které měla s Ruskem v turecké otázce, do Arménie a Malé Asie, Rusko potají vyvíjí činnost v Arménii, Francie vztahuje ruce po Sýrii a Německo chce ovládnout územní oblast na Eufratu. Turecká otázka bude tedy s malými přestávkami znepokojovat Evropu snad ještě celé století a ruská diplomacie musí věnovat větší pozornost jihoasijské otázce. Rozsáhlá

* Viz V. I. Lenin, Spisy 22, Praha 1959, s. 378—379. *Red.*

** Podtrženo v Kautského brožuře. *Red.*

*** Tento odstavec je doslovem Kautského k Engelsovu dopisu. *Red.*

expanzivní politika Ruska v Asii dále znamená, že i jeho budoucnost je na moři; bez silného a volně se pohybujícího loďstva nemůže být ruská Asie; průjezd Marmarským mořem má pro ruskou námořní politiku o to větší význam, že Rusko v roce 1905 znovu ztratilo své výhodné postavení ve východní Asii“ (s. 96).

„Avšak i po smlouvě o rozdělení ze 7. srpna 1907 mohly být uvedené plány uskutečněny bez porušení práv stanovených ve smlouvě. Tato smlouva z roku 1907 rozděluje Persii na tři části: na ruskou a anglickou oblast vlivu a na společné pásmo obou velmocí. Anglická a ruská vláda se vzájemně zavazují, že nebudou v příslušných oblastech vlivu získávat koncese politické nebo obchodní povahy, ani že nebudou napomáhat k jejich získání příslušníkům vlastního nebo třetího státu. Celý sever Persie, tj. severně od čáry Kasre — Širín — Isfahán — Jazd — Zulfikár až k místu, kde se stýkají perské, afghánské a ruské hranice, je vyhrazen Rusku, zatímco Anglie bude mít pod svým vlivem východ, tj. oblast jihovýchodně od čáry Bandar-Abbás — Kermán — Bírdžand — Gazik“ (s. 134).

„Závěrečným aktem anglo-ruské politiky je anglo-turecká dohoda Hakkiho paši uzavřená v Londýně roku 1913, k níž se budeme muset ještě vrátit při rozboru ruské politiky v Malé Asii. Podle této dohody Anglie získala konečný úsek Bagdádské dráhy Basra — Bagdád, tzn. další část linie Kypr — Indie. Dále se Turecko zřeklo Kuvajtského sultanátu, jehož závislost na Turecku byla sice vždycky jen slabá, ale nyní se musel stát vazalským státem Anglie. Tím se celé jihozápadní pobřeží Perského zálivu od ústí Eufratu až po Hormuzský průliv stává anglickým“ (s. 135).

„Ruská politika v Persii je méně úspěšná než anglická, protože Anglie může ohrožovat Persii od moře“ (s. 136).

„V poslední době se Rusko znovu vrátilo ke své dřívější politice podněcování povstání, tj. opět používá svých Arménů jako agentů k vyvolávání povstání v tureckých oblastech; ostatně zatím se o tom nedá mnoho říci. Naproti tomu Anglie

využila balkánských zmatků 1913 k pokojnému provedení reforem, aby Rusko nemělo důvod k zasahování do záležitostí Turecka; kdyby však byl takový zásah nutný, byla by k tomu povolána Anglie, neboť Turecko jí slíbilo provádět reformy. Kuvajtskou smlouvou Anglie zaručuje sultánovi asijské državy Turecka na 40 let, tj. získává právo při dobytelských pokusech Ruska opět vystoupit jako ochránkyně Turecka a znovu vzít Rusům to, co případně získali. Na oplátku se Turecko zavazuje provést reformy v Arménii, v Anatólii a vůbec v maloasijských oblastech, kde je zčásti křesťanské obyvatelstvo“ (s. 146—147).

„Podle uvedených zpráv Anglie zaručila územní celistvost nynějšího Turecka na 40 let, a to je nyní důležité vzhledem k Rusku, které vyvíjí podvratnou činnost v Arménii,“ píše Rohrbach“ (s. 147).*

„Toto budování dopravní sítě, zahrnující železnice, vodní cesty a vojenské silnice, svědčí o tom, že Rusko nepovažuje jihoasijskou otázku za vyřešenou. Naopak, tato plánovitá výstavba dokazuje, že o tom, kdo bude jediným pánem jižní Asie, mají ve vhodné chvíli rozhodnout zbraně“ (s. 171).

„Již v roce 1903 se kníže Ito vyslovil pro rusko-japonské spojení, neboť jednotný postup by musel značně usnadnit rozdělení Čínské říše a přitom by každý z účastníků mohl být dostatečně uspokojen“ (s. 173).

„Rusko-japonská smlouva ze 17. (30.) července 1907 ukazuje nové zaměření ruské i japonské politiky. Anglie se tak octla v izolaci a anglo-japonské spojení ztratilo do značné míry na významu“ (s. 173—174).

„Brzy po japonsko-ruské dohodě uzavřela Anglie s Ruskem konvenci ze 7. srpna 1907, již se Rusko dočasně zřeklo dalšího pronikání do Afghánistánu“ (s. 174).

„Pokračováním politiky rusko-japonského sblížení byla smlouva ze 4. července 1910, která se velmi podobá obrannému spojení“ (s. 219).

* Münchner Neueste Nachrichten, č. 280, 4. 4. 1913. *Red.*

„Tato smlouva byla rozšířena dodatečnou dohodou ze 7. května 1911. Oba státy se zavázaly vzájemně respektovat příslušné zájmové oblasti v Mandžusku a postavit se na odpor každému cizímu vměšování. Za to Japonsko nechalo Rusku úplnou volnost jednání v Mongolsku“ (s. 220).

„V té době však Rusko začalo rozvířovat mongolskou otázku, k čemuž mělo souhlas Japonců podle dohody ze 7. května 1911. Mongolská knížata, opírajíce se o revoluci a o to, že čínská imigrační politika, při níž za pokojnými přesídlenci přicházely vojenské síly, znamenala porušení smluv mezi Mandžuy a chalchskými kmeny, vyhlásila nezávislost své oblasti. Rusko si pospíšilo uzнат nezávislost Mongolska, ačkoli ničím nepřispělo k jejímu uskutečnění“ (s. 220 až 221).

„Ačkoli tak zůstalo zachováno zdání čínské svrchovanosti nad Mongolskem, nebyly tak daleko od pravdy ruské listy, když tvrdily, že Rusko podřídilo Mongolsko svému protektorátu. Jsou to stejné výsledky, jakých dosáhla ruská diplomacie v Koreji před rokem 1904. Tentokrát může mít Rusko větší štěstí, když má souhlas Japonska, než tehdy, kdy muselo bojovat proti odporu této velmoci“ (s. 221).

„Je jen otázka, může-li se Čína zreorganizovat. Čína je kompaktní masa 300 miliónů lidí, kteří milují svou vlast a jsou nemálo rozhořčení tím, jak zacházejí s jejich zemí cizinci. V roce 1911 začala revoluce, která skončila odstraněním Mandžůů. Tím vyřešila Čína svůj první úkol — svrhla cizí nadvládu, o což se tak často, ale neúspěšně pokoušela. Stane se reformátorem Číny Jüan Š'-kchaj, anebo někdo jiný? Jakmile se Čína jednou probudí, bude horším protivníkem ruské expanzivní politiky než Japonsko, a kníže Uchtomskij má naprosto pravdu, když říká: „Čína se obrodí vlastními silami, jak se to již nejednou stalo v jejích mnohatisíciletých dějinách; toto obrození bude pomalejší, ale patrně též trvalejší než v Japonsku, a pak nepůjde o to, zda Rusko či Japonsko, nýbrž zda Rusko nebo Čína““ (s. 222).

„Vůdčím motivem ruské politiky na Balkáně bylo v 19. sto-

letí úsilí o ovládnutí tureckých oblastí, ať už státoprávním včleněním těchto území do Ruské říše, anebo zřízením mezinárodně právního dominia nad Tureckem jako takovým nebo nad federací balkánských států, vytvořených z Turecké říše. Toto dominium by se později mohlo změnit v státoprávní mocnost.

Nechť byly v jednotlivých obdobích konečné cíle Ruska ve střední a jižní Asii včetně Malé Asie jakkoli rozdílné, lze je nicméně převést na jednoho jmenovatele. Konečným cílem je nejprve všechny tamní státy — Arménii s Tureckem, Persii, Afghánistán a s nimi sousedící malé státy, podříditi ruskému vlivu, potom jim vnutiti ruský protektorát a nakonec je včleniti do svého impéria“ (s. 227—228).

„Prozatím se vzdali Koreje a části Mandžuska, ale sblížili se s Japonci, aby mohli tím spolehlivěji připojit ke své říši Mongolsko a severní Mandžusko. Dnes tato politika, díky dovednému využívání specifických politických a sociálních vztahů, které vždy existovaly mezi Mongolskem a vládnoucím státem — Čínou, vede zřejmě se souhlasem japonské vlády k vytčenému cíli. Z toho vyplývá, že se i ve východní Asii důsledně, podle předem promyšleného plánu, který se podle okolností modifikuje, ale ve svých podstatných částech zůstává nezměněn, uskutečňovala expanze s cílem bezprostředně ovládnout obrovské území až k Čínské zdi a získat nadvládu ve východní Asii.

Proto lze zcela oprávněně vyvoditi konečný závěr, že základním motivem ruské politiky 19. století bylo vytvoření světového impéria, přičemž světovým impériem je třeba rozumět takové impérium, při jehož konečném vymezení hranic není brán v úvahu žádný z momentů, které jsou obvykle kritériem pro vytváření států. Hranice, o něž usiluje, se neshodují ani s národními hranicemi, ani s hranicemi společného jazyka, ani rasy, a tím spíše ne náboženství, na něž je brán ještě menší zřetel; nejsou určovány reliéfem krajiny, a tedy se ne všude shodují s přirozenými hranicemi, které vytvořila příroda“ (s. 230—231).

„Světové velmoci,‘ říká Sering, ‚si vždy monopolizovaly půdu jako zdroj veškerého hmotného bohatství.‘ Nynější světové velmoci, Rusko, Anglie a Amerika, jdou dále. Rozšířily svá impéria, anebo se snaží je rozšířit na všechny zóny ne v doslovném smyslu, nýbrž tak, aby všechno, co může země poskytnout, se dalo vytěžit v rámci hranic vlastního impéria. Anglie již takového stavu dosáhla. Zaujímá čtvrtinu obydlenného zemského povrchu, a podle hrdého Chamberlainova prohlášení na konferenci ministerských předsedů kolonií neexistuje nic, co by se nedalo získat v některé části rozlehlého impéria. Podaří-li se Rusku a Americe uskutečnit jejich plány na vytvoření světových impérií, zaujmou dvě další čtvrtiny zemského povrchu a budou ve stejně příznivém postavení, jako je Britské impérium“ (s. 234).

„Druhou cestu, která se týká speciálně Německa, charakterizuje Schmoller takto: ‚Nechceme a nebudeme provádět šovinistickou světovládnou politiku. Nebudeme plánovat neomezené rozšiřování loďstva a námořních sil, ale chceme natolik rozšířit náš obchod a průmysl, abychom mohli žít a zabezpečit existenci stále rostoucímu počtu obyvatelstva; chceme chránit své kolonie a podle možnosti někde získat německou zemědělskou kolonii; budeme se všude stavět proti přehnanému vyděračskému merkantilismu a podobnému dělení světa mezi tři světové velmoci — Anglii, Rusko a Severní Ameriku, které chtějí vyřadit všechny ostatní státy a zároveň zničit jejich obchod.‘ Ale touto druhou cestou se mohou dnes dát s vyhlídkami na úspěch jen některé velmoci“ (s. 237).

„*Anglie byla vždy přítelem slabší velmoci,** aby dostala silnější velmoc na takovou úroveň, na níž by už nebyla pro Anglii nebezpečná. Nejprve se Anglie spojila s Holandskem, aby zničila moc Španělů, potom s Francií, aby skoncovala se spoluvládou Holanďanů na moři, pak podporovala Bedřicha Velikého, aby získala lepší možnost rozdrobit francouzskou koloniální říši; stejně tak se spojila s Japonskem, aby mohla

* Podtrženo Quadfliegem. Red.

čelit hrozícímu růstu moci Rusů ve východoasijských vodách; tak se nyní stala přítelem Francie nebo Ruska, aby zničila mocenské postavení Německa na moři; tak se stane spojencem Německa, jen co se už nebude muset obávat německého loďstva — ať již proto, že bude zničeno, anebo proto, že se Německo dobrovolně vzdá soupeření. A pak se dalším protivníkem Anglie může stát carská říše“ (s. 246).

Tato tabulka ukazuje rozvoj ruských železnic (s. 239):

	Celková délka v km	Středoasijské oblasti v km	Sibiř a Mandžusko v km
1858	1 165	—	—
1878	22 910	—	—
1890	32 390	1 433	—
1908	73 699	4 519	10 337
1909	76 284	6 544	10 337

„Středoevropské státy — Německo, Rakousko-Uhersko a Itálie — uzavřely spojenectví proti agresivním snahám ruské a francouzské politiky. Toto spojenectví se dlouho udržovalo, protože mezi jeho třemi členy existují jen bezvýznamné sporné otázky; takové neshody existují jen mezi Rakouskem a Itálií, protože Rakousko má na hranicích s Itálií stále ještě italsky mluvící obyvatelstvo, a tato sporná otázka je posilována intrikami italských iredentistů v Terstu a v italských Tyrolích; takže nelze jednoznačně vyloučit možnost, že se z tohoto velmi volného mezinárodního svazku stane svazek pevnější. Zde je tedy položen základní kámen k evropskému sdružení států. Tři velké evropské státy se bez jakýchkoli útočných záměrů spojily, aby čelily nástupu Slovanstva, nebo přesněji řečeno expanzi Ruska a ruskou vládou řízených malých slovanských států Balkánského poloostrova“ (s. 248—249).

„Takto se maří jednota evropských kontinentálních mocností, tak nutná tváří v tvář světovým velmocím — Anglii a Rusku, k nimž se jako třetí velmoc připojuje i Severoamerická unie se svými panamerickými aspiracemi, které od Monroevy depeše značně pokročily. Dokud budou evropské státy

nejednotné, mohou tři uvedené velmoci dále pokračovat v dělení zbývajících světa. Za anglo-ruského boje v Asii se ukázalo, že význam měly téměř jen tyto dvě velmoci, kdežto ostatní evropské státy hrály jen podřadnou úlohu. Jak jsme již uvedli, Rusko po celé století v krátkých časových úsecích hned zde, hned onde zvětšovalo svou říši; právě tak neminulo jediné desetiletí; v němž by Anglie nerozšířila své obrovské impérium, počínaje obsazením Malty roku 1800 a konče dobytím búrských republik roku 1900. Jestliže si Rusko s Anglií mezi sebou dělily mimoevropský svět, pak si Severoameričané speciálně vyhradili celý americký kontinent jako objekt svých výbojů. Ruská dobovačná politika je tedy jen protějškem britského imperialismu a severoamerického panamerikanismu; ačkoli se v jednotlivých cílech navenek liší, přece mají jeden konečný cíl — vytvořit samostatný světový stát oddělený od ostatního světa vysokou celní přehradou. V 19. století hnutí za vytváření světových velmocí začalo a ve 20. století se stane nejcharakterističtějším rysem státní zahraniční politiky; tato tendence se bude projevovat v expanzi největších států a ve sdružování menších zemí i takových států, které vstoupí na scénu příliš pozdě, tj. ve sdružování evropských států s výjimkou Anglie a Ruska. Potvrdí se to, co prohlásil Chamberlain ve svém projevu 17. ledna 1903 v Johannesburgu: „Doba malých států a malicherného hašteření pominula; budoucnost patří velmocím“ (s. 254—255).

SEŠIT
EGELHAAF

EGELHAAF. NOVODOBÉ DĚJINY¹⁰⁴

Gottlob Egelhaaf. *Geschichte der neuesten Zeit* vom Frankfurter Frieden bis zur Gegenwart^[97] [Novodobé dějiny od frankfurtského míru do současnosti]. 4. vyd. Stuttgart 1913.

Předmluva 11. 1912

Autor je ničema, bismarckovec. Ale kniha je přece jen velmi užitečná jako přehled faktů a zdroj informací. Už sám přehled podává obraz *imperialismu a demokratických hnutí* jako hlavních charakteristických rysů *doby*. (NB. K pochopení „epochy“ je to mimořádně důležité!!) O socialismu vzhledem k autorově zabeđené reakčnosti pramálo.

NB

NB

Autor napsal řadu historických prací, mimo jiné o Vilému I. a o *Bismarckovi*, objemný svazek; potom **Grundzüge der Geschichte** [Nástin dějin] — tři části, starověk, středověk, novověk, 1905—1909 (vyšlo v Lipsku), a *Politische Jahresübersichten* 1908 atd. do roku 1912.

Je nanejvýš charakteristické, že idiot autor, který s pedantskou přesností uvádí data aj. o kdejakém knížátku a jeho příbuzenstvu, o potratech nizozemské královny (sic! s. 440) apod., se ani slůvkem nezmínil o povstání rolníků v Rumunsku roku 1907 (*)!!

(*) Mimochodem. V *Europäischer Geschichtskalender* pro rok 1907 jsou o tomto povstání jen vládní zprávy (s. 340),

v nichž se uvádí, že ruští námořníci z Potěmkina byli „nebezpečným jitrivým živlem...“ (sic!).

Chronologická tabulka přiložená ke knize je idiotsky sestavena, je to suchý, holý a *neuspořádaný* výčet.

Všimnout si především tohoto (mimo všeobecný systém):

S. 5 Jak použili Němci 5 miliard franků francouzské kontribuce (1871) — 120 miliónů „válečný fond“

12 miliónů „na peněžité odměny (dotace)

28 zasloužilým generálům a prezidentu kanceláře říšského kancléře Delbrückovi“.

350 miliónů na pevnosti a kasárna...

sic!
peněžité od-
měny gene-
rálům aj.!

17 miliónů „rejdařům, kteří byli válkou poškozeni“ etc.

civilizovaná
válka a
loupež

S. 7 „Ve volbách 1874 do Říšského sněmu (v Alsasku-Lotrinsku) bylo zvoleno 10 ultramontánů a 5 odpůrců připojení, kteří se 18. února pokoušeli dodatečně prosadit v Říšském sněmu návrh na lidové referendum o příslušnosti k Francii nebo k Německu; tento návrh byl však bez rozpravy zamítnut všemi hlasy proti 23.“

NB

!!

!!

k otázce
sebe-
určení

((Zajímavé, kdo byli tito 23? V Říšském sněmu bylo roku 1874, podle voleb z 10. 1. 1874, 15 „alsaských autonomistů“ + 9 sociálních demokratů. 15 + 9 = 24?? (Dán byl 1, Poláků 14, welfové 4). *Pro* hlasovali pravděpodobně Alsasané + sociální demokraté. Ověřit! kde? u Bebela?))

Povstání Hererů (jihozápadní Afrika) 1904.
12. 1905. Jejich píseň: „Komu patří země Hererů?“ a refrén: „Země Hererů patří

k výsledkům
koloniálních
válek

(uloupit
pozemky
a stát se
statkáři!)

rok 1908
Angličané
společně
s Němci
v koloniální
válce!!

(dělníci
různých
zemí)

nám.“ Německé vojsko bylo posíleno na 17 000 mužů (s. 298—299). Hererové byli „z valné části vyhubeni“ (sic!) „těžká ztráta jak pro ně, tak pro nás“ (299), neboť prý nejsou „pracovní síly...“ (!!).

„O tom, že je tato země cenná i přitažlivá, svědčí sama skutečnost, že podle úředního oznámení z října 1906 se 591 vojáků koloniální armády rozhodlo nevrátit se do Německa a zůstat v zemi jako rolníci a chovatelé dobytka. V dalších měsících tento počet ještě značně vzrostl, a když nový Říšský sněm 10. května 1907 odhlasoval 5 miliónů marek jako náhradu za škody způsobené farmářům válkou, pak bylo možné začít s obnovou zničeného“ (299).

Povstání *Hotentotů* (rovněž v jihozápadní Africe) od září 1904 do roku 1907. Jednotlivé tlupy *Hotentotů* kladou odpor až do konce prosince 1908, tyto tlupy „vyvolaly nová společná trestní opatření německých a anglických úřadů“ (300).

Nenávist Francouzské republiky k Itálii (mimo jiné kvůli papeži) (např. i pro toto): „v srpnu 1893 byli italští dělníci v *Aigues Mortes* utlučeni téměř k smrti svými francouzskými konkurenty“ (345).

Volební
reformy
v Anglii

Počet
voličů
v miliónech

0,4
0,8

Volební reformy v Anglii:

první 1832 (zrušení „rotten boroughs“ [nepatrných míst, která měla volební právo]. Census. Zvýšení počtu voličů z asi 400 000 na 800 000).

1,5	druhá 1867 (počet voličů z 1 056 000 na 1,5 miliónu. Majitelé domů a nájemníci).
4	třetí 1884 (počet voličů zvýšen o 75 %). Z 1,5 miliónu na 4 milióny. Censur—jedno-roční trvalý pobyt. Vyloučeno služebnictvo, podnájemníci aj. „Tím způsobem z asi 6 miliónů dospělých mužů v Anglii jich neměly v roce 1912 ještě 2 milióny hlasovací právo“ (368).
6,5	čtvrtá 1912 (všem osobám mužského pohlaví > 21 let bez dřívějších omezení; censur — <i>půlroční</i> trvalý pobyt (s. 377) (srov. Schulthesův <i>Europäischer Geschichtskalender</i>)) (navržena 17. 6. 1912 schválena 12. 7. 1912 má vstoupit v platnost 1. 6. 1914 ((1832—1912, tj. 80 let!))

„Drobnost“: Eduard VII. (1841—1910)
 „si v mladších letech nenasytně liboval ve
 výstřednostech často trestné povahy (sic!!)
 a ve sportu“ (425).

zločin!!

Vojenské tažení (1900—1901) proti *boxer-
 skému* povstání v Číně (spojeneckých vojsk
*Ruska, Japonska, Německa, Francie, An-
 glie a Spojených států*) zhodnotil francouz-
 ský generál *Frey* takto: toto tažení „*po*prvé

perla!!

„Spojené státy civilizovaného světa“
(!!!)

||| uskutečnilo sen idealistických politiků — *Spojené státy civilizovaného světa...*“ (469).
((Dopisy sociálních demokratů — „hunské dopisy“ — byly prý buď lež, anebo falzifikace! (467) No ovšem!))

Haagská konference a Korea!!!!

||| Když se na *druhou* haagskou konferenci (zahájena 15. 6. 1907) dostavil korejský princ (Ji-Jong) se stížností na Japonce a s vyhlášením nezávislosti Koreje, vyhnali Japonci korejského císaře, dosadili na trůn jeho syna a uzavřeli s ním 24. července 1907 „smlouvu“, podle níž se udržovaly veškeré diplomatické styky prostřednictvím japonského vyslance v Soulu.

NB

názor buržoy: revizionisté jsou „nebezpečnější než radikální sociální demokraté“

NB

Bismarck *pro* republiku ve Francii

||| K porážce revizionistů na sjezdu v Norimberku (1908) (258 proti 119 *proti* schválení státního rozpočtu) autor, Egelhaaf, poznamenává:

„*Revizionisté* se ostatně neliší od radikálních sociálních demokratů svým konečným cílem, jímž je socializace všech vztahů, nýbrž jen svou obezřetnou taktikou, jejímž smyslem je neodradit buržoazní masy a pokud možno postupovat společně s buržoazní levicí, a protože si počínají umírněně, *jsou v podstatě nebezpečnější než ‚divoši‘ z krajní levice*“ (523).

||| *Bismarck* byl *pro* republiku ve Francii kvůli tomu, aby ji *odpoutal* (NB) od monarchického Ruska, a vyslanec hrabě Harry *Arnim*, který „pracoval“ v Paříži *pro* obnovení monarchie, byl roku 1874 (březen 1874) *odvolán* a v roce 1875 odsouzen pro uveřejnění taj-

ného státního dokumentu k 5 letům káznice ||
(!) (uprchl do Nizzy) (s. 93).

Irsko: V prosinci 1796 se objevil před ostrovem generál *Hoche* s dvacetitisícovou armádou a jen bouřlivé počasí zabránilo vylodění (s. 380). (Francouzská revoluce vyvolala hnutí v Irsku.) || NB!!

Spojené státy: 1775—1783 válka za osvobození „s pomocí Francie a Španělska“. 1819 „Španělsko prodalo Spojeným státům poloostrov Floridu, který mu náležel... za 5 miliónů dolarů“ (s. 453). || to není hloupé! („spojenectví“ a „prodej“)

Citovaná **literatura**: *Gilbert*: La guerre sud-africaine [Jihoafrická válka]. Paříž 1902.

NEJVÝZNAMNĚJŠÍ KRIZE V MEZINÁRODNÍ POLITICE VELMOCÍ PO LETECH 1870—1871

(Nejvýznamnější) krize v mezinárodní politice velmocí po letech 1870—1871	Příprava války 1914—1916 („mezníky“)
1877—1878 (Osvobození národních států na Balkáně.) Drancují („dělí si“) <i>Turecko</i> (<i>Rusko</i> + <i>Anglie</i> + <i>Rakousko</i>).	1879 Spolek Německa s Rakouskem
1885 Rusko na pokraji války s Anglií. Drancují („dělí si“) <i>Střední Asii</i> (<i>Rusko</i> a <i>Anglie</i>).	1891 Spojenectví Ruska s Francií
1895 (Čínsko-japonská válka.) Drancují („dělí si“) <i>Čínu</i> . (<i>Japonsko</i> + <i>Rusko</i> + <i>Anglie</i> + <i>Německo</i> + <i>Francie</i> .)	

	1898 Anglie na pokraji války s Francií (Fašoda). Drancují („dělí si“) <i>Afriku</i> .
	1904—1905 (Rusko-japonská válka.) Drancují („dělí si“) <i>Čínu a Koreu (Rusko a Japonsko)</i> .
1907 Spolek Ruska s Anglií	1905 Německo na pokraji války s Francií a Anglií. Drancují („dělí si“) <i>Maroko</i> .
	1911 Německo na pokraji války s Francií a Anglií. Drancují („dělí si“) <i>Maroko</i> . <i>Výměna Maroka za Kongo</i> .

NB: Tajná smlouva mezi Ruskem a Rakouskem z 15. 1. 1877 o „rozdělení“ Turecka...

NB: 1876 Alexandr II. se dotazuje Bismarcka, zda Německo zůstane ve válce Ruska s Rakouskem neutrální [Egelhaaf, s. 128]

10. 1. 1891 Ultimátum Anglie Portugalsku: drancují („dělí si“) Afriku.
- 1889 Anexe ostrovů Samoa (společně s Anglií, Německem a Spojenými státy).
- 1898 Španělsko-americká válka. (Drancují Kubu a Filipíny.)
- 1898 Anglie jedná s Německem o spojení proti Rusku. (Nedohodli se!)
10. 1898 Smlouva mezi Anglií a Německem: dělí si kolonie Portugalska („pro případ“ jeho insolventnosti)...
- 1899 „Třenice“ mezi Německem, Anglií a Spojenými státy pro ostrovy Samoa. Vyhrožování válkou. Konflikt. Smlouva o „rozdělení“ těchto ostrovů 14. 11. 1899.
- 1900 Všichni společně rdousí Čínu: Německo + Rusko + Spojené státy + Japonsko + Anglie + Francie.
- 1903 Vymáhají dluhy od Venezuely (ostřelováním): Německo + Anglie + Itálie.

- 1904 Smlouva mezi Anglií a Francií (8. 4.): dělí si Afriku (připravují se k válce s Německem).
- 1907 Smlouva mezi Ruskem a Anglií (31. 8.): dělí si Persii, Afghánistán, Tibet (připravují se k válce s Německem).
- 1908 Smlouva mezi Japonskem a Spojenými státy (28. 11.) o záruce „držav“ obou velmocí v Tichém oceánu.
7. 1910 Rusko a Japonsko uzavírají smlouvu: „výměna“ Koreje za Mongolsko!
- 1911 Smlouva mezi Ruskem a Německem (19. 8.): rovněž jakési „vzájemné zajištění“ (Bagdád za Persii).
- 1911 Smlouva mezi Anglií a Japonskem (Anglie zůstane neutrální v případě války Japonska se Spojenými státy)... (viz Franke ve sborníku Deutschland und der Weltkrieg^[79] [Německo a světová válka]).
17. 11. 1914 „Smlouva“ mezi Ruskem a „nezávislým“ Mongolskem. (Drancuje Mongolsko.)
-

NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH UDÁLOSTÍ
PO ROCE 1870
(PRAMENY))

F	G	H	I	K
Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)	Národní hnutí a národnostní otázka	Demokratické reformy	Sociální reformy	Různé a poznámky
<p>1868—1871: Japonsko. (Revoluce a reformy.)</p> <p>1873: Republika ve Španělsku. Zásah německého námořního důstojníka Wernera 1. 8. 1873.</p> <p>1874: Alfons XII. ve Španělsku a 1874—1876: Karlistická válka.</p>	<p>(1867: Dohoda Uher s Rakouskem).</p> <p>1875: Povstání v Bosně a Hercegovině.</p>	<p>1861—1872: Agrární reforma a buržoazně demokratické reformy. <i>Rusko</i>.</p> <p>1871: Začátek „kulturkampfu“ v Německu (1871—1878).</p> <p>1871—1879: Boj s rojalisty a klerikály ve Francii (1875: vítězství republiky).</p> <p>2. 4. 1873: Volební reforma v Rakousku (4 kurie).</p> <p>1875: Občanský sňatek v Německu.</p>		<p>20. 9. 1870: Itálie obsazuje Řím.</p>

A	B	C	D	E
Války	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
1876	1877: Rusko-turecká válka.	1876: Jednání Ruska s Německem o válce Ruska proti Rakousku. 15. 1. 1877: Smlouva mezi Ruskem a Rakouskem (o rozdělení Turecka). 1878: Berlínský kongres (drancují Turecko). 11. 10. 1878: Smlouva mezi Rakouskem a Pruskem (o zrušení pražských ustanovení o Dánsku).	1877: Anglie obsazuje Transvaal. 1878: Anglie obsazuje Kypr.	1878: Zákon proti socialistům v Německu (19. 10.)

F	G	H	I	K
Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)	Národní hnutí a národnostní otázka	Demokratické reformy	Sociální reformy	Různé a poznámky
	1876: Povstání v Bulharsku. 1877: Rusko- turecká válka.	3. 1876: Levi- cový kabinet v Itálii (Depretis) do roku 1891. 1877: Zákon o všeobecné povinné školní docházce (Itálie).		

A	B	C	D	E	
Války	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany	
—1880	1879: Válka Anglie proti Zulům.	1879: Spolek Německa s Rakouskem (7. 10. 1879.)	1879: Afrikaner Bond (unie Holanďanů v jižní Africe). 1880: Hamburský obchodník Godeffroy založil obchodní společnost na ostrovech <i>Samoa</i> . (Říšský sněm 27. 4. 1880 zamítl subvenci.)	1879: Protekcionistický celní tarif v Německu (spolek průmyslníků a statkářů).	

F	G	H	I	K
<p>Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)</p>	<p>Národní hnutí a národnostní otázka</p>	<p>Demokratické reformy</p>	<p>Sociální reformy</p>	<p>Různé a poznámky</p>
		<p>1879: Falkova demise (konec „kulturkampfu“; viz 1887). 1879: Zavádí se nové soudní řízení v Německu.</p>		<p>30. 1. 1879: Mac-Mahonova demise. 1879: Antisemitské hnutí v Německu (1878: založení Křesťansko-sociální strany).</p>

A	B	C	D	E	
Války	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany	
1881	27. 2. 1881: Búrové porazili Angličany (u hory Majuba).	1881 (3. 8.): Anglie uznala nezávislost Transvaalu. 1881: Rusko si podrobilo Turkmeny. 1882: Anglie obsazuje Egypt. 1883: Troj- spolek (Německo + Rakousko + Itálie) (20. 5. 1882). 1884: Setkání tří císařů ve Skierniewicích. 15. 11. 1884. Berlín. Konference o Kongu: dělí si Afriku „Nezávislost“ Konga!!	1881: Francie obsazuje Tunisko. 1881: Itálie v <i>Asabu</i> . ← 1881 1884: Německo obsazuje jihozápadní africké kolonie + Kamerun. 1884: Rusko obsazuje <i>Merv</i> .		

F	G	H	I	K
Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)	Národní hnutí a národnostní otázka	Demokratické reformy	Sociální reformy	Různé a poznámky
1. 3. 1881: Zabit Alexandr II.	1882: Pražská univerzita rozdělena na českou a německou.	1881: Gladstonova irská pozemková charta. 1882: Laické školy ve Francii 1884: Gladstonova volební reforma.	1881: Poselství Viléma I. o sociálních reformách. 1883: Nemocenské pojištění v Německu. 1884: Úrazové pojištění v Německu.	

A	B	C	D	E
Války	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
-1885	1885: Válka mezi Francií a Čínou (o Tonkin).	1885: Spor Německa se Španělskem o ostrovy Karolíny. 1885: Anglie obsazuje Bečuánsko (jižní Afrika). 1885: Itálie v Masavě. 1885: Francie obsazuje Tonkin. 1885: Anglie obsazuje Barmu.	1885: Subvence paroplavebním společnostem v Německu. 1880—1888: Železnice do Samarkandu.	
1886	1887: „Smlouva o vzájemném zajištění“ (Německa s Ruskem).			

F	G	H	I	K
<p>Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)</p>	<p>Národní hnutí a národnostní otázka</p>	<p>Demokratické reformy</p>	<p>Sociální reformy</p>	<p>Různé a poznámky</p>
	<p>1886: První návrh zákona o Polácích (Německo) (přesídlovací komise).</p>	<p>1886: První Gladstonův Home Rule Bill.*</p> <p>1887: Konec „kulturkampfu“ v Německu (23. 5. 1887).</p>		<p>1886: Boulanger — ministr války.</p>

* Zákon o samosprávě Irska. Čes. red.

A	B	C	D	E
Války	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
—1890	1890: Smlouva mezi Anglií a Německem (Helgoland vyměněn za část Afriky.)		1888: „Panama“ ve Francii. 1888 (4. 10.): Deutsche Bank získává koncesi na Bagdádskou dráhu (do Ankary). 1889: Cecil Rhodes založil Chartered Company of South Africa.*	1890: Zrušení výjimečného zákona proti socialistům v Německu.

* Privilegovanou jihoafrickou společností. *Čes. red.*

F	G	H	I	K
Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)	Národní hnutí a národnostní otázka	Demokratické reformy	Sociální reformy	Různé a poznámky
		1888: Demo- kratická místní samospráva v Anglii.	1889: Starobní pojištění (v Ně- mecku).	1890: Pád Bismarcka.

F	G	H	I	K
Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)	Národní hnutí a národnostní otázka	Demokratické reformy	Sociální reformy	Různé a poznámky
		<p>1891: Daň z příjmů v Německu.</p> <p>1892: „Zákon o drobné držbě půdy“ v Anglii.</p> <p>1893: Druhý Gladstonův Home Rule Bill.</p> <p>1893: Dvoutletá vojenská služba (Německo).</p> <p>1893: Volební reforma v Belgii (majoritní votum).</p> <p>1894: Začátek Dreyfusovy aféry (Francie).</p> <p>1894: Občanský sňatek v Uhrách.</p>		<p>1892: „Ralliés“* ve Francii.</p> <p>1893: „Svaz zemědělců“ (Německo).</p>

* „znovusjednocení“. Jde o monarchisty, kteří se roku 1892 postavili za republiku. *Čes. red.*

	A	B	C	D	E
	Války	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
—1895	1895: Válka Francie proti Madagaskaru.	1895: Mír v Šimonoseki. 1895: Smlouva o Pamíru (Rusko s Afghánistánem).		1895: Průplav Viléma II.*	
1896	1896: Habeš vítězí nad Itálií (1. 3.) (mír 26. 10. 1896). 1897: Řecko-turecká válka. 1898: Španělsko-americká válka.	1897: Dohoda mezi Ruskem a Rakouskem o Balkánu. 1898: Fašoda (Anglie a Francie si dělí Afriku (21. 3. 1899)).	1896: Jamesonova výprava (Anglie v Jižní Africe). 1896: Anglie obsazuje <i>Ašanti</i> . 1897: Francie obsazuje Madagaskar. 1897: Německo obsazuje <i>Ťiao-čou</i> . 1898: Vilém II. v Jeruzalémě. 1898 (?): Povstání v Andižanu.		

* Kielský průplav. *Red.*

F	G	H	I	K
<p>Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)</p>	<p>Národní hnutí a národnostní otázka</p>	<p>Demokratické reformy</p>	<p>Sociální reformy</p>	<p>Různé a poznámky</p>
	<p>1895: Povstání na Kubě.</p>	<p>1888—1895: Jednání Vatikánu s Quirinalem. Nezdar!</p>		
	<p>1898: Druhý návrh zákona o Polácích (Německo).</p>	<p>1896: Badeni vytváří pátou kurii v rakouském parlamentě.</p> <p>1898: Hnutí „Pryč od Říma“ v Rakousku.</p>		<p>1897: Lueger vídeňským starostou.</p> <p>1898: První zákon o námořním loďstvu (Německo) (30. 4. 1898 založen Námořní spolek).</p>

	A	B	C	D	E
	Války	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
-1900	1899—1902: Válka Anglie proti Búrům.		1899: Německo obsazuje Karolíny, Savai a další ostrovy.		
1901	1900—1901: Válka s Čínou (boxerské povstání).			1901: Do- končení Sibiřské dráhy.	

F	G	H	I	K
<p>Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)</p>	<p>Národní hnutí a národnostní otázka</p>	<p>Demokratické reformy</p>	<p>Sociální reformy</p>	<p>Různé a poznámky</p>
	<p>1899: Porobení Finska.</p>			<p>1900: Druhý zákon o námořním loďstvu v Německu.</p>
		<p>1901: Austral- ský svaz (Common- wealth of Australia). 1901: Fran- couzský spolkový zákon (proti katolic- kým řádům).</p>		

A	B	C	D	E
Války	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
	1902: Anglo-japonská dohoda.	1902: Anglo-francouzská dohoda.	22. 1. 1902: Německo-francouzská společnost získává koncesi na Bagdádskou dráhu + lodní dopravu v Mezopotámii + doly. 1902: Celní tarif v Německu. 1903: Chamberlain pro celní unii Britského impéria.	
—1905	1904—1907: Válka proti Hererům.	1904: Anglo-francouzská dohoda. 1904: Loubet v Itálii.	1904: Anglie ve <i>Lhase</i> .	
—1905	1904—1905: Rusko-japonská válka.	1905: Druhá anglo-japonská dohoda.	1905: Vilém II. v Tangeru (Maroko).	1905: Nové obchodní smlouvy Německa.

F	G	H	I	K
<p>Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)</p>	<p>Národní hnutí a národnostní otázka</p>	<p>Demokratické reformy</p>	<p>Sociální reformy</p>	<p>Různé a poznámky</p>
<p>905: Revoluce v Rusku. 905: Oddělení Norska.</p>	<p>1902: Třetí návrh zákona o Polácích (Německo).</p> <p>1903: Uherská krize. (Konflikt s Rakouskem pro jazyk užívaný v armádě.)</p> <p>← 1905</p>	<p>1902: Zrušení „paragrafu o diktatuře“ v Alsasku-Lotrinsku.</p> <p>1903: Combes rozpouští katolické řády ve Francii. 1903: <i>Irský</i> zákon (pozemkový).</p> <p>1905: Dvouletá vojenská služba v Německu. 1905: Odluka církve od státu ve Francii.</p>		

A	B	C	D	E
Válka	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
1906	<p>1906: Konference v Algecirasu.</p> <p>1907: Dohoda Francie a Ruska s Japonskem.</p> <p>1907: Dohoda Ruska s Anglií.</p> <p>1908: (9. 6. 1908): Setkání Eduarda VII. a Mikuláše II. v Revalu.</p> <p>1908: Dohoda Japonska se Spojenými státy o Tichém oceánu.</p>		1907 (8.): Standard Oil Company je soudně uložena pokuta 29 miliónů dolarů.	
1907: Konec války v Africe (s Herery aj.)				

A	B	C	D	E
Válka	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
—1910	<p>1909: Německo-francouzská dohoda o Maroku.</p> <p>1910: Postupimská schůzka (Vilém II. a Mikuláš II.).</p>	1910: Japonsko anektuje Koreu.		<p>1909: Barikády v Barceloně a v Madridu. Zavraždění Ferrera (13. 10.).</p> <p>1910: Briand potlačuje stávkou železničnických dělníků.</p>

A	B	C	D	E
Válka	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
1911	<p>1911 (29. 9.) (-18. 10. 1912): Turecko-italská válka (tripolská).</p> <p>1912: Balkánská válka (první a druhá) (8. 10.—17. 10. 1912: vyhlášení války).</p>	<p>1911: Rusko-německá dohoda o Persii.</p> <p>1911: Německo-francouzská dohoda o Maroku.</p>	<p>1911: „Tažení“ Francie a Španělska do Maroka.</p>	<p>15. 5. 11: Standard Oil Company je soudně prohlášena za nezákonnou společnost.</p>

F	G	H	I	K
<p>Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)</p>	<p>Národní hnutí a národnostní otázka</p>	<p>Demokratické reformy</p>	<p>Sociální reformy</p>	<p>Různé a poznámky</p>
<p>1912: Republika v Číně.</p>		<p>1911: Zrušení (omezení) výsad Horní sněmovny v Anglii. 21. 4. 1911: Odluka církve od státu v Portugalsku.</p> <p>1912: Asquithův Home Rule Bill.</p> <p>25. 5. 1912: Volební reforma v Itálii (počet voličů z 2 miliónů na 6 miliónů).</p> <p>17. 6. 1912: Volební reforma v Anglii (všeobecné volební právo).</p> <p>11. 4. 1912: Schválen Home Rule Bill pro Irsko.</p>	<p>1911: Zákon o pojištění v Anglii.</p>	

A	B	C	D	E
Válka	Diplomacie	Koloniální politika	Hospodářská politika (trasty aj.; celní úmluvy etc.; koncese velkého rozsahu)	Dělnické hnutí a socialistické strany
-1915	1914: Evrop- ská válka.		1913: Přepa- dení Arménie Ruskem.	

F	G	H	I	K
Revoluční hnutí (neproletářského charakteru)	Národní hnutí a národnostní otázka	Demokratické reformy	Sociální reformy	Různé a poznámky

NÁSTIN OSNOVY TABULKY
POKUS O PŘEHLED
NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH UDÁLOSTÍ
SVĚTOVÝCH DĚJIN
PO ROCE 1870

I

- 3 I. Války, diplomacie, koloniální politika.
- 1 II. Hospodářská politika (§ 8).
- 1 III. Dělnické hnutí a socialistické strany.
- 2 IV. *Ěiná* revoluční hnutí a ostatní demokratická národné hnutí.
- 2 V. Demokratické reformy, sociální reformy.

II

- 1. Války.
- 2. Diplomacie...
- 3. Koloniální politika.
- 4. Dělnické hnutí a socialistické strany.
- 5. Revoluční hnutí (buržoazní), nejen socialistická.
- 6. Demokratické reformy (včetně proticírkevních).
- 7. Sociální reformy.
- 8. Hospodářská politika
trasty; celní zákonodárství; obchodní smlouvy; celní války.
- 9. Národní hnutí.

Z E S E Š I T U
R A K O U S K Á
Z E M Ě D Ě L S K Á S T A T I S T I K A
A J I N Ě

R O Z D Ě L E N Í K O L O N I Í
M E Z I I M P E R I A L I S T I C K Ý M I S T Á T Y

Otto Hübner. Geographisch-statistische Tabellen^[181] [Zeměpisné statistické tabulky], 1916, a *The Statesman's Year-Book*, 1916 (= St.) (číselné údaje podle Hübnera).

V Ý C H O D N Í E V R O P A A J E J Í Č Á S T A S I E

		km ^a v tísi- cích	Obyvatel- stvo v tisících	
(Asie)	Rusko v Evropě	5 452	140 841	} Finsko : 81,4 % Finové 10,7 % Švédové
35 559	Rusko v Asii	16 637	33 259	
(Asie)	vazalské státy Ruska (Chiva a Buchara)	271	2 300	} Turkmeni, Uzbeki, Kirgizové, Tádžici
	Rusko celkem	22 360	176 400	
	+ Kaspické moře a Aralské jezero	506	—	Hübner uvádí 44,3 % ???
	Rakousko-Uhersko s Bosnou	677	51 390	
				12,0 mil. Němci 10,0 mil. Maďaři 22,0 mil. tj. 42,8 % patří k vládnou- címu národu

	km ² v tisí- cích	Obyvatel- stvo v tisících	
Balkán:			
{ Rumunsko	140	7 602	asi 92 % Rumunů v roce 1899
{ Bulharsko	114	4 767	80,7 % Bulharů 10,7 % Turků
{ Řecko (+ Kréta)	120	4 822	na starém území (do roku 1912) byl 1 850 000 Řeků
{ + Samos ¹⁾	0,5	53	z celkového počtu 1 980 000
{ Srbsko	87	4 490	95,4 % Srbové v roce 1910 (tj. před válkou 1912)
{ Albánie	28	850	„Albánci“ (jenom?)
{ Černá Hora	14	435	Srbové, Turci, Arnauti
{ Turecko v Evropě	28	1 891	43 % Turci
{ „ v Asii	1 767	19 709	33 % Syřané, Arabové
19 709 (Asie)			
55 268			
Celé Turecko	1 795	21 600	

= 93,4 %

(Asie)

Východní Evropa: 272 409

3: Rusko+Rakous-
ko+ Turecko
249 390

6: drobné balkánské
státy 23 019
272 409

819 330

Ostatní Asie:

874 598

Čína

11 139 329 618

hlavně Číňané, pak
„Pchung-tchi“¹⁰⁵,
Mongolové aj.

¹⁾ Hübner jej počítá k Asii a uvádí samostatně. Ve *St.* je počítán k Řecku.

	km ² v tisí- cích	Obyvatel- stvo v tisících		
Japonsko	674	72 673	hlavně Japonci (podle Naučného slovníku > 99 % Japonců v Japonsku samém)	
„včetně“	Formosa	36	3 612	52 986 = Japonsko 19 687 = jeho kolonie <u>72 673 = celkem</u>
	Karafuto ¹⁰⁶	34	49	
	Kuan-tung	3	517	
	Korea	218	15 509	

Polokolonie (7 států):

Čína: 329 618 27 049 <u>356 667</u>	1. Persie	1 645	9 500	— Siamci 1 800 Číňané 1 400 atd. Afgáneci 351 tis. Tádžici 225 tis. aj, — Mongolové a Indové — Arabové, Indové, Peršané, černoši — ... ?
	2. Siam	600	8 149	
	3. Afghánistán	624	4 450	
	4. Nepál	154	3 000	
	5. Omán	212	1 000	
	6. Nezávislá Arábie	2 279	950	
7 britských držav	5 265	324 879	z toho *) Indie 315 961 Cejlon 4 263	
2 holandské „	1 521	37 717	— asi 98 % domorodců	
5 francouzských „	803	17 267	= 389 990 = Σ v evropských koloniích v Asii	
3 portugalské „	23	980		
1 německá ²⁾ „	0,6	209		

²⁾ Ťiao-čou — 0,5 a 192 tisíc + Tchien-ťin — 0,1 a 17 000

⁴⁾ V britské Indii bylo v roce 1911 přes 100 kmenů;
z 313,3 miliónu 74 % arijských Indů.

1 država Spojených států
(Filipíny)

km ² v tísi- cích	Obyvatel- stvo v tisících	
296	8 938	+ 19 687 = kolonie Japonska
<hr/>		409 677 = Σ
	819 330	v koloniích v Asii
		+ 356 667 = polo- kolonie
		52 986 = Ja- ponsko
		<hr/>
		819 330

přibližný počet
„států“ („etwa“)

Afrika:

	km ² v tísi- cích	Obyvatel- stvo v tisících																					
Francouzské državy	9 660	38 500																					
Alžírsko	575	5 564	} 85,8 % Arabové aj. 8,9 % Francouzi 88,4 % domorodci																				
Tunisko	125	1 957																					
Maroko	500	5 000																					
západní a rovníková Afrika	5 352	21 895	} <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <thead> <tr> <th colspan="2">Afrika:</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>francouzské</td> <td></td> </tr> <tr> <td>kolonie</td> <td>38 500</td> </tr> <tr> <td>britské</td> <td></td> </tr> <tr> <td>kolonie</td> <td>51 660</td> </tr> <tr> <td>ostatní</td> <td></td> </tr> <tr> <td>kolonie</td> <td>36 839</td> </tr> <tr> <td>polokolonie</td> <td>9 560</td> </tr> <tr> <td></td> <td><hr/></td> </tr> <tr> <td></td> <td>136 559</td> </tr> </tbody> </table>	Afrika:		francouzské		kolonie	38 500	britské		kolonie	51 660	ostatní		kolonie	36 839	polokolonie	9 560		<hr/>		136 559
Afrika:																							
francouzské																							
kolonie	38 500																						
britské																							
kolonie	51 660																						
ostatní																							
kolonie	36 839																						
polokolonie	9 560																						
	<hr/>																						
	136 559																						
východní Afrika	714	3 635																					
britské državy	—	51 660																					
Spojené státy jižní Afriky	1 222	6 212																					
Nigérie	869	17 471																					
Zlaté pobřeží	309	1 502																					
Zanzibar	2	199																					
jiné	3 788	11 507																					
Egypt	3 485	14 726	} 92,7 % Egyptanů																				
+ Sinaj	59	31																					
+ Thasos ^{a)}	0,3	12																					

^{a)} Hübner počítá Sinaj k Asii, Thasos k Evropě a Egypt nepovažuje za „britskou državu“. St. počítá Egypt k britským državám.

	km ² v tisících	Obyvatel- stvo v tisících	
Belgické Kongo	2 365	15 003	} černoši a malé národy
německé državy	2 707	11 527	
portugalské državy	2 070	8 352	
italské državy	1 590	1 368	
{ Tripolsko	1 100	723	
{ Eritrea a Somálsko	490	645	} 36 839
španělské državy	560	589	
Maroko (Tanger)	0,6	60	} hlavně Arabové
Habeš	1 120	8 000	
Libérie	95	1 500	
Tři jezera (Čadské, Tanganjika a Njasa)	87	—	} všechno ostatní v Africe = kolonie
	<u>136 559</u>	<u>—</u>	

všechny africké
kolonie
= 126 999

Západní Evropa + Anglie + Japonsko	bez kolonií	s kolo- niemi
1871—1876	(8 ze 14)	6
1914—1916	(3 ze 14)	11

polokolonie
9 560 v Africe
+ 356 667 v Asii
366 227
3 + 7 = 10 států
= všechny
polokolonie

Austrálie a Oceánie

Britské državy	8 261	6 675	} 82,3 % Australané 69,7 % Novozélandané
{ Australský svaz	7 704	4 922	
{ Nový Zéland	271	1 085	
{ Ostrovy Fidži	19	154	
německé državy	245	641	
holandské „	395	240	
državy Spojených států	17,4	228	
{ Havaj	16,7	208	}
{ Tutuila	0,2	7	
{ Guam	0,5	13	
francouzské državy	23	81	
neobsazené ostrovy	13	—	
<u>Celkem Austrálie</u> a Polynésie	<u>8 955</u>	<u>7 865</u>	

	km ² v tisících	Obyvatel- stvo v tisících
Asie		409 677
Afrika		126 999
Evropa		250
Amerika		12 306
veškeré kolonie		557 097

Západní Evropa:

1. Německo	548	64 926	92,5 % Němci. Asi 5 mil. „cizích“ národů Poláci 5,47 % Francouzi 0,37 Dánové 0,25 Obyvatelé Alsaska- Lotrinska = 1 874 000
2. Velká Británie včetně evropských kolonií Gibraltaru, Malty Goza a Comina	318 (0,3	46 813 250)	95 % angličtina Irsko 83 000 km ² 4 375 000 obyvatel = = 4,4 miliónu
3. Francie	536	39 602	93,7 % Fran- couzi ²⁾ NB Italů 1,3 % ²⁾
4. Itálie	287	35 598	99,1 % Italové
5. Španělsko (+ Kanárské ostrovy a Presidios)	504	20 366	96,6 % Španělé
6. Belgie	29	7 571	43,4 % Vlámové ²⁾ 38,1 Francouzi 81,5 % jen podle jazyka 53 % Vlámové
7. Holandsko (+ pobřežní vody)	34 7	6 213 —	98,8 % Holanďané
8. Portugalsko (+ Azory a Madeira)	92	5 960	99,5 % Portugalců

²⁾ Údaje za rok 1881.

	km ² v tisi- cích	Obyvatel- stvo v tisících		
9. Švédsko	448	5 639	99,4 % Švédů Finové — 25 000 Laponci — 7 000	
10. Dánsko (+ Faerské ostrovy a Island)	145	2 860	96,3 % Dánů (<i>narozených v Dánsku</i>)	
11. Norsko	323	2 358	98,9 % Norové	
Σ = 310 + 2 ¹⁾	12. Lucembursko	2	260	
	13. Monako	0,001	23	93,1 % Němců (Italové, Francouzi aj.)
	14. San Marino	0,06	11	(Italové)
	15. Lichten- štejnsko	0,1	11	(Němci)
	16. Andorra	0,4	5	(Španělé)
17. Švýcarsko	41	3 765	69 % Němci 21,1 Francouzi 8,0 Italové 31 %? „cizí“ národy	
Celkem západní Evropa		242 161		

¹⁾ Hübner připojuje ještě „Thasos (k Egyptu)“. Já ho počítám k Egyptu do Afriky. ⁽²⁾ V Belgii mluvily 43,4 % *pouze* vlámsky a 38,1 % *pouze* francouzsky. Ergo přibližně: 43,4 % z 81,5 = 53,2 % obyvatelstva jsou Vlámové.

Západní Evropa:

17 — 5 trpasličích států = 12

Z nich bez kolonií (9. 11. 17) tj. 3

9 s koloniemi

V roce 1876 byly bez kolonií (1. 4. 6. 9. 11. 17), tj. 6

6 s koloniemi

Bez kolonií: Švédsko	5,6	miliónu	obyvatel
Dánsko	2,9	„	„
Norsko	2,3	„	„
Švýcarsko	3,8	„	„

14,6

Amerika:

	km ² v tisí- cích	Obyvatel- stvo v tisících		
Spojené státy (bez Havaje)	9 369	98 902		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> 74,3 % Američané 88,7 % běloši 74,3 % Američané 14,4 % původem cizinci 10,8 % černoši a mulati 0,3 % Indiáni </div>
+ jezera a pobřežní vody	241	—		
„Pásmo Panamského průplavu“	1	63		
„Portoriko“	9	1 184		
Spojené státy celkem		100 149	(1783)	← v této rubrice rok nezávislosti
Brazílie	8 497	24 908	(1829)	40 % běloši 55,9 % Indiáni, mesticové aj.
Mexiko	1 985	15 502	(1823)	99,3 % Mexičané
Argentina	2 950	7 468	(1810)	78,5 % Argentinci 16 % Francouzi, Španělé a Italové
Peru	1 834	5 580	(1821)	86,4 % Indiáni, mesticové, mulati 12 % běloši
Kolumbie	1 206	5 071	(1819)	10 % běloši 90 % mesticové, černoši, Indiáni
Chile	758	3 505	(1820)	kreolové, mesticové aj.
Venezuela	1 020	2 756	(1813)	99 % mulati 1 % kreolové
„Haiti“ (západní část ostrova Haiti)	29	2 500	(1820)	90 % černoši
Kuba	114	2 469	(1902)	66,4 % běloši 33 % černoši, mulati
Bolívie	1 470	2 521	(1825)	77,8 % Indiáni, mesticové aj. 12,8 % běloši
Guatemala	113	2 119	(1821)	65 % ladincs 35 % Indiáni
Ecuador	307	1 500	(1822)	53 % Indiáni, černoši aj. 33 % Španělé a mesticové

	km ² v tisi- cích	Obyvatel- stvo v tísících		
Uruguay	187	1 279	(1828)	„běloši a míšenci“ „181 000 cizinců“
Salvador	21	1 226	(1821)	převážně míšenci a černoši
Paraguay	253	752	(1811)	> 90 % běloši a míšenci
Republika Santo Domingo	48	708	(1843)	převážně kreolové a mulati
Honduras	115	566	(1821)	95 % Indiáni a míšenci
Nikaragua	128	460	(1821)	99 % Indiáni, černoši apod.
				1 % Evropané
Kostarika	48	411	(1821)	99,5 % kreolové, Indiáni, černoši
Panama	86	364	(1903)	asi $\frac{9}{10}$ míšenců, černochoů a Indiánů
Britské državy	8 962	10 431*		
{ Kanada Nový Foundland a Labrador Západoindické ostrovky Guayana Honduras Falklandy a Bermudy	8 528	8 075		od 1763 britská 54 % Britové 28,5 % Francouzi 1,5 % Indiáni
	129	245		od 1713 britské
	32	1 752		Jamajka od 1494 španělská od 1659 britská
	234	305		od 1667 holandská od 1803 britská
	22	41		od 1786 britský
	17	24		Falklandy od 1833 britské
Francouzské državy	91	460		1674 francouzské
Holandské državy	130	141		1667 holandské

* Podle Hübnera. *Red.*

	km ² v tisi- cích	Obyvatel- stvo v tiscích
Dánská Západní Indie	0,3	27
Celá Amerika:	39 977	192 873
Spojené státy všechny kolonie ostatní Amerika	{ 98 902 12 306 81 665 }	

Všechny kolonie v Americe:	
britské	10 431
francouzské	460
holandské	141
dánské	27
Spojených států	{ 63 1 184 }
	12 306

Typy	Skupiny zemi	Počet států	Obyvatel- stvo v miliónech	% utlačova- ných národů	Období národních a demokratických hnutí
I	Západní Evropa	(12)17	242	7 %	1789 (1789. 1848) 1566(*)—1871
	Spojené státy americké	1	19 99	11 %	7 % 1783—1865
	Japonsko	1	53	0 %	—1871
II	Východní Evropa a její asijská část	9	272	53 %	(1848.) 1905. 1909*
	Jižní a Střední Amerika	20	82	?	(1823—1911)**
III	polokolonie	10	366	?	1911*
	kolonie	asi (60) ?	557	100 %	(?) 20. stol.*
Celkem		(118)	1 671		

(*) 1566 = začátek holandské revoluce.

* Viz tento svazek, s. 767. Red.

** Tamtéž, s. 762—763. Red.

Celý svět:

	(v tisících)	
	km ²	obyvatelstvo
Asie	44 450	874 928
Evropa	9 977	459 261
Afrika	29 888	136 438
Amerika	39 977	192 873
Austrálie	8 954	7 865
Polární oblasti	12 669	15
Celý svět	145 917	1 671 380

(1916) *Kolonie* (obyvatelstvo v tisících)

	v Evro- pě	v Asii	v Africe	v Au- strálii	v Ame- rice	celkem	v roce 1871 neměly kolonie
Anglie	250	324 879	51 660	6 675	10 431	393 895	
Francie	—	17 267	38 500	81	460	56 508*	6000 vr. 1876
Holandska	—	37 717	—	240	141	38 098	
Portugalska	—	980	8 352	—	—	9 332	
Německé (Německa)	—	209	11 527	641	—	12 377	—
Spojených států	—	8 938	—	228	1 247	10 413	—
Japonska	—	19 687	—	—	—	19 687	—
Dánska	—	—	—	—	27	27	—
Belgie	—	—	15 003	—	—	15 003	—
Itálie	—	—	1 368	—	—	1 368	—
Španělska	—	—	589	—	—	589	—

Obyvatelstvo (v tisících)		
393 895	1. Anglie	393 895
+ 56 508	2. Francie	56 508
450 403	3. Holandsko	38 098
	4. Portugalsko	9 332
	5. Německo	12 377
	6. Spojené státy	10 413
	7. Japonsko	19 687
	8. Dánsko	27
	9. Belgie	15 003
	10. Itálie	1 368
	11. Španělsko	589
	Celkem kolonie:	557 297

* Tak uvedeno v rukopise. *Red.*

Celkem kolonie = 557 miliardů
 polokolonie = 366 „

Z toho Indie — 320 miliardů
 „ „ Čína 330 „

Úhrnem 923 „

Čína + Indie 650 „

Dánsko nyní (12. 1916) vypadlo z okruhu koloniálních zemí
 (? a Island [národnostně příbuzný]).

NB || Z 10 zemí s koloniemi jich 5 získalo kolonie až po
 roce 1871.

Kapitál v zahraničí v miliardách franků (1913)	(4) nejbohatší země	Jejich obyvatelstvo v milionech	Jejich kolonie	% kolonií v poměru k vlastnímu obyvatelstvu	Pořadí podle stupně rozvoje kapitalismu	Produkce surového železa v milionech tun	Délka železničních tratí (zde státy + kolonie) v tisících kilometrů
Arndt ε 1*							
75	1. Anglie	47 394		842 %	3	9,0	207,8
60	2. Francie	40 56		141 %	4	4,9	63,5
44	3. Německo	65 12,5		20 %	2	17,6	67,9
179	4. Spojené státy	100 10,4		10 %	1	30,2	412,7
	Σ =	252 473					
	Ostatní koloniální země	129 84		65 %			
		381 557					

* Viz tento svazek, s. 287. Red.

** Tamtéž, s. 283. Red.

(γ) Čína + polokoloniální část.

(δ) 557 kolonie + 144 = 701 miliónů v závislých zemích
+ část Jižní a Střední *Ameriky* + část polokolonií.

S E Š I T
M A T E R I Á L Ů O P E R S I I ¹⁰⁷

Obsah

Demorgny^[75] [1—4]
Jaeger^[190] [5—11]

D E M O R G N Y.
P E R S K Á O T Á Z K A A V Á L K A

G. Demorgny. La question persane et la guerre [Perská otázka a válka]. Paříž 1916.

((Autor je právním poradcem perské vlády a profesorem na škole politických věd v Teheránu. Napsal četné knihy a články o Persii — persky i francouzsky.))

Knihy je nesmírně poučná, neboť líčí vskutku žalostný stav Persie, kterou nejnestoudněji odírají a drancují *tři* — především *tři* — velmoci: Rusko, Anglie a Německo. Autor je ovšem tělem i duší francouzský „vlastenec“. O to je zajímavější, že je nucen nemilosrdně odhalovat nesmírně zuřivou *rvačku mezi Ruskem a Anglií*.

Persie je v této válce formálně neutrální. Ve skutečnosti Rusové s Angličany na jedné straně a Turci s Němci na straně druhé *vedou válku a loupí na perském území*.

S. 277 27. srpna 1915 německý vicekonzul Schö-
nemann napadl ruského a anglického konzula apod. NB!!

V příloze obsahuje kniha mapu Persie, na níž jsou vyznačena „pásma vlivu“ Ruska a Anglie.

Smlouva mezi Ruskem a Anglií (1907) o rozdělení „sfér vlivu“ obou mocností v Persii je neuspokojila („uplatnění“ (smlouvy z roku 1907) „nevedlo k cíli“ (67)), *rvačka a nedůvěra* („anglo-ruská rivalita“, s. 64 a *passim*) mezi nimi po-

kračovaly. Německo toho využilo a jeho smlouva s Ruskem (schůzka v Postupimi 1910) byla „triumfem německé diplomacie“ (s. 57) — pokusem rozdělit Persii mezi Německo a Rusko. „Rozdělíme si Persii a vystrnadíme Anglii“ (57), tak tlumočí Demorgny obsah (lépe řečeno: smysl a podstatu) této smlouvy.

„Anglo-indický imperialismus“ (s. 65 aj.).

Ve skutečnosti Anglie neomezeně vládne i v „neutrálním“ pásmu (uvnitř Persie) a boj s Ruskem pokračuje.

„Všechno, co má v zemi význam, vládou počínaje, se dostává do ruského, německého nebo anglického područí“ (78).

Často cituje *Morgana Shustera: The Strangling of Persia [Zardoušení Persie], New York 1912*. Rusové ho donutili odejít (11. 1. 1912) pro „diktátorské“ manýry. Angličané ho chránili, ale neochránili. Autor nazývá jeho knihu „trpkou“ („trpká kniha proti Persii, Rusku, Anglii a Německu“ (86)) a říká, že prý „nepochopil situaci“, že prý „není diplomat“ („prašpatný diplomat“ (85)).

Cizí velmoci nemohou bez souhlasu Ruska nebo Anglie získat v Persii koncese (80).

Nezapomeňme (my, Francouzi) při účtování na *Sýrii*... (82).

Konzulové (všech tří velmocí) bezostyšně intrikují, podplácejí bandy, rozněčují boj, „furor consularis“ [běs konzulů] (s. 110 aj.), štvou proti „umírněným“ vyslancům atd. (s. 89 aj. o Rusku).

NB! „Kontrola státních financí, které chtějí dosáhnout, se stala novým, nyní velmi módním výrazem řečeno! pro maskovaný protektorát“ (93, poznámka).

NB „Ruský imperialismus“ (s. 120 aj.)...

„Koncese na železnici Džulfa — Tabríz — Rezáijje — Teherán byla udělena 24. ledna — 6. února 1913 ruské diskontní bance v Teheránu...“ (168).

„Od let 1912—1914 anglo-ruské soupeření pokračuje v Persii ve stále stejných formách“ (196).

„Vážně se také uvažovalo o velké transperské železnici...

Na základě toho Německo obratně využívalo anglo-ruského soupeření, dovedně podněcovaného perskou vládou. Na témže základě byly zájmy Francie dosud podřízeny tajným kombinacím některých finančních skupin...“ (262).

„Dne 24. prosince“ (1915 nebo 1914?) „vybuchla v Teheránu bomba, která měla zabít ruského, francouzského, belgického a anglického vyslance, ale atentát se nezdařil a bomba zabila jednoho z účastníků spiknutí, které zorganizovala německo-turecká banda. Německá diplomatická mise se nevzdala, zverbovala tisíc banditů za měsíční žold 90 franků na osobu a rozdala jim zbraně. Ti si pak pospíšili prodat pušky i náboje a zmizeli“ (273).

Schůze ruských průmyslníků v Moskvě 23. 11. 1910 |||| byla proti transperské železnici, protože by prý usnadnila anglickou a německou konkurenci (266—267). |||| sic!!

(V Persii nyní, 1915) „už nejsou pásma vlivu, Rusové i Angličané se nyní dávají dohromady, aby zahnali Němce. 300 kozáků opustilo Mašhad a pronásledují 4 německé důstojníky a 83 bachtijárů, kteří nedávno vyjeli z tohoto města a míří do Afghánistánu, kde chtějí podniknout povstání“ (296). NB NB

Atd. apod.

Uvádí čísla o perském obchodu
celkový obrat 628 miliónů „kránů“ (1 krán = 0,45 franku)

1. Rusko 63 % veškerého obchodu (s. 247)
2. Anglie 25 %
3. Turecko 9 %
4. Německo (24 miliónů kránů)
5. Francie (11)
6. Itálie

J A E G E R. P E R S I E A P E R S K Á O T Á Z K A

Prof. dr. *T. Jaeger* (Hamburk). Persien und die persische Frage [Persie a perská otázka]. Výmar 1916. (Německá

orientální knižnice. Vydavatel Ernst Jäckh, XIV) (179 s.).

NB: Tato kniha je lepší než předcházející.

Velmi dobrá kniha, obsažná, jasná, precizní výklad, časté citace dokumentů. Výborná mapa Persie, ukazující ruská a anglická pásma vlivu. Autor je ovšem imperialistický mizera.

NB || Odvolání na knihu, která vyšla v době, kdy byla
Jaegerova práce v tisku: Persie a evropská válka od
jistého „perského vlastence“. (Cena? Místo vydání?)

Cituje na různých místech *Curzona*, Persie. Londýn 1892.
2 svazky.

Kniha začíná citátem ze „Závěti Petra Velikého“, kterou prý Napoleon I. „nadiktoval ve formě tezí, když roku 1812 potřeboval naladit veřejnost pro své tažení proti Rusku“ (s. 9).

1722—1723 Petr Veliký dobyl Derbent, Baku, Rešt a větší část Gílánů (perská severozápadní provincie u Kaspického moře).

1735 — Gílán, Derbent a Baku opět připadly Persii.

1802 — Gruzie se stává ruskou provincií.

1800 — Napoleon I. plánuje s Pavlem I. napadení Indie.

1807 — Vojenská mise Napoleona I. v Persii (70 důstojníků aj. s generálem *Gardannem*).

1808 — Anglie posílá do Persie mimořádného vyslance; Anglie pomáhá Persii ve válce proti Rusku.

1813 — Persie je poražena ve válce s Ruskem. Mír v Gules-tánu. Persie odstupuje Derbent, Baku aj. aj. Zavazuje se, že nebude mít válečné lodí v Kaspickém moři.

1814 — Smlouva Anglie s Persií: „obraný i útočný pakt...“ (13).

1825 — Válka Persie proti Rusku (které prý zavleklo Persii do války stejně jako Anglie Búry v roce 1899). Anglie nechala Persii na holičkách: na to prý se naše smlouva nevztahuje!!

1828 — Persie poražena ve válce proti Rusku. Mír v Turkmančaji (odstupuje Nachičevan, Jerevan aj.); 3,5 miliónu liber šterlinků válečné náhrady.

1890 — Anglie (*jedna* anglická společnost) získává koncesi na tabákový monopol na 50 let za 300 000 marek + $\frac{1}{4}$ čistého zisku.

Společnost s kapitálem 13 miliónu marek dosáhla po odečtení všech srážek 7,5 miliónu čistého zisku, tj. $> 50\%$ (s. 17). || dobrý příklad!!

Proto lidové nepokoje etc. („několik set mrtvých“!! s. 17) — v roce 1892 perská vláda vykoupila koncesi za 10 miliónu marek (!!). Těchto 10 miliónu si půjčila od Anglie na 6% úrok!!!

5. srpna 1906. Perský šáh slibuje lidu ústavu a parlament.

1909 — Na naléhání Anglie byl z Persie odvolán zástupce Ruska *Hartwig* (von Hartwig), který bez jakýchkoli skrupulí spřádal intriky etc. (byl přeložen do Bělehradu, kde se stal „jedním z hlavních iniciátorů zavraždění arcivévodы, následníka trůnu a jeho manželky“, s. 21).

23. 6. 1908 Státní převrat v Persii. Medžlis rozehrán za pomoci Ljachova.

31. 5.—13. 6. 1908 Ljachovův dopis generálnímu štábu Kavkazského vojenského okruhu (v plném znění) z *Browna: The Persian Revolution*. [Perská revoluce] 1905 až 1909. Cambridge 1910, s. 222. *Nejdrzejší* plán kontrarevoluce v Persii, korupce, pogromů etc. ((s. 26 až 28 u Jaegera)). || NB

29. 11. 1911 Ultimátum (druhé) Ruska (Persii): vypovězení Morgana Shustera aj.

Rusko se stále více prosazuje v Ázerbajdžánu. (Zahájena stavba železnice z Džulfy do Tabrizu.)

Řada citátů z Browna o nestoudném loupení a násilnostech kozáků... (38n.). Kozáci věšeli muslimské kněze (41) aj.!!

Dopis jednoho Francouze o tomtěž (*Siècle*, 11. 1. 1910), s. 39.

K udržení pořádku bylo povoláno *švédské* četnictvo... (42).

1914 — Rusové přesídlují ruské rolníky do Ázerbájdžánu...

Persie nemá ani „moderní úřednictvo“, ani „peníze“ (49). Vybírání daní se *pronajímá*. Cituje *Morgana*

NB ||| *Shustera*, *The Strangling of Persia* [Zardoušení Persie], 1912. ((Morgan na zasedání ministerské rady usvědčil jednoho ministra, že přijal úplatek 83 000 tománů = 332 000 marek. Odpověď: nevěděl jsem o tom, udělal to můj osobní tajemník!))

Stejně si počínají *belgičtí* celní úředníci (de *Naus* si koupil zámek za peníze „vydělané“ v Persii (53)).

Persie = 1 645 000 čtverečních kilometrů.

Obyvatelstvo 4 milióny („pravděpodobně“) (10 miliónů je přehnané, s. 60).

		<u>1900—1901</u>	<u>1912—1913</u>						
Perský obchod:	vývoz	60,2 miliónu marek	165,8						
	dovoz	119,4	215,7						
	$\Sigma =$	179,6	381,5						
	z toho	<table style="display: inline-table; vertical-align: middle;"> <tr> <td style="font-size: 2em;">{</td> <td>Rusko</td> <td style="text-align: center;">62,7 %</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Anglie</td> <td style="text-align: center;">20,9 %</td> </tr> </table>	{	Rusko	62,7 %		Anglie	20,9 %	83,6 %
{	Rusko	62,7 %							
	Anglie	20,9 %							
Dovoz Persie z Německa		0,9 (miliónu marek)	4,6						
Ruska		45,5	131,6						
Britského impéria		50,1	60,0						
Francie		9,5	4,4						
Turecka		5	9,5						
Vývoz Persie do Německa		0,07	7,8						
Ruska		35,3	120,0						
Britského impéria		10,2	20,3						
Francie		2,6	1,9						
Turecka		7,2	15,3						

Rusko nakládá s Persií jako s „vlastní“ zemí a nepovoluje volný tranzit do Persie... (67).

Tento zákaz se obchází posíláním *poštovních zásilek*:

		Celkem	z toho Německo	
(S. 68–69)	1904	10	1	!!
	1913	384 368	193 816	

Rusko se pokusilo zakázat přepravu poštovních zásilek od 1. 2. 1914, ale *všechny* velmoci se proti tomu postavily (i Anglie a Francie) a Rusko muselo ustoupit (s. 70–71). NB!!

Rusko uzavřelo v roce 1902 obchodní smlouvu s Persií a zajistilo si tak trh pro „svůj“ cukr, petrolej aj. (71).

Morgan Shuster uvádí, že tento tarif nesmírně poškozuje Persii a prospívá Rusku (73) — (s. 270 Shusterovy knihy)...

Rusko si tak zajišťuje *monopol* (74) v severní Persii ||| !! a nutí Peršany, aby draze platili brakové zboží!!

Boj o vliv v Persii: školy (ruské, francouzské, německé), nemocnice (ruské, anglické, německé) etc. Německé *lékárny* (88), společnost pro obchod koberci (89).

Anexe Ruska ve Střední Asii od roku 1861 do roku 1891 (odhady z roku 1911)

		km ²	Obyvatel
(1869–1873)	Zakaspická oblast	598 090	451 000
	Buchara	203 430	1 500 000
(1873)	Chiva	67 430	800 000
	Syrdarja	489 240	1 874 000
{ 1884 } { <i>Meru</i> }	(1875–1876) Fergana	142 790	2 069 000
	Samarkand	87 560	1 184 000
		<hr/> 1 588 540	<hr/> 7 878 000

5. 5. 1903 řeč lorda *Lamingtona* v Horní sněmovně (s. 100n.) (proti Rusku: nezbytně potřebujeme *Perský záliv* — tvoří obranu indických hranic...)

idem řeč lorda *Ellenborougha* :

NB ||| „Raději bych viděl Rusko v Cařihradě, než jediný evropský arzenál na březích Perského zálivu“ (111).

Smlouva mezi Ruskem a Anglií 31. 8. 1907 (text: s. 114n.) („rusko-anglická smlouva o rozdělení“).

Pásma Ruska 790 000 km²
„ Anglie 355 000 „ (s. 119)

7% ||| Nóta *anglického* a ruského vyslance Persii (z 18. 2. 1912), s. 124n., poskytuje půjčku po 100 000 liber šterlinků na 7% úrok!!! aj... Ministři, ruské loutky, samozřejmě *souhlasí!!*

Postupimská smlouva z 19. 8. 1911 (text: 130n.). Německo uznává ruskou zónu v Persii, Rusko se zavazuje, že nebude nic podnikat proti Bagdádské dráze.

Řeč říšského kancléře v Říšském sněmu (10. 12. 1910) o tomtěž...

(Rusko se podělilo s Anglií, ale pak se vzájemně zajišťují s Německem!!) vzájemné zajištění!!

Německo prý nutně potřebuje železnici do Persie a do Indie — pouze pro obchod, samozřejmě, pouze!! — Bagdádská dráha končí v zálivu, to je špatné, Anglie ho může uzavřít. Dráha musí končit v Bandar-Abbásu (!!).

Omán je ve skutečnosti v rukou Anglie (s. 144).

Tabriz (220 000 obyvatel). Obchod (1906—1907)

vývoz	23,4	miliónu	marek
dovoz	30,9	„	„
z toho	Rusko		34,0 %
	Anglie		31
	Rakousko		10
	Turecko		4,2
	Francie		3
	Itálie		5,6
	Německo		4,5

$\Sigma = 92,3$ (s. 150)

(To prý neodpovídá obchodní síle Německa.)

Léto 1914. Smlouva o rozdělení maloasijských železnic.

(S. 151) !! | Francie dostala 4522 km železnic v Turecku
Německo 4909 km.

Afghánistán — hornatá krajina.

624 000 km², 4 450 000 obyvatel. *Formálně* je zcela *samostatný*. Ve skutečnosti je celá *zahraniční* politika v rukou Anglie; emír je v jejím *žoldu*. Smlouvou mezi Ruskem a Anglií (31. 8. 1907) uznala Anglie svobodu obchodu v Afghánistánu, Rusko uznalo, že Afghánistán je „*mimo sféru jeho vlivu*“.

Angličané nedovolují cizincům dokonce ani přijíždět!! do Afghánistánu (!! s. 154).

Afghánci po vojenské stránce „rozhodně nejsou protivníky, které by bylo možno podceňovat“ (157).

Anglie je vůči nim nanejvýš opatrná:

„Zde se projevuje moudrost anglické politiky ‚same-
tových rukaviček‘, neboť jednat šetrněji a opatrněji než
s ním“ (s afghánským emírem) „nemohou Angličané
už vlastně s nikým“ (158). NB

Turkestán (= Střední Asie). Oblasti Uralská, Turgajská, Akmo-
linská, Semipalatinská, Ferganská, Samarkandská, Semi-
rečská, Syrdarská, Zakaspická (s. 161)

— 3 488 530 km² a 10 957 400

+ Chiva a Buchara

$\Sigma\Sigma = 3\,760\,000$ km² s 13,25 miliónu obyvatel.

Obyvatelstvo je téměř výlučně mohamedánské.

„Zvláštní diplomatická mise z těchto zemí, zejména
z Kirgizské oblasti, nyní koná okružní cestu a navštěvuje
dvory čtyř spolkových mocností i neutrálních zemí, aby
jim předložila své stížnosti na ruský útlak a *žádala* vysvo-
bození z ruského jha a *obnovení svých bývalých států*“ (162). NB

O Turkestánu viz „memorandum“ (Krivošejinovo?),
přeložené do němčiny, a *Le Turkestan Russe* [Ruský
Turkestán], zprávu belgického konzula (Recueil Con-
sulaire de Belgique, Brusel, sv. 160, 1912). NB

Dohoda mezi Ruskem a Anglií o *Tibetu* (v témže roce, 1907), obě strany uznávají svrchovaná práva Číny (text, s. 169), územní nedotknutelnost Tibetu etc. etc. (přenášejí boj o Tibet na „dvůr“ v Pekingu)...

„Otázka Bagdádské dráhy... se stává perskou otázkou...“ (173).

Beludžistán je formálně samostatný. Anglie má železnici a 200 yardů „anglického území“ po obou stranách („nájem“!!). Celá země je „v nejužších přátelských a spojeneckých vztazích s Anglií“, (země) „ovšem odezdala veškerou svoji zahraniční politiku plně do jejích“ (Anglie) „rukou, ale jinak je právě tak samostatným státem domorodců jako Afghánistán nebo Nepál“ (174—175).

Autorův závěr:

„Naproti tomu“ (na rozdíl od zlé Anglie a zlého Ruska) „může být jediným přáním Německa jen to, aby se nepostavilo jako třetí síla mezi oba bratry — Rusko a Anglii, aby se nevystavilo nebezpečí, že je za určitých okolností oba napadnou; avšak cílem Německa je, jako ve všech podobných případech (Turecko, Maroko), „jedině“!!! „jedině silná, nezávislá Persie se stejnými právy pro všechny, v nejlepším případě s některými výsadami pro Německo...“ (176).

	Německý dovoz do Turecka	Turecký vývoz do Německa
1882	5,9	1,2 miliónu marek
1887	12	3,2
!! 1891	37	13,8
1900	34,4	30,5
1912	98,4	74,0 (s. 179)

17. 7. 1914 — anglická Dolní sněmovna schválila (254 hlasy > 18) návrh vlády na skoupení akcií Anglo-perské petrole-

jářské společnosti (bohatá naleziště ropy na řece Kárún).
Autor to srovnává se skoupením akcií Suezského průplavu.

NB | S. 158—159 Závěť starého afghánského emíra (Abdur-
rahmána) — je třeba usilovat o spojenectví Persie,
Turecka a Afghánistánu na ochranu celého muslimského
světa proti Rusku...

JEDNOTLIVÉ POZNÁMKY
Z LET 1912—1916

---

*Poznámky byly pořízeny v letech 1912—1916
rusky, německy, anglicky, francouzsky a v jiných
jazycích*

*Poprvé otištěno v letech 1936—1937 v publikaci
Leninskij sbornik XXIX a XXX
Podle rukopisu*

*Poznámky v cizích
jazycích jsou uváděny
v překladu*

1. Růst cen. Vyděračství. „Stávka“. Golubjatnikov...

Markov II. a liberálové

2. Syndikáty („světový jev“) v Evropě (Americe) a Rusku
  - (a) rozvoj výroby
  - (b) vnitřní trh. Bída farmářů a rolníků
  - (c) postavení dělníků. Bezprávnost
  - (d) politická svoboda
3. Syndikáty a „byrokracie“
4. Petrolejářské a cukerní syndikáty *versus* pozemkoví vlastníci... (syndikát statkářů, obhájců nevolnictví).
5. Syndikáty a *Ural*...
6. Úřednický liberalismus (nebo liberálně úřednický názor) („pogromistický socialismus“) *versus* třídní boj. Mrtvý schematismus a *život*.
7. Zloději a zlodějská solidarita.
- 7 *bis*. Kapitalismus a syndikáty.
8. Prostředky:
  - (1) otevření hranic
  - (2) 20 miliónů na dělnická sídliště v kamenouhelné a ropné oblasti
  - (3) státní výroba a demokratické podmínky kontroly
  - (5) (4) dělnické spolky a politická svoboda
  - (4) (5) šetření a veřejná komise a úplné odhalení.

PRODUKCE A CENA ROPY V AMERICE

Statistical Abstract of the United States, s. 211
a 223^[313] Ježegodnik Reči, s. 681^[481]

1900 75 752 691 dolarů : 63 620 529 = 1,19 dolaru

2 rubly 38 kopějek : 8 = 29 (30) kopějek za pud
517 mil. pudů, Ježegodnik Reči s. 681
5170 : 636 = 8,1 pudu v *barelu*

{ *Barel* je patrně víc než 8 pudů ropy }

1907

1407 : 166 = 8,5 pudu v *barelu*
1512 mil. pudů : 178,5 = 8,5 pudu v *barelu*
1455 mil. pudů : 183 = (8) 7,9 pudu v *barelu*

1908

1909

1910

127 896 328 dolarů : 209 556 048 barelů = 0,61
dolaru (surová ropa)

61 centů za 1 barel (= 42 galonů)

1 galon = $61/42 = 1,4$ centu

1714 mil. pudů, Ježegodnik Reči, s. 681
1714 : 209 = 8,1 pudu v *barelu*
61 centů (přibližně 1 rubl 22 kopějek za barel)
122 : 8 = 15 kopějek za pud

BEBEL O VÁLCE NĚMECKA S RUSKEM ¹⁰⁹

Bebel v roce 1886 pro válku s Ruskem.

V Die Neue Zeit, 1886 (listopad 1886) (4. ročník (č. 11)),
s. 502—515, uveřejněn Bebelův článek Deutschland, Russland

und die orientalische Frage^[35] [Německo, Rusko a východní otázka].

Článek propaguje „preventivní“ (tak říkajíc) *válku Německa proti Rusku a Francii*.

Roku 1878, hlásá autor, „se mělo jít ještě dál“ (s. 513, první sloupec), tj. nejen donutit Rusko ke zmírnění jeho požadavků, ale i vyrvat nově založené balkánské státy z moci Ruska a vytvořit „spojenectví mezi balkánskými státy“ (sic).

„Kdyby Rusko odmítlo vyhovět těmto požadavkům, mělo se na to odpovědět válkou, která by ochromila ruskou moc na celá desetiletí...“ (513, sloupec 2).

V roce 1886 (nebo 1885), *po návratu kněžete Alexandra do Bulharska* (zřejmě po revoluci v Bulharsku 18. 9. 1885), kdy se Srbové i Rumuni obávali posílení Ruska, měl být na Balkáně vytvořen z balkánských států „nezávislý spolek států opírající se o Německo a Rakousko-Uhersko“.

„Kdyby se Rusko tehdy odvážilo vypovědět válku, vystoupilo by Německo proti němu jednomyslněji než kdy jindy, a ve spolku s Rakouskem, s balkánskými státy a možná i s Tureckem by mohlo s lepšími vyhlídkami na úspěch vést válku proti Rusku i Francii, válku, kterou beztak bude muset vést později, ale možná — a dokonce pravděpodobně — *za mnohem nepříznivějších podmínek*“ (513, druhý sloupec).

prý celá země, všechny třídy v Německu jsou nespokojeny s jeho zahraniční politikou:
511,
sloupec 2

podtrženo
Bebelem

DIE NEUE ZEIT, 1912 — 1913

Kurt Wiedenfeld. Das Rheinisch-Westfälische Kohlensyndikat [Rýnsko-vestfálský uhelný syndikát], Bonn 1912.

(Kolínské obchodní a průmyslové muzeum. Moderne

Wirtschaftsgestaltungen [Moderní hospodářské instituce].
Sešit 1.)

Recenze (Sp.) v Die Neue Zeit, 1913, sv. 2, s. 946.
ibidem, diskuse (řada článků) o masové stávce a Rosa
Luxemburgová. „Oficióznost“.

idem o návrhu branného zákona.

Die Neue Zeit, 1912, 1.

Polemika *Kautského* s Hilferdingem o peněžích (*ibidem*
Varga a Hilferding).

Kautsky Masové akce...

Hueiv článek Marokko und der deutsche Erzbedarf^[182]
[Maroko a potřeba rudy v Německu] dokazuje, že Německo
vůbec nepotřebuje naleziště rudy ((„vůbec netrpí nedostatkem
rudy“)), že jich má ze všech nejvíce, že „milióny, které byly
promarněny na povstání Hererů“, měly být použity na rozvoj
hornictví etc.

Hilferding. Zur Theorie der Kombination [K teorii kombi-
nace]: O Marxově omylu v Teoriích a poznámky
o kombinaci.

E. CORRADINI.

ITALSKÝ NACIONALISMUS

Enrico Corradini. Il nazionalismo italiano^[63] [Italský nacio-
nalismus]. Milán 1914.

NB || Napsáno *před válkou*. V článku Nacionalismus a
socialismus (14. ledna 1914) jsou zajímavé formulace
imperialisty malého národa. Francie a Anglie = banky
NB || s kapitálem 300 a 400 *miliard* (s. 162). Plutokratické
národy (Francie, Anglie, Německo) „jsou pacifisticky
naladěné“ (sic!) (haha!) „hlavně proto, že jsou pluto-
kratické“ (188), zatímco proletářské národy (Itálie)
svým bojem proti Turecku bojovaly proti národům

plutokratickým (sic!! haha!). Imperialismus je prý novodobý jev, ale dělí národy na plutokratické a proletářské; „to (nacionalismus) je socialismus italského národa ve světě“ (156).

Celou podstatou této mizerné knížky je: jiné národy hodně loupí. „Socialismus“ spočívá v tom, aby náš malý a chudý národ dohonil nebo doháněl ty národy, které hodně loupí, aby si i on naloupil víc!!

NITTI.

ZAH RANI ČN Í K APITÁL V ITÁLII

V Revue d'économie politique (1915, č. 4, červenec—srpen) recenze knihy Francesca *Nittiho*: *Il Capitale straniero in Italia*[¹³⁷] [Zahraniční kapitál v Itálii] (156 stran). Celkem je ho prý pouhých 500 miliónů (??), z toho

belgického	182 milióny
francouzského	148
anglického	110
švýcarského	46
německého	28

$\Sigma = 504$ (můj)

pochybné údaje,
není to málo?

Porovnat
s *Paishem*
a *Harmsem*¹¹⁰

R. LIEFMANN.

PŘIBLIŽUJE NÁS VÁLKA K SOCIALISMU?

Profesor doktor *Robert Liefmann*: *Bringt uns der Krieg dem Sozialismus näher?*[²⁷⁷] [Přibližuje nás válka k socialismu?]

(Č. 56 *Der deutsche Krieg*, vyd. E. Jäckh, Stuttgart—Berlín 1915).

Autor se staví proti názoru (*Jaffého* a jiných), že nás válka přibližuje k socialismu. Daně, monopoly, lístky na chleba, to všechno přece nemá nic společného se socialismem (komunismus prý = regulování *spotřeby*, socialismus = odstranění soukromého vlastnictví).

Nejbanálnější argumenty proti socialismu vůbec. Samozřejmě pro „reformy“, pro „zmírnění třídních protikladů“ atd.

Socialismus vůbec jsou prý „sny“ (39), „fantazie“ (37), „zhoubný internacionalismus“ (sociální demokraté) — (37)...

Německým sociálním demokratům se prý vytýká jejich postoj k válce, zatímco prý „nebylo nic slyšet“ (37) (sic!) „o výtkách vůči“ francouzským a anglickým socialistům.

chválí sociální
demokraty!

|| „Jednání německé sociální demokracie
...zasluhuje úcty...“ (37).

dělníci jiných
zemí
nepomýšlejí
na socialismus

||| „Odstranění současného ekonomického
řádu je v mezinárodním rozsahu nemožné,
v národním přináší zhoubu...“ (39).
||| „Dělníci jiných zemí, kteří více přihlížejí
k realitě, nepomýšlejí vyzkoušet to v praxi“
(tamtéž) (zejména prý *angličtí* dělníci,
s. 38)...

Ať prý se socialismem „experimentuje“
Francie (39—40)...

sociální
demokraté
nebo
„reformisté“?

||| „Velmi těžko lze říci, do jaké míry jsou
příslušníci německé *sociálně demokratické*
strany opravdu ještě (!) věrni ideálu so-
cialismu a *není-li* tato strana prostě *stranou*
sociálních reform na *demokratickém základě*...“
(40). Moje výroky „doporučují jenom to,
co v socialismu samém doporučuje revi-
zionistický směr...“ (40).

já jsem *pro*
revizionismus!!

||| „V zájmu politické spolupráce po válce by bylo velmi
!!||| žádoucí dosáhnout toho, aby se sociálně demokratická
strana jasně a výslovně **zřekla** tohoto ideálu, anebo
alespoň prohlásila, že zatím nebude podporovat opa-

tření směřující k jeho realizaci; jinými slovy, kdyby se *revizionistickému hnutí* v německé sociální demokracii, které má tento cíl, dostalo všeobecného uznání, pak by o postoji sociální demokracie po válce nezůstaly žádné nejasnosti...“ (41).

CONRAD'S JAHRBÜCHER 1915.
SEŠIT 2. SRPEN

Conrad's Jahrbücher 1915. Sešit 2. Srpen (s. 214—216).

Diehlova noticka^[80] o *dánském* zákonu z 10. 5. 1915. Daň z válečných zisků. Zdanění všech *nadměrných příjmů* (po letech 1912—1915) 10 % převyšující částky.

(Nejen válečné zisky, ale každý nadměrný příjem.)

(Poplatník je osvobozen od daně, prokáže-li, že žádná část nadměrného příjmu *nesouvisí* s válkou.)

NB [K otázce *reform* za imperialismu vůbec.]

SPISY SDRUŽENÍ
PRO SOCIÁLNÍ POLITIKU

Schriften des Vereins für Sozialpolitik. Sv. 145. III. (*Viz na druhé straně*)*

Dr. Carl von Tyszka: Löhne und Lebenskosten in Westeuropa im 19. Jahrhundert^[440] [Mzdy a životní náklady v západní Evropě v 19. století] (Lipsko 1914).

Velmi podrobný souhrn *francouzských* a *anglických* údajů, zkrácený souhrn *španělských*, *belgických* a *německých* údajů. *Celková bilance ve prospěch Anglie*. Souhrnná tabulka (mnou **zkrácená**):

Index: 1900 = 100. Relativní *pohyb reálných mezd*.

* Viz tento svazek, s. 790. *Red.*

<u>Roky</u>	Anglie	Prusko	Jižní Německo	Francie	Španělsko	Belgie
1870	53,8	57,8	(1875 93,0)	69,0		51,0
1885	68,2	56,1	90,9	74,5	(1890 89,5)	78,6
1900	100	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1910	92,2	82,9	99,5	106,0	102,0	86,5 v roce 1905

Anglie prý díky volnému obchodu trpěla drahotou nejméně (s. 289 a na jiných místech).

Anglie se stala dříve „průmyslovým státem“ (s. 101) a ceny se zde více přizpůsobily, úplně přešly na tuto základnu.

(94 — zvýšení mezd se bude zdát *menší*, vezmeme-li „vážený“ průměr, tj. vezmeme-li v úvahu *větší* zvýšení u hůře placených povolání. To se týká 26 oborů německého strojírenského průmyslu.)

NB Nevztahuje se to však na každou práci.

NB Sv. 145: Životní náklady ve velkoměstech. (I—IV).

NB || *Velmi důkladná práce* (ve 145, IV. 1915) o Hamburku^[305], (1890—), *ceny a rozpočty, spotřeba, byty* etc. ve srovnání s Londýnem.

Schriften des Vereins für Sozialpolitik.

Sv. 140. II. Zásobování měst mlékem^[312] (1914).

Jsou zde *kusé* údaje o *jednotlivých* mléčných hospodářstvích (počet dojnic; produkce etc.).

Rozvoj „maloobchodního prodeje“ mléka a jeho veřejného prodeje; vytlačování piva (málo a zřídka kdy).

Podrobné údaje o cenách.

Sv. 140. V. Veřejné zásobování mlékem v Německu^[132] (1914).

Hans Hess: Das Elektron in den verschiedenen Zweigen der Physik^[164] [Elektron v různých oblastech fyziky]. Himmel und Erde, 1915, březen (č. 3). (Ročník 27, sešit 3).

zajímavý pokus o shrnutí úspěchů elektronové teorie

SOCIÁLIMPERIALISMUS A LEVICOVÝ RADIKALISMUS

Bremer Bürger-Zeitung 1915, č. 291 (13. 12.)

Úvodník: **Sozialimperialismus und Linksradikalismus**
[⁴¹¹] [Sociálimperialismus a levicový radikalismus].

„[Levicový radikalismus] byl směr v německém radikalismu, který vykrytalizoval v době kampaně za pruské volební právo a v debatách o odzbrojení v letech 1910—1913...“

„Pokoušel se (Kautsky) vylíčit imperialismus jako formu kapitalistické expanze, která může být nahrazena jinou, mírnější...“ NB

K této levici patřili „Rosa Luxemburgová, Pannekoek, Radek, Thalheimer, Zetkinová a jiní...“

„Levicové radikálové vedli ostrý boj proti zbytkům ideologie zahraniční politiky anglického manchesterství“ (u *Ledeboura* i *K. Kautského*, rovněž u *Ecksteina*)...

Levicové radikálové a sociálimperialisté se shodují v tom, že „svět vstoupil do imperialistického období...“

„Zatímco levicové radikálové nepovažovali dokonce už ani *milici* za prostředek, který v období imperialismu odstraňuje jeho expanzivní tendence, zatímco byli pro *milici* jen v naději, že v ní dozrají protiimperialistické tendence lidových mas, sociálimperialisté využívají ve prospěch *milice* každý argument, jenž tato válka poskytuje, ale který může být realizován jedině v rozporu s politikou, kterou válka prosazuje, jako vnadidlo pro militarizaci sociální demokracie.“

|| Dobrý přehled srovnávacích čísel ||

NB

Dr. Ernst Günther: Die wirtschaftlichen
[Hospodářské zdroje
(Kriegshefte aus dem

Obyvatelstvo (v miliónech) (zaokrouhlená čísla)

Roky	Německo	Rakousko- Uhersko	Francie	Anglie	Rusko	Němců + Rakušanů
1810	30	30	30	20	45	267
1910	65	51,5	39,5	46	136,5	258

V Německu bylo obděláno ha (v tisících)

	žita	pšenice	ovsa	ječmene	všech obilovin	brambor
1800	4 623	1 027	2 569	2 055	10 274	350
1901—1910	6 080	1 849	4 271	1 666	13 866	3 291
	+ 23 %	+ 80 %	+ 67 %	- 19 %	+ 35 %	+ 840 %

V průměru bylo za posledních pět let sklizeno z hektaru
dvojitých centů

	pšenice	žita	ječmene	ovsa	brambor
Rusko	7,0	8,0	8,7	8,2	76,7
Spojené státy	9,3	8,9	11,7	8,1	107,0
Uhry	12,2	11,5	13,9	11,4	78,0
Rakousko	13,9	13,9	15,4	12,9	99,0
Francie	14,0	11,3	14,3	13,1	98,9
Velká Británie	20,7	—	17,9	16,7	153,3
Německo	21,4	18,2	20,8	19,7	136,0
Belgie	25,9	22,3	28,0	23,3	187,3

SROVNÁVACÍCH ČÍSEL

Hilfskräfte Deutschlands und seiner Hauptgegner^[152]

Německa a jeho hlavních protivníků]. Essen 1915

Industriebezirk. 7. sešit). 80 feniků.

Z 1 000 Evropanů bylo			Úmrtnost na 1 000		
Angličanů	Francouzů	Rusů	Obdobi	Německo	Francie
93	153	200	před 20—25 lety	25	22
103	88	300	nyň	16	18

Sklizeno z ha dvojitých centů

žita	pšenice	ovsa	ječmene
8,62	10,28	5,64	8,00
16,3	19,6	18,30	19,00
+ 90 %	+ 90 %	+ 227 %	+ 137 %

Sklizeno z hektaru dvojitých centů (pšenice)

1881—1890	1901—1910		
5,45	6,77	+ 1,32	+ 24 %
8,27	9,30	+ 1,03	+ 12 %
(1876—1885)	(1899—1901)		
12,0	13,9	+ 1,9	+ 16 %
18,2	20,0	+ 1,8	+ 10 %
14,8	19,6	+ 4,8	+ 32 %

Počet dělníků (v 1 000) v textilním průmyslu			Vývoz strojů (v milionech marek)		
	<i>Anglie</i>	<i>Německo</i>		<i>Anglie</i>	<i>Německo</i>
1895	1 018	945	1902	400	183
1907	1 015	1 057	1913	674	678

Ze světové těžby (uhlí) připadalo na				Výroba železa (v milionech tun)	
	<i>Anglii</i>	<i>Německo</i>	<i>Spojené státy</i>	<i>Anglie</i>	<i>Německo</i>
1860	60 % (81 milionů tun)	12,4 % (16,5 milionu tun)	10,0 %		
1880	45	18	20	7,8	2,6
1900	30	20	32	9,1	8,5
1910	24	19	37		
1913	21 (280 milionů tun)	21	39	10,5	19,5

Nosnost německého, francouzského a anglického loďstva							
		1870	1880	1890	1900	1910	1912
Německo	1 000 tun	1 146	1 614	2 835	4 569	7 698	8 454
	%	100	141	247	399	672	739
Anglie	1 000 tun	7 917	12 027	18 062	23 687	32 412	33 849
	%	100	152	228	299	409	427
Francie	1 000 tun	1 528	1 767	2 444	2 622	3 082	3 139
	%	100	116	160	172	202	206
německé loďstvo		100	100	100	100	100	100
anglické	„	691	745	637	518	421	400
francouzské	„	133	109	86	57	40	37

Počet dělníků (v 1 000)
ve strojírenském
a lodářském průmyslu

	<i>Anglie</i>	<i>Německo</i>
1881	217	206
1901	400	700

Železnice
(v 1 000 km)

<i>Anglie</i>	<i>Německo</i>
29	34
38	63

Podíl na celkovém světovém obchodu
v %

	1886	1900	1910	1912
Německo	10,3	12,1	12,0	12,9
Francie	12,5	10,0	9,4	9,2
Anglie	20,8	19,5	16,9	16,6

Zahraniční obchod (dovoz + vývoz)

	Německo speciální obchod v miliónech marek	%	Velká Británie veškerý obchod	%	Francie speciální obchod	%	Ně- mecko	Anglie	Francie
1880	5 712	100	14 232	100	6 896	100	100	249	121
1890	7 473	130	15 253	107	6 633	96	100	204	89
1900	10 377	181	17 900	126	10 776	155	100	172	69
1913	20 868	365	28 644	201	12 307	178	100	137	59

E. RAPPARD.
K NÁRODNÍMU DOROZUMĚNÍ

Dr. William E. Rappard: Zur nationalen Verständigung^[365]
[K národnímu dorozumění]. Curych 1915 (Schriften für
schweizerische Art und Kunst, 26). (Národní knihovna.)

8 : 8; 13 : 8		„Před rokem 1870 byl poměr obyvatelstva <i>Německa a Francie</i> 9 ku 8; nyní činí 13 ku 8. Těžba uhlí ve Francii se za posledních 40 let přibližně zdvojnásobila, v Německu se přibližně zčtyřnásobila, takže nyní je k francouzské těžbě
3 : 1; 6 : 1		v poměru 6 ku 1. <i>Ve výrobě surového železa</i> byly obě země před čtyřiceti lety přibližně na stejně úrovni. Dnes Německo předešlo Fran-
1 : 1; 3 : 1		cii přibližně trojnásobně“ (s. 15). ($400 x : 200 y = 6 : 1$; $400 x = 1200 y$; $1 x = 3 y$)

A. B. HART. MONROEOVA DOKTRÍNA

A. B. Hart: *The Monroe Doctrine*^[155] [Monroeova doktrína].
Boston 1916.

Zdá se, že je zde docela zajímavě vylíčena zahraniční po-
litika Spojených států.

Obsahuje bibliografii.

S. 373 „antiimperialisté“ poražení, 1898.

303—304 tabulka (velmi poučná) státního vývoje Ameriky
v letech 1823—1915. (Růst imperialismu Spojených států aj.)

314 „Nejpozoruhodnější změnou v životě národů bylo vy-
tvoření velkých sdružení. Ke konsolidaci dochází nejen
v bankách, podnicích a na železnicích, ale i mezi velmocemi.“
Příští století uvidí pět velmocí: Velkou Británii, Německo,
Rusko, Čínu a Spojené státy (!!)...

Růst protektorátu a „vlivu“ (a finančních zájmů! 332).
Spojené státy ve Střední Americe! 332.

NB „*Vyhraněná* politika protektorátů“ (335).

359 *Rolland G. Usher*. Pan-Americanism; a Forecast of the Inevitable Clash between the United States and Europe's Victor^[446] [Panamerikanismus; předpověď nevyhnutelného konfliktu mezi Spojenými státy a evropským vítězem]. New York 1915 (419 s.).

Autor ho ostře kritizuje, ale sám hájí „doktrínu“... „protektorátů“ (369) v zájmu „ochrany amerického kapitálu“ (369)!!

ΣΣ (402) **pro** militarismus!! (NB) (zejména § 5) — zvláště (!!!) proti Německu a Japonsku (403). NB

E. PHILIPPOVICH. MONOPOLY

*Eugen von Philippovich: Monopoly...*¹¹¹

Ve Spojených státech (1912) 180 majitelů firem a jejich ředitelů (18 bank) zastávalo 746 ředitelských funkcí ve 134 společnostech s Σ kapitálu 25 325 miliónů dolarů = 101 300 miliónů marek). To je pravděpodobně třetina veškerého amerického národního bohatství“ (s. 159).

180 lidí
(rodin?)
25 miliard
dolarů

AEG (Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft). Kapitál (1912) = 378 miliónů marek. V její dozorčí radě je 32 členů, teří zastávají asi 500 ředitelských funkcí v různých podnicích.

OURNAL DE GENÈVE, 18. DUBNA 1916

ournal de Genève, 18. 4. 1916^[361].

Podle zpráv z Říma uveřejnil Mezinárodní zemědělský ústav statistické údaje o **světové produkci** obilí: NB NB

(milióny metrických centů)	1915	1914	průměrná produkce za posledních pět let %
	a 1915—1916	a 1914—1915 %	
pšenice	1 161	119	116,4
žito	462	106,6	103,5
oves	706	114	108,7
kukuřice	996	105,2	109,3
rýže	638	167,2	113,7
ječmen	323	105,9	99,2

S P O T Ř E B A D R A S L A V R Ů Z N Ý C H Z E M Í C H

Vídeňský Arbeiter-Zeitung, 22. 4. 1916, s. 6^[109].

Podle údajů draselného syndikátu činila v posledních letech spotřeba drasla na hnojení v Rakousku-Uhersku a Německu na 1 km² užitkové plochy v kilogramech:

	1900	1910	1913
Rakousko	12,4	64,3	114,2
Uhry	0,5	6,1	19,8
Německo	334,4	1 025,1	1 529,3

A R C H I V F Ü R S O Z I A L W I S S E N S C H A F T U N D S O Z I A L P O L I T I K

NB Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. 1916
(4. srpna 1916) (42. svazek, 1. sešit).

Článek: — *q*. Die Gewerkschaftsbewegung im Jahre 1915...^[136]

[Odborové hnutí v roce 1915...]

Oddíl *Ideologie odborových svazů*.

Dva směry, které se *neshodují* s reformismem a radikalismem.
Korrespondenzblatt a Sozialistische Monatshefte.

„Naopak existuje jen málo odborových časopisů, které jasně vyjadřují jiné, radikálnější názory. Jsou to ve většině

případů orgány svazů, jejichž členy jsou hlavně nekvalifikovaní dělníci nebo ženy...“ (325).

„Neboť orgány starých velkých odborových organizací stojí plně na straně většiny, zatímco ostatní jsou mnohem zdrženlivější. Jasná vyjádření *pro* stanovisko a taktiku menšiny se, pokud můžeme pozorovat, nevyskytla...“ (327).

O svazu kovodělníků autor uvádí, že vedení je pro většinu, v tomto pracovním oboru jsou výdělky vyšší (330), je méně odvedených*, je to starý a značně velký odborový svaz, „který byl vždycky oporou umírněných názorů“, na plenární schůzi 30. června 1915... byla vedení nepřímo vyslovena téměř důtka: „Přijetí tohoto návrhu v každém případě svědčí o tom, že mezi řadovými odboráři panují jiné názory a jiné smýšlení než ve vedení...“ (332).

Ve špičkách se prý vytváří „maloburžoazní vrstva“ (335).

Korrespondenzblatt (17. 4. 1915) prohlašuje boj proti imperialismu za stejnou hloupost, jako je rozbíjení strojů.

Týž list pranýřuje *většinu* ve francouzských a anglických odborech (stejnou, jakou představuje sám), což vyvolává jízlivou poznámku buržoazního autora:

„Nelze tedy říci, že by pravicový směr v Německu úplně ztratil smysl pro radikální dělnickou politiku“ (338).

Autor dodává, že většina už vlastně nejsou socialisté (s. 340 a na jiných místech).

LEUTHNER.

RUSKÝ NÁRODNÍ IMPERIALISMUS

Die Neue Rundschau ((květen, 1915))

K. Leuthner. *Russischer Volksimperialismus*^[274] [Ruský národní imperialismus].

S. 590 o Plechanovovi, že prý „přešel do válečného tábora“.

* Mínil se tím povoláním k vojenské službě. *Red.*

„I ten nejkrajnější radikalismus v Rusku brzy pochopí životní nutnost volného přístupu k otevřeným mořím...“

„Nejen ruský car... ale také ruský národ... stojí na našich hranicích s tradičním odhodláním dobývat a podmaňovat.“

„Na hranicích své říše nehájí Velkorus ani bytí, ani nezávislost, ani nedotknutelnost svého národa, ale jeho nadvládu nad 40 milióny Nevelkorusů...“

KONSPEKT TEZÍ O IMPERIALISMU A NÁRODNOSTNÍM ÚTLAKU LISTU GAZETA ROBOTNICZA ¹¹²

I. (1) Definice imperialismu (ekonomická).

Změna *hranic*.

„Národní stát“. Není *jediná* forma (byla)
(za jistých podmínek + národnostní stát) kolonie a
kontribuce
anexe — zesílení *národnostního útlaku*.

---

(2) (odporuje zájmům dělnické třídy)...
(zejména *utlačovaných* národů)
(revanš)

---

(3) proti *anexím a národnostnímu útlaku* (energicky bojovat
(energisch bekämpfen))
(socialismus nepotřebuje kolonie)
proti míru s anexemi

---

(4) boj proti násilnému udržování nadvlády tkví
(1) v odmítání obrany vlasti...
(2) v odhalování (Denunzierung) národnostního
útlaku
(3) v boji s morálním násilím proti národnému
hnutí

- (5) imperialismus nelze přetvořit tak, aby byl v souladu se zájmy dělnické třídy
 imperialismus nelze oprostít od národnostního útlaku pouze socialismus... boj musí být revoluční a v socialismu ne sebeurčení, nýbrž *spoluurčení*
 žádný odklad, žádné udržování nadějí.
-

- II.** 1. Za kapitalismu nemohou být národy svobodné
 2. sebeurčení předpokládá beztrídní společnost
 předpokládá osamostatnění národa
utopie
 3. Program nesmí obsahovat utopie
 „vzbuzovat nesplnitelné naděje ve schopnost kapitalismu přizpůsobovat se“
 „*nacionálreformisticky*“
 nutný...
 jasný, ničím nezastřený socialismus.
 4. Není třeba těchto abstraktních „práv“...
 pozůstatek maloburžoazně demokratické ideologie...

OSNOVA ČLÁNKU O KAUTSKISMU

O *kautskismu*: { Vorbote č. 1 }¹¹³
 { Kommunist }

1. definice imperialismu. (δ 9*)
 3 bis. 1912 o ztrátě jeho významu. (o 15**)
 5. charakter války (Kommunist)
 2. obchodní politika (volný obchod) (Kommunist)
 4. boj proti imperialismu (i „část kapitalistů je *pro*“)
 8. anexe...

* Viz tento svazek, s. 278. Red.

** Tamtéž, s. 624. Red.

{ Renner a spol., Cunow a spol... }
 { Lensch }
 { Volkstribüne }

7. mír: „všichni pro“ (referát)...
3. teorie ultraimperialismu
9. Monitor a Kautsky
10. Kautsky 26. 11. 1915 *proti pouličním demon-
stracím*
11. Saskokamenický Volksstimme o **jednotě** s Kautským
& Co. (srov. Ernst *Heilmann*^[157] v Die Glocke)
6. popírání souvislosti nynější krize s oportunismem
(K. Kautsky 28. 5. 1915) (Kommunist)

Poměr k válce *před*:

Sociální revoluce 1902		1902
Cesta k moci 1909		1905
1905 (o 33*)		1908
1910 (o 15)		1910
1912		1912

Rühle versus Vorwärts

{ Revoluce v souvislosti s válkou. }

{ Odzbrojení a *Spojené státy evropské.* }

- A. Ekonomika a základní vztah tříd (1—4)
- B. Politika (5—8)
- C. „Bláto“ ve vnitrostranickém ohledu (9—12)
- D. Ruští kautskisté

{ Axelrod }
 { Martov }
 { Čcheidze a Skobelev }

K překladu

- 1) Kemmerer
- 2) Gilbreth. Motion Study [Studie pohybu]
- 3) Hobson. Imperialism [Imperialismus]

* Viz tento svazek, s. 652—653. *Red.*

FRAGMENT ČLÁNKU

O tom, jak byl B. Engelsovi cizí přezíravý postoj k nynějším německým anexím, který je charakteristický pro určité doktrinářské překrucovatele marxismu mezi dnešními německými sociálními demokraty, svědčí jeho následující prohlášení z roku 1893:

„Nesmíme zapomínat: Sedmadvacet let Bismarckova hospodaření způsobilo, že Německo je — a ne neprávem — všude za hranicemi nenáviděno. Ani anexe severošlesvických Dánů, ani nedodržování příslušného článku pražské mírové smlouvy, který nakonec eskamotérsky zmizel, ani anexe Alsaska a Lotrinska, ani malicherná opatření proti pruským Polákům — nic z toho nemělo naprosto co dělat s vytvořením ‚národní jednoty‘“ (Může Evropa odzbrojit?, Norimberk 1893, s. 27).¹¹⁴ Pražskou smlouvou z 23. srpna 1866 se Rakousko zřeklo Šlesvicka-Holštýnska ve prospěch Pruska s podmínkou, že obyvatelstvo severních šlesvických okresů má být postoupeno Dánsku, vysloví-li se svobodným hlasováním pro připojení k Dánsku. K podvodnému zrušení tohoto bodu došlo na základě vídeňské smlouvy Německa s Rakouskem z 11. října 1878. Engels ještě po 15 letech, roku 1893, na tento podvod nezapomněl a pranýřuje ho, přičemž zdůrazňuje rozdíl mezi vytvářením národní jednoty Němců a řetězem násilnických a podvodných utlačovacích opatření proti národům závislým na Němcích...*

V Ý Ž I V A L I D U . S T R A V O V Á N Í M A S

Volksernahrung. Massenspeisung^[460] [Výživa lidu. Stravování mas]. Berlín 1916.

(Edice Ústředního svazu péče o životní podmínky pracujících. 28. října 1915).

* Zde je rukopis přerušen. *Red.*

S. 27 (ze „zprávy“ profesora Rubnera^[381]):

Uvádí tyto údaje o rozdělování mezi jednotlivými třídami v Anglii:

		v poměru k veškerému obyvatelstvu v %	spotřeba masa v %	můj propočet: na 100 procentních podílů obyvatelstva — % podílů spotřeby masa
třídy a rozdě- lení spotřeby masa v Anglii	Zemědělstí a nekva- lifikovaní dělníci	23	16,5	71,7
	kvalifikovaní dělníci	50	44,8	89,6
	nižší střední vrstvy	15	15,3	102,0
	střední vrstvy	7	10,5	150,0
	vyšší vrstvy	5	12,9	258,0
Celkem		100	100	100

BASLER VORWÄRTS

ŠVÝCARSKÝ KAPITÁL V ZAHRA NI Č Í

Basler Vorwärts, 26. ledna 1917:

Schweizerische Kapital im Auslande^[400] [Švýcarský kapitál v zahraničí].

Referáty v semináři politické ekonomie na Bernské univerzité (pod vedením profesora Reichesberga).

Referát Alfreda Fischera:

„Zadlužení Švýcarska je v příčinné souvislosti s jeho kapitálovými investicemi v zahraničí. Činí 1,5 ||| 1,5 miliardy franků, z nichž na Francii připadá 1 miliarda.“

„Výši švýcarského kapitálu investovaného v zahraničí lze jen přibližně odhadnout. Tyto odhady se pohybují mezi 2,5 a 4,5 miliardami franků. Z toho vyplývá, že Švýcarsko je nesporně věřitelskou zemí, protože jeho kapitálové investice

v zahraničí přibližně dvojnásobně převyšují jeho zadlužení v zahraničí.“

L I T E R Á R N Í P R A M E N Y

I

L. F. Hoffmann. L'Angleterre en décadence [Anglie na sestupu]. (Vydal list La Patrie Égyptienne.) Ženeva 1914.

((Razítka: Klub egyptských vlastenců. 1914. 3, rue Versonnex, 3. Ženeva.))

„Tato brožura, kterou vydal list La Patrie Égyptienne, je bezplatně rozesílána všem zájemcům. Obracejte se na administraci, 3, rue Versonnex, 3. Ženeva.“

Mohamed Fahmy. La vérité sur la question d'Égypte [Pravda o egyptské otázce]. (Ženeva 1913). (Memorandum pro XIX. mírový kongres 1912.)

Dr. J. Goldstein. Arbeiter und Unternehmer im Baugewerbe Deutschlands [Dělníci a podnikatelé v německém stavebnictví], Lipsko 1913. (Züricher Volkswirtschaftliche Studien, sešit 5.)

Prof. dr. W. Hünerwadel. Die geschichtlichen Vorbedingungen des europäischen Krieges [Historické předpoklady evropské války]. Winterthur 1915 (brožurka, zřejmě obstojný nástin, velmi malý, zběžný).

II

Společnost Le progrès de l'Islam [Vzestup islámu]. *Case Fus-terie.* Ženeva.

Jejich publikace *Bulletin de la société atd.* III. ročník, č. 1 a 2, červen—červenec 1915.

Let we forget [Nezapomínejme].

Stránka z dějin Angličanů v Egyptě. Květen 1915.

Podpis *dr. M. M. Rifat*.

Líčení, jak byli Egypťané bičováni a popraveni 26. 6. 1906 za to, že zbili anglické důstojníky, kteří při střelbě holubů zranili jednu ženu.

Brožurka: Un verdict sur l'Angleterre [Rozsudek nad Anglií]. Berlín, 2. 5. 1915. Předmluva *dr. M. M. Rifata*. Přehled slibů a prohlášení Anglie o Egyptě od roku 1882 až do *připojení* (anexe) 7. 12. 1914.

I I I 115

Belius. Die farbigen Hilfsvölker der Engländer und Franzosen [Barevné národy podřízené Angličanům a Francouzům]. Berlín 1915.

Brandt. 33 Jahre in Ostasien. Erinnerungen eines Diplomaten [33 let ve východní Asii. Vzpomínky diplomata]. 3 svazky. Lipsko 1901.

Cornaz. Le monopole sur le tabac en Suisse [Tabákový monopol ve Švýcarsku]. Lausanne 1914.

Davies. Das britische und das deutsche Finanzwesen [Britské a německé finančnictví]. Londýn 1915.

El Hadž Abdallah. L'islam dans l'armée française [Islám ve francouzské armádě]. Cařihrad 1915.

La fedeltà dell' India [Věrnost Indie] (vydáno indickou národní stranou). Idem francouzsky.

Franke. Die mutmassliche Sprache der Eiszeitmenschen [Domnělý jazyk lidí doby ledové]. Lipsko 1911.

Gehring. Indien [Indie]. 2 svazky. 1911.

La Géorgie et la guerre actuelle [Gruzie a nynější válka]. 1915.

Kiliani. Der deutsch-englische Wirtschaftsgegensatz [Německo-anglické hospodářské rozpory].

Leue. Bilder aus dem Kolonialleben [Obrazy z koloniálního života]. 1903.

- Myron.* Our Chinese chances through Europe's War [Naše možnosti v Číně za evropské války]. Chicago 1915.
- Niehans.* Die moderne Neugestaltung der Völker und das Christentum im Kampf um die Weltherrschaft [Novodobý přerod národů a křesťanství v boji o světovládu]. Bern 191?.
- Peter.* Die Entwicklung des französischen Romans [Vývoj francouzského románu]. 1913.
- Rifat.* (O boji Egypta proti Anglii).
- British Rule in India condemned* [Britské panství v Indii se odsuzuje]. Londýn 1915.
- Scherif.* Tunesien etc.; Protest gegen französische Herrschaft [Tunisko atd.; Protest proti francouzskému panství]. Sic! Berlín 1916.
- Ruttman.* Die Hauptergebnisse der modernen Psychologie [Hlavní výsledky moderní psychologie].
- Sievekling.* Grundzüge der neueren Wirtschaftsgeschichte [Základy novějších hospodářských dějin]. 1915.
- Viëtor.* Deutsches Aussprachewörterbuch [Německý fonetický slovník].
- Ziekursch.* Russlands Balkanpolitik [Balkánská politika Ruska]. 1915.

I V

1. *M. Lair.* L'impérialisme allemand [Německý imperialismus] *Paříž* 1908 (?) * 3,50 fr.

---

2. *Bérard.* La France et Guillaume II [Francie a Vilém II.] (3,50 fr.)?
  - „ L'affaire marocaine [Marocký konflikt]. (4 fr.)
  - „ Le Sultan, L'islam... [Sultán, islám...] Bagdád. (4 fr.)

* Kniha nevyšla v roce 1908, nýbrž v roce 1902. Viz tento svazek, s. 219. *Red.*

3. *G. Blondel*. L'essor industriel et commercial du peuple allemand [Průmyslový obchodní vzestup německého lidu]. Paříž 1900.

G. Blondel. La France et le marché du monde [Francie a světový trh]. Paříž 1901.

Leroy-Beaulieu. La rénovation de l'Asie [Obnova Asie]. 1900.

Leroy-Beaulieu. Les nouvelles sociétés anglo-saxonnes [Nové anglosaské společnosti].

V

S. A. Reeve. The cost of competition [Cena konkurence] (617 s.)

NB || New York 1906 (2 dol.) (Mac Clure, Phillipps and Co).
|| (Studie o ztrátách způsobených konkurencí a návrhy
|| na socialistické reformy.)

The Economist, 25. 12. 1915.

Angličané o převaze německého chemického průmyslu.

Bibliografie ekonomické a právní vědy, 1906 (1)n. 1908 (3), 1909—1912 (sv. 4—8).

VI

NB. *J. A. Hobson*. NB

Recueil des Rapports sur les différents points du programme-minimum [Sborník zpráv o různých bodech minimálního programu]. 2 svazky. (Ústřední organizace pro nastolení trvalého míru.) Haag 1916.

V I I

- Pohler. Bibliotheca historico-militaris [Knižnice dějin vojenství].
- Wittig. Ein Jahrhundert der Revolutionen [Století revolucí]. 2 části. Curych 1875.
- d'Arcq. Histoire générale des guerres [Všeobecné dějiny válek]. (2 svazky.) Paříž 1758.
- Mouriez. Les guerres commerciales (1486—1850) [Obchodní války (1486—1850)]. Paříž 1863.
- von Erlach. Freiheitskriege kleiner Völker gegen grosse Heere [Osvobozené války malých národů proti velkým armádám]. Bern 1868.
- Studenitz a Rödlich. Chronologisch-synchronische Übersicht [Chronologický a synchronický přehled].
- Golicyn?
- Suter. Die Philosophie von Richard Avenarius [Filozofie Richarda Avenaria]. 1910. (Disertace.)

V I I I

- NB
- Geyer } politické přehledy a
Egelhaaf } historický kalendář (za rok)
- Roloff. Europäischer Geschichtskalender ((?)).

V Ý P Ů J Č N Í L Í S T K Y C U R Y Š S K É K A N T O N Á L N Í K N I H O V N Y

- Ashley. The economic organisation of England [Hospodářská organizace Anglie]. 1914.
- Belza. W dolinach krwi [V údolích krve]. Varšava 1906.
- Biermann. Winkelblech (Marlo). 2 svazky.
- Bittmann. Arbeiterhaushalt und Teuerung [Dělnická domácnost a dražota]. 1914.

Boissier. Saint-Simon.

Bolletino Storico della Svizzera Italiana. Ročník 1—23 (1879 až 1901).

Bresnitz von Sydacow. Intimes aus dem Reiche Nikolaus' II. [Intimnosti z říše Mikuláše II.] 5 svazků.

Briefe an Sorge [Dopisy Sorgemu]. Stuttgart 1906.

Paul Busching. Die Entwicklung der handelspolitischen Beziehungen zwischen England und seinen Kolonien bis zum Jahre 1860 [Vývoj obchodně politických vztahů mezi Anglií a jejími koloniemi do roku 1860]. Příloha: Tabulka o koloniálním obchodu 1826—1900. Stuttgart 1902.

Carnegie. Endowment for international peace [Fond pro mezinárodní mír]. Ročenka 1911 a 1912.

Dauzat. Impressions et choses vues [Dojmy a postřehy]. 1914.

Del Vecchio. Il fenomeno della guerra [Fenomén války]. Sassari 1909.

Em. Démaret. Organisation coloniale et fédération; une fédération de la France et de ses colonies [Organizace kolonií a federace; federace Francie a jejích kolonií]. Disertace. Paříž 1899.

Demokratie, Schweizerische, oder internationaler Sozialismus [Švýcarská demokracie nebo mezinárodní socialismus]. Frauenfeld 1892.

Denkschrift der eidgenössischen Bank [Memorandum švýcarské spolkové banky]. 1863—1913.

Detot. Le socialisme devant les chambres françaises [Socialismus a francouzské sněmovny]. Disertace. Paříž 1903.

Dietrich. Betriebs-Wissenschaft [Organizace podniku]. 1914.

Education, professional, in the United States [Odborné vzdělání ve Spojených státech]. 1900.

Egelhaaf. Geschichte der neuesten Zeit [Novodobé dějiny]. 1913. VI. Uljanov, 4. srpna 1916. *Konec října*.

Egelhaaf. Geschichte der neuesten Zeit [Novodobé dějiny]. 1908. Vypůjčeno 25. září. V kantonální knihovně vypůjčeno 18. září. VI. Uljanov, 4. října 1916. *Konec října*

- Ehrenberg. Grosse Vermögen (Fugger — Rothschild — Krupp) [Velké majetky (Fugger — Rothschild — Krupp)]. 1905. 2 svazky.
- Engels*. Původ rodiny etc.
- Ermels. Frankreichs koloniale Handelspolitik. [Koloniální obchodní politika Francie]. Berlín 1910.
- Fabrikstatistik, schweizerische [Švýcarská tovární statistika]. 1911.
- Fraisse. Situation internationale des pays tributaires du bassin du Congo [Mezinárodní postavení finančně závislých zemí v povodí Konga]. Disertace. Carcassonne 1904.
- Freeman*. Comparative politics [Srovnávací politika]. Londýn 1873.
- Ernst *Friedrich*. Geographie des Welthandels und Weltverkehrs [Zeměpis světového obchodu a světové dopravy]. 1911.
- Frobert*. De l'orientation actuelle de l'activité des banques de dépôt en Angleterre, en Allemagne, en France [Současná orientace činnosti depozitních bank v Anglii, Německu a Francii]. (Disertace.) 1903.
- Garr*. Die wirtschaftlichen Grundlagen des modernen Zeitungswesens [Hospodářské základy moderního novinářství]. 1912.
- Gazeau. L'impérialisme anglais. Carlyle — Seeley — Chamberlain [Anglický imperialismus. Carlyle — Seeley — Chamberlain]. (Disertace.) 1903.
- Deutscher Geschichtskalender. Ročník **1913**.
- Gibel. Die Finanzierung der Kaliindustrie [Financování draselného průmyslu]. 1912.
- Girault. Principes de colonisation [Zásady kolonizace]. 2. vyd., Paříž 1904.
- Goës. Die indischen Grossstädte [Indická velkoměsta]. 1910.
- Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte. [Příručka středověkých a novodobých dějin] (Meinecke etc.) 1903n. ((pouze jednotlivé monografie, jinak zřejmě nic)).

- Hermant. La révolution hongroise de 1848: les nationalités, leurs luttes et leurs revendications; l'intervention russe et l'intervention polonaise [Uherská revoluce 1848: národnosti, jejich boj a požadavky; ruská intervence a polská intervence]. Disertace. 1901.
- W. G. Hertz. Die Besteuerung der Ausländer in der englischen Einkommen-Steuer [Zdaňování cizinců daní z příjmu v Anglii]. Stuttgart 1910.
- Hettner. Englands Weltherrschaft und der Krieg [Světovláda Anglie a válka].
- Heyde. Die volkswirtschaftliche Bedeutung der technischen Entwicklung in der deutschen Zigarren- und Zigarettenindustrie [Národohospodářský význam technického rozvoje německého doutníkového a cigaretového průmyslu]. Stuttgart 1910.
- Hirsch. Die Filialbetriebe im Detailhandel [Filiální podniky v maloobchodě]. 1916.
- Frank Hitchcock. Série brožur o zahraničním obchodu Spojených států.
- Hoeniger. Die wirtschaftliche Bedeutung des deutschen Militärwesens [Hospodářský význam německého vojenství]. Lipsko 1913.
- Hollitscher. Das historische Gesetz. Zur Kritik der materialistischen Geschichtsauffassung [Historický zákon. Ke kritice materialistického pojetí dějin]. Disertace. 1901.
- Holsti. The relation of war to the origin of state [Vztah války ke vzniku států]. Disertace. 1913.
- Honoré. Le Transsaharien et la pénétration française en Afrique [Transsaharská dráha a pronikání Francouzů do Afriky]. Disertace. 1901.
- V boji za svobodu Ruska. 1906.
- Ed. Jacob. Volkswirtschaftliche Theorie der Genossenschaften [Národohospodářská teorie družstev]. 1913.
- Journal Asiatique. 1. Obsah 10. ročníku. 2. Jedenáctý ročník. Judenpogrome in Russland. [Židovské pogromy v Rusku]. 2 svazky. 1910.

- Massao Kambe. Die Entwicklung der japanischen Volkswirtschaft [Rozvoj japonského národního hospodářství] 1914.
- Kautsky. Parlamentarismus. Stuttgart 1893.
- Kayser. Entwicklung und Fortschritte des Eisenbetonbaues [Rozvoj a pokrok železobetonových staveb]. (Přednáška.) Darmstadt 1911.
- Kindermann. Zwang und Freiheit, ein Generalfaktor im Völkerleben [Donucení a svoboda, všeobecný činitel v životě národů]. Jena 1901.
- Kinosita. The past and present of Japanese commerce [Minulost a současnost japonského obchodu]. Disertace. 1902.
- W. Kley. Bei Krupp. Eine sozialpolitische Reiseskizze [U Kruppa. Sociálně politická cestopisná črta]. 1899.
- G. Koch. Der jakobinische Staat von 1794 [Jakobínský stát 1794]. Berlín 1904.
- Lange. Books on the great war [Knihy o velké válce]. 1915.
- Langevin. De l'impôt du timbre sur les valeurs mobilières françaises et étrangères [O kolkovném na francouzské a zahraniční cenné papíry]. Disertace. 1900.
- Lehmann. Armenien einst und jetzt [Arménie dříve a nyní]. 1910.
- Ludlow. Die arbeitenden Klassen Englands [Pracující třídy Anglie]. 1868.
- Marx. Revolution und Kontre-Revolution in Deutschland [Revoluce a kontrarevoluce v Německu]. 1896.
- Nansen. Sibirien [Sibiř]. 1914.
- Nostitz. Das Aufsteigen des Arbeiterstandes in England [Vzestup dělnického stavu v Anglii]. Jena 1900.
- Osterrieder. Monopol oder Konkurrenz [Monopol nebo konkurence]. 1903.
- La Paix par le Droit. Ročník 21 (1911).
- Peetz a Dehn. Englands Vorherrschaft. I. Aus der Zeit der Kontinentalsperre [Hegemonie Anglie. I. Z doby kontinentální blokády]. Lipsko 1912.
- Peetz. Zur neuesten Handelspolitik [K nejnovější obchodní politice]. Vídeň 1895.

- Pesl. Der Mindestlohn [Minimální mzda]. 1914.
- Polen und das Schweizer Volk [Polsko a švýcarský lid]. Autor je Švýcar, očítý svědek polského povstání 1863.
- Politisches Jahrbuch. *Dva poslední* ročníky.
- Polly. Zu Russlands Revolution [O ruské revoluci].
- Prado. Russlands Todesweg [Cesta Ruska do záhuby]. 1907.
- W. Rappard. Le facteur économique dans l'avènement de la démocratie moderne en Suisse [Hospodářský činitel při vzniku moderní demokracie ve Švýcarsku].
- Recueil des Traités [Sborník pojednání]. (Martin).
- Revolution, die lettische [Lotyšská revoluce].
- Ried. Organisation und Verwaltung öffentlicher Unternehmungen [Organizace a řízení veřejných podniků]. 1914.
- Skelton. Socialism. A critical analysis [Socialismus. Kritická analýza]. Disertace. Cambridge 1911.
- Staatengeschichte der neuesten Zeit [Novodobé dějiny států].? (Sv. 1—28). Lipsko 1858.
- Staatsarchiv. Index 78—93. Poslední ročník 1914.
- Strasser. Kapitalismus und Kriegsrecht [Kapitalismus a válečné právo]. (Dodatkový sešit č. 11.)
- Stroh.* Das Verhältnis zwischen Frankreich und England 1801—1803 im Urteil der politischen Literatur Deutschlands [Vztah mezi Francií a Anglií 1801—1803, jak jej líčí německá politická literatura]. (= Historische Studien. Sešit 121.) 1914.
- Strupp.* Der Konflikt zwischen Russland und China [Konflikt mezi Ruskem a Čínou]. 1911.
- Übersberger. Russlands Orientpolitik in den letzten 2 Jahrhunderten [Východní politika Ruska v posledních dvou stoletích]. Sv. I. 1913.
- Uhlmann. Der deutsch-russische Holzhandel [Německo-ruský obchod dřevem]. Disertace. 1913.
- Uhry.* Les grèves en France et leur solution [Stávký ve Francii a jejich výsledek]. Disertace. 1902.
- Theodor *Vetter.* John Ruskin und W. Morris, Feinde und

Förderer der Technik [John Ruskin a W. Morris, odpůrci a zastánci techniky]. Frauenfeld 1912.

(Walz-Eidenbenz.) Staatsstreich oder Reformen [Státní převrat nebo reformy]. 3 díly.

White. Aus meinem Diplomatleben [Můj život jako diplomata]. 1906.

Youngmanová. The economic causes of great fortunes [Hospodářské příčiny velkého majetku]. Disertace. 1909.

Zeitschrift für schweizerische Statistik.

Zilliacus. Das revolutionäre Russland [Revoluční Rusko]. 1905.

POZNÁMKY

REJSTŘÍKY

POZNÁMKY

¹ Knihu *Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu* napsal Lenin v lednu—červnu 1916 v Curychu.

Všímal si v ní nových jevů ve vývoji kapitalismu dávno před začátkem první světové války. V mnoha pracích z let 1895—1913 (Návrh a výklad programu sociálně demokratické strany (1895—1896), Čínská válka (1900), Poučení z krize (1901), Vnitropolitický přehled (1901), Koncentrace výroby v Rusku (1912), K otázce některých projevů dělnických poslanců (1912), Růst kapitalistického bohatství (1913), Zastalá Evropa a pokroková Asie (1913), Historický osud učení Karla Marxe (1913) aj.) Lenin odhaloval a analyzoval jednotlivé rysy charakteristické pro období imperialismu: koncentraci výroby a růst monopolů, vývoj kapitálu, boj o nové trhy a oblasti vlivu, internacionalizaci hospodářských vztahů, parazitismus a zahnívání kapitalismu, prohlubování rozporů mezi prací a kapitálem a zostřování třídního boje a vytváření materiálních předpokladů pro revoluční přechod k socialismu. Zvláštní pozornost Lenin věnoval odhalování koloniální politiky, boji za rozdělení a znovurozdělení světa a přípravě dobovačných válek. V článku *Marxismus a revizionismus* (1908) Lenin napsal: „Koncentrací výroby kartely a trasty očividně zvyšovaly anarchii výroby, existenční nejistotu proletariátu a útlak kapitálu a v dosud nevídané míře tak zostřovaly třídní rozpory. Právě nové mamutí trasty zvlášť názorně a ve zvlášť rozsáhlé míře ukázaly, že kapitalismus spěje ke krachu — ať už jde o jednotlivé politické a hospodářské krize či o úplné zhroutilí celého kapitalistického řádu“ (viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 41—42).

Lenin pozorně sledoval a studoval nejnovější literaturu o kapitalismu. O tom svědčí jeho recenze knihy J. A. Hobsona *Vývoj soudobého kapitalismu* (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 165—168). V srpnu 1904 začal Lenin překládat Hobsonovu knihu *Imperialismus* (viz Spisy 37, Praha 1959, s. 341 a poznámku 354); rukopis tohoto Leninova překladu nebyl dosud nalezen.

Všestranným studiem monopolního stadia vývoje kapitalismu se Lenin začal zabývat počátkem první světové války. Vyžadovaly to

zájmy revolučního boje dělnické třídy v Rusku i v jiných kapitalistických zemích. K správnému vedení revolučního hnutí a úspěšnému boji proti ideologii imperialistické reakce, proti reformistické politice kompromisu s imperialisty bylo třeba „pochopení základní ekonomické otázky, bez jejíhož prostudování nelze vůbec porozumět nynější válce a nynější politice, tj. otázky, jaká je ekonomická podstata imperialismu“ (Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 324).

Literaturu o imperialismu začal Lenin intenzivně studovat zřejmě od poloviny roku 1915, za pobytu v Bernu; tehdy začal sestavovat přehled literatury, vypracovával osnovy, pořizoval si výpisky a poznámky a psal konspekty.

Začátkem ledna roku 1916 přijal Lenin nabídku, aby napsal knihu o imperialismu pro legální vydavatelství Parus, jež bylo založeno v prosinci 1915 v Petrohradě. V dopise Maximu Gorkému 29. prosince 1915 (11. ledna 1916) Lenin psal: „Začínám pracovat na brožuru o imperialismu“ (viz Spisy 35, Praha 1962, s. 184). V první polovině února 1916 přesídlil Lenin z Bernu do Curychu, kde pokračoval ve shromažďování a zpracovávání materiálu o imperialismu. Při práci na knize Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu používal nejen knih vypůjčených v curyšské kantonální knihovně, ale objednával si je i z jiných měst.

Když se Lenin připravoval k napsání knihy, shromáždil 15 sešitů o imperialismu, jež označil písmeny řecké abecedy alfa až omikron, dále pak sešit Brailsford a další materiály. Po odeslání rukopisu vydavatelství nadále shromažďoval materiál a pořizoval výpisky o otázkách imperialismu. Výsledkem této práce je sešit Egelhaaf, který začal Lenin psát v říjnu 1916 (viz tento svazek, s. 718–754), Sešit materiálů o Persii (s. 769–779) aj.

Dne 19. června (2. července) 1916 napsal Lenin M. N. Pokrovskému, který žil ve Francii a redigoval pro vydavatelství Parus knižnici o západoevropských státech za první světové války: „Posílám Vám dnes doporučeně rukopis“ (Spisy 35, Praha 1962, s. 198). Rukopis odeslaný současně s dopisem však Pokrovskij nedostal a Lenin jej musel poslat znovu. Kromě toho vydavatelství požadovalo zkrácení již hotového rukopisu z pěti na tři tiskové archy; avšak Lenin práci nezkrátil, protože podle jeho slov „nové zkrácení na tři archy bylo absolutně nemožné“ (tamtéž).

Menševici z vedení vydavatelství vyškrtli ostrou kritiku Kautského a Martova a provedli v rukopise takové úpravy, které nejen stíraly osobitost Leninova stylu, ale dokonce překrucovaly jeho myšlenky. Leninovo slovo „přerůstání“ (kapitalismu v imperialismus) nahradili slovem „přeměna“, „reakční charakter“ (teorie „ultraimperialismu“) zaměnili slovy „zaostalý charakter“ atd. V polovině roku 1917 vyšla

kniha pod názvem Imperialismus jako nejnovější etapa kapitalismu (Populární pojednání) s Leninovou předmluvou datovanou 26. dubna 1917. — 17

- Článek o boji proti „blátu“ (poznámky o kautskismu) zřejmě napsán nebyl. — 21
- Je míněna brožura K. Kautského *Der Weg zur Macht* [Cesta k moci], vydaná roku 1909 v Berlíně. V. I. Lenin nazýval tuto práci „posledním a nejlepším spisem“, který napsal Kautsky proti oportunistům.

Basilejský manifest, manifest o válce, jednomyslně schválený na mimořádném kongresu II. internacionály, který se konal ve dnech 24. a 25. listopadu 1912 v Basileji (Švýcarsko). Manifest odhaloval lupičské cíle války připravované imperialisty a vyzýval dělníky všech zemí, aby rozhodně bojovali za mír proti hrozbě války, aby „proti kapitalistickému imperialismu postavili sílu mezinárodní solidarity proletariátu“. Pro případ vzniku imperialistické války doporučoval manifest socialistům, aby využili hospodářské a politické krize, kterou tato válka vyvolá, k socialistické revoluci (o manifestu viz V. I. Lenin, *Sebrané spisy* 26, Praha 1986, s. 239–243, 339–340.) Vůdcové II. internacionály (Kautsky, Vandervelde aj.) hlasovali na kongresu pro přijetí manifestu. Jakmile však v roce 1914 světová imperialistická válka vypukla, na basilejský manifest zapoměli a postavili se na stranu svých imperialistických vlád. — 21

- Je míněn 9. článek programu SDDSR, který byl schválen na II. sjezdu strany. Vyhláší se v něm „právo na sebeurčení pro všechny národy žijící ve státě“. — 34
- Údaje o ročních mzdách dělníků v USA za rok 1913 jsou převzaty z článku Scotta Nearinga *The Adequacy of American Wages* [Přiměřenost amerických mezd], uveřejněného v LIX. svazku *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* [Ročenky Americké akademie politických a sociálních věd] na s. 115. — 42
- *Marxův pojem „zespolečenštění“*, založený na vědecké analýze objektivních zákonitostí vývoje kapitalistické společnosti, ukazuje nutnost a nevyhnutelnost přechodu výrobních prostředků ze soukromého vlastnictví kapitalistů do společenského vlastnictví. Lenin ukázal, že za imperialismu se do krajnosti vyhrocuje nesoulad mezi kapitalistickými výrobními vztahy a charakterem výrobních sil, jejich vzájemný konflikt.

V tomto posledním stadiu vývoje kapitalismu dosahuje koncentrace a zespolečenštění výroby nejvyššího stupně (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 341, 342—343, 442—443). To po vítězství socialistické revoluce usnadňuje přechod základních výrobních prostředků do rukou státu dělníků a rolníků tak, aby mohla být v zájmu lidu výroba plánovitě organizována. — 51

⁷ Ve snaze vychválit kapitalismus a zastřít nadvládu monopolů buržoazní ekonomové a reformisté vymýšlejí různé teorie přikrašlující kapitalismus, mluví o „demokratizaci“ kapitálu, o tom, že se soudobý kapitalismus stal „lidovým kapitalismem“ atd. Lenin již v roce 1902 vyvrátil apologetické výmysly o „demokratizaci“ kapitálu a přesvědčivě dokázal, že získáním drobných akcií se jednotliví pracující jako vkladatelé nikdy nestanou vlastníky akciových podniků, „majetnými“ lidmi; výhodu z emise drobných akcií mají ti, kdo sedí na vedoucích místech kapitalistických monopolů, akciových společností, a využívají k svému obohacení i nejmenší drobty „lidových“ úspor (viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 300—301). To plně potvrzuje i dnešní skutečnost. Přestože buržoazní propaganda hlásá, že jsou v dnešních imperialistických zemích drobné („lidové“) akcie masově rozšířeny, ve skutečnosti je mohou získat jen někteří kvalifikovaní dělníci, takzvaná dělnická aristokracie. Například v USA mělo v roce 1958 asi půl miliónu dělnických rodin akcie, jejichž hodnota představovala pouhé 0,2 % celkové hodnoty všech akcií ve Spojených státech. Přitom jen rodina Dupontů měla desetkrát víc akcií než všichni američtí dělníci dohromady. Pro soudobý kapitalismus je charakteristická nadvláda velkých monopolů v národním hospodářství a prohlubování propasti mezi vykořisťovateli a masami pracujících. Roku 1960 připadalo v USA na 500 největších společností, jež tvoří 0,4 % z celkového počtu společností zpracovatelského a těžebního průmyslu, 57 % veškeré produkce a 72 % zisků všech společností. Obdobně je tomu i v jiných kapitalistických zemích. — 56

⁸ V Sešitech o imperialismu a v knize Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu Lenin odhaluje buržoazní apologetickou pavědeckou teorii „organizovaného kapitalismu“, která chápe imperialismus jako zvláštní, přetvořený kapitalismus odstraňující konkurenci, anarchii výroby i hospodářské krize a umožňující plánovitý rozvoj národního hospodářství. Teorii „organizovaného kapitalismu“, kterou vypracovali ideologové monopolního kapitalismu Sombart, Liefmann aj., převzali reformisté Kautsky, Hilferding a další teoretikové II. internacionály. Lenin ukázal, že nadvláda monopolů neodstraňuje, ale naopak zostřuje konkurenci a anarchii výroby a nezabavuje kapitalistické

hospodářství krizí (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 345). V hlavní zemi soudobého kapitalismu, ve Spojených státech amerických, došlo v období 1948—1961 ke čtyřem krizovým poklesům výroby: V letech 1948—1949, 1953—1954, 1957—1958 a 1960—1961. — 57

⁹ Lenin při studiu imperialismu ukázal, že politickou nadstavbou monopolního kapitalismu je politická reakce ve všech směrech vnitřní i zahraniční politiky. Imperialismus, jak ukazoval Lenin, je negací demokracie vůbec (viz Spisy 23, Praha 1959, s. 42). Monopolní kapitalismus oklešťuje a likviduje i normy formální buržoazní demokracie; nastoluje vlastní neomezenou diktaturu. Zvláště názorně se to projevuje v USA, kde jsou demokratické organizace pronásledovány, dělnická třída a všechny pokrokové síly terorizovány a vládne politická i rasová diskriminace.

V zahraniční politice je pro imperialismus charakteristická agrese, porušování národní svrchovanosti slabých a závislých zemí, v jiných zemích zase intervence a nastolování protilidových reakčních režimů, jež vyhovují největším imperialistickým mocnostem. Platí to především o americkém imperialismu, který se skrývá za falešný prapor svobody a demokracie a plní ve skutečnosti úlohu světového četníka, neboť podporuje reakční diktátorské režimy a prohnilé monarchie, staví se proti demokratickým, revolučním přeměnám a rozpoutává agresi proti národům bojujícím za svou nezávislost. K dosažení svých cílů využívají imperialisté vojenského nátlaku a hospodářského diktátu. Reakčním snahám imperialistické buržoazie čelí pracující, vedení komunistickými a dělnickými stranami, aktivním bojem proti fašismu a válce, za mír a demokracii, za socialismus. — 64

¹⁰ *National City Bank* (od roku 1955 *First National City Bank of New York*) je třetí největší bankou v USA. Kolem banky se vytvořila finančně monopolistická skupina ovládající řadu velkých průmyslových a finančních sdružení USA s aktivy, která v roce 1960 převyšovala 13 miliard dolarů. Největšími akcionáři jsou rodiny Morganů, Rockefellerů, Stealmanů, Bradyů, Wintropů a Dodgeů. Banka plní velmi důležitou úlohu při expanzi USA v zemích Latinské Ameriky, Asie aj., kontroluje řadu největších amerických průmyslových společností a je těsně spjata s válečným průmyslem USA. — 75

¹¹ Všechny údaje jsou z roku 1910, s výjimkou Švýcarska (rok 1908), Uher a Francie (rok 1909). — 81

¹² *Konkursní statistika* — vymáhání pohledávek od insolventního dlužníka (fyzické nebo právní osoby). V kapitalistických zemích nevyhnutelně

dochází k zblídačování drobné a střední buržoazie i úpadkům bank, akciových společností atd. Majetek zkrachovaného dlužníka předává soud na žádost věřitelů zvlášť určeným osobám — konkursní správě, která zjišťuje veškerý majetek dlužníka (konkursní podstatu) i jeho zadluženost, a pak je v konkursu majetek rozdělen mezi věřitele podle zákonem stanoveného pořadí věřitelských nároků. — 82

- ¹³ *Standard Oil Company* [Standard Oil] — skupina petrolejářských trustů tvořících „petrolejářské království“ Rockefellerů. Hlavní trust této monopolistické skupiny, Standard Oil of New Jersey, se vyvinul z petrolejářské společnosti založené roku 1882 J. Rockefellerem. Počátkem 20. století soustředil pod svou kontrolu převážnou část amerického petrolejářského průmyslu. Standard Oil spolu s četnými dceřinými společnostmi kontroluje více než třetinu veškeré těžby a zpracování ropy v kapitalistickém světě a zaujímá vedoucí místo ve výrobě řady petrochemických produktů. Ropné monopoly mají velký vliv na veškerou vnitřní i zahraniční politiku USA. — 85
- ¹⁴ Lenin použil tyto údaje v knize *Imperialismus* jako nejvyšší stadium kapitalismu (viz *Sebrané spisy* 27, Praha 1986, s. 377). V *Sešitech* o imperialismu uvádí Lenin, že celková hodnota cenných papírů ve světě činila v roce 1911 815 miliard franků, v knize *Imperialismus* jako nejvyšší stadium kapitalismu je však uveden rok 1910. Výpisek v *Sešitech* byl pořízen z Zimmermannovy práce *Mezinárodní statistika cenných papírů a emise cenných papírů*; Zimmermann převzal tyto údaje od Alfreda Neymarcka, který je uvádí k 1. lednu 1911. — 92
- ¹⁵ *Proudhonismus* — nevědecký, protimarxistický směr maloburžoazního socialismu, nazvaný podle francouzského anarchisty P. J. Proudhona. Proudhon, který kritizoval velkokapitalistické vlastnictví z maloburžoazních pozic, snil o trvalém zachování drobného soukromého vlastnictví a navrhoval zřídit „lidové“ a „směnné“ banky, s jejichž pomocí by si mohli dělníci opatřit vlastní výrobní prostředky, stát se drobnými vlastníky a zajistit si „spravedlivý“ odbyť svých výrobků. Proudhon nechápal historickou úlohu proletariátu, odmítal třídní boj, proletářskou revoluci a diktaturu proletariátu. Jako anarchista odmítal nutnost státu. Proudhonovci idealizovali drobnou zbožní výrobu a směnu. „Nikoli odstranit kapitalismus a jeho základ, zbožní výrobu, nýbrž očistit tento základ od zlořádů, nešvarů apod., nikoli odstranit směnu a směnnou hodnotu, nýbrž naopak ‚konstituovat‘ ji, přeměnit ji na všeobecnou, absolutní a ‚spravedlivou‘, zbavit ji výkyvů, krizí a zlořádů, to je Proudhonova myšlenka.“ (Viz *Sebrané spisy* 24, Praha 1985, s. 160).

Novým proudhonismem nazýval Lenin reformistické teorie kautskistů, kteří vydávali nadvládu monopolů a bank, neomezenou moc finanční oligarchie, drancování kolonií, anexe a další neoddelitelné rysy imperialismu za náhodný kaz kapitalismu a vymýšleli všemožné návrhy na „ozdravení“ kapitalismu, na odstranění „zvůle“ monopolů apod. Lenin odhaloval reakčnost podobných teorií; napsal, že jejich hlasatelé „chtějí ‚zpět‘ k drobnému kapitalismu (a ne k socialismu)“ — viz tento svazek, s. 89. — 115

- ¹⁶ *Kautského teorie ultraimperialismu* (superimperialismu) — oportunistická teorie o možnosti přerůstání imperialismu v novou fázi, ve fázi „mezinárodně sjednoceného finančního kapitálu“, kdy prý bude dohodou mezi kapitalisty různých zemí vytvořeno organizované světové hospodářství a odstraněny imperialistické rozpory. Teorie „ultraimperialismu“ přikrašluje imperialismus a usiluje o jeho trvalé zachování. Lenin ukázal, že skutečným sociálním smyslem této „teorie“, jejím účelem je „reakčně utěšovat masy nadějami, že za kapitalismu je trvalý mír možný, a přitom odpoutávat pozornost od ostrých rozporů a ožehavých problémů současnosti a upoutávat falešnou perspektivou jakéhosi údajně nového budoucího ‚ultraimperialismu‘. Nic jiného než klamání mas, to je jediný smysl ‚marxistické‘ teorie Kautského“ (Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 434). Soudobí apologeti imperialismu opakuji Kautského teorii „ultraimperialismu“ v mnoha variantách. Projevuje se v nejrůznějších buržoazních a reformistických návrzích na vytvoření světového kapitalistického státu s jedinou vládou atd. (Leninovu kritiku Kautského protimarxistické teorie viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 427–438).

V nynějším historickém období, kdy vedle světové imperialistické soustavy vznikla a stále sílí světová socialistická soustava, mohou obrovské a stále rostoucí protiimperialistické síly, ztělesňované především mohutným socialistickým společenstvím a silným mírovým hnutím ve všech zemích, donutit agresivní imperialistické kruhy, aby se vzdaly plánů na rozpoutání nových válek. — 151

- ¹⁷ Údaje o výrobě železa v Německu připsal Lenin na okraj rukopisu; jsou převzaty z tabulky uveřejněné na 95. stránce časopisu *Die Bank*, 1911, I, v poznámce *Sto let hutnictví železa*. Lenin cituje část této tabulky dále pod záhlavím *Nejnovější statistika železářského průmyslu* (viz tento svazek, s. 185). — 184

- ¹⁸ Materiál a Leninovy poznámky o vztazích mezi finančním kapitálem a vládou, obsažené v *Sešitech*, byly dále rozvedeny v knize *Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu* a v dalších Leninových pracích.

V. I. Lenin ukázal, že rozvoj monopolů a finančního kapitálu nevyhnutelně vede k tomu, že rozhodující úlohu v ekonomice a politice kapitalistických zemí má malá hrstka průmyslových a finančních magnátů — finanční oligarchie; zcela jí podléhá i buržoazní vláda. Pro dnešní dobu je charakteristické, že představitelé vlád jsou přibíráni do správních rad monopolistických sdružení a zástupci monopolů i sami kapitalističtí magnáti se stávají členy vlád kapitalistických zemí; tím si monopoly podřizují státní aparát a využívají jej. Například v USA jsou všechna důležitá místa ve vládě obsazena představiteli velkých monopolů, kteří zastupují hlavní finanční skupiny — Rockefellerovu, Morganovu a další. — 184

- ¹⁹ Leninova kritika zastánců militarismu a jejich lživých argumentů o prospěchu a výhodách, které prý přinášejí zemi vojenské výdaje, pomáhá odhalovat soudobé ideology monopolů, kteří vydávají militarizaci hospodářství za prostředek ochrany proti krizím a nezaměstnanosti. V imperialistických zemích, především v USA, kapitalistické monopoly velmi využívají militarizace hospodářství a horečného zbrojení k svému obohacení; prostřednictvím státního aparátu, který si podřídily, si zajišťují za výhodných podmínek obrovské vojenské zakázky. Přitom veškerou tíhu militarizace hospodářství a horečného zbrojení přesouvají buržoazní státy na bedra pracujících. V imperialistických zemích sílí vykořisťování dělnické třídy a rostou daně. Například podíl daně z příjmu, srážený z dělnických mezd a zaměstnaneckých platů v USA, vzrostl ze 43 % celkového úhrnu daně z příjmu (bez daní od společností) ve finančním roce 1943—1944 na 71 % ve finančním roce 1959—1960. Současně vzrostla celková částka nepřímých daní, které rovněž platí především pracující, z 6,3 miliardy dolarů ve finančním roce 1945—46 na 13 miliard dolarů ve finančním roce 1959—60; přitom monopoly mají závratné zisky. Podle oficiálních, podhodnocených údajů vzrostly zisky amerických monopolů z 3,3 miliardy dolarů v roce 1938 na 44 miliard dolarů v roce 1961, tj. více než třináctinásobně.

Militarizace hospodářství imperialistických zemí názorně ukazuje, jak vzrůstá parazitismus a postupuje rozklad kapitalistického systému. — 206

- ²⁰ *Friedrich Nietzsche* (1844—1900) — německý filozof, jeden z ideologů reakčních statkářů a reakční buržoazie. Ve svém díle vystupoval jako zapřisáhlý nepřítel demokracie, dělnické třídy a marxismu. Sociálně politické problémy posuzoval z pozic subjektivního idealismu a vulgárního „sociálního darwinismu“, teorie „nadčlověka“. Protidemokratické, reakční zaměření učinilo z nietzschovství populární filozofie

fii fašismu. Ideologům buržoazie slouží nietzschovství k přikrašlování imperialismu jako „přirozeného“ společenského zřízení, které prý odpovídá povaze člověka, k ospravedlňování agrese a k vychvalování dobovačných válek. — 209

- ²¹ Heslo *Spojené státy evropské* se v různých variantách objevovalo už před první světovou válkou a obzvláště se rozšířilo v jejím průběhu. Toto heslo spolu s buržoazními politiky usilovně propagovali kautskisté, trockisté a jiní oportunisté. Lenin v politickém manifestu ÚV SDDSR *Válka a sociální demokracie v Rusku*, uveřejněném 1. listopadu 1914 v listu *Social-demokrat*, zdůrazňoval, že heslo *Spojené státy evropské* je „na-prosto klamně a nesmyslné, nesvrhne-li revoluce německou, rakouskou a ruskou monarchii“ (viz *Sebrané spisy* 26, Praha 1986, s. 47). Lenin ve známém článku *O hesle Spojené státy evropské*, uveřejněném 23. srpna 1915, analyzoval ekonomické podmínky imperialismu a ukázal, že „*Spojené státy evropské* jsou za kapitalismu buď nemožné, nebo reakční“ (viz *tamtéž*, s. 374).

Historické zkušenosti i nynější skutečnost plně potvrzují správnost Leninovy charakteristiky hesla *Spojené státy evropské*.

Dnes toto heslo vytrvale hlásají imperialisté a jejich přísluhovači — pravicoví socialisté. Za *Spojené státy evropské* vydávají nejrůznější západoevropská sdružení monopolů, jako je *Evropské hospodářské společenství* (*Společný trh*) apod., které buržoazie vytváří, aby mohla stupňovat vykořisťování pracujících v západní Evropě, aby mohla společně olupovat hospodářsky málo vyspělé země a připravovat agresi proti socialistickým zemím. Země Evropy a ostatních světadílů se mohou sjednotit na základě dobrovolnosti, rovnosti a bratrství pouze za socialismu. Příkladem takového sdružení svobodných a svrchovaných národů je světová socialistická soustava. — 215

- ²² *Monroeova doktrína* — deklarace zásad zahraniční politiky USA, formulovaná prezidentem Jamesem Monroem v poselství Kongresu 2. prosince 1823. Pod záštitou Monroeovy doktríny („*Amerika Američanům*“) uskutečňují USA své kolonialistické plány v Latinské Americe, neustále se vměšují do vnitřních záležitostí latinskoamerických zemí, vnucují jim zotročující smlouvy, dosazují a podporují protilidové vlády vyhovující monopolistům USA a pomáhají svým loutkám v boji proti národně osvobozenkému hnutí. — 216

- ²³ „*Imperialističtí ekonomisté*“ — oportunistický směr v mezinárodní sociální demokracii, který vznikl za první světové války. V SDDSR se tento směr vynořil na konferenci zahraničních sekcí na jaře 1915 v Bernu, kde vystoupil Bucharin s tezí, v níž zastával protimarxistické

názory, které Lenin později charakterizoval jako směr „imperialistického ekonomismu“. K Bucharinovým tezím se později připojili G. L. Pjatakov a J. B. Bošová. Podobné názory se objevily i v Návrhu programu revolučně socialistického svazu a sociálně demokratické dělnické strany Holandska, v americké Socialistické dělnické straně a v jiných stranách. Lenin zahájil proti „imperialistickému ekonomismu“ rozhodný boj. „Imperialističtí ekonomisté“ se stavěli proti sebeurčení národů a proti celému minimálnímu programu SDDSR, který zahrnoval boj za demokratické přeměny. Lenin zdůrazňoval obrovský význam hesla sebeurčení národů v období imperialismu; ukazoval, že marxisté musí využívat všech demokratických institucí k přípravě svržení imperialismu a směřovat „využíváním buržoazní demokracie k socialistické a důsledně demokratické organizaci proletariátu proti buržoazii a proti oportunistům“ (Spisy 23, Praha 1959 s. 25).

Kritika „imperialistického ekonomismu“ je obsažena v pracích V. I. Lenina O vznikajícím směru „imperialistického ekonomismu“, Odpověď P. Kijevskému (G. Pjatakovovi), O karikatuře marxismu a o „imperialistickém ekonomismu“ (viz Spisy 23, Praha 1959, s. 9–18, 19–25, 26–78) a v jiných dílech. — 258

²⁴ Engels v knize *Anti-Dühring*, kapitola III druhého oddílu *Teorie násilí* (Pokračování), napsal o kapitalistických státech: „Armáda se stala hlavním účelem státu, stala se samoučelem; národy jsou tu už jen k tomu, aby dodávaly a živily vojáky. Militarismus ovládá a pohlcuje Evropu, ale tento militarismus nese v sobě i zárodek svého vlastního zániku.“ Engels poukazoval na to, že vzájemné soupeření nutí jednotlivé státy vydávat stále více prostředků na zbrojení a přibližuje jejich finanční zhroutilí; na druhé straně je toto soupeření nutí zavádět ve stále širším rozsahu všeobecnou brannou povinnost a učít tak všechny lid používat zbraní; lid tím získává reálnou možnost obrátit v určitém okamžiku zbraně proti vládnoucím třídám. „V tomto okamžiku se vojsko panovníka náhle změní ve vojsko lidové; stroj odmítne sloužit, militarismus zahyne dialektikou svého vlastního vývoje“ (Engels, *Anti-Dühring*, Praha 1977, s. 229). — 259

²⁵ *Manchesterská škola* (freetradismus) — směr buržoazní politické ekonomie, prosazující volný obchod a nezasahování státu do hospodářského života. Vznikl v Anglii v druhé polovině 18. století; ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století byli oporou freetradismu průmyslníci z Manchesteru, proto se freetraderům říkalo též „manchesterovci“. V čele „manchesterské školy“ stáli Cobden a Bright. Freetradistické tendence se projevovaly i v politice jiných států. Teoreticky byl freetradismus zdůvodněn v dílech A. Smithe a D. Ricarda. — 282

²⁶ *Sofisty* byli ve starém Řecku nazýváni filozofové z povolání, učitelé filozofie a řečnictví. Charakteristickým rysem sofistů bylo jejich přesvědčení o relativnosti všech lidských představ, etických norem a hodnot. Sofisté záměrně používali falešných, klamných argumentů (sofismat) a matoucích slovních hříček. Sofistika rychle zdegenerovala v neplodnou hru s pojmy, v umění obhajovat i vyvracet v projevech a ve sporech jakékoli tvrzení. — 282

²⁷ *Rabulista* — advokát překrucující právo formálními kličkami, tlučhuba. V. I. Lenin nazývá K. Kautského sofistou a rabulistou za to, že zkresluje skutečnou povahu imperialismu, obchází podstatu věci vytáčkami a používá sofistiky a teoretických klamných tvrzení, aby zastřel nejhlubší rozpory imperialismu a ospravedlnil jednotu s obhájci kapitálu, s otevřenými sociálšovinisty. — 282

²⁸ *Kommunist* — časopis založený Leninem. Vydávala jej redakce listu Social-demokrat, jejímž členem byl také N. I. Bucharin společně s G. L. Pjatakovem a J. B. Bošovou, kteří jej financovali. Vyšlo pouze jedno dvojčíslo v září 1915. Byly v něm uveřejněny tři Leninovy články: Krach II. internacionály, Poctivý hlas francouzského socialisty a Imperialismus a socialismus v Itálii (viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 231–286, Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 24–32 a 33–42).

Lenin vypracoval plán na vydávání časopisu už na jaře 1915. *Kommunist* měl být mezinárodním orgánem levicových sociálních demokratů. Brzy však vznikly neshody mezi redakcí listu Social-demokrat a Bucharinem, Pjatakovem a Bošovou a ty se po vydání prvního dvojčísla přiostrhly. Vzhledem k protistranickému jednání této skupiny redakce listu Social-demokrat na Leninův návrh prohlásila, že považuje další vydávání časopisu za nemožné (viz Návrh usnesení ÚV SDDSR o zastavení časopisu *Kommunist*, Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 299–301). — 282

²⁹ *The Economist* — buržoazní týdeník pro ekonomiku a politiku; vychází v Londýně od roku 1843. — 286

³⁰ *Tradeuniony* — odborové organizace v Británii a v britských dominiích. Členové tradeunionů jsou kolektivními členy labouristické strany. Za první světové války zaujala většina tradeunionistických vůdců sociálšovinistické stanovisko. Tradeunionističtí ideologové popírají nutnost vytvoření revoluční strany proletariátu a úlohu dělnické strany fakticky omezují na parlamentní zastoupení. — 298

³¹ Text zatržený dvěma černými čarami je první stránka sešitu *Ů* se zkráceným záznamem jeho obsahu: 1. Hilferding, Finanční kapitál, 2. Elektrotechnický trast, 3. Statistika emisí, 4. Riesser. První tři poznámky v sešitě mají běžné stránkování (1–10); stránky s poznámkami z Riesserovy knihy jsou očíslovány zvlášť (1–15). Proto také Lenin v souhrnném přehledu celé práce o Imperialismu používá označení *Ů*, *ŮR* (tj. sešit *Ů* — Riesser) s odkazem na stránky obsahující materiály nashromážděné v sešitě *Ů*. — 351

³² Lenin se v Sešitech o imperialismu i v práci *Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu* nejednou odvolává na knihu R. Hilferdinga *Finanční kapitál*. Lenin používá faktického materiálu z tohoto pramene k charakterizování jednotlivých stránek monopolního kapitalismu, zároveň však kritizuje autora pro nemarxistické teze a závěry o nejdůležitějších otázkách imperialismu. Lenin charakterizuje Hilferdinga, který byl jedním z vůdců německé sociální demokracie a II. internacionály, jako kantovce a kautskistu, reformátora a „přesvědčovatele imperialistické buržoazie“ (viz tento svazek, s. 648). Hilferding, který odtrhuje politiku od ekonomiky, podává v své knize nesprávnou definici imperialismu a finančního kapitálu; zastírá reakční úlohu monopolů za imperialismu a zostřování všech jeho rozporů, ignoruje tak důležité rysy imperialismu, jako je rozdělení světa a boj za jeho znovurozdělení, parazitismus a rozklad kapitalismu, a proto dělá „krok zpět ve srovnání s *vysloveným* pacifistou a reformistou Angličanem Hobsonem“ (viz *Sebrané spisy* 27, Praha 1986, s. 329). Přes vážné chyby měla však Hilferdingova kniha jistý význam pro studium nejnovější fáze vývoje kapitalismu. — 351

³³ *Kantovství* — soustava názorů německého filozofa 18. století Immanuela Kanta, rozvinutá v jeho pracích *Kritika čistého rozumu* (1781), *Kritika praktického rozumu* (1788) a *Kritika soudnosti* (1790). „Základním rysem Kantovy filozofie je smíření materialismu s idealismem, kompromis mezi nimi, spojení různorodých protikladných filozofických směrů v jednom systému“ (V. I. Lenin, *Sebrané spisy* 18, Praha 1984, s. 222). Kant se pokoušel „smířit“ víru a vědění, náboženství a vědu. Kantovství je oblíbenou filozofií oportunistů a revizionistů všeho druhu včetně kautskistů. K. Marx a B. Engels odhalili podstatu kantovství; jeho všestrannou kritiku provedl V. I. Lenin ve své práci *Materialismus a empiriokriticismus* (viz *Sebrané spisy* 18, Praha 1984, s. 7–394).

Novokantovství — idealistický směr v buržoazní filozofii, který vznikl v druhé polovině 19. století v Německu pod heslem *Zpět ke Kantovi!* Novokantovství obnovuje a rozvíjí idealistické a metafyzické rysy

Kantovy filozofie a odmítá její materialistické a dialektické prvky; stalo se teoretickým základem mezinárodního revizionismu. Engels v knize Ludwig Feuerbach a vyústění klasické německé filozofie charakterizoval novokantovce jako „teoretické reakcionáře“, „ubohé eklektiky a hnidopichy“. Novokantovci stavěli proti vědeckému socialismu „etický socialismus“. „Teorii“ novokantovců převzali revizionisté v čele s E. Bernsteinem.

V. I. Lenin odhalil reakční podstatu novokantovství a ukázal jeho spojitost s jinými směry buržoazní filozofie (machismem, pragmatismem apod.). — 352

- ³⁴ Lenin konstatuje nesprávnost Hilferdingova tvrzení o „zásluze“ Tugana-Baranovského na objevení významu Marxovy teorie o kapitalistické reprodukci a krizích: ve skutečnosti tento buržoazní ekonom, který byl v devadesátých letech významným představitelem „legálního marxismu“, ve svých pracích překrucoval a pokoušel se vyvrátit marxistickou teorii reprodukce a krizí. Tugan-Baranovskij popíral základní rozpor kapitalismu a z něj vyplývající rozpor mezi snahou neustále rozšiřovat výrobu a omezenými možnostmi spotřeby v důsledku proletarizace lidových mas a tvrdil, že prý v kapitalistických podmínkách je možná neomezená akumulace a nerušený rozvoj výroby nezávisle na spotřebě a životní úrovni lidových mas. Podobné apologetické teorie šíří buržoazní ekonomové i v současné době. Kapitalistická skutečnost vyvrací tato vulgární učení a plně potvrzuje správnost marxistické teorie kapitalistické akumulace a krizí. — 354

- ³⁵ *AEG (Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft)* [Všeobecná elektrotechnická společnost] — největší trust německého elektrotechnického průmyslu, založený v roce 1883. AEG byla spojena personální unií s velkými německými bankami, s Ocelářským trustem, s Mannesmannovým koncernem válcoven trub, s Kruppovým koncernem a řadou dalších monopolů. AEG spolu s německým trustem Siemens monopolně ovládala německý elektrotechnický průmysl. Na počátku druhé světové války měla dceřiné společnosti a zastoupení v 34 zemích.

Po druhé světové válce byly podniky AEG na území Německé demokratické republiky znárodněny; na území Německé spolkové republiky zůstal koncern plně v rukou jeho starých majitelů.

GEC (General Electric Company) [Všeobecná elektrotechnická společnost] — největší elektrotechnický trust USA, jeden z nejmocnějších monopolů kapitalistického světa, kontrolovaný Morganovou finanční skupinou, byl založen roku 1892. V roce 1960 vyráběl přes 50 % těžkého elektrotechnického zařízení v USA. Zaujímá vedoucí místo

ve výrobě atomových zbraní, reaktivních motorů, elektrotechnického a vojenského zařízení a turbín pro vojenské lodi a letadla. General Electric má na 200 závodů, v nichž je zaměstnáno 250 000 dělníků a zaměstnanců; stojí v čele amerického elektrotechnického kartelu a má dceřiné společnosti a odbytová střediska ve většině kapitalistických zemí.

Roku 1922 byla obnovena smlouva o rozdělení světa, která byla uzavřena mezi AEG a GEC v roce 1907. GEC získala zhruba 30 % akcií AEG a stala se jejím největším akcionářem. Americký kapitál, podporující znovuvyzbrojení německého imperialismu, AEG rozsáhle financoval. V roce 1960 patřilo společnosti General Electric asi 30 % akciového kapitálu AEG. — 357

- ³⁶ Začátkem první světové války se ocelářská společnost A. Thyssena, založená v roce 1871, stala největším evropským báňským a hutním kombinátem. Thyssenově společnosti patřily vysoké pece, ocelárny a válcovny, železnorudné a kamenouhelné doly, strojírenské závody, dopravní a obchodní podniky a zbrojovky. Thyssenové měli v roce 1926 vedoucí úlohu při vytváření Ocelářského trastu, největšího vojenskoprůmyslového kombinátu a jednoho z nejmocnějších monopolů Německa, a aktivně napomáhali nastolení fašistické diktatury v Německu. Thyssenův Ocelářský trast byl těsně spjat s řadou průmyslových a bankovních monopolů fašistického Německa i s mezinárodním monopolním kapitálem. Po druhé světové válce se Ocelářský trast rozdělil ve dva velké koncerny — Thyssen a Rhein Stahl. Hutní koncern Thyssen zaujímá v západním Německu vedoucí postavení ve výrobě surového železa a oceli.

Hugo Stinnes založil v roce 1893 důlní podnik, který po první světové válce vyrostl ve velký monopolistický svaz, zahrnující přes 1500 podniků různých průmyslových odvětví. Brzy po Stinnesově smrti (1924) jím vytvořený koncern zkrachoval, ale Stinnesovým dědicům se za pomoci amerických bank podařilo zabránit likvidaci monopolu. Hutní kombinát Rhein-Elbe Union, který se odštěpil od Stinnesova koncernu, se stal jednou z hlavních součástí Ocelářského trastu. Kontrola nad podniky, které zůstaly v Stinnesově koncernu, přešla do rukou společnosti Hugo Stinnes Corporation, která byla založena v USA a jejímiž podílníky se stali Stinnesovi dědici a američtí bankéři poskytující koncernu velké úvěry. — 365

- ³⁷ Výpisky a vysvětlivky k jednotlivým místům z Hobsonovy knihy pořídila N. K. Krupská. Lenin při pročítání výpisků jednotlivá místa v textu podtrhával, doplňoval, zatrhl a psal poznámky na okrajích.

Stránky čísloval Lenin. Leninem podtržená slova jsou vyznačena odlišnými druhy písma.

Lenin v předmluvě ke své knize *Imperialismus* jako nejvyšší stadium kapitalismu uvádí, že knihu J. A. Hobsona využil s pozorností, jaké toto dílo заслужuje. John Atkinson Hobson (1858—1940), známý anglický ekonom, byl svými názory buržoazní reformista a pacifista. Z Hobsonových knih jsou nejnámější *Problémy chudoby*, *Vývoj soudobého kapitalismu* a *Imperialismus*, který Lenin označoval za hlavníanglickou práci o imperialismu a považoval ji za typický příklad maloburžoazní kritiky imperialismu. Lenin konstatoval, že Hobson v této práci „popsal velmi dobře a důkladně hlavní ekonomické a politické rysy imperialismu“ (Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 331). V Sešitech o imperialismu Lenin píše, že Hobsonova kniha o imperialismu „je všeobecně užitečná, ale zvláště užitečná je proto, že pomáhá odhalit, jak je kautskismus v této otázce od základu falešný“ (viz tento svazek, s. 114). Lenin využívá bohatého faktického materiálu z Hobsonovy knihy, ale zároveň kritizuje Hobsonovy reformistické závěry a pokusy zastřeně hájit imperialismus. — 427

³⁸ *Etický socialismus* — idealistické učení německých novokantovců G. Cohena, P. Natorpa, E. Kassierera a jiných, které se stalo jedním z hlavních dogmat v názorech „otce revizionismu“ E. Bernsteina a filozofického vůdce pravicových německých sociálních demokratů K. Vorländera. Etický socialismus popírá objektivní zákony vývoje společnosti a objektivní nevyhnutelnost socialismu. Socialistický řád prohlašuje za mravní ideál, jehož může být dosaženo v daleké budoucnosti bez třídního boje a diktatury proletariátu výlučně morální převýchovou pracujících i vykořisťovatelů. V dnešní době slouží ideologie etického socialismu pravicovým socialistům v kapitalistických zemích k odvracení mas od revolučního boje. — 444

³⁹ Je míněna anglo-búrská válka (říjen 1899 — květen 1902) — koloniální, dobovačná válka Anglie proti dvěma jihoafrickým búrským republikám, Transvaalu a Oranžskému svobodnému státu, které v této válce ztratily samostatnost a staly se koloniemi Velké Británie. — 445

⁴⁰ Zde Lenin v rukopise poznamenal: „viz dodatek výše, s. 7 tohoto sešitu“. Nahoře na 7. stránce sešitu Lenin napsal: „(viz s. 41 tohoto sešitu)“. Ve smyslu této Leninovy poznámky není v tomto svazku výpisek ze 7. stránky sešitu zařazen podle stránkového označení sešitu, nýbrž podle běžného pořadí výpisů z Hobsonovy knihy. — 454

⁴¹ Výpisky ze Sembatovy knihy pořídila N. K. Krupská. Lenin připsal

poznámky a vsuvky (vytištěno polotučným písmem), podtrhal citáty v textu (jednou podtržené jsou vytištěny kurzívou a dvakrát podtržené proloženou kurzívou) a očísloval stránky. — 460

- ⁴³ *Seznam citátů z knihy Schulzeho-Gaevernitze* sestavil Lenin při čtení této knihy, aby si dodatečně udělal příslušné výpisky (viz tento svazek s. 469–484). Citáty z prvních 11 stránek vypsal Lenin do sešitu v pořadí, jak je uvedl. Dále následuje v sešitě celá řada citátů ze s. 229–375, které v seznamu nejsou (zřejmě se část rukopisu ztratila). Konec seznamu, od s. 401, přesně odpovídá Leninovu záznamu v sešitě. — 468
- ⁴³ *Glacis* — vojenský termín — šikmý ochranný násep před vnějším okrajem pevnostního příkopu. — 469
- ⁴⁴ *Volksraad* — búrský parlament. — 477
- ⁴⁵ *Rand* (plný název Witwatersrand) — významná oblast těžby zlata v provincii Transvaal v Jihoafrické unii. Na tuto oblast připadá více než třetina veškeré těžby zlata v kapitalistickém světě. — 477
- ⁴⁶ Údaje o těžbě uhlí za rok 1911 převzal Lenin z mezinárodních přehledů, tabulka 19, v *Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich* [Statistická ročenka Německé říše], 1915, s. 33. — 489
- ⁴⁷ Údaje o spotřebě čaje a lihovin se týkají Australasie. — 497
- ⁴⁸ V předmluvě k francouzskému a německému vydání knihy *Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu* Lenin zvláště zdůrazňuje velký význam údajů o rozdělení železniční sítě na celém světě pro charakteristiku monopolního kapitalismu: „Nerovnoměrné rozložení železniční sítě a její nerovnoměrný vývoj jsou důsledky novodobého, monopolního kapitalismu ve světovém měřítku“ (Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 326). Materiál ze statistik o železnicích uveřejněný v tomto svazku na stránkách 508–515 a 517–521 ukazuje, jak Lenin z různých pramenů shromažďoval a zpracovával rozsáhlé údaje o rozvoji železniční sítě v různých zemích (velmoci, samostatné a polozávislé státy, kolonie) v letech 1890 a 1913. Lenin porovnává tyto údaje s růstem výroby železa a uhlí a odhaluje disproporci mezi rozvojem výrobních sil a budováním železnic v různých zemích (jako důsledek koloniálního monopolu). Výsledky studia statistiky železnic, shrnuté ve dvou stručných tabulkách, probírá Lenin v VII. kapitole knihy *Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu* (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 412–414). — 508

- ⁴⁹ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 419—449. — 525
- ⁵⁰ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 21, Praha 1967, s. 256. — 530
- ⁵¹ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 18, Praha 1966, s. 586. — 530
- ⁵² Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 469—471. — 530
- ⁵³ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 18, Praha 1966, s. 494—511. — 531
- ⁵⁴ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 18, Praha 1966, s. 541—547. — 531
- ⁵⁵ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 18, Praha 1966, s. 576. — 532
- ⁵⁶ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 474—488. — 532
- ⁵⁷ Zde i v dalším textu je míněn list Hamburger Echo, deník hamburské organizace Sociálně demokratické strany Německa; roku 1875 založila list Hamburg-Altonaer Volksblatt, který od roku 1887 dodnes vychází pod názvem Hamburger Echo. Za první světové války zastával sociálšovinistické stanovisko. V březnu 1933 byl nacistickou vládou zastaven. Znovu začal vycházet v dubnu 1946. — 533
- ⁵⁸ Belgický král Leopold II. (1835—1909) se zmocnil v letech 1879—1884 za pomoci nejrůznějších machinací, násilí a úplatků obrovského území v povodí řeky Kongo. Berlínská konference 1884—1885 potvrdila přeměnu uchváceného území v osobní vlastnictví Leopolda II. pod názvem Svobodný stát Kongo. Podmanění země provázely surové represálie proti africkým kmenům. V roce 1908 Leopold II. „postoupil“ Belgii za výhodných podmínek pro sebe svá práva na Kongo, které se stalo belgickou kolonií. V zemi neomezeně hospodařily kapitalistické monopoly — belgické, anglické, francouzské aj. Bezohledné kapitalistické vykořisťování Konga vyvolalo opakovaně protiimperialistické lidové akce, které kolonizátoři surově potlačili. Pod tlakem národně osvobozeneckého hnutí byla 30. června 1960 vyhlášena nezávislost Konga. — 551
- ⁵⁹ Viz K. Marx, Kapitál, III-2, Praha 1956, s. 21. — 598
- ⁶⁰ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 19, Praha 1966, s. 173—178; citát na s. 174. — 609
- ⁶¹ V rezoluci *stuttgartského kongresu II. internacionály* (srpen 1907) Militaris-

mus a mezinárodní konflikty, na jejich přípravě se podílel V. I. Lenin, se uvádělo, že militarismus je hlavním prostředkem třídního útlaču, a bylo zdůrazněno, že sociální demokracie musí bojovat nejen za zadržování vzniku válek nebo za co nejrychlejší ukončení válek dosavadních, nýbrž i za to, aby se krize způsobené válkou využily k urychlení pádu buržoazie. Viz Leninovy články Mezinárodní socialistický kongres ve Stuttgartu (Sebrané spisy 16, Praha 1984, s. 88—94, 96—107). — 611

- ⁶² *Internacionální socialisté Německa* (Internationale Sozialisten [Deutschlands, ISD)—skupina německých levicových sociálních demokratů, kteří se za první světové války sdružili kolem časopisu Lichtstrahlen, vydávaném v Berlíně v letech 1913—1921. Skupina neměla dostatečné spojení s masami a brzy se rozpadla.

Skupina Internacionála (Die Internationale) — revoluční organizace německých levicových sociálních demokratů, kterou na začátku první světové války založili K. Liebknecht, R. Luxemburgová, F. Mehring, K. Zetkinová, J. Marchlewski, L. Jogiches (Tyszka) a W. Pieck. V dubnu 1915 R. Luxemburgová a F. Mehring založili časopis Die Internationale, kolem něhož se semkla hlavní skupina levicových sociálních demokratů Německa. Dne 1. ledna 1916 se konala v Berlíně celoněmecká konference levicových sociálních demokratů, na níž dostala skupina organizační formu a usnesla se na názvu skupina Internacionála. Kromě politických letáků, které skupina Internacionála vydávala v roce 1915, začala od roku 1916 ilegálně vydávat a rozšiřovat Politické dopisy s podpisem Spartakus (vycházely pravidelně do října 1918); proto se skupina Internacionála začala také nazývat skupinou Spartakovou.

Spartakovci prováděli revoluční propagandu v masách, organizovali masové protiválečné akce, řídili stávky, odhalovali imperialistický charakter světové války a zrádovství oportunistických vůdců sociální demokracie. Dopouštěli se však vážných chyb v teoretických a politických otázkách.

V dubnu 1917 spartakovci vstoupili do centristické Nezávislé sociálně demokratické strany Německa, ale zachovali si v ní organizační samostatnost. Za listopadové revoluce 1918 v Německu se spartakovci rozešli s „nezávislými“, vytvořili Spartakův svaz a 14. prosince 1918 uveřejnili vlastní program. Na ustavujícím sjezdu (30. prosince 1918 — 1. ledna 1919) spartakovci založili Komunistickou stranu Německa. V. I. Lenin nejednou kritizoval chyby německých levicových sociálních demokratů a poukazoval na nedůslednost jejich stanoviska. Zároveň však vysoce hodnotil jejich revoluční činnost. — 618

- ⁶³ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 363—378; citát na s. 375. — 623
- ⁶⁴ Lenin pořídil tento výpisek z článku K. Kautského Náboženství, uveřejněného v Die Neue Zeit, 32. ročník, 1913/1914, sv. I, č. 6, 7. 11. 1913, s. 182—188 (začátek článku) a č. 10, 5. 12. 1913, s. 352—360 (dokončení článku). — 625
- ⁶⁵ Lenin pořídil tento výpisek z anotace článku M. W. Owingtona Postavení černochů ve Spojených státech, která byla uveřejněna v Die Neue Zeit, 1914, sv. I, s. 382—383, a z anotace článku I. M. Reimonda Černošská otázka, uveřejněné tamtéž na s. 592. — 625
- ⁶⁶ *Průmysloví dělníci světa* (Industrial Workers of the World, IWW) — odborová organizace dělníků v USA, založená roku 1905. Sdružovala převážně nekvalifikované a málo kvalifikované dělníky různých oborů. Na její výstavbě se aktivně podíleli představitelé amerického dělnického hnutí D. de Leon, E. Debs a W. Haywood. Průmysloví dělníci světa provedli řadu úspěšných masových stávek. Za první světové války byla za účasti této organizace uskutečněna řada protiválečných akcí americké dělnické třídy. Někteří vůdcové Průmyslových dělníků světa, W. Haywood a jiní, uvítali Velkou říjnovou socialistickou revoluci a vstoupili do Komunistické strany USA. Zároveň se však v činnosti organizace projevil anarchosyndikalistické rysy: neuznávala politický boj proletariátu, odmítala vedoucí úlohu revoluční dělnické strany a nutnost diktatury proletariátu. Protože vedení provádělo oportunistickou politiku, stali se Průmysloví dělníci světa sektářskou organizací, která brzy ztratila vliv v dělnickém hnutí.

Socialistická strana USA vznikla v červenci 1901 na sjezdu v Indianapolis sloučením skupin odštěpených od Socialistické dělnické strany a Sociálně demokratické strany USA, jejímž spoluzakladatelem byl populární předák dělnického hnutí v USA Eugene Debs. Ten patřil k zakladatelům nové strany. Za první světové války vznikly v této straně tři proudy: sociálšovinisté, kteří podporovali imperialistickou politiku vlády, centristé, kteří se stavěli proti imperialistické válce jen slovy, a internacionalistická revoluční menšina, která proti válce bojovala.

Levé křídlo strany v čele s Charlesem Ruthenbergem, Williamem Fosterem, B. Haywoodem aj. se opíralo o proletáře ve straně a bojovalo proti jejímu oportunistickému vedení, za samostatné politické akce proletariátu, za vytvoření odborových svazů ve výrobě, které by se řídily zásadami třídního boje. V roce 1919 došlo v Socialistické

straně USA k rozkolu. Levé křídlo z ní vystoupilo, dalo podnět k založení Komunistické strany USA a stalo se jejím jádrem.

Dnes je Socialistická strana malou sektářskou organizací. — 625

⁶⁷ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 18, Praha 1966, s. 335—338 a 329—334. — 625

⁶⁸ *Socialistická dělnická strana USA* byla založena v roce 1876 na slučovacím sjezdu ve Filadelfii původně pod názvem dělnická strana. Vznikla spojením amerických sekcí I. internacionály a dalších socialistických organizací. Na řídicí práci sjezdu se podílel Marxův a Engelsův spolupracovník F. A. Sorge. Převážnou většinu členů strany tvořili přistěhovalci, kteří byli málo spjatí s domácími americkými dělníky. V prvních letech měli vedení strany v rukou lassallovci, kteří se dopouštěli sektářských a dogmatických chyb. Sektářskou taktiku amerických socialistů ostře kritizovali Marx a Engels. V devadesátých letech se vedení strany ujalo její levé křídlo v čele s D. de Leonem, které však trpělo anarchosyndikalismem. Socialistická dělnická strana odmítala boj za dílčí požadavky dělnické třídy a práci v reformistických odborech a stále více ztrácela už tak dost slabé spojení s masovým dělnickým hnutím. Za první světové války se Socialistická dělnická strana přikláněla k internacionalismu. Pod vlivem Říjnové revoluce se nejrevolučnější část strany aktivně podílela na založení Komunistické strany USA. Dnes je Socialistická dělnická strana jen nepočetnou organizací, která nemá na dělnické hnutí USA žádný vliv.

Americká federace práce (American Federation of Labour, AFL) — odborové sdružení v USA, založené v roce 1881. AFL byla vybudována na cechovním principu, sdružovala převážně dělnickou aristokracii. Jejím oficiálním orgánem je měsíčník *American Federationist*, vycházející ve Washingtonu od roku 1894.

Reformistické vedení AFL hlásá „třídní spolupráci“ a obhajuje kapitalistický řád. Vedení AFL provádí politiku rozkolu mezinárodního dělnického hnutí a aktivně podporuje agresivní zahraniční politiku amerického imperialismu. V roce 1955 se Americká federace práce sloučila s jiným odborovým sdružením — Kongresem průmyslových odborů (Congress of Industrial Organisations, CIO). Vznikla tak největší americká odborová ústředna AFL-CIO. — 627

⁶⁹ Tento článek byl nalepen v sešitě omikron jako výstřižek z listu *Leipziger Volkszeitung* z 10. července 1916; autor článku není uveden. — 635

- ⁷⁰ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 33–38 a 307–311. — 637
- ⁷¹ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 203. Sešit Marxismus o státu jsou přípravné materiály V. I. Lenina ke knize Stát a revoluce; byl napsán v lednu—únoru 1917 v Curychu. Odkaz na sešit Marxismus o státu byl připsán zřejmě později, když Lenin pracoval na knize Stát a revoluce. — 637
- ⁷² Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 319. — 638
- ⁷³ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 246. — 638
- ⁷⁴ Datum dopisu K. Marxe v Die Neue Zeit je chybné, správně má být 4. února 1871 (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 219 až 223). Citát z dopisu ze 16. ledna 1871 viz K. Marx-B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 319. — 638
- ⁷⁵ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 16, Praha 1965, s. 459. — 638
- ⁷⁶ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 698. — 638
- ⁷⁷ F. Adler ve svém článku Válečné cíle uvádí prohlášení sociálně demokratické frakce v pruském sněmu ze 17. ledna 1916. — 646
- ⁷⁸ Za první světové války prováděl Trockij centristickou politiku, podporoval sociálimperialismus. Lenin považoval centrismus za nejškodlivější a nejnebezpečnější druh oportunistu, neboť zastření oportunisté jsou „stokrát škodlivější a nebezpečnější pro dělnické hnutí“. Bolševici, Leninovi stoupenci, nesmířitelně bojovali proti centrismu a jeho odrůdě — trockismu. Lenin odhaloval skutečnou podstatu trockistického hesla „ani vítězství, ani porážku“ a upozorňoval, že kdo je v dané válce pro toto heslo, „je vědomý či bezděčný šovinista“, „je nepřítel proletářské politiky“, je přívrženec buržoazie (viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 309). — 648
- ⁷⁹ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 363–378. — 650
- ⁸⁰ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 584. — 651
- ⁸¹ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 590. — 651

- ⁸² Datum dopisu K. Marxe v *Die Neue Zeit* je chybné, správně má být 4. srpna 1874 (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 705). — 651
- ⁸³ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 698. — 652
- ⁸⁴ *Vorbote* — časopis, teoretický orgán zimmerwaldské levice; vycházel německy v Bernu. Vyšla dvě čísla, v lednu a v dubnu 1916. Oficiálními vydavateli časopisu byli H. Rolandová-Holstová a A. Pannekoek. Lenin se podílel na založení časopisu a po vydání 1. čísla zajistil překlad do francouzštiny, aby mohlo být rozšířeno mezi větší okruh čtenářů. V časopise byly otištěny Leninovy práce *Oportunismus a krach II. internacionály a Socialistická revoluce a právo národů na sebeurčení*. (Teze). — 655
- ⁸⁵ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 384. — 656
- ⁸⁶ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 561. — 656
- ⁸⁷ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 41 a 373. — 656
- ⁸⁸ Tento dopis K. Marxe byl poprvé uveřejněn roku 1878 ve druhém vydání Liebknechtovy knihy (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 34, Praha 1971, s. 268–369). — 660
- ⁸⁹ *Spolek Grütli* (Grütli-Verein) — buržoazní reformistická organizace, založená ve Švýcarsku v roce 1838, před vznikem Švýcarské sociálně demokratické strany. Spolek Grütli byl nazván na počest legendárního svazu grütliovců (spiklenců), kteří povstali proti útlaku rakouské dynastie Habsburků v 16. století. V roce 1901 se spolek Grütli stal součástí Švýcarské sociálně demokratické strany; zachoval si však organizační samostatnost i svůj tiskový orgán, list *Grütliener*, a sledoval vlastní linii buržoazně nacionalistického zaměření. Za první světové války zastával krajně šovinistické stanovisko a byl oporou pravicových sociálšovinistů. V listopadu 1916 přijal curyšský sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany usnesení o neslučitelnosti sociálšovinistické činnosti spolku Grütli s příslušností k sociálně demokratické straně. — 663
- ⁹⁰ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 329–331, citát na s. 330. — 669
- ⁹¹ Kniha B. Engelse *Pád a Rýn* vyšla v roce 1859 v Berlíně. Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 13, Praha 1963, s. 257–302. — 670

- ⁹² Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 310—321, citáty na s. 317 a 315. — 670
- ⁹³ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 451—494, citát na s. 475. — 671
- ⁹⁴ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 242—254. — 671
- ⁹⁵ V článku Krach II. internacionály V. I. Lenin hodnotí Brailsfordovu knihu Válka ocele a zlata a používá autorem uvážených faktů k odhalení sociálšovinistických teorií (viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 244—245). — 674
- ⁹⁶ Jde o vládní schválení činnosti anglického kapitálu v zahraničí. — 688
- ⁹⁷ Text tohoto sešitu napsala N. K. Krupská. Lenin v textu podtrhával jednotlivá slova, dělal poznámky na okrajích, čísloval stránky do s. 15 a na obálku napsal několik poznámek. Od 15. stránky sešitu, kde začínají výpisky ze Seeleyovy knihy (tento svazek s. 695), Lenin žádné poznámky nedělal. — 690
- ⁹⁸ Z dopisu K. Marxe Weydemeyerovi z 11. září 1851. Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 27, Praha 1968, s. 650. — 691
- ⁹⁹ Z dopisu K. Marxe Weydemeyerovi z 5. března 1852. Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 28, Praha 1968, s. 567. — 691
- ¹⁰⁰ Z dopisu K. Marxe Siegfriedu Meyerovi a Augustu Vogtovi z 9. dubna 1870. Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 32, Praha 1970, s. 747—749. — 694
- ¹⁰¹ Další stránky tohoto sešitu V. I. Lenin nečísloval a v textu výpisků nedělal poznámky. — 695
- ¹⁰² Základní text sešitu, který Lenin nadepsal Imperialismus, napsala N. K. Krupská. Lenin v textu podtrhával, dělal poznámky na okrajích a na obálce a čísloval stránky. — 706
- ¹⁰³ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 35, Praha 1971, s. 399—400. — 710
- ¹⁰⁴ Egelhaafovu knihu získal Lenin v curyšské kantonální knihovně. Leninovy poznámky na dvou knihovních žádankách pomáhají přibližně určit dobu, kdy s touto knihou pracoval. O Egelhaafovu knihu Lenin požádal 4. srpna 1916; knihovna odpověděla, že ji může poskytnout

- „koncem října“. Lenin žádá 4. října o druhé vydání této knihy (z roku 1908) a znovu dostává tutéž odpověď. Období, kdy Lenin pracoval s touto knihou, lze stanovit na říjen až listopad 1916. — 718
- ¹⁰⁵ *Pchung-tchi* — čínské pojmenování původních obyvatel jižních provincií Číny. V Hübnerových tabulkách, z kterých V. I. Lenin pořizoval výpisky, jsou Pchung-tchi chybně uváděni vedle Číňanů jako zvláštní národnost. — 756
- ¹⁰⁶ *Karafuto* — japonský název jižní části Sachalinu. — 757
- ¹⁰⁷ Konspekty knih Demorgnyho a Jaegera, zařazené do tohoto sešitu, pořídil V. I. Lenin až po napsání knihy *Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu*, patrně koncem roku 1916 nebo začátkem roku 1917. — 769
- ¹⁰⁸ Tento dokument je osnovou článku, který zřejmě nebyl napsán. Osnova byla sestavována roku 1912 nebo 1913; je zaznamenána na stejném listě jako následující dokument (viz tento svazek, s. 784—785). — 783
- ¹⁰⁹ Článek Augusta Bebela *Deutschland, Russland und die orientalische Frage* [Německo, Rusko a východní otázka], uveřejněný v roce 1886 v časopise *Die Neue Zeit* (4. ročník, č. 11), četl V. I. Lenin zřejmě v souvislosti s referátem bundovce Kossovského (M. J. Levinsona) z října 1914 (viz *Leninskij sbornik XIV*, s. 132). — 784
- ¹¹⁰ V. I. Lenin má na mysli tyto práce: články G. Paishe *Great Britain's Capital Investments in Individual Colonial and Foreign Countries* [Investice britského kapitálu v jednotlivých koloniálních a cizích zemích] v *Journal of the Royal Statistical Society*, sv. LXXIV, část 2, leden 1911, s. 167—187 (viz *Leninskij sbornik XXVII*, s. 443—447 a tento svazek, s. 410—412) a knihu B. Harmse *Probleme der Weltwirtschaft* [Problémy světového hospodářství], Jena 1912 (viz *Leninskij sbornik XXVII*, s. 203—219, *XXVIII*, s. 391 a tento svazek, s. 301—309). — 787
- ¹¹¹ Stať E. Philippoviche *Monopole und Monopolpolitik*^[361] [Monopoly a politika monopolů] byla otištěna v *Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung* Karla Grünberga, sv. VI, 1916, s. 157—174. — 797
- ¹¹² *Teze o imperialismu a národnostním útlaku*^[433], podepsané redakcí listu *Gazeta Robotnicza*, byly uveřejněny ve 2. čísle časopisu *Vorbote*. Konspekt pořídil Lenin podle textu v tomto časopise.

Gazeta Robotnicza—ilegální týdeník, orgán varšavského výboru Sociální demokracie Polska a Litvy; vycházel v květnu až říjnu 1906 za redakce G. Kamenského; vyšlo 14 čísel, poté bylo vydávání přerušeno. Po rozkolu v SDKPaL v roce 1912 vznikly dva varšavské výbory a vycházely dva orgány pod tímž názvem: jeden vydávali stoupenci hlavního vedení SDKPaL ve Varšavě (červenec 1911—červenec 1913), druhý vydával opoziční varšavský výbor v Krakově (červenec 1911 až únor 1916). Tento list má na mysli V. I. Lenin.

List *Gazeta Robotnicza* patřil k zimmerwaldské levici. V otázce války zastával internacionalistické stanovisko, avšak v řadě závažných otázek (organizační rozchod s centristy, postoj k požadavkům minimálního programu za války) se přikláněl k centrismu. V národnostní otázce se redakce listu *Gazeta Robotnicza* stavěla proti právu národů na sebeurčení. O postoji redakce listu *Gazeta Robotnicza* viz Leninem koncipovaný Dopis Výboru zahraniční organizace sekcím SDDSR (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 295—298). O tezích listu *Gazeta Robotnicza* viz rovněž Leninův článek Výsledky diskuse o sebeurčení (Spisy 22, Praha 1959, s. 345—386). — 800

- ¹¹⁸ Lenin se odvolává na své články: 1. Oportunismus a krach II. internacionály, otištěný v časopise *Vorbote*, č. 1, leden 1916 (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 117—132), a 2. Krach II. internacionály, otištěný v roce 1915 v časopise *Kommunist*, č. 1—2 (viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 231—286). — 801
- ¹¹⁴ Viz K. Marx-B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 447 (viz tento svazek, s. 525—529). — 803
- ¹¹⁵ V. I. Lenin sestavil tento seznam knih podle Katalogu přírůstků curyšských knihoven, 20. ročník, 1916, 1. sešit, leden—březen. — 806

SEZNAM LITERATURY,
KTEROU V. I. LENIN CITUJE
NEBO O NÍŽ SE ZMIŇUJE

- [¹] *Adler, F. Kriegsziele.* — «Der Kampf», Wien, 1916, Jg. 9, Bd. 9, Nr. 2. Februar, S. 49—54. — 646
- [²] *Adler, G. Die imperialistische Sozialpolitik. D'Israeli, Napoleon III, Bismarck.* Tübingen, Laupp, 1897. 44 S. — 522, 559
- [³] *Agahd, E. Großbanken und Weltmarkt.* Die wirtschaftliche und politische Bedeutung der Großbanken im Weltmarkt unter Berücksichtigung ihres Einflusses auf Rußlands Volkswirtschaft und die deutsch-russischen Beziehungen. Berlin, Paschke, 1914. XXIV, 290 S. — 33, 69, 115, 248
- [⁴] *Alexinsky, G. Das ausländische Kapital im Wirtschaftsleben Rußlands.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 12, 19. Dezember, S. 435—441. — 283
- [⁵] — *La Russie démocratique et la guerre.* Réponse au Comte Jules Andrassy. — «La Revue Politique Internationale», Lausanne, 1915, N 14, mars—avril, p. 168—186. — 523
- [⁶] *Amerikanische Kriegslieferungen.* — «Neue Zürcher Zeitung» 1915, Nr. 485, 23. April, I. Morgenblatt. — 335
- [⁷] «*The Annals of the American Academy of Political and Social*

* Česká redakce přetiskuje tento seznam literatury z 5. ruského vydání v nezměněné podobě.

V textové části jsou bibliografické prameny přeloženy a opatřeny číslem v hranaté závorce, které odkazuje na originální název díla a jeho bibliografické údaje v tomto seznamu.

Knihy, noviny a časopisy s Leninovými poznámkami jsou označeny hvězdičkou. Tyto výtisky jsou uloženy v Archivu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS. *Čes. red.*

Sciences, Philadelphia, 1915, vol. LIX, p. 96–103, 111–124, 301–308, 309–315, 316–320, 321–332. — 42–43, 70, 158

- [⁹] «*Arbeiter-Zeitung*», Wien, 1916, Nr. 101, 11. April, S. 1–2. — 20, 41
- Nr. 112, 22. April, S. 6. — 798
- [¹⁰] «*Archiv für Eisenbahnwesen*», Berlin, 1892, Hft. 1–6. — 508, 511, 512, 515
- 1915. — 508
- [¹⁰] «*Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung*», Leipzig, 1915, Jg. 5, Hft. 1 u. 2, S. 276–278, 305–316. — 606, 610
- 1916, Jg. 6, S. 157–174. — 798
- [¹¹] «*Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*», Tübingen, 1916, Bd. 41, S. 277–297. — 416
- 1916/1917, Bd. 42, S. 285–344. — 798
- [¹²] Arlt, H. *Kohle und Eisen und ihre Bedeutung im gegenwärtigen Weltkriege*. — «Internationale Monatsschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik», Leipzig–Berlin, 1915–1916, Jg. X, Bd. 10, Hft. 4, 1. Januar, S. 493–512. — 297
- [¹³] Arndt, P. *Die Kapitalkraft Frankreichs*. — «Weltwirtschaftliches Archiv», Jena, 1916, I, Bd. 7, S. 34–52, в отд.: Abhandlungen. — 243, 286, 287
- [¹⁴] — *Neue Beiträge zur Frage der Kapitalanlage im Auslande*. — «Zeitschrift für Sozialwissenschaft», Leipzig, 1915, Neue Folge, Jg. VI, Hft. 3–8/9, S. 158–174, 215–224, 297–311, 377–387, 445–460, 532–549. — 287
- [¹⁵] Askew, J. B. *Praktische Kolonialpolitik*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 29, Bd. 1, Nr. 16, 20. Januar, S. 552–559. — 407
- [¹⁶] *The Audacious War*. By C. W. Barron. — «The Economist»,

London, 1915, vol. LXXX, No. 3, 733, March 13,
p. 562. — 349

- [17] *Die Ausländereinbürgerung.* — «Grütlianer», Zürich, 1916,
Nr. 237, 10. Oktober, S. 1; Nr. 242, 16. Oktober,
S. 1–2; Nr. 243, 17. Oktober, S. 2. — 665
- [18] *Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und
F. Lasalle. Hrsg. v. F. Mehring.* Bd. III. Gesammelte Schrif-
ten v. K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober
1850. Stuttgart, Dietz, 1902. VI, 491 S. — 669
- [19] *Außerordentlicher Internationaler Sozialistischer Kongreß in Basel
24–25. XI. 1912.* — «Archiv für die Geschichte des So-
zialismus und der Arbeiterbewegung», Leipzig, 1915,
Jg. 5, Hft. 1 u. 2, S. 305–311, в отд.: Chronik. Juli
1912–Juni 1914 und Nachträge für Juli 1911–Juni
1912. — 606, 610
- [20] *Babut. Projet de déclaration.* — «Journal de Genève», 1914,
17 octobre, в отд.: Entre pasteurs. — 573–574
- [21] *Bagdad-Bahn.* — «Die Bank», Berlin, 1909, II. Semester,
S. 1101–1102, в отд.: Bank und Börse. — 192
- [22] *Ballod, C. Grundriß der Statistik, enthaltend Bevölkerungs-,
Wirtschafts-, Finanz- und Handels-Statistik.* Berlin, Gutten-
tag, 1913. VII, 348 S. — 32, 69, 135
- [23] — *Die Volksernährung in Krieg und Frieden.* — «Jahrbuch für
Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im
Deutschen Reich», Leipzig – München, 1915, Jg. 39,
Hft. 1, S. 77–112. — 608
- [24] «Die Bank», Berlin, 1908, I. Semester, S. 134–145. — 33,
343
— 1908, II. Semester, S. 765–775. — 80
— 1909, I. Semester, S. 79, 115–125, 301–309, 309–318,
319–326. — 189, 390
— II. Semester, S. 799–800, 819–833, 849–857, 950–960,
1043–1052, 1101–1102. — 192, 193, 196

- 1910, I. Semester, S. 211–223, 236–245, 288–289, 401–412. — *185, 187, 516*
- II. Semester, S. 497–508, 619–627, 1200, 1202–1203. — *142, 185, 188*
- 1911, I. Semester, S. 1–13, 94–95, 217–227. — *182, 185*
- II. Semester, S. 605–616, 726–736, 813–824, 825–832. — *184*
- 1912, I. Semester, S. 12–19, 32–37, 216–223, 223–230, 420–432, 432–438, 523–532. — *180, 182, 247*
- II. Semester, S. 629–638, 695–696, 1032–1047. — *85, 176–178, 179*
- 1913, I. Semester, S. 388–391. — *85*
- II. Semester, S. 623–637, 725–736, 736–747, 811–812, 952–963, 1022–1024, 1024–1026. — *85, 86, 87, 88, 89*
- 1914, I. Semester, S. 1–16, 89–90, 94–95, 234–243, 298–300, 313–321, 329–337, 338–345, 415–426, 441–446, 496–498, 544–551. — *77, 78, 79, 80, 82, 84*
- II. Semester, S. 713–714, 903–920, 932–940, 997–1009, 1039–1058, 1097–1115. — *73, 74, 75, 76*

[²⁵] «*Bank-Archiv*», Berlin, 1912, Jg. XI, Nr. 19, S. 299–303. — *91*

— 1912, Jg. XI, Nr. 20, S. 317–321. — *91*

— 1914, Jg. XIII, Nr. 18, S. 299–303. — *37*

[²⁶] *Banken und Reichspost*. — «Die Bank», Berlin, 1914, II. Semester, S. 713–714, в отд.: Aus den Handelskammern. — *73*

[²⁷] *Das Bankgewerbe in der Berufsstatistik*. — «Die Bank», Berlin, 1909, II. Semester, S. 799–800, в отд.: Aus den Statistischen Ämtern. — *192*

- [28] *Die bankgewerbliche Tätigkeit der Sparkassen.* — «Die Bank», Berlin, 1913, II. Semester, S. 1022—1024, в отд.: Umschau. — 89
- [29] *Bankgewinne.* — «Arbeiter-Zeitung», Wien, 1916, Nr. 101, 11. April, S. 1—2. — 20, 41
- [30] *Barron, C. W. The Audacious War.* Boston — New York, Mifflin, 1915. XIV, 192 p. — 212, 341, 349
- [31] *Bartholomew, J. G. Atlas of the World's Commerce.* A new series of maps with descriptive text and diagrams showing products, imports, exports commercial conditions and economic statistics of the countries of the world. Compiled from the latest official returns at the Edinburgh geographical institute. London, Newnes, 1907, LI, [6], 176, 42 p. — 492
- [32] «*Basler Vorwärts*», 1917, 26. Januar. — 804
- [33] [*Bauer, O. Österreich-Ungarn und Italien.* Аннотация]. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 29, 21. April, S. 96, в отд.: Zeitschriftenschau. — 406
- [34] *Baumgarten, F. u. Meszleny, A. Kartelle und Trusts.* Ihre Stellung im Wirtschafts- und Rechtssystem der wichtigsten Kulturstaaten. Eine nationalökonomisch-juristische Studie. Berlin, Liebmann, 1906. VI, 362 S. — 35, 230
- [35] *Bebel, A. Deutschland, Rußland und die orientalische Frage.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1886, Jg. IV, Nr. 11, S. 502—515. — 785
- [36] *Beer, M. Betrachtungen über den Niedergang Englands.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 26, 30. März, S. 804—811. — 627
- [37] *Belfort-Bax, E. Ein weitverbreiteter Fehlschluß.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 8, 24. November, S. 247—250. — 606, 626
- [38] *Belger, E. Die Sozialdemokratie nach dem Kriege.* Berlin, Concordia Deutsche Verlags-Anstalt, 1915. 45 S. — 594

- [39] *Bérard, V. L'Angleterre et l'impérialisme. Avec une carte en couleur hors texte. Paris, Colin, 1900. VI, 381 p. — 219, 231, 245, 248*
- [40] *Berger, P. Après la Grande Débâcle: Le Partage de la Suisse. Lausanne, 1914. 47 p. — 296*
- [41] *Berglund, A. The United States Steel Corporation. A Study of the Growth and Influence of Combination in the Iron and Steel Industry. New York, Macmillan, 1907. 178 p. (Studies in History, Economics and Public Law edited by the Faculty of political Science of Columbia University. Vol. XXVII. No. 2). — 230, 241*
- [42] *Bernhard, L. Die Preußische Polenpolitik. — «Handbuch der Politik». Berlin — Leipzig, 1912—1913, Bd. II, S. 623 až 633. — 555*
- [43] *Bernhardi, F. Deutschland und der nächste Krieg. 6. Aufl. Stuttgart — Berlin, Cotta, 1913. VIII, 345 S. — 575*
- [44] *Bernstein, E. Der Revisionismus in der Sozialdemokratie. — «Handbuch der Politik», Berlin — Leipzig, 1912—1913, Bd. II, S. 55—58. — 555*
- [45] *Bing, W. Der Feldzug gegen die französischen Großbanken. — «Die Bank», Berlin, 1919, I. Semester, S. 236—245. Подпись: Dr. Wolf Bing-Paris. — 187*
- [46] *Bonnes paroles. — «Le Temps», Paris, 1915, 7 décembre. — 334¹*
- [47] *Böttger, H. Ausbau unserer Politik. — «Der Tag», Berlin, 1915, Nr. 82, 9. April. — 338*
- [48] — *Die freien Gewerkschaften und die Regierung. — «Der Tag», Berlin, 1915, Nr. 93, 22. April. — 337*
- [49] *Brailsford, H. N. The War of Steel and Gold. A Study of the Armed Peace. London, Bell, 1914. 340 p. — 674*
- [50] *Brauer, Th. Krieg und Sozialismus. — «Hochland», München, 1915, V, Hft. 8, S. 176—189. — 301, 332*

- [⁶¹] «*Bremer Bürger-Zeitung*», 1915, Nr. 291, 13. Dezember, S. 1. — 791
- 1916, Nr. 139, 16. Juni, S. 5. — 618
- 1916, Nr. 140, 17. Juni, S. 9. — 619
- 1916, Nr. 141, 19. Juni, S. 7. — 620
- [⁶²] **Briefe und Auszüge aus Briefen v. Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge u. Andere.* Stuttgart, Dietz, 1906. XII, 422 S. — 606, 607, 651, 656
- [⁶³] *Briefs, G. Das Spirituskartell.* Eine wirtschaftspolitische Untersuchung. Karlsruhe, Braun, 1912. IV, 252 S. (Volkswirtschaftliche Abhandlungen der badischen Hochschulen. Hft. 7). — 72, 223, 234
- [⁶⁴] «*The British Review*», London, 1915, vol. XI, No. 1, July, p. 82–95. — 296
- [⁶⁵] *Bruneau, L. L'Allemagne en France.* Enquêtes économiques. Paris, Plon — Nourrit, 1914. XII, 343 p. — 225
- [⁶⁶] *Bulletin de l'Institut international de statistique.* T. XIX — 1e Livraison. La Haye, Van Stockum, [1912], p. 374–386. — 491
- 2e L., p. 201–475. — 69, 70, 91, 92, 146–152, 210, 243, 247, 408
- [⁶⁷] *Bürkli, K. Demokratisierung unseres Heerwesens.* Vortrag, gehalten am sozialdemokratischen Parteitag in Winterthur am 15. November 1896. Zürich, Buchh. des Schweiz. Grütlivereins, 1897. 34 S. — 623
- [⁶⁸] *Calmes, A. Neuere Literatur über die Kapitalanlage.* — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1914, Folge III, Bd. 47, S. 522–528, в отд.: Literatur. — 409
- [⁶⁹] *Calwer, R. Einführung in die Weltwirtschaft.* Berlin, Simon, 1906, 95 S. (Maier-Rothschild-Bibliothek. Bd. 30). — 176, 246, 485, 488

- [60] *Chez les socialistes*. — «Le Temps», Paris, 1915, 7 décembre. — 335
- [61] *Chronik der Weltpolitik* (vom 15. November 1913 bis 15. Februar 1914). — «Weltwirtschaftliches Archiv», Jena, 1914, I, Bd. 3, Hft. 2, S. 217—255, в отд.: Chronik und Archivalien. — 31
- [62] *Colson, C. Organisme économique et Désordre social*. Paris, Flammarion, 1912, 364 p. (Bibliothèque de Philosophie scientifique). — 256
- [63] *Corradini, E Il nazionalismo italiano*. Milano, Treves, 1914. VII, 264 p. — 786
- [64] *Cost of the War to Europe*. — «The Economist», London, 1915, vol. LXXX, No. 3,724, January 9, p. 50—51. — 294
- [65] *Crammond, E. The Economic Relations of the British and German Empires*. — «Journal of the Royal Statistical Society», London, 1914, vol. LXXVII, part 8, July, p. 777—707. — 245, 393, 420
- [66] [Critique on the book:] «Ellis Powell: *The Evolution of the Money Market (1385—1915)*. London 1915». — «The Daily Telegraph», London, 1915, No. 18,880, October 15. — 300
- [67] *Crohn, H. F. Argentinien im deutsch-englischen Wirtschaftskampf*. — «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich», Leipzig — München, 1915, Jg. 39, Hft. 2, S. 223—256 (781—814). — 393, 408
- [68] *Cromer, E. B. Ancient and Modern Imperialism*. London, Murray, 1910. 143 p. — 594, 604
- [69] «The Daily Telegraph», London, 1914, November 17. — 289
 — 1914, No. 18,631, December 29. — 295
 — 1915, March 15. — 325
 — 1915, April 22. — 336

- 1915, April 23. — 337
  - 1915, May 5. — 339
  - 1915, No. 18,873, October 7, p. 9. — 298
  - 1915, No. 18,875, October 9, p. 11. — 299
  - 1915, No. 18,880, October 15, p. 4. — 300
- [70] *Daniels, L. The United States' Opportunity to increase its Foreign Trade with South America.* — «The Annals of the American Academy of Political and Social Science», Philadelphia, 1915, vol. LIX, p. 316–320. — 43
- [71] *Dehn, P. Von deutscher Kolonial- und Weltpolitik.* 2. Aufl. Berlin, Allgemeiner Verein für Deutsche Literatur, 1907. 339 S. — 690, 699
- [72] *Delbrück, H. Regierung und Volkswille.* Eine akademische Vorlesung. Berlin, Stilke, 1914. 205 S. — 613
- [73] — *Was Amerikaner glauben.* — «Preußische Jahrbücher», Berlin, 1915, Bd. 159, Hft. 3, S. 481–497. — 324
- [74] *Demorgny, G. Méthodes turcoallemandes en Perse.* — «La Revue de Paris», 1915, an. 22, T. 2, N 5, 1 mars, p. 194–224. — 301, 323
- [75] — *La Question persane et la guerre.* Les Accords Anglo-Russo-Persans de 1907 et 1912. L'influence française et l'Effort allemand en Perse. Paris, 1916. 304, 42 p.; 1 Karte. — 769
- [76] *Deutsche Konzessionen im Auslande.* — «Die Bank», Berlin, 1910, I. Semester, S. 288–289, в отл.: Aus den Handelskammern. — 187
- [77] «*Der Deutsche Krieg*», Stuttgart — Berlin, 1914, Hft. 1, S. 1–30. — 596
- * — 1915, Hft. 56, S. 1–44. — 787

- [78] «*Deutsche Rundschau*», Berlin, 1914, Bd. CLXI, Oktober, S. 1–37. — 290
- 1915, Bd. CLXII, Januar, S. 80–105. — 349
- 1915, Februar, S. 211–231. — 349
- [79] *Deutschland und der Weltkrieg*. Leipzig — Berlin, Teubner, 1915. VI, 686 S. — 522, 555, 557, 558, 725
- [80] *Diehl, K. Die dänische Kriegsgewinnsteuer vom Jahre 1915.* — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1915, Bd. 50, S. 214–216; в отд.: Nationalökonomische Gesetzgebung. — 789
- [81] *Dietzel, H. Weltwirtschaft und Volkswirtschaft*. Dresden, Zahn u. Jaensch, 1900. VIII, 120, XLII S. (Jahrbuch der Gehe-Stiftung zu Dresden. Bd. V). — 71
- [82] *Diouritch, G. L'Expansion des banques allemandes à l'étranger, ses rapports avec le développement économique de l'Allemagne*. Paris — Berlin, Rousseau, Puttkammer u. Mühlbrecht, 1909. 798 p. — 69, 173, 243, 286
- [83] *Le Discours de M. Renaudel et le «Vorwärts»* — «Le Temps», Paris, 1915, 13 novembre. — 301, 332
- [84] *Discours de M. Albert Thomas*, — «Le Temps», Paris, 1915, 6 décembre. — 301, 334
- [85] *Discussion on Mr. Paish's Paper.* — «Journal of the Royal Statistical Society», London, 1911, vol. LXXIV, part 2, January, p. 187–200. — 412
- [86] *Driault, E. Les Problèmes politiques et sociaux à la fin du XIXe siècle*. Paris, Alcan, 1900. 388, 32 p. — 214, 217, 237
- [87] — *Les Problèmes politiques et sociaux à la fin du XIXe siècle*. Paris, 1907. — 255
- [88] *Dryander, M. [Lettre de M. Dryander]*. — «Journal de Genève», 1914, N 286, 18 octobre. — 574

- [⁸⁹] *E. Th. Überblick.* — «Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung», Bern, 1916, Nr. 40, 30. September, S. 2. — 668
- [⁹⁰] «*L'Écho de Paris*», 1914, N 11016, 13 octobre, p. 1. — 571
- [⁹¹] *Eckstein, G. Gegenwartsforderungen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 42, 19. Juli, S. 569–576. — 403
- [⁹²] — *Zeitschriftenschau.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 10, 5. Dezember, S. 382–384. — 625, 628
- [⁹³] *Eckstein, G. Zeitschriftenschau.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 16, 16. Januar, S. 590–592; Nr. 26, 27. März, S. 1005–1008. Подпись: G. E. — 625, 627
- [⁹⁴] «*The Economist*», London, 1914, vol. LXXIX, No. 3,721, December 19, p. 1059–1060. — 292
- War Supplement, No. 3721, December 19, p. 9–11. — 292
- 1915, vol. LXXX, No. 3,723, January 2, p. 11–12. — 295
- 1915, vol. LXXX, No. 3,724, January 9, p. 46–47, 50–51, 54–55, 57–58, 66–67. — 291, 294, 295
- 1915, vol. LXXX, No. 3,729, February 13, p. 262–263. — 425
- 1915, vol. LXXX, No. 3,734, March 20, p. ii. — 349
- 1915, vol. LXXX, No. 3,735, March 27, p. 614–615. — 338
- 1915, vol. LXXX, No. 3,738, April 17, p. 743. — 288
- [⁹⁵] «*L'Économiste Français*», Paris, 1902, an. 30, vol. 2, N 40, p. 449–451. — 597

- [96] «*The Edinburgh Review of Critical Journals*», 1915, vol. 222, No. 454, October, p. 248–272. — 32
- [97] *Egelhaaf, G. Geschichte der neuesten Zeit vom Frankfurter Frieden bis zur Gegenwart*. 4. Aufl. (Neuntes bis elftes Tausend). Stuttgart, Krabbe, 1913. X, 640 S. — 718, 724, 726, 810
- [98] *Eggenschwyler, W. Statistisches zum Problem: Krieg, Produktionsfortschritt und Preisbewegung*. — «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich», Leipzig — München, 1915, Jg. 39, Hft. 4, S. 343–373. — 407
- [99] *Encouraging Support*. — «The Daily Telegraph», London, 1915, No. 18,875, October 9, p. 11, в отд.: Labour Party and Recruiting. Campaign opens to-day. — 299
- [100] *The End of the War*. — «The Economist», London, 1915, vol. LXXX, No. 3,738, April 17, p. 743. — 288
- [101] *Engels, F. [Brief an K. Kautsky. 12. IX. 1882]*. — In: Kautsky, K. Sozialismus und Kolonialpolitik. Eine Auseinandersetzung. Berlin, Vorwärts, 1907, S. 79–80, в отд.: Anhang. Под загл.: Ein Brief von Friedrich Engels. — 706, 709
- [102] — *Internationales aus dem Volksstaat (1871–1875)*. Berlin, die Expedition des «Vorwärts», 1894. 72 S. — 522, 530
- [103] — *Kann Europa abrüsten?* Separat-Abdruck aus dem «Vorwärts». [Nürnberg], Wörlein, 1893. 29 S. — 522, 525
- [104] — *Die Lage der arbeitenden Klasse in England*. Nach eigener Anschauung und authentischen Quellen. 2. durchges. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1892. XXXII, 300 S. — 606, 607, 623, 650
- [105] — *Po und Rhein*, Berlin, Duncker, 1859, 64 S. — 670
- [106] — *Über das Autoritätsprinzip*. (Dell'Autoritá). — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 2, 10. Oktober, S. 37–39, в отд.: Ein Beitrag zur Geschichte der Internationale. Zwei unbekannte Artikel von F. Engels und

K. Marx. Übersetzt und eingeleitet von N. Rjasanoff. — 625

- [107] *Engineering Notes*. — «The Daily Telegraph», London, 1915, March 15. — 325
- [108] *Die Entwicklung des Viehstandes während der letzten Dezennien in den hauptsächlichsten Staaten Europas*. — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1914, Folge III, Bd. 48, S. 648–651, в отд.: *Miszellen*. — 227
- [109] *Entwicklungsmöglichkeiten der österreichisch-ungarischen Landwirtschaft*. — «Arbeiter-Zeitung», Wien, 1916, Nr. 112, 22. April, S. 6. — 798
- [110] *Ergang, C.* [Рецензия на книгу:] «*Mamroth, Karl: Gewerblicher Konstitutionalismus. Die Arbeitstarifverträge in ihrer volkswirtschaftlichen und sozialen Bedeutung. Jena (Gustav Fischer), 1911. IV + 126. SS.*» — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1912, Folge III, Bd. 43, S. 551–552. — 223
- [111] *Eschwege, L. Die Ethisierung des Kapitalismus*. — «Die Bank», Berlin, 1912, I. Semester, S. 12–19. — 180, 248
- [112] — *Die Geschichte einer Gründung*. — «Die Bank», Berlin, 1912, I. Semester, S. 420–432. — 181
- [113] — *Kulturdünger*. (Ein Beitrag zur Auswandererfrage). — «Die Bank», Berlin, 1912, I. Semester, S. 523–532. — 182
- [114] — *Plutokratie und Beamtenschaft*. — «Die Bank», Berlin, 1911, II. Semester, S. 825–832. — 184
- [115] — *Revolutionierende Tendenzen im deutschen Eisengewerbe*. — «Die Bank», Berlin, 1909, I. Semester, S. 309–318. — 189, 390
- [116] — *Der Sumpf*. — «Die Bank», Berlin, 1913, II. Semester, S. 952–963. — 89
- [117] — *Tochtergesellschaften*. — «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 544–551. — 77

- [118] — *Trust-Patriotismus*. — «Die Bank», Berlin, 1912, I. Semester, S. 216–223. — 180
- [119] — *Zement*. Zur Berichterstattung der Syndikate. — «Die Bank», Berlin, 1909, I. Semester, S. 115–125. — 190
- [120] *Estève, L. Une nouvelle psychologie de l'impérialisme: Ernest Seillière*. Paris, Alcan, 1913. XIX, 274 p. — 209
- [121] *Ein «Europäischer Staatenbund?»* — «Die Grenzboten», Berlin, 1915, Nr. 9, 3. März, S. 265–272. — 246
- [122] *The European Deadlock*. — «The Economist», London, 1915, vol. LXXX, No. 3,724, January 9, p. 46–47. — 291, 294
- [123] *Filene, E. A. Cooperative Pioneering and Guaranteeing in the Foreign Trade*. — «The Annals of the American Academy of Political and Social Science», Philadelphia, 1915, vol. LIX, No. 148, May, p. 321–332. — 43
- [124] *Financial Arrangements and the War Debts of Europe*. — «The Economist», London, 1915, vol. LXXX, No. 3,729, February 13, p. 262–263. — 425
- [125] «*Finanz-Archiv*», Stuttgart — Berlin, 1914, Jg. 31, Bd. I, S. 1–32. — 407
- 1915, Jg. 32, Bd. I, S. 125–133. — 347, 407
- [126] *Ein Finanzmann*. — «Die Bank», Berlin, 1910, II. Semester, S. 1202–1203, в отд.: Bank und Börse. — 189
- [127] *Franke, O. Die Großmächte in Ostasien*. — In: Deutschland und der Weltkrieg. Leipzig — Berlin, Teubner, 1915, S. 435–460. — 557, 725
- [128] *Freeman, J. «How We Ought to Feel about the War»*. — «The British Review», London, 1915, vol. XI, No. 1, July, p. 82–95. — 296
- [129] *G. H. Partei oder Grütliverein?* — «Grütliener», Zürich, 1916, Nr. 244, 18. October, S. 3.–4. — 666

- [130] *Gegen den beiden Juniusse.* — «Volksstimme», Chemnitz, 1916, Nr. 131, 8. Juni. — 616
- [131] *Gehrden, W. Das Geheimnis des Börsenerfolges im Handel mit Wertpapieren.* 2. Aufl. Berlin, 1896. — 27
- [132] *Die gemeinnützige Milchversorgung in Deutschland.* Mit Beiträgen von Dr. A. Witzenhausen und Professor Dr. Kamp. — «Schriften des Vereins für Sozialpolitik», München—Leipzig, 1914, Bd. 140, T. V, S. 1—164. — 790
- [133] *German, J. Die Qualifikation der Fabrikarbeit.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1902—1903, Jg. 21, Bd. 2, Nr. 30, S. 106—109. — 176
- [134] *Das Getreide im Weltverkehr.* Vom K. K. Ackerbauministerium vorbereitete Materialien für die Enquête über den börsenmäßigen Terminhandel mit landwirtschaftlichen Produkten. I—III. Wien, Frick, 1900. 1095 S.; 2 Diagr. — 485, 498
- [135] *Die Gewerkschaften und die Militärfrage.* — «Grütliana», Zürich, 1916, Nr. 216, 15. September, S. 2. — 666
- [136] *Die Gewerkschaftsbewegung im Jahre 1915/16; die Entwicklung des Arbeitsmarktes während des weiteren Kriegsverlaufs; die Gestaltung der Geld- und Reallöhne; die sozialpolitische Lage; das Verhalten der Gewerkschaften zu den Problemen des Krieges.* — «Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik», Tübingen, 1916/1917, Bd. 42, S. 285—344, в отд.: Sozialpolitische Chronik. — 798
- [137] *Gide, Ch. [Рецензия на книгу:] Francesco Nitti, Il Capitale straniero in Italia. Bari, chez Latezza et fils. 156 pages.* — «Revue d'Économie Politique», Paris, 1915, N 4, juillet-août, p. 409—410, в отд.: Bulletin bibliographique. — 787
- [138] *Gilbreth, F. B. Motion Study as an Increase of National Wealth.* — «The Annals of the American Academy of Political and Social Science», Philadelphia, 1915, vol. LIX, p. 96 to 103. — 70, 159, 802

- [139] «Die Gleichheit», Stuttgart, 1914, Jg. 24, Nr. 23, S. 353, 353–354, 363–364. – 611, 613
- [140] Glaser, F. *Fremde Kapitalsanlagen in Kanada*. – «Die Bank», Berlin, 1912, I. Semester, S. 32–37. – 181
- [141] «Die Glocke», München, 1916, Jg. II. Bd. I, Hft. 20, S. 770 bis 786. – 606, 658, 802
- [142] Goldschmidt, A. *Bodenbesiedelung und Bodenpolitik in Neuseeland*. – «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1911, Folge III, Bd. 42, S. 145–177. – 223
- [143] Goldschmidt, C. *Über die Konzentration im deutschen Kohlenbergbau*. Eine ökonomische Studie. Karlsruhe, Braun, 1912. VIII, 122, [8] S. (Volkswirtschaftliche Abhandlungen der badischen Hochschulen. Neue Folge, Hft. 5). – 72, 223, 234
- [144] «Die Grenzboten», Leipzig, 1915, Nr. 9, 3. März, S. 265–272. – 346
- [145] Greulich, H. *Offener Brief an den Grütliverein Hottingen*. – «Grütliener», Zürich, 1916, Nr. 230, 2. Oktober, S. 1. – 607, 663
- [146] Grumbach, S. *Der Irrtum von Zimmerwald – Kiental*. Rede, gehalten am 3. Juni 1916 im Unionsaale des Volkshauses zu Bern. Bern, Benteli, 1916. 95 S. – 655
- [147] «Grundriß der Sozialökonomik», Tübingen, 1914, Buch III, Abt. VI, S. 24–53. – 37, 65
- 1914, Buch III, Abt. VI, S. 136–186. – 37, 65
- 1914, Buch III, Abt. VI, S. 187–246. – 37, 65, 67
- 1915, Buch III, Abt. V, T, II, S. 1–189, – 19, 20, 49, 51–66, 243, 247, 248, 401
- 1915, Buch III, Abt. V, T, II, S. 191–231. – 53, 65–68
- [148] *Die grundsätzlich abweichende Beurteilung*. – «Grütliener», Zürich, 1916, Nr. 253, 28. Oktober, S. 1. – 664

- [¹⁴⁹] *Grunzel, J. Handels-, Zahlungs- und Wirtschaftsbilanz.* Wien, 1914. (Publikationen der Exportakademie). — 92
- [¹⁵⁰] «*Grütli*», Zürich, 1916, Nr. 216, 15. September, S. 2. — 666
- 1916, Nr. 230, 2. Oktober, S. 1. — 607, 663
  - 1916, Nr. 235, 7. Oktober, S. 1. — 666
  - 1916, Nr. 237, 10. Oktober, S. 1. — 665
  - 1916, Nr. 242, 16. Oktober, S. 1–2. — 665
  - Nr. 243, 17. Oktober, S. 2. — 665
  - 1916, Nr. 244, 18. Oktober, 2. 3–4. — 666
  - 1916, Nr. 248, 23. Oktober, S. 1. — 665
  - 1916, Nr. 249, 24. Oktober, S. 1. — 665
  - 1916, Nr. 253, 28. Oktober, S. 1. — 664
  - 1916, Nr. 255, 31. Oktober, S. 1. — 664
- [¹⁵¹] *Gudde, E. Ein neues Ausnahmegesetz gegen die Japaner in den Vereinigten Staaten.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1913, Jg. 31, Bd. 2, Nr. 38, 20. Juni, S. 410–412. — 607, 662
- [¹⁵²] *Günther, E. Die wirtschaftlichen Hilfskräfte Deutschlands und seiner Hauptgegner.* Essen, 1915. (Kriegshefte aus dem Industriebezirk. Hft. 7). — 792
- [¹⁵³] «*Handbuch der Politik*», Berlin — Leipzig, 1912–1913, Bd. I. XIII, 430 S. — 554
- Bd. II, S. 55–58, 557–564, 623–633, 704–712, 726–731, 731–735. — 555
- [¹⁵⁴] *Harms, B. Volkswirtschaft und Weltwirtschaft.* Versuch der Begründung einer Weltwirtschaftslehre. Jena, Fischer, 1912. XV, 495 S. (Probleme der Weltwirtschaft. Schriften des Instituts für Seeverkehr und Weltwirtschaft an

der Universität Kiel, hrsg. v. B. Harms. VI). — 243, 301, 598

- [155] *Hart, A. B. The Monroe Doctrine an interpretation.* London, Duckworth, 1916, 445 p. — 796
- [156] *Hegemann, C. Die Entwicklung des französischen Großbankbetriebes.* Münster, Theissing, 1908. 103 S.; 7 Tabellen. — 70, 143, 389
- [157] *Heilmann, E. Der Kern des Streites.* — «Die Glocke», München, 1916, Jg. II, Bd. I, Hft. 20, S. 770–786. — 606, 658, 802
- [158] *Heinig, K. Der Weg des Elektrotrusts.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 39, 28. Juni, S. 474 bis 485. — 174, 241, 356
- [159] *Helfferich, K. Deutschlands Volkswohlstand 1888–1913.* Berlin, Stilke, 1913. VIII, 127 S. — 603
- [160] *Henger, H. Die Kapitalsanlage der Franzosen in Wertpapieren mit besonderer Berücksichtigung der Kapitalsanlage in Handel und Industrie.* Stuttgart — Berlin, Cotta, 1913. 101 S. (Münchener volkswirtschaftliche Studien. 125. Stück). — 227, 270, 276
- [161] *Henke. Nicht identisch, aber dasselbe.* — «Bremer Bürger-Zeitung», 1916, Nr. 140, 17. Juni, S. 9, в отд.: Parteinachrichten. — 619
- [162] *Hennig, R. Bahnen des Weltverkehrs.* Mit 23 Kartenskizzen. Leipzig, Barth, 1909. VII, 304 S. (Wissen und Können). — 590, 602
- [163] *Herre, P. Quellenkunde zur Weltgeschichte.* Ein Handbuch. Unter Mitwirkung v. A. Hofmeister und R. Stübe. Leipzig, Dieterich, 1910. XII, 400 S. — 646
- [164] *Hess, H. Das Elektron in den verschiedenen Zweigen der Physik.* — «Himmel und Erde», Leipzig — Berlin, 1915, Jg. 27, Nr. 3, Hft. 3, S. 81–90. — 790
- [165] *Von der Heydt's Kolonial-Handbuch.* Jahrbuch der deutschen

Kolonial- und Übersee-Unternehmungen. Hrsg. v. Fr. Mensch und J. Hellmann. Berlin – Leipzig – Hamburg, verl. für Börsen- und Finanzliteratur A.-G., 1913. XLVIII, 382, 12 S. – 90

- [166] *Heymann, H. G. Die gemischten Werke im deutschen Grobeisengewerbe.* Ein Beitrag zur Frage der Konzentration der Industrie. Stuttgart – Berlin, Cotta, 1904. IX, 342 S. (Münchener volkswirtschaftliche Studien. 65. Stück). – 200, 239
- [167] *Hildebrand, G. Die Erschütterung der Industrieherrschaft und des Industriesozialismus.* Jena, Fischer, 1910. VI, [4], 244 S. – 69, 108, 247, 249
- [168] *Hilferding, R. Geld und Ware.* – «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 22, 1. März, S. 773–782. – 351, 403
- [169] – *Phantasie oder Gelehrsamkeit?* (Auch eine mitteleuropäische Frage). – «Der Kampf», Wien, 1916, Jg. 9, Bd. 9, Nr. 2, Februar, S. 54–63. – 647
- [170] – *Zur Theorie der Kombination.* – «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 16, 19. Januar, S. 550–557. – 356
- [171] *Hill, D. A. History of Diplomacy in the International Development of Europe.* Vol. 1. The Struggle for universal Empire. With maps and tables. New York – London – Bombay, Longmans, Green, 1905. XXIII, 481 p. – 248, 263
- [172] «*Himmel und Erde*», Leipzig – Berlin, 1915, Jg. 27, Nr. 3, Hft. 3, S. 81–90. – 790
- [173] *Hishida, S. The International Position of Japan as a Great Power.* New York, Macmillan, 1905. 289 p. (Studies in History, Economics and Public Law. Edited by the Faculty of Political Science of Columbia University. Vol. XXIV, No. 3). – 23, 211, 248
- [174] *Hobson, J. A. Imperialism. A Study.* London, Nisbet, 1902. VI, 400, 4 p. – 32, 114, 211, 213, 243–247, 251, 427, 802

- [175] «Hochland», München, 1915, V, Hft. 8, S. 176–189. — 332
- [176] *Hoeniger, R. Die wirtschaftliche Bedeutung des deutschen Militärwesens.* Vortrag, gehalten in der Gehe-Stiftung zu Dresden am 15. Februar 1913. Leipzig – Berlin, Teubner, 1913. 35 S. (Vorträge der Gehe-Stiftung zu Dresden. Bd. V, Hft. 2). — 206, 812
- [177] *Hoetzsch, O. Russisch-Turkestan und die Tendenzen der heutigen russischen Kolonialpolitik.* — «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich», Leipzig – München, 1913, Jg. 37, Hft. 2, S. 371–409 (903–941); Hft. 3, S. 343–389 (1427–1473). — 522, 564
- [178] *Hoffmann, F. Niederländisch-Ostindien im letzten Jahrhundert.* — «Weltwirtschaftliches Archiv», Jena, 1914, II, Bd. 4, Hft. 1, S. 121–131. — 31
- [179] *Hubert, L. L'Effort allemand. L'Allemagne et la France au point de vue économique.* Paris, Alcan, 1911. 236, 36 p. — 223, 230, 245
- [180] *Hübner, O. Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde.* Fortgeführt und ausgestaltet von F. v. Juraschek. 63. umgearb. Ausgabe für das Jahr 1914. Frankfurt a. M. Keller, 1914. XV, 155 S. — 310, 312, 314, 321
- [181] — *Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde.* Fortgeführt und ausgestaltet von F. v. Juraschek. 64. Ausgabe. (Kriegs-Ausgabe). Im Druck vollendet Ende 1915. Frankfurt a. M., Keller, 1916. XV, 158 S. — 755
- [182] *Hue, O. Marokko und der deutsche Erzbedarf.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 2, 13. Oktober, S. 49–58; Nr. 3, 20. Oktober, S. 84–91. — 786
- [183] *Hulftegger, O. Die Bank von England mit besonderer Berücksichtigung der Reservefrage und der Entwertung der englischen Rente.* Zürich, Art. Institut Orell Füssli, 1915. XIII, 423 S. — 70, 143
- [184] *Independent Labour Party and the War.* — «The Daily Telegraph», London, 1914, December 29. — 295

- [185] *Industrial Profits*. — «The Economist», London, 1915, vol. LXXX, No. 3,724, January 9, p. 54–55. — 292
- [186] «*Internationale Monatsschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik*», Leipzig — Berlin, 1915–1916, Jg. X, Bd. 10, Hft. 4, 1. Januar, S. 493–512. — 297
- [187] *Ischchanian, B. Die ausländischen Elemente in der russischen Volkswirtschaft*. Geschichte, Ausbreitung, Berufsgruppierung, Interessen und ökonomisch-kulturelle Bedeutung der Ausländer in Rußland. Berlin, Siemenroth, 1913. XVIII, 300 S. — 224, 270, 283
- [188] *Jaekch, G. Das Ende der Internationale in England*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1905, Jg. 23, Bd. 2, Nr. 27, S. 28–32. — 652
- [189] — *Die Internationale. Eine Denkschrift zur vierzigjährigen Gründung der Internationalen Arbeiter-Assoziation*. Leipzig, Leipziger Buchdruckerei. 1904. 236 S. — 652
- [190] *Jaeger, Th. Persien und die Persische Frage*. Weimar, Kiepenheuer, 1916. 180 S.; 1 Karte. — 771
- [191] *Jaffé, E. Das englisch-amerikanische und das französische Bankwesen*. — «Grundriß der Sozialökonomik», Tübingen, 1915, Buch III, Abt. V, T. II, S. 191–231, в отд.: A. Güterverkehr. II. Bankwesen. — 52, 64
- [192] — *Das englische Bankwesen*. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1905. X, 245 S. (Staats- und sozialwissenschaftliche Forschungen, hrsg. v. G. Schmoller und M. Sering. Bd. XXIII, Hft. 4. (Der ganzen Reihe, Hft. 109)). — 70, 75, 144, 388, 484
- [193] «*Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich*», Leipzig — München, 1899, Jg. 23, Hft. 1, S. 271–314. — 378, 389
- 1913, Jg. 37, Hft. 2, S. 371–409 (903–941); Hft. 3, S. 343–389 (1427–1473). — 522, 564
- 1915, Jg. 39, Hft. 1, S. 77–112, 423–432. — 608

- 1915, Jg. 39, Hft. 2, S. 223–256 (781–814). – 393, 408
- 1915, Jg. 39, Hft. 4, S. 343–373 (1951–1981). – 393, 407
- [194] «*Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*», Jena, 1910, Folge III, Bd. 39, S. 237–256. – 148, 219, 246, 409
- 1911, Folge III, Bd. 41, S. 269–270. – 222
- 1911, Folge III, Bd. 42, S. 145–177. – 223
- 1912, Folge III, Bd. 43, S. 551–552. – 223
- 1912, Folge III, Bd. 44, S. 269–270, 818–819. – 223
- 1913, Folge III, Bd. 45. – 224, 227
- 1913, Folge III, Bd. 46, S. 271–273. – 227
- 1914, Folge III, Bd. 47, S. 522–528. – 227
- 1914, Folge III, Bd. 48, S. 276–279, 544–545, 648 bis 651. – 227
- 1915, Folge III, Bd. 49, S. 351–362, 527–541. – 227, 260
- 1915, Folge III, Bd. 50, S. 214–216. – 789

[195] *Ein Jahrhundert Eisenindustrie*. – «Die Bank», Berlin, 1911, I. Semester, S. 94–95, в отд.: Aus den Statistischen Ämtern. – 185

[196] *Jeidels, O. Das Verhältnis der deutschen Großbanken zur Industrie mit besonderer Berücksichtigung der Eisenindustrie*. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1905. XII, 271 S. (Staats- und sozialwissenschaftliche Forschungen, hrsg. v. G. Schmoller und M. Sering. Bd. 24, Hft. 2 (Der ganzen Reihe, Hft. 112)). – 33, 40, 70, 161–175, 240–242, 352, 389, 396, 397

[197] *Jöhlinger, O. Kolonialschulden und Kolonialanleihen*. – «Finanz-

Archiv», Stuttgart–Berlin, 1914, Jg. 31, Bd. I, S. 1–32.
– 407

[198] «*Journal des Débats*», Paris, 1915, 11 novembre. – 331

– 1915, 7 décembre. – 335

[199] «*Journal de Genève*», 1914, N 285, 17 octobre. – 574

– 1914, N 286, 18 octobre. – 574

– 1915, N 95, 7 avril, p. 1. – 339

– 1916, N 108, 18 avril, p. 2. – 797

[200] «*Journal of the Royal Statistical Society*», London, 1911, vol. LXXIV, part II, January, p. 167–187, 187–200. – 209, 301, 393, 410, 412

«*Journal of the Royal Statistical Society*», London, 1911, vol. LXXIV, part V, April, p. 467–534. – 393, 422

– 1914, vol. LXXVII, part VIII, July, p. 777–807. – 245, 393, 420

Junius – см. Luxemburg, R.

[201] *Kaler, E. Wilhelm Weitling*. Hottingen – Zürich, Volksbuchh., 1887. 104 S. (Sozialdemokratische Bibliothek. Nr. XI). – 673.

[202] «*Der Kampf*». Wien, 1916, Jg. 9, Bd. 9, Nr. 1, Januar, S. 15–25. – 646.

– 1916, Jg. 9, Bd. 9, Nr. 2, Februar, S. 49–54, 54–63. – 646, 648.

[203] *Kaufmann, E. Auswärtige Gewalt und Kolonialgewalt in den Vereinigten Staaten von Amerika*. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1908. XIII, 244 S. (Staats- und völkerrechtliche Abhandlungen. Bd. VII, Hft. 1). – 22.

[204] *Kaufmann, E. Das französische Bankwesen mit besonderer Berücksichtigung der drei Depositengroßbanken*. Tübingen, Mohr,

1911. («Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik». Hrsg. v. E. Jaffé. Ergänzungsheft I). — 70, 141, 243

- [205] — *Die Organisation der französischen Depositengroßbanken.* — «Die Bank», Berlin, 1909, II. Semester, S. 849–857, 950–960. — 191
- [206] *Kautsky, K. Die Aktion der Masse.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 2, 13. Oktober, S. 43–49. — 568
- [207] — *Ältere und neuere Kolonialpolitik.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1897–1898, Jg. XVI, Bd. I, Nr. 25, 19. März, S. 769–781; Nr. 26, 26. März, S. 801–816. — 281
- [208] — *Banditenpolitik.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 1, 6. Oktober, S. 1–5. — 403
- [209] — *Gold, Papier und Ware.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 24, 15. März, S. 837–847. — 403
- [210]* — *Der Imperialismus.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 21, 11. September, S. 908–922. — 278
- [211] — *Kiaotschau.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1897–1898, Jg. XVI, Bd. II, Nr. 27, 2. April, S. 14–26. — 246, 282
- [212] — *Der Kongreß von Kopenhagen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 48, 26. August, S. 772–781. — 624, 626
- [213] — *Der Krieg.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 19, 21. August, S. 843–846. — 281
- [214] — *Krieg und Frieden. Betrachtungen zur Maifeier.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 30, 28. April, S. 97–107. — 404
- [215] — «*Die Leipziger Volkszeitung*». — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 34, 26. Mai, S. 276–277, в отд.: Notizen. — 403
- [216] — *Nationalstaat, imperialistischer Staat und Staatenbund.* Nürnberg, Fränkische Verlagsanstalt, 1915. 80 S. — 341

- [²¹⁷] — *Die neue Taktik.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 44, 2. August, S. 654–664; Nr. 45, 9. August, S. 688–698; Nr. 46, 16. August, S. 723–733. — 403
- [²¹⁸] — *Nochmals die Abrüstung.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 49, 6. September, S. 841–854. — 403, 624, 626
- [²¹⁹] — *Patriotismus, Krieg und Sozialdemokratie.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1905, Jg. 23, Bd. 2, Nr. 37, S. 343–348; Nr. 38, S. 364–371. — 596, 652
- [²²⁰] — *Religion.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 6, 7. November, S. 182–188; Nr. 10, 5. Dezember, S. 352–360. — 607, 625
- [²²¹] — *Eine Richtigstellung.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 33, 19. Mai, S. 248, в отд.: Notizen. — 403
- [²²²] — *Sozialismus und Kolonialpolitik.* Eine Auseinandersetzung. Berlin, Vorwärts, 1907. 80 S. — 706, 708
- [²²³]* — *Wirkungen des Krieges.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 22, 18. September, S. 937–948; Nr. 23, 25. September, S. 969–982. — 280
- [²²⁴]* — *Zwei Schriften zum Umlernen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 2, 9. April, S. 33–42; Nr. 3, 16. April, S. 71–81; Nr. 4, 23. April, S. 107–116; Nr. 5, 30. April, S. 138–146. — 281
- [²²⁵] «Keine sachlichen Differenzen trennen uns!» — «Grütliener», Zürich, 1916, Nr. 249, 24. Oktober, S. 1. — 665
- [²²⁶] *Kerschesteiner, G. Die Volksschule.* — «Handbuch der Politik», Berlin – Leipzig, 1912–1913, Bd. II, S. 557–564. — 554
- [²²⁷] *Kestner, F. Der Organisationszwang.* Eine Untersuchung über die Kämpfe zwischen Kartellen und Außenseitern. Berlin, Heymann, 1912. XII, 395 S. — 20, 38, 240

- [228] *Kies, W. S. Branch Banks and our Foreign Trade.* — «The Annals of the American Academy of Political and Social Science», Philadelphia, 1915, vol. LIX, No. 148, May, p. 301 to 308. — 42
- [229] *Knief, J. I. S. D. und Intern. Gruppe.* — «Bremer Bürger-Zeitung», 1916, Nr. 139, 16. Juni, S. 7. — 618
- [230] *Köppe, H. [Рецензия на книгу:] «Rothschild, Ernst: Kartelle, Gewerkschaften und Genossenschaften nach ihrem inneren Zusammenhang im Wirtschaftsleben. Versuch einer theoretischen Grundlegung der Koalitionsbewegung. Berlin 1912. gr. 8. 143 SS.».* — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1913, Folge III, Bd. 46, S. 271–273, в отд.: Übersicht über die neuesten Publikationen Deutschlands und des Auslandes. 9. Soziale Frage. — 221
- [231] *Köttgen, J. Zeitschriftenschau.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 19, 6. Februar, S. 710–712. — 522, 567
- [232] *Kouznietsov, P. La lutte des civilisations et des langues dans l'Asie Centrale.* Paris, Jouve, 1912. 357 p. — 22, 221
- [233] *Krieg dem Kriege.* — «Die Gleichheit», Stuttgart, 1914, Jg. 24, Nr. 23, S. 353. — 611
- [234] *Kritik der Emissionsstatistik.* — «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 496–498, в отд.: Umschau. — 81
- [235] *Kundt, W. Die Zukunft unseres Überseehandels.* Eine volkswirtschaftliche Studie. Berlin, Siemenroth, 1904. 148 S. — 73
- [236] *Die künftigen Weltherrscher.* — «Vorwärts», Berlin, 1916, Nr. 103, 13. April, S. 1. — 245, 485, 486
- [237] *Labor Bibliography 1913.* Boston, Wright and Potter Printing Company, 1914. 150 p. (The Commonwealth of Massachusetts Bureau of Statistics. Labor Bulletin No. 100. (Being Part IV of the Annual Report on the Statistics of Labor for 1914)). — 633

- [²³⁸] *Labour Manifesto*. — «The Daily Telegraph», London, 1915, No. 18, 873, October 7, p. 9. — 298
- [²³⁹] *Lair, M. L'Impérialisme allemand*. Paris, Colin, 1902. VII, 341 p. — 219, 233, 807
- [²⁴⁰] *Lansburgh, A. Die Ausschaltung Londons als Clearinghaus der Welt*. — «Die Bank», Berlin, 1914, II. Semester, S. 903 až 920. — 74
- [²⁴¹] — *Die Bank im Dienste der nationalen Wirtschaft*. — «Die Bank», Berlin, 1910, I. Semester, S. 401–412. — 185
- [²⁴²] — *Die Bank mit den 300 Millionen*. — «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 415–426. — 77
- [²⁴³] — *Die Berliner Großbanken im Jahre 1913*. — «Die Bank» Berlin, 1914, I. Semester, S. 338–345. Подпись: A. L. — 80
- [²⁴⁴] — *Das Beteiligungssystem im deutschen Bankwesen*. — «Die Bank», Berlin, 1910, II. Semester, S. 497–508. — 142, 185
- [²⁴⁵] — *Der deutsche Rentnerstaat*. — «Die Bank», Berlin, 1911, I. Semester, S. 1–13. — 182
- [²⁴⁶] — *Deutsches Kapital im Auslande*. — «Die Bank», Berlin, 1909, II. Semester, S. 819–833. — 193
- [²⁴⁷] — *Die Divinationsgabe der Börse*. — «Die Bank», Berlin, 1910, I. Semester, S. 211–223. — 516
- [²⁴⁸] — *Die Finanzgeschäfte des Fürstentrusts*. — «Die Bank», Berlin, 1912, I. Semester, S. 223–230. Подпись: A. L. — 180
- [²⁴⁹] — *Finanzieller Nationalismus*. — «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 313–321. — 81
- [²⁵⁰] — *Fünf Jahre deutsches Bankwesen*. — «Die Bank», Berlin, 1913, II. Semester, S. 725–736. — 86
- [²⁵¹] — *Gedanken über die Milliardenanleihe*. — «Die Bank», Berlin, 1914, II. Semester, S. 932–940. Подпись: A. L. — 73

- [252] — *Die Gefahren des Beteiligungssystems.* — «Die Bank», Berlin, 1910, II. Semester, S. 619–627. Подпись: A. L. — 185
- [253] — *Die Kriegskosten-Deckung und ihre Quellen.* — «Die Bank», Berlin, 1914, II. Semester, S. 997–1009, 1097–1115. — 76
- [254] — *Krisen-Erreger.* — «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 1–16. — 82
- [255] — *Der «Money Trust».* — «Die Bank», Berlin, 1912, I. Semester, S. 432–438. Подпись: A. L. — 181
- [256] — *Nachdenkliches zur Bankstatistik.* — «Die Bank», Berlin, 1911, II. Semester, S. 813–824. — 184
- [257] — *Der Staat und die Auslandsanleihen.* — «Die Bank», Berlin, 1913, II. Semester, S. 623–637. — 87
- [258] — *System Rathenau.* — «Die Bank», Berlin, 1908, II. Semester, S. 765–775. Подпись: A. L. — 80
- [259] — *Die Tendenzen in der modernen Unternehmung. Zwei Bücher.* — «Die Bank», Berlin, 1909, II. Semester, S. 1043–1052. Подпись: A. L. — 196
- [260] — *Die Verwaltung des Volksvermögens durch die Banken. Zur Bankenquête.* — «Die Bank», Berlin, 1908, I. Semester, S. 134–145. Подпись: A. L. — 54, 387
- [261] — *Wie groß ist das deutsche Volksvermögen.* — «Die Bank», Berlin, 1909, I. Semester, S. 319–326. Подпись: A. L. — 190
- [262] — *Die wirtschaftliche Bedeutung des Byzantinismus.* — «Die Bank», Berlin, 1909, I. Semester, S. 301–309. — 189
- [263] — *Zur Charakteristik des österreichischen Bankwesens.* — «Die Bank», Berlin, 1911, I. Semester, S. 217–227. — 183
- [264] — *Zwanzig Jahre englisches Bankwesen.* — «Die Bank», Berlin, 1911, II. Semester, S. 605–616, 726–736. Подпись: A. L. — 183

- [265] *Laufenberg, H., Wolffheim, F. u. Herz, C. Organisation, Krieg und Kritik.* Dokumente zu den Hamburger Parteidebatten. Zur Abgabe nur an Parteimitglieder gegen Vorzeigung des Mitgliedsbuches. Hamburg, Laufenberg, 1915. 77 S. — 533
- [266] »*Leipziger Volkszeitung*«, 1916, Nr. 151, 10. Juli, S. 3. — 635
- [267] *Lench, P. Die deutsche Sozialdemokratie und der Weltkrieg.* Eine politische Studie. Berlin, Vorwärts, 1915. 64 S. — 342
- [268] — *Miliz und Abrüstung.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 47, 23. August, S. 765–772. — 403, 606, 622, 625
- [269] — *Die Sozialdemokratie, ihr Ende und ihr Glück,* Leipzig, Hirzel, 1916, X, 218 S. — 630
- [270] *Lenz, F. Die geschichtlichen Voraussetzungen des modernen Krieges.* — «Deutsche Rundschau», Berlin, 1914, Bd. CLXI, Oktober, S. 1–37. — 290
- [271] — *Die politischen Voraussetzungen des modernen Krieges.* — »Deutsche Rundschau«, Berlin, 1915, Bd. CLXII, Januar, S. 80–105; Februar, S. 211–231. — 349
- [272] *Leroy-Beaulieu, P. La Fortune Française à l'étranger.* (Premier article). — «L'Économiste Français», Paris, 1902, an. 30, vol. 2, N 40, p. 449–451, в отд.: *Partie économique.* — 597
- [273] *Lescure, J. L'Épargne en France.* Paris, Tenin, 1914. VIII, 114 p. — 209, 243
- [274] *Leuthner, K. Russischer Volksimperialismus.* — «Die Neue Rundschau», Berlin, 1915, Jg. XXVI, Hft. 5, Mai, S. 574 bis 590. — 799
- [275] *Liebknecht, W. Zur orientalischen Frage oder Soll Europa kosakisch werden?* Ein Mahnwort an das deutsche Volk. 2. Aufl. Leipzig, Höhme, [1878]. 63 S. — 660

- [²⁷⁶] *Liefmann, R. Beteiligungs- und Finanzierungsgesellschaften. Eine Studie über den modernen Kapitalismus und das Effektenwesen (in Deutschland, den Vereinigten Staaten, England, Frankreich, Belgien und der Schweiz).* Jena, Fischer, 1909. X, 495 S. — 243, 306, 393
- [²⁷⁷]* — *Bringt uns der Krieg dem Sozialismus näher? — «Der Deutsche Krieg»,* Stuttgart — Berlin, 1915, Hft. 56, S. 1—44. — 787
- [²⁷⁸] — *Die internationale Organisation des Frankfurter Metallhandels.* — «Weltwirtschaftliches Archiv», Jena, 1913, I, Bd. I, Hft. I, S. 108—122. — 19, 28
- [²⁷⁹] — *Kartelle und Trusts und die Weiterbildung der volkswirtschaftlichen Organisation.* 2., stark erweiterte Aufl. Stuttgart, Moritz, 1910. 210 S. — 20, 33, 49, 111, 240, 241, 249
- [²⁸⁰] *Link, E. Sind Sparkassen Wohlfahrtseinrichtungen? — «Die Neue Zeit»,* Stuttgart, 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 2, 13. Oktober, S. 58—62. — 568
- [²⁸¹] *Lissagaray. Geschichte der Kommune von 1871.* 2. vom Verfasser durchges. Aufl. Mit einem Nachtrag: Die Vorgeschichte und die innere Triebkräfte der Kommune von S. Mendelson. Stuttgart, Dietz, 1894. XIV, 550 S. — 629
- [²⁸²] *Lloyd George in the House of Commons.* — «The Daily Telegraph», London, 1915, April 22, May 5. — 301, 336, 339
- [²⁸³] *Die Lohndrücker des Auslandes und die Internationale.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 41, S. 510—512, в отл.: Notizen. — 694
- [²⁸⁴] *Lorenz, J. Polnische Arbeiter in der Schweiz.* Zürich, 1910. — 627
- [²⁸⁵] — *Zur Italienerfrage in der Schweiz.* Zürich. — 288, 627
- [²⁸⁶] *Louis, P. Essai sur l'impérialisme.* — «Le Mercure de France», Paris, 1904, 15-e an. IV, t. I., p. 100—114. — 218, 246, 261
- [²⁸⁷] *Lucas, G. P. Greater Rome and Greater Britain.* Oxford, Clarendon Press, 1912. 184 p. — 592

- [288] [*Luxemburg, R.*] *Le Billet de Junius*. — «L'Écho de Paris», 1914, N 11016, 13 octobre, p. 1. Подпись: Junius. — 571
- [289] — *Die Krise der Sozialdemokratie*. Anhang: Leitsätze über die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie. Zürich, Verlagsdruckerei Union, 1916, 109 S. После загл. авт.: Junius. — 325
- [290] *Lysis. Contre l'Oligarchie financière en France*. Préf. de J. Finot. Paris, «La Revue», 1908. XI, 260 p. — 36, 220, 228, 243
- [291] *Mackay, B. L. China, die Republik der Mitte. Ihre Probleme und Aussichten*. Mit neunzehn Nachbildungen chinesischer Originale. Stuttgart — Berlin, Cotta, 1914. VII, 264 S. 17 Bilder. — 571, 588
- [292] *Macrosty, H. W. Das Trustwesen in der britischen Industrie*. Übersetzt v. F. Leo. Berlin, Heymann, 1910. XII, 308 S. (Moderne Wirtschaftsprobleme. Internationale Beiträge zur neueren Wirtschaftsentwicklung. Hrsg. V. Leo. Berlin, 1910. Bd. IV). — 33, 230
- [293] *Marcard, K.* [Рецензия на книгу:] «*Hirsch Julius: Die Filialbetriebe im Detailhandel (unter hauptsächlichlicher Berücksichtigung der kapitalistischen Massenfilialbetriebe in Deutschland und Belgien)*». — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1914, Folge III, Bd. 48, S. 276—279, в отд.: Übersicht über die neuesten Publikationen Deutschlands und des Auslandes. 6. Handel und Verkehr. — 227
- [294] *March, L. La statistique internationale des forces motrices*. — В кн.: Bulletin de l'Institut international de statistique. T. XIX — 1re Livraison. La Haye, Van Stockum, [1912], p. 374—386. — 491
- [295] *Marx, K. Briefe an Dr. L. Kugelmann*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1901—1902, Jg. 20, Bd. 2, Nr. 1 (lauf. Nr. 27), S. 26—32; Nr. 2 (lauf. Nr. 28), S. 60—64; Nr. 3 (lauf. Nr. 29), S. 91—96; Nr. 4 (lauf. Nr. 30), S. 125—128; Nr. 6 (lauf. Nr. 32), S. 188—192; Nr. 7 (lauf. Nr. 33), S. 221—224; Nr. 12 (lauf. Nr. 38), S. 381—384; Nr. 13 (lauf. Nr. 39), S. 412—416; Nr. 15 (lauf. Nr. 41), S. 472

až 480; Nr. 17 (lauf. Nr. 43), S. 541–544; Nr. 19 (lauf. Nr. 45), S. 604–608; Nr. 25 (lauf. Nr. 51), S. 797–800. – 607, 638, 652

- [296] – [*Ein Brief an Meyer und Vogt, 9. IV. 1870*]. – «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 33, S. 226–228, в ст.: Mehring F. Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels. – 691
- [297] – *Ein Brief an W. Liebknecht*. – In: Liebknecht, W. Zur orientalischen Frage oder Soll Europa kosakisch werden? Ein Mahnwort an das deutsche Volk. 2. Aufl. Leipzig, Höhme, 1878, S. 57–59. – 607, 660, 661
- [298] – *Ein Brief an Weydemeyer, 11. IX. 1851*. – «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 28, S. 58–59, в ст.: Mehring, F. Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels. – 690
- [299] *Marx, K. [Ein Brief an Weydemeyer, 5. III. 1852]*. – «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 31, S. 163–165, в ст.: Mehring, F. Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels. – 691
- [300] – *Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiter-Assoziation*. 3. deutsche Aufl. verm. durch die beiden Adressen des Generalrats über den deutschfranzösischen Krieg und durch eine Einleitung. Berlin, die Expedition des «Vorwärts», 1891. 71 s. – 607, 637, 638
- [301] – *Enthüllungen über den Kommunisten Prozeß zu Köln*. Neuer Abdruck mit Einleitung v. F. Engels. Hottingen – Zürich, Volksbuchhandlung, 1885. 88 S. – 530
- [302] – *Mr. George Howells Geschichte der Internationalen Arbeiter-Assoziation*. – «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 19, 8. Februar, S. 585–589; в отд.: Beiträge zu einer Geschichte der Internationale. – 609
- [303] – *Der politische Indifferentismus. (L'indifferenza in materia politica)*. – «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 2, 10. Oktober, S. 40–44, в отд.: Ein Beitrag zur

Geschichte der Internationale. Zwei unbekannte Artikel von F. Engels und K. Marx. Übersetzt und eingeleitet von N. Rjasanoff. — 625

- [³⁰⁴] *May, R. E. Das Verhältnis des Verbrauches der Massen zu demjenigen der «kleinen Leute», der Wohlhabenden und Reichen und die Marxistische Doktrin.* — «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich», Leipzig — München, 1899, Jg. 23, Hft. 1, S. 271—314. — 378, 388
- [³⁰⁵] — *Kosten der Lebenshaltung und Entwicklung der Einkommensverhältnisse in Hamburg seit 1890.* — «Schriften des Vereins für Sozialpolitik», München — Leipzig, 1915, Bd. 145, T. IV, S. 259—524. — 790
- [³⁰⁶] *Mehrens, B. Die Entstehung und Entwicklung der großen französischen Kreditinstitute mit Berücksichtigung ihres Einflusses auf die wirtschaftliche Entwicklung Frankreichs.* Stuttgart — Berlin, Cotta, 1911. IX, 360 S. (Münchener volkswirtschaftliche Studien, hrsg. v. L. Brentano u. W. Lotz. 107. Stück). — 36, 70, 145, 243
- [³⁰⁷] *Mehring, F. Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 27, S. 15—21; Nr. 28, S. 53—59; Nr. 29, S. 98—103; Nr. 31, S. 160—168; Nr. 32, S. 180 bis 187; Nr. 33, S. 222—228. — 690
- [³⁰⁸] — *Die neuen Hegelingen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 26, 27. März, S. 964—973. — 615
- [³⁰⁹] «*Le Mercure de France*», Paris, 1904, 15-e an., t. L, p. 100—114. — 218, 247, 259.
- [³¹⁰] *Mévil, A. De la Paix de Francfort à la conférence d'Algéciras.* Ed. 10. Paris, Plon-Nourrit, 1909. XI, 328 p. — 554
- [³¹¹] *Meyer, A. Die Kapitalanlage. Einige grundsätzliche Erörterungen.* Zürich, 1912. — 19, 27, 409
- [³¹²] *Die Milchversorgung norddeutscher Städte und Industriegebiete.* — «Schriften des Vereins für Sozialpolitik», München — Leipzig, 1914, Bd. 140, T. II, S. 1—560. — 790

- [⁸¹³]* *Mineral production. Petroleum.* — «Statistical Abstract of the United States», Washington, 1912, Number 34, No. 117. — 784
- [⁸¹⁴] *Moll, E. Die Geschäftsergebnisse der deutschen Aktiengesellschaften in den Jahren 1907/08 bis 1911/12.* — «Bank-Archiv», Berlin, 1914, Jg. XIII, Nr. 18, S. 299–303. — 20, 37
- [⁸¹⁵] *Montesquiou, L. Les Obligations américaines et le portefeuille français.* Paris, Rivière, 1912. 109 p. — 209
- [⁸¹⁶] *Moos F. Die französischen Kreditinstitute und die französischen und englischen Kapitalanlagen im Ausland.* — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1910, Folge III, Bd. 39, S. 237–256. — 148, 219, 247, 410
- [⁸¹⁷] *Moride, P. Les Maisons à succursales multiples en France et à L'Étranger.* Paris, Alcan, 1913. 234, 36 p. — 19, 31
- [⁸¹⁸] *Morley, J. The Life of Richard Cobden. Jubilee Edition. Vol. I–II.* London, Unwin, 1896. 2 v. — 482
- [⁸¹⁹] *Morris, H. C. The History of Colonization from the Earliest Times to the Present Day.* New York, Macmillan, 1900. 2 vol. — 245, 263, 428, 430
- [⁸²⁰] *Mülhaupt, E. Der Milchring. Ein Beitrag zur Kartell- und Milchpreisfrage.* Karlsruhe, Braun, 1912. 111 S. (Volkswirtschaftliche Abhandlungen der badischen Hochschulen, hrsg. v. K. Diehl und anderen. Neue Folge. Hft. 9). — 393, 412
- [⁸²¹] *Nahas, J. F. Situation économique et sociale du Fellah Égyptien.* Thèse par le doctorat. Paris, Rousseau, 1901. 202 p. (Université de Paris. — Faculté de droit). — 568
- [⁸²²] *Die «nationalistische Spreu» scheidet vom «internationalen sozialistischen Weizen».* — «Grütliener», Zürich, 1916, Nr. 248, 23. Oktober, S. 1. — 665
- [⁸²³] *Nationalities and Subject Races. Report of Conference held in Caxton Hall.* Westminster, June 28–30, 1910, London, King, 1911. XII, 178 p. — 19, 30

- [³²⁴] *Nearing, S. The Adequacy of American Wages.* – «The Annals of the American Academy of Political and Social Science», Philadelphia, 1915, vol. LIX, p. 111–124. – 42
- [³²⁵] «*Neue Rheinische Zeitung*», London, 1850. – 607, 669
- Hft. 1, Januar. 92 S. – 669
- «*Neue Rheinische Zeitung*», London, 1850, Hft. 2, Februar. 80 S. – 669, 671
- Hft. 3, März. 80 S. – 669
- Hft. 4, April. 79 S. – 669
- Hft. 5–6, Mai bis October. 180 S. – 669, 671
- [³²⁶] «*Die Neue Rundschau*», Berlin, 1915, Jg. XXVI, Hft. 5, Mai, S. 577–590. – 799
- [³²⁷] «*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1886, Jg. IV, Nr. 11, S. 502–515. – 784
- 1897–1898, Jg. XVI, Bd. I, Nr. 25, 19. März, S. 769 bis 781; Nr. 26, 26. März, S. 801–816. – 281
- 1897–1898, Jg. XVI, Bd. II, Nr. 27, 2. April, S. 14 bis 26. – 246, 281
- 1900–1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 8, 24. November, S. 247–250. – 606, 607, 626
- 1900–1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 26, 30. März, S. 804 bis 811. – 626
- 1901–1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 19, 8. Februar, S. 585 až 589. – 609
- 1901–1902, Jg. 20, Bd. 2, Nr. 1 (lauf. Nr. 27), S. 26–32; Nr. 2 (lauf. Nr. 28), S. 60–64; Nr. 3 (lauf. Nr. 29), S. 91–96; Nr. 4 (lauf. Nr. 30), S. 125–128; Nr. 6

(lauf. Nr. 32), S. 188–192; Nr. 7 (lauf. Nr. 33), S. 221 bis 224; Nr. 12 (lauf. Nr. 38), S. 381–384; Nr. 13 (lauf. Nr. 39), S. 412–416; Nr. 15 (lauf. Nr. 41), S. 472–480; Nr. 17 (lauf. Nr. 43), S. 541–544; Nr. 19 (lauf. Nr. 45), S. 604–608; Nr. 25 (lauf. Nr. 51), S. 797–800. – 607, 638, 652

- 1902–1903, Jg. 21, Bd. 2, Nr. 30, S. 106–109. – 176
- 1904–1905, Jg. 23, Bd. 2, Nr. 27, S. 28–32. – 652
- 1904–1905, Jg. 23, Bd. 2, Nr. 37, S. 343–348; Nr. 38, S. 364–371. – 624, 652
- 1906–1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 27, S. 15–21; Nr. 28, S. 53–59; Nr. 29, S. 98–193; Nr. 31, S. 160–168; Nr. 32, S. 180–187; Nr. 33, S. 222–228. – 690, 691
- 1906–1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 41, S. 510–512. – 694
- 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 48, 26. August, S. 772–781. – 624, 625
- 1911, Jg. 29, Bd. 1, Nr. 16, 20. Januar, S. 552–559. – 407
- 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 29, 21. April, S. 96. – 406
- 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 30, 28. April, S. 97–107. – 404
- 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 32, 12. Mai, S. 179–186. – 406
- 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 33, 19. Mai, S. 248. – 403
- 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 34, 26. Mai, S. 276–277. – 393, 403
- 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 52, 29. September, S. 943–944. – 404
- 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 1, 6. Oktober, S. 1–5. – 403
- 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 2, 13. Oktober, S. 43–49. – 568

- 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 2, 13. Oktober, S. 49–58; Nr. 3, 20. Oktober, S. 84–91. – 785
- 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 2, 13. Oktober, S. 58–62. – 568
- 1912, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 16, 19. Januar, S. 550–557. – 356
- 1912, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 22, 1. März, S. 773–782. – 352, 402
- 1912, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 24, 15. März, S. 837–847. – 403
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 39, 28. Juni, S. 474–485. – 241, 356
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 41, 12. Juli, S. 541–550; Nr. 42, 19. Juli, S. 585–593; Nr. 43, 26. Juli, S. 609–616. – 403
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 42, 19. Juli, S. 569–576. – 403
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 44, 2. August, S. 654–664; Nr. 45, 9. August, S. 688–698; Nr. 46, 16. August, S. 723–733. – 403
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 47, 23. August, S. 765–772. – 403, 606, 621, 625
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 48, 30. August, S. 810–817. – 403
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 49, 6. September, S. 841–854. – 403, 624, 625
- 1912, Jg. 31, Bd. 1, Nr. 4, 25. Oktober, S. 138–144. – 19, 24, 174
- 1912, Jg. 31, Bd. 1, Nr. 7, 15. November, S. 221–229. – 19, 23
- 1913, Jg. 31, Bd. 2, Nr. 38, 20. Juni, S. 410–412. – 607, 662

- 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 2, 10. Oktober, S. 37–39. – 625
- 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 2, 10. Oktober, S. 40–44. – 625
- 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 4, 24. Oktober, S. 110–116. – 270, 284
- 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 6, 7. November, S. 182–188; Nr. 10, 5. Dezember, S. 352–360. – 607, 625
- 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 10, 5. Dezember, S. 382–384. – 625, 628
- 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 12, 19. Dezember, S. 435–441. – 283
- 1914, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 16, 16. Januar, S. 590–592; Nr. 26, 27. März, S. 1005–1008. – 625, 627
- 1914, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 19, 6. Februar, S. 710–712. – 522, 567
- 1914, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 26, 27. März, S. 964–973. – 615
- 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 19, 21. August, S. 843–846. – 280
- *– 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 21, 11. September, S. 908–922. – 278
- *– 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 22, 18. September, S. 937–948; Nr. 23, 25. September, S. 969–982. – 281
- 1914, Jg. 33, Bd. 1, Nr. 2, 16. Oktober, S. 61–63. – 115
- *– 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 2, 9. April, S. 33–42; Nr. 3, 16. April, S. 71–81; Nr. 4, 23. April, S. 107–116; Nr. 5, 30. April, S. 138–146. – 281
- 1916, Jg. 34, Bd. 2, Nr. 1, 7. April, S. 16–20; Nr. 2, 14. April, S. 51–58. – 114

- [328] «*Neue Zürcher Zeitung*», 1915, 23. April. 1. Morgenblatt. — 335
- [329] *Neumann-Spallart, F. X. Übersichten der Weltwirtschaft.* Jg. 1883 bis 1884. Stuttgart, Maier, 1887. XIV, 574 S. — 496, 518
- [330] *Neymarck, A. La Statistique internationale des Valeurs Mobilières.* IX-e Rapport... Première Partie. Exposé général du rapport. — В кн.: *Bulletin de l'Institut international de statistique.* T. XIX — 2e Livraison. La Haye, Van Stockum, [1912], p. 201—475. — 69, 70, 91, 147, 149, 150, 210, 243, 286, 408
- [331] *Nieboer, H. J. [Рецензия на книгу:] «Nationalities and Subject Races. London, 1911».* — «*Weltwirtschaftliches Archiv*», Jena, 1913, II, Bd. 2, Hft. 1, S. 193—195, в отд.: Literatur. — 20, 30, 248, 249
- [332] *Noch eine Blattgründung in Bremen.* — «*Bremer Bürger-Zeitung*», 1916, Nr. 141, 19. Juni, S. 7, в отд.: Parteinachrichten. — 620
- [333] «*The North American Review*», New York, 1915, vol. CCI, No. 1, January, p. 72—81. — 209
- [334] *The Objects of the War.* — «*The Economist*», London, 1915, vol. LXXX, No. 3,735, March 27, p. 614—615. — 338
- [335] *Der Oktober.* — «*Die Bank*», Berlin, 1914, II. Semester, S. 1039—1058. — 73
- [336] *Oncken, H. Die Vorgeschichte des Krieges.* — In: *Deutschland und der Weltkrieg*, Leipzig — Berlin, Teubner, 1915, S. 463—535. — 558
- [337] *Oppenheimer, F. Englischer Imperialismus.* Wien, Hof-Verlags- und Univ.-Buchhandlung, 1905. 64 S. — 276, 483
- [338] *Otto, W. Anleiheübernahme-, Gründungs- und Beteiligungsgeschäfte der deutschen Großbanken in Übersee.* Berlin, Borussia, 1911. 245 S. — 69, 136
- [339] *Paish, G. Great Britain's Capital Investments in Individual Colonial and Foreign Countries.* — «*Journal of the Royal*

Statistical Society», London, 1911, vol. LXXIV, part 2, January, p. 167–187. — 209, 301, 393, 410, 412

- [340] *Pannekoek, A. Deckungsfrage und Imperialismus.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 4, 24. Oktober, S. 110–116. — 270, 284
- [341] — *Massenaktion und Revolution.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 41, 12. Juli, S. 541–550; Nr. 42, 19. Juli, S. 585–593; Nr. 43, 26. Juli, S. 609–616. — 403
- [342] — *Das Wesen unserer Gegenwartsforderungen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 48, 30. August, S. 810–817. — 403
- [343] *Parteitag der Soz. dem. Partei Deutschlands zu Chemnitz.* 15. bis 21. IX. 1912. — «Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung», Leipzig, 1915, Jg. 5, Hft. 1 u. 2, S. 311–316, в отд.: Chronik. Juli 1912–Juni 1914 und Nachträge für Juli 1911–Juni 1912. II. Deutsches Reich. — 606, 610
- [344] «*Parteierrat — Landeserrat.*» — «Leipziger Volkszeitung», 1916, Nr. 151, 10. Juli, S. 3, в отд.: Aus der Partei. — 635
- [345] *Parteierrat — Landeserrat.* — «Volksstimme», Chemnitz, 1916, Nr. 156, 8. Juli. Beilage 1. — 633
- [346] *Patouillet, J. L'Impérialisme américain.* Thèse pour le doctorat. (Sciences politiques et économiques). Dijon, «Petit Bourguignon», 1904, 388 p. (Université de Dijon. — Faculté de droit). — 23, 213, 217, 248
- [347] *Patriotic Pledge by Employers.* — «The Daily Telegraph» London, 1915, April 23. — 337
- [348] *Pepper, Ch. M. South American Markets.* — «The Annals of the American Academy of Political and Social Science», Philadelphia, 1915, vol. LIX, p. 309–315. — 43
- [349] *Perrin de Boussac, R. De l'Armée coloniale. Ses Rapports avec la colonisation.* Thèse pour le doctorat. Paris, Rousseau, 1901. 151 p. (Université de Paris. — Faculté de droit). — 633

- [³⁵⁰] *Die Petroleum-Komödie.* — «Die Bank», Berlin, 1913, I. Semester, S. 388–391, в отд.: Umschau. — 85
- [³⁵¹] *Philippovich, E. Monopole und Monopolpolitik.* — «Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung», Leipzig, 1916, Jg. 6, S. 157–174. — 797
- [³⁵²] *Pinner, F. Herrn v. Gwinners Petroleummonopol.* — «Die Bank», Berlin, 1912, II. Semester, S. 1032–1047. — 85
- [³⁵³] — *Petroleummonopol oder Kartellgesetz?* — «Die Bank», Berlin, 1913, II. Semester, S. 736–747. — 86
- [³⁵⁴] — *Petroleum-Strategie.* — «Die Bank», Berlin, 1912, II. Semester, S. 629–638. — 179
- [³⁵⁵] *Plehn, H. Der britische Imperialismus.* — «Handbuch der Politik», Berlin — Leipzig, 1912–1913, Bd. II, S. 731–735. — 555
- [³⁵⁶] — *Großbritanniens auswärtige Politik.* — England und Deutschland. — «Handbuch der Politik», Berlin — Leipzig, 1912–1913, Bd. II, S. 726–731. — 555
- [³⁵⁷] — *Weltpolitik. Abriß der neuesten Weltgeschichte nach dem englisch-japanischen Bündnis.* 3. Aufl. Berlin, Curtius, 1907. VII, 214 S. — 522, 523
- [³⁵⁸] *Politische Rundschau.* — «Die Gleichheit», Stuttgart, 1914, Jg. 24, Nr. 23, S. 363–364. — 613
- [³⁵⁹] *Powell, E. Th. The Evolution of the Money Market (1385–1415).* London, Financial News, 1915. 735 p. — 300
- [³⁶⁰] «*Preußische Jahrbücher*», Berlin, 1915, Bd. 159, Hft. 3, S. 481–497. — 324
- [³⁶¹] *La production des céréales* — «Journal de Genève», 1916, N 108, 18 avril, p. 2. — 797
- [³⁶²] *Proletarische Frauen, seid bereit!* — «Die Gleichheit», Stuttgart, 1914, Jg. 24, Nr. 23, S. 353–354. — 611

- [363] *Quadflieg, F. Russische Expansionspolitik von 1774 bis 1914.* Berlin, Dümmler, 1914. 259 S. — 710
- [364] [*Quelch, H.*] *Die Torheit des Krieges und die Möglichkeiten und Gefahren des Friedens.* [Аннотация]. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 52, 29. September, S. 943–944, в отд.: Zeitschriftenschau. — 404
- [365] *Rappard, W. E. Zur nationalen Verständigung.* Zürich, 1915, (Schriften für schweizerische Art und Kunst. 26). — 796
- [366] *Ravesteijn, W., van. Balkanprobleme.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 31, Bd. 1, Nr. 7, 15. November S. 221–229. — 19, 23
- [367] *The Realms of the Habsburgs.* — «The Economist», London, 1915, vol. LXXX, No. 3,723, January 2, p. 11–12. — 295
- [368] «*Recht und Wirtschaft*», Berlin, 1915, Jg. 4, Nr. 6, S. 137 bis 141. — 296
- [369] *Redslob, R. Abhängige Länder. Eine Analyse des Begriffs von der ursprünglichen Herrschergewalt. Zugleich eine staatsrechtliche und politische Studie über Elsaß-Lothringen, die österreichischen Königreiche und Länder, Kroatien-Slavonien, Bosnien-Herzegowina, Finnland, Island, die Territorien der nordamerikanischen Union, Kanada, Australien, Südafrika.* Leipzig, Veit, 1914. 352 S. — 257
- [370] *Renner, K. Wirklichkeit oder Wahndee? — «Der Kampf»*, Wien, 1916, Jg. 9, Bd. 9, Nr. 1, Januar, S. 15–25. — 648
- [371] *Reventlow, E. Deutschlands auswärtige Politik. 1888–1913.* Berlin, Mittler, 1914. XVI, 402 S. — 706
- [372] *Revere, C. T. Latin-American Trade Possibilities.* — «The North American Review», New York, 1915, vol. CCI, No. 1, January, p. 72–81. — 209
- [373] «*Revue d'Économie Politique*», Paris, 1915, N 4, juillet-août, p. 409–410. — 787

- [³⁷⁴] «*La Revue de Paris*», 1915, an. 22, t. 2, N 5, 1 mars, p. 194—[
—224. — 301, 323
- [³⁷⁵] «*La Revue Politique Internationale*», Lausanne, 1915, N 14,
mars—avril, p. 168—186. — 523
- [³⁷⁶] *Riesser, J. Die deutschen Großbanken und ihre Konzentration im
Zusammenhange mit der Entwicklung der Gesamtwirtschaft
in Deutschland.* 3. völlig umgearb. und stark verm. Aufl.
Jena, Fischer, 1910. XV, 715 S.; 1 Karte. — 51, 137,
146, 241—243, 244, 248, 249, 252, 286, 287, 306, 351,
359, 362, 387
- [³⁷⁷] — *Die deutschen Großbanken und ihre Konzentration im Zu-
sammenhang mit der Entwicklung der Gesamtwirtschaft in
Deutschland.* 4. verb. und verm. Aufl. Jena, Fischer,
1912. XIII, 768 S.; 1 Karte. — 362, 364, 365, 366, 369,
372, 376, 380, 384, 391
- [³⁷⁸] *Rohrbach, P. Warum es der Deutsche Krieg ist!* — «Der Deutsche
Krieg», Stuttgart — Berlin, 1914, Hft. 1, S. 1—30. — 596
- [³⁷⁹] *Rothstein, Th. Die S. D. P., Hyndman und die Rüstungsfrage.* —
«Die Neue Zeit», Stuttgart, 1911, Jg. 29, Bd. 2, Nr. 32,
12. Mai, S. 179—186. — 406, 626
- [³⁸⁰] *Roumania and the War.* — «The Economist», London, 1915,
vol. LXXX, No. 3,724, January 9, p. 57—58, в отд.:
Notes on Business and Finance. — 295
- [³⁸¹] *Rubner, M. Bericht.* — In: Volksernährung. Massenspeisung.
Berlin, 1916, S. 27. — 804
- [³⁸²] *Ruedorffer, J. J. Grundzüge der Weltpolitik in der Gegenwart.*
Berlin — Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1914.
XIII, 252 S. — 571, 580
- [³⁸³] *Russia.* — «The Economist», War Supplement, London, 1914,
vol. LXXIX, No. 3,721, December 19, p. 9—11. — 292
- [³⁸⁴] *Russian finances.* (From a Correspondent). Petrograd, Decem-
ber 19. — «The Economist», London, 1915, vol. LXXX,
No. 3,724, January 9, p. 66—67. — 295

- [385] *Russier, H. Le Partage de l'Océanie.* Paris, Vuibert et Nony, 1905. XI, 370 p. — 23, 236
- [386] *Sale, Ch. V. Some Statistics of Japan.* — «Journal of the Royal Statistical Society», London, 1911, vol. LXXIV, part V, April, p. 467–534. — 393, 423
- [387] *Sartorius von Waltershausen, A. Das volkswirtschaftliche System der Kapitalanlage im Auslande.* Berlin, Reimer, 1907. 442 S. — 245, 247, 571, 597
- [388] *Schilder, S. Entwicklungstendenzen der Weltwirtschaft.* Bd. 1. Planmäßige Einwirkungen auf die Weltwirtschaft. Berlin, Siemenroth, 1912. VIII, 393 S. — 69, 93, 247, 303
- [389] — *Weltwirtschaftliche Hintergründe des Weltkrieges.* — «Weltwirtschaftliches Archiv», Jena, 1915, I, Bd. 5, Hft. 1, S. 1–22. — 20, 33
- [390] *Schippel, M. Russischer Alp und deutsche Demokratie.* — «Sozialistische Monatshefte», Berlin, 1916, Jg. 22, Bd. 3, Hft. 21, S. 1091–1097. — 660
- [391] *Schmoller, G. Friedrich Engels und Karl Marx. Ihr Briefwechsel von 1844 bis 1883.* — «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich», Leipzig – München, 1915, Jg. 39, Hft. 1, S. 423–432. — 609
- [392] «*Schriften des Vereins für Sozialpolitik*», München – Leipzig, 1914, Bd. 140, T. II, S. 1–560. — 790
- 1914, Bd. 140, T. V, S. 1–164. — 790
- 1915, Bd. 145, T. III, S. 1–291. — 789
- 1915, Bd. 145, T. IV, S. 259–524. — 790
- [393] *Schulthess' Europäischer Geschichtskalender.* Neue Folge. Jg. 25, 1909. (Der ganzen Reihe, Bd. L), Hrsg. v. L. Rietz. München, Beck, 1910. XV, 739 S. — 352
- [394] *Schultze, E. Das französische Kapital in Rußland.* — «Finanz-

-Archiv», Stuttgart — Berlin, 1915, Jg. 32, Bd. 1, S. 125–133. — 347, 407

- [³⁹⁵] — *Die Schwankungen der Einwanderung in die Vereinigten Staaten.* — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1915, Folge III, Bd. 49, S. 527–541, в отд.: *Miszellen.* XV. — 228
- [³⁹⁶] *Schulze-Gaevernitz, G. Britischer Imperialismus und englischer Freihandel zu Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts.* Leipzig, Duncker u. Humblot, 1906. 477 S. — 36, 354, 460, 468, 469, 654
- [³⁹⁷] — *Die deutsche Kreditbank.* — «Grundriß der Sozialökonomik», Tübingen, 1915, Buch III, Abt. V, T. II, S. 1–189, в отд.: *A. Güterverkehr. II. Bankwesen.* — 19, 20, 52, 243, 248, 249, 401
- [³⁹⁸] *Schumpeter, J. Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung.* Leipzig, Duncker u. Humblot, 1912. V, 548 S. — 71
- [³⁹⁹] *Schwarz, O. Die Finanzsysteme der Großmächte. (Internationales Staats- und Gemeinde-Finanzwesen).* Bd. I–II. Leipzig, Göschen, 1909. (Sammlung Göschen). 2 Bd. — 37, 485
- [⁴⁰⁰] *Schweizerisches Kapital im Auslande.* — «Basler Vorwärts», 1917, 26. Januar. — 804
- [⁴⁰¹] «*Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung*», Bern, 1916, Nr. 40, 30. September, S. 2. — 668
- 1916, Nr. 41, 7. Oktober, S. 1–2. — 668
- [⁴⁰²] *Schwiedland, E. [Рецензия на книгу:] «Driault, Edouard: Le Monde actuel. Tableau politique et économique. Paris (Alcan), 1909. Pp. 372».* — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1911, Folge III, Bd. 41, S. 269–270, в отд.: Übersicht über die neuesten Publikationen Deutschlands und des Auslandes. — 222
- [⁴⁰³] — [Рецензия на книгу:] «*Passame Paul: Formes nouvelles de concentration industrielle. Paris. 1910».* — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1912, Folge III,

Bd. 44, S. 818–819, в отд.: Übersicht über die neuesten Publikationen Deutschlands und des Auslandes. – 224

- [404] – *Der Weltkampf der gewerblichen Betriebsformen.* – «Grundriß der Sozialökonomik», Tübingen, 1914, Buch III, Abt. VI, S. 24–53. – 36, 65
- [405] *Seeley, J. R. The Expansion of England. Two Courses of Lectures.* Leipzig, Tausnitz, 1884. 320, 32 p. – 690, 695
- [406] *Seidel, M. Das Sparkassenwesen einiger europäischer Staaten in Gesetzgebung, Einrichtungen und Ergebnissen.* – «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 234–243, 329–337, 441–446. – 81
- [407] *Sembat, M. Faites un Roi sinon Faites la Paix.* 12 ed. Paris, Figuière, [1913]. XIV, 278 p. – 460
- [408] *Seubert, R. Aus der Praxis des Taylor-Systems mit eingehender Beschreibung seiner Anwendung bei der Tabor Manufacturing Company in Philadelphia.* Berlin, Springer, 1914. VI, 160 S. – 70, 157
- [409] *Siegfried, A. Neu-Seeland. Eine sozial- und wirtschaftspolitische Untersuchung.* Übersetzt und in einzelnen Teilen erweitert v. M. Warnack. Berlin, Heymann, 1909. XVI, 351 S. (Moderne Wirtschaftsprobleme. Internationale Beiträge zur neueren Wirtschaftsentwicklung. Hrsg. V. Leo. 1909. Bd. III). – 522, 561
- [410] *Les socialistes et la paix.* – «Journal des Débats», Paris, 1915, 11 novembre. – 331
- [411] *Sozialimperialismus und Linksradikalismus.* – «Bremer Bürger-Zeitung», 1915, Nr. 291, 13. Dezember, S. 1. – 791
- [412] «*Sozialistische Monatshefte*», Berlin, 1916, Jg. 22, Bd. 3, Hft. 21, S. 1091–1097. – 660
- [413] *Sparkassen und Banken.* – «Die Bank», Berlin, 1913, II. Semester, S. 811–812, в отд.: Aus den Handelskammern. – 88

- [414] *Spectator*. [Рецензия на книгу:] «E. Agahd: Großbanken und Weltmarkt. Berlin, 1914». — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1914, Jg. 33, Bd. 1, Nr. 2, 16. Oktober, S. 61–63. — 115
- [415] — *Die Kolonien der europäischen Mächte in handelswirtschaftlicher Beziehung*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1916, Jg. 34, Bd. 2, Nr. 1, 7. April, S. 16–20; Nr. 2, 14. April, S. 51–58. — 114
- [416] *Stammhammer, J. Bibliographie des Sozialismus und Kommunismus*. Bd. III: Nachträge und Ergänzungen bis Ende des Jahres 1908. Mit einem vollständigen Sachregister über alle drei Bände. Jena, Fischer, 1909. 473 S. — 620
- [417] «*The Statesman's Year-Book*», London, 1915. LXXXIV, 1536, 20 p. — 511, 517
— 1916. XLIV, 1560, 12 p. — 755
- [418] *«*Statistical Abstract of the United States*», Washington, 1912, Number 34, No. 117. — 784
- [419] *Statistik der Depositen- und Spargelder*. — «Die Bank», Berlin, 1910, II. Semester, S. 1200, в отд.: Umschau. — 188
- [420] *Statistik der englischen Aktienbanken (England und Wales)*. — «Die Bank», Berlin, 1912, II. Semester, S. 695–696, в отд.: Die ausländischen Banken im II. Quartal 1912. II. England. — 178
- [421] «*Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich*», Berlin, 1903, Jg. 24, S. 25*. — 493
— 1915, Jg. 36. XXXVI, 480, 114 S. — 35, 245, 502, 503, 460, 508
- [422] *Steffen, G. Weltkrieg und Imperialismus*. Sozialpsychologische Dokumente und Beobachtungen vom Weltkrieg 1914/1915. Jena, Diederichs, 1915. 254 S. (Politische Bibliothek). — 270
- [423] *Steine statt Brot! Von einem Gewerkschafter*. — «Grütliener», Zürich, 1916, Nr. 255, 31. Oktober, S. 1. — 664

- [414] *Stillich, O. Geld- und Bankwesen, Ein Lehr- und Lesebuch.* Berlin, Curtius, 1907. 267 S. — 20, 46, 395
- [415] — *Nationalökonomische Forschungen auf dem Gebiete der großindustriellen Unternehmung.* Bd. I–II, Berlin — Leipzig, 1904–1906. 2 Bd. — 35, 46, 70, 175
- Bd. I. Eisen- und Stahl-Industrie.* Berlin, Siemenroth, 1904. XII, 238 S. — 35, 46, 70, 175
- Bd. II. Steinkohlenindustrie.* Leipzig, Jäh u. Schunke, 1906. VI, 357 S. — 35, 70, 175
- [416] *Supan, A. Die territoriale Entwicklung der europäischen Kolonien.* Mit einem kolonialgeschichtlichen Atlas von 12 Karten und 40 Kärtchen im Text. Gotha, Perthes, 1906. XI, 344 S.; 12 Karten. — 250, 310
- [417] *Tafel, P. Die Nordamerikanischen Trusts und ihre Wirkungen auf den Fortschritt der Technik.* Stuttgart, Wittwer, 1913. 74 S. — 69, 111, 240
- [418] *«Der Tag»*, Berlin, 1915, Nr. 82, 9. April. — 337
- 1915, Nr. 93, 22. April. — 337
- [419] *Tardieu, A. La France et les Alliances. La lutte pour l'équilibre.* Paris, Alcan, 1909. III, 365 p. — 552
- [420] *Taylor, F. W. u. Wallichs, A. Die Betriebsleitung insbesondere der Werkstätten.* Autorisierte deutsche Bearbeitung der Schrift «Shop management» von F. W. Taylor von A. Wallichs. 2. verm. Aufl. Berlin, Springer, 1912. VII, 137 S. — 70, 152, 249
- [421] *«Le Temps»*, Paris, 1915, 13 novembre. — 301, 332
- 1915, 6 décembre. — 301, 334
- 1915, 7 décembre. — 301, 334
- [422] *Théry, E. L'Europe économique.* Ed. 2. Paris, Économiste

- européen, 1911, 332 p. (Études économiques et financières). 207, 222, 245
- [433] *Thesen über Imperialismus und nationale Unterdrückung der Redaktion der «Gazeta Robotnicza».* — «Vorboten», Bern, 1916, Nr. 2, April. — 800
- [434] *Thesen zum Referate: Programm des Schweiz. Grütlivereins.* — «Grütliener», Zürich, 1916, Nr. 235, 7. Oktober, S. 1. — 665
- [435] *Tonnelat, E. L'Expansion allemande hors d'Europe. États-Unis, Brésil, Chantoung, Afrique de Sud.* Paris, Colin, 1908. XI, 277 p. — 206, 254
- [436] *Troeltsch, W. Die Gewerkschaften Deutschlands im Kriege.* — «Recht und Wirtschaft», Berlin, 1915, Jg. 4, Nr. 6, S. 137—141. — 296
- [437] *Trop parler nuit.* — «Journal de Genève», 1915, N 95, 7 avril, p. 1, в отд.: Bulletin. Подпись: Alb. B. — 339
- [438] *Tschierschky, S. Kartell und Trust. Vergleichende Untersuchung über deren Wesen und Bedeutung.* Göttingen, Vandenhoeck u. Ruprecht, 1903. 129 S. — 41, 70, 198, 249
- [439] *Turmann, M. [Рецензия на книгу:] «Pierre Moride. Les maisons à succursales multiples en France et à l'étranger. Paris, 1913».* — «Weltwirtschaftliches Archiv», Jena, 1914, II, Bd. 4, Hft. 1, S. 286—288, в отд.: Literatur. — 31
- [440] *Tyszka, C. Löhne und Lebenskosten in Westeuropa im 19. Jahrhundert. (Frankreich, England, Spanien, Belgien).* — «Schriften des Vereins für Sozialpolitik», München — Leipzig, 1914, Bd. 145, T. III, S. 1—291. — 789
- [441] *Der Überblick. (Ein anderer Standpunkt).* — «Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung», Bern, 1916, Nr. 41, 7. Oktober, S. 1—2. — 668
- [442] *Übersberger, H. Rußland und der Panslawismus.* — In: Deutschland und der Weltkrieg. Leipzig — Berlin, Teubner, 1915, S. 393—423. — 555

- [⁴⁴³] Uhl, K. (Рецензия на книгу:) «Straus, Walter: Die deutschen Überlandzentralen und ihre wirtschaftliche Bedeutung als Kraftquelle für den Kleinbetrieb in Landwirtschaft und Gewerbe. Berlin, 1913». — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1914, Folge III, Bd. 48, S. 544—545, в отд.: Übersicht über die neuesten Publikationen Deutschlands und des Auslandes. 5. Gewerbe und Industrie. — 227
- [⁴⁴⁴] Ulbricht, E. *Weltmacht und Nationalstaat*. Eine politische Geschichte der neueren Zeit von 1500 bis 1815. Vollendet und hrsg. v. G. Rosenhagen. Leipzig, Dieterich, 1910. XXIII, 685, 7 S. — 606, 639
- [⁴⁴⁵] *Die Unternehmerorganisationen im Kriege*. — «Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik», Tübingen, 1916, Bd. 41, S. 277—297, в отд.: Sozialpolitische Chronik. — 361
- [⁴⁴⁶] Usher, R. G. *Pan-Americanism; a Forecast of the inevitable clash between the United States and Europe's victor*. New York, 1915. 419 p. — 797
- [⁴⁴⁷] *Verkehrstrust*. — «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 89—90, в отд.: Bank und Börse. — 84
- [⁴⁴⁸] Vogelstein, Th. *Die finanzielle Organisation der kapitalistischen Industrie und die Monopolbildungen*. — «Grundriß der Sozialökonomik», Tübingen, 1914, Buch III, Abt. VI, S. 187 bis 246. — 66, 240, 241
- [⁴⁴⁹] — *Kapitalistische Organisationsformen in der modernen Großindustrie*. Bd. 1. Organisationsformen der Eisenindustrie und Textilindustrie in England und Amerika. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1910. XV, 277 S. — 33, 71, 237, 241
- [⁴⁵⁰] *Volksernährung. Massenspeisung*. Berlin, 1916, S. 27. — 803
- [⁴⁵¹] «*Volksrecht*», Zürich, 1914, Nr. 241, 16. Oktober. — 573
- [⁴⁵²] «*Volkstimme*», Chemnitz, 1916, Nr. 131, 8. Juni. — 616

- 1916, Nr. 133, 10. Juni. — 617
- 1916, Nr. 156, 8. Juli. 1. Beilage. — 633
- [453] *Volkswirtschaftliche Chronik für das Jahr 1913*. Abdruck aus den «Jahrbüchern für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1914, Folge III, Bd. 45–47. 1109 S. — 361
- [454] *Vollkommen zutreffend*. — «Volksstimme», Chemnitz, 1916, Nr. 133, 10. Juni. — 617
- [455] «*Vorbote*», Bern, 1916, Nr. 2, April. — 799
- [456] «*Vorwärts*», Berlin, 1916, Nr. 103, 13. April, S. 1. — 245, 485, 486
- [457] *Vote of Credit for £ 250.000.000*. — «The Daily Telegraph», London, 1914, November 17, p. 8, в отд.: Parliament. — 289
- [458] *W. Die bisherigen Kosten der Kriegsführung*. — «Volksrecht», Zürich, 1914, Nr. 241, 16. Oktober. — 573
- [459] *Waldecker. Die Deutschen und das deutsche Kapital in der russischen Industrie*. — «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1915, Folge III, Bd. 49, S. 351–362, в отд.: Miscellen, X. — 260
- [460] *Wallich, P. Die Konzentration im deutschen Bankwesen. Ein Beitrag zur Geschichte der gegenwärtigen Wirtschaftsorganisation*. Berlin — Stuttgart, Cotta, 1905. VIII, 173 S. (Münchener volkswirtschaftliche Studien, hrsg. v. L. Brentano u. W. Lotz. 74. Stück). — 70, 146
- [461] *The War and Modern Business*. — «The Economist», London, 1914, vol. LXXIX, No. 3,721, December 19, p. 1059 to 1060. — 292
- [462] *Webb, A. D. The New Dictionary of Statistics*. A. Complement to the fourth edition of Mulhall's «Dictionary of Statistics». London — New York, Routledge, 1911. XI, 682 p. — 144
- [463] *Wegener, G. Das Heutige Indien. Grundlagen und Probleme der bri-*

tisch-indischen Herrschaft. Nach Studien und Beobachtungen während der Indienreise seiner kaiserlichen und königlichen Hoheit des Kronprinzen des Deutschen Reiches und von Preußen. Berlin, Süsserott, 1912. 52 S.; 1 Karte. — 522, 524

- [464] Weill, G. [Рецензия на книгу:] «O. Festy. *Le mouvement ouvrier au début de la monarchie de Juillet*. Paris, Cornély, 1908. 359 p.». — «Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung», Leipzig, 1915, Jg. 5, Hft. 1 u. 2, S. 276–278, в отд.: Literaturbericht. — 611
- [465] «Die Weltwirtschaft», Leipzig – Berlin, 1906, Jg. I, T. I–III. — 176
- 1907, Jg. II, T. I–III. — 176
- 1908, Jg. III, T. I–III. — 176
- [466] «Weltwirtschaftliches Archiv», Jena, 1913, I, Bd. 1, Hft. 1, S. 108–122. — 20, 28
- 1913, II, Bd. 2, Hft. 1, S. 193–195. — 20, 30, 247, 248
- 1914, I, Bd. 3, Hft. 2, S. 217–255. — 31
- 1914, II, Bd. 4, Hft. 1, S. 121–131, 286–288. — 31
- 1915, I, Bd. 5, Hft. 1, S. 1–22. — 20, 33
- 1916, I, Bd. 7, Hft. 1, S. 34–52. — 243, 286
- [467] Werner, G. *Die Kapitalkonzentration im Ruhrbergbau*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 31, Bd. 1, Nr. 4, 25. Oktober, S. 138–144. — 20, 24, 174
- [468] *Der Wettbewerb um die Auslandsanleihen*. — «Die Bank», Berlin, 1913, II. Semester, S. 1024–1026, в отд.: Umschau. — 88
- [469] Weyermann, M. R. *Die ökonomische Eigenart der modernen gewerblichen Technik*. — «Grundriß der Sozialökonomik», Tübingen, 1914, Buch III, Abt. VI, S. 136–186. — 65

- [470] *Wirth, A. Deutschlands wirtschaftliche Expansion und überseeische Bestrebungen.* — «Handbuch der Politik», Berlin — Leipzig, 1912—1913, Bd. II, S. 704—712. — 554
- [471] — *Weltgeschichte der Gegenwart (1879—1913).* 4. Aufl. Leipzig, 1913. — 537
- [472] *The Workshops and the War.* — «The Edinburgh Review or Critical Journal», 1915, vol. 222, No. 454, October, p. 248—272. — 32
- [473] «*Zeitschrift für Sozialwissenschaft*», Leipzig, 1915, Neue Folge, Jg. VI, S. 158—174, 215—224, 297—311, 377—387, 445—460, 532—549. — 287
- [474] *Zentralisation im Großbankgewerbe.* — «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 298—300, в отд.: Bank und Börse. — 81
- [475] *Zimmermann, F. W. R. Die internationale Statistik der Wertpapiere und der Wertpapier-Ausgabe.* — «Bank-Archiv», Berlin, 1912, Jg. XI, Nr. 19, S. 299—303; Nr. 20, S. 317—321. — 91
- [476] *Zollinger, W. Die Bilanz der internationalen Wertübertragungen. Eine Studie über die Zahlungsbilanz und die ausländische Kapitalanlage der Schweiz.* Jena, Fischer, 1914. 185 S. (Probleme der Weltwirtschaft. Schriften des königlichen Instituts für Seeverkehr und Weltwirtschaft an der Universität Kiel, Kaiser Wilhelm Stiftung, hrsg. v. B. Harms. Nr. 18). — 70, 146, 243, 408
- [477] *Der Zug zur Bank.* — «Die Bank», Berlin, 1909, I. Semester, S. 79, в отд.: Bank und Börse. — 189
- [478] *Zur Konkursstatistik.* — «Die Bank», Berlin, 1914, I. Semester, S. 94—95, в отд.: Aus den Statistischen Ämtern. — 82
- [479] *Бауэр, О. Национальный вопрос и социал-демократия.* Пер. с нем. М. С. Панина. Предисл. Х. Житловского. Спб., «Серп», 1909, LIX, 600 стр. — 653
- [480] * *Гильфердинг, Р. Финансовый капитал. Новейшая фаза*

в развитии капитализма. Авторизов. пер. с нем. и вступит. статья И. Степанова. М., Знаменский, 1912. ХХIX, 576, 3 стр. — 351—356

[⁴⁸¹] *Добыча нефти.* — В кн.: «Ежегодник газеты «Речь» на 1912 год». Спб., [1911], стр. 681, в отд.: III. Горная и горнозаводская промышленность. — 784

[⁴⁸²] «Ежегодник газеты «Речь» на 1912 год». Спб., [1911]. XII, 712, 44 стр. — 784

[⁴⁸³] *Залевский, К. К национальному вопросу.* — «Наше Слово», Париж, 1915, № 11, 10 февраля, стр. 1—2. — 34

[⁴⁸⁴] *Империализм и национальная идея.* — «Наше Слово», Париж, 1915, № 82, 6 мая, стр. 1. — 34

[⁴⁸⁵] «Наше Слово», Париж, 1915, № 11, 10 февраля, стр. 1—2. — 34

— 1915, № 82, 6 мая, стр. 1. — 34

J M E N N Ý R E J S T Ř Í K

- Abaza, K. K. — 567
 Abdülhamid II. — 749
 Abdurrahmán — 779
 Abel-Musgrave, Kurt — 288
 Adler, Friedrich — 606, 608, 646, 664—665
 Adler, Georg — 522, 559—561
 Africander — viz Goldman, S.
 Africanus — 27
 Agahd, E. — 33, 69, 115—117, 119, 126, 131—135, 247—248
 Aguinaldo, Emilio — 216
 Ahr, Wilhelm — 207
 Aksakov, I. S. — 556
 Albert, Hermann — 27
 Albrecht (arcivévoda) — 580
 Albrecht, Gerhard — 227
 Alexandr Battenberg (bulharský kníže) — 785
 Alexandr II. — 555, 724, 733
 Alexinskij, G. A. — 283, 523
 Alfons XII. (španělský král) — 727
 Altmann, S. — 51
 Andersen Nexö, Martin — 296
 Andrej (biskup) — 565
 Andrillon, Henri — 221
 Angell, Norman — 683
 Appleton, W. A. — 299
 Arabi (paša) — 710
 Arcq, Ph. A. d' — 809
 Arends, Hans — 138
 Argentarius — viz Lansburgh, A.
 Aristofanés — 545
 Aristotelés — 580
 Arlt, Hans — 297
 Arndt, Paul — 234, 243, 286—287, 306, 766
 Arnim, Harry — 722
 Arnold, Philipp — 413
 Arnold, W. T. — 592
 Ashley, W. J. — 809
 Askew, John B. — 407
 Asquith, Herbert Henry — 751
 Atkinson, Edward — 216
 Atlanticus — viz Ballod, C.
 Augstin, Max — 391
 Avenarius, Richard — 809
 Avenel, Georges — 45
 Axelrod, P. B. — 802
 Axenfeld, K. — 574
 Babut — 573—574
 Badeni, Kasimierz Felix — 741
 Bach, Max — 609
 Bakunin, M. A. — 638
 Balfour, Arthur James — 679
 Ballod, Carl (Atlanticus) — 32, 35, 69, 135, 190, 608
 Barety, Léon — 72
 Barre, André — 225
 Barrett, Georges — 296
 Barron, Clarence W. — 212, 341, 349
 Barsukov, N. P. — 555
 Bartholomew, J. G. — 492
 Baudin, Pierre — 36, 227

- Bauer, Otto — 345, 403, 406, 606, 653
 Baumgarten, Ferdinand — 35, 230
 Beauregard, P. — 219
 Bebel, August — 332, 342, 719, 784—785
 Becker, Johann Philipp — 404
 Becqué, Émile — 224
 Bedřich (arcivévoda) — 415
 Bedřich II. (Veliký) — 715
 Beer, Max — 627
 Behr, Friedrich — 66
 Belfort-Bax, E. — 606—607, 626
 Belger, Erwin — 571, 594
 Belius, H. — 806
 Belloc, Joseph Hilaire Pierre — 614
 Belza, Stanislav — 809
 Bérard, Viktor — 206, 219, 231, 233, 245, 248, 553, 807—808
 Berger, Paul — 296
 Berglund, Abraham — 230, 241
 Bernard, Augustin — 297
 Bernhardi, Friedrich — 275, 571, 575
 Bernstein, Eduard — 333, 474, 484, 555, 575, 626
 Beylie, Henri — 621
 Bibikov — 121
 Biermann, W. E. — 809
 Billot, A. — 553
 Bismarck, Otto — 99, 559—561, 680, 703, 718, 722, 724, 737, 803
 Bittmann, Karl — 809
 Blatchford, Robert — 289
 Bleibtreu, Karl — 620
 Blondel, Georges — 808
 Blum — 113
 Boissier, Gaston — 810
 Bolle — 414
 Bonsal, Stephen — 218
 Borchardt, Julian — 655
 Borsig, August — 601
 Bosenick, Alfred — 224
 Boucher, Arthur — 223
 Boulanger, G. — 551, 735
 Bouniatian, Mentor — 36
 Bourdeau, Jean — 222, 233
 Bourderon, A. — 335
 Bourgeois, Léon — 463
 Boustedt, Axel — 348
 Boutmy, Émile — 217
 Bovill, J. M. — 450
 Bowermann, C. W. — 298—299
 Bowley, A. L. — 212
 Böttger, Franz — 410
 Böttger, Hugo — 337—338
 Brailsford, Henry Noel — 674
 Brandt, Max August — 589, 806
 Brauer, Th. — 301, 332
 Braumann, F. — 207
 Brentano, Lujo — 145
 Bresnitz von Sydacow, Philipp — 810
 Brezigar, Emil — 36
 Briand, Aristide — 748
 Briefs, Goetz — 72, 234
 Bright, John — 661
 Brjančaninov, A. N. — 557
 Broadhurst, Henry — 651
 Brooks, Sidney — 218
 Brosius, Heinrich — 28
 Brousseauová, Kate — 23
 Browne, Eduard — 773
 Bruneau, Louis — 206, 225
 Brupbacher, Fritz — 625
 Brüning, Anton Paul — 389
 Budde — 189
 Buff, Siegfried — 388
 Bucharin, N. I. — 100, 286
 Buchwald, Bruno — 389
 Bullock, Charles J. — 390
 Burns, John — 477
 Burt, T. — 661
 Burton, Theodore E. — 387
 Bushing, Paul — 810
 Bücher, K. — 49, 51

- Büchler, Max — 23
 Bülow, Bernhard — 326
 Bürkli, Karl — 623
- Caesar, Gaius Julius — 271
 Caillaux, Joseph — 348, 676
 Caix, Robert — 554
 Calmes, Albert — 409–410
 Calwer, Richard — 176, 203, 246,
 404, 485, 488, 490, 703–704
 Cantlic, James — 589
 Carlyle, Thomas — 546, 559, 811
 Carnegie, Andrew — 200, 218, 239,
 478, 810
 Carpenter, Edmond — 217
 Carroll, Edward — 397
 Casement, Roger — 324
 Cassel, E. — 62
 Cecil, Hugh — 444
 Clark, Victor — 35
 Claus, Rudolf — 36
 Cobden, Richard — 482
 Colajanni, N. — 218
 Colquhoun, Archibald R. — 211
 Colson, C. — 206, 256
 Combes, E. — 745
 Compère-Morel — 332
 Conant, Charles A. — 218, 395, 398
 Connolly, James — 212
 Conrad, Johannes — 26, 33, 113,
 211–212, 226–227, 260, 360 až
 361, 387–389, 413, 789
 Cooper, Francis — 397
 Cornaz, A. — 806
 Corradini, Enrico — 786
 Cramb, J. A. — 274
 Crammond, Edgar — 245, 393, 420
 Creusot — 293, 463
 Crispi, Francesco — 554
 Crohn, H. F. — 393, 407–408
 Cromer, Evelyn B. — 571, 594, 604
 Cromwell, Oliver — 64, 469
 Cruppi, Jean — 222
- Cunow, Heinrich — 281, 353, 457,
 617, 802
 Curle, G. — 28
 Curzon, George Nathaniel — 470,
 567
 Curzon, Willi — 604
- Čcheidze, N. S. — 802
- Danilevskij, N. J. — 556
 Dauzat, Albert — 810
 David, Eduard — 634
 Davies, E. F. — 806
 Davydov, L. F. — 124, 128, 133
 Däumig, Ernst — 622
 Debidour, A. — 211
 Debs, E. — 627
 Dehn, Paul — 287, 306, 690, 699,
 813
 Dejeante — 466
 Dekker, E. D. — viz Multatuli
 Delbrück, Clemens — 105, 337,
 719
 Delbrück, Hans — 324, 606, 613,
 615
 Delcassé, Théophile — 461, 483
 Del Vecchio, Giorgio — 810
 Démaret, Émile — 810
 Demorgny, Gustave — 301, 323 až
 324, 769–770
 Depretis, A. — 729
 Derby — 299
 Dernburg, B. — 163, 701
 Descamps, E. — 551
 Descaves, Lucien — 296
 Deschanel, Émile — 44
 Deschanel, Paul — 105
 Detot, P. — 810
 Dettmann, Eduard — 23
 Dibbs — 258
 Diehl, Karl — 789
 Dietrich, Rudolf — 32, 810
 Dietzel, Heinrich — 69, 71

- Dilke, Charles Wentworth — 274,
484, 652
- Diouritch, Georges — 69, 137, 243,
286, 389
- Dix, Arthur — 621
- Disraeli, B. — 559, 561
- Dmowski, Roman — 556
- Doerkes-Boppard, W. M. — 483
- Domergue, Jules — 188, 219
- Dove, K. — 72
- Drage, Geoffroy — 222
- Dreyfus, Alfred — 739, 747
- Dreyse — 601
- Driault, J. Édouard — 214, 217,
237, 255
- Dryander, Ernst — 574
- Dubois, Marcel — 221
- Du-Hemme, Charles — 222
- Dutt, Romesh — 605
- Dürr, K. — 667
- Ebert, Friedrich — 635
- Eckert, Max — 45, 699
- Eckhardt — 555
- Eckhardt, Paul — 224
- Eckstein, Gustav — 403, 791
- Eduard VII. — 62, 483, 707, 721,
746
- Egelhaaf, Gottlob — 718, 722, 724,
726, 809—810
- Eggenschwyler, Walter — 407
- Ehrenberg, Richard — 811
- Ehrensperger, Fritz — 409
- El Hadž Abdallah — 806
- Ellenborough — 776
- Elm, Adolf von — 534—535
- Ely, Richard T. — 32
- Emil, Karl — 355, 622
- Engel, Eduard — 189
- Engels, Bedřich — 95, 246, 251,
259, 327, 329—330, 332, 344 až
346, 353, 522, 525—526, 530 až
531, 561, 601, 606—607, 609,
622—623, 625, 630, 650—651,
656—657, 670, 690, 706, 708 až
710, 803, 811
- Epée, Jean d' — 225
- Ergang, Carl — 45
- Erlach, F. — 809
- Ermels, Robert — 811
- Erzberger, Matthias — 207
- Eschenbach — 367
- Eschwege, Ludwig — 77, 80, 89,
179—182, 184, 189—190, 390
- Estève, Louis — 209
- Eulenburg, Franz — 389
- Fabre, A. — 45
- Fadžev, R. A. — 556
- Fahmy, Mohamed — 805
- Falk, Adalbert — 731
- Fasolt, Friedrich — 139
- Ferrer, F. — 748
- Ferry, Jules — 539
- Festy, O. — 611
- Feyel, Paul — 44
- Fiamingo, G. M. — 553
- Findley — 324
- Finot, Jean — 228
- Fischer, Alfred — 804
- Fischer, Victor — 258
- Flux, Alfred William — 431
- Forster, William Edward — 661
- Fovile, Alfred — 386
- Fraina, Louis C. — 629
- Fraisse, Gustav — 23, 811
- Franck, Fritz — 71
- Frank, Ludwig — 595
- Franke, Carl — 806
- Franke, Otto — 557, 725
- Freeman, Edward Augustus — 811
- Freeman, John — 296
- Frey — 721
- Friedegg, Ernst — 227
- Friedrich, Ernst — 811
- Frobert, J. — 811

- Froude, James Anthony — 274
 Fugger — 811
 Fuller, Bampfylde — 594
 Funke, Karl — 235
 Fürstenberg — 180
- Gardanne — 772
 Garr, Max — 811
 Gaston, Henri — 225
 Gautier, Louis — 222
 Gazeau, Jacques — 811
 Gehrden, Wilhelm — 27
 Gehring, Hans — 806
 George, Henry — 95
 Germain, J. — 392
 German, J. — 176
 Geyer, Albin — 32, 809
 Giddings, Franklin — 443—444,
 446
 Giebel, H. A. — 811
 Giffen, Robert — 387, 428, 432 až
 433, 472—473, 477, 484, 677
 Gilbert, James William — 387
 Gilbert, Georges — 723
 Gilbreth, Frank B. — 70, 156, 159,
 802
 Girardin, Emile — 670
 Girault, Arthur — 811
 Gladstone, William Ewart — 453,
 652, 661, 680, 710, 733, 735,
 739
 Glier, R. — 112, 212, 388
 Godeffroy — 730
 Godfernaux, Raimond — 222
 Godin, J. B. A. — 44
 Goës, Karl — 811
 Goldman, S. (Africander) — 483
 Goldschmidt, Arthur — 223
 Goldschmidt, Curt — 72, 234
 Goldstein, J. — 213, 805
 Golicyn — 809
 Golubjatnikov — 783
 Gooch, G. P. — 483—484
- Gorčakov, A. M. — 555
 Gorjajinov, S. M. — 557
 Goschen, George Joachim — 661
 Gosling, H. — 299
 Gras, Marcel — 46, 222
 Greulich, Hermann — 607, 663 až
 665
 Grey, Edward — 338, 676, 680,
 684—685, 688
 Griffis, William Eliot — 217
 Grimm, Robert — 625, 655
 Grumbach, S. — 655
 Gruntzel, Joseph — 35, 45, 92, 114
 Grünberg, Carl — 610
 Gudde, Erwin — 662
 Guesde, Jules — 334
 Gumpel, S. — 28
 Guyot, Yves — 293
 Günther, Ernst — 792
 Günther, R. — 620
 Güttler, Gerhart — 283
 Gwinner, Arthur — 85, 163, 176
- Haase, Hugo — 617—619, 659
 Haberland — 89
 Haeckel, Ernst — 297
 Hagen, Louis — 397
 Hajaši, T. — 557
 Hakki, paša — 711
 Hales, John — 651, 661
 Halle, Ernst — 176, 388
 Hanel, R. — 91
 Haniel — 25, 235
 Hanna — 436
 Harcourt, William — 661
 Hardie, James Keir — 289—290,
 295, 552, 655
 Harms, Bernhard — 33, 243, 286,
 301, 305—308, 361, 598—599,
 787
 Harney, Julian — 671
 Harriman, E. H. — 398
 Hart, A. B. — 796

- Hartington — 661
 Hartwig, N. — 773
 Hasbach, Wilhelm — 613
 Hausmeister, Paul — 90, 224
 Hänsch — 546
 Heber, E. A. — 114
 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich — 22, 69, 575, 614
 Hegemann, C. — 70, 143, 389
 Heilmann, Ernst — 606, 658, 802
 Heine, Wolfgang — 21
 Heinig, Kurt — 356
 Heinzen, Karl — 691
 Helphand, A. L. — viz Parvus
 Helfferich, Karl — 189, 422, 603
 Hélié, F.-A. — 647
 Hellmann, Julius — 90
 Henger, Hans — 227, 270, 276
 Henke, Alfred — 618—619
 Hennebicque, Léon — 224
 Hennig, Richard — 590, 602
 Hermant, Joseph — 811
 Herre, Paul — 646
 Hertz, Wilhelm G. — 812
 Hervé, G. — 34
 Herz, Carl — 533
 Hess, Hans — 790
 Hettner, Alfred — 812
 Heyde, Ludwig — 812
 Heydt, von der — 90
 Heymann, Hans Gideon — 70, 200, 202—203, 239
 Heymans, G. — 346
 Hildebrand, Gerhard — 108, 247, 249
 Hildebrandt — 69, 534
 Hilferding, Rudolf — 204, 240 až 243, 246—250, 281, 286, 351 až 352, 356, 403, 606, 647—648, 786
 Hill, David Jayne — 248, 263
 Hill, James J. — 398
 Hillringhaus, August — 223
 Hintze, Otto — 555
 Hirsch — 678
 Hirsch, Julius — 227, 812
 Hirst, F. W. — 212
 Hishida, S. — 23, 211, 248
 Hitchcock, Frank — 812
 Hobhouse, L. T. — 468, 482
 Hobson, Charles Kennet — 32, 211
 Hobson, John Atkinson — 32, 96, 114, 204, 211—213, 232, 243, 246, 247, 251, 278, 427—430, 478, 481, 802, 808
 Hoeniger, Robert — 206, 812
 Hoetzsch, Otto — 522, 564
 Hoffman, L. F. — 805
 Hohenlohe — 180
 Hoche, L. L. — 723
 Holland, Bernard — 468, 481
 Hollitscher, Jacob — 812
 Holsti, Rudolf — 812
 Honoré, Maurice — 812
 Howell, George — 609, 661
 Hoym, Karl — 534
 Huber, G. — 665
 Huber, Johann — 71
 Huber, Theodor — 28
 Hubert, Lucien — 206, 223, 230, 245
 Hucke, Julius — 46
 Hue, O. — 786
 Hultegger, Otto — 70, 143
 Humbert, Ch. — 339
 Humphrey, A. W. — 212
 Huysmans, Camille — 21, 655
 Hübener, Erhard — 90
 Hübner, Otto — 272, 301, 310, 312, 314, 321, 755—756, 758, 761
 Hünenwadel, W. — 805
 Hyndman, Henry Mayers — 21, 406, 480, 624, 626
 Chamberlain, Joseph — 63, 231,

- 262, 276, 453—454, 474, 550,
557, 715, 717, 744, 811
- Chapman, E. M. — 218
- Charmont, J. — 620
- Chesterton, Cecil — 614
- Chiala, Luigi — 553
- Chiozza Money, L. G. — 387, 484
- Chisholm, George — 44
- Inagaki, M. — 44
- Ingram, Arthur F. Winnington —
481
- Ischchanian, B. — 32, 224, 270, 283
- Ito, H. — 712
- Jacob, Eduard — 812
- Jaekkh, Gustav — 652
- Jaeger, Th. — 769, 771—773, 778
- Jaffé, Edgar — 52, 64, 70, 75, 144,
388, 416, 484, 788
- Jakub I. (anglický král) — 696
- Jameson, Leander Starr — 740
- Jannet, Claudius — 217
- Jason, Paul — 484
- Jaurès, Jean — 462, 552
- Jax, A. — 567
- Jäckh, Ernst — 772, 787
- Jäger, G. — 608
- Jebb, Richard — 468, 481
- Jeidels, Otto — 33, 40, 70, 161, 174,
240—242, 352—353, 377, 389,
396—397
- Jenks, Jeremias — 32, 213, 388
- Jennissen, Emil — 225
- Jevrejinov, G. A. — 557
- Ji-Jong — 722
- Jones, Edgar — 289—290
- Jones, Ernest — 671
- Jones, J. H. — 212
- Jones, Sheridan — 589
- Jooris, Joseph — 44
- Jordan, D. St. — 217
- Joseph, Leopold — 90
- Jouhaux, Léon — 571—572
- Josef II. (německý císař) — 644
- Jörgens, Max — 397
- Junge, Franz Erich — 222
- Junius — viz Luxemburgová, Rosa
- Junius (francouzský žurnalista) —
571—572
- Junius Alter — 616
- Juraschek, Franz — 35, 498
- Jüan Š'-kchaj — 567
- Kaler, Emil — 673
- Kambe, Massao — 813
- Kammerer, Otto — 45
- Kant, Immanuel — 22
- Kantorowicz, Wilhelm — 288
- Karel I. (anglický král) — 470
- Karel I. (portugalský král) — 747
- Karel V. (německý císař) — 643
- Karel IX. — 696
- Karski, J. — 621
- Kasdorf, Otto — 415
- Kateřina II. — 644
- Kaufmann, Erich — 22
- Kaufmann, Eugen — 70, 141—142,
145, 191, 243
- Kautsky, Karl — 21, 35, 49, 69,
114, 151, 193—194, 197—198,
204, 246—247, 251, 253, 256,
270, 278, 281—282, 285, 289,
329, 341, 343, 403—406, 438,
454, 534, 568, 606—607, 618,
621, 624—626, 648, 652, 655,
659, 706, 708, 786, 791, 802, 813
- Kayser, G. — 813
- Kämmerer — 75
- Keltie, John Scott — 37
- Kemmerer, E. W. — 802
- Kestner, Fritz — 20, 38, 240
- Kettle — 552
- Kidd — 446
- Kies, William S. — 42
- Kiliani, R. — 806

- Kindermann, Carl — 813
 Kinkel, Gottfried — 669
 Kinoshita, Itaro — 813
 Kirdorf, Emil — 25, 201, 337
 Kiseljov — 555
 Kitchener, Horatio Herbert — 298
 Kjellén, Rudolf — 297
 Kleiner, Hermann — 81
 Kleinwächter, Friedrich — 66
 Kley, Wilhelm — 813
 Klitzing — 189
 Knauth, Oswald Witman — 227
 Knief, Johann — 617–619
 Koch, Gottfried — 813
 Kollmann, J. — 388
 Kolumbus, Kryštof — 695, 697
 Kondt — 68
 Konoye — 545
 Kossuth, L. — 63
 Kouznietsow, Peter — 22, 221
 Krause, Emil — 534
 Krivošejin, A. V. — 777
 Krupp — 26, 104, 195, 200, 202,
 226, 235, 292, 377, 601, 679 až
 680, 689, 811
 Krüger, Paulus — 477
 Kuehn — 63
 Kugelmann, Ludwig — 638, 651
 Kundt, Walther — 73
 Kükenthal, Willi — 236

 La band, Paul — 554
 Lacour, Léopold — 221
 Lafargue, Paul — 283
 Lahusen — 574
 Lair, Maurice — 206, 219, 233, 807
 Lallemand, Léon — 44
 Lamington — 775
 Landsberg, Otto — 634
 Lanessan — 633
 Lange, Friedrich Albert — 22
 Lange, F. W. — 813
 Langevin, Charles — 813

 Langhard, J. — 45
 Lanna — 601
 Lansburgh, Alfred (Argentarius) —
 54, 73–74, 76–77, 81–82, 86 až
 87, 100, 142, 180–183, 185,
 189–190, 193–196, 224, 387,
 516
 Lapradelle, A. J. — 213
 Lassalle, Ferdinand — 288, 327, 330
 Laufenberg, Heinrich — 522, 533 až
 536
 Lawová, Harriet — 610
 Lecarpentier, J. — 44
 Lecky, W. — 699
 Ledebour, Georg — 404, 617–619,
 655, 658, 791
 Lee, A. — 354
 Leener, Georges — 221
 Leeuw, G. van der — 45
 Lefèvre, Raimond — 23
 Legien, Karl — 571–572, 655
 Lehmann-Haupt, C. F. — 23, 813
 Leitenberger — 601
 Leitner, Friedrich — 389
 Lenin (Uljanov), Vladimír Iljič
 (Lenivcyn) — 47, 75, 83, 97,
 123, 138–139, 147, 165, 169,
 192, 254–255, 265, 267, 282,
 284, 305, 348, 360–361, 363 až
 364, 508, 511, 608, 643, 647,
 655, 658, 804, 810
 Lenivcyn — viz Lenin (Uljanov),
 V. I.
 Lensch, Paul — 341–344, 403,
 535, 606, 617, 622, 625, 630, 802
 Lenz, Friedrich — 341, 349
 Lenz, Rudolf — 72
 Leone, Enrico — 223
 Leopold II. (belgický král) — 551
 Leroy-Beaulieu, Pierre-Paul — 27,
 145, 215, 217–218, 386, 392,
 410, 429, 573, 598, 600, 808
 Lescure, Jean — 206, 209, 243

- Letailleur, Eugen (Lysis) — 36,
 187—188, 206, 219—220, 228,
 230, 243
 Leue, A. — 806
 Leuthner, K. — 621, 799
 Levasseur, E. — 46
 Levin, J. J. — 54, 72
 Levy, Hermann — 33, 196—197,
 288
 Lévy, Rafael-George — 222
 Lexis, Wilhelm — 190, 560
 Liebknecht, Karl — 621—622, 636
 656, 658
 Liebknecht, Wilhelm — 343, 607,
 660—661
 Liefmann, Robert — 19—20, 28,
 33, 39, 41, 49, 51, 196, 201,
 240—241, 243, 247, 249, 306,
 393, 787—788
 Liesse, André — 35—36
 Lincoln, Abraham — 215
 Lindenberg — 68
 Link, Ernst — 568
 Lissagaray, Prosper Olivier — 629
 Lister — 592
 Liszt, F. — 346
 Ljachov, V. P. — 773
 Lloyd, Henry Demarest — 35, 484
 Lloyd George, David — 76, 275,
 288, 301, 336, 339
 Loeb, Ernst — 367
 Loebell, A. — 620
 London, Meyer — 655
 Lorenz, Jacob — 288, 606, 627—628
 Lotz, Walther — 145, 387, 397
 Loubet, Émile — 744
 Louis, Paul — 206, 218, 246, 261
 Lowe — 661
 Lowell, A. Lawrence — 614
 Lowenfeld, Henry — 410
 Löwenstein, Arthur — 57
 Lucas, Ch. P. — 571, 592
 Ludlow, J. M. — 813
 Lueg, Carl — 201
 Lueger, Karl — 741
 Luther, Martin — 545, 575
 Luxemburgová Rosa (Junius) —
 301, 325, 329, 403, 535, 594, 611,
 616, 621, 786, 791
 Lysis — viz Letailleur
 Macdonald, J. Cockburn — 390
 MacDonnell — 661
 Mackay, B. L. — 571, 588—589, 591
 MacKenna, R. — 679
 Mac-Mahon, P. M. — 731
 Macrosty, Henry W. — 33, 230
 Mach, Ernst — 351
 Machat, Joseph — 217
 Mamroth, Karl — 223
 Manes, Alfred — 297
 Manga Bell — 326
 Mannesmannové — 161
 Manchez, M. — 219
 Mann, Tom — 656
 Mannstaedt, Heinrich — 46
 Marcks, Erich — 468, 482
 Marconi — 689
 Markov, N. E. — 783
 Marlborough, John Ch. — 689
 Marlo, Karl — viz Winkelblech
 Martens, J. F. — 555
 Martin — 814
 Martin, Rudolf — 297
 Martin, Saint-Léon — 44
 Martov, L. — 21, 35, 635, 802
 Martynov, A. — 35
 Marx, Karel — 51, 54, 69, 202, 227,
 233, 241—242, 249, 251—252,
 327, 329—330, 332, 345, 352,
 354, 394, 525, 530, 598, 601,
 606—607, 609, 625, 630, 637 až
 638, 650—652, 656, 660—661,
 669, 671, 690—691, 786, 813
 Marx, Martin — 14, 81
 Mataré, F. — 46

- Mauchamp — 547
 Maury, François — 224
 May, R. E. — 378, 388
 Mazzini, Giuseppe — 553, 690 až 691
 Mehrens, Bernhard — 36, 70, 145, 243
 Mehring, Franz — 535, 614–615, 625, 669–672, 690
 Meinecke, Friedrich — 555, 811
 Mensch, Franz — 90
 Meňšíkov — 557
 Merrheim, A. — 335
 Merton, Henry R. — 28, 30
 Merton, Wilhelm — 28, 30
 Messimy, Adolphe — 339
 Meszlény, Arthur — 35, 230
 Mévil, André — 554
 Meyer, Albert — 19, 27, 409
 Meyer, Gustavus — 628
 Miethe, A. — 46
 Michel, Henri — 219
 Michels — 614
 Michelson — 113
 Michon, George — 227
 Mikoss — 620
 Mikuláš II. — 685–686, 707, 746, 748, 800, 810
 Miljukov, P. N. — 523
 Moffet, S. E. — 23
 Mohamed IV. — 645
 Moch, Gaston — 620
 Moireau, Auguste — 218
 Molinari, Gustave — 217
 Moll, Ewald — 389
 Mommsen, Theodor — 233
 Monitor — 802
 Monypenny, W. F. — 274
 Monroe, James — 216, 716, 796
 Montbard, G. — 225
 Montesquiou, L. — 209
 Moos, Ferdinand — 148, 206, 219, 247, 410
 Morgan, Pierpont — 182, 353, 383, 436
 Morgan, Shuster, W. — 770, 773 až 775
 Moride, Pierre — 19, 31
 Morley, John — 482, 652, 661
 Morris, Henry C. — 206, 245, 250, 263–264, 428–429
 Morris, William — 479, 814
 Mottershead, Thomas J. — 661
 Mourey, Charles — 222
 Mouriez, P. — 809
 Mulhall, M. G. — 44, 144, 386 až 387, 432, 485, 677
 Mulliner — 678–679, 688
 Multatuli (Dekker, E. D.) — 468, 470, 484
 Muth, Karl — 332
 Mülhaupt, Engelbert — 393, 412
 Müller, Arthur — 181
 Müller, August — 535
 Müller, Waldemar — 189, 388
 Mundella, Anthony John — 661
 Myron, P. — 807
 Nahas, Joseph F. — 568
 Nachimson, M. I. (Spectator) — 114–115, 194, 251, 259, 413
 Nansen, Fridtjof — 813
 Napoleon I. Bonaparte — 271, 639, 642, 644, 697, 772
 Napoleon III. — 559–561, 580, 670, 681–682
 Nasse, Erwin — 482
 Naus — 774
 Nesselrode, K. R. — 555
 Neuhaus, F. A. — 46
 Neumann-Spallart, Franz — 35, 150, 176, 496, 498, 518
 Newbold, J. T. Walton — 678
 Nexö — viz Andersen Nexö, Martin
 Neymarck, Alfred — 91–92, 142, 145–147, 149–150, 210, 219,

- 243, 248, 276, 286, 391, 395, 408,
412
- Nicot, Lucien — 225
- Nieboer, H. J. — 30, 247—249
- Niehans, P. — 807
- Nietzsche, Friedrich — 209
- Nicholson, J. Sh. — 221
- Nikolskij, N. V. — 565
- Nitti, Francesco — 787
- Nobel, Alfred Bernhard — 679
- Northrop — 199
- Nostitz, Hans von — 813
- Nouel, René — 27
- Novicow, J. — 216, 218
- O'Connor, Feargus — 671
- Öchelhäuser, W. — 46
- O'Grady, J. — 299
- Oncken, Hermann — 558
- Oppenheimer, Felix — 276, 483
- Osborne, John — 661
- Osterrieder, X. — 813
- Ostroumov, N. P. — 565
- Otto, Walter — 69, 136
- Overzier, Paul — 223
- Owen — 249
- Owens — 83, 249
- Paasche, Hermann — 180
- Paish, George — 43, 209, 219, 301,
303, 355, 392—393, 410, 412,
677, 787
- Palmerston, Henry John — 681 až
682
- Pannekoek, Antonie — 270, 284 až
285, 403, 535, 791
- Parnell, Charles Stewart — 545
- Parvus (Helfand, A. L.) — 287, 404
- Passama, Paul — 223
- Patouillet, Joseph — 23, 206, 213,
217, 248
- Pavel I. — 772
- Pease, J. A. — 290
- Peel, Robert — 354, 470—471
- Peez, A. — 550, 701, 813
- Pereire, Jacob-Emil — 49, 248
- Pereire, Isaac — 49, 248
- Pernerstorfer — 664
- Perrin de Boussac, R. — 633
- Perris, G. H. — 678
- Pesl, Daniel — 814
- Peter, Curt — 807
- Petersilie, Alwin — 413
- Petr I. Veliký — 772
- Pfannkuch, Wilhelm — 635
- Pfeiffer, Eduard — 223
- Pfund — 414
- Phelps, Edward J. — 215
- Philippovich Eugen — 49, 394, 797
- Pilant, Paul — 226
- Pinner, Felix — 176, 178—179
- Pinon, René — 224, 553
- Plehn, Hans — 522—523
- Plechanov, G. V. — 21, 35, 289,
342, 799
- Plenge, Johann — 36, 69
- Pogodin, M. P. — 555
- Pohle, Ludwig — 387
- Pohler, J. — 809
- Pokrovskij, M. N. — 556
- Polly, A. — 814
- Poorter — 226
- Posadowski — 578
- Powell, Ellis Thomas — 300
- Prado, V. M. — 814
- Prion, W. — 389
- Prokopovič, S. N. — 132
- Proudhon, Pierre Joseph — 560
- Quadflieg, Franz — 706, 710
- Quaintance, H. — 36
- Quelch, Harry — 404, 626
- Radek, K. B. — 403, 791
- Raffalovich, Arthur — 45, 91
- Raffard, Jean G. — 222

- Raky, Anton — 399
 Raleigh, Walter — 696
 Ramus, Pierre — 622
 Rappard, William E. — 796, 814
 Rathenau, Emil — 45
 Rathenau, Kurt — 65, 80
 Raunig, A. G. — 72
 Ravesteijn, W. van — 19, 23
 Redslob, Robert — 206, 257
 Reeve, S. A. — 808
 Reichesberg, Naum — 804
 Reichlenⁿ — 45
 Reinsch, P. S. — 211
 Renaudel, Pierre — 332
 Renault, Charles — 44
 Renner, Karl — 631, 646–648, 802
 Reventlow, Ernst — 706
 Revere, C. T. — 209
 Reyer, E. — 46
 Rheinbaben, Georg — 378
 Rhodes, Cecil — 64, 477, 483, 736
 Ricardo, David — 394
 Ried, Max — 814
 Riedler, A. — 46
 Riese, Jacob — 33, 50, 83, 90, 137, 146, 161, 165, 185, 204, 240 až 241, 244, 248–249, 252, 286, 306, 351, 362–368, 372, 376, 379, 381–383, 386, 391, 396
 Riezler, Kurt — viz Ruedorffer, J. J.
 Rifat, M. M. — 806–807
 Richelieu, A.-J. — 643
 Rjazanov, D. B. — 625
 Rockefeller — 181, 436
 Rogers, James E. T. — 44
 Rohrbach, Paul — 275, 571, 596, 712
 Roloff, Gustav — 551, 809
 Roosevelt, Theodore — 217, 337, 436
 Rosebery, Archibald Ph. — 680
 Rosendorff, Richard — 389
 Rosenhagen, Gustav — 639
 Ross, Ronald — 592
 Rothschild — 385, 601, 680, 811
 Rothschild, Ernst — 227
 Rothstein, F. A. — 406, 626
 Rouire — 554
 Rousiers, P. de — 218
 Rödlich, F. — 809
 Rubner, Max — 844
 Ruedorffer, J. J. (Riezler, Kurt) — 571, 580
 Ruhland, Gustav — 72
 Ruppel, Willi — 27
 Russel — 169
 Russel, John — 681
 Russier, Henri — 23, 206, 236
 Ruskin, John — 814
 Ruttmann, W. — 807
 Rüegg, A. — 297
 Rühle, Otto — 617
 Saburov, P. A. — 556
 Saenger, S. — 213
 Saint-Simon, Claude Henri — 53–54, 249, 252, 607, 673, 810
 Sale, Charles V. — 393, 422–423
 Samuel — 172
 Sanders, W. S. — 299
 Sartorius von Waltershausen, August — 247, 306, 571, 597–598, 602
 Sattler, Henrich — 389
 Saucke, A. — 387
 Sayous — 68
 Seddon, Richard John — 562–563
 Sée, Paul — 217
 Seeley, John Robert — 272, 274, 690, 695–696, 698–699, 811
 Seillière, Ernest — 209, 217
 Sembat, Marcel — 334, 460
 Sering, Max — 715
 Seubert, Rudolf — 70, 157

- Shadwell, A. — 33
 Shaw, George Bernard — 275
 Shipton, George — 661
 Schachner, Robert — 223
 Schär, Johann Friedrich — 288
 Scheidemann, Philipp — 535, 575,
 634
 Scherif, S. — 807
 Schiavi, A. — 621
 Schiemann, Theodor — 227
 Schierbrand, Wolf — 218
 Schilder, Sigmund — 20, 33, 69,
 93, 103—104, 106, 247, 303
 Schippel, Max — 660
 Schlüter, Hermann — 536
 Schmidt-Weissenfels, E. — 601
 Schmitz, Oskar — 551
 Schmoller, Gustav — 32—33, 61,
 144, 161, 190, 387—390, 394,
 407, 564, 608—609, 715
 Schneeberger, O. — 667—668
 Schneider, Karl — 104, 223, 678,
 680
 Schnitzler, Arthur — 296
 Schön, Joseph — 589
 Schönemann — 769
 Schönfeld — 189
 Schönlank, Bruno — 66
 Schubart, Hartwig — 207
 Schultze, Ernst — 347
 Schulze, Arthur — 288
 Schulze-Gaevernitz, Gerhardt —
 19—20, 36, 49, 52, 55, 58, 62,
 232, 243, 248—249, 354, 401,
 460, 468—469, 481—482, 484,
 654
 Schumacher, Heinrich — 387
 Schumann, Fritz — 287
 Schumpeter, Joseph — 69, 71
 Schuster, Felix — 392
 Schuyler, Eugène — 44
 Schücking, Walter — 288
 Schüler, Wilhelm — 589
 Schwab, Charles Michael — 51,
 239, 436
 Schwabe, Kurt — 72
 Schwarz, Michael — 595
 Schwarz, O. — 37, 485
 Schwerdt, P. — 620
 Schwiedland, Eugen — 90
 Schwob, Maurice — 36, 225
 Siegfried, André — 522, 561
 Siemens, Georg — 56
 Siemens, Werner — 601
 Sieveking, Heinrich — 807
 Sievers, Wilhelm — 236
 Sigwart, Georg — 609
 Sinclair, Upton — 289
 Skelton, Oskar Douglas — 814
 Skobelev, M. I. — 802
 Smith, Oberlin — 157
 Solovejčik — 121
 Sombart, Werner — 47, 49, 93,
 387, 394
 Sorge, Friedrich Albert — 651, 657
 810
 Spectator — viz Nachimson M. I
 Speyer, Edgar — 287, 392, 598
 Spicker, Gideon — 22
 Staudinger, Franz — 288
 Stauß, Emil Georg — 85
 Stead, William Thomas — 217
 Steffen, Gustaf Frederick — 270 až
 272, 274—275
 Steiger, J. — 27
 Steinbach, Rudolf — 389
 Steinmann-Bucher, A. — 190, 386
 Steller — 68
 Stern, Robert — 28
 Stillich, Oskar — 20, 35, 46, 68,
 70, 175, 243, 395
 Stinnes, Hugo — 25, 226, 235, 365
 Strasser, J. — 814
 Straus, Walter — 227
 Stroh, Wilhelm — 814
 Strupp, Karl — 814

- Struve, P. B. — 556
 Studenitz, C. W. W. S. — 809
 Sundbärg — 500
 Sunjatsen — 588—589
 Supan, Alexander — 250, 310, 312—313
 Suter, J. — 809
 Swift, Morison Isaac — 44
- Tafel, Paul — 69, 111, 114, 240
 Tardieu, André — 552, 554
 Taylor, Frederick Winslow — 32, 70, 152—153, 155—159, 249, 252, 297
 Tecklenburg, Adolf — 613
 Terrier, August — 222
 Testis — 36, 219
 Thalheimer, August — 618, 791
 Théry, Edmond — 36, 142, 206 až 207, 219, 222, 245, 276, 386, 391
 Thierry, C. — 482
 Thomas, Albert — 334
 Thomas, H. — 534—535
 Thomas, Sydney Gilchrist — 190, 298
 Thompson, Sandfort E. — 155
 Thyssen, August — 26, 161, 174, 201—202, 226, 235, 365
 Tirpitz, Alfred — 616, 679
 Tkačov, P. N. — 532
 Tonnelat, Ernest — 206, 254
 Tooke, Thomas — 351
 Toussenel, T. — 233
 Townsend, Meredith — 483
 Treitschke, Heinrich — 233, 417
 Trescher, Erich — 103
 Frietsch, David — 348
 Trockij (Bronštejn), L. D. — 35, 647—648
 Froeltsch, W. — 296
 Trubeckoj, G. N. — 274, 557
 Trubeckoj, J. N. — 557
- Tschierschky, Siegfried — 33, 41, 70, 198, 249
 Tugan-Buranovskij, M. I. — 354
 Ťutčev, F. — 555
 Tyszka, Carl — 789
- Uhde-Bernays, Hermann — 297
 Uhlmann, Franz — 814
 Uhry, Jules — 814
 Uchtomskij, E. E. — 713
 Uljanov — viz Lenin, V. I.
 Ulbricht, Edmund — 606, 639
 Unold, J. — 613
 Usher, Roland G. — 226, 797
 Übersberger, Hans — 555, 814
- Vaillant, Édouard — 464, 655
 Vallaux, Camille — 44
 Vambéry, H. — 567
 Vandervelde, Emile — 21
 Varga, Eugen — 403, 786
 Veritas — 288
 Vetter, Theodor — 814
 Viallate, A. — 44
 Viëtor, Wilhelm — 807
 Vigilant — 212
 Vilém I. (německý císař) — 718, 733
 Vilém II. (německý císař) — 215, 463, 740, 744, 748
 Vinogradov, P. — 295
 Vitte, S. J. — 134
 Voelcker, Henri — 61, 390
 Vogelstein, Theodor — 19, 33, 66, 69, 71, 237, 240—241
 Vosberg-Rekow, Max — 589
 Völker — 189, 200
- Wagner, Adolph — 389
 Wagon, Eduard — 388
 Wahl, Moritz — 236, 244, 250
 Waldecker — 260
 Waleffe, Moritz — 466

- Walford — 604
 Wallich, Paul — 70, 146
 Wallichs, Adolf — 152, 154, 156
 Walling, William English — 287
 Walter, E. — 622
 Walz Eidenbenz, Fritz — 815
 Wardle, G. J. — 299
 Warneck, Gustav — 551
 Warschauer, Otto — 68, 387–388
 Webb, August — 144
 Weber, Adolph — 68, 388
 Wegener, Georg — 522, 524
 Weitling, Wilhelm — 673
 Wellington, Arthur W. — 689
 Wells, H. G. — 212
 Welschinger, Henri — 339
 Wen — 567
 Wenger, Léon — 227
 Werner, G. — 19, 24, 174
 Werner, Rheinhold — 727
 Wesemeyer — 618
 Westcott — 481
 Weulersse, Georg — 218
 Weyermann, Moritz Rudolf — 65
 White, Andrew Dickson — 815
 White, B. — 32
 Wick, Wilhelm — 391
 Wiedenfeld, Kurt — 785
 Wiewiorowski, S. — 61
 Wilson, Woodrow — 662
 Winkelblech, Karl Georg (Marlo) —
     809
 Winnig, August — 341, 534
 Winstow, E. — 218
 Wirth, Albrecht — 522, 537, 545,
     551
 Withers, Hartley — 49, 212
 Wittig, L. — 809
 Wolf, Julius — 72, 234
 Wolf, Emil — 397
 Wolffheim, Fritz — 533
 Wossner, Kurt — 138
 Wullschleger — 665
 York von Wartenburg, Max — 567
 Younghusband, Francis — 483
 Youngmanová, Anna — 815
 Zak, A. N. — 260
 Zalevskij, K. — 34
 Zart, A. — 297
 Zetkinová, Clara — 535, 791
 Ziekursch, J. — 807
 Zilliacus, K. — 815
 Zimmermann, Alfred — 551
 Zimmermann, F. W. R. — 91
 Zollinger, Walter — 70, 146–149,
     243, 408
 Ziekursch, J. — 807
 Zilliacus, K. — 815
 Zimmermann, Alfred — 551
 Zimmermann, F. W. R. — 91
 Zollinger, Walter — 70, 146–149,
     243, 408

OBSAH

Předmluva 7

SEŠITY O IMPERIALISMU

SEŠIT α (<i>alfa</i>)	19—68
Obsah	19
Koncept článku o boji proti „blátu“ (<i>poznámky o kautskismu</i>)	21
Z literárních pramenů	22
Ravesteijn o balkánském problému	23
Werner o koncentraci v porúřském báňském průmyslu	24
Meyer (investování kapitálu) a literární prameny	27
Liefmann o frankfurtském obchodu s kovy	28
Buržoazní vědci o boji proti imperialismu	30
Moride. Firmy s filiálkami	31
Literární prameny	32
Schilder. 5. svazek Archívu světového hospodářství	33
Poznámky z listu Naše slovo	34
Literární prameny	35
Výše kapitálu akciových společností	37
Kestner. Donucení k organizaci	38
Vídeňský list Arbeiter-Zeitung o vídeňských bankách	41
Ročenky Americké akademie	42
Literární prameny	44
Stillich. Peněžnictví a bankovníctví	46
Liefmann. Kartely a trasty	49
Z práce Základy sociální ekonomiky	51
SEŠIT β (<i>beta</i>)	69—205
Obsah	69
Dietzel, Schumpeter, Vogelstein	71
Literární prameny	71
Výpisky z časopisu Die Bank	73
Literární prameny	90

Statistika cenných papírů	91
Gruntzel. Obchodní, platební a hospodářská bilance	92
Schilder. Vývojové tendence světového hospodářství, I. svazek	93
Hildebrand. Otřes etc.	108
P. Tafel. Severoamerické trasty etc.	111
Poznámka o K. Kautském versus imperialismus	114
E. Agahd. Velké banky a světový trh	115
Ballod. Statistika	135
Otto. Německé banky v zámoří	136
Diouritch. Expanze německých bank v zahraničí	137
Kaufmann. Francouzské banky	141
Hegemann. Francouzské banky	143
Hulftegger. Anglická banka	143
Jaffé. Anglické banky	144
Mehrens. Francouzské banky	145
Wallich. Koncentrace německých bank	146
Zollinger (mezinárodní bilance) a Neymarck	146
Taylor. Řízení podniku	152
Seubert. Z praxe Taylorova systému	157
Gilbreth. Studie pohybu	159
Jeidels. Vztah německých velkých bank k průmyslu	161
Stillich a Weltwirtschaft. Poznámka	175
Výpisky z časopisu Die Bank	176
Poznámky ((o finančním kapitálu všeobecně))	197
Tschierschky. Kartel a trast	198
Heymann. Kombinované podniky	200
K otázce imperialismu	203
SEŠIT γ (gama)	206—269
Obsah	206
Hoeniger. Hospodářský význam německého vojenství	206
Théry. Evropské hospodářství	207
Poznámky o knihách Montesquioua a Estèva a o Reverově článku	209
Lescure. Úspory ve Francii	209
Hishida. Mezinárodní postavení Japonska jako velmoci	211
Literární prameny z anglických knih a z Conradových ročenek	211
Patouillet. Americký imperialismus	213
Literární prameny z Patouilletovy knihy o americkém imperialismu	217
Moos. Francouzské úvěrní ústavy a francouzské a anglické kapitálové investice v zahraničí	219
Kouznietsow. Boj civilizací a jazyků ve Střední Asii	221

Nové literární prameny podle Conradových ročenek	221
Louis Bruneau. Německo ve Francii	225
Bibliografické prameny z Jahrbücher (Conradových)	226
Lysis. Proti finanční oligarchii ve Francii	228
Poznámky o knihách Macrostyho, Baumgartena, Meszlényho a Berglunda	230
Hubert. Německá aktivita	230
Bérard. Anglie a imperialismus	231
Lair. Německý imperialismus	233
Briefs. Lihovarnický kartel	234
Goldschmidt. O koncentraci v německém uhelném průmyslu	234
Russier. Rozdělení Oceánie	236
Vogelstein. Kapitalistické formy organizace v moderním velkém průmyslu	237
Osnova knihy Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu	239
Dotatky k osnově knihy	250
Osnovy jednotlivých kapitol knihy	250
Celková osnova a varianty názvů kapitol knihy	252
Tonnelat. Německá expanze mimo Evropu	254
Driault. Politické a sociální problémy	255
Colson. Hospodářský organismus a sociální dezorganizace	256
Redslob. Závislé země	257
K článkům O hesle ‚odzbrojení‘ a Vojenský program proletářské revoluce	258
O Zakově knize Němci a německý kapitál v ruském průmyslu	260
Paul Louis. Studie o imperialismu	261
Hill. Dějiny diplomacie v mezinárodním vývoji Evropy	263
Morris. Dějiny kolonizace	263
SEŠIT δ (<i>delta</i>)	270—285
Obsah	270
Steffen. Světová válka a imperialismus	270
Oppenheimer. Anglický imperialismus	276
Henger. Investování francouzského kapitálu	276
Kautsky 1914 a 1915 (o imperialismu, válce a sociální demokracii)	278
Ischchanian. Zahraniční prvky v ruském národním hospodářství	283
Pannekoek. Otázka krytí státních výdajů a imperialismus	284
SEŠIT ϵ (<i>epsilon</i>)	286—300
Obsah	286
Kapitál v zahraničí	286

Zahraníční kapitál: Arndt	286
Z literatury	287
The Economist o válce	288
Argumenty sociálpatriotů	289
The Daily Telegraph, 17. listopadu 1914	289
Počet obyvatelstva a rozloha válčících a neválčících zemí	290
The Economist o válce a The Daily Telegraph	291
Bibliografické poznámky a literární prameny	296
Uhlí a železo	297
Vůdcové tradeunionů	298
SEŠIT ζ (dzeta)	301—340
Obsah	301
Harms. Světové hospodářství	301
Supan. Teritoriální vývoj evropských kolonií a Zeměpisné statistické tabulky Otto Hübnera	310
Vzájemná obvinění	323
Poznámky o technice	325
Junius. Krize sociální demokracie	325
Socialisté a mír	331
O poznámkách v listu Le Temps	332
Brauer o německých etwa „poražencích“	332
O člancích a poznámkách v listu Le Temps	334
Článek Americké válečné dodávky	335
The Daily Telegraph, 22. a 23. dubna 1915	336
Články Hugo Böttgera v listu Der Tag	337
Článek Čile války v listu The Economist	338
Journal de Genève, 7. dubna 1915	339
Lloyd George o čtyřech miliardách liber šterlinků	339
SEŠIT η (éta)	341—350
Obsah	341
K. Kautsky. Národní stát etc.	341
Lensch. Německá sociální demokracie a světová válka	342
Článek O. B. Evropská konfederace států?	346
Finanční kapitál v Rusku	347
Barronova kniha o válce	349
Lenz o moderní válce	349
SEŠIT θ (théta)	351—392
Obsah	351
Hilferding. Finanční kapitál	351
Elektrotechnický trast	356

Statistika emisí	359
Riesser. Německé velké banky a jejich koncentrace	362
SEŠIT ι (<i>iota</i>)	393—426
Obsah	393
Liefmann. Holdingové a financující společnosti	393
Die Neue Zeit, 1911 (o válce NB) a 1912 (mimo jiné o Spojených státech evropských)	402
Finanz-archiv: 1915	407
Statistika emisí. Eggenschwyler. Crohn (o Argentině)	407
Walter Zollinger. Bilance mezinárodních převodů cenných papírů	408
Calmes. Nejnovější literatura o investování kapitálu	409
Paishův článek v Journal of the Royal Statistical Society. Leden 1911	410
Mülhaupt. Mléčný kartel	412
Svazy kapitalistů o válce	416
Crammond. Anglie a Německo	420
Sale. Japonsko versus Anglie	422
Článek Finanční dohody a válečné dluhy Evropy	425
SEŠIT κ (<i>kappa</i>)	427—459
J. A. Hobson. Imperialismus	427
SEŠIT λ (<i>lambda</i>)	460—484
Obsah	460
Sambat. Nenastolíte-li mír, nastolíte krále	460
Seznam citátů z knihy Schulzeho-Gaevernitze Britský imperialismus	468
Schulze-Gaevernitz. Britský imperialismus	469
SEŠIT μ (<i>mi</i>)	485—521
Obsah	485
Schwarz. Finanční systémy velmocí	485
Vorwärts č. 103, 13. dubna 1916	486
Calwer. Úvod do světového hospodářství	488
Bulletin Mezinárodního statistického ústavu	491
Bartholomew. Atlas světového obchodu	492
Obilí ve světovém obchodě	498
Železnice	508
Časopis Die Bank	516
K statistice železnic	517

SEŠIT <i>ν</i> (<i>ní</i>)	522—570
Obsah	522
Mezinárodní politická revue	523
Plehn. Světová politika	523
Wegener. Dnešní Indie	524
Engels. Může Evropa odzbrojit?	525
Marx. Odhalení o kolínském procesu proti komunistům, s Engelsovým úvodem	530
Engels. K mezinárodním problémům z Volksstaatu	530
Předmluva z roku 1894	530
Bakuninovci při práci	531
Polská proklamace	531
O sociálních poměrech v Rusku	532
Laufenberg. Organizace, válka a kritika	533
Wirth. Světové dějiny současnosti	537
Tabulka koloniálních záborů a válek	538
Kongres mladoegyptů	552
Tardieu. Francie a spojenecké svazky	552
Mévil. Od frankfurtského míru k algeciraské konferenci	554
Politická příručka	554
Německo a světová válka	555
Franke. Velmoci ve východní Asii	557
Oncken. Okolnosti předcházející válce	558
Adler. Imperialistická politika	559
Siegfried. Nový Zéland	561
Hoetzsch. Ruský Turkeistán	564
Socialismus v Číně	567
Nahas. Hospodářské a sociální postavení egyptského feláha	568
Die Neue Zeit, XXX, 1	568
Kautsky. Akce mas	568
Link. Jsou spořitelny dobročinné instituce?	568
Počet obyvatelstva států	569
SEŠIT <i>ξ</i> (<i>xi</i>)	571—605
Obsah	571
Výpisky z novin	571
Bernhardi. Německo a příští válka	575
Ruedorffer. Základní rysy současné světové politiky	580
Mackay. Čína, republika středu. Její problémy a perspektivy	588
Lucas. Velký Řím a Velká Británie	592
Belger. Sociální demokracie po válce	594
Rohrbach. Proč je to německá válka!	596
Waltershausen. Národohospodářský systém investic v zahraničí	597

Hennig. Světové dopravní cesty	602
Helfferich. Národní blahobyt v Německu	603
Cromer. Starověký a novodobý imperialismus	604
SEŠIT <i>o (omikron)</i>	606—673
Obsah	606
Schmollers' Jahrbuch, 1915, I. sešit	608
Marx. Článek z r. 1878 o internacionále. Poznámka o sebe- určení národů	609
Basilejský manifest a saskokamenická rezoluce	610
Časopis Die Gleichheit, 5. srpna 1914	611
Válku válce	611
Proletářské ženy, buďte připraveny!	611
Politický přehled	613
Delbrück. Vláda a vůle lidu	613
Volksstimme (Saská Kamenice)	616
Proti oběma Juniům	616
Zcela správně	617
Bremer Bürger-Zeitung	618
ISD a skupina Internacionála	618
Henke. Nikoli totožné, ale totéž	619
Další periodická publikace v Brémách	620
Literatura o milici	620
Lensch o milici (1912)	622
Engels o dělnické třídě v Anglii	623
Bürkli. Demokratizace našeho vojenství	623
Kautsky 1910 a 1912	624
Kautsky. Kodaňský kongres	624
Kautsky. Ještě jednou o odzbrojení	624
Kautsky o náboženství	625
Socialisté a černoši v Americe	625
Literární prameny	625
Belfort-Bax o imperialismu (1900)	626
O Debsovi	627
Italští a polští dělníci ve Švýcarsku	627
Dělnické hnutí v Kanadě	628
Lissagaray. Dějiny Komuny 1871	629
Monopoly a technika	629
Lensch. Sociální demokracie, její konec a její úspěchy	630
Perrin de Boussac. O koloniální armádě a Bibliografie práce	633
Saskokamenický Volksstimme	633
Zrada strany — vlastizrada	633
Leipziger Volkszeitung	635

Ze života strany	635
Marx o válce Francie za svobodu (leden 1871), o Irsku, o budoucí válce (v roce 1874)	637
Ulbricht. Národnosti a imperialismus	639
Epochy nových dějin	646
Časopis Der Kampf	646
Adler a Renner	646
Hilferding (kautskistické názory)	648
Engels a Marx o anglických dělnících	650
Kautsky. Vlastenectví, válka a sociální demokracie	652
Bauer. Národnostní otázka a sociální demokracie	653
Grumbach. Zimmerwaldsko-kientalský omyl	655
Engels. Dopisy Sorgemu	656
Časopis Die Glocke	658
Ernst Heilmann. Jádru sporu	658
W. Liebknecht a Marx. (<i>Dopis W. Liebknechtovi z roku 1878</i>)	660
Japonci a šovinismus amerických dělníků	662
Greulich a Grütli	663
Greulich. Otevřený dopis spolku Grütli, Hottingen	663
Kamení místo chleba!	664
Zásadně rozdílné posuzování	664
„Žádné podstatné neshody nás nerozdělují!“	665
„Nacionalistický koukol“ se odděluje od „internacionální socialistické pšenice“	665
Teze k referátu	665
Naturalizace cizinců	665
Strana, nebo spolek Grütli?	666
Odbory a vojenská otázka	666
Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung	668
E. T. Přehled	668
Přehled (jiné stanovisko)	668
Neue Rheinische Zeitung	669
Saint-Simonův výrok	673
SEŠIT BRAILSFORD	674—689
Obsah	674
Brailsford. Válka ocele a zlata	674
SEŠIT O MARXISMU A IMPERIALISMU	690—705
Obsah	690
Mehring. Nové příspěvky k životopisu Marxe a Engelse	690
Stlačování mezd zahraničními dělníky a internacionála	694

Seeley. Expanze Anglie	695
P. Dehn. O německé koloniální a světové politice	699
SEŠIT IMPERIALISMUS	706—717
Obsah	706
Reventlow. Zahraniční politika Německa 1888—1913	706
Kautsky. Socialismus a koloniální politika	708
Engels. Dopis z 12. září 1882	708
Quadflieg. Ruská expanzivní politika v letech 1774—1914	710
SEŠIT EGELHAAF	718—754
Egelhaaf. Novodobé dějiny	718
Nejvýznamnější krize v mezinárodní politice velmocí po letech 1870—1871	723
Pokus o přehled nejvýznamnějších událostí světových dějin po roce 1870 ((Egelhaaf a jiné prameny))	726
Nástin osnovy tabulky Pokus o přehled nejvýznamnějších událostí světových dějin po roce 1870	754
ZE SEŠITU RAKOUSKÁ ZEMĚDĚLSKÁ STATISTIKA A JINÉ	755—768
Rozdělení kolonií mezi imperialistickými státy	755
SEŠIT MATERIÁLŮ O PERSII	769—780
Obsah	769
Demorgny. Perská otázka a válka	769
Jaeger. Persie a perská otázka	771
JEDNOTLIVÉ POZNÁMKY Z LET 1912—1916	781—816
Osnova článku o syndikátech	783
Produkce a cena ropy v Americe	784
Bebel o válce Německa s Ruskem	784
Die Neue Zeit, 1912—1913	785
E. Corradini. Italský nacionalismus	786
Nitti. Zahraniční kapitál v Itálii	787
R. Liefmann. Přibližuje nás válka k socialismu?	787
Conrad's Jahrbücher 1915. Sešit 2. Srpen	789
Spisy sdružení pro sociální politiku	789
Sociálimperialismus a levicový radikalismus	791
Dobry přehled srovnávacích čísel	792
E. Rappard. K národnímu dorozumění	796
A. B. Hart. Monroeova doktrína	796
E. Philippovich. Monopoly	797

Journal de Genève, 18. dubna 1916	797
Spotřeba drasla v různých zemích	798
Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik	798
Leuthner. Ruský národní imperialismus	799
Konspekt Tezí o imperialismu a národnostním útlaku listu	
Gazeta Robotnicza	800
Osnova článku o kautskismu	801
Fragment článku	803
Výživa lidu. Stravování mas	803
Basler Vorwärts. Švýcarský kapitál v zahraničí	804
Literární prameny	805
Výpůjční lístky Curyšské kantonální knihovny	809
Poznámky	817—843
Seznam literatury, kterou V. I. Lenin cituje nebo o níž se zmiňuje	844—897
Jmenný rejstřík	898—912

V. I. L E N I N
S E B R A N Ě S P I S Y

28

Podle 5. ruského vydání V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij, tom 28, Politizdat, Moskva 1977, připraveného Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, přeložil kolektiv překladatelů. Kontrolní redaktorka Hana Zikmundová. Odpovědné redaktorky Jana Čamrová a Naďa Stupková. Obálka, vazba a grafická úprava Milan Hegar. Výtvarný redaktor František Kraus. Technický redaktor Pavel Bednář. Vydání II. Praha 1987. Vydalo Nakladatelství Svoboda jako svou 5767. (6880.) publikaci. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. Náklad 10 000. AA 50,97 (text 49,30, ilustrace 1,67), VA 52,34. Tematická skupina 00/3. Cena brož. výt. 16,30 Kčs, váz. výt. 21,— Kčs. 73/202-21-8.5

25-074-87   Kčs 21,—